ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 1er SEPTEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12203
Fondateur : SCHAVARCH MISSARIAN
47e ANNÉE — N° 12.203

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ՎԻՃԱԿԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Հանրապետական Թուրքիոյ պատմութեան մէջ յիշատակելի դարձակէտ մը կազմեց Մարտ 12ը, երբ բանակը վերջնագիր տուաւ կառավարութեան եւ պարտադրեց իր կամքը:

1961ի Սահմանադրութիւնը լայն ազատութիւններ կը շնորհէր քաղաքացիներուն:

Դեմոկրատ կուսակցութեան ժառանգորդները կը յուսային, որ կարելի էր ժողովրդավարական սկզբունքներով կառավարել յետամնաց Թուրքիան: Մասնաւորաբար Սիւլէյման Տէմիրէլ կը մոռնար իր երկրին պատմութիւնը: Կ'անդիտանար, որ իր հիմնադրութեան թուականէն սկսեալ, սուլթանական, սահմանադրական թէ հանրապետական Թուրքիան միշտ երկաթեայ բռունցք մը ունեցած է իր գլխուն վերեւ:

Ժողովրդավարական ազատութեանց սխալ մեկնաբանումն ու կիրարկումը անիշխանութեան առաջնորդած էին երկիրը, մանաւանդ Ատալէթի իշխանութեան օրով:

Նիհատ Էրիմ, որ Սիւլէյման Տէմիրէլի յաջորդած էր, հասկցաւ թէ կարելի չէր սովորական միջոցներով վերջ տալ անիշխանական վիճակին: Ձախակողմեան եւ աջակողմեան տարրերու սխրագործութիւնները անպատիժ կը շարունակուէին ըստ առաջնոյն:

Բանակը աչալուրջ կը հսկէր: Ապրիլ 26ին տասնըմէկ նահանգներու մէջ պաշարման վիճակ հռչակուեցաւ մէկ ամսուան համար: Զինուորական խիստ միջոցներ ձեռք առնուեցան մասնաւորաբար հետապնդելու համար Տիգրանակերտի եւ այլ շրջաններու մէջ գործող «յեղուզակ»ները:

Պաշարման վիճակը յարմար առիթ ընծայեց Անգարայի նոր վարիչներուն՝ ճնշելու համար քրտական շարժումը, որ սկսած էր ծաւալիլ հետզհետէ եւ կը վայելէր նոյնիսկ Թուրք «յառաջդիմական» տարրերու օժանդակութիւնը: Ծանօթ է Թուրք Բանուորական Կուսակցութեան համագումարին կողմէ այս ուղղութեամբ քուէարկուած բանաձեւը:

Մէկ ամիսը բաւական չեղաւ բնականոն վիճակ ստեղծելու համար երկրին մէջ: Մայիս 26ին երկու ամիս երկարաձգուեցաւ պաշարման վիճակը: Այդ ալ չբաւեց:

Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդը Յուլիս 22ին բացառիկ նիստ գումարեց Զօր. Ճէվտէթ Սունայի նախագահութեամբ եւ որոշեց Յուլիս 26էն սկսեալ երկու ամիս եւս երկարաձգել պաշարման վիճակը: Ազգ. Ժողովն ու Ծերակոյտը միաձայնութեամբ վաւերացուցին այս որոշումը:

Ներքին նախարար Էօմէրօղլու վիճաբանութեանց ընթացքին Խորհրդարանին մէջ յայտարարեց թէ ծայրայեղ ձախակողմեան տարրերը ներդաշնակօրէն կը գործակցին երկրին մէջ եւ իրենց հրահանգները կը ստանան երկրէն դուրս ծածուկ կեդրոնէ մը: Այս մասին փաստեր եւ վաւերաթուղթեր հաւաքուած են կառավարութեան կողմէ: Խռովարարներու պարագլուխներուն մէկ մասը գտնուած չէ տակաւին: Կառավարութիւնը կարելի միջոցները ձեռք առած է նաեւ աջակողմեան վտանգին դէմ:

Նախարարը երկար ու լրացուցիչ տեղեկութիւններ տուաւ անիշխանականներուն մասին. յիշեց փաստեր ու թուանշաններ, թուեց Մարքս-Լենինեան կամ Մաոյական շարժման անունով գործողները, ինչպէս նաեւ աջակողմեան կղերամիտներ — շէրիաթճի եւ իւմմէթճի, որոնք տարբեր վտանգ մը կը կազմեն: Ըսաւ թէ 414 հոգի ձերբակալուած են ցարդ:

Հակառակ զինուորական իշխանութեանց եւ ոստիկանութեան ձեռք առած բացառիկ խիստ միջոցներուն աւազակութիւնները կը շարունակուին: Օր ցերեկով կողոպուտներ կը կատարուին: Յեղուզակներ Իզմիրի Երկրագործական դրամատան չորս միլիոն ոսկին փախցուցին Իզմիր-Այտըն ճամբուն վրայ: Եւ ըսել թէ Իզմիրի նահանգն ալ ենթակայ է պաշարման վիճակին:

Սեպտեմբեր 26ը վերջին պայմանաժամն է, երբ վերջ պէտք է գտնէ պաշարման վիճակը:

Իրագէկներ կը կարծեն սակայն թէ կարելի պիտի չըլլայ բնականոն կացութիւն ստեղծել մօտ ատենէն:

Մինչ այդ, պաշարման վիճակը կը շարունակուի:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

Հելուանի գործատուներու գործադուլը պատճառ դարձաւ որ ձերբակալութիւններու շարք մը սկսի Եգիպտոսի մէջ, սենտիքաններու եւ պաշտօնեաներու շրջանակներու մէջ: Գործատունը կը գտնուի Գահիրէի հարաւը, 24 քիլոմեթր հեռու մայրաքաղաքէն:

Յայտնի չէ թէ ի՞նչպէս սկսած է գործադուլը, մանաւանդ որ հազուագիւտ երեւոյթ է կարգ մը «ընկերվարական» երկիրներու մէջ: Այդ իսկ պատճառով, այս գործադուլը տեսակ մը ապստամբութեան բնոյթ ստացած է, ինչ որ չէր պատահած երկրին մէջ Աղեքսանդրիոյ եւ Մանսուրայի ուսանողներու բախումներէն ի վեր:

Նախագահ Սատաթ, որ Կիրակի օրուան իր ճառին մէջ ակնարկած էր այս գործադուլին, չէր ճշդած անոր թուականը: Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն կը կարծուի որ գործադուլին պատճառները եղած են աշխատանքի պայմանները եւ յաւելումի պահանջները: Յատկանշական է սակայն թէ Պէյրութի կարգ մը թերթեր այս գործադուլին անդրադառնալով, կը նկատեն որ անիկա զուգադիպած է նախկին փոխ-նախագահ Ալի Սապրիի եւ կարգ մը ուրիշ ամբաստանեալներու դատավարութեան:

Հետեւանքն այն եղած է որ քանի մը տասնեակ պատասխանատու անձեր, ըլլայ ընկերակցութեան գլուխը գտնուող, ըլլայ Ընկերվարական Միացեալ Կուսակցութեան ձերբակալուած են:

Միւս կողմէ, Գահիրէի Ալ Ահրամի համաձայն, նախագահ Սատաթ յայտարարած էր կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէին առջեւ որ «Յորդանան վերջերս զէնք ստացած է Ամերիկայէն, նոյնիսկ հրասայլեր եւ պարզ է որ այդ զէնքերուն յանձնումը կապ ունի յորդանանեան յարձակումին հետ Սուրիոյ վրայ»: Այս առթիւ Յորդանանի վարչապետը յայտնած է Ամմանի ձայնասփիւռէն թէ չի հասկնար որ ի՞նչպէս Եգիպտոսի նախագահը այսքան տարօրինակ եզրակացութեան մը կրցած է յանգիլ»:

Ամէն պարագայի մէջ, մթնոլորտը լաւատեսութեան չի տանիր եւ ըստ դիտերու կարծիքին Իսրայէլ եւ Յորդանան հաւանաբար բան մը չշահին Ապահովութեան Խորհուրդի Երուսաղէմի նուիրուած նիստէն:

Հաւանական չէ նաեւ որ Նիքսըն-Սատաթ հանդիպում մը տեղի ունենայ, Եգիպտոսի նախագահին Միացեալ Նահանգներ այցելութեան ընթացքին:

× Թէեւ ցարդ անտիպ, բայց արդէն իսկ ծանօթ է Հէյքալի (Ալ Ահրամի խմբագրապետը) յուշերուն բովանդակութիւնը: Կարգ մը հատուածներ հրատարակուած են Նիւ Եորք Թայմզի կողմէ հոնկէ կը յայտնուի որ ներկայիս դաւաճանութեան համար դատուող, նախկին փոխ-նախագահ Ալի Սապրի տեղեկացուցած էր Նասրի թէ Միացեալ Նահանգները սպառնացած են ջնջել իրենց օժանդակութիւնը Եգիպտոսի եթէ Ռայսը չչափաւորէ իր քաղաքականութիւնը: Այս «սխալ» լուրին վրայ է որ Նասր շատ խիստ ճառ մը արտասանած է Ամերիկայի դէմ:

Հէյքալի յուշերը 170 հազար բառերէ կազմուած հատոր մըն է, ուր տեղ գտած են իր թղթակցութիւնը Նասրի հետ, խօսակցութիւնները եւ Նասրի խորհրդածութիւնները Թիթոյի, Քասթրոյի, Շու-Էն-Լայի, Քենըտիի եւ Ճոնսընի մասին:

ՄԱՆԱԶԿԵՐՏԸ ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Թուրքերը այս օրերս կը տօնեն Մանազկերտի տարեդարձը: Ստորեւ տօնակատարութեանց մանրամասնութիւնները, քաղուած Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (Օգոստոս 27):

Մանազկերտ.— Մանազկերտի յաղթանակին 900ամեակը մեծ հանդիսութիւններով կը տօնուի այս պահուն, պետական եւ զինուորական աւագանիին, բարձրաստիճան անձերու եւ ժողովուրդին մասնակցութիւնով: Արտակարգ ոգեւորութիւն մը կը տիրէ Մանազկերտի մէջ, ուր Թաթուանէն ուղղաթիռով եկան Հանրապետութեան նախագահ Ճէվտէթ Սունայ, սպարապետ Թագմաչ, բանակի հրամանատարները եւ նախարարները: Ժամը 10ին, իջան Զահօ հրապարակը ուր հանդիսաւորապէս դիմաւորուեցան: Յետոյ հիմնարկէքը կատարեցին Ալփասլանի Յիշատակարանին, որուն համար հինգ միլիոն ոսկի պիտի ծախսուի եւ շինութիւնը պիտի լրանայ 1972ին, գաւառակէն հինգ հարիւր մեթր հեռու: Յիշատակարանը պիտի կառուցուի Սելճուքեան ոճով եւ խորհրդանշաններով եւ հեռուէն պիտի տիրապետէ քաղաքին:

Հիմնարկէքի հանդիսութենէն վերջ, Հանրապետութեան նախագահ Ճէվտէթ Սունայ եւ վարչապետ Ն. Էրիմ շնորհաւորեցին ժողովուրդին ազատագրութեան տօնը: Յետոյ գնդապետ մը յուզումնալից ճառ մը խօսեցաւ պարզելով Մանազկերտի ճակատամարտին ռազմագիտական արժէքը եւ Ալփասլանի զինուորական հնարամտութիւնը: Հանդիսութեանց ընթացքին, ոստիկանութիւնը եւ զինուորական իշխանութիւնը ամենախիստ միջոցներ ձեռք առած էին:

Մանազկերտի այս տօնին մասնակցեցաւ նոյնպէս Միլլի Հարէքէթ կուսակցութեան նախագահ Ալփասլան Թիւրքէշ, եւ նոյն կուսակցութենէն հինգ հազար երիտասարդներ ներկայ եղան եւ տոհմային խաղեր սարքեցին: Իրենց հետ վրաններ բերած էին հոն գիշերելու համար:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՍՈՒՆԱՅԻ ՃԱՌԸ

Հանրապետութեան նախագահ Ճէվտէթ Սունայ ճառախօսեց եւ շեշտեց Մանազկերտի յաղթանակին իմաստը, եւ հետեւեալ խորհրդածութիւնները ըրաւ.

— Այս հայրենիքին իւրաքանչիւր խորշը ներկուած է մեր նախահայրերուն արիւնով: Մանազկերտէն կը սկսի այս զոհաբերութիւնը, եւ Թուրք ազգին սիրտը հաւասարապէս կը տրոփէ Մանազկերտի, Էրզրումի, Զանագգալէի, Տումլուփընարի մէջ: Այսօր ալ նոյն յուզումով կը բաբախէ:

Սիրելի հայրենակիցներ, Մանազկերտի յաղթանակը որուն 900ամեակը կը տօնենք այսօր, ոչ միայն մեր ազգային գերիշխանութիւնը հաստատած է Անատոլուի մէջ, այլեւ բազմաթիւ քաղաքակրթութիւններ իրարու շաղուած են հոն եւ նորանոր ճամբաներ բացած մեր պատմութեան մէջ: Մեր ազգը Փոքր Ասիայէն արշաւած է դէպի արեւմուտք եւ Անատոլուն եղած է այն կեդրոնավայրը, ուր Թրքութիւնը յաւերժացած է եւ հասած Աթաթիւրքեան ազգայնականութեան: Կարեւոր հանգրուան մըն է ան Թուրք պատմութեան համար, մեծ նշանակութիւն ունի եւ Թուրք քաջագործութեան փայլուն ապացոյցը կը կազմէ»:

ԱՐԾԱԹԷ ՅԻՍՈՒՆ ՈՍԿԻՆՈՑՆԵՐ

Մանազկերտի յաղթանակին 900ամեակին առիթով կառավարութիւնը արծաթէ յիսուն ոսկինոցներ հրապարակ պիտի հանէ: Այս յուշագրամներուն մէկ երեսին վրայ պիտի քանդակուի Ալփասլանի դիմանկարը եւ եզերքները պիտի գրուին «Թիւրքիյէ Ճումհուրիյէթի» եւ Ալփասլան բառերը:

Երեսուն հազար հոգի մասնակցեցան Մանազկերտի յաղթանակի տօնին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՒԻ ԱՌՄԱՆ, ակադեմական (Մոնթորի աթոռը գրաւած էր) յանկարծամահ եղաւ առջի գիշեր, քունին մէջ, 66 տարեկանին: Երկաթուղիի եւ Եւրատոմի նախկին նախագահ, Լուի Առման հեղինակն էր նաեւ կարգ մը հատորներու, առաւելաբար թեքնիք բովանդակութեամբ:

ՅՈՒՆԱԿԱՆ «ՀԵԼԷԱՆԱ» նաւուն վերապրողները կը շարունակեն ամբաստանել անձնակազմը: Կը հաստատուի որ Հելէանայի նաւարկութեան արտօնագիրը (620 ճամբորդի համար) այլեւս ի զօրու չէր: Նաւապետը միշտ կը հարցաքննուի իտալական իշխանութիւններուն կողմէ:

ՃԱՄԲՈՒ արկածները երթալով կը շատնան: Վերջին մեծ արկածը տեղի ունեցած է առջի օր երբ Եուկոսլաւիայէն Ֆրանսա բանուորներ բերող օթոքարը բեռնատար կառքի մը զարնուած է: Վարորդը կը խոստովանի որ քունը տարած է: 10 մեռեալ եւ 17 վիրաւոր կայ: Միայն Օգոստոսի ընթացքին միջին հաշիւը ցոյց կուտայ որ օրը 50 մեռեալ եւ 1000 վիրաւոր եղած է: Վերջին շաբաթավերջին առժամեայ հաշուեկշիռն է՝ 89 մեռեալ, 1026 վիրաւոր, որոնց 399ը ծանրօրէն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ ապրուստի սղութիւնը օրէ օր մտահոգիչ կը դառնայ: Արդարեւ միայն Յուլիսին 0,4 առ հարիւրի հասած է ինչ որ կը նշանակէ թէ միայն առաջին վեցամսեային 3,6 առ հարիւր է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԷՍԿԻԶՆԵՐ

—o—

Ու ես յիշում եմ Ամարասի վանքը:

Աւանդութիւնն ասում է, որ Մեսրոպ Մաշտոցն այստեղ է բացել հայ առաջին դպրոցներից մէկը, երեւի առաջինը՝ Արցախում:

Վանքը շրջապատուած է պարիսպներով: Պարիսպները կանգուն են, իսկ փայտէ դուռը փակ է: Երկաթէ մեծ կողպէք կայ վրան: Ներսում գիւղի ցախանոցն է: (Առաջին դպրոցը՝ ցախանոց, — տխրութեամբ մտածում եմ ես, կեանք է…): Մեզ մօտենում է մի տղամարդ՝ յիսունվաթսուն տարեկան կը լինի: «Մոսէսը պիտի բացի», — ասում է: Ո՞վ է Մոսէսը: «Եսիմ որտեղ կը լինի…»: Նա ձեռքը դնում է ականջին, երգեցիկ ու գիւղ ծղրտում. «Մոսէ՜ս, ա Մոսէ՜ս…»: Պատասխան չի լսւում: Նա ձայն է տալիս նորից. «Մոսէ՜ս, ա Մոսէ՜ս…»: Ես կորցնում եմ ժամանակի զգացողութիւնը, ինձ յանկարծ թւում է, թէ այս մարդը ձայն է տալիս Մովսէս Խորենացուն, որ հեռւում, խոտերի մէջ՝ մոլորուել է, Հայոց պատմութեան խաչմերուկների վրայ:

Յետոյ ես նորից վերադառնում եմ հազար ինը հարիւր եօթանասուն թուականի գարուն ու տեսնում, որ Ամարասի վանքը բոլոր կողմերից շրջապատուած է գլխատուած թթենիներով: Գլխատուած՝ երեւի այն բառը չէ: Պարզապէս կտրել են ճիւղերը, իսկ հին բների վրայ դալար շիւեր են երեւում: Եթէ ես բանաստեղծ լինէի, կ'ասէի, որ այդ թթենիներն ինձ նման թւացին մեր ժողովրդի անցած պատմութեանը, մեզ յաճախ են գլխատել, բայց հին բնի վրայ, այնուամենայնիւ, դալար շիւեր ծնուել են:

Իսկ Մովսէսը չի երեւում:

«Մոսէ՜ս, ա Մոսէ՜ս, շրջանից մարդ ա եկել, բանալին բեր վանքը բացենք», — վերջին անգամ երգեցիկ ծոր է տալիս մարդը, յետոյ, դէպի մեզ շուռ գալով ասում. «Այսինքն, ես էլ կարամ բացեմ…»:

Ծիծաղում ենք:

Նա սեփական գրպանից հանում է մեծ բանալին, բացում դուռը, եւ մենք մտնում ենք պարսպից ներս:

Քիչ անց, մեզ միանում է նաեւ Մովսէսը, որ կարմիր, ուրախ դէմքով մի տղամարդ է, վանքի (դուցէ՝ ցախանոցի) պահակը:

Վանքը սուրբ Գրիգոր կամ Գրիգորիս անունն ունի: Մեզ ցոյց են տալիս ինչ-որ շիրմաքար, որի վրայ հնարաւոր է լինում կարդալ. «Տապանաքարս սրբոյն Գրիգորիսի, աշխատութեամբ սպարապետ Միքայէլ Տէր Խորայէլ Շուշեցուց — ի յիշատակ ննջեցեալս իւրեանց, 1885 ամի Նոյեմբերի»: Ոչինչ չեմ հասկանում: Մովսէսը ուրախ – ուրախ պատմում է ինչ որ առասպել՝ կապուած վանքի եւ սուրբ Գրիգորիսի հետ, որ Գրիգոր Լուսաւորչի որդին է կամ թոռը, նա լաւ չի յիշում… Իսկ ես որոնում եմ Մեսրոպ Մաշտոցի ոտնաձայները: Վանքը դատարկ է, ամայի: Բակում դեղին, շլացուցիչ արեւ է՝ կարծես նկարել է Վան Գողը: Բարձր կանաչի միջով մենք առաջ ենք գնում, յետոյ հին, յղկած սանդուղքով բարձրանում Մովսէսի կացարանը: Երեւի առաջներում այստեղ վանահայրն է ապրել: Սենեակի պատերը քարից են՝ առանց գաջի, աթոռների եւ սեղանի փայտերը սեւացած են, ջրամանը, բաժակները կաւից են կամ պղնձից: Այս սենեակում շատ դարեր առաջ կարծես ինքնապանութիւն է գործել ժամանակը: Ես նայում եմ տուֆաքար պատերին, մի քիչ գլուշանալով նստում եմ հին, շատ հին աթոռին, ջուր եմ ուզում, իսկ կաւէ ջրամանը դատարկ է:

Դատարկ է…:

Դրսում նոյն սանձարձակ անձրեւն է, ես վերջին անգամ նայում եմ գլխատուած թթենիներին, նայում եմ վանքի պարիսպներին, իսկ հեռւում բարձր խոտերի միջից լսւում են հայ մանուկների ձայները: Նրանց մէջ ինչ որ մէկն անպայման Մովսէս Խորենացին է: Պէտք է, որ լինի…

×

Կոլիզէի աւերակները ես տեսել եմ մի քանի անգամ՝ ցերեկը, գիշերով: Նաեւ գիշերով, որովհետեւ Իտալացիներն ամէնքին համոզում են, թէ աւելի մեծ հրաշք, քան Կոլիզէյը գիշերով՝ չկայ: Յետոյ աւելացնում են՝ գիշերով Կոլիզէյը պատկանում է միայն սիրահարներին: Գիշերով Կոլիզէյի կիսաքանդ ամփիթատրոնները լուսաւորւում են թոյլ, անիրական, այստեղ չի թափանցում Հռոմի շլացուցիչ նէոնը եւ միայն քաղաքի աղմուկն է ներս լցւում անարգել: Այդ աղմուկը մօտենում է, այսինքն ժամանակակից, այդ աղմուկը հիւսւում է ձայներից՝ մարդկանց, մեքենաների:

Ես գիշերով նստել եմ Կոլիզէյի ամփիթատրոնի զառամած գրանիտին ու ներքեւում, դաշտի կանաչի վրայ, շատ իրական տեսել եմ գլադիատորների մենամարտը: Ես լսել եմ ամփիթատրոններում խռնուած ամբոխի հիացական աղաղակը՝ թէ մէկ, թէ միւս գլադիատորի յաղթելու պահին, լսել եմ նոյն այդ ամբոխի խելայեղ ճիչը, երբ գլադիատորն ընկել է արնաշաղախ. ո՞րը, կարեւոր չէ: Գլադիատոր, ամենաողբերգական, ամենաթշուառ, ամենայուսահատ երկու հազարամեայ իմ բարեկամ, ամբոխի համար մէկ է՝ յաղթո՞ւմ ես դու, թէ մեռնում, նրան պէտք է ինքնամոռաց ճչալ, որ ուղեղն անջատի առօրեայ հոգսերից, ուրիշ ոչինչ:

Ոչ, Կոլիզէյը գիշերով սիրահարներինը չէ: Գլադիատորներինն է՝ բոլոր դարերի գլադիատորներինը, որոնց արիւնը թափուել է այս դաշտի կանաչին, որոնք մեռել են, իրենց հետ տանելով ամբոխի աղաղակը, որ հալած արճճի նման լցուել է նրանց ականջների մէջ:

Գիշերով ես նստել եմ Կոլիզէյի սառը գրանիտին, տեսել եմ գլադիատորների կանաչ-արնագոյն ստուերները, նաեւ լսել ամբոխի աղաղակը՝ ձայնագրուած բոլոր տարիների ժապաւէնին…

(… Ինչո՞ւ վերյիշեցի Կոլիզէյը, գլադիատորներին: Զգիտեմ: Այսօր նորից թերթում էի Լէոի «Հայոց պատմութիւնը» եւ յանկարծ աշխարհը թւաց Կոլիզէ, իսկ մեր ժողովրդի անցած ճանապարհի ողբերգական հատուածները՝ գլադիատորների մենամարտ: Արնագոյն պատրանք էր, մշուշ եւ մորմոք, իսկ հեռու եւ մօտիկ մեր նախնիներին թւացել է, թէ աշխարհը հրճուել է մեր խենթ քաջութեամբ, մեր նահատակութեամբ, մեր անկոտրում ոգով: Այնինչ մենք սովորական, սովորական գլադիատորներ ենք եղել… Ես փակում եմ Լէոյի գիրքը, բացում եմ իմ սենեակի պատուհանը, նայում եմ դուրս եւ անցեալը ցնդում է իբրեւ մուժ, իբրեւ ուղեղի մորմոք…):

Գլադիատորների վերջին դոյզ՝ չի լինելու:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՈՒԻԼԵՄ ՊՐԱՈՒՆ ՆԱՒՈՒՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

—○—

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Հարիւրապե՛տ, ըսաւ Ռոսս, մեր նաւակը շատ ծանրաբեռնուած է. չէ՞ք կրնար քանի մը հոգի առնել ձեր նաւակին մէջ:

— Այդ անկարելի է, պատասխանեց Հարիս, մեր պարագան ալ նոյնն է:

— Բան մը պէտք է ընել ուրեմն, միտքս կը հասկնաք անշուշտ:

— Այո, կը հասկնամ, բայց միայն անհրաժեշտութեան պարագային:

Եւ երկու նաւակները, ընկոյզի կճեպներու պէս յանձնուեցան ալիքներուն եւ շուտով գիրար կորսնցուցին: Նիւֆաունլէն կղզին կը գտնուէր նաւարեկութեան վայրէն 400 մղոն հեռու: Ծովուն վրայ կը ծփային սառոյցի խոշոր կտորներ: Վերէն կ'իջնէր պաղ անձրեւ մը: Մեծ նաւակին մէջ խճողուած էին քառասունի չափ անձեր, այնքան որ նաւուն եզերքը կը հաւասարէր ծովու մակերեսին: Անեղ նստելիք տեղ չկար: Խեղճերը պառկած էին իրարու վրայ: Սառած ջուրը կը հաւաքուէր նաւակին յատակը ու կը թրջէր ոտքերը: Պէտք էր անդադար այդ ջուրը պարպել, բեռը թեթեւցնելու համար: Երբ ցերեկ եղաւ, հովը սկսաւ փչել, ալիքները կը սպառնային ընկղմել նաւակը: Ռոսս նայեցաւ շուրջը ու քովը կանչեց Հոլմսը եւ բան մը ըսաւ անոր ականջին: Հոլմս գլուխը շարժեց եւ իր կարգին կանչեց ուրիշ նաւաստի մը, սեւամորթ ճէյմս Միւրէն եւ անոր ականջին բան մը փսփսաց: Երկու նաւաստիները մարմիններու վրայէն անցնելով հասան նաւակին առաջակողմը եւ հրամայեցին ճամբորդներէն մէկուն, որ ոտքի ելլէ: Ռիլէ, այս էր մարդուն անունը, դուրս շակեց ըլլալիքը եւ սկսաւ օգնութիւն պոռալ: Ոչ ոք շարժում մը ըրաւ: Երկու նաւաստիները յաջողեցան Ռիլէյի ձեռքերը իրարու կապել ու զայն նետեցին կատղած ծովուն մէջ: Սուր ու սրտաճմլիկ ճիչ մը ծակեց անտարբեր ականջները, աղմուկ մը լսուեցաւ ու մարմինը անհետացաւ ընդմիշտ: Յետոյ կարգը եկաւ Ճորճ Տաֆի, որ երեք զաւակներու հայր էր: Այս անգամ կիները ճչացին, փորձեցին բան մը ընել, բայց անօգուտ: Տաֆ ենթարկուեցաւ իր նախորդի ճակատագրին: Երրորդ զոհը եղաւ Մեք Ավոյ, որ համակերպեցաւ իր ճակատագրին, բայց խնդրեց հինգ վայրկեան պայմանաժամ, վերջին աղօթքը ընելու համար: Չորրորդ զոհն էր Ֆրանք Առքինս, որուն երկու քոյրերը աղաչեցին, որ խնայուի իրենց եղբայրը: Հոլմս անդրդուելի մնաց: Երբ Ֆրանք անհետացաւ ջուրերու մէջ, երկու քոյրերը իրարու եւեւէ կամովին հետեւեցան իրենց եղբօրը: Նաւը քիչ մը թեթեւցած էր: Յաջորդ օրը կրկնուեցաւ նոյն գործողութիւնը: Այս ձեւով 16 հոգի 40ի վրայ, սպաննուեցան նաւաստիներուն կողմէ: Նաւակը աւելի թեթեւցաւ ու կրցաւ շարունակել իր ճամբան:

Երրորդ օրը բախտը ժպտեցաւ խեղճ վերապրողներուն: Հոլմսի սուր աչքերը նշմարեցին նաւ մը, որ կ'անցնէր բաւական հեռուէն: Բոլորը միասին հանեցին իրենց բաճկոնները ու սկսան ճօճել օդին մէջ: Թիավարողները գերմարդկային ճիգեր ըրին քիչ մը աւելի մօտենալու համար փրկարար նաւուն: Ի վերջոյ, նաւը նշմարեց աղէտեալներուն նաւակը, մօտեցաւ եւ զանոնք ազատեց: Երբ հասան Նիւ Եորք, իմացան, որ նաւապետ Հարիս եւ միւս ճամբորդներն ալ փրկուած էին ուրիշ նաւու մը կողմէ:

Սակայն, երբ հանրութիւնը իմացաւ եղելութիւնը, զայրացաւ: Հանրային կարծիքը արդարութիւն պահանջեց այս սոսկալի ոճրագործներուն դէմ, որոնք չէին յարգած նաւարկութեան աւանդական օրէնքները: Ընդհանուր դատախազ Ուիլեմ Մերէտիթ ձերբակալել տուաւ Ուիլեմ Պրաուն նաւուն անձնակազմը: Յետոյ տուաւ զանազան անբացատրելի որոշումներ. նաւապետ Հարիսի եւ տեղակալ Ռոսսի արտօնութիւն տուաւ, որ շա-

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՀՄԱՅԱԹԱՓ

(ՆՈՐԱՎԷՊ ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԷ)

—o—

Երիտասարդին համար բարօրութեան եւ երջանկութեան թուական մը եղաւ այս: Տանը մէջ յարգանօք կ'ընդունէին զինքն, եւ երբ դասախօսութեան սենեակին մէջ կ'առանձնանար իր աշակերտաց հետ, իրեն այնպէս կուգար թէ՝ երկնային դրախտը գտած էր ալ:

Քանի մը անգամ, տիկին Ջիւմպիւլեան ներկայ գտնուեցաւ դասերուն: Երեսունեւհինգ տարեկան կին մըն էր նա, թուխ, բարեդէմ, վայելչաձեւ, հանդարտ երեւոյթով: Աչերը միայն, սեւաթոյր հրավառ աչերը, կը փայլէին այնպիսի թափանցանց նշոյլով մը, որ Գէորգ, նորա դիմաց նստած ատեն, միշտ խոնարհ կը պահէր գլուխը՝ նորա նայուածքին հանդիպելու երկիւղէն. մնաց որ, առաջին անգամն էր որ այդչափ բարձր եւ զարգացեալ կնոջ մը դէմ առ դէմ նստելու առիթը կ'ունենար, եւ այս այնչափ կը խռովէր զինքն որ ամէն անգամ սիրտը կը տրոփէր երբ իր աշակերտաց մայրը սենեկէն ներս կը մտնէր իր դասերուն միջոցին: Բայց իրեն համար ճշմարիտ տանջանքն այն ատեն էր երբ տիկին Ջիւմպիւլեան հարցումներ կ'ուղղէր իրեն իր տուած դասերուն, իր կենաց, իր գրական ճաշակաց վրայ: Տիկինը բաւական զարգացեալ միտք մը ունէր, կը հետեւէր Ֆրանսական գրական շարժման եւ իր գրադարանը լեցուն էր Ֆրանսացի նշանաւոր վիպասանաց նորագոյն գործերով: Գէորգ յանժամ կը պատասխանէր դողդոջ ձայնով մը, աչերն առանց վեր առնելու, դատաւորին առջեւ կանգնած ամբաստանեալի մը խոնարհ դիրքով: Այսպէս, հետզհետէ, ցորչափ մտերմութիւնը կը հաստատուէր, նորա առջեւ կը պարզէր իր ցաւագին կեանքն, իր մանկութեան թըշուառութիւնները, դպրոցին մէջ թէ՛ իբր աշակերտ եւ թէ իբր ուսուցիչ ունեցած դառնութիւնները, իր անակնկալ վտարումը Թաղային վարժարանէն:

Տիկին Ջիւմպիւլեան մտիկ կ'ընէր, տարտամ ժպիտով մը որ ի յայտ կը բերէր զուգեակ շարք մը սպիտակափայլ ակռաներու. յետոյ դուրս կ'ելլէր ճանձրոյթի շարժումով մը:

Որովհետեւ կը ձանձրանար, այո՛: Տանը մէջ գործ չունէր տեսնելիք, օրն ի բուն ալ գիրք չի կարդացուիր. այցելութիւնք ալ շուտով կը լմննան: Տղայոց դասերուն եւս ներկայ չէր ուզեր գտնուիլ. ամէն անգամ որ Գէորգի ողբերգական դէմքը տեսնէր, դժուարաւ կրնար զսպել ծիծաղը:

Օր մը, դասի ատեն, յանակնկալս ներս մտաւ սենեկէն: Գոհարիկ ոտանաւոր մը ուզած էր երիտասարդէն, եւ նա ալ բերած էր փոքրիկ քերթուած մը դեռատի օրիորդին համար: Տիկին Ջիւմպիւլեան առաւ զայն աղջկանը ձեռքէն եւ կարդաց.

Երբ տեսնես
Գոհարիկ,
Համբուրիկ
Դու կ'ուզես
Առնել իւր
Այտէն բիւր:

— Օ՜, դուն նշանաւոր բանաստեղծ ես եղեր, եւ մենք չէի՛նք գիտեր մինչեւ հիմա: Առաջին ոտանաւո՞րդ է այս, թէ ուրիշներ ունիս գրած:

— Զէ, տիկին, ուրիշներ ալ գրած ունիմ, սակայն երեւան չեմ հանած, ինձ համար պահած եմ:

— Ի՛նչ դժբախտութիւն: Ազգը զրկե՛լ այսպիսի տաղանդաւոր արտադրութիւններէ, ըսաւ տիկին Ջիւմպիւլեան ժպտելով: Ինծի կը բերէ՞ք որ կարդամ. ես շատ կը սիրեմ հայերէն բանաստեղծութիւնները, դպրոց եղած ատենս շատ մը կտորներ գոց գիտէի: Սակայն շատ հասարակ նիւթերու վրայ գրածներնիդ չբերէք, զգացումով գրուած ինչ որ ունիք, բերէք, շնորհակալ կ'ըլլամ:

Այդ օրուան յաջորդ երկու գիշերները Գէորգ մաքուր տետրակի մը մէջ խնամով արտագրեց իր քերթուածներէն տասնեւհինգ կտորի չափ, որոց մէջ դրած էր իր սիրտն ողջոյն, եւ յաջորդ Զորեքշաբթի տարաւ յանձնեց զայնս տիկին Ջիւմպիւլեանի: Տիկինը նոյն պահուն քանի մը բարեկամուհիներ պիտի ընդունէր, ուստի շնորհակալութիւն յայտնելով, ըսաւ որ գիշերը կը կարդայ զայնս, եւ տետրակն առնելով ընդունելութեան սրահը գնաց: Այցելուներն էին երեք մանկամարդ տիկին եւ մէկ օրիորդ, եւ խօսակցութիւնն սկսաւ աշխոյժ, սիրուն, զուարճալի: Նոյն միջոցին, այցելու օրիորդն, որ սեղանին վրայ դրուած թերթերը կը թղթատէր, դիպուածով ձեռքն անցուց Գէորգի տետրակը զոր տան տիրուհին ներս մտած ատեն անդ դրած էր աճապարանօք, եւ գոչեց.

— Ա՜հ, բանաստեղծութեանց տետրա՜կ մը: Կը ներե՞ս որ աչքէ անցունեմ:

— Ինչո՞ւ չէ, ըսաւ տիկին Ջիւմպիւլեան: Աղէ՛կ գտար, այդ բանաստեղծութիւնները գրողը ներսն է, մեր Տիրանին եւ Գոհարիկին դասատուն, հոս բերել տամ զինքն եւ իրեն կարդացնել տանք, կը զուարճանանք:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(5 – Շար.)

րունակեն իրենց պաշտօնը ուրիշ նաւու մը վրայ, որ կը մեկնէր Հարաւային Ամերիկա: Փոխ-տեղակալ Փարքըր անհետացած էր հրապարակէն. սեւամորթ Ճէյմս անգտանելի էր: Ոստիկանութիւնը ոչ մէկ ջանք ըրաւ զանոնք գտնելու եւ ձերբակալելու համար:

Միայն նաւաստի Հոլմս եկաւ դատարանին առջեւ եւ ամբաստանուեցաւ իբրեւ մարդասպան: Հոլմս գիտել տուաւ, որ ինք հնազանդած էր տեղակալ Ռոտսի հրահանգներուն եւ գործած էր ընդհանուրին շահուն համար: Եթէ այդ 16 հոգիները զոհած չըլլային, ո՛չ մէկ ճամբորդ պիտի կարենար ազատիլ սոսյդ մահէ, եւ ինքն ալ այսօր ներկայ պիտի չգտնուէր դատարանին առջեւ: Կարգ մը թերթեր սկսան պաշտպանել Հոլմսի տեսակէտները, ուրիշներ առարկեցին, որ այսպիսի պարագաներուն, նաւաստիներուն չէր իյնար ընտրել իրենց զոհերը, այլ զանոնք ենթարկել վիճակի: Նաւաստիներուն ոչ մէկը ենթարկուած էր խեղճ զոհերու վիճակին, անոնք վարուած էին իբրեւ դատաւոր եւ դահիճ՝ փրկելու համար իրենց մորթը:

1842 Սեպտեմբեր 13ին, Ֆիլատելֆիոյ ատեանը տուաւ իր վճիռը: Երդուեալները չկրցան որոշումի մը յանգիլ, որովհետեւ իրենց ներկայացուած խնդիրը աննախընթաց էր ու բարդ: Հոլմս դատապարտուեցաւ վեց ամիս բանտարկութեան եւ 20 տոլար տուգանքի: Եթէ 16 տոլար եղած ըլլար տուգանքը գոնէ իւրաքանչիւր զոհին կ'իյնար մէկ տոլար բաժին, անցնելու համար մահուան դուռը: Միւսները, որոնք Հոլմսէն ոչ նուազ յանցաւոր էին անկասկած, բայց անկէ քիչ մը աւելի պատասխանատու, երբեք չհետապնդուեցան եւ շարունակեցին նաւարկել այն ջուրերուն վրայ, ուր ձուկերուն կեր դարձած էին իրենց զոհերու դիակները:

Արդարութիւնը ունի իր կշիռքը, բայց կ'երեւի, թէ անոր նժարները շարժման մէջ դնելու համար, պէտք է ունենալ զօրաւոր ձեռք եւ լեցուն գրպան: Բայց իրլանտացի եւ սկովտացի 16 խեղճ գաղթականները չունէին ո՛չ ազգական եւ ո՛չ ազդեցիկ բարեկամ, իրենց դատը պաշտպանելու համար: Անոնք արդէն լքուած էին մարդոցմէ եւ յանձնուած Աստուծոյ:

Գաղթականնե՛ր, մարդակերպ խեղճ ոչխարներ, զորս կարելի է կողոպտել, խուզել, աքսորել, սպաննել, խեղդամահ ընել ովկիանոսներու ամայութեան մէջ, որպէսզի մարդկութեան երջանիկ մասը շարունակէ ապրիլ իր հանդարտ ու անձնասէր կեանքը:

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՔԱՍԹԷԼ ԿԱՆՏՈԼՖՈՅԻ ՅԱՐԱԴԻՊԱԿԱՆ ՓԱՅԼԸ

«Քասթէլկանտոլֆօն հռոմէական ամարանոց-գիւղականիստ քաղաքներուն (Քասթէլլի Ռոմանի) մոխրանուշն է» (Սանտրիյոն), կը պնդատի Պապերու ամարանոց քաղաքի խանութպաններէն մին:

Քասթէլկանտոլֆօ մին է այն 13 Քասթէլլի Ռոմանիներէն, որոնք իրականին մէջ ոչ թէ պարզ գիւղեր են, այլ՝ Ալբեան բլուրներուն վրայ ցանցնուած օդասուն քաղաքներ, ուր հնուց ի վեր, հարուստ Հռոմէացիներ կառուցած են իրենց ամառնային վիլլաները եւ ուր, ազատագրուած նախկին ստրուկներ, կը շարունակեն ապրիլ որպէս քաղաքի բնակիչ: Այս 13 Քասթէլլի Ռոմանիներէն շատեր՝ ժողովրդականութիւն վայելող շաբաթավերջի օդափոխութեան կեդրոններ են այժմ, բայցի Քասթէլկանտոլֆոյէն:

1629ին էր, որ Ուրբանոս Ը. Պապը այս վայրը կ'ընտրէր կաթողիկէ եկեղեցւոյ պետերուն ամառնային հանգստավայր-գիւղակը կառուցանելու համար. անկէ ի վեր, բոլոր Պապերը շարունակած են Քասթէլկանտոլֆոյի «հրաշալի» օդը ծծել ամէն ամառ:

«Զբօսաշրջիկութիւնը քաջալերող յայտարարութիւնները անբաւարար են, յուշ-առարկաներու տեղական արտադրութիւն չկայ, քաղաքին տեսարժան վայրերուն մասին բացատրութիւն տուող կանոնաւոր գրքոյկ մը իսկ չկայ» կը դժգոհին զբօսաշրջիկութենէ ապրող քաղաքացիներ: «Ունինք չունինք՝ Պապը ունինք, այն ալ տարին երկուքուկէս ամիս միայն կ'անցնէ այստեղ»:

Քաղաքին գլխաւոր հրապարակին՝ Փիացա տէլլա Լիպերթայի խանութպաններէն շատերը այն զգացումն ունին, թէ Քասթէլկանտոլֆոյի արժեւորման բնական հնարաւորութիւնները անտեսուած են, որովհետեւ բոլորին ուշադրութիւնը կեդրոնացած է մեծահամբաւ ժամանակաւոր բնակչին՝ Պապին վրայ:

Այս ամառ եւս, երբ Պօղոս Զ. իր 50ի չափ հետեւորդներով կը հասնէր Յուլիս 15ին, կիսաքուն փոքր քաղաքը (5000 բնակիչ) քիչ մը կը կենդանանար՝ ուխտաւորներու եւ կարգ մը յայտնի անձնաւորութիւններու խուժումէն:

Բայց շուկայի մարդիկը որոշ բողոքներ կ'արձանագրեն զբօսաշրջիկներու առաջնորդներուն դէմ. այն ամբաստանութեամբ թէ այցելուները կը տանին Պապին կողմէ շնորհուած ընդհանուր ունկնդրութեանց, ապա, ամենայն արագութեամբ կը հեռացնեն քաղաքէն: «Հարցն այն է որ զբօսաշրջիկները կը նախընտրեն Ֆրասքաթիի գինին խմել Ֆրասքաթիի մէջ. հոս կուգան միայն՝ Պապը տեսնելու. գաղափար իսկ չունին թէ շրջանին լաւագոյն գինին, լաւագոյն խոզի միսը եւ հիւթեղագոյն դեղձերը ունինք մենք»:

Ուժեղ է նաեւ մրցակցութիւնը՝ շրջակայ վանքերուն կողմէ, ուր կ'այցելեն հաւատացեալ զբօսաշրջիկներն ու այսպէսով, գրեթէ անգործութեան կը դատապարտուին Քասթէլկանտոլֆոյի ճաշարանները:

Յուշ-առարկաներ ծախողները, տարուան միւս ամիսներուն, այլ գործով կը զբաղին: Իսկ ամառուան երկու ամիսներուն, Պապերու պալատին պատերուն երկայնքին շարուած, այցելուներուն կ'առաջարկեն նմանօրինակ առարկաներ — ձիթապտուղի կուտով շինուած վարդարաններ, Պապին դիմանկարով ամաններ եւ Զուիցերական Պահակներու պուպրիկներ:

Քաղաքին բնակիչները ափսոսանքով կը յիշեն Պիոս Պապի գահակալութեան օրերը երբ համագումարներ կը կազմակերպուէին Քասթէլկանտոլֆոյի մէջ:

Ուրիշներ կը դժգոհին, թէ պապական կալուածները կը գրաւեն քաղաքին հողին գլխաւոր մասը: «Անհրաժեշտ կարիքն ունինք նոր բնակարաններու, ինքնաշարժներու փարքինկի, հանրային պարտէզներու, բայց Մուսոլինիի օրով, քաղաքին լաւագոյն հողերը տրուեցան Եկեղեցիին»:

Այստեղ, պապական կալուածները մօտաւորապէս 65.000 քառ. մեթր են. շատ աւելի ընդարձակ քան Վատիկանի հողամասը եւ, ըստ 1929ի Լատրանի դաշինքին, ենթակայ չեն իտալական իշխանութեանց: Կալուածը կը տարածուի քաղաքի երկայնքին, կը պարփակէ երեք մեծ շէնքեր, ընդարձակ պարտէզներ եւ արդիական ագարակ մը:

Պապական բնակարանը կը գտնուի պալատին մէջ, որ Փիացա տէլլա Լիպերթային վրայ իշխող քառայարկ շէնք մըն է: Կալուածին մնայուն աշխատաւորները, մօտ հարիւր հոգի, ինչպէս նաեւ ամառնային բնակիչները կ'ապրին յարակից վիլլաներու մէջ:

Քաղաքի բնակչութեան դժգոհութեան մէկ այլ շարժառիթն ալ այն է, որ պապական կալուածը բոլորովին ինքնաբաւ է ուտեստեղէնի տեսակէտէն: Դժգոհ են նաեւ անոր համար, որ ըստ բաւականին չեն տեսներ Պապին երեսը: Պօղոս Զ. քաղաքին եկեղեցին կ'այցելէ տարին մէկ անգամ միայն՝ Վերափոխման տօնին օրը:

73ամեայ Քահանայապետին ամառնային ժամանակացոյցը գրեթէ կը նմանի Վատիկանի մէջ ի գործ դրուածին, այն տարբերութեամբ որ մեծաւ մասամբ կ'աշխատի պարտէզին մէջ:

«Նոյնիսկ եթէ այստեղ եկող զբօսաշրջիկներուն տասը առ հարիւրէն շահ ապահովենք՝ դարձեալ գոհ կը մնանք», կ'ըսէ ուրիշ բնակիչ մը: Կ'ակնարկէ աշխարհի չորս ծագերէն Քասթէլկանտոլֆօ այցելող զբօսաշրջիկներուն, որոնց թիւը այս տարի 7000ի հասած էր վերջերս:

Ըստ ոմանց, բնակարաններու եւ մնայուն գործի սակաւութեան պատճառաւ է, որ քաղաքին բնակչութեան կէսէն աւելին ամէն օր Հռոմ կ'երթայ-կուգայ՝ աշխատանքի համար: Երիտասարդութիւնը հետզհետէ վերջնականապէս կը հեռանայ քաղաքէն՝ մնայուն գործ գտնելու համար այլուր, ու նաեւ ձերբազատուելու համար պապական լուսապսակի հովանիէն:

«Ձմրան ամիսներուն՝ քաղաքը գրեթէ կը մեռնի. անհրաժեշտութիւնը կը զգամ այլուր հաստատուելու, քանի որ այս քաղաքին մէջ տարեկան երկուքուկէս ամիս միայն կը տեւէ կեանքը» կ'ըսէր երիտասարդ մը:

Թ. Ա. Թ.

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՀԵՐՄԻՆԷ ՀՈՎԵԱՆ

Հայ բանաստեղծուհի, որ ֆրանսերէն կը գրէ սակայն եւ կրնայ քոյրը նկատուիլ Իսկուհի Մինասի:

Պարմանութեան, արեւի եւ գարնան երգչուհին է ան որ կեանքին եւ նորաբաց ծաղիկներուն կը նայի անորոշ խանդով մը, եւ կ'ուզէ համակուիլ անոնց թարմութեամբ, լսելով արտոյտին երգը, առուակներուն գլգլանքը, թռչուններուն առաջին կանչը, անամպ երկնքի մը տակ:

Մերթ կը քօղազերծէ իր կանացի հոգին, եւ անոր թաքուն յուզումները կ'ուզէ վստահիլ բնութեան մէջ պոռթկացող ուժերուն, անցնող հովիկին, խուսափուկ ճառագայթի մը, լոյսին եւ ստուերին, յետոյ կը դառնայ եւ վերստին կը քօղարկէ իր էութեան մերկութիւնը:

Այսպէս կը ճանչնանք Հերմինէ Հովեան քերթողուհին, որուն տաղերէն շատերը հայերէնի թարգմանուած են ձեռնհաս գրիչներու կողմէ:

Ահաւասիկ վերջամասը իր « Գարնան ժամեր »ուն, զորս թարգմանած է Դանիէլ Վարուժան.

Հպարտութիւն մը անսահման
կը տիրանայ իմ սրտին
Ու կը լեցուիմ առուգութեամբ,
խոյացումով ու խանդով,
Սա կապուտակ առտուան մէջ՝ զոր
կ'ողողէ մեծ Արփին:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԵՐՍՏԻՆ ԿԱՐԴԱԼՈՎ ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԸ, գրեց Թորոս Թորանեան, Մատենաշար «Մշակոյթ», Հալէպ 1971:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Լալան խորամանկութեամբ աչքերը խըփեց եւ ծանր հեշտով մը ըսաւ.

— Փաշան խեղճը, շատ գործ ունի եւ վաթսուն տարեկան ալ է: Տեսար թէ ինչպէս իր միւս կիները ճամբեց եւ միայն քեզի վար դրաւ:

— Աւելի լաւ էր որ զիս ալ վար չդնէր, հառաչեց Այիշէ: Խեղճ Լալա, դուն չես կրնար արիւնը եռացող կնոջ մը տառապանքը հասկնալ:

Ներքինին հառաչ մը արձակեց եւ իր անփոյթ ակնարկը Չէրքէզուհիին կիսամերկ ձիւնափայլ կուրծքին վրայ սեւեռեց:

— Ի՞նչ կը նայիս հոդ, Լալա, առարկեց Այիշէ ջանալով կարելի եղածին չափ յուսահատական կերպարանք մը առնել: Վաթսուն տարեկան մարդ ես, յիսուն տարի է հարէմներու մէջ կ'ապրիս...

— Ճիշդ է, հառաչեց սեւամորթը:

— Ուրեմն շիտակը ըսէ, այնքան գեղեցիկ կիներ տեսար, ձեռքերդ հուրով լեցուն այնքան կուրծքերու երկարեցիր..

Ներքինին դարձեալ հառաչեց եւ այս անգամ աչքերը կիսովին գոցեց որպէս թէ յիշատակներուն խորը գտնուած հուրիներուն պատկերները հաւաքել ուզէր:

Այիշէ ալ աւելի խանդավառուած շարունակեց.

— Ըսէ՛, Սելիմ, ըսէ, ուրիշ ոեւէ մէկու մը վրայ այսպիսի կուրծք մը տեսա՞ր:

Եւ այս ըսելով, հանըմը յանկարծ մետաքսէ շրջազգեստին առջեւի մասը բացաւ եւ ծերուկ ներքինիին աչքերուն առջեւ երկու ձիւնափայլ ծիծեր երեւան հանեց, որոնց ի տես, Աստղիկի մը արձանը անգամ կեանք պիտի առնէր, միմիայն իր պատուանդանէն ամօթապարտ վար գլորելու համար:

Լալան իր անզգայ ակնարկը այդ ձիւնաթոր կլորութիւններուն վրայ ուղղեց ... ապա ժպտեցաւ եւ իր երկայն ձեռքը Այիշէի մերկ ծիծերուն երկարելով, եբենոսի պէս սեւ մատները անոնց վրայ պտըտցուց:

Չէրքէզուհին յաղթական ակնարկով մը սեւամորթը կը դիտէր:

— Է՞հ, շիտակ ըսէ Լալա, ուրիշ կնոջ մը վրայ բնաւ այս տեսակ կուրծք մը տեսա՞ր:

Լալան գգուանքի տեղ Չէրքէզուհիին այտերուն վրայ թեթեւ ապտակ մը տուաւ եւ լրջութեամբ պատասխանեց.

— Ո՛չ:

— Իրա՞ւ կ'ըսես Լալա, իրա՞ւ կ'ըսես, ուրե՞մն ես մինչեւ հիմա ճանչցած կիներուդ մէջ ամէնէն գեղեցիկն եմ:

— Այո, պատասխանեց ծերուկը խոր հառաչանք մը հանելով: Ահ հանըմս, չես գիտեր որքան դժբախտ եմ, ամբողջ ունեցածս պիտի տայի, եթէ գիտնայի որ դարձեալ այն տասնըհինգ տարեկան պատանին պիտի ըլլայի, զոր Նուպիայի իր հիւղակին մէջէն գիշեր մը յափշտակեցին, չարչրկեցին, յօշոտեցին եւ անզգայ մը դարձնելով զայն կանանոցի մը մէջ նետեցին:

Եւ այս ըսելով այս դժբախտ մարդը ձեռքին երկար մատներովը, քնափ աչքերուն խորշին վրայ ձեւացած արցունքի կաթիլ մը սրբեց:

Այիշէ անշուշտ ծերուկ ներքինիին այդ խանդաղատանքէն կարելի չէր որ յուզուէր: Որովհետեւ հարէմի մէջ ապրող կինը գազանէ մը աւելի կ'ատէ ներքինին: Այս երկու էակներուն միջեւ անջրպետ մը կայ, որուն մէջէն լոկ իրենց հոգիներուն միացումը անգամ անկարելի է:

Ներքինին հարէմին բռնակալն է: Թըրքուհին հարէմին լուծը չարհամարհեր այլ իր բռնակալը:

Ան կը ծնի, կը մեծնայ եւ կ'ուսանի ամուսինի մը գիրկը յանձնուելու եւ անոր քով ուրիշ շատերու հետ միասին տեղ մը գրաւելու համար: Եթէ ան հեշտանքի սպասարկութեան արհեստին մէջ միւսներուն գերազանցէ, կը նախընտրուի, եթէ ետ մնայ կամ պէտք եղածին պէս չգնահատուի, ոեւէ մէկու մը գանգատելու իրաւունք չունի: Սակայն ասիկա չի նշանակեր թէ ան ինքզինքը որեւէ երազէ եւ վայելքէ ձեռնպահ մնալու պարտաւորէ: Ինչ որ ամուսին մը չկրցաւ գնահատել, ո՞վ գիտէ ուրիշ քանի՛ քանինե՛ր երջանկութենէն խելահար պիտի չդարձնէ:

Ահա այս է յարատեւ հաւատքը եւ մնայուն գաղափարը հարէմի մը մէջ ապրող կնոջ: Սակայն այդ գաղափարին եւ անոր իրականացման միջեւ կը միջամտեն չորս անզգայ պատեր, անողոք փափէս մը եւ անկենդան երկու առարկաներուն անզգայութիւնը եւ անողոքութիւնը գերազանցող մարդ մը:

Այս մարդը ներքինին է:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Մեզմէ կը խնդրուի հաղորդել թէ Օգոստոս 25, 1971ին, Փարիզի մէջ մեռած է
ԻՇԽԱՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ
69 տարեկան :

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Լիւսի Ամիրայեանի եւ ամուսնոյն ինչպէս նաեւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց կեսրոջ եւ մօր Աղաւնի Ամիրայեանի մահուան տխուր առթիւ :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7ԻՆ

Յետագային մանրամասնութիւններ

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ : Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ :

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են : Անոնք որոնք կը փափաքին արձանագրել իրենց աղջիկները պէտք է դիմեն վարժարան, ամէն օր, առաւօտեան ժամը 9–12 :

Հեռաձայնի թիւ 927–01–72 :

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի 11 Սեպտ. Խաչվերացի տօնին առթիւ, Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեանի : Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն : Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ :

Ոչխարի զենումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ փակը :

ԳԱՐՆԱՆ ՀԵՏ,
ԳԱՐՆԱՆ ՇՈՒՆՉ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revêtement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ԽԸՏՐԸՐԵԱՆ

էջմիածնի եւ վարդանի մետալին ստեղծագործը

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏՐԸՐԵԱՆ

U. G. A. B.

OCTROI DE BOURSES
AUX ETUDIANTS ARMENIENS
DE FRANCE
FONDATION MARGOSSIAN

Le Comité Régional de France de l'U. G. A. B. porte à la connaissance du public que les demandes en vue de bénéficier des bourses de la Fondation Raphaël MARGOSSIAN peuvent être présentées dès maintenant.

Conformément aux règlements, peuvent bénéficier des bourses Margossian seuls les jeunes Arméniens résident en France, ayant 15 ans au moins, titulaires d'un certificat d'études primaires, qui sont inscrits dans une école technique ou professionnelle et qui présentent leur demande avant le 10 Septembre 1971.

Chaque demandeur recevra un formulaire qu'il doit remplir après l'avoir lu attentivement et le retourner à la « Commission Educative », 11 Square Alboni, Paris (16). Après avoir examiné les demandes ainsi que les pièces justificatives jointes, cette Commission accepte ou refuse la demande et fixe le montant de la bourse.

Selon le désir du bienfaiteur, cette bourse est octroyée sous forme de prêt moral que le bénéficiaire s'engage à rembourser graduellement à la Fondation, au moment où il commence à gagner sa vie.

Il est souhaitable aussi qu'une fois leurs études terminées, les boursiers Margossian s'inscrivent à l'U. G. A. B. en tant que membres.

Cette bourse est octroyée pour une seule année scolaire, mais au cas où l'étudiant présenterait sa demande munie d'un certificat attestant sa réussite aux examens, elle pourrait être renouvelée pour une deuxième et, si nécessaire, une troisième année scolaire.

Les demandes de bourse pour l'année scolaire 1971-1972 doivent être présentées dès maintenant. Les demandes reçues après le 10 Septembre ne seront pas prises en considération.

LE COMITE REGIONAL
DE FRANCE DE L'U.G.A.B.

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Varoujean
Choix de poèmes 10 F.

•

Tcharentz
Choix de poèmes 6 F.
Traduction de
LUC-ANDRE MARCEL
avec la collaboration de
G. Poladian

•

ՃՐՈՅՑ
(Գ. հատոր) Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Գին՝ 8 Ֆր.

•

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ.

•

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ.

դիմել՝
G. Poladian
53, Av. de St. Julien
13 - Marseille (12e)
FRANCE

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն *գրաւոր*, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին *ընթացիկ եւ նոր հասցէն* :

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով :

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 փրանք :

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Չարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն :

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէռի չքեղ սրահներուն մէջ :

ԱՆԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐ

1971–1972 տարեշրջանին համար, Հայ Քոյրերը կ'ընդունին գիշերօթիկ, ցերեկօթիկ եւ մանկապարտէզի համար փոքրիկներ :

Արձանագրութիւնները սկսած են : Դիմել՝ 73, Ավընիւ Անրի Պարպիւս Առնուվիլ :

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԾԱՆՕԹ ՀՈԳԻՆԵՐ, Պատմուածքներ, Յակոբ Կարապենց, *լաթակազմ*	20 Ֆր.
ԱՆՁԻՆՔ ՆՈՒԻՐԵԱԼՔ, Ս. Վրացեան, *Պէյրութ, լաթակազմ*	10 Ֆր.
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՃԻՊԷՅԼԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻ. լաթակազմ	20 Ֆր.
ՀԱԶԱՐՈՒՄԷԿ ԲԱՌ ՈՒ ԲԱՆ ՀԱՅՈՑ ԽՕՍԻՑ ԲԱՐԲԱՌԻ, Տ. Ֆրունճեան	20 Ֆր.
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ, Յովհ. Գազանճեան	10 Ֆր.

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐՈՒ
Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	մինչեւ 1/4	սիւնակ	
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8	սիւնակ	
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը :

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է :

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
2
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
2 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12204

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.204

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ

Մինչ հարիւրաւոր ամբաստանեալներ արգելափակուած կը մնան եւ Պաշտպան Վիճակի զինուորական ատեանները սկսած են մաս առ մաս դատել զանոնք, անդին երեսփոխաններն ու ծերակուտականները, որ չորս ամիսներով տենդոտ գործունէու - թեան էին լծուած քննելու համար Նիհատ Էրիմի կառավարութեան ներկայա - ցուցած ծրագիրը 1961ի Սահմանադրու - թեան վերաքննութեան մասին, վերջա - ցուցած են իրենց աշխատանքները:

Կազմուած էր Միջկուսակցական Յանձնաժողով մը, մասնակցութեամբ չորս գլխաւոր կուսակցութեանց — Ատալէթ, Հալք, Միլլի Կիւվէն եւ Դեմոկրատիկ: Նպատակն էր հարթել տարակարծութիւնները փոփոխելի կէտերու շուրջ եւ համերաշխութիւն ստեղծել, երբ ծրագիրը ներկայացուէր Խորհրդարանի վաւերացման:

Կառավարական ծրագրին գլխաւոր նպատակն էր ընդլայնել գործադիր իշխանութեան իրաւասութեանց սահմանները եւ որոշ սեղմումներու ենթարկել անհատական եւ հաւաքական ազատութիւնները:

Ընդհանուր կարծիքն այն է, որ երկրին մէջ ստեղծուած անիշխանութեան գլխաւոր պատճառն է Սահմանադրութիւնը, որ կը կաշկանդէր կառավարութեան ձեռքերը եւ լայն ազատութիւններ կը շնորհէր քաղաքացիներուն: Օրէնքը թոյլ չէր տար սանձելու ձախ թէ աջ ծայրայեղ տարրերու գործունէութիւնը:

Երկու կարեւոր փոփոխութիւններ կ'առաջարկէր կառավարութիւնը, — ջնջել համալսարաններու եւ ձայնասփիւռ-հեռատեսիլի ինքնավարութիւնը:

Վերջին տարիներու դէպքերը ցոյց տուին, որ համալսարանները բոյն դարձած են ձախակողմեան տարրերու: Դասախօսներն ու ուսանողներն ալ՝ քարոզիչ ծայրայեղ գաղափարներու: Կառավարութիւնը այժմ կ'ուզէ ուղղակի իր հակակշռին ենթարկել զանոնք, խիստ հսկողութեան տակ:

Նոյնը՝ Ձայնասփիւռի եւ Հեռատեսիլի մասին, որ կը խուսափի պետական հակակշիռէն:

Կառավարութիւնը որոշած է պաշտօնազրկել համալսարաններու այն դասախօսները, որոնց ծայրայեղ ձախակողմեան ըմբռնումը վճռաբար հաստատուած է: Անիշխանական եւ խռովարար ուսանողներու կարգին կան եղեր նաեւ ուսուցիչներ եւ դասախօսներ, որոնք կը հրահրեն անոնց շարժումը, կը գրգռեն զանոնք եւ աճարեկչական մթնոլորտ մը կը ստեղծեն համալսարաններու եւ Ուսանողական Տուներու մէջ, յաճախ գործելով վարագոյրի ետեւ:

Միջկուսակցական Յանձնաժողովը կարեւոր կաշկանդումներու ենթարկած է համալսարաններու ինքնավարութիւնը, զայն սահմանափակելով նիւթական, ելմտական եւ վարչական գործերու միայն:

Յանձնաժողովը իր աշխատանքները աւարտած է Օգոստոս 18ին: Չորս կուսակցութիւններէն երեքը ամբողջովին վաւերացուցած են փոխուելիք յօդուածները: Միայն Հալքն է, որ հակառակած է ընդունիլ 11րդ յօդուածը, որ սեղմումներու կ'ենթարկէ անհատական ազատութիւնները:

Կառավարութիւնը Օգոստոս 27ին Խորհրդարանին ներկայացուցած է Սահմանադրութեան վերաքննութեան ծրագիրը:

Երեսփոխաններն ու ծերակուտականները կը քննեն զայն ներկայիս: Տարակոյս չկայ, որ Խորհրդարանը պիտի վաւերացնէ զայն եթէ ոչ միաձայնութեամբ, գոնէ բացարձակ մեծամասնութեամբ:

Մարտ 12ի վերջնագրէն եւ բանակին միջամտութենէն ետք կը վախցուէր, որ ժողովրդավարական կարգերը մեծապէս պիտի վտանգուէին Թուրքիոյ մէջ, սակայն սահմանադրական փոփոխութիւնները այնքան ալ ծանր չեն նկատուիր:

Խնդիր է միայն թէ Նիհատ Էրիմի կառավարութիւնը իր ստացած նոր իրաւասութիւններով պիտի յաջողի՞ վերահաստատել կարգն ու կանոնը երկրին մէջ:

Տարակուսելի է:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԼԱՆՏԱՆ ՀԱՆԴԱՐՏԱԾ ՉԷ

Հարաւային Իրլանտայի Հանրապետութեան Արտաքին նախարարը՝ Տոքթ. Հիլըրի բողոքագիր մը յանձնած է Անգլիոյ դեսպանին վերջին միջադէպին առթիւ, որու ընթացքին մեռած էր բրիտանացի տասնապետ մը: Միջադէպը տեղի ունեցած էր Ըլսթէրի հողամասին վրայ, Հարաւային Իրլանտայի սահմանին ճիշդ կից: Արդարեւ Տըպլինի կառավարութիւնը դեկոյց մըն ալ հրատարակած է որու մէջ կը շեշտէ թէ բրիտանական իշխանութիւնները «անկարող» եղած են հակակշռելու իրենց շարժումները, որոնք կրնան վնասել խաղաղութեան, սահմանային անմիջական գիծերուն վրայ: Նոյն դեկոյցին համաձայն, Հիւսիսային Իրլանտայի բրիտանական ուժերը, աւելի քան 30 ներխուժում կատարած են Հարաւային Իրլանտա, վերջին երկու տարիներուն ընթացքին:

Տըպլինի համաձայն այն 150 քաղաքացիները, որոնք կրակի տուած են բրիտանական հրետանիներէն մէկը, ձերբակալուած են իրլանտական իշխանութեանց կողմէ մէկ ժամ տեւող կռիւէն ետք, որու ընթացքին մէկ անգլիացի զինուոր մեռած էր, մէկ ալ՝ վիրաւորուած: Այդ հրետանիները աւելի քան մէկուկէս քիլոմեթր սահմանէն ներս մտած էին, մինչ քաղաքայինները արդէն իսկ սահմանն անցած ու վերադարձած էին: Այս բացատրութիւնը բնաւ չի համապատասխաներ Լոնտոնի տուած մեկնաբանութեանց, ըստ որուն բրիտանական ուժերը անդրադարձած էին իրենց թիւրիմացութեան հազիւ քանի մը հարիւր մեթր ընելէ ետք:

Հարաւային Իրլանտայի վարչապետին համաձայն, յիմար բան է պնդել, ինչպէս կ'ընեն Անգլիացիք, որ Հարաւային Իրլանտայի կանոնաւոր ուժերը առանց միջամտելու հանդիսատես եղած են կիրակի օրուան ծանր միջադէպերուն:

× Հիւսիսային Իրլանտայի մէջ ալ, կիրակի օր վիրաւորուած անգլիացի զինուորը, մեռած է, մինչ ուրիշ բրիտանացի զինուոր մը որ դաւաճ մը կ'առնէր Պելֆասթի սրճարանի մը մէջ, վիրաւորուած է, մարդու մը կողմէ որ յաջողած է փախչիլ:

ՍՊԱՆԱՑԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ

Սպանական Համայնավար կուսակցութիւնը մանիֆեստ մը հրապարակած է ուր բացէ ի բաց կը ճշդէ իր դիրքը եւ կը շեշտէ մանաւանդ թէ վճռած է իր իսկ ճամբան չինել դէպի ընկերվարութիւն եւ անկախութիւնը պահել Մոսկուայի նկատմամբ: Արդէն 1968ի Օգոստոսի Չեխոսլովաքիոյ դէպքերէն ետք, սպանական Համայնավար կուսակցութեան գործադիր կոմիտէն որոշ վերապահութիւն յայտնած էր Մոսկուայի նկատմամբ,:

Այս անգամ ամէն ինչ աւելի յստակ է եւ յատկանշական կը նկատուի նաեւ որ գործադիր կոմիտէն յարմար նկատած է այս մանիֆեստը հրապարակել Պուքրէշի մէջ, ուր կը գտնուի ներկայիս Ա. քարտուղարը՝ Սանթիակօ Քառիլլօ: Գլխաւոր կէտերն են.—

Ա) Կոչ կ'ընէ միջազգային համայնավարութեան մէկ նոր միութիւն հաստատման, հիմնուած անկախութեան, հանդուրժողութեան եւ բազմազանութեան վրայ, որպէսզի պատասխանատու ձեւով գործադրուի մարքս - լենինեան գաղափարաբանութիւնը:

Բ) Կը յաւակնի ըսել որ՝ բնականոն դարձնել իր յարաբերութիւնները չին համայնավարներուն հետ, կը նշանակէ գործել պրոլետար միջազգայնականութեան ի շահ:

Գ) Ասկէ կը հետեւի որ որեւէ միջամըտութիւն այլ երկիրներու ներքին հարցերուն մէջ, ոչ միայն անպատեհ է, այլեւ վնասակար միջազգային բանուորական շարժումին ամբողջութեան:

Դ) Կուսակցութիւնը չընդունիր անսխալականութեան վարդապետութիւնը, զոր կը քարոզեն իշխող կարգ մը կուսակցութիւններ: Իրենց օրինակ ծառայելու յաւակնութիւնը անընդունելի է:

Ե) Քանիցս ցոյց տրուած է որ մտքի նեղմտութիւնը եւ աղանդապաշտ մոլայնութիւնը ամէնէն մեծ խոչընդոտներն եղած են կուսակցութեան բարգաւաճման համար: Զ) Ուրեմն կուսակցութեան կը մնայ գծել իր ուղիները որոնք ընկերվարութեան կառուցման պիտի տանին:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

—o—

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

ՊՈԼՍՈՅ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ՏՈՒԱԾ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Անգարա.— Օգոստոս 25ին, Պաշարման Վիճակի թիւ 3 ատեանին առջեւ շարունակուեցաւ նախկին Թիփի կուսակցապետ Պեհիճ Պօրանի ու 19 ընկերներուն դատավարութիւնը: Ատեանը անձեռնհասութեան որոշում տալու պահանջքը անգամ մը եւս մերժելէ յետոյ, ընդհ. դատախազը կարդաց պահանջմնագիրը ուր պնդուելով որ Թիփի կանոնագիրը Խորհ. Միութեան Սահմանադրութեան կը նմանի, ամբաստանեալներուն դէմ մինչեւ 37 տարի բանտարկութիւն կը պահանջուէր:

Առաւօտուն դատավարութիւնը սկսելէ յետոյ դատաւորը դատախազին կարծիքը հարցուց նախորդ դատավարութեան փաստաբաններուն պահանջած անձեռնհասութեան որոշումին մասին, ընդհ. դատախազն ալ յայտնեց որ որեւէ պատճառ չկայ որպէսզի Ատեանը այս դատը տեսնելէ հրաժարի:

Այնուհետեւ ընդհ. դատախազը կարդաց 32 էջէ բաղկացեալ պահանջմնագիրը ուր չորս տարբեր յանցանքներէ Պեհիճ Պօրանն ու ընկերները պատժել կը պահանջէր:

ՊԱՀԱՆՋՄՆԱԳԻՐԸ

Ընդհանուր դատախազը պահանջագրին մէջ շեշտելով որ Թիփ դաղտնի ընկերակցութեան բնոյթ առած էր, ի մէջ այլոց լսաւ.

«Թիփ սկիզբէն ի վեր կատարելապէս իւրացուցած մարքսական - լենինական վարդապետութիւններուն լոյսին տակ, ժողովրդավար իրաւակարգին կատարելապէս ներհակ բանուորական դասակարգին մենատիրութեանը քարոզութեան լծուած եւ այս նպատակաւ գործակալներ հասցնել սկսած է»:

Ընդհ. դատախազը յետոյ շեշտեց որ ընկերային դասակարգի մը ուրիշ ընկերային դասակարգի մը վրայ տիրապետութիւնը ներհակ է մեր սահմանադրութեան 2րդ յօդուածին: Մարքսական հայեցակէտին քաղաքական վարդապետութիւնը երբեք ժողովրդավար չէ: Ասիկա իրագործելու համար միակ ուժը դասակարգային մենատիրութիւնն է: Մինչ ասիկա ներհակ է Սահմանադրութեան:

Պահանջմնագրին մէջ յետոյ ամբաստանեալներուն կարգ մը գրութիւնները ձեռք կ'առնուին եւ կ'ըսուի. «Կը տեսնուի որ Թիփ գիտական ընկերվարութիւնը այսինքն համայնավարութիւնը որդեգրած է այս կերպով նոյնինքն իրենք ծանուցած են որ մարքսական - լենինեան կուսակցութիւն մըն են:

ԱՅՊԱՐԻ ԴԷՊՔԸ

Պահանջմնագիրը կը շարունակէ.— Մէհմէտ Ալի Այպարի կուսակցապետութենէ հեռացումն ալ կարեւոր է, ցոյց տալուն համար թէ այս կազմակերպութիւնը որ գիծին վրայ կը գտնուի: Ֆրանսայի մէջ ինչպէս որ Համայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմիտէի անդամ Ռոժէ Կառօտի Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը քննադատած ըլլալուն համար հեռացուած է Համայնավար կուսակցութենէն, Չեխոսլովաքիոյ Համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղար Տուպչէք ինչպէս որ պաշտօնանկ եղած է Մէհմէտ Ալի Այպալ Չեխոսլովաքիոյ գրաւումը թեթեւօրէն քննադատած ըլլալուն համար Մոսկուայի գծին վրայ գտնուող միլիթաններուն յարձակման ենթարկուեցաւ եւ նախ Թիփի կուսակցապետութենէն ապա անդամակցութենէն արտաքսուեցաւ:

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ

Թիփի 4րդ մեծ համաժողովին որոշումին 4րդ հատուածին մէջ կ'ըսուի.— Կ'ընդունուի եւ կը ծանուցուի որ Թուրքիոյ արեւելակողմը քիւրտ ժողովուրդը կ'ապրի...: Այստեղ ըստ մեր Սահմանադրութեան թուրք եղող ու թուրք հայրենիքին հաւատարմօրէն կապուած մարդիկը համայնավար յեղափոխութեան նպատակով կը չահագործուին:

(Մնացեալը յաջորդով)

75 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ՀԱՅԿ. ՋԱՐԴԵՐԸ

—o—

Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն Օգոստոս 31ի իր թիւին մէջ վերահրատարակած է ինչ որ գրած էր ասկէ 75 տարի առաջ, նոյն թուականին.—

×

Օգոստոս 31, 1896

ՊՈԼԻՍ.— Քաղաքը տակաւին շատ խառնակ վիճակի մէջ է եւ Հայերու դէմ հալածանքը երթալով յաճախակէպ բնոյթ ստացած է: Իշխանութեանց հրահանգով ջանք կը թափուի վերջին ջարդերու հետքերը ջնջելու համար: Դիակներով լեցուն սայլակներ անդադար փողոցներէն կ'անցնին: Շատ մը դիակներ ծովը նետուած են: Կացութեան ամէնէն սարսափելի երեւոյթն այն է որ զինուորներն ու ոստիկանները բացէ ի բաց իրենց համակրութիւնը կը ցուցադրեն արիւնարբու զանգուածներուն հանդէպ: Ինչ որ ալ աւելի վախ կը պատճառէ այն է որ ոճրագործները կը տարածեն իրենց գործունէութեան դաշտը:

ԴԷՄՔԵՐ ՈՒ ԴԷՄՔԵՐ

ԴԷՊԻ ԲԻԶԱՆԴԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Մեծարանքի եւ պանծացման արտայայտութիւնները որոնցմով ռումէն ժողովուրդը եւ անոր հետ միասին գիտական ամբողջ աշխարհը կ'ոգեկոչէ այս տարի մեծ գիտական Եորկան անոր ծննդեան հարիւրամեակին առթիւ, կը շարունակուին Ռումանիոյ սահմաններուն մէջ թէ այլուր։

Անոր լայնատարած գործունէութիւնը եւ բազմակողմանի վաստակը նիւթ են ամիսներէ ի վեր գիտական նստաշրջաններու եւ դասախօսութեանց, մենագրութիւններու եւ լրագրական յօդուածներու ռումէն թէ օտար շրջանակներու մէջ։ Զննութեան առարկայ են յանձին Եորկայի մեծ պատմաբան ու ուսուցչապետը, մեծ գրագէտն ու հրապարակագիրը, քաղաքական մարդն ու հանրային գործիչը, եւ բոլոր առնցմէ վեր մեծ հայրենասէրը։

Իր գիտական գործունէութիւնը վերլուծողները զատ զատ կանգ առին մեծ հարցերուն վրայ, զորս ընդգրկեր էին պատմաբանի անոր մտահոգութիւնները, զանց չընելով այն խնդիրները եւս որոնք կապուած էին Արեւելքի հետ եւ որոնց մէջ նոյնպէս հեղինակութիւն մը հանդիսացեր էր Եորկա։

Արդարեւ, խաչակրութեանց եւ օսմանեան կայսրութեան կողքին՝ Բիւզանդիոնը եւս Եորկայի նախասիրած մարզերէն մէկն էր եղեր եւ անոր պատմութեան սատարեր էր ոչ միայն անոր նուիրուած իր հետազօտութիւններով, այլ եւ իր դերով այդ հետազօտութիւնները համաշխարհային մտահոգութեան առարկայ դարձնելու գործին մէջ։

Իրապէս ալ ան եղաւ որ բիւզանդագէտներու միջազգային առաջին համաժողովը գումարեց 1921ին Պուքրէշի մէջ եւ առիթ դարձաւ որ մարմին առնէ բիւզանդագէտներու միջազգային ընկերութիւնը։ Ու արդար էր հետեւաբար որ նոյն այդ ընկերութիւնը մտածումն ունենար հիմա ուղէգի հերթական իր համաժողովը, 14րդը, զուգադիպի Եորկայի ծննդեան հարիւրամեակին եւ հնարաւորութիւն ստեղծէ այս կերպով միջազգային մեծարանքի մը մեծ բիւզանդագէտին հանդէպ, նոյն այն քաղաքին մէջ, ուր հիմն էր դրուեր բիւզանդագէտներու համաշխարհային գործակցութեան։

Այնպէս որ ռումէն մայրաքաղաքը ինքն էր որ պիտի հիւրընկալէ բիւզանդագէտներու հերթական համաժողովը, որ պիտի գումարուի Սեպտեմբեր 6–12, աշխարհի բոլոր կողմերէն մասնակցելու եկող հարիւրաւոր գիտականներու եւ հետազօտողներու ներկայութեամբ, լսելու համար զեկուցումներ չորս գլխաւոր թեմաներու շուրջ։ Այդ թեմաները պիտի ըլլան։

Ա) Ընկերութիւնը եւ մտաւորական կեանքը ԺԴ. դարուն, գլխաւոր զեկուցարեր ունենալով Փրոֆ. Իհոր Շեվչենկօն Տումպարթըն Օքսի համալսարանէն։

Բ) Սահմանագլուխները եւ սահմանագլխային շրջանները 7–12րդ դար, գլխաւոր զեկուցարերութեամբ Տիկին Հէլէն Ահրվայլէրի, Փարիզէն։ Այս թեմային յարակից նիւթերէն մէկը պիտի ըլլայ բիւզանդական կայսրութեան ընկերային կառուցուածքը անոր արեւելեան սահմաններուն վրայ 9–12րդ դարերուն։ Այս նիւթին առնչութեամբ խօսք պիտի առնէ նաեւ Ռ. Մ. Բարթիկեան Երեւանէն։

Գ) Ժողովրդական արուեստը Բիւզանդիոնի մէջ, թեմա որուն գլխաւոր զեկուցարերն է Փրոֆ. Անտրէ Կրապար, Փարիզէն։

Դ) Բիւզանդիոն եւ Ռումանիա, Փրոֆ. Էուգէն Սթընեսքուի գլխաւոր զեկուցաբերութեամբ, յարակից զեկուցարեր ունենալով Վալ Ալ. Ճորճեսքուն, Ի. Ռ. Միրչան, Ց. Տ. Շթեֆընեսքուն, Տիկին Մ. Ա. Մուզիչեսքուն։

Աւելորդ է ըսել որ յայտագրին մէջ ճշդուած գլխաւոր զեկուցարերներէն եւ յարակից զեկուցանողներէն զատ խօսք պիտի առնեն շատ ուրիշներ, որոնց ըստանձնած նիւթերը նոր է որ կը հասնին կազմակերպիչ մարմնին։

Աւելցնենք, նոյնպէս, որ չորս գլխաւոր թեմաներէն զատ՝ մասնաւոր նիստեր պիտի յատկացուին պատմութեան հետ առնչութիւն ունեցող ուրիշ մարզերու եւս, որպիսին են հնագրութիւնը, հնախօսութիւնը, դրամագիտութիւնը, կնքագիտութիւնը, երաժշտութիւնը, արուեստը, պատմական աշխարհագրութիւնը եւայլն, որոնցմէ շատերը իրենց գըլխաւոր զեկուցարերներն ունին արդէն յանձին զանազան երկիրներէ հրաւիրուած մասնագէտներու։

×

Միջազգային սոյն բացառիկ համախմբումը նոր առիթ մը պիտի ըլլայ անգամ մը եւս պանծացնելու դերը, զոր ռումէն մեծ գիտականը ունեցաւ համաշխարհային պատմութեան ուսումնասիրութեան մէջ առհասարակ, եւ ի մասնաւորի բիւզանդագիտութեան վրայ, որուն հետ կապուած արժէքաւոր երկեր ալ թողուց զանազան լեզուներով։ Անոնցմէ յիշենք.

Բիւզանդական կայսրութիւնը (1907)

Բիւզանդական ձեւեր եւ պալքանեան իրականութիւններ (1923)

Պատմութիւն բիւզանդական կեանքի, երեք հատոր (1934)

Բիւզանդիոն Բիւզանդիոնէ յետոյ (1935)

Երկու դասախօսութիւն Բիւզանդիոնի մասին (1936)

Բիւզանդական ընկերութիւնը Կոմնէններու շրջանին

Գաւառական կեանքը բիւզանդական կայսրութեան մէջ (1937)

Յետ-բիւզանդական տեկստեր (1939)

Բիւզանդական ուսումնասիրութիւններ, երկու հատոր (1939)։ Առանց դեռ յիշելու իր մասնակի էջերը, դասախօսական գրոյցները, Բիւզանդիոնի մասին իր անդրադարձումները որոնցմէ ոմանք հայ ժողովուրդի պատմութեան, Հայաստանի – կիոյ մասին խօսելու առեն։

Բիւզանդագէտներու միջազգային սոյն հանդիպումները յիշելու առեն՝ պէտք չէ մոռացութեան տանք նաեւ անունը այն մեծ բայց համեստ գիտականին որ Կէօրկէ Պալշն է եւ որ Եորկայի կողքին եղաւ միշտ բազմաթիւ մարզերու վրայ։ Այդ մարզերէն մէկը բիւզանդական գիտութիւններն էին։ Պալշ իր մասնակցութիւնը բերաւ Պուքրէշի մէջ գումարուած անդրանիկ համաժողովին, ինչպէս եւ անոր յաջորդներուն, որոնք նիստ ըրեր էին Աթէնքի եւ Սոֆիայի մէջ։ Ու աւելցնենք որ ըլլայ Պուքրէշի ըլլայ Աթէնքի մէջ կարդացած իր զեկուցումները հայ ճարտարապետութեան հետ կապ ունէին երկուքն ալ, այսինքն հայ ոճին ազդեցութիւններուն ռումէն ճարտարապետութեան հետ։ Առաջինը, Պուքրէշինը, նիւթ ունէր «Մոլտովական գմբէթին մէկ առանձնայատկութեան մասին», միւսը, զոր Աթէնքի մէջ խօսեցաւ կը շօշափէր «Հայ եւ վրացական ազդեցութիւնները ռումէն ճարտարապետութեան վրայ»։

Բիւզանդագէտներու առաջին համագումարը մեր միտքը կը բերէ նաեւ Ֆրանսացի մեծ գիտականը, որ նոյնպէս մասնակցեր էր անոր եւ որ ոչ եւս է հիմա։ Այդ գիտականը Շարլ Տիլն էր, բիւզանդական պատմութեան ամէնէն ձեռնհաս հետազօտողներէն մին, որ իր շահագրգռութիւնը դէպի ամէն ինչ որ բիւզանդական էր՝ գրեթէ պաշտամունքի հասցուցած էր։ Վկայ իր դասախօսութիւնները Սորպոնի բեմէն եւ իր բազմաթիւ ուսումնասիրութիւնները, ուր արուեստագէտի շունչը ձուլուած կը մնար միշտ պատմաբանի բծախնդրութեան, վկայ «Բիւզանդական արուեստի առձեռն»ը որուն յաջորդական հրատարակութեանց մէջ միշտ կը գտնէր անդրադառնալու նոր պարագայ մը։ Ու չմոռնանք որ Շարլ Տիլ բարեկամ էր նաեւ Հայուն, եւ ինքն էր որ գլխաւորեց «Հայ ուսմանց ընկերութիւնը» Անթուան Մեյէի մահէն ետք եւ հովանաւորեց անոր օրկանը։ Շարլ Տիլ հայ արուեստն ալ հեռու չպահեց իր շահագրգռութեանց դաշտէն, եւ եթէ ի սկզբան հայ ճարտարապետութիւնը իր ծագումին մէջ հարկատու կը հռչակէր Բիւզանդիոնին, իր յետագայ ուսումնասիրութեանց մէջ ընդունեցաւ հայ ոճին ալ ինքնատիպ բնոյթը, թէեւ առանց խուսափելու Շթրշիկովսքիի խանդավառ վճիռները հայ ճարտարապետութեան ազդեցութեան մասին բիւզանդական եւ գոթական ոճերուն վրայ։

Բիւզանդական գիտութիւններուն հայը եւս իր տուրքը տուաւ։ Բաւական է երկու անուն յիշել շատերուն մէջէն, երկու անուններ որոնք բիւզանդագիտութիւնը իրենց հիմնական ասպարէզ ըրին մեր օրերուն։ Մէկը Նիկողոս Ադոնցն էր, Զանգեզուր ծնած 1875 Յունուար 23ին եւ իր ուսումը յաջորդաբար ստացած էջմիածնի, Թիֆլիսի եւ Փեթրոկրատի մէջ, ապա կատարելագործելու համար յետոյ Մինիխ, Վենետիկ, Փարիզ եւ Լոնտոն։ Ադոնց գիտական աշխարհին ներկայացաւ, Փեթրոկրատի համալսարանին դասախօս կարգուելէ առաջ, պատկառելի երկով մը, — «Հայերը Յուստինիանոս կայսեր օրով» (1908), իսկ 1915ին իբրեւ տոքթորական թէզ ներկայացուց «Դիոնեսիոս Թրակացի եւ իր հայ մեկնաբանները»։ Ան Փեթրոկրատի համալսարանի հայկական ամբիոնը վարեց ամբողջ 12 տարի, 1908էն մինչեւ 1920, իսկ 1932ին Պրիւքսէլի համալսարանին Արեւելեան ինստիտուտին մէջ հայ լեզուի եւ գրականութեան ու բիւզանդագիտութեան դասախօս կարգուեցաւ, այդ պաշտօնին վրայ մնալով մինչեւ իր մահը 1942 Յունուար 27ին։ Իր քանի մը տասնեակ պատմական երկասիրութեանց ստուար մէկ մասը կապ ունի բիւզանդական ուսմանց հետ։ Ասոնցմէ ոմանք առնչութիւն ունին այն հայ դէմքերուն հետ, որոնք դեր կատարած են բիւզանդական կայսրութեան մէջ, իսկ ուրիշներ ուղղակի Բիւզանդիոնի պատմութեան հետ կապ ունին, ու թանկագին նպաստ մը կը բերեն անոր։ Երկար տարիներ ան աշխատակցեցաւ «Բիւզանդիոն» հանդէսին, միշտ Բիւզանդիոնի հետ կապուած նիւթերով։

Միւսը որ իր անունը նոյնպէս կապեց բիւզանդական ուսմանց՝ Սիրարփի Տէր-Ներսէսեան հայ գիտականուհին է։ Աչքերը բացած յարկին տակ մեծ մտաւորականի մը՝ որ իր մօրեղբայր Մաղաքիա Օրմանեանն էր, առաջին օրէն ան նուիրուեցաւ պատմական ուսմանց, իր նախընտրած մարզն ընելով բիւզանդագիտութիւնն ու մանրանկարչութիւնը, նախ իբրեւ դասախօս Ֆրանսական եւ ամերիկեան բարձրագոյն հաստատութեանց մէջ, եւ նաեւ իր լոյս ընծայած երկերով ֆրանսերէն, անգլերէն եւ հայ լեզուներով։ Գրքով լոյս տեսած իր աշխատութեանց մէջ ուշագրաւ եղան, Հայերը եւ բիւզանդական կայսրութիւնը, անգլերէն լոյս տեսած 1945ին Քեմպրիճ (Ա.Մ.Ն.) եւ Բիւզանդական արուեստը, ֆրանսերէն լեզուով Փարիզ տպուած 1965ին, առանց դեռ յիշելու իր բազմաթիւ անդրադարձումները իր տարբեր երկերուն մէջ երկու երկիրներու, Հայաստանի եւ Բիւզանդիոնի, մտքի եւ արուեստի կապերուն մասին։ Չմոռնանք յիշել որ Օր. Տէր-Ներսէսեան տարիներ առաջ Ռումանիա ալ այցելեց նոյնինքն Փրոֆ. Եորկայի հրաւէրով, որոնելու համար բիւզանդական հետքերը Ռումանիոյ արուեստի նմոյշներուն մէջ։

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՀՄԱՅԱԹԱՓ

(ՆՈՐԱՎԷՊ ՊՈԼՍՈՑ ԿԵԱՆՔԷ)

Երբ Գէորգ սրահէն ներս մտաւ, դրանը առջեւ մնաց շուարած, շփոթած։ Տիկին Ջիմպիլեան շարժմամբ մը յառաջ հրաւիրեց զինք, եւ համամտութեան չարիմաց ակնարկ մը փոխանակելով իր հիւրերուն հետ, ըսաւ.

— Կը ներկայացնեմ ձեզ Միւսի Գէորգ.... ..ը... Միւսիւ Գէո՛րգ Բաստրմաճեանը, մեր արժանաւոր դասատուն, որ միանգամայն նշանաւոր բանաստեղծ մըն է։ Միւսիւ Գէորգը հիմա պիտի հաճի մեզ կարդալ իր քերթուածներէն մի քանի կտոր որք հոս կը գտնուին, կանխաւ ընդունելով մեր ջերմ շնորհակալիքը։

Երիտասարդը հազար գոյն կը փոխէր այս փոքրիկ ճառին միջոցին. կմկմալով պատասխանեց թէ՝ իր գրուածները չէին արժեր այսպէս հրապարակաւ կարդացուելու, եւ թէ անշուշտ ձանձրոյթ պիտի պատճառէր ներկայից։ Սակայն այցելուաց եւ մասնաւորապէս տանտիրուհւոյն թախանձանաց վրայ, ձեռք առաւ տետրակն եւ սկսաւ կարդալ։ Ձայնը կը դողդղար եւ այդ դողը կոկորդէն փոխանցուելով մարմնոյն բոլոր անդամներուն, ծունկերը կ'երերային եւ տետրակը կը տատանէր իր ձեռներուն մէջ։ Սակայն հետզհետէ տէր լինելով իր անձին, յառաջ տարաւ ընթերցումը վստահ ձայնով մը, իր բոլոր ցնորական անուրջներն, իր գիշերային մենիկ աքնութեանց այդ կսկծելի եղերերգութիւնները թափելով այդ ծիծաղկոտ սրահին մէջ։ Մերթ ընդ մերթ սրտայոյզ տողերուն, որք իր սրտին արիւնովն էին գոգցես գրուած, ձայնը կը նուաղէր եւ աչերը կը թրջէին։ Տիկին Ջիմպիլեան եւ իր հիւրերը միմեանց կը նայէին ժպտելով, թաշկինակով մը ծածկած իրենց շրթունքն, յայտնի չընելու համար իրենց խնդուքը։

Երբ աւարտեց, ամէնքն ալ իրենց շնորհաւորութիւններն յայտնեցին նմա. բայց հազիւ Գէորգ դուրս ելաւ վրդոված ու այլայլած, ծիծաղն սկսաւ։

— Խե՛նթ է, ի՛նչ է, ըսաւ նրբահասակ տիկին մը որուն խաժուկ աչերը նուաղկոտ փայլ մը կ'արձակէին. ո՞ւրկից գտար այս տղան, կարդացած ատենը աչերն այնպէս կը դարձնէր կոր որ վախ զգացի։

— Աղէկ ժամանակին դուրս ելաւ, յարեց ուրիշ մը. եթէ քիչ մըն ալ կենար, ալ պիտի չկրնայի զսպել ինքզինքս, եւ քա՛հ քա՛հ պիտի խնդայի։

— Այսուհանդերձ աղէ՛կ զուարճացուց մեզի։ Միմիայն դէմքն ամբողջ կատակերգութիւն մը կ'արժէ։

— Քանի որ ձեռքիդ տակը այսպէս գանձ մը ունէիր, ինչո՞ւ համար մինչեւ հիմա երեւան չէիր հաներ զայն։

Այդ օրէն, Գէորգի համար նոր կեանք մը սկսաւ։ Իր դասի օրերուն, Տիկին Ջիմպիլեան կը հրաւիրէր իր բարեկամուհիներէն մի քանին, Գէորգը ներս կը կանչէին եւ խօսեցնել կամ իր գրուածները կարդացնել կուտային իրեն։ Հետզհետէ, ցուրտաց մտերմութիւնը կ'աւելնար, ա՛լ չէին զսպեր իրենց ծիծաղն, այնպէս մը ընելով սակայն որ երիտասարդը չկասկածի։ Աւելորդ զգուշութիւն մըն էր այդ. Գէորգ, իրեն համար նորանշան եւ անծանօթ այս պատիւներէն շըլացեալ, իր բանաստեղծական անրջոց անձնատուր բոլորանուէր, մտքէն իսկ չէր անցըներ թէ խնդալու ի՛նչ զուարճալի առարկայ մըն էր դարձած։ Տակաւ առ տակաւ, ամիսը մէկ երկու անգամ, Տիկին Ջիմպիլեան գիշերներն ալ թող չէր տար նմա տուն դառնալ. — ձմեռ էր, այն երկար գիշերներն ի՛նչպէս անցունելու էր։ Գէորգ ինքնիրմէ ելած, անասելի ուրախութեամբ համակուած, չէր գիտեր թէ ի՛նչ ընէ, այս պատուոյ արժանի լինելու համար։ Ամէն բանէ առաջ սակայն, զգացած էր թէ այսպիսի ընկերութեան մը մէջ ըստ պատշաճի երեւալու համար, պէտք էր լաւ հագուիլ։ Հիմակ իր գրեթէ բոլոր ամսականն հագուստի կապուստի կը ծախսէր նա, ամէնէն էական բաներէն իսկ զրկելով ինքզինքն։ Երբ դասախօսութեան օրերը կը հասնէին, խենթի պէս կը վազէր յՕրթագեղ, սըրտին մէջ կրելով անբացատրելի զգացում մը, որ կը դողացնէր իր ձեռքն ամէն անգամ որ կը զարնէր Ջիմպիլեանց տան դուռը։

Գիշեր մը, երբ նորէն ամէնքն ալ հաւաքուած էին՝ լսելու համար Գէորգի մէկ նոր գրութիւնը, տիկին Ջիմպիլեան յարմար առիթ մը գտնելով Գէորգը կանչեց իր մօտ եւ իր քանի մը բարեկամուհեաց քով, ըսաւ նմա ժպտադին.

— Այս բոլոր գրուածներդ շա՛տ աղէկ. սակայն ինչո՞ւ սիրոյ տաք շունչով գըրուած բան մը չես յօրիներ։ Ամէն բանաստեղծ իր սրտին մէկ առարկայն կ'ունենայ որուն կ'ուղղէ իր աղերսները։ Այսչափ հոգիին մէջ, մէկը չե՞ս տեսներ քու էլվիրադ ըլլալու արժանի։

Գէորգ, մինչեւ ականջները կարմրելով, պատասխան չտուաւ։ Սիրտն այնքան ուժգին կը բաբախէր որ կարծես իր ցնցումներովը դեռին պիտի նետէր զինքը։ Քիչ մը անդին գնաց եւ աթոռի մը վրայ նստաւ մտախոհ։

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(6 – Շար.)

ԻՆԹԵԼԼԻՃԸՆՍ ՍԸՐՎԻՍ

ԼՐՏԵՍՆԵՐՈՒ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆԸ

Ինթելլիճընս Սըրվիսը, անգլիական գաղտնի սպասարկութիւնը, այսօր իսկ կը նկատուի «լրտեսներ պատրաստող աշխարհի ամենամեծ գործատունը»:

Շատ անգամ, ուրիշ երկիրներ, համանման կազմակերպութեանց համար ուզեցին զայն իբրեւ օրինակ (տիպար) առնել, սակայն, անոնցմէ ոչ մէկը յաջողեցաւ անոր նմանիլ:

Ինթելլիճընս Սըրվիսը ընդօրինակելու բոլոր փորձերը ձախողեցան: Այս սպասարկութիւնը՝ աշխարհի մէջ անզուգական բան մըն է, մօտաւորապէս արուեստի գլուխ գործոցներուն պէս:

Անգլիացիք կ՚ըսեն, «Լրտեսութիւնն ալ արուեստ մըն է»:

Ինթելլիճընս Սըրվիսը լրտեսներու ոչ միայն ամենամեծ օրրանն է, այլ նաեւ՝ ամէնէն հինը եւ ամէնէն ծանօթը:

Հիմնուեցաւ 1573ին, Էլիզապէթ Թագուհիի խորհրդական ու նախարար Սըր Ֆրանսիս Ուալսինկհամի կողմէ:

Սկզբնական շրջանին սպասարկութիւնը միայն 50 գործակալներ ունէր: Անոնց պարտականութիւնն էր երեւան հանել այն պատրաստութիւնները, զորս Թագուհիին թշնամիները գաղտնօրէն կը դրկէին Մէրի Սթիւարթին:

76 տարի յետոյ Քրոմուէլի նախարարներէն Ճոն Թըրլօ կատարելագործեց սպասարկութեան մեքենականութիւնը: Եւ անոր շնորհիւ է որ անգլիական լրտեսութիւնը կրցաւ ամբողջապէս հակակշռել Չարլզ Սթիւարթը:

Հակառակ իր փառապանծ անցեալին, Ինթելլիճընս Սըրվիսը այսօր բաւական երիտասարդ կը թուի, որովհետեւ իր արդիական դիմագիծը ծնունդ առաւ շատ մօտ ժամանակներու մէջ, 1880ի առեններ, երբ Սըր Ճոն Աստըն «վիճակագրական ու լուսանկարչական ճիւղեր»ը լըրտեսական սքանչելի կազմակերպութեան մը փոխակերպեց:

Հարցի ամէնէն խրագէկ քննիչներէն մէկը, օր մը ըսաւ թէ՝ «Ինթելլիճընս Սըրվիսը գոյութիւն չունի»:

Ասիկա թէեւ տարօրինակ կը թուի, սակայն չէ՛:

Իրականութեան մէջ, գոյութիւն չունի իբրեւ միակտուր ու միատարր կազմակերպութիւն, հաստատուն օրէնքներով եւ յստակօրէն կանխորոշուած ծառայութիւններով:

Ինթելլիճընս Սըրվիսը շարունակ դիմագիծ կը փոխէ, Եւրոպայի եւ մնացեալ աշխարհի քաղաքական, զինուորական ու տնտեսական պահանջներուն, պարագաներուն եւ ընդհանուր կացութեան համեմատ:

Պաշտօնապէս, Ինթելլիճընս Սըրվիսի կեդրոնատեղին կը գտնուի Լոնտոն, Պաշտպանութեան Նախարարութեան մէջ: Բայց, իրականութեան մէջ, տեսչութեան մէկ մասնաճիւղն է հոն գտնուողը:

Միեւնոյն տեղը կը գտնուի նաեւ Ինթելլիճընսի Փոքր Յանձնախումբը, այսինքն մարմին մը, որ կը հակակշռէ տեղեկատուութեանց զանազան սպասարկութիւնները, բայց Ինթելլիճընս Սըրվիսի իրական ուղեղը չէ:

Կեդրոնական տեսչութիւնը ուրիշ տեղ է, պահուած եւին ուրիշ սպասարկութիւններու, զորս հետախուզելը շատ դժուար է:

Կազմումը, ղեկավարներու առանձնականութիւնը եւ անթեք գիտակցութեան բացակայութիւնը, այն յատկանիշերն են, որ Ինթելլիճընս Սըրվիսը աշխարհի լրտեսական ամենազօրաւոր կազմակերպութիւններէն մէկը կը դարձնեն:

Վ. Վան Աքերման իր «Լրտեսներ» գիրքին մէջ կը գրէ. «Անգլիացի գաղտնի գործակալը կը գործէ աներեւակայելի առանձնականութեամբ եւ իր գործունէութիւնը կը յարմարցնէ պարագաներուն: Իրականութեան մէջ գործունէութեան ոչ մէկ ծրագիր ունի:

«Օրինակի համար, վերջին աշխարհամարտի ընթացքին, Չըրչիլի պարզ մէկ հրահանգով, Ինթելլիճընսի մեծ մասը կեդրոնացաւ ՍՕԷի մէջ, այսինքն, մասնաւոր գործողութեանց գրասենեակին, որ Պէյքըր փողոցէն կը ղեկավարէր «հրակայական պայքարը՝ Եւրոպան հրկիզելու խափանարարութեամբ եւ թշնամիին գիրքը խախտելու՝ գերմանական գիծերուն մէջ թափանցելու մեթոտով»:

Չորս տարի շարունակ, ՍՕԷի գործակալները որ գիշեր ցերեկ կը փնտռուէին Կեսթափոյի կողմէ, ոչ իսկ մէկ վայրկեան կորսնցուցին, Նորվեկիայէն մինչեւ Հոլանտա, Ֆրանսայէն մինչեւ Իտալիա, Եուկոսլաւիայէն մինչեւ Յունաստան եւ անխոնջ աշխատեցան թշնամիին դէմ, զայն հարուածելով ջղայնական կէտերուն վրայ, խափանարարութիւններով, մահափորձերով եւ քոմանտօներու արշաւանքներով...

Զանազան ժապաւէններէ եւ գիրքերէ Ինթելլիճընս Սըրվիսի մասին մեր ունեցած պատկերը՝ շատ քիչ կը համապատասխանէ իրականութեան:

Բոլորովին ձեւի տեսակէտով՝ իր գործունէութիւնը կրնանք բաժնել հիմնական երեք ճիւղերու, որ կը բնորոշուին Մ. 1, Մ. 15 եւ Մ. 16 խորհրդանշաններով: Այս երեք Մ.երէն ամէն մէկը կանխորոշուած սպասարկութիւն մըն է:

Մ. 1 կը նշանակէ զինուորական լրտեսութիւն, բայց հոս պէտք է նկատել թէ՝ իր գործողութիւններէն շատ քիչերն են որ զուտ բանակին կը վերաբերին: Այս երեք գլուխններն ալ ստեղծուեցան առաջին աշխարհամարտի նախօրեակին:

Մ. 16ը գաղտնի այն սպասարկութիւնն է որ կը համապատասխանէ ամերիկեան ՍԻԱ (Ամերիկեան Գաղտնի Սպասարկութիւն) ծրագիրներու մասնաբաժնին:

Անտարակոյս, այս գրասենեակը ամէնէն աւելի կը նմանի անոր, զոր իրենց գիրքերուն ու ժապաւէններուն մէջ երեւակայեցին վիպագիրներն ու բեմադրիչները: Կը գրագի արտասահմանի լրտեսութեամբ եւ անմիջականօրէն կախում ունի Արտաքին Գործոց Նախարարութենէն:

Իր կեդրոնը կը գտնուի Գուինս Անս Կէյթ փողոցին վրայ, թիւ 54, ինը յարկանի շէնքի մը մէջ, որ Պրոտուէյ կը կոչուի:

Երկրորդ ճիւղը, Մ. 15, ապահովութեան սպասարկութիւնն է: Հակալրտեսական սպասարկութիւն է եւ կը գործէ ամբողջ Անգլիոյ մէջ, սերտօրէն գործակցելով Սքոթլանտ Եարտի Մասնայատուկ Ճիւղին հետ: Մ. 15ը անմիջականօրէն (ուղղակիօրէն) կախում ունի Ներքին Գործոց Նախարարութենէն:

Երրորդ ենթաբաժանումը՝ Մ. 16ը՝ Պաշտպանութեան Նախարարութեան հակակշռին տակ է:

Այս երեք ճիւղերէն ամէն մէկը, բնականաբար ունի իր ղեկավարը: Սակայն, ճշգրիտ կերպով ոչ ոք գիտէ թէ ո՞վ է թիւ 1 ղեկավարը անգլիական Ինթելլիճըրս Սըրվիսին, այսինքն, ամբողջ կազմակերպութեան գործունէութեան պատասխանատուն:

Ոմանք՝ կ՚ըսեն թէ այդպիսի մէկը գոյութիւն իսկ չունի: Անգլիացիք կ՚ըսեն թէ՝ իրենց լրտեսական կազմակերպութիւնը ղեկավարող մարդը «մէկն է, որ ոչ անուն ունի եւ ոչ ալ դիմագիծ»:

Կարգ մը լրագրողներ կը պնդեն թէ՝ զայն գտած են, բայց շատ հաւանական է որ, անոնց տարածայնած զրոյցներուն աղբիւրը նոյնինքն Ինթելլիճընս Սըրվիսն է, որ միշտ կ՚ուզէ խորհրդաւորութեան մշուշի մէջ պահել իր ղեկավարները:

Ամէն պարագայի մէջ, կազմակերպութեան գագաթը, այսինքն իր երեք մեծ բաժանումներուն գլուխը կը գտնուի Լըրտեսութեան Փոքր Յանձնախումբը, որուն վերջին նախագահը Սըր Պերնարտ Պարրոուսն էր, որ փոխ-նախարար ալ էր:

Նախագահը ենթադրուածին չափ ալ կարեւոր անձնաւորութիւն չէ, որովհետեւ, իրականութեան մէջ, պարզապէս կը սահմանափակուի երեք մեծ գրասենեակներու գործունէութիւնը համադրելով:

«Առանց անունի եւ առանց դիմագիծի մարդը», մէկն է, որ այդ պաշտօնին վր-բայ կը գրուի փաշտպետին կողմէ եւ բնականաբար, որեւէ գրութիւն շատ-բաղդուիր այդ նշանակումին համար:

Վերջին աշխարհամարտի ընթացքին, այդ մարդը՝ Սըր Փըրսի Սիլլիթաուն էր:

Անգլիա թէեւ հսկայական գումարներ կը ծախսէ այս գաղտնի կազմակերպութեանց համար, սակայն դարձեալ չի կրնար այս կէտին մէջ բաղդատուիլ Միացեալ Նահանգներու հետ:

Եթէ արդիւնքները նկատի առնուին, կը թուի թէ դրամագլուխները կը գործածուին շատ ուղիղ կերպով:

1950ին, գաղտնի սպասարկութեանց համար ծախսուած գումարը կը հասնէր հինգ միլիոն թղթոսկիի:

«Տէյլի Էքսփրէս» թերթի մէկ քննութեան համաձայն, 1963ին, ծախքերը հազիւ երկու միլիոն սթերլինով աւելցած էին:

Բայց այս գումարը միայն Մ. 16ին համար ծախսուածն է: Իրականութեան մէջ, այս գումարը պէտք է բազմապատկել առնուազն երեքով: Ու դարձեալ, ընդհանուր գումարը հարիւրաւոր անգամ աւելի փոքր պիտի ըլլայ Միացեալ Նահանգներու ծախսածէն:

Որքան որ գիտենք Ինթելլիճընս Սըրվիսի գործակալները կ՚ելլեն չորս դըպրոցներէ, որոնցմէ ամէնէն նշանաւորը Լոնտոնի Պլէք Քեսըլն է: Միւսները կը գտնուին Սկովտիոյ հիւսիս-արեւմտեան ափին վրայ: Խափանարարութեան մասնաւոր վարժարան մը կը գտնուի Տիվոնշայրի մէջ:

Ուսանողները պէտք է լաւ սորվին Ուոլփոլի նշանաւոր խօսքը՝ որ կազմակերպութեան նշանաբանը եղաւ.

«Դանդաղօրէն, յամառօրէն ու քաղցրօրէն մտէք թշնամիի մեքենականութեան մէջ»:

Քաղեց՝ Վ.ԱԶՐԻԿ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ

ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

—O—

Մարսէյլի ազատագրման 27րդ տարեդարձին առթիւ (Օգոստոս 28 եւ 29) զանազան հանդիսութիւններ տեղի ունեցած են քաղաքին մէջ

Այս առթիւ «Ծագումով Հայ Ֆրանսացի Նախկին Դիմադրականներու Բարեկամական Միութիւնը» երկար հաղորդագրութիւն մը պատրաստած է, զոր Փրովանսալ տպած է Օգոստոս 28ի իր թիւին մէջ:

Հոն կը յիշուին Ֆրանսայի հայ գաղութներուն գործակցութիւնը դիմադրական շարժումին, Ֆրանսան ազատելու համար զրաւման բանակներէն:

ներուն վրայ: Որքա՜ն պիտի հրճուէր Եարկա, ամէն երկինքին տակ անգամ մը եւս ողջունելու համար Կապրիէլ Միլէի երբեմնի դեռատի աշխատակցուհին, որուն սկզբնական քայլերը այնքան ուսեալ էին զինք այն ատեն, եւ զոր պատկառելի դիտնականուհի մը պիտի գտնէր հիմա:

Յ. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Մարդկային այս արարածը թէեւ այրի մը կերպարանք ունի, բայց այր չէ: Ան այնքան այր է որ, այրի մը համար ստեղծուած եւ այրէ մը այնքան զրկուած կնոջ մը առջեւ իսկ իր ներկայութիւնը տառապանք մը կը հանդիսանայ:

Սեւամորթ ներքինին, հարէմին համար ապրող եւ շարժող պղինձէ արձան մըն է: Ան առանց կենսունակութեան սեւ միսերու զանգուած մըն է:

Ինչ որ Աստուծոյ բարութիւնը շնորհած է բնութեան այնքան առատութեամբ, մարդու մը անձնասիրութիւնը ներքինիէն խլած է զայն:

Եւ սակայն այս դժբախտ արարածը դեռ Աստուծոյ մը կը հաւատայ եւ մարդու մը կը հնազանդի:

Երբ ներքինին հարէմի մը մէջ կը մտնէ, գոյութիւն չունեցածի պէս է: Ան որեւէ զգացումէ եւ որեւէ զգայնութենէ զուրկ է: Այս արարածը լոկ ոսկորներ ունի: Հոգիէն մեկնող եւ ջիղերու միջոցաւ մինչեւ մարդկային զգայականութեան գործարանները հասնող միւս բոլոր խորհրդաւոր արմատները ու ծորանները, տղայ տարիքին մէջ եղած գործողութենէ մը, հոգիէն բաժնուած են եւ այդ մարմնին համար զգայականութեան բոլոր գործարանները չէզոքացուած են:

Աչքը կը դիտէ առանց տեսնելու: Ափը կը շօշափէ առանց զգալու: Ականջը տենչանքէ վառող կուրծքէ մը դուրս ելլող ներդաշնակ եւ անուշ ձայնի մը արձագանգը կը լսէ եւ սակայն բան մը չի հասկնար:

Ներքինին մարդկային էակներու մէջ ապրող եւ սակայն հոգին անապատի մը մէջ գտնուող արարած մըն է: Մերկ կնոջ մը առջեւ կը գտնուի եւ ամօթխածութեան զգացում մը իսկ չի զգար:

Որովհետեւ իրեն համար իղձ գոյութիւն չունի:

Ամօթխածութիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ պայմանի մը համար իղձի ժխտումը: Ան բնութեան Այոյէն եւ մարդկային Ոչէն դըրդեալ երկու հակառակ հոսանքներու հոգեկան փողն է:

Ատոր համար ներքին իղձի ժխտում չի զգար: Կրակին հետ կը խաղայ եւ անբոնկելի թեւերով զինուած սատանայի մը նման անոր մէջէն կ՚անցնի առանց երբեք այրելու:

Ան նախասահմանուած է այդ կրակին վրայ հսկելու եւ այրը պահանջած միջոցին զայն արծարծելու իսկ կնոջ շուգած մէկ վայրկեանին անոր նուազումը հարկադրելու: Ներքինին ոսկրոտ սեւ ձեռքերը զինուած են, մին ջահով. իսկ միւսը ջրհանով:

Այս տեսակ նախասահմանումի մը առջեւ, ոչ միայն մարմին մը, այլ անզգայ վառարան մը անգամ պիտի խորտակուէր բողոքելով:

Ատոր համար հարէմի մէջ ապրող կինը որեւէ պատճառաւ չուզեր մարդաձեւ այդ Ոչինչին ներկայութիւնը հանդուրժել:

Եւ անոր տառապանքը աւելի մեծ է, որովհետեւ ինքզինքը կը ստիպէ իր սիրոյ հուրը իր իսկ ծոցին տակը պահել եւ անշարժ ու անզգայ երեւալ այն վայրկեանին երբ ան կը սպառնայ իր տարրոսցող կուրծքը պայթեցնել եւ այդ հուրը դուրս թափել, որ ըստ բնագէտներու նախնական տարրը եղաւ, որու միջոցաւ բնութիւնը ապրող, շարժող ու ցանկացող նիւթը կազմեց:

Ահա այդպիսի վայրկեանի մը մէջ կը գտնուէր նաեւ Այիշէ Հանըմ՝ երբ փաշային ծերուկ Լալան անոր առջեւ ներկայացաւ: Ձերբէզուհիին սպիտակ մորթը տակաւին իր սիրահարին կիզիչ համբոյրներուն հետքը կը կրէր, մինչդեռ մորթին տակի դրդռուած ջիղերը ամբողջ գիշեր փոխանակուած վիրկընդխառնումներէն յոգնաբեկ տակաւին իրենց ճըկունութիւնը կրցած չէին գտնել:

Այսուհանդերձ Այիշէ պէտք է ներքինիին կասկածներ տալէ զգուշանար: Ուստի անոր անկենդան աչքերուն մէջէն դուրս ցայտող արցունքի կաթիլներէն օգտուելով, անոր ձեռքը իր ձեռքերուն մէջ առաւ եւ կեղծ տխրութեամբ մը ըսաւ.

— Խեղճ Լալա, վիշտդ կը հասկնամ: Արդեօք դուն ալ քանի քանի՜ անգամներ այս գիրկը երազած չես, զոր այս վայրկեանին առջեւդ կը բացուի. այնպէս չէ՞, հէ:

Եւ այս ըսելով խորամանկ Հանըմը անփութօրէն թեւերը բացաւ, որպէսզի ներքինիին աչքերուն առջեւ առատաճանաբար իր հագուստներէն մերկացող բովանդակ սպիտակ բարեձեւ լանջքը մէջտեղ ելլէ:

Անդրիագործի մը կամ նկարիչի մը երեւակայութիւնը անկարելի պիտի ըլլար, աւելի գրգռիչ դիրք մը գտնել, հեշտանքի անձաւորումը սպիտակ կտաւին կամ վարդագոյն մարմարիոնին վրայ պատկերացնելու համար:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Ազգատախնամի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.—

Պ. Ժ. Պ. Մուրատեան, ողբ. Տոքթ. Զիլինկիրեանի մահուան առթիւ 500 Ֆր., Տիկին Կիւլպոլեան, բարի նպատակի մը առթիւ, 100, Պ. Գաբրիէլ Պահատուրեան (Լիոն) 100, Տիկին Մուսայեան, իր ծնողաց յիշատակին 100, եւ Պ. Նիկողոս Նիկողոսեան 50 մտաւորականներու տան չի– թեան, Պ. Հ. Գույումճեան ողբ. Գառնիկ Յովհաննէսեանի մահուան առթիւ 50, Տէր եւ Տիկին Թագւոր Ղազարոսեան 50, Յովակիմ Տէմիրճեան 25, ողբ. Սանթիրօղլուի մահուան առթիւ, Պ. Յարութիւն Քէչեան (Մարսէյլ) ողբ. Խորայէլ Քէչեանի հոգեհանգստեան առթիւ 50, Տիկին Մաքրինէ Թորոսեան եւ զաւակը Օննիկ, ողբ. Արիս Գաբրիէլեանի մահուան առթիւ 20, Փալամուտեան ընտանիք (Մարսէյլ) ողբ. Յարութիւն Պապախղեանի մահուան առթիւ Սէն Ռափայէլի ծերանոցին ի նպաստ 50, Պ. Արամ Տարօնեան եկեղեցւոյ մէջ։ 30, դաշտահանդէսի առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Պ.Պ. Ազպիզեան 100, Խրիմաթ 50, Տիկին Վեցիկեան 80, Պարոյր Դուրեան 30, Գառնիկ Երեսեան 20, Ժան Շահլամեան 10, Ժան Միրաքեան 10, Տիկին Արմենուհի Խաչիկեան 10 Ֆր.:

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Այս Երկուշաբթի (Սեպտ. 6) ժամը 18ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան կողմէ: Հաւաքուիլ Ծան զ'Էլիզէի եւ Ֆրիէտլանտի անկիւնը՝ Թէռ փլէնի վրան:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, տրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը գրաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Զպուքճեան Հայկ Սարգսեանի մահուան առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 Ֆր. «Յառաջ»ի:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որոնք կը փափաքին արձանագրել իրենց աղջիկները պէտք է դիմեն վարժարան, ամէն օր, առաւօտեան ժամը 9–12:

Հեռաձայնի թիւ 927–01–72 :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7ԻՆ

Յետագային մանրամասնութիւններ

Հ. Բ. Ը. Մ.

ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՑԱՏԿԱՑՈՒՄ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Ֆրանսայի Շրջ. Վարչութիւնը ներկայովս կը յայտարարէ հասարակութեան թէ այժմէն կ'ընդունուին Ռաֆայէլ Մարկոսեան Հիմնադրամի յատկացումի դիմումնագիրները:

Ըստ հիմնադրին հաստատած կանոնագրութեան Մարկոսեան Հիմնադրամէն կրնան օգտուիլ Ֆրանսաբնակ այն երիտասարդները որ նուազագոյն 15 տարեկան են, աւարտած են նախակրթարանի մը դասընթացքը, արձանագրուած են Արհեստագիտական վարժարան մը եւ իրենց դիմումը կը կատարեն ընթացիկ տարւոյ Սեպտեմբեր 10էն առաջ:

Դիմում կատարողները կը ստանան հարցարան մը, զայն ուշի ուշով կարդալէ եւ լեցնելէ վերջ, պարտին վերադարձնել Հ. Բ. Ը. Միութեան «Կրթական Յանձնախումբին» 11, Սքուար Ալպոնի, 75 – Փարիզ (16րդ): Այս Յանձնախումբը դիմումնագիրը եւ անոր կից փաստաթուղթերը քննելէ վերջ, կ'ընդունի կամ կը մերժէ դիմումը եւ կ'որոշէ սահմանուելիք յատկացման սակը:

Ըստ բարերարին փափաքին, այս օժանդակութիւնը կը կատարուի պատւոյ փոխառութեան ձեւով եւ զայն ստացողը յանձնառու պէտք է ըլլայ, մաս առ մաս վերադարձնելու Հիմնարկութեան, երբ ան կը սկսի շահիլ իր կեանքը:

Բաղձալի է նաեւ որ իրենց ուսումը աւարտելէ վերջ Մարկոսեան սաները անդամ արձանագրուին Հ. Բ. Ը. Միութեան:

Այս օժանդակութիւնը կը յատկացուի մէկ դպրոցական տարեշրջանի համար, սակայն եթէ աշակերտը իր յաջողութիւնը փաստող գրութեամբ մը ներկայացնէ նոր դիմում մը, կրնայ նորոգուիլ երկրորդ եւ ի հարկին երրորդ տարեշրջաններու համար եւս:

Յառաջիկայ 1971 – 1972 դպրոցական տարեշրջանին համար դիմումները պէտք է կատարուին այժմէն: Սեպտեմբեր 10էն ետք ըլլալիք դիմումները նկատի պիտի չառնուին:

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՍԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐ

1971–1972 տարեշրջանին համար, Հայ Քոյրերը կ'ընդունին գիշերօթիկ, ցերեկօթիկ եւ մանկապարտէզի համար փոքրիկներ:

Արձանագրութիւնները սկսած են: Դիմել՝ 73, Ավընիւ Անրի Պարպիւս
Առնուվիլ:

Librairie Orientale H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

HISTOIRE DE L'ARMENIE, H. Pasdermadjian, *Paris*	30 Fr.
AN ARMENIAN MISCELLANY, Aram Terzian, *with 8 miniatures*	30 Fr.
OURARTOU, par Boris Piotrovsky, *Paris, Illutré*	47 Fr.
L'ART ARMENIEN DE L'OURARTOU A NOS JOURS, *Catalogue de l'Exposition du Musée des Arts Décoratifs*	15 Fr.
DOCUMENTS OF ARMENIAN ARCHITECTURE, *Texte anglais et italien* 1) Haghbat, 2) Khatchkar, 3) Sanahin, *Chaque volume*	25 Fr.
MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE, H. Kurkjian	20 Fr.
MANUEL DE LA LANGUE ARMENIENNE, Prof. F. Feydit	48 Fr.
LE GENOCIDE DU PEUPLE ARMENIEN, P. Jean Mecerian	9 Fr.
LA PASSION DE CILICIE, Paul du Véou, *Paris*	25 Fr.
Victor Gardon : 1) LE VERT SOLEIL DE LA VIE :	22 Fr.
CHEVALIER A L'EMERAUDE	12 Fr.90
L'APOCALYPSE ECARLATE	24 Fr.

GRAND CHOIX DE LIVRES SUR L'ARMENIE ET LES ARMENIENS
HISTOIRE, LITTERATURE, ART, CULTURE EN GENERAL

— Frais d'envoi à la charge du client —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Չարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէռի շքեղ սրահներուն մէջ:

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Varoujean

Choix de poèmes 10 F.

●

Tcharentz

Choix de poèmes 6 F.
Traduction de
LUC-ANDRE MARCEL
avec la collaboration de
G. Poladian

●

ՁՐՈՅՑ
(Դ. հատոր) Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Գին՝ 8 Ֆր.

●

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ.

●

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ.

դիմել՝
G. Poladian
53, Av. de St. Julien
13 - Marseille (12e)
FRANCE

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի 11 Սեպտ. Խաչվերացի տօնին առթիւ, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գերաշ. Վրդ. Պաղտասարեանի: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն: Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ:

Ոչխարի զենումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ բակը:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն գրաւոր, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին ընթացիկ եւ նոր հասցէն :

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով :

Ծախսերու համար կը խնդրուի կցել 5 ֆրանք :

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ		
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ		
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան

ԳԱՐՆԱՆ ՀԵՏ,
ԳԱՐՆԱՆ ՇՈՒՆՉ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 3 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 3 SEPTEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12205

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.205

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԱՇԿԱՆԴՈՒԱԾ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

—o—

Փարիզի ծանրագլուխ օրաթերթը՝ Լը Մոնտ, միակն է ֆրանսական մամուլին մէջ, որ լայն տեղ կը յատկացնէ Թուրքիոյ անցուդարձերուն, առարկայական կեր – պով:

Անգարայի իր թղթակիցը Ալի Բազանճըկիլ, — որուն Թուրք ըլլալուն մասին կասկած յայտներ էին կարգ մը մոլեռանդ թերթեր, — առանց գրաքննութեան ենթարկուելու, ստոյգ տեղեկութիւններ կը հաղորդէր Պաշարման Վիճակի Հրամանատարութեան կողմէ ձերբակալուածներու եւ բանտարկուածներու ենթարկուած չարչարանքներու մասին:

Փոխ-վարչապետ Սաատ Բօչաչ, հեղինակը հայեւթուրք յարաբերութեանց մասին ծանօթ գրքին, Անգարայի ձայնասփիւռէն հերքեց բանտարկեալներու չարչարուիլը: Իսկ Անգարայի Տեղեկատու Դիւանի տնօրէն Ալթէմուր Քըլըճ Մոնտի ուղղուած գրութեամբ մը ոչ միայն հերքեց թղթակիցին գրածները, այլեւ Թուրքիան ներկայացուց իբրեւ ազատութեան տիպար երկիր մը, ուր յարգուած են ժողովրդավարական օրէնքները...:

Ալի Բազանճըկիլ փաստերով հաստատեց թէ սխալ են Բօչաչի եւ Քըլըճի ըսածները: Իսկ Ճիմհուրիյէթի տնօրէն Նատիր Նատի — այժմ հրաժարած — իր կարգին գրեց թէ ձերբակալուածներէն շատեր հարցաքննուելէ եւ ազատ ար – ձակուելէ առաջ անարգուած եւ խոշտանգուած են:

Ճշմարտութիւնը պարզելու համար, Լը Մոնտ Թուրքիա ղրկեց ֆրանսացի թղթակից մը՝ Փօլ Պալթա, որուն համար Թուրք թերթերը գրեցին թէ Հայ է...: Պալթա յայտարարեց թէ Հայ չէ, ո՛չ ալ Թուրքի թշնամի: Թերեւս ծագումով ըլլայ Թուրք կամ Յոյն...:

Թղթակիցը ընդունուեցաւ վարչապետ Նիհատ Էրիմի կողմէ, որուն երկար յայտարարութիւնները լոյս տեսան ժամա – նակին Մոնտի մէջ:

Վերադարձին, Պալթա Մոնտի յաջոր – դական չորս թիւերուն մէջ (13, 14, 15–16 եւ 17 Օգոստոս) հրատարակեց յօդուածաշարք մը՝ յատկանշական խորագրով մը, որուն իմաստն այն էր, որ ազատութիւնը հսկողութեան տակ է, այսինքն կաշկանդուած է Թուրքիոյ մէջ:

Պալթա կը գրէ թէ շնորհիւ Պաշարման Վիճակին, բանակը յաջողած է որոշ կարգ-կանոն մացնել Պոլսոյ եւ Անգարայի մէջ: Տիգրանակերտի շրջանին մէջ ալ վերջ տրուած են զինեալ յելուզակներու շահատակութեանց, լուրկ մեղսակցութեամբ մեծ կալուածատէրերու: Գիւղացիները սկսեր են քիչ մը շունչ քաշել:

Բանակն ու ոստիկանութիւնը գործի լծուած են Տէվ Կէնճի (յեղափոխական երիտասարդութիւն) եւ «Թուրքիոյ ազատագրութեան ժողովրդական բանակ»ի անդամները ձերբակալելու համար: Խիստ հսկողութիւն կը կատարուի օդակայան – ներու եւ մեծ ճամբաներու վրայ:

Միւս կողմէ ակներեւ են հակառակութիւնն ու հալածանքը մտաւորականու – թեան դէմ, որուն մէջ կը տեսնեն ձախակողմեաններ — մարքսական կամ ոչ: Հալածանքի ենթակայ է նաեւ մամուլը, որ վախնալով Պաշարման Վիճակի օրէնսդիրներէն, ինքզինքը գրաքննութեան կ'ենթարկէ:

Անգարայի մէջ համալսարանի դասախօս մը յայտարարած է Մոնտի թղթակցին. «Կը բաւէ, որ մէկը ինքնատիպ գաղափարներ յայտնէ, անմիջապէս կ'ամբաստանուի իբրեւ ձախապաշտ, կամ աւելի վատ, իբրեւ համայնավար»:

«Համայնավար»ը շատ գէշ իմաստ ունի Թուրքիոյ մէջ: «Աջակողմեաններուն համար անիկա մարդոց ամէնէն վարնոյն է, ա՛յն որ իր կինը ուրիշի մը հետ կը բաժնէ, որ պատրաստ է ամէն տեսակ գռեհիկ բաներ կատարելու: Ու դեռ աւելին, անիկա կը նմանցուի Ռուսին, որ Թուրքին ժառանգական թշնամին է»:

«Խիստ» քաղաքականութեան կողմնակիցները չեն ուզեր զանազանութիւն դնել ձախերու եւ «ձախապաշտ»ներու միջեւ: Կարգ մը նախարարներ ցաւալի կը գտնեն այդ քաղաքականութիւնը:

Ի՞նչպէս այս վիճակին հասաւ Թուրքիա, հարց կուտայ թղթակիցը, որուն համաձայն ներկայ դժուարութիւնները հետեւանք են ո՛չ թէ անձման տագնապի մը, այլ վտանգաւոր հիւանդութեան մը:

Երկրին ապագան կախեալ է տրուելիք դարմանէն՝ ամոքելու համար ծանրացումը տենդին, որուն պատճառներէն մաս մը հինէն կուգայ, ուրիշներ նոր են, գիտել կուտայ Մոնտի աշխատակիցը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՆՐԱՔՈՒԷ ԱՐԱԲ Մ. ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

—o—

Թէեւ արդիւնքները միայն Հինգշաբթի պիտի պարզուին, բայց արդէն իսկ պարզ էր որ հանրաքուէի մասնակցողներուն թիւը շատ կարեւոր էր: Ծանօթ է որ Սեպտեմբեր մէկին հանրաքուէի կը դրուէր Արաբ Միացեալ Հանրապետութեան նոր Սահմանադրութիւնը, Դաշնակցութեան մաս կազմող երեք երկիրներուն մէջ՝ Եգիպտոս, Սուրիա եւ Լիբիա:

Եգիպտոսի մէջ 14.802 գրասենեակ բաց էին քուէարկութեան համար: Քուէարկողին կը տրուէր երկու քուէաթուղթ, հատ մը կարմիր (այո՛), հատ մը սեւ (ո՛չ): Գահիրէէի մամուլը կը գրէր, արդիւնքներէն առաջ իսկ, «կասկած չկայ որ Դաշնակցութեան հաստատումը պիտի կատարուի ջախջախիչ մեծամասնութեամբ»:

Նախապէս յայտարարուած էր որ ով որ ձեռնպահ մնայ տուգանքի պիտի ենթարկուի: Սուրիոյ մէջ, քուէատուփերը 15 ժամ բաց եղած են: Բանակի թաղներ, ամբողջ օրը, Թռուցիկներու «տրակծութիւն» մը ըրած են Դամասկոսի եւ այլ քաղաքներու մէջ, ժողովուրդը հրաւիրելով որ այո՛ քուէարկէ: Նոյն պատկերը պարզած է Լիբիա: «Այո քուէարկել, կ'ըսէր Թռուցիկը, կը նշանակէ պատմական արարք մը կատարել եւ ճամբան բանալ արար ազգին մեծ ապագային»:

× Քաթարի իշխանապետութիւնը անկախութիւն հռչակեց եւ այս ձեւով վերջ դրաւ յատուկ բոլոր համաձայնագրերուն զորս ունէր Մեծն Բրիտանիոյ հետ: Քաթարի ընտրած այս ճամբան վերջ կը դնէ նաեւ Արաբական Ծոցի «մեծ Դաշնակցութեան» ծրագրին, զոր Անգլիացիք կ'ուզէին իրագործել այդ շրջանէն հեռանալէ առաջ: Արդէն, Օգոստ. 15ին, Պահրէյնի անկախութեան հռչակումը կը թաղէր ինը Պետութեանց Դաշնակցութիւնը(Պահրէյնէն եւ Քաթարէն զատ Փիրաթներու ափին եօթը իշխանապետութիւնները):

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

—o—

ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

ՊՈԼՍՈՅ ԹԵՐԹԵՐՈՒՆ ՏՈՒԱԾ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՊՕՐԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՂԱԿԱՆԸ

Պաշտպանողները կարդացուելէ յետոյ նախկին Թիփի կուսակցապետ Պէհիճէ Պօրանի հարցաքննութեան ձեռնարկուեցաւ: Պօրան պնդեց որ պաշտպանողները Թիփի վարիչները անպայման դատապարտելու համար կանխակալ գաղափարներով պատրաստուած է, իրական հիմ չունի ու չարունակեց.

«Թիփ չէ քաշուած մինչ հրապարակելէ որ դասակարգային կուսակցութիւն մըն է: Բանուորական դասակարգի ժողովրդավար գլխաւորութեամբ իրենց աշխատութեամբ ապրող բոլոր, բոլոր հայրենակիցները ժողովրդավար ճամբով իրականութեան տանող կուսակցութիւն մըն է: Մենք հպարտ ենք բանուորական դասակարգին իրաւունքները պաշտպանելով: Մնաց որ բոլոր կուսակցութիւնները դասակարգի կուսակցութիւն են: 1961ի Սահմանադրութիւնը գործին չէ եկած հողի ազաներուն, մենք է որ Սահմանադրութեան Ատեանին առջեւ դատ բանալով ջանացած ենք Սահմանադրութեան գծին վրայ բերել Ատալէթը: Ընկերվարական յեղաշրջութիւն համայնավար յեղափոխութիւն չի նշանակեր: Ցեղաշրջութիւնը ընկերային դրութենէ մը ուրիշ ընկերային դրութան անցք է: Դրամատիրութենէ ընկերվարութեան անցնելու նման: Ասիկա յեղափոխութեամբ ալ կ'ըլլայ, հաշտութեամբ ալ կրնայ ըլլալ: Թիփ ծրագրած է հաշտարար եղանակաւ Սահմանադրութեան սահմանին ներքեւ իշխանութեան գլուխ գալ:Անիշխանական ահաբեկչական դէպքերուն դէմ ծառացած է: Անիշխանութիւնը եւ դաշտային հայդուկութիւնը անհեթեթ են: Այն ատենուան իշխանութիւնը ներկայ օրէնքներով կրնար այս շարժումին առաջքը առնել: Թիփ յայտագրին մէջ ծանուցած է որ երբ իշխանութեան գլուխ գայ, անհատական ձեռնարկը պիտի չջնջէ: Ըսել է որ արեւելեան շրջանի մէջ քիւրտ ժողովուրդը կ'ապրի չի նշանակեր զայն գրգռել համայնավար յեղափոխութեան համար: Մենք ազգ. միութեան եւ ամբողջականութեան ներհակ վերաբերում մը ցոյց չենք տուած»:

Ապա Նէճլա Ֆէրթան պահանջեց բոլոր ամբաստանեալները ազատ արձակել նկատելով որ խնդրոյ առարկայ չէ անոնց խօսք տալը: Ատեանը որոշեց շարունակել ձերբակալման վիճակը եւ դատը յետաձգեց:

ԻԶՄԻՐԻ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ԳՈՂԵՐԸ ԲՌՆՈՒԱԾ ԵՆ

Ապահովութեան ուժերը յաջողեցան ձերբակալել Զիրաաթ Պանքայի կողոպուտիչներէն երեք յելուզակներ, մէկը՝ Իզմիրի եւ երկուքը Անգարայի մէջ: Ձերբակալուեցան նոյնպէս երկու հոգի, որոնք ապաստան ընծայած էին Իզմիրի մէջ բռնուած յելուզակին: Գողցուած չորս միլիոն ոսկիին մէկուկէս միլիոնը միայն կարելի եղաւ գտնել, մէկ մասը Անգարայի, միւս մասն ալ Իզմիրի մէջ: Յելուզակներէն մին իր հետքը կորսնցնելու համար կնոջական հագուստով կը պտըտէր, գլխուն կեղծամ դրած էր ամուսնական կեղծ վկայագիր մը պատրաստելով, իբր կին ամուսնացած էր: Անունն ալ փոխած էր եւ իր բնակած ափարթըմանին դրացիներուն ըսած էր նոյնիսկ թէ եօթը ամսու յղի է:

Իզմիրի Պաշարման Վիճակի հրամանատար ծովակալ Ճէմալ Սիւէր լրագրողներու բացատրութիւններ տուաւ դէպքին շուրջ, եւ ըսաւ թէ յելուզակը եւ իրեն ապաստան ընծայող երկու մեղսակիցները կը խուսափին հարցաքննուելէ եւ չեն ուզեր յայտարարութիւն տալ: Ծովակալը յայտնեց թէ պարզ կողոպուտի դէպք մը չէ պատահածը, աւելի շատ գաղափարաբանական բնոյթ ունի, եւ գրաւուած ատրճանակներն ալ յար եւ նման են աւելի առաջ գտնուած զէնքերուն:

Իզմիրի մէջ ձերբակալուած յելուզակէն զատ, Անգարայի մէջ ալ բռնուեցան երկու հոգի, որոնք մասնակից են չորս միլիոնի կողոպուտին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔԻ Պէյրութի դեսպանատունը բացարձակապէս կը հերքէ նաւրական Ալ Մոհաննէր թերթին լուրը ըստ որուն մահափորձ մը կատարուած է Պետութեան ղեկավար Զօր. Պաքրի դէմ:

ՏԻԿԻՆ ՖԼԷՄԻՆԿ, փենսիլինի հնարիչի այրին, որ ծագումով Յոյն է եւ Յունաստան կ'ապրի, ձերբակալուած է, որովհետեւ փորձած էր փախցնել տալ Յունաստանի թիւ մէկ քաղաքական բանտարկեալը:

ՍԱՅԿՈՆԻ մէջ նախագահ Թիէօ յայտարարեց թէ նախագահական միակ թեկնածուն պիտի ըլլայ Հոկտեմբեր 30ին:

ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ ճանչցաւ Հիւսիսային Վիէթնամը: Այս ձեւով, ի հարկին, Զուիցերիա կրնայ միջնորդել Հարաւ-Արեւելեան Ասիոյ հարցերուն:

ՎԼԱՏԻՄԻՐ ԴՐԵՄԼԻՈՒԿԱ որ երեք տարի է արդէն խորհրդային արգելափակման կայանի մէջ է, յաւելեալ երեք տարի արգելափակման դատապարտուեցաւ, ըստ Մոսկուայի լաւատեղեակ աղբիւրներուն: Եղած ամբաստանութիւնն այն է որ հակախորհրդային քարոզչութիւն ըրած է: Առաջին անգամ դատապարտուած էր որովհետեւ 1968 Օգոստ. 25ին բողոքած էր Չեխոսլովաքիոյ մէջ խորհրդային միջամտութեան դէմ:

ՏՈԼԱՐԸ ինքզինքը սկսաւ գտնել Չորեքշաբթի օր Եւրոպայի շուկաներուն վրայ:

ՖՐԱՆՍԱ որոշեց հիւլէական ռումբի պայթումի որեւէ փորձ չկատարել մինչեւ տարեվերջ, Խաղաղականի մէջ: Հաղորդած էինք արդէն, թէ Փերու սպառնացած էր խզել իր դիւանագիտական յարաբերութիւնները Փարիզի հետ, եթէ Ֆրանսա շարունակէր փորձեր կատարել Խաղաղականի մէջ:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ Յորդանանի յանձնեցին իրենց ամէնէն կատարելագործուած հրասայլերը: Անգլիա, միւս կողմէ, մերժեց Լիբիոյ ծախել 200 հրասայլ:

ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ ետք Յունաստան ալ Ք.Ի դէմ քննութիւն բացած է Հելլէնայի աղէտէն ետք: Զոհերու մնացորդ հաստացման խնդիրը բաւական բարդ է:

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ վարչապետը տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Անգլիոյ վարչապետին հետ յառաջիկայ Երկուշաբթի: Հանդիպումը տեղի կ'ունենայ անգլիացի վարչապետին հրաւէրով, որպէսզի բարելաւուին երկու երկիրներու յարաբերութիւնները, որոնք վատթարացած էին Հիւսիսային Իրլանտայի իրադարձութեանց պատճառաւ:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԿՈՃՂԸ

… Ահ, թշուառական գերի, եթէ կամքի աղբիւր մը ժայթքէր քու մէջդ, եթէ միայն ուժը պակսէր քեզի, ինչպէս պիտի թեթեւցնէի գնացքդ… Բայց ի՞նչ ընել մարդու մը համար որ՝ կը դադրի կամենալէ երբ իր կարողութիւնը կը կասի…

ԻՊՍԷՆ («Պրանտ»)

Կ'անցնին…

Կ'անցնին քամաբեկ, ձեռքերը գօտիներու մէջ խրած, կռնակը իրենց կուրծքին տակ, ու բարի՜, բարի նայուածքներով։

Կ'անցնին պատերու քովն ի վեր, «ալ-գային» սեմերու վրայէն, նուաղուն աչքերով, խոնարհ, խոնջ արտայայտութիւններով որոնց իւրաքանչիւրը պատմութիւն մը կը խտացնէ, — պատմութիւնը համասփիւռ զուլումի, պատմութիւնը քրտինքի չահագործման, ու պատմութիւնը դարեւոր վէրքերուն որ անբաժան մասը կը կազմեն հայ իրականութեան։

— Աւանդութիւնները կրնա՞ս մէկ օրէն միւսը քանդել, կը դիմաբանէ ընկերս, դարերու իմաստութիւնը արձագանգելով։

Աւանդութիւննե՛րը, եւ մանաւանդ մե՛ր աւանդութիւնները՝ խորարմատ, բազմերանգ ու բռնաւոր. — Աւանդութիւնները երկիւղած հաւատարմութեան, աւանդութիւնները կուրաքամակ երախտագիտութեան, աւանդութիւնները անսահման համբերութեան ու պատմական «խելօքութեան»…

Ի հարկէ, աւանդութիւնները մէկ օրէն միւսը չեն կրնար քանդուիլ։

Փաստ՝ ահա՛ հայ գիւղի իրականութիւնը իր բոլոր կոպտութեամբ, ահա՛ հայ գիւղացու հոգեբանութիւնը՝ իր բովանդակ մերկութեամբ։

Ազատութիւն կամ բռնակալութիւն, հանրապետութիւն թէ համիտեան միահեծան իշխանութիւն, — հայ հոգեբանութիւնը՝ կը մնայ միեւնոյն ծանծաղուտ գրութեան մէջ, քիչ մը անզգած՝ համամարդկային խոյանքներու, գոհ ինքն իրմէ, վերին աստիճան ժուժկալ եւ չոփին օգտախնդիր։

Ու ահա գիւղացին, — Հայութեան ամէնէն կենսունակ ու ամէնէն համակրելի զանգուածը, — դասակարգ մը, որ թերեւս միակն է իր սեռին մէջ. որովհետեւ, ուրիշ ոչ մէկ գիւղացի պիտի կրնար իր վրայ միացնել ա՛յնքան յատկութիւններ որքան ունի հայ գիւղացին, — դարեւոր Կոճղը՝ բազմաչարչար, ծայրայեղօրէն համակերպող ու համր։

Դարեր առաջ, երբ Հայրենի հողը դեռ այնքան չէր ոգար, անպատմելի արհաւիրքներու ճնշումին տակ, երբ տակաւին կարելի էր համեստ փառասիրութիւններ սնուցանել անվտանգ, կեանքը սիրել ու կեանք արտայայտել.— ան, հայ գիւղացին, կը գոհանար անշեղ ընթանալով ա՛յն ճանապարհէն ուրկէ անցեր էին իր պապերը։

Այդ ճանապարհը… Միօրինակ ընթացքի, սովորամոլութիւններով պնդացած այդ հեշտ ուղին ուրկէ հազարներ ու հազարներ անցեր էին անվրդով, առանց դէպի ետ դառնալու, առանց նոյնիսկ ակնարկ մը նետելու դէպի յառաջ, դէպի քայլ մը անդին այն հորիզոնէն որ իրենց փառասիրութեան սահման գիծը կը կազմէր։

Անոնք գոհ էին, կը բաւէր որ մէկը չվրդովէր իրենց համեստ ընթացքը, կը բաւէր որ մէկը չցնցէր իրենց թեւը։

Իրենց իմաստութիւնը՝ մրջիւնին իմաստութիւնն էր, իրենց փիլիսոփայութիւնը՝ այն ինչ որ աւանդած էին հայրերը։

Ապրիլ խելօք, ապրիլ երկիւղած, համբերել չարին, ապրիլ՝ իր սեփական օջախը չէնցնելու համար, առանց վնասելու ուրիշին, առանց հետաքրքրուելու ուրիշով։

Անպայման, ամենահպատակ յարգանք դէպի մեծերը, անսահման հաւատք՝ անոնց — մեծերուն — բարութեան եւ կարողութեան վրայ ըլլան անոնք աստուածներ, կամ հասարակ հոգեւորական մը, նոյնիսկ աշխարհական պաշտօնեայ մը։

Ո՛ւհ, իրենց գլխահակ, յարգալիր, նոյնիսկ ահաբեկ կացքը բոլոր անոնց հանդէպ որոնցմէ բան մը կը սպասեն, իրենց կուրաքամակ պատկառանքը բոլոր իշխող, բոլոր տիրապետող տարրերուն հանդէպ, ու իրենց հաւատաւոր երկիւղածութիւնը, իրենց ինքնանուաստացումները…

Բոլորը՝ հարազատ, ծնունդ դարեւոր աւանդութիւններու, քամնելի ժառանգականութեան մը, որ մեր հասարակութեան ամէնէն առոյգ, ամէնէն անխարդախ տարրը — գիւղացիութիւնը — վերածած է դժուարաշարժ, անխանդ, անարիւն զանգուածի մը՝ տարամերժօրէն ինքնամփոփ ու դիւրագոհ, աներկմիտ հաւատացող ճակատագրական ուժի մը ամենակարողութեան, միշտ համբերող եւ համակերպող։

Եւ Կոճղը որ մեր հասարակական զարգացման ամէնէն վստահելի կռուանը պիտի կազմէր, դարձած է ծիրած, անողնայար զանգուած մը, ա՛յդ իսկ աւանդութիւններուն հետեւանքով։

Ահա հորիզոնը ազատ է. ահա նոր օրեր, նոր արեւ. եւ սակայն հայ գիւղացին, ինչպէս մեծամասնութիւնը հայ ազգաբնակութեան, դեռ կը մնայ ճնշուած՝ երէկի իմաստութիւններով, դեռ կը հեւայ ժառանգական առաքինութիւններու անուրին տակ — առաքինութիւններ որոնք առնուազն ժամանակագրական սխալներ են այսօր։

Իրեն կը պակսի կորովի պայծառատեսութիւն մը, «Կամքի աղբիւրը», դիւրավայր չրջելու համար բոլոր այն անբնական հաստատութիւնները որոնք կը մըթագնեն իր ջինջ գիտակցութիւնը, կը բռնաբարեն իր կոյս-հասկացողութիւնները, ու զինքը կը դատապարտեն անթուիչ, ապայոյզ զանգուածի մը։

«Կամքի աղբիւրը», — ի՜նչ աւելի ըստիպողական, ի՜նչ աւելի հրամայական քան այդ, հայ գիւղացիութեան տալու համար այն թափը՝ որ զայն պիտի բարձրացնէր իր պատմական դերին, պիտի դարձնէր դէպի իր բնական ճանապարհը՝ անտարբեր նուիրագործուած սովորութիւններու բռնաւորութեան, անվախ ու հաւատալից։

Մենք գիւղացին պիտի ուզէինք տեսնել կանգնած այնպէս ինչպէս մարդը՝ որ ո՛չ մէկ վեհապետութիւն կը ճանչնայ բայց միայն սրբագործ Աշխատանքին վեհապետութիւնը, որ ոչ մէկ տիտղոսի առջեւ քամակ կը ծռէ, որ ո՛չ մէկ շքանշանի առջեւ իր աշխատաւորի խրոխտ ճակատը կը խոնարհէ, — մարդը որ Աշխատանքին ու Իրաւունքին աւետարանովը կ'երդնու, եւ կեանքի առապար ուղիներու վրայ կը քալէ առանց ետ ընկրկելու, միշտ հպարտ իր քրտինքով, միշտ զօրեպինդ իր ստեղծագործ կամքով։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(«Ազդակ Շաբաթաթերթ» 27 Փետր. 1909)

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՕԿԻՒՍԹ ՌՈՏԷՆ

Մեծ արուեստագէտ Ռոտէն համեստ էր՝ պարզ մարդու մը նման։

Երբ հանդիսատեսը անձնապէս կը հաղորդուի անոր քանդակներով՝ կը մոռնայ իր կարդացած եւ լսած բոլոր կարծիքները Ռոտէնի մասին, չի փափաքիր, որ զինք խանդարեն անհարկի տեղեկութիւններով ու մեկնաբանութիւններով եւ բընազդական մղումով մը կը մեկուսանայ քանդակագործին ստեղծագործութեան հետ. կը մօտենէ եւ կը յուզուի անոր հետ, կը ջանայ ստեղծած մտերմութեան մէջէն գտնել կեանքի գաղտնիքները եւ հասնիլ քանդակին վրայ դրոշմուած մեծ խորհուրդին։

Ռոտէնի գործերուն մէջ պարփակուած կը գտնենք մարդու ամբողջ հոգեվիճակը։ Ռոտէն կը ցնցէ իր գործերը դիտող անհատը, ապա, աստիճանաբար, կը գրաւէ զայն, կը քաշէ դէպի իր յոյզերը, դէպի իր խորհուրդներու խորունկ աշխարհը. անհատին մէջ կ'արթնցնէ ա՛յն ապրումներն ու մտքերը, որոնք թերաճ վիճակի մը մէջ միշտ գոյութիւն ունին մարդուն սրտին եւ մտքին մէջ, որովհետեւ, գիտակցօրէն կամ անգիտակցօրէն՝ մարդ արարածը քիչ մը «փիլիսոփայ» է միշտ, եւ առ այդ, կը մտածէ կեանքի ու մահուան, մարդուն եւ աշխարհին մասին։ Եւ երբ անհատը կ'ըմբռնէ Ռոտէնը եւ կը լեցուի անոր աշխարհով, կը զգայ, թէ տիրացած է մեծ ու ամբողջական ապրումի մը, հարստացած է հոգեպէս, եւ տիրացած՝ նոր ճշմարտութիւններու։

Ռոտէն մարդու մերկ մարմինը անուանած է «շարժուն տաճար»։ Իր պրոնզէ մերկ մարմինները անմիջապէս կը տպաւորեն անհատը, որովհետեւ արձանային իւրաքանչիւր անշարժութիւն կը մարմնացնէ ներքին էական շարժում մը։ Իւրաքանչիւր անձի մօտ կրնայ տարբեր մեկնաբանութիւն ունենալ այդ շարժումը, որ խորհուրդ է, ճշմարտութիւն, տառապանք, ըմբոստութիւն, թախիծ…։ Եւ այս վիճակն է, որ կը ստիպէ անհատին երկար ատեն մնալ արձանին առջեւ, չբաւականանալ միայն փլաստիկ արտայայտչական ձեւերու զուտ զգայական ըմբոշխնումներով, այլ՝ թափանցել աւելի խորը, զգալ նրբութիւնները, ապրիլ այդ փլաստիկ ձեւերու արտայայտած ներքին ճշմարտութիւններով, եւ սեփականացնել այդ ճշմարտութիւնները։

Դասական քանդակներու ողորկ մակերեսն ու ծաւալները չենք գտներ Ռոտէնի գործերուն վրայ, մարդուն սիրտն ու միտքը չեն լիանար մարդկային մարմնի իտէալական կամ աստուածային գեղեցկութեան տեսիլքով։ Դասական ողորկութիւններու նշոյլն իսկ չկայ ռոտէնեան արձաններուն վրայ։ Միքել Անճելոյական խստաբարոյ եւ մեծաշունչ ոգի մը դրոշմուած է հոն, որ սակայն, հեռու ըլլալով Միքել Անճելոյական տիտանական աշխարհէն՝ դարձած է աւելի մտերմիկ, աւելի դիւրահաղորդ այսօրուան մարդուն։

Նախ եւ առաջ մեր ուշադրութիւնը կը կեդրոնանայ արձանին անհարթ մակերեսին վրայ, որ արտայայտչական տարօրինակ յուզում մը կը ստեղծէ մարդուն մէջ, ճիշդ այնպէս, ինչպէս յուզած է Ռոտէնի ժամանակակից մարդիկը, որոնց համար այդ անհարթ մակերեսի ոճը ցնցող նորութիւն էր։ Այդ նորութիւնը (ինչպէս որեւէ յեղաշրջում առաջացնող նորութիւն) ռոտէնեան շրջանի քննադատներէն շատերուն կողմէ կոչուեցաւ «հերետիկոսութիւն»։ Շնորհիւ այդ անհարթ մակերեսի ստեղծած լուսաստուերին, պրոնզեայ այդ սեւ արձանները, ո՛չ միայն զարմանալիօրէն կենդանի կը թուին մեզի, եւ կարծէք կ'ապրին բնութեան հետ, կը շնչեն մայր հողի ուրախութիւններով եւ տառապանքներով։

«Պրոնզեայ դար» քանդակը։ Պատանի մը, որ կանգնած է իր ոտքի մատներուն վրայ, աջ ձեռքը դրած է դէպի ետ ծռած գլխուն եւ բռնած է իր մազերը, ճի՛շդ այնպէս, ինչպէս մարդ կ'ընէ մեծ վէպերու կամ ուրախութեան պարագային։ Ձախ ձեռքը բարձրացած պրկուած մատ-

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՀՄԱՅԱԹԱՓ

(ՆՈՐԱՎԷՊ ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԷ)

Այն գիշերը չքնացաւ, եւ մինչեւ առաւօտ մտածեց տիկին Զիմպիլեանի խօսքին վրայ։ Է՜հ, այո՛, ի՜նչպէս չէր հասկցեր մինչեւ այն ատեն իր սիրտն յուզող զգացումները. կը սիրէր այդ կինը, մոլեգին կերպով կը սիրէր, եւ նա ալ, այո՛, չէր արհամարհեր զինքն։ Ա՜հ, իր երազներն իրականութի՞ւն պիտի դառնէին ուրեմն։

Յաջորդ օրը երբ տուն դարձաւ, սենեկին մէջ փակուեցաւ եւ նամակ մը գրեց առ Տիկին Զիմպիլեան, յիմարական նամակ մը, սիրոյ զգլխիչ խօսքերով, իր անարատ հոգւոյն բոլոր զգայնութեամբք, աղեկիզիկ նամակ մը, յորում կը պարզէր իր սրտին խորը թաղուած բոլոր կրքերը զորս արթնցուցած էր նա, այդ աչքն հայցելով անկից իր մխիթարութիւն իր վշտաչարչար կենաց, յայտնելով միանգամայն թէ մերժում մը կարող էր մինչեւ իսկ անձնասպանութեան մղել զինքն, եթէ՝ անկից առաջ՝ խելքը չցնորէր արդէն։ Այդ նամակն հետեւեալ դասին վերջը, մեկնած ատեն, տուաւ Տիրանի որպէսզի իր մօրն յանձնէ, ըսելով թէ իր մէկ նոր քերթուածն է։

Միւս դասին, Գէորգ շատ յամր քայլերով ուղղուեցաւ Օրթագեղ։ Սիրտը կը կայտռէր ցնծութենէ, եւ կ'ուզէր կարելի եղածին չափ երկարել այն երջանկութիւնը զոր մարդ կը զգայ ըղձացուած նպատակի մը հասնելէ առաջ։ Անցորդները զարմանօք կը նայէին այդ երիտասարդին որ ինքն իրենը կը խնդար։ Զորս կողմը, թէեւ ձմրան աղտոտութեան տակ ծածկուած, հիանալի կերպով գեղեցիկ կ'երեւէր իրեն։ Տարակոյս չունէր թէ իր աղերսն ընդունուած էր, եւ թէ նոյն պահուն սիրտ մը արդէն կը տրոփէր նոյն զգացմամբք։ Այս մտածումներով հասաւ Զիմպիլեանց տան առջեւ եւ զանգակն հնչեցուց վստահալից. զանգակին ձայնը մեղեդիի մը պէս անուշ եկաւ իր ականջին, իբր նախերգանքն իր երանութեան։ Սպասաւորը դուռը բացաւ, եւ Գէորգ կը պատրաստուէր ներս մտնել, երբ միւսն ըսաւ սրտնեղութեամբ.

— Վիեր մ'եսիյեր, հանըմը ուտըաք — ները հոս չիեն, դիւս էլան. հանըմը ասաց որ մէ՛կ մըն ալ չգաս, տղաքները ա՛լ պէտք չունին դասի։ Երեք հարիւր ղրուշ ալ պարտք կայ եղեր, ա՛ռ։

Եւ տեսնելով որ Գէորգ արձանացեալ կեցեր էր, ստակը նորա վերարկուին գըրպանը լեցուց եւ դուռը գոցեց երեսին։

Օրթագեղէն մինչեւ Պէշիկթաշ ի՞նչպէս գնաց հետիոտն, առանց վար իյնալու, միտքն անգամ չգալով թրամուէյ նստիլ։ Երբ իր տան դուռը զարկաւ, յանկարծ սթափեցաւ, ներս մտաւ առանց բար՝ իրիկուն զուրցելու հօրաքրոջը, դանդաչելով իր սենեակն ելաւ, եւ, լալով, հեծկլտալով, բազմոցին վրայ փռուեցաւ։

Դ.

Անկողնին մէջ պառկած է նա, դէմքն աւելի գունատ քան այն դեղին բարձը որուն վրայ հանգչեցուցած է իր լղար գլուխը։ Աչքերն աւելի խոռոչացած են, այնչափ ներս քաշուած, որ գերեզմանի փոսի մը տարօրինակ զգայնութիւնը կուտան տեսնողին. եւ այդ փոսին խորը, մարմրուկ ցոլք մը կը պլպլայ, շիջանելու մօտ պատրոյգի մը լոյսին պէս տատանոտ։ Իսկ երբ կոպերը վար կ'առնու դալկութեամբ, մութ կապոյտ գիծ մը կը տեսնուի, չորս բոլորքը քաշուած ճմըրթկած կակուղ գծերով։ Այտերն այնքան ներս խրած են որ կարծես թէ բերնին մէջէն իրարու են միացած։ Ու բոլոր դիմագծերուն վրայ յոգնութիւն կը կարդացուի, անբացատրելի խոնջութիւն մը, տրտում, թախծալից, սրտամորմո՜ք։

Վերմակը քաշած է մինչեւ կզակը. սակայն երբ տաղտկութեամբ մէկդի կը նետէ զայն մերթ, պարանոցը, իր մանկական վտիտ պարանոցը կ'երեւի մոմի ճերմակութեամբ, նեղլիկ սրածայր ուսերուն մէջտեղ։

Սնարին քով, ցած աթոռակ մը. երկու երեք սրուակներու եւ տուփերու մէջտեղ, քանի մը Ֆրանսերէն գրքեր, լիմոն եւ Գոլոնեի ջրի սրուակ մը. աւելի մօտ, գիրք մը բացուած մնացած է։ Դուրեանի Տաղերն են։

Դիմացը, բազմոցին վրայ, Աղաւնի հանըմը, ակնոցը դրած, գուլպայ կը հիւսէ, առանց աչքերը հեռացնելու Գէորգի վրայէն. մատները մեքենաբար կը կատարեն իրենց գործն, եւ ասեղներն անխռով կը խաղան իրենց խօլական հապճեպ շարժումները։ Մերթ ընդ մերթ, տեղէն կ'ելնէ, եղբօրորդւոյն քով կուգայ, վերմակը լաւ մը կը ծածկէ ուսին կողմէն, եւ անուշ ձայնով մը, մանկան մը հետ խօսելու պէս, կը հարցնէ խանդաղատանօք.

— Բան մը կ'ուզե՞ս, խավրում, մէկ տեղդ կը ցաւի՞ կոր. տաքութիւնդ ճա՞ղ է։

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(7 Շար.)

ներով եւ կարծէք պատրաստուած է վճռական շարժում մը ընելու: Ինչո՞ւ «Պրոնզեայ դար» կը կոչուի այս հմայիչ արձանը, ի՞նչ կապ ունի մարդկային պատմութեան արշալոյսը աւետող այդ դարաշրջանին հետ: Բայց դիտելով Ռոտէնի արձանը, կը գտնենք, թէ հոն դրոշմուած է մարդկութեան զարթօնքը, ինքնագիտակցութիւնը, ծնունդը իրական մարդուն, որ հազարաւոր տարիներու իր մութ եւ կէս անասնական գոյութենէն ետք՝ սկսած է ինքզինք ազատել բնութեան ուժերու կաշկանդումներէն:

«Պրոնզեայ դար»էն երկու տարի ետք, Ռոտէն քանդակեց «Յովհաննէս Մկրտիչը»: Արձանը կը ներկայացնէ զարթօնքը ապրած այն մարդը, որ իր հաւատաւոր ու ներշնչեալ մարգարէութեամբ հաստատակամ կը յառաջանայ դէպի ապագան:

Ահա երկու արձաններ դէմ դիմաց. Ադամն ու Եւան: Առասպելական դրախտի անհոգ ու անբան երջանիկները չեն անոնք: Տառապանքը ծանրացեր է անոնց դէմքերուն վրայ: Զգալի է, թէ անոնք դեռ չեն ապրած այդ տառապանքին խորութիւնը: Չեն հասկցած, թէ ինչո՞ւ պատժուած են իրենք, երբ «արգիլեալ պտուղը» ճաշակելու փորձութիւնը այնքան բնական էր:

Հուժկու է Ադամի մարմինը. սակայն, կաշկանդուած է հրաշքներ գործելու կոչուած անոր ուժը: Կորանցուցած է իր յենակէտը: Աջ ձեռքը երկարեր է դէպի վար, եւ ցուցամատը ուղղած է գետին՝ դէպի մայր հողը: Ան հասկցած է, թէ այլեւս երկինքէն ոչինչ ունի սպասելիք, եւ, բնազդաբար, ցոյց կուտայ մարդուն միակ յենարանը՝ Երկիրը: Իսկ Եւան կանգնած է ամօթխած. ձախ ծունկը ծռած, գլխահակ, աջ թեւով գրկեր է իր ծիծերը, ձախ թեւով ծածկեր է զանոնք եւ կարծէք կը ջանայ նաեւ ծածկել դէմքը: Այնպէս կը թուի մեզի, թէ ան ոչ թէ կ'ամչնայ, այլ իր այս դիրքով կը մերժէ իր հասցէին եղած մեղադրանքը, կը պաշտպանէ ինքզինք ի սէր եւ ի հաշիւ իրեն յաջորդող անվերջանալի սերունդներուն, որոնց կեանք եւ իմացականութիւն պարգեւելու համար ճաշակեց «պտուղը»: Եւ կարծէք ոչ թէ ամօթէն կը պահէ իր ծիծերը, այլ թեւերով կը ջանայ պաշտպանել կեանքի աղբիւրը: Ռոտէն իր արձանին տուած է ժանգոտած երեւոյթ մը: Ժանգոտած Եւա մը ունինք մեր դիմաց, որ աւելի ջերմ է, աւելի հարազատ, աւելի սիրելի: Տանջանքի գնով կեանք ծնող Մա՛յրն է ան եւ աւելի ամուր եւ անընկճելի է, քան Ադամը:

Ռոտէնի «Համբոյր» անուն քանդակը դիտելով՝ մարդու սիրտը կը ջերմանայ գեղեցիկի, մաքուր եւ խորունկ սիրոյ կարօտով: Ու «Վերջին պաղատանքը»: Ցընցող քանդակ մը: Ծնրադիր մարդը, իր ամբողջ թափով՝ կը ջանայ նետուիլ վեր: Ի՞նչ է իր աղերսանքը. ներո՞ւմ, ողորմութի՞ւն: Երբե՛ք: Այդ արտայայտութիւնը պաղատանքի ա՛յն աստիճանն է, ուր տառապանքը դարձեր է յուսահատութիւն, յուսահատութիւնը՝ բողոք, բողոքը՝ հարց. ու այդ հարց-բողոքը ուղղակի կը սլանայ երկինք, առ Աստուած, որ անիծեց մարդը եւ կոչեց «անառակ որդի»:

Եւ վերջապէս «Մտածողը», Ռոտէնին գլուխ-գործոցը: Ժայռի կտորի մը վրայ նստած է ֆիզիքական եւ հոգեկան մեծ ուժի տէր Մարդը եւ... կը մտածէ անշարժ: Նայելով անոր հզօր մարմնին, տարօրինակ խռովք մը կը զգանք. ինչո՞ւ է անշարժացեր. ինչո՞ւ է կաշկանդուեր. ինչո՞ւ այդ հերքիւլեան թեւերը կծկուեր են ձախ ծունկին վրայ. ի՞նչ հարցեր կ'արձագանգեն այդ գլխուն մէջ, որուն ծնօտը յենուեր է աջ ձեռքի մատներուն: Անմիջապէս կը յիշենք «Պրոնզեայ դար» քանդակի պատանին, որ կարծէք այժմ հասուն մարդ՝ գլուխը ծռած է եւ խորասուզուած՝ մտածումներու մէջ: Արդեօք, դարերու իր փորձառութեամբ կը ջանայ մեծ Հարցակա՞նը լուծել, թէ կը ջանայ լուծել մարդկային կեանքի եւ տիեզերական գոյութեան անյատակ հակասութիւնները: Մարմնի նախնական ուժի եւ իմացական զօրութեան մէկտեղումը, որ կը տեսնենք այդ մարդուն դէմքին, կազմուածքին եւ դիրքին մէջ, կարծէք կը նախատեսէ յետագայ շարժում մը...: Ի՞նչ կրնայ ըլլալ այդ շարժումը: Ի՞նչ կրնայ ընել մտածողը, երբ իր խորունկ խոկումէն ետք շարժէ ձեռքերը, ուղղէ մէջքը եւ կանգնի ոտքի: Ի՞նչ...: Ահա՛ Ռոտէնի դրած մեծ հարցականը:

Որչափ անցնին օրերը, ամիսներն ու տարիները, այնքան կը մեծնայ մարդուն մէջ Ռոտէնի քանդակներուն տպաւորութիւնը: Անոնք ընդմիշտ կը մնան մեր ներաշխարհին մէջ, հետզհետէ աճեցնելով իրենց խորհուրդը:

Սերունդներ նուաճել գիտցող մեծատաղանդ արուեստագէտ մըն է Օկիւսթ Ռոտէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ՊԱՏՄԱ–ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏԱԿԱՆ
ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

ՕՁՈՒՆԻ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Հայ ժողովրդի մեծ բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեանը՝ հիացած հայրենի բնաշխարհի ճարտարապետական յուշարձանների առատութեամբ, մեծ ներշնչանքով գրել է.

Էս տախտի վրայ աղօթում մի վանք,
Էս ժայռի գլխին հսկում է մի բերդ,
Իսկ քարի գլխից, լուռ մարդու նման
Նայում է ձորին մի հին խաչարձան:

Յիրաւի, Լոռին բացօթեայ թանգարանի է նման, որտեղ ամենուրեք սփռուած գիտական եւ գեղարուեստական բարձրարժէք յուշարձանները՝ կանգուն, թէ կիսաւեր, գալով դարերի խորքից, ներկայ եւ գալիք ժամանակներին են ներկայացնում հայ ժողովրդի բազմադարեան մշակոյթի փայլուն նուաճումները, նրա ստեղծագործ մտքի եւ բազկի հոյակապ կերտուածքները:

Լոռուայ յուշարձանախմբի շողշողուն գոհարներից է Օձունի եկեղեցին, որն իր վեհաշուք տեսքով, հարթութիւնների ու ծաւալների ներդաշնակ համադրմամբ, նրբակերտ մանրամասներով, այս էլ քանի դար, հիացմունք եւ զարմանք է պատճառում դիտողին:

Օձունի եկեղեցին գտնւում է Թումանեանի շրջանի համանուն գիւղի կենտրոնական բարձրադիր մասում, եւ հայկական ճարտարապետութեան ամենալաւ պահպանուած հնագոյն յուշարձաններից է:

Այն իրենից ներկայացնում է հայկական եկեղեցական ճարտարապետութեան մէջ լայնօրէն յայտնի գմբէթակիր բազիլիկայի ընտանիքի պսակը, որն իր մէջ ամփոփելով այդ տիպին յատուկ բոլոր յատկանիշները՝ միաժամանակ աչքի է ընկնում իր յատակագծային եւ ծաւալատարածական յօրինուածքի իւրայատկութեամբ՝ նրանում զգալի է վաղ քրիստոնէական շրջանի հայկական եկեղեցական ճարտարապետութեան ակնառու ազդեցութիւնը:

Ի տարբերութիւն գմբէթակիր բազիլիկաների տիպի մնացած յուշարձանների՝ Օձունի եկեղեցին երեք կողմից շրջապատուած է արտայայտիչ եւ մոնումենտալ ձեւով մշակուած սրահով, որը հարաւային եւ հիւսիսային կողմերից եզրափակւում է գետնամերձ մոյթերի վրայ յենուող կամարաշարով, իսկ արեւմտեան կողմից համատարած խուլ պատ է՝ կենտրոնական մասում մուտքի կամարակապ մեծ բացուածքով: Արեւելեան կողմից սրահի թեւերից հիւսիսայինը աւարտւում է կիսաշրջան խորշով, իսկ հարաւայինը՝ ոչ մեծ մատուռով, որոնց վրայ 19րդ դարում կառուցուել են հաճելի տեսքով զանգակատներ: Սրահի առկայութիւնը եւ եկեղեցու չեշտուած ձգուածութիւնը արեւելքից – արեւմուտք խօսում են օրգանական այն կապի մասին, որ կայ Օձունի եկեղեցու եւ Հայաստանի վաղ շրջանի այնպիսի նշանաւոր յուշարձանների միջեւ, ինչպիսիք են Դուինի Ս. Գրիգորի մայր եկեղեցին, Երերոյքի բազիլիկան եւայլն:

Եկեղեցին ամբողջութեամբ աչքի է ընկնում պարզ, յստակ տպաւորիչ ծաւալներով, ներդաշնակ համաչափութիւններով, բարձր վարպետութեամբ կատարուած նրբին եւ բազմաթեմա քանդակներով, ճարտարապետական մանրամասներով, լոյսի ու ստուերի հարստութեամբ:

Այն կառուցուած է տեղական դեղնականաչաւուն գոյնի ֆելզիտից, որն արեւի ճառագայթների փոփոխութեան հետ փոխում է երանգը:

Օձունի եկեղեցու գրաւեցրած տարածքում, նրանից մի փոքր հիւսիս-արեւելք գտնւում է նշանաւոր կոթողը՝ իր ուրոյն ճարտարապետական յօրինուածքով եւ գեղարուեստական բարձրարժէք մշակմամբ: Այն իրենից ներկայացնում է բարձր աստիճանաձեւ պատուանդանի վրայ վեր բարձրացող երեք մոյթ, որոնց կամարակապ բացուածքներում տեղաւորուած են երկու սիւներ՝ չորս կողմից մշակուած զարդաքանդակներով եւ քրիստոնէութեան տարածման հետ կապուած պատկերներով, տեսարաններով: Կոթողի ճարտարապետութիւնը եւ գեղարուեստական սիւժէտային մշակումը վկայում է եկեղեցու հետ նոյն ժամանակի ծնունդ լինելու մասին:

Ինչպէս եկեղեցին, այնպէս էլ կոթողը մի քանի անգամ ենթարկուել են վերանորոգումների եւ այժմ գտնւում են գերազանց վիճակում:

ԳԱՌՆԻԿ ՇԱԽԿԵԱՆ
(Ճարտարապետ)

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

Մ. ՍԱԼԲԻ

Վաղուց մոռցուած արձակագիր մը, որ երանգաւոր եւ համապարփակ էջեր նուիրած է մեր գրականութեան, փայլելով մասնաւորապէս առաջին աշխարհամարտի նախօրեակին եւ անոր յաջորդող ողեւոր տարիներուն:

Տուած է գեղեցիկ եւ հարազատ պատկերներ Լիբանանի բնութենէն, մայրիներէն, ջրվէժներէն ու կախարդող ծմակներէն, որոնք զինքը տարած են հոգեկան անծանօթ աշխարհի մը ուր արեգակը տարբեր շուք մը ունի եւ ծովուն ձայնը կը պոռայ մինչեւ Անհունութիւն, ուր իր ներքին յուզումները կը շփոթուին հեղեղի մը փրփուրին, եղեւիններու սօսափին, արմաւենիներու վեհութեան, անապատին վրայ իջնող վերջալոյսին հետ:

Մ. Սալբի այս մթնոլորտին մէջ դիտած է տարաշխարհիկ կեանքը եւ մարդկային ու կնոջական նմոյշներ պատկերացուցած է այդ կլիմային տակ, զանոնք խորացնելով, մշակելով եւ ընդլայնելով, եւ անոնց եղերականութիւնը տալով շատ անգամ քաղցր հէքեաթի մը պէս:

Եղած է նաեւ բժիշկ, եւ իր զանազան էջերով լոյսի բերած է հիւանդներու, բախտազուրկներու, ախտաւորներու հոգիին ներքին եւ տարօրինակ ծալքերը:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Ներքինին իր ակնարկը վերստին այդ սպիտակ կլորութիւններուն վրայ յառեց: Կարծես թէ ան ատոնց վրայ գաղտնի զըսպանակ մը կը փնտռէր, որ առաջին հըպումով պիտի կարենար զինքը իր երիտասարդական տարիքին վերադարձնելու հրաշքը գործել:

Սակայն այդ զսպանակը ոչ մէկ կողմ չէր կրնար գտնել: Քանի իր երեւակայութիւնը կը ջանար այդ զսպանակը գտնել, այնքան իրմէ կը խուսափէր եւ մութ քաոսին մէջ կը կորսուէր զոր վիրաբոյժին անողորմ դանակը իր առջեւ բացած էր... Այդ թշուառ արարածը այնպիսի հրաշք մը կը պահանջէր որ նոյն ինքն Աստուած անգամ աշխարհիս սկզբնաւորութենէն առաջ չկրցաւ յաջողցնել եւ ոչ ալ պիտի կարողանայ աշխարհիս վերջաւորութենէն յետոյ յաջողցնել: Ան լուսաւոր տաքուկ ճառագայթ մը կը պահանջէր սառուցեալ մութ անդունդի մը մէջ, որուն խոր արեւուն ճառագայթները իր ծագած իսկ վայրկեանէն ջնջուած էին:

Ներքինին վշտահար գլուխը օրօրեց եւ ակնարկը ուրիշ կողմ դարձուց:

— Հանըմս, բաւ, ժպտելու ջանք մը ընելով, այսօր աղէկ չես երեւիր աչքիս, եթէ երազած իսկ եմ, քեզի ի՞նչ:

— Սելիմ, բաւ, խնդրեմ, հետաքրքիր եմ իմանալու, պնդեց Այիշէ, ջանալով յուզումը խնդուքի մը տակ պահել:

— Ի՞նչ կ'ուզես իմանալ հանըմս, միթէ՞ այսօր առաջին անգամ կը ճանչնաս զիս:

— Այո... Չեմ գիտեր, բան մը կը զգամ ... այսօր բնաւ աղէկ չեմ... Ահ Լալա, ինչպէս ըսեմ քեզ... այսօր ինծ ուրիշ տեսակ կ'երեւիս...

Եւ Ջէրքէզուհին տիվանին վրայէն օձի մը նման սողալով թեւերը բացաւ եւ տենդագին ներքինիին սեւ վզին փաթթուեցաւ:

Ծերուկ սեւամորթը ձեռքովը Այիշէի քակուած մազերը շոյեց, որոնք նոյն միջոցին իր սեւ այտերը կը գգուէին, ապա ոսկրոտ մատը դէպի երկինք բարձրացուց.

— Աստուած, հառաչեց, այնպէս կ'ուզէ: Հոն, միւս աշխարհին մէջ ինծ դարձեալ հոս կորսնցուցածս պիտի վերադարձնէ եւ ես ալ երկրիս վրայ չվայելածս երկինքին մէջ պիտի վայելեմ:

— Ո՛ւֆ, դուն ալ, յարեց Այիշէ, ալ աւելի անոր փարելով: Երկինքին մէջ քեզ այսպէս գգուող Այիշէ մը պիտի գտնե՞ս ... Հոն այսպիսի կուրծք մը... այսպիսի մարմին մը պիտի տեսնե՞ս...

Եւ ան այդ դժբախտ տանտալոսին առջեւ շարունակեց աստիճանաբար մերկանալ, մինչեւ որ կիսամերկ ամբողջովին անոր վրայ փարած մնաց...

— Սելիմ... հոգիս, կ'ըսէր Ջէրքէզուհին նուաղկոտ ձայնով մը... Սելիմ, դուն Աստուծոյ սիրելին ես, խնդրէ իրմէ... աղօթք ըրէ եւ պիտի տեսնես թէ ինչպէս պիտի լսէ քեզ... Սելիմ, Աստուած իր հաւատացեալներուն այնքան հրաշքներ ըրաւ... դուն որ իրեն այնքան հաւատարիմ ես, պիտի չուզէ քեզ ալ այս դրկին մէջ երջանիկ չընել... Սելիմ, աղօթէ՛, աղօթէ, ինծ այնպէս կը թուի թէ Աստուած այս առաւօտ հրաշք պիտի գործէ եւ դուն իր ընտրելին պիտի ըլլաս... այնպէս որ ամբողջ աշխարհը պիտի զարմանայ եւ Սուլթանը անգամ քեզ պիտի երկրպագէ... իսկ ես ալ քու սիրականդ պիտի ըլլամ... Սելիմ եկուր, աղօթէ.... աղօթէ:

Եւ այսպէս խօսելով խորամանկ հանըմը գիշերային չուայտութեան առաւօտեան ամբողջ հակադրումը այդ պղնձեայ մարմնին վրայ թափեց:

Խեղճ ներքինին չէր գիտեր թէ պէտք է լա՞ր թէ խնդար այդ տարօրինակ քմահաճոյքին վրայ, որ առաջին անգամ ըլլալով այսքան վտանգաւոր կը գտնէր այս կնոջ երեւակայութեան համար, որուն պահպանութիւնը իր մեռեալ մարմնին եւ իր չէզոք կեանքին վստահուած էր. Սելիմ ջանաց հանըմը իր անդրայ գրկէն հեռացնել... Սակայն Այիշէ ալ աւելի ուժով կը փարէր եւ անոր աչքերուն մէջ այնպիսի ակնարկ մը կը յառէր, որ կարող էր մարմարէ արձան մը իսկ վառել, եւ կիրի վերածելով գիրկին մէջ փշրել:

— Այիշէ, աղջիկս, մրմնջեց թշուառ արարածը, Աստուած թէպէտ իր ընտրելները կը սիրէ, սակայն երբեք այդպիսի հրաշք մը պիտի չընէ:

— Ո՛չ, ոչ, գոչեց աղջիկը, աղօթէ՛, աղօթէ... այս գիշեր երազ մը տեսայ, երազ մը քու վրադ... ատոր համար այսօր խենթի պէս եմ... Աղօթէ Սելիմ, եկուր աղօթէ...

Եւ այս ըսելով Ջէրքէզուհին ինչպէս որ էր կիսամերկ ոտքի ելաւ, ներքինիին ձեռքը բռնեց եւ զայն տիվանին վրայէն վեր քաշեց:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Այրի Տիկին Աղաւնի Պզտիկ - եան, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Պզտիկեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Պըզ-տիկեան եւ զաւակները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի (Սեպտ. 5) առաւօտ Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ԿԱՐՊԻՍ ՊԶՏԻԿԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԻՍԻ.— Տէր եւ Տիկին Լեւոն Դանիէլ-եան եւ զաւակը Քրիստին կը ծանուցա-նեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կա-տարուի այս Կիրակի առաւօտ (Սեպտ. 5) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյն, ի-րենց զաւկին եւ եղբօր՝

ԱԻԵՏԻՍ (ԱԼԷՆ) ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այս տխուր առթիւ, Տէր եւ Տիկին Լե-ւոն Դանիէլեան կը նուիրեն 100 ֆր. Մոն-մորանսիի հանգստեան տան, 50 Մուրատ Ռափայէլեան Սանուց, 50 Իսիի Մշակոյթի Տան, 50 Իսիի Կապոյտ Խաչին, 20 «Յա-ռաջ»ի բարգաւաճման:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զօրաբաբեան կը ծանուցանեն թէ հո - գեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, տեղւոյն Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցւոյն իրենց աներհօր եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Սաթենիկ Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Հայրապետեան, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Հայ-րապետեան, Օր. Էլիան Հայրապետեան, Տիկին Վարսենիկ Փափազեան (Փարիզ), Օր. Ալիս Փափազեան, ինչպէս նաեւ Գաս-պարեան, Սամաթխանեան, Եղիշէեան, Մինասեան, Ճիրիքեան եւ Արուեան ըն-տանիքները շնորհակալութիւն կը յայտ-նեն բոլոր անոնց, որոնք հեռագրով, նա-մակով եւ անձամբ ցաւակցութիւն յայտ-նեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգա - կանին՝

ԳԱՍՊԱՐ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆԻ (Իզմիրէն)

մահուան առթիւ, որուն յուղարկաւորու-թիւնը կատարուեցաւ 21 Օգոստոսին:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փո - փոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն *գրաւոր*, մեկնու-մէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին *ընթացիկ եւ նոր հասցէն*:

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ըն - դունուի հեռաձայնով:

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 փրանք:

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7ԻՆ

Յետագային մանրամասնութիւններ

« ՅԱՌԱՋ » ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Անահիտ եւ Մեսրոպ Գասպարեան մէկ տարեկան «Յառաջ կը նուիրեն իրենց մօրեղբօր Անդրանիկ Ուզունեանի (Շաթը-նէ-Մալապրի):

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Այս Երկուշաբթի (Սեպտ. 6) ժամը 18ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միու-թեան կողմէ: Հաւաքուիլ Շան զ'Էլիզէի եւ Ֆրիէտլանտի անկիւնը՝ Թէռ փլէնի վրան:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, տրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը գրաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Քրիստափոր կոմիտէին ընդ-հանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (4 Սեպտ.) երե-կոյեան ժամը 8,30ին, Ահարոնեան ա - կումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստա - ցած է հետեւեալ նուէրները Օր. Արաքսի Աճէմեանի ամուսնութեան առթիւ.—

Տէր եւ Տիկին Ա. Մոզեան (Լիոն) 50 ֆր., կնքահայր Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Աճէմեան, եղբայրը 50, Տէր եւ Տիկին Հայիկ Փերփերեան 45, փեսան Պ. Աւագ Աւագեան 50, Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Մարգարեան 10 ֆր.:

ՕՐ. ԱՆԱՀԻՏ ՓԻԼԻԿԵԱՆ

եւ

Պ. ՍԵԴՐԱԿ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

Սէնթ-Էթիէն · Ալֆորվիլ

Ամուսնացած

Փարիզ, 1971 Յուլիս 31

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի 11 Սեպտ. Խաչվերացի տօնին առթիւ, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ ե - կեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գերպ. Վրդ. Պաղտասարեանի: Այս առթիւ տեղի պի-տի ունենայ մատաղօրհնութիւն: Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մաս-նակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին ար-ձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ:

Ոչխարի զենումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ փակը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկ-տեմբեր 9ին, նուիրուած Զարեհի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանու - թեան գործերուն:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մաս-նաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէռի չքեղ սրահներուն մէջ:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձ-նախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան հանդէսը՝ Հոկտեմբեր 10ին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐ

1971-1972 տարեշրջանին համար, Հայ Քոյրերը կ'ընդունին գիշերօթիկ, ցերեկօ-թիկ եւ մանկապարտէզի համար փոք - րիկներ:

Արձանագրութիւնները սկսած են: Դի-մել՝ 73, Ավընիւ Անրի Պարպիւս

Առնուվիլ:

sevan voyages

50, Cours de la Liberté
LYON (3e)
Tél. : (78) 60-13-66

ԿԱՐԳ ՄԸ
ՇԱՀԵԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼԻԲԱՆԱՆ — 802 փրանքէն սկսեալ

LIBAN — A partir de 802 F.

Դիւրամատչելի մասնաւոր գիներ, կազմակերպուած կամ խմբական ճամբորդութիւններու համար:

ՕԴ — ՑԱՄԱՔ — ԾՈՎ

Բոլոր խմբական ճամբորդութիւն-ները ընկերացող ունին

sevan voyages

Արագ սպասարկութիւն — Լաւագոյն պայմաններ:

Բաց է ամէն օր (բացի Կիրակիէ)
ժամը 9էն 12 եւ 14էն 19,30

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

Tél. : 326-88-65 · C. C. P. Paris : 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԾԱՆՕԹ ՀՈԳԻՆԵՐ, *Պատմուածքներ*, Յակոբ Կարապենց, *լաթակազմ*	20 ֆր.
ԱՆՁԻՆՔ ՆՈՒԻՐԵԱԼՔ, Ս. Վրացեան, *Պէյրութ*, *լաթակազմ*	10 ֆր.
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՃԻՊԻԷՅԼԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻ. *լաթակազմ*	20 ֆր.
ՀԱԶԱՐՈՒՄԷԿ ԲԱՌ ՈՒ ԲԱՆ ՀԱՅՈՑ ԽՕՍԻՑ ԲԱՐԲԱՌԻ, Տ. Ֆրունճեան	20 ֆր.
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ, Յովհ. Գազանճեան	10 ֆր.

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԳՐՔԵՐՈՒ
Առաքման ծախքը գնողին վրայ

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ
4
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI
4 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12206

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.206

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՆՉՊԷՍ ՈՐ Է

Մոնտի աշխատակից Փօլ Պալթա իր յօդուածաշարքին մէջ կը շարունակէ վերլուծել Թուրքիոյ հեւանդութեան պատճառները:

Թուրքիոյ տարածութիւնն է 767.119 քառ. քիլոմեթր, Ֆրանսայէն մէկուկէս անգամ աւելի ընդարձակ: Բնակչութիւնը՝ 36.000.000, որուն 25 միլիոնը, այսինքն հարիւրին 70ը գիւղացիներ են: Սամսոնէն Ատանա քաշուած գիծ մը գրեթէ երկու հաւասար մասերու կը բաժնէ երկիրը: Արեւմտեան մասը կը բարգաւաճի, արեւելեանը կը մնայ անշարժ: Ճարտարարուեստի արագ զարգացումը արեւմուտքի մէջ յաճախ անլուծելի խնդիրներու առջեւ կը դնէ կառավարութիւնը: Անգարա — որ 1.200.000 բնակիչ ունի — տասը տարին անգամ մը կը կրկնէ բնակչութեան թիւը:

Ու մինչ քաղաքներու մէջ կիները վարտիկով, աղջիկներն ալ կարճ քղանցքով շրջագայեաներ կը հագնին, Անատոլուի գեղջկուհիները տեղական հագուստներով արտերու մէջ կը տուայտին եւ նախնական կեանք մը կը վարեն: Արեւմտեան շրջանին մէջ մարդիկ որոշ չափով եւրոպական գաղափարներ ընդունած են, մինչ արեւելեան կողմը կը տիրապետէ աւանդական կեանքը, շաղախուած իսլամական կրօնքով: Կառավարութիւնը չէ յաջողած ճարտարարուեստով եւ ճամբաներով օժտել շրջանը: Որով գիւղին մէջ կը տիրապետեն աղաները (մեծ կալուածատէր) եւ hօճաները (իմամ), որոնք աշխարհականացումն ու Աթաթիւրքի բարենորոգումները սատանայի գործ կը նկատեն:

Որոշ փոփոխութիւն առաջ եկաւ Թուրքիոյ մէջ, երբ 1946ին Իսմէթ Ինէօնիւ վերջ տուաւ միակ կուսակցութեան դրութեան եւ 1950ին Դեմոկրատներն անցան իշխանութեան գլուխը: Մէնտէրէս դրական դեր կատարեց: Քուէի իրաւունք տուաւ գիւղացիներուն: Սակայն միւս կողմէ փակեց գիւղի դպրոցները:

1960ի յեղափոխութեան ու 1961ի Սահմանադրութեան նպատակն էր վերջ տալ զեղծումներուն եւ իրագործել ընկերային եւ հողային բարենորոգումները, որոնք անհրաժեշտ էին:

1965էն սկսեալ տիրական դեր կատարեց Սիւլէյման Տէմիրէլ, ծագումով գիւղացի, որ վարկ տուաւ ճարտարարուեստին: Սակայն օգտուողներն եղան կարգ մը առանձնաշնորհեալ դասակարգեր: 1965ին ազգային արտադրութեան հարիւրին 57ը կը պատկանէր 20 առ հարիւր ընտանիքներու: Հինգ տարի վերջ այս ձգտումը աւելի շեշտուեցաւ, մինչ գործաւորներն ու պաշտօնեաները ծանրապէս տուժեցին ապրուստի սղութենէն, որ 1963էն 1968 հարիւրին 72 համեմատութիւն տուաւ: Կացութիւնը աւելի ծանրացաւ 1970ին, երբ թրքական լիրան արժեզրկուեցաւ 66 առ հարիւր համեմատութեամբ:

Տէմիրէլի օրով մամուլի եւ կարծիքի ազատութիւնը կատարեալ էր: Թերթերը կը յարձակէին նոյնիսկ վարչապետին եւ իր կնոջ անձնական կեանքին վրայ եւ նեպոտականութեամբ կ'ամբաստանէին զայն իր եղբայրներու հաշւոյն:

Անկեալ վարչապետը չկրցաւ իրագործել հողային բարենորոգումը, ճարտարարուեստը զարգացաւ անիշխանական ձեւով: Արտաքին քաղաքականութեան մէջ որոշ ինքնուրոյնութիւն պահեց եւ ուզեց հեռանալ ամերիկեան ազդեցութենէն, սակայն տնտեսական կացութեան պատճառով ամերիկեան օգնութեան թաթին տակ ինկաւ:

Քաջալերեց համալսարանները, որոնք նախ վիճաբանութեան, յետոյ գրգռութեան վառարաններ դարձան: Դժգոհութիւններ ծայր տուին: Ոմանք մուտքի քննութեանց մէջ չէին յաջողեր: Ուրիշներ աւարտելէ վերջ բաւարար դրամ չէին շահեր: Իրաւաբանութեան տոքթոր մը, որ կատարելապէս կը խօսի քանի մը օտար լեզուներ, կը դառնայ պետական պաշտօնեայ 1100 լիրա ամսականով (400 ֆրանքէն պակաս), ինչ որ բաւարար չէ ապրելու, մինչդեռ գրասենեակի վարիչ մը կրկինը կը ստանայ, մաքսատան փոքր պաշտօնեայ մը՝ երկու երրորդը: Առաջինը սեւ աշխատանք պիտի կատարէ, երկրորդը պիտի փորձուի «պախշիշ» ուզել: Ամէն պարագայի կաշառակերութիւնը կը ձգտի զարգանալ:

Համալսարաններու մէջ վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենային ժողովրդավարութեան, ազատութեան եւ նման հարցերու շուրջ, օրինաւոր սահմաններու մէջ, երբեմն խաղաղ ցոյցերով եւ խնդրագիրներ ներկայացնելով:

1965–1968 Ներքին նախարար Տր. Ֆարուք Սիւքան կը քաջալերէր ծայրայեղ աջակողմեան շարժումը՝ չէզոքացնելու համար ձախակողմեան ուսանողներն ու Բանուորական կուսակցութեան մարտական տարրերը, մինչ ոստիկանութեան տնօրէն Էօմէր Նաճի Պոզքուրտ, ձեռքի տակէ կ'օժանդակէր Իւլքիւ Օճաքլարըներուն (Գաղափարական բոյներ): Յառաջդիմական ուսանողները կը մեղադրէին ոստիկանութիւնը, որ իր խիստ վերաբերումով զիրենք մղեց նախ ինքնապաշտպանութեան, յետոյ՝ յարձակողականի: Տէմիրէլ աչք գոցեց մինչեւ այն օրը, երբ տեսաւ թէ ծայրայեղ աջերն ու կրօնական տարրերը չափը կ'անցընեն: 1969ի ընտրութիւններէն վերջ փորձեց հեռացնել թունդ պահպանողական տարրերը, սակայն շատ ուշ էր:

1968ին Բանուորական կուսակցութիւնը անցուց ներքին ծանր տագնապ մը եւ գրեթէ գործունէութենէ դադրեցաւ: Տէվ Կէնճ ձախապաշտ երիտասարդները հրապարակ իջան եւ բռնական աղմուկ յարուցին: Առեւանգում: Դրամատան կողոպուտ եւ այլ յեղափոխական արարքներ բանակը մղեցին Տէմիրէլի կառավարութեան ներկայացնելու Մարտ 12ի վերջնագիրը:

Հետեւանքն եղաւ Պաշարման Վիճակի յայտարարութիւնը, նպատակ ունենալով արմատախիլ ընել ձախապաշտներու շարժումը: Առաջին հերթին Տէվ Կէնճը, առանց անտեսելու Քիւրտերը, որոնք տասնըներէ ի վեր մղձաւանջ են դարձած Անգարայի վարիչներուն:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ԴԵՐԸ ԵՒ ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՄՓԻՏՈՒ

Վերսայլի մէջ բացուեցաւ Միջխորհրդարանական Միութեան 59րդ համագումարը, որու բացման ճառը արտասանեց Նախագահ Փոմփիտու:

Հանրապետութեան Նախագահը խօսք առաւ 750 խորհրդարականներու առջեւ, որոնք կը ներկայացնէին 62 երկիրներ եւ սկիզբէն իսկ շեշտեց թէ հաճոյք մը եւ պատիւ մըն է Ֆրանսայի համար ընդունիլ Միջխորհրդարանական այս ժողովը: Հիմնուած ինքնաբերաբար Փարիզի մէջ 1889ին, ծաւալ առած է առաւելաբար Բ. աշխարհամարտի վերջաւորութեան: Գուցէ, ըստ Նախագահը, ոմանք հակասական գտնեն որ Ֆրանսական Պետութեան ղեկավարը այս ժողովը ընդունի Լուդովիկոս ԺԴ. Թագաւորի բնակավայրին մէջ, այսինքն Թագաւորի մը որ մասնաւոր համակրութիւն մը չէ ունեցած խորհրդարանական վարչակարգին նկատմամբ: Այս պիտի նշանակէր սակայն որ յեղաշրջումը կը կատարուի ժամանակին ինչպէս նաեւ միջոցին մէջ: Ժամանակին՝ քանի որ այս դղեակը այսօր կեդրոնատեղին է ուր նիստերու կը հաւաքուին համագումարները, բացառիկ պայմաններու մէջ, մեր երկու ժողովներուն (Ծերակոյտ եւ Ազգ. Ժողով): Միջոցին՝ քանի որ Միջխորհրդարանական Միութիւնը այսօր կը համախմբէ իրարմէ տարբեր Խորհրդարաններ: Մնաց որ այս դղեակէն քիչ հեռու չէ՞, որ արտասանուեցաւ Միրաբոյի կողմէ, իր համբաւաւոր խօսքը, — ամփոփուած պատուիրիչ բանաձեւումի մը մէջ՝ «Հոս ենք ժողովուրդին կամքով»: Կա՞յ արդեօք լաւագոյն արտայայտութիւն մը խորհրդարանական հիմնական կոչումին համար:

Ապա Նախագահ Փոմփիտու ծանրացաւ Խորհրդարաններու այդ կոչումին վրայ եւ մանաւանդ յիշեց որ Ֆրանսայի ազգային նշանաբանին առաջին խօսքն է՝ Ազատութիւն ու աւելցուց. «Ինծի համար աւելի նուիրական բան չկայ ոչ ալ աւելի վտանգուած՝ անհատներուն ինչպէս ժողովուրդներուն համար քան ազատութիւնը: Ձեր կոչումն է, ձեզի՝ որ ժողովուրդին ներկայացուցիչն ըլլալու փառաւոր տիտղոսն ունիք, պաշտպանել ազատութիւնը»:

Նախագահին ճառը բուռն ծափահարութեանց արժանացած է: Զաւեշտ պատահութիւն մը եղած է միայն ֆրանսացի համայնավար խորհրդարանականներու չծափահարելը, մինչ Արեւելեան Եւրոպայի եւ Խորհրդային Միութեան ներկայացուցիչները ծափահարած են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ գլխաւորութեամբ (նախագահն է Հիւլէական Ուժականութեան Պետութեան Կոմիտէին) խորհրդային պատուիրակութիւն մը Փարիզ հասած է, կարճ այցելութեան մը համար, ֆրանքեւխորհրդային թեքնիք գործակցութեան ծրագրին համաձայն:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ Սահմանադրութիւնը (Լիբիա, Սուրիա եւ Եգիպտոս), որ կեանքի կոչուած էր վերջերս Դամասկոսի մէջ, երեք երկիրներու նախագահներու նախագահներու ստորագրութեամբ, հանրաքուէի դրուած էր Սեպտեմբեր մէկին, ինչպէս հաղորդած էինք երէկ: Հանրաքուէին մասնակցած են 14 միլիոն քուէարկուներ: Ջախջախիչ մեծամասնութեամբ «այո» քուէարկուած է (Եգիպտոսի մէջ ընտրողներու 99,956 տոկոսը): Համաձայն Եգիպտոսի Ներքին նախարարին՝ «այս այոն ցոյց կուտայ մեր բարեկամներուն եւ թշնամիներուն, թէ արաբ զանգուածը կամքն ունի շարունակելու իր ճիգը դէպի ամբողջական միասնութիւն»:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Արտաքին նախարարը՝ Խ. Ապուհամատ, Փարիզի մէջ տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին հետ: Ապուհամատ մեկնումի պահուն շեշտեց, թէ խօսակցութիւնները պիտի ընդգրկեն Միջին Արեւելքի եւ, յատկապէս, Երուսաղէմի հարցերը: Իսրայելեան ուժեր յարձակեցան պաղեստինցի արձակազէններու վրայ, Լիբանանի հողին վրայ: Կռիւը տեւեց ժամեր:

ՊԵԼՖԱՍԹԻ կեդրոնին մէջ չորս ռումբեր պայթեցան: 40 հոգի ծանրօրէն վիրաւորուեցան: Ահաբեկումը կատարուած է իրլանտացի ծայրայեղներու կողմէ:

ՊԵՐԼԻՆԻ համաձայնագիրը մինչեւ Ուրբաթ օր կարելի չէր եղած ստորագրել: Պոն կը պահանջէ համաձայնագրի բնագրին գերմաներէնի թարգմանումը, որպէսզի տարակարծութիւններ չստեղծուին յօդուածներու մեկնաբանութեան ընթացքին: Ցարդ երկու Գերմանիաները չեն համաձայնած կատարուած թարգմանութեան շուրջ: Բառերու մեկնաբանութեան շուրջ տարակարծութիւններ ստեղծուած են արդէն:

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆ կղզիներու հարաւը մահմետականներ եւ քրիստոնեաներ արիւնալի բախումներ ունեցած են: Վաթսունէ աւելի անձեր սպաննուած են այս կրօնական «պատերազմ»ի ընթացքին:

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ գործադուլը որ ծայր տուած է Ֆրանսայի արեւմտեան շրջանը, Նանթէն սկսաւ տարածուիլ: Անժէի եւ Նանթի ուղեւորներու գործադուլը բաւական խանգարեց անշուշտ երթեւեկութիւնը եւ ապրանքներու փոխադրութիւնը: Ամէն պարագայի մէջ, Հոկտեմբերէն առաջ իսկ, ընկերային ծանր մթնոլորտ մը կը տիրէ:

ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ արկածներու թիւը աւելի պակաս ըլլալով հանդերձ, բաղդատմամբ 1970ի Օգոստոսի վերջին, զոհերուն թիւը մօտ 10 առ հարիւր աւելի է: Վերջին օրերուն 233 մեռեալ եղած է ճամբաներուն վրայ եւ վիրաւորներու վիճակն ալ ծանր է: Կը թուի թէ երբ խճողում չկայ, արագութիւնը պատճառ է որ եղած արկածները աւելի ծանր բնոյթ ունենան:

ԼՈՆՏՈՆԻ Ռազմագիտական Հիմնարկին համաձայն Խորհ. Միութիւնը 33 զօրաբաժին կը պահէ կազմ ու պատրաստ Չինաստանի դէմ:

ՀԱԿԱՌԱԿ ԹՐՔԱԿԱՆ ՔԱՐԵՐՈՒՆ...

Փարիզ – Պերսեպոլիս – Փարիզ մրցարշաւին մասնակցող բոլոր թղթակիցներն ալ շատ գէշ յիշատակներ ունին Թուրքիայէն: Վերի խորագիրը կը գործածէ Օռոռ (Օգոստ. 28–29) եւ թղթակիցը գրեթէ նոյն բաները կը պատմէ: Հոս եղած նորութիւնն այն է որ Թուրքը Քիւրտին վրայ կը ձգէ յարձակումներու պատասխանատուութիւնը:

Յատկանշական տողն այն է ի մասնաւորի, որ Անտրէ Պլոք (Օռոռի թղթակիցը) կը գրէ.— «8980 քիլոմեթր ընելէ ետք, տխրօրէն է որ «2 Ձի»երը, Տիաճ եւ Մեհարիս Թուրքիա կը մտնեն: Պէտք է ըսել որ որոշ քաջութիւն պէտք է Թուրքիա ճամբորդելու համար: Վայրերը տեսարժան են, պանդոկները ոչ այնքան, գալով բնակիչներուն, քար նետելու մեծ դիւրութիւն ունին եւ կառքերու ճակատի ապակիները անմիջապէս ջարդուփշուր եղան: «Այս պարագան կը տխրեցնէ զիս, կ'ըսէ ինծի Թուրք սպայ մը, Քիւրտերն են, ժողովուրդ մըն է զոր տարիներ զիրենք ենթարկելու համար օդուժով, հրասայլով, անանկ որ քանի մը քար...»: Քարկոծելը մահմետական հին աւանդութեան արդիւնքն է, որ կը մերժէ բումին (Արաբները այսպէս կը կոչեն քրիստոնեան), որուհետեւ միայն օտար կառքերու վրայ նշան կ'առնուի: Բայց օտարներու այս հալածանքը կրնայ սուղի նստիլ Թուրքիոյ զբօսաշրջիկութեան»:

«ՕՌՈՌ»

ԿՈՄԻՏԱՍԸ ԵՒ ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆԸ

Կոմիտասը անմահացաւ։
Շահմուրատեանը մոռացուեցաւ։
Կոմիտասը կ՚ապրի իր ժողովրդի նման։

Շահմուրատեանը կ՚ապրի միայն երաժշտական պատմութեան մէջ։ Նա մեռաւ, երբ այլեւս ապրողները չլսեցին նրա «Կռունկը», «Մոկաց Միրզէն», «Անտունին» կամ «Վայ Ալեքսանը»։ Հապա նրա «Հայաստա՞նը»։ Նրա մահից յետոյ շատերը փորձեցին երգել այդ երգերը, բայց չկարողացան տալ այն հարազատութեամբ, ինչ տալիս էր Շահմուրատեանը։ Պատճառը... Որովհետեւ մեծ Կոմիտասի չունչի տակն էր ապրել Արմենակը։

Շահմուրատեանը մեծ երգիչ էր։

1932ին, երբ գնացի Փարիզ հրաժեշտի ներկայացումս տալու, յաճախ հանդիպում էի Շահմուրատեանին։ Նա տարօրինակութիւններ ունեցող մարդ էր։ Շատերը հիանում էին նրա ձայնի վրայ, բայց չէին սիրում նրա անձը։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ անկեղծ խօսող մարդ էր, կծու լեզու ունէր, ճակատին զարնող, եւ ինչպէս ինքն էր ասում «Մշեցու Թարս տամար» ունէր։ Բայց երբ մտերմանում էիք հետը, տեսնում էիք, որ աղնիւ սրտի տէր է։ Երբեմն միասին հրաւիրուած էինք լինում մի որեւէ ընտանիքի մօտ ընթրիքի կամ ճաշի։ Սարսափելի կերպով ջղայնանում էր, երբ նրան առաջարկում էին մի բան երգել։

— Ի՞նչ է, ես « չաղըջի՞ » եմ։ Դրա համար էք ինձ հրաւիրել, եւ կոպտօրէն մերժում էր երգել։ Ես դրա ճարը գտայ։ Երբ մեզ որեւէ տեղ էին հրաւիրում, ես տանեցիներին նախօրօք խնդրում էի չառաջարկեն նրան երգել։ Ընթրիքի կամ ճաշի պահերին ես աշխատում էի նստել նրա կողքին։ Մէկ–երկու բաժակ խմելուց յետոյ, սխալ նոթաներով, սկսում էի երգել նրա սիրած երգերից։ Շահմուրատեանը ջղայնացած դառնում էր դէպի ինձ եւ ասում էր.

— Լռի՛ր, սխալ ես երգում։

Ես ականջ չէի կախում նրա խօսքերին եւ շարունակում էի մռմռալ։

— Ես քեզ ասում եմ, որ սխալ ես երգում, մի՛ մորթիր երգը։

— Եթէ իմ երգածը սխալ է, հապա ո՞րն է ճիշդը։ Սովորեցրո՛ւ։

— Ի՞նչ է, դերասան եղար հերիք չէ, հիմի էլ ուզում ես երգիչ դառնալ։

Եւ նա սկսում էր երգել իմ «սխալ» երգածները։

Բայց երկար չտեւեց իմ հնարքը։ Հասկացաւ եւ մի օր էլ ասաց.

— Տօ՛, չարչի Վանեցի, խենթ Մշեցուն լաւ ես ձեռք առել։ Քո օյինբազութիւնը հասկացայ, սրանից յետոյ ինչքան ուզում ես զռնչա՛, էլ չեմ երգելու։

Մի օր Գուրգէն Ալէմշահի հետ նստել էինք Կաֆէ Սորբոնում։ Եկաւ Շահմուրատեանը։ Նստեց։ Մի կաֆէ քրեմ պատուիրեցի։ Գուրգէնի հետ ծանօթ էր, բայց նա առհասարակ երիտասարդ երաժիշտներին չէր հաւանում։

— Պարոն Շահմուրատեան, ինչո՞ւ համար մեր Գուրգէնի երգերից չէք դնում ձեր երգացանկի մէջ։

— Դեռ շատ ջահիլ է, մինչեւ նա հասունանայ, ես արդէն ծերացած կը լինեմ։ Ջահիլ երգիչներ կան, թող նրանք երգեն։ Եւ յետոյ գիտէք, ես բացի Կոմիտասից ուրիշ բան չեմ երգում. շատ բացառիկ պարագաներում օտար եւ հայ մէկ–երկու երգահաններից երգում եմ։

— Բայց Ալէմշահը շատ տաղանդաւոր է։

— Ես հակառակը չեմ պնդում։ Անպայման տաղանդաւոր է, քանի որ նա էլ Շահի ունի իր ազգանունի մէջ։ Միակ տարբերութիւնն այն է, որ իմը անուան առջեւից է, նրանը՝ անուան վերջում։ Սկսեց ծիծաղել։ Յետոյ լրջացաւ եւ դառնալով դէպի Գուրգէնը ասաց.

— Սիրելի երիտասարդ, մի բան պիտի ասեմ քեզ, եթէ ուզում ես հայ երաժիշտ լինել, որ ապերախտ ասպարէզ է, բայց վսեմ ճանապարհ... որպէս առաջնորդ ունեցիր Կոմիտասը... մեր երգի բանալին նա է...

— Պարոն Շահմուրատեան, քանի որ յիշեցիք Կոմիտասին, չի՞ լինի մի անգամ մեզ տանէք նրան տեսնելու։

— Դժուար խնդիր է։ Երբեմն պատահում է լուրջ մարդու նման խօսում է, նոյնիսկ կատակում, բայց շատ յաճախ, չի նայում այցելուներին եւ չի պատասխանում նրանց հարցերին։

— Ես ուզում եմ մեկնել Արեւելք, անպայման ուզում էի տեսնել նրան, պնդեցի ես։ Ուզում եմ տեսնել Մեծ Հանճարին։

— Մեծ հանճար... որ մոռացուած է Վիլժիւիֆում։ Բոլորիս վերջն էլ այդ է։ Մոռացում կենդանութեան ժամանակ, անտեսում։ Իսկ մահուանից յետոյ կուրծք են ծեծում։ Թողնենք սակայն։ Լաւ, վաղը չէ միւս օր առաւօտեան, ժամը 9ին եկէք այստեղ, կ՚երթանք, կը փորձենք տեսնել։ Շատ անգամ ոչ ոքի չի ընդունում։

Նշանակուած օրը, նոյն ժամին, եկաւ Շահմուրատեանը։ Մեզ հետ նստած էր նաեւ Օհան Կարօն. նա էլ ցանկութիւն յայտնեց մեզ միանալու։

Մեկնեցինք դէպի Վիլժիւիֆ...

Ամբողջ ճամբի ընթացքին լուռ էինք։ Կարծես թէ գնում էինք յուղարկաւորութեան։ Լռութիւնը խզեց Շահմուրատեանը եւ դառնալով դէպի Օհան Կարօն, ասաց.

— Տօ՛, Վոըշիկ, — Օհան Կարօն պատմական Ռշտունեաց գաւառիցն էր, Վանեցիները նրանց Վոըշիկ են անուանում, — բայց խղճալի ձեր «Մոկաց Միրզէ»ն հրաշալի մի զիւցազներգութիւն է։

— Ճշմարիտ է, բայց այդ դիւցազներգութիւնն անմահացրիք Կոմիտասը եւ դուք, պատասխանեց Օհանը։

— Ասում են Վանի Իշխանը լաւ էր երգում «Մոկաց Միրզէն եւ «Վայ Ալեքսանը», — ասաց Շահմուրատեանը։

— Ես չեմ լսել, բայց լուրեր կան, որոնք շատ են գովում, — պատասխանեց Օհան Կարօն։

— Գիտէք ի՜նչ... ինձանից յետոյ այդ երգը 'երգող չի լինի...

Կրկին տիրեց լռութիւն։

Հասանք. արտօնութիւն ստացանք եւ ներս մտանք։ Հսկիչը Կոմիտասի դուռը բանալով ասաց.

— Փադրէ՛, ձեզ այցելուներ կան...

— Ո՞վքեր են... լսուեց ներսից մի թոյլ ձայն։

— Ես եմ, վարդապետ, — ասաց Շահմուրատեանը, — եւ մի քանի բարեկամներ։

— Մտէ՛ք։

Հայոց Երգի «Մաշտոցը» նիհար ծնկները գրկած՝ նստել էր մահճակալում։

— Արմենա՛կ, այդ ի՞նչպէս եղաւ, որ յիշեցիր ինձ։ Լա՞ւ ես։ Կնոջդ չե՞ս նեղացնում։ Սրանք ո՞վքեր են։ Ես սրանց կարծեմ մի տեղ տեսել եմ... լաւ չեմ յիշում... բայց Հայի դէմքեր են... մինակ քեզ նման մեծ քիթ չունեն...

Այնքան լուրջ էր խօսում եւ կատակում մեծ վարդապետը, որ մենք մի պահ տարակուսած մնացինք, թէ ինչո՞ւ են սրան բերել այստեղ։

— Չէ՛, վարդապետ, դու սրանց չես տեսել։ Շատ փափաքեցին քեզ այցելել, չկարողացայ մերժել նրանց խնդիրը։ Այս պարոնը կոչւում է Օհան Կարօ... Ռշտունեաց երկրիցն է... Վոըշիկ է... Գրող է...

— Գրո՞ղ... ի՞նչ ես գրում...

— Աւելի շատ գրաւէր եմ, վարդապետ. գրողի կոչումը մեծ է, արժանի չեմ այդ կոչման։

— Համեստ մարդ ես երեւում։

Շահմուրատեանը դառնալով ինձ ասաց.

— Սա էլ երիտասարդ դերասան է, ուսանել է Վիեննայում։ Ուզում է գնալ Միջագետք։

— Միջագե՞տք... ինչո՞ւ ոչ Հայաստան... Հայութիւն կա՞յ Հայաստանում։

— Անշո՛ւշտ։ Ծաղկում է մեր երկիրը, — ասաց Ալէմշահը։

— Ես ուզում էի գնալ, ասաց Կոմիտասը, բայց անցագիր չտուին։

— Ո՞վքեր, վարդապետ, — ասաց Օհանը։

— Թուրքերը, — պատասխանեց Կոմիտասը։

— Թուրքերը ի՞նչ կապ ունեն Հայաստանի հետ...

— Կոտորածներ են սարքելու, — պատասխանեց Կոմիտասը։ Հա՛, մոռացայ, այս ջահիլ Թօմփուլ տղան է՞վ է։

— Երաժիշտ է... Գուրգէն Ալէմշահ... Աւարտել է Իտալիա... շնորհալի է, ասաց Շահմուրատեանը։

— Երաժի՞շտ է։ Խատխեանին տեսա՞ք։

— Ո՞ւր պիտի տեսնէինք Խատխեանին։

— Կողքիս սենեակում է։ Քանի անգամ ցանկացել է ինձ տեսնել։ Ի՞նչ գործ ունի ինձ հետ։ Անցագիր չեմ ուզում։ Ոչ մի տեղ չեմ ուզում գնալ։

Վարդապետի մօքերը սկսում էին խառնուել։ Ցանկարծ կատաղի կերպով վեր կացաւ եւ մօտենալով Ալէմշահին գոռաց.

— Երգահան ես, հա՞... Ո՞ւմ համար ես գրում այդ երգերը... գնա՛, գնա՛, գնա՛ պատռիր գրածներդ... մենք այլեւս երգ լսող չունինք... գնացէք, հերիք է... ես յոգնած եմ... ուզում եմ պառկել։

Պառկեց մահճակալին եւ երեսը ծածկեց։

— Ուրեմն գնա՞նք, — ասաց Շահմուրատեանը։

— Գնացէ՛ք... քարթմանքաւնե՛ր... Միջագետք... Հնդկաստան, իսկ ինչո՞ւ ոչ Հայաստան... Դէ՛, գնացէ՛ք... գնացէ՛ք...

Մենք գլխիկոր դուրս եկանք։ Ոչ մէկս տրամադրութիւն չունէինք խօսելու։

— Այսպէս լաւ երբեք չէր եղել... սկզբում ես էլ շատ զարմացայ... բայց յետոյ...

Ես այլեւս չտեսայ մեծ վարդապետին։ Սիրտս նման էր էն փլած աներին... խախտեր էր սիւներ... տօ՛, լաճ տեսաւեր։

1967ին, երբ բախտ ունեցայ Հայաստան գնալու, պանթէոնում տեսայ նրա գերեզմանը եւ իր կիսանդրին... Նրա քարէ ականջին կամացուկ շշնջացի.

— Հիմա ապրում եմ Հայաստանում... Եւ բերել եմ այս ծաղիկները։

Շահմուրատեանին այլեւս չհանդիպեցի։ Նա էլ զրեթէ նոյն տխուր վախճանն ունեցաւ...

Հազա՜ր ափսոս Մոկաց Միրզէն...

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ
«Րաֆֆի Տարեգիրք» Թեհրան

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Կարելի է հասկնալ արուեստը կեանքի ընդմէջէն, բայց ոչ՝ կեանքը արուեստի ընդմէջէն։

×

Ծուլութիւնը դժուար արուեստ մըն է։ Այնքան դիւրին բան չէ բան մը չընել։

×

Կը խորհիմ, ինչպէս գրագէտներու մեծ մասը, գոնէ բանաստեղծներու մեծ մասը, թէ կրկին կարդալ ինքզինքը, անճանաչելի ըլլալ է։

ՄԱՔՍ ԺԱՔՈԲ

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՀՄԱՅԱԹԱՓ

(ՆՈՐԱՎԷՊ ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԷ)

Ու ձեռքը նորա ճակտին դնելով.

— Օ՛, բան մը չունիս, մէ՛կ բանիկդ չէ մնացեր։ Մէկ երկու օրէն ա՛լ բիւս բիւթիւն կ՚ըլլնանաս ու քեզի հետ աղուոր աղուոր ժամ մը կ՚երթանք։ Աստուածամօր առջին մոմ մը կը վառենք, անանկ չէ՞, անուշի՛կս։

Գէորգ պատասխան չի տար, այլ մեղմիւ կը բռնէ իր հօրաքրոջ ձեռքն ու շրթանցը կը տանի։

Հօրաքոյրը նորէն անցած էր իր տեղը, ու Գէորգ վերստին կ՚իյնայ իր խոհանաց մէջ։ Քսան օրէ ի վեր այսպէս պառկած է։ Լաւ չի յիշեր իր հիւանդութեան առաջին օրերը։ Կը մտաբերէ միայն, որպէս երազի մը մէջէ, թէ հիւանդ եղած է, շա՛տ հիւանդ, ու վայրկեաններ ունեցած է յորս զգացած է թէ նոյնհետայն, անմիջապէս, կեանքը պիտի խուսափէր արդէն ու աչերը պիտի գոցուէին առ յաւէտ։ Այդ օրերէն իրեն մնացած միակ յիշատակն է իր հօրաքրոջ դէմքն, զոր միշտ իր սնարին քով տեսած է փոյթե ռանդն, պատրաստ կատարելու իր ամենադոյզն փափաքներն։ Անկից առաջ ամէն բան թաղուած է համայնապարփակ մշուշի մը մէջ։

Երկու երեք օր է աղէկ կը զգայ ինքզինքը։ Բժիշկն յայտնած է թէ ա՛լ իրեն դալուն պէտք չկայ, սակայն դեռ բաւական օրեր կատարեալ հանգիստ պատուիրած է։ Գէորգի խնդրանաց վրայ, թոյլ տուած է միայն կարդալ, սակայն ընդհատաբար, առանց գլուխը ժամերով կախ պահելու։

Կը մտածէ։ Գաղափարները խառն ի խուռն կը լեցուին մտքին մէջ, առանց որոշ ուղղութեան մը հետեւելու, առանց ինք ճշգրիտ գիտակցութիւնն ունենալու իր խոհերուն։ Ամէնուն տիրապետող ըղձայնութիւնն է սակայն, չի գիտեր ինչ խառնուրդ մը յոգնութեան եւ հանդըստեան պէտքի։

Ձեռունը կը դիտէ դարձեալ։ Իր հիւանդութեան օրերուն գլխաւոր զբաղումն եղած է այս։ Գիտէ թէ ձեղունը քանի՛ տախտակէ բաղկացած է, ո՛ր տեղ ծակ կայ, ո՛ր տեղ վարակ։ Եւ, մեքենաբար, նորէն կը համրէ. մէկ, երկու, երեք... տասնեւեօթն, տասնեւութ։

Ձեռքը դուրս կը հանէ վերմակէն եւ Դուրեանի Տաղերը կ՚առնու, ու հարիւրերորդ անգամը ըլլալով կը սկսի կարդալ զայնս անճանձրոյթ։ Էջերը միմեանց կը յաջորդեն իր դողդոջուն ձեռքին տակ, աչերը կը պղտորին, գլուխը կը դառնայ, սակայն ձեռքէն չի թողուր գիրքն. ի՛նչքան համ կ՚առնու այդ սրտի դպչող ոգբերէն։ Բարեբախտաբար հօրաքոյրը հոն կեցած է, Գէորգի մէն մի շարժմանն ուշադիր։ Կամաց մը տեղէն կ՚ելնէ, անկողինին քով կուգայ, եւ յուշիկ իմն գիրքն առնելով Գէորգի ձեռքէն.

— Ա՛լ հերիք կարդաս, տղաս, նայէ՛, նորէն տաքութիւն եկեր է վրադ. տոքթորը ինծի ըսաւ որ թող մի տար որ շատ կարդայ. աղէկ չէ, ինչո՞ւդ պէտք առ մարդոց գրածները։ Դուն հանգիստդ նայէ։ Սրտեղը քանի՞ օր մնաց. էկող շաբթու ա՛լ ոտք կ՚ելլաս, ան ատեն ուզածիդ խըտար կարդա, ուզածդ ըրէ։ Ամա ա՛լ դաս պիտի չտաս, անանկ չէ՞։ Աս գործը հի՛չ չեկաւ քեզի։ Ան ի՞նչ էր, ամէն իրիկուն տուն կուգայիր նէ ֆիւթիւր ֆիւթիւր կը հագայիր։ Էս զաթը առջի օրէն չէի ուզեր որ դասատու ըլլաս. ան հէռկէլէն կառավարելը խօլա՞յ բան է, իլլէ քեզի պէս նազիք հիւանդկախ տղայ մը։ Ամա դուն կտոր մը խելքիդ հանած էս, չնեղանաս զուրցածիս, հէմ կիտէի որ խօսքիս մտիկ պիտի չընես։

Ու Աղաւնի հանըմը գիրքը գրասեղանին վրայ կը դնէ, սակայն սիրտը լեցուած է, ա՛ յնչափ բաներ ունի ըսելիք, զորս վախցած է յայտնելէ Գէորգի հիւանդութեան միջոցին։

Եւ ձայնն աւելի անուշցնելով.

— Հէմ մէյ մըն ալ ան տունը պիտի չերթաս, անանկ չէ՞։ Էս քեզի բան մը չէի զուրցեր կոր ամա, քանի կ՚երթայիր կ՚աւրուէիր կոր։ Ան տունը քեզի աղէկ չեկաւ, էս կիտեմ։ Հիւանդ էկած իրիկունդ դուն ինծի բան մը չըսիր ամա, էս եաքէն հասկցայ. գիշերները քունիդ մէջ վիրայ անոնց անունը պէրնէդ վար չէիր ձգեր կոր։ Կիտե՞ս ի՛նչ խըտար վախցուցիր ինծի։ Փա՛ռք Տիրոջը, խազասըզ անցուցիր, անկից աղէկը չկայ։ Աղէկնալուդ պէս, կ՚ելլանք Տրապիզոն կ՚երթանք. Ալիքսանս հիմակ հոն թռհաֆճի խանութ պացեր է, վիրայ կը գրէ որ էլլամ հոն էրթամ, աղէկ մը կ՚ապրինք։ Քեզի հետ կ՚ելլանք կ՚երթանք, դուն ալ կը թողուս ատ ուդուրսուզ զէնաիաթը։ Ալիքսանիս հետ կ՚աշխատիս, հէմ կը բացուիս քիչ մը, հավա կ՚առնես։ Տրապիզոն կ՚երթանք, անանկ չէ՞, Գէորգ։

Բայց հօրաքոյրը կանգ առաւ յանկարծ. Գէորգի աչերն արցունքով լեցուած են, եւ կաթիլ մը կը սահի իր այտէն ի վար, երերթացեալ դիմագծերուն ոլոր մոլոր ուղղութեանն հետեւելով։

— Ան ի՛նչ է ան, կուլա՞ս կոր։ Ձես ուզեր նէ չենք երթար, մի՛ զող էլլար։ Ալիքսանը հիմա ամէն ամիս չիտկէ չիտակ իրեք ոսկի կը ղրկէ կոր, երկուքնուս ալ կ՚օգտէ, դուն նորէն ուզածդ ըրէ։

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(8 – Շար.)

ԹԱՏՐՈՆԻ ԾԱՂԿՈՒՄԸ ՀԻՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

—o—

Հայկական բնաշխարհի հնագոյն բնակավայրերէն մէկը ըլլալով՝ Երեւանը ժամանակին մէջ է եղած դրացի եւ օտար ժողովուրդներու մշակութային կեանքին գոլորղներու։ Այդ շփումը, ինչպէս նաեւ առեւտրական յարաբերութիւնները օժանդակած են արհեստներու եւ արուեստներու զարգացման։ Արտաւազդ Բ.ի արքայական զարգացման։ Արտաւազդ Բ.ի արքայական Թատրոնը Արտաշատի մէջ, Թատրոններու բազմացումն ու զարգացումը քրիստոնեայ Հայաստանի առաջին շրջաններուն, իրենց ազդեցութիւնը ունեցան Երեւանի մշակութային կեանքին վրայ։

Թատերական խաղական կեանքը սկսաւ 19րդ դարու 20ական թուականներուն՝ ռուս–պարսկական պատերազմէն ետք, Հայաստանի արեւելեան մասը Ռուսաստանի հովանաւորութեան տակ անցած շրջանէն սկսեալ։ Առաջին ուշագրաւ ներկայացումը եղաւ Ա. Ս. Գրիբոյեդովի «Խելքից պատուհասի» բեմադրութիւնը, որ տեղի ունեցած է 1827ին, ռուսական բանակի սպաներուն կողմէ, Սարդարի հայելապատ սրահին մէջ։

Երեւանի թատերական կեանքը ներկայացնելու պարագային, կարելի է յիշել նաեւ Գալուստ Շերմազանեանի մէկ գործը՝ Երեւանցիին խօսակցութիւնը իր Թիֆլիսցի կնոջ հետ։ Թատերախաղը գրըւած է 1940ական թուականներուն եւ ներկայացուած Երեւանի մէջ։

Յաջորդ երեւոյթը Պոլսոյ «Արամեան Թատրոն»ի մնջախաղի ելոյթներն են, որոնք տեղի ունեցած են 1850ին, Երեւանի Ցախի հրապարակին վրայ։

Այսօրուան իմաստով, Երեւանի մէջ իսկական թատերական կեանքը սկսած է 1865ին, երբ Թիֆլիսահայ թատրոնի երեք մեծ ներկայացուցիչները՝ Գ. Զմշկեան, Մ. Ամրիկեան եւ Ս. Մանդինեան ելոյթներ ունեցած են հոն, ներկայացնելով «Շուշանիկ», «Վարդան Մամիկոնեան», «Կոռնակ», «Դալալ Ղազօ», «Պիպուլի տկճուրը» եւ «Շկոլի վարժապետ» թատերախաղերը։ Այս ներկայացումները նըպաստած են տեղական խումբերու կազմութեան։ 1866–1868 թուականներուն, տեղական ուժերը տուած են թէեւ թոյլ, սակայն բազմաթիւ թատերախաղեր։ Իսկ, 1869ին, հրապարակ ելած է կազմակերպուած լաւ թատերախումբ մը, ղեկավարութեամբ Թիֆլիսցի Սողոմոն Արամեւլիքեանի։

Այս կազմակերպուած գործին արդիւնքը եղած է այն, որ 1869ին, Երեւանի մէջ տրուած են ութ ներկայացումներ։ Հրապարակ են ելած լաւ դերասաններ՝ Փիլիպոսեան, Տէր–Յովակիմեան, Աթանասեան, ինչպէս նաեւ Եղիսաբէթ Ղորղանեան, որ եղած է Երեւանի մէջ բեմ բարձրացող առաջին կինը։ Իսկ 1870ին, հրապարակ ելած են նոր դերանուհիներ՝ Սոնա Մատթեան, Դեկարխանեան, Մարթա եւ Զաւլահիր Գեղամեաններ։

1872ին, Երեւանի թատերասէրներու կեդրոնական դէմքը եղած է մանկավարժ Արտաշէս Յակոբեան։ Եղած է դերասան, բեմադրիչ եւ թարգմանիչ – փոխադրող։ 1870–80ական թուականներուն, Երեւանի մէջ ներկայացուած են «Միհրդատ», «Սանդուխտ», «Արշակ Բ.», «Թարթիւֆ», «Բռնի ամուսնութիւն» եւ ուրիշ թատերախաղեր, ինչպէս նաեւ Սունդուկեանի գրեթէ բոլոր թատերախաղերը։ Թատերական այս բացառիկ եռուզեռի իսկ պատճառով՝ կը զգացուի նոր թատրոններ բանալու բուռն պահանջը։

70ական թուականներէն սկսած, շնորհիւ այս շարժումին՝ հրապարակ կուգան թատերագիրներ, որոնցմէ կ՚արժէ յիշել Խմին Տէր–Գրիգորեանը, Վասակ Մատաթեանը եւ Սիրական Տէր–Մարտիրոսեանը։

1887ին, Ալեքսանդրապոլէն Երեւան կը փոխադրուին յայտնի կատակերգակ Մակար Տէր–Սարգիսեան եւ դերասանուհի Աչխէն Տէր–Սարգիսեան, որոնք երկար տարիներ եռուզեռի մէջ պահած են Երեւանի թատերական կեանքը։

Խմին Տէր–Գրիգորեանի ջանքերով կը վերակառուցուի Ջանփոլատեանի թատրոնը։ Այս թատրոնին կազմաւորման պատճառով կարելի եղած է բեմ բարձրացնել աւելի բազմամարդ թատերախաղեր։

1901ին, Երեւան կը ժամանէ Սիրանոյշ, ընկերակցութեամբ Գ. Պետրոսեանի, Ա. Վրոյրի, Մ. Ազայեանի եւ ուրիշներու։ Կը ներկայացնէ «Սաֆօ», «Թոսկա», «Անմեղ մեղաւորներ», «Համլէթ», «Ագաիր», «Դաւաճանութիւն» եւ բազմաթիւ ուրիշ արժէքաւոր գործեր։ 1902ին, Կ. Գալֆայեան կը ներկայացնէ Շէյքսփիրէն՝ «Համլէթ»ն ու «Օթելլօ»ն։

Գեղարուեստական կեանքը կ՚ընդմիջուի համաշխարհային պատերազմին հետեւանքով եւ այդ վիճակը կը մնայ մինչեւ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադրութիւնը։ 1918ին, ատենանաբար կը սկսի կազմակերպուիլ թատերական կեանք մը, շնորհիւ Զարիֆեանի, Վ. Միրզոյեանի, Ոսկանեանի, Արէլեանի, Մայսուրեանի, Ռշտունիի եւ ուրիշներու ջանքերուն։ Վ. Միրզոյեան կը հիմնէ թատերական դպրոց մը, աշակերտ ունենալով Ա. Հայ–Արտեան, Ն. Զարեան, Վերգինէ Վարդանեան, Օ. Բունիաթեան, Գրիգոր Նալբանդեան, Ենովք Միրզախանեան եւ ուրիշներ։ Թատրոնին մեծ օգուտ բերած է նաեւ Շահխաթունի։

Կրնանք անվարան ըսել, թէ 1865էն ետք, հին Երեւանը յաջողած է քայլ պահել Թիֆլիսի եւ Պոլսոյ հայ թատրոններու հետ եւ կարելի սահմաններու մէջ կրցած է օգտակար ըլլալ տեղական կեանքին եւ մշակութային զարգացման։

ԱՐԱ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԼԵՒՈՆ ԷՍԱՃԱՆԵԱՆ

—o—

Համակիր չենք իր քերթողութեան, ոչ ալ տպաւորուած ենք իր գրական բերքէն, բայց պարտաւոր ենք անաչառ ըլլալ եւ լայնախոհութեամբ մօտենալ այս տարակեդրոն մարդուն բանաստեղծական յատկանութիւններուն։

Մշակած է սաղերգութիւններ եւ աշուղական երգեր, ուր ջանացած է փիլիսոփայական շեշտ մը դնել կամ մտածումի քմայք մը, մերթ անճնատուր միստիք վերացումի մը ուր արուեստի տարրը կը բացակայի սակայն։

Մշակած է նոյնպէս կէս դիւցազներգական տեսիլներ, շատ անգամ եղերական խորքի մը վրայ, ուր արձագանգ կը գըտնէ միշտ մարդկային մեծագոյն նպատակը։

Ազդուած է առաւելագոյն չափով գուսանի ըներգներէն եւ արեւելեան քերթողներէն՝ Խայեամէն, Սաադիէն, Հաֆըզէն, Շիրազի երգիչներէն, առանց սակայն իր իսկական անհատականութիւնը կորսնցնելու եւ արտայայտելու։

Հեղինակած է քննական ու քերթողական քանի մը երկեր, որոնցմէ յիշենք «Եղիա Տէմիրճիպաշեան», «Այրած Փնար» եւ «Դանիէլ Վարուժան»։

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ԾՈՎԱՅԻՆ ՄԵԾ ԱՂԷՏՆԵՐԸ

—o—

Հելլէնայէն առաջ, ծովային վերջին մեծ ողբերգութիւնը տեղի ունեցած էր 1966 Դեկտեմբեր 8ին։ Այս անգամ ալ յունական զբօսանաւ մըն էր — Հերակլիոն — որ ընկղմած էր Կրետէի բացերը։ 241 մեռեալ կար։

Վերջին դարուս երկայնքին, ծովային գլխաւոր աղէտներն են.— 1865 Ապրիլ 27ին՝ ամերիկեան Սուլթանա նաւը կ՚ընկղմի պայթումէ մը ետք։ 1450 մեռեալ։ 1904 Յունիս 15՝ ամերիկեան Ճեներըլ Սլոքըմ նաւը հրոյ ճարակ կը դառնայ։ 1021 մեռեալ։

1932 Մայիս 16։ Հրդեհ մը կը քանդէ ֆրանսական ժորժ Ֆիլիփարը։ 43 մեռեալ։ 1942 Փետրուար 9, ֆրանսական նաւատորմի հպարտութիւնը՝ Նորմանտիճ կ՚այրի Նիւ Եորքի նաւահանգիստին մէջ, բայց զոհ չկայ։

1949 Սեպտ. 17ին քանատական Նորոնիկ նաւը հրոյ ճարակ կը դառնայ, 130 հոգիի մահուան պատճառ դառնալով։

1961 Յուլիս 7ին՝ փորթուկալեան Սէյվ նաւուն վրայ պայթում տեղի կ՚ունենայ։ 150 մեռեալ։

1961 Դեկտ. 4ին՝ հրդեհ կը ծագի քոլոմպիական Վենեէտոր նաւուն վրայ։ 300 մեռեալ։

1963 Դեկտ. 23ին, յունական Լակոնիա նաւը կը վառի։ 155 մեռեալ։

1965 Նոյեմբերին, ամերիկեան Եար–մութ–Քասըլ նաւը կրակ կ՚առնէ Անթիլեան ծովուն մէջ, 92 մեռեալ։

Եւ ամէնուն յիշողութեան մէջ է միշտ՝ Թիթանիքը։

ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—o—

Յաճախորդը ատամնաբոյժին՝

— Ինծի ըսիք որ այս կեղծ ակռաները ճիշդ իրականներու պէս պիտի ըլլան։

— Այո՛, շատ հիանալի են։

Յաճախորդը.— Կրնայ ըլլալ, բայց ցաւ կը պատճառեն։

Ատամնաբոյժը.— Տեսա՞ք, որ իրաւունք ունիմ։

×

Թրիսթան Պերնար կը պատմէր որ, օր մը թատրոնը լաւ է իր դրացի կինը որ կ՚ըսէր ամուսինին, ժան տ՚Արքի մէկ ներկայացման ատեն.— «Շատ կը խընդրեմ, մի՛ պատմեր ինծի թէ ի՞նչպէս կը վերջանայ»։

×

Քսան անգամ դատապարտուած աւազակ մը մտիկ կ՚ընէ իրեն նշանակուած պաշտպան փաստաբանը, որ յուզումով կ՚ըսէ.— «Յաճախորդս, պարոն երդուեալներ, բարի զաւակ մը ըլլալէ ետք, ամուսնացաւ լաւ ամուսին մը ըլլալու համար, ապա՝ լաւ հայր մը...

— Աստուած իմ, կը դժգոհի ամբաստանեալը, դրամ կը ստանայ որ զիս հոսկէ դուրս հանէ եւ ահա ուրիշի մը մասին կը խօսի։

×

Յաճախորդ մը, Նիւ Եորքի ամէնէն շքեղ ճաշարաններէն մէկը կը մտնէ եւ բաճկոնը հանելով՝ սեղանի մը առջեւ դիրք կը գրաւէ։

Անմիջապէս սպասեակ մը կը մօտենայ եւ քաղաքավարօրէն կ՚ըսէ.

— Կը ներէք պարոն, այդ բանը կարելի չէ այստեղ։

— Բայց Անգլիոյ թագուհիէն հրաման ունիմ, կը յարէ պարոնը։

— Կը կատակէ՞ք, պարոն։

— Բնաւ երբեք։ Վերջերս, ընդունելութեան մը հրաւիրուած էի Պըքինկհամի պալատը։ Օդը տաք էր եւ սոխլուեցայ բաճկոնս հանել։

Քիչ յետոյ, թագուհին մօտեցաւ ինծի եւ ըսաւ.

— Պարոն, այդ բանը Ամերիկա կրնաք ընել, բայց հոս՝ ոչ։

«ՅՈՒՍԱՂ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Այիշէ այդ վայրկեանին տարօրինակ կերպարանք մը առած էր։ Դէմքը շառագունած էր, աչքերը կը բոցավառէին, մարմինը շունչի տեղ կրակ կը թափէր, կուրծքը մերթ ընդ մերթ կ՚ուռէր, իսկ ձեռքերը Ներքինիին ոսկրոտ մատները փշրելու ատենան սեղմելով հանդերձ կը դողդղային... Գիշերային շուայտութիւններու ծանօթ մը, յանկարծ այդ տեսարանին առջեւ գտնուելով, ապահովաբար պիտի համոզուէր թէ խելայեղ հանըմը անկարելիին զուռը յամառօրէն բախելէ յուսահատ խենթեցած էր։

Սելիմ առաջին անգամ չէր որ հարէմի կիներուն մարմնային սոսկալի փոթորիկին առջեւ կը գտնուէր։ Սակայն այս պարագային մէջ սկսաւ վախնալ։ Իր տիրոջ Մուխթար փաշայի կողակիցը կրնար իր վարդագոյն եղունգներովը իր սեւ մխեռը բզկտելու ատենան ցուցնել։ Այսուհանդերձ փորձ մըն ալ ուզեց ընել.

— Հանըմս, ըսաւ մեղմօրէն, ջանալով սեղմումէն ցաւած մատները ազատել... հանըմս, հանդարտէ... լողանք մը ըրէ եւ պիտի տեսնես թէ ջիղերուդ որքան պիտի նպաստէ...

Սակայն Այիշէ կը պնդէր.

— Աղօթէ կ՚ըսեմ... աղօթէ։

Խեղճ Ներքինին չէր կրնար այդ տառապանքէն խուսափիլ։ Մեծ ճիգ մը ընելով մինչեւ սենեակին խորը յառաջացաւ, ծնրադրեց եւ ձեռքը դէպի Ներողամիտ ու լուսեղ երկինքը բարձրացուց...

Սելիմ կ՚աղօթէր...

Եւ Աստուծոյ աղօթք մը կը ղրկէր անօգուտ տեղը, որովհետեւ երկրային եւ երկնային երկու դրախտներուն դռները իրեն համար յաւիտեանս գոց պիտի մնային...։

ԺԳ.

ՆԵՐՔԻՆԻԻ ՄԸ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Երբ կինը բան մը կ՚որոշէ ընել, անոր գողարիկ ձեռքերը ամէն ընդդիմութիւն կը փշրեն։ Ներքինիի մը ջիղերէն աւելի անողոք եւ աւելի կարծր բան չկայ. իր զօրութեանը տակ աղամանդը եւ լենոսկին անգամ կը հալին, այդ ջիղերուն համար կրակի զօրութիւն գոյութիւն չունի։ Եւ սակայն այդ առաւօտ չկարողանալով այդ ջիղերը ընկճել զանոնք փշրեց։

Ներքինին կ՚աղօթէր...

Հեշտանքը ուրիշի հաշւոյն վարող, առանց տեսանելիքի տեսնող, առանց չոշափելիքի շօշափող, հոգիւ երկնային վայելքներուն վրայ խորհելու յանդգնող այդ անողոք արարածը, իր կեանքէն յաւիտեանս խլուած գաղափարի մը առջեւ ծունկ չոքած էր։

Այդ վայրկեանին իրարու թշնամի երկու էակներ կը ջանային զիրար խաբել, կինը կը ջանար իր այրէ զրկուած ըլլալու գաղափարովը Ներքինին խաբել, իսկ Ներքինին կը ջանար Աստուծոյ հրաշագործութեանը վրայ ունեցած իր համոզումին միջոցաւ կինը խաբել։

Այսուհանդերձ, այդ երկու արարածները հակառակ իրենց ի գործ դրած ամբողջ ճիգին, իրենց իսկ լարած ծուղակէն բռնուած էին։

Այիշէ ատենանաբար վառած էր եւ կ՚ուզէր մարմարն ալ վառել։ Սելիմ սկըսած էր լրջօրէն աղօթել։

Եւ այդ ինքնախաբէութեան ալպացոյցը պահ մը յետոյ պոռթկաց արցունքի երկու թաց կաթիլներով, որոնք ծունկերուն վրայ ինկան... Խեղճը այդ առաւօտ, արդէն երկրորդ անգամ էր որ կ՚արտասուէր։ Կնոջ դիւրազգածութիւնը այդ վայրկենին ծերուկ Ներքինիին անզգայութեան վրէժը կը լուծէր։

Սելիմ զանդաղօրէն վեր ելաւ եւ եռ ընկրկելով վերատին տխվանին վրայ նստեցաւ։

Դողդոջուն դէմքին սառեցնեալ կընճիռները յուզիչ արտայայտութեամբ մը իրար միացած էին։

Պատասխանի տեղ ակնարկը իր դիմացը գտնուող Այիշէի ուղղեց եւ զայն տխվանին վրայ քաշելով ըսաւ.

— Նստէ հանըմս, Աստուած քեզմէ շատ բարձր է եւ չի կրնար այսքան խոնարհ աղօթք մը լսել, ո՛հ, եթէ գիտնայիր թէ քանի՛ քանի անգամներ, հոգիս այս հարէմներուն մէջ ապրած կեանքիս միջոցին, ջանացած չէ մինչեւ Աստուծոյ հասնիլ եւ քանի՛ քանի՛ անգամներ խորտակուելով երկինքէն վար դահավիժած չէ... պէտք էր տասնըհինգ տարեկանէս ի վեր քաշած տառապանքս գիտնայիր, որովհետեւ դժբախտութիւնը ունեցայ կեանքը ճանչնալ սկսած միջոցիս բռնուիլ... տակաւին ոչ մէկու եւ մանաւանդ այս անզգայ մարմինս գնող տէրերուս հարէմներուն մէջ ճանչցած եւ ոչ մէկ կնոջ ցաւս պատմած չեմ։ Այս ցաւը հոգւոյս խորը պահեցի, որովհետեւ չէի ուզեր իմ ցաւովս ուրիշ հոգի մըն ալ ցաւցնել...։

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Նորեկեան եւ զաւակները, Օր. Հայկանոյշ Նորեկեան, Պ. Տրմանժ եւ Տիկինը՝ ծնեալ Եղիսաբէթ Նորեկեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Պետոյեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Ֆերման, Գույումճեան (Թուրքիա) եւ Քէչիշեան (Մոնթեվիտէօ) ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԸՆԾԱՅՈՒՆ ՆՈՐԵԿԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 2ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի (Սեպտ. 6) առաւօտ ժամը 8,30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ Բոմպինայի երեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԻՍԻ.— Տէր եւ Տիկին Լեւոն Դանիէլեան եւ զաւակը Քրիստին կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Սեպտ. 5) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց զաւկին եւ եղբօր՝

ԱԻԵՏԻՍ (ԱԼԷՆ) ԴԱՆԻԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զօրաբրբեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, տեղւոյն Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին իրենց աներհօր եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի 11 Սեպտ. Խաչվերացի տօնին առթիւ, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեանի: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն: Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ:

Ոչխարի զենումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ բակը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ՝ Խաչվերացի տօնին առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ Սեպտ. 12, Կիրակի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 10ին, քարոզ 11,15ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Տիկնանց Օժանդակ Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է էքս լէ-Պէնի մէջ Օգոստ. 22ին տեղի ունեցած ճաշին առթիւ Պ. Ա. Բամպուքճեանի եւ իր գործակիցներուն ձեռամբ 450 Փր.:

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Այս Երկուշաբթի (Սեպտ. 6) ժամը 18ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան կողմէ: Հաւաքուիլ Շան զ'Էլիզէի եւ Ֆրիէտլանտի անկիւնը՝ Թէռ փլէնի վրան:

Հ. Յ. Դ.

ՎԱԼԱՆՍ.— Քրիստափոր կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (4 Սեպտ.) երեկոյեան ժամը 8,30ին, Ահարոնեան ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
ՆՈՒԷՐՆԵՐ ԿԱՅԱՆԻՆ

Կայանի հսկողուհիներէն՝ Օր. Սիլվա Գիպիրեան (Վալանս) 200 Փր. կը նուիրէ Վալանսէն, Տիկին Խաչիկեան՝ 50 քիլօ ցաւար:

Օր. Աննի Խաչիկեան՝ բժշկական ընթացիկ գործիքներ, եւ Տէր եւ Տիկին Թրասուտէն՝ 100 Փր.:

ՆՈՒԷՐ

Ողբացեալ Տիկին Հայկանոյշ Բաղդասարեան երկու տարին անգամ մը իր ողբացեալ ամուսնոյն Տիգրան Բաղդասարեանի յիշատակին հետեւեալ ազգային ընկերութիւններուն նուիրատուութիւններ կ'ընէր.— Կապոյտ Խաչին, Մշակոյթի Տան, Նոր Սերունդին եւ «Յառաջ»ին:

Տէր եւ Տիկին Հայկազ եւ Քնարիկ Պէգաղեան իրենց սիրելի մօրաքրոջ ի յիշատակ նոյն միութիւններուն 40ական Փր. կը նուիրեն: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

×

Տիկին Շաքէ Օղանեան 50 Փր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի Ալէն Դանիէլեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ:

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՏԻԷՓ

Կազմակերպուած Փարիզի խաեան Սանուց Միութեան կողմէ:

Ընդհանուրի փափաքին գոհացում տալու համար Միութիւնը որոշեց կազմակերպել եղանակի վերջին պտոյտը դէպի ծովափ, Կիրակի Սեպտ. 19ին:

Մեկնում Կիրակի առաւօտ ժամը 7,15ին վերադարձ 22ի առենները: Հաւաքատեղի Կառ տիւ Նոռ, Բիւրվէօր սրճարանին առջեւ:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի անմիջապէս արձանագրուելու համար դիմել՝

Պր. Վ. Աստուածատուրեանի 842-08-57
Միսաք Երամեանի 782-61-10

Ծախքերու մասնակցութիւն 20 Փրանք:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐ

1971-1972 տարեշրջանին համար, Հայ Քոյրերը կ'ընդունին գիշերօթիկ, ցերեկօթիկ եւ մանկապարտէզի համար փոքրիկներ:

Արձանագրութիւնները սկսած են: Դիմել՝ 73, Ավընիւ Անրի Պարպիւս Առնուվիլ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԲԱՐԻ ԳԱԼՈՒՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ՈՒՂՂԱԿԻ ԹՌԻՉՔ ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ

Pension complète Hôtel ANI, 1ère classe

Voyage spécial du 10-25 Septembre avec 2 jours à Moscou à l'aller, 3 jours à Léningrad au retour

Excursions quotidiennes — séjour Hôtel ANI, 1ère *classe*

ՅԱՏՈՒԿ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

16էն 35 տարեկան

Բնակութիւնը՝ քաղաքին կեդրոնը՝ ԵՐԵՒԱՆ պանդոկ

1980 ՖՐ.

Հոկտեմբեր 2էն 20
2450 Փր.

Արձանագրութիւն

Renseignements et inscriptions :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
Messieurs SARKISSIAN et SEDEFIAN
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er — Téléphone : 62-03-44 et 64.09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, տրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը գրաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

MELIK AMIRAYAN
PHOTOGRAPHE

est à votre disposition pour réaliser l'ensemble des photographies de votre mariage. (Déplacement dans toute la France, portraits de style à domicile, reportage de l'ensemble des cérémonies en noir et en couleurs).

Téléphon er au : 845-65-04, pour vous rendre visite et vous montrer nos collections.

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն գրաւոր, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին ընթացիկ եւ նոր հասցէն:

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով:

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 փրանք:

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՏԻԿՆԱՆՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի արձանագրութիւնները սկսած են: Անոնք որոնք կը փափաքին արձանագրել իրենց աղջիկները պէտք է դիմեն վարժարան, ամէն օր, առաւօտեան ժամը 9-12:

Հեռաձայնի թիւ 927-01-72:

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԾԱՆՕԹ ՀՈԳԻՆԵՐ, Պատմուածքներ, Յակոբ Կարապենց, լաթակազմ	20 Փր.
ԱՆՁԻՆՔ ՆՈՒԻՐԵԱԼՔ, Ս. Վրացեան, Պէյրութ, լաթակազմ	10 Փր.
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՃԻՊԷՅԼԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻ. լաթակազմ	20 Փր.
ՀԱԶԱՐՈՒՄԷԿ ԲԱՌ ՈՒ ԲԱՆ ՀԱՅՈՑ ԽՕՍԻՑ ԲԱՐԲԱՌԻ, Տ. Ֆրունճեան	20 Փր.
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ, Յովի. Գազանճեան	10 Փր.

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԳՐՔԵՐՈՒ
Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7ԻՆ

Յետագային մանրամասնութիւններ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ԿԻՐԱԿԻ
5
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
5 SEPTEMBRE
1971

Le Numéro 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12207

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.207

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՕՐՀՆԵԱԼ «ՖԱԼԱԽԱ»Ն Ի ՊԱՏՈՒԻ

Սուլէյման Տէմիրէլ իր դիրքը ապահոված չնորհիւ Խորհրդարանին մէջ վայելած մեծամասնութեան՝ յանձնապաստան ձեւով կը կառավարէր երկիրը: Մէնտէրէսի պէս կը յուսար թէ «յաւիտենական վարչապետ» պիտի ըլլար:

Չէր նկատեր, որ մինչ մէկ կողմէ ձախակողմեան տարրերը ազատ ասպարէզ կը գտնէին զօրանալու եւ իրենց գործունէութեան շրջանակն ընդլայնելու համար, միւս կողմէ մոլեռանդ խմբակներ եւ թունդ պահպանողականներ առիթէն կ'օգտուէին կազմակերպուելու համար ֆաշականներու կէս-զինուորական եղանակով եւ կը սաստկացնէին իրենց յարձակումները քէմալական գաղափարաբանութեան եւ բարեկարգումներուն դէմ:

Բանակը լռելեայն կը հետեւէր այս շարժումներուն, առանց միջամտելու: Երիտասարդ սպաները որոշ համակրութիւն ցոյց կուտային ձախակողմեաններու հանդէպ:

Տէմիրէլ 1970 ամառէն սկսեալ բուռն յարձակողականի անցաւ ձախերու դէմ: Տրջապտոյտներ կատարեց գաւառի մէջ եւ ամէն տեղ բուռն ճառեր խօսեցաւ համայնավարներու դէմ, սպառնալով ջախջախել անոնց գլուխը: Բուռն հալածանքի ենթարկեց ենթադրեալ համայնավար գործիչներ: Կասկածելի էին մանաւորապէս համալսարանները, ուր դասախօսներ եւ ուսանողներ ձախապաշտ հակումներ ցոյց կուտային:

«Ձախ»ը շատ լայն իմաստ ունէր: Գրագէտներ, լրագրողներ, աշխատաւորներ, արհեստակցական միութեան եւ Բանուորական կուսակցութեանց վարիչներ նոյն ջուրով կը լուացուէին, հոգ չէ թէ անոնք որեւէ կապ չունենային ահաբեկիչներու հետ, նոյնիսկ եթէ այպանէին անոնց գործելակերպը:

Այժմ անդրադառնա՛նք Մոնտի աշխատակցի յօդուածաշարքին:

Ֆօլ Պալթա տեսնուեր է կարգ մը համալսարանականներու հետ, որոնք յայտնած են իրեն թէ ձախապաշտական Տէվ Կէնճի գործօն անդամ էին Անգարայի Մերձաւոր Արեւելքի համալսարանի ութ հարիւր դասախօսներէն ու օգնականներէն քանի մը տասնեակ հոգի միայն: Ձինեալ մարտական ուսանողներու թիւը 300էն 500ի մէջ է ամբողջ երկրին մէջ, իսկ համակիրներու թիւը տասը հազարը չանցնիր, մինչդեռ 180.000 ուսանողներ կան Թուրքիոյ մէջ, որուն բնակիչներու թիւը կը հասնի 36 միլիոնի:

Ուրեմն, կը հարցնէ Պալթա, ինչո՞ւ այսքան մարդիկ ձերբակալուած են: Ո՞ւր է պատասխանատուն: Կառավարութի՞ւնը: Բանա՞կը: Ոստիկանութի՞ւնը թէ Տեղեկատու սպասարկութիւնները: Բացի Քոչաշէն, միւս նախարարները, որոնց հետ տեսնուեր է թղթակիցը, չեն ուրացած ձերբակալեալներու խոշտանգումը ոստիկաններու կողմէ: Վարչապետ Նիհատ Էրիմ նոյնիսկ քանիցս ստիպուեր է միջամտել անձամբ՝ վերջ տալու համար նման գործելակերպի: Իսկ զինուորականները կը մերժեն շփում ունենալ մամուլին հետ:

Մասնութիւններն ալ կարեւոր դեր մը կը խաղան ձերբակալութեանց մէջ: Համալսարանի դասախօսներ ձերբակալուած են իբրեւ համայնավար՝ նախանձոտ ընկերներու սուտ ցուցմունքներով: Ազատ արձակուած բանտարկեալներու վկայութեամբ գինուորականները պարկեշտօրէն վերաբերուած են իրենց հետ, սակայն ոստիկանները շատ կոպիտ եղած են Պոլսոյ, մասամբ ալ Ատանայի մէջ:

Պալթա առիթ ունեցեր է կարդալու տասը էջնոց գաղտնի տեղեկագիրը Ենիկլին անուն ազատ արձակուած բանտարկեալի մը, որ ձերբակալուեր է Մայիս 27ին: Վեց հոգի չարչարեր են զինքը: Ապտակելէ վերջ «ֆալախա»յի պառկեցուցեր են: Ոտքերուն զարնուած գաւազանի հարուածները մինչեւ երեսուն համբելէ ետք նուաղեր է մարդը: «Ի՞նչ կապ ունէիր Տէվ Կէնճի հետ» հարցուցեր են: Յետոյ կրկին ծեծեր են: Գաւազանը կոտրեր է: Բռունցքի հարուածներով կզակը տեղէն խախտեր է: Երեք օր կերակուր չէ կրցեր ուտել: Ի վերջոյ Պաշարման Վիճակի դատարանին առջեւ հանուեր եւ Յունիս 12ին ազատ արձակուեր է:

Օտար թղթակիցներ Պոլսոյ եւ Անգարայի մէջ ուզեր են տեսնուիլ կարգ մը ծանօթ գրողներու եւ լրագրողներու հետ: Ձեն արտօնուած՝ այն առարկութեամբ, որ նախնական քննութիւնները դեռ չեն վերջացած: Տարօրինակ բան, կ'ըսէ Պալթա, զարմացանք որ փոխ-վարչապետ Քոչաշ օտար թղթակիցները հրաւիրած է տեղւոյն վրայ քննելու կացութիւնը, երբ դեռ չեն վերջացած նախնական քննութիւնները:

Ի վերջոյ արտօներ է 25 վայրկեան տեսնուելու լրագրող Ձէթին Ալթանի հետ, որ սպայի մը ներկայութեան համարձակօրէն պատմեր է ոստիկաններու գործած խժդժութիւնները: Լաւատես է եղեր: Սակայն Յուլիսի վերջերը դատապարտուեցաւ մէկ տարի բանտարկութեան՝ իր պաշտօնակիցներէն Իլհան Սէլճուքի եւ Օքթայ Քուրալթքէի պէս, ինչպէս գրեցինք ժամանակին:

Շատ մը մտաւորականներ, զորս տեսնել ուզեր են օտար թղթակիցները, իրենց վախէն մերժեր են տեսնուիլ: Ուրիշներ խիստ զգոյշ միջոցներ ձեռք առնելով տեսնուեր են: Սակայն Տիարպէքիրի մէջ իրենց տեսած մարդիկը բոլորն ալ հարցաքննուեր են ետքէն եւ անոնցմէ երկու ուսուցիչներ ձերբակալուեր են: Պաշարման Վիճակի վարիչները յանցանք նկատած են անոնց տեսնուիլը օտար թղթակիցներու հետ:

Այսպէ՛ս է կեանքը հանրապետակա՛ն Թուրքիոյ մէջ, ուր կաշկանդուած է ազատութիւնը եւ ուր հիւլէական այս դարուն տակաւին ի պատուի է սուլթաններու օրերէն մնացած օրհնեալ «ֆալախա»ն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Պերլինի համաձայնագիրը ստորագրուեցաւ Ուրբաթ օր, 24 ժամուան յապաղումով: Արդարեւ, ինչպէս հաղորդած էինք, Չորս Մեծերը մշակած էին Պերլինի շուրջ հաստատուած համաձայնագիրը, սակայն, անոր գերմաներէն թարգմանութիւնը տարակարծութիւններ ստեղծած էր, մեկնաբանութեան մարզին մէջ, երկու Գերմանիաներու միջեւ:

Թարգմանութեան մէջ երկու կողմերն ալ զիջում կատարած են: Այսպէս, Պոն հակառակ իր բաղձանքին ընդունած է, որ français բառը գործածուի Արեւմտեան Գերմանիայէն Արեւմտեան Պերլին գացող բոլոր կառքերուն համար: Այս ձեւով Արեւելեան Գերմանիա կը նկատուի անջատ եւ ինքնուրոյն Գերմանիա մը եւ ոչ թէ Գերմանիոյ մէկ մասը, ինչպէս կ'ուզէ Պոն:

Արեւմտեան Գերմանիա, սակայն փոխարէն կրցած է պարտադրել իր ուզած բառը խօսելու համար Դաշնակցային Գերմանիոյ եւ Արեւմտեան Պերլինի քաղաքական, տնտեսական եւ ելմտական «կապեր»ուն մասին բայց Փանքովի կառավարութեան ալ չեշտել տուած է որ հակառակ այդ «կապերուն» Արեւմտեան Պերլին մաս չի կազմեր Արեւմտեան Գերմանիոյ:

Անդրադառնալով այս համաձայնագրին Պրանտ յայտարարած է որ «մեծ բան է, անապահովութեան այսքան տարիներէ ետք»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԷՐԻ մէջ Ֆրանսայի ճարտարապետ մը ամբաստանութեան տակ է: Կ'ըսուի թէ փորձած է վնասել Պետութեան ապահովութեան:

ԿԻՊՐՈՍԻ նախագահը՝ Մակարիոս Արք. Աթէնք ժամանեց, երեք օրուան պաշտօնական այցելութեան համար: Թղթակիցներու յայտարարեց, թէ պիտի տեսակցի Յունաստանի վարիչներուն հետ Կիպրոսի հարցին շուրջ: Մակարիոս կը փափաքի որ սիրալիր կապերը վերահաստատուին Յունաստանի եւ Կիպրոսի միջեւ: Ներկայիս տարակարծութիւններ կան Նիկոսիոյ եւ Աթէնքի միջեւ: Աթէնք աւելի հաշտարար ոգի ցոյց կուտայ Թուրքերու պահանջներուն նկատմամբ:

ՃԱՓՈՆԻ վարչապետը յայտարարեց, թէ պատրաստ են բանակցիլ Փեքինի հետ, դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատման համար:

«ՊԱՒԴԱ» երկար յօդուածով մը դժգոհութեամբ համայնավար եւ չէզոք Պետութիւնները հաւասարապէս՝ չինական «վրէժխնդրութեան» դէմ: Համաձայն խորհրդային թերթին՝ Փեքին կը ձգտի լարուած կացութիւն ստեղծող որոմ ցանել Պալքաններու մէջ: Մոսկուա այս ձեւով կը դղուշացնէ Ռումանիան եւ Եուկոսլաւիան:

ՊԵԼՖԱՍԹ առջի գիշեր կրկին թատերաբեմ դարձաւ բուռն հրացանաձգութեան: Եօթը տարեկան երախայ մը ըսպաննուեցաւ: Իրլանտացի ծայրայեղները որոշած են շարունակել իրենց ահաբեկչական գործունէութիւնը, «մինչեւ ծայրը երթալ»: Անգլիացի զինուոր մը դժուար վիրաւորուեցաւ: Յայտարարեց, թէ «զգուած է բրտութիւններէն», որոնք ի գործ կը դրուին բանտարկեալներու վրայ: Մէկուկէս տարեկան երախայ մըն ալ «կորսուած» գնդակներու զոհ գացած է:

ԵՒԱ ՓԵՐՈՆԻ մարմինը վերադարձուեցաւ իր ամուսնոյն՝ Արժանթինի նախկին նախագահ Խուան Փերոնի, որ միշտ Սպանիա կ'ապրի: Ցարդ մարմինը գաղտնօրէն թաղուած էր Հռոմի շրջակայքը: Ծանօթ չէ թէ հիմա Սպանիա՞ պիտի թաղուի, թէ ոչ Արժանթին, ինչպէս կը պահանջեն բազմաթիւ Արժանթինցիներ:

Եւա Փերոնի մարմինը առեւանգուած էր ասկէ 16 տարի առաջ, զինուորականներու կողմէ, Պուէնոս - Այրէսի Սէ. Ժէ. Թէ.-ի կեդրոնավայրէն ուր կը պահուէր զմռսուած ինչպէս Լենինը՝ Կրեմլին: Առեւանգողները, որոնք տապալած էին Փերոնը, աւելի կը վախնային այս կնոջ դիակէն որ խորհրդանիշ մը դարձած էր:

ՆԱՆԹԻ ուղեւորներու գործադուլը վերջացաւ Շաբաթ օր եւ երթեւեկը վերսկսաւ:

ՆՈՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

×

Քեզ ոչ թէ յոյսի ընդունայն խօսքեր՝
Դաշտի ծաղիկներ կ'ուզէի քեզ տալ,
Քեզ ոչ թէ դաշտի թոշնող ծաղիկներ,
Երկնքի աստղեր կ'ուզէի քեզ տալ,
Քեզ ոչ թէ մութից դողացող աստղեր,
Մա՛յր իմ, արեւներ կ'ուզէի քեզ տալ.
Քեզ ոչ թէ հազար գարնան արեւներ,
Կեանքի ծովերը կ'ուզէի քեզ տալ,
Որ դար ու դարեր քո սիրով անամպ
Լցնէիր կեանքը քո սուրբ սրբութեամբ,
Մա՛յր իմ, արեւս կ'ուզէի քեզ տալ,
Յաւերժութիւնը ողջ տիեզերքի,
Թէկուզ մի վարդ էլ քեզ պարտք չմնալ,
Ով աստուածութիւն՝ խիղճ ու
արցունքի...
Ա՜խ, մայր իմ, քեզ որ այսքան պարտք
եմ դեռ,
Ինչքան շատ եմ պարտք քեզ ստեղծողին,
Այն երկնայինին՝ յաւիտեան անմեռ,
Տիեզերքն ու քեզ ողջ արարողին:

×

Երանի քեզնով այնպէս գերուէի,
Որ թուար՝ նոր եմ քաան տարեկան,
Այնպէս գերուէի, այնպէս տարուէի,
Որ սրտիս տիրէր քո սէրը միայն, —
Կոյր սիրով այնպէս խելագարուէի,
Որ մոռանայի Մասիսներս անգամ...

×

Բոլոր կանայք՝ մի կին,
Բոլոր կանայք՝ մի կին,
Կ'ուզես բիւրեր գրկէ,
Կ'ուզես մոլոր մէկին,
Կ'ուզես վարդեր գրկէ,
Կ'ուզես՝ փշոտ մէկին:
Բոլոր կանայք՝ մի կին,
Բոլոր կանայք՝ մի կին,
Բոլորն ինձ այրել են՝
Դառած խոլոր մի կին:
Բոլորինն է, սակայն,
Տենչում իմ խենթ հոգին:

×

Մենակ եմ ես վերըստին,
Մենակ ես դու նորից-նոր,
Նորից ցաւ կայ մեր սրտին՝
Նորից ցաւ կայ ծովից խոր:

Դարեր մենակ մնացինք,
Դարեր մենակ կը մնանք, —
Հազար յոյսի դուռ բացինք՝
Ներսում միայն մեզ գտանք:

Մենակ եմ ես վերըստին,
Մենակ ես դու նորից-նոր,
Նորից դաւ կայ մեր չորս դին՝
Նոյնիսկ վանայ ծովից խոր:

×

Միշտ զգում եմ, որ մի օր
Բախտս գտնեմ ես պիտի,
Պիտի գտնեմ լուսաւոր
Ու խոր ընկերն իմ սրտի:

Միշտ զգում եմ, միշտ զգում,
Միշտ զգում եմ, բայց, աւա՜ղ,
Ահա կէս դար՝ ողջ կեանքում՝
Ես քայլում եմ գլխակախ:

×

Ջրերը կ'երթան,
Աղբիւրը միշտ կայ,
Օրերը կ'երթան՝
Յաւերժը միշտ կայ,
Վշտերը կ'երթան,
Բայց էլի վիշտ կայ,
Երթան թէ չերթան՝
Ախ, մահը միշտ կայ...

ՅՈՎՀ. ՇԻՐԱԶ

ՊԱՏՈՒՀԱՆԻՆ ԵՐԱԶԸ

Պատուհան մը ունէի ես զոր կը սիրէի, կորնչուցի այն պատկերը որ երազն էր այդ շրջանակին, եւ այսօր, երբ պարապ դերեզմանի մը պէս կը տեսնեմ այդ խորշը, կը զգամ թէ դարձեալ կը սիրեմ զայն:

Այդ պատուհանին տեսիլքը իմ աչքիս տարփանքն էր, ամէնօրեայ սիրայք մը կը մղէր զիս իր հարեւանութեան եւ հոն չարժող ճերմակութիւնը կարապաղեղ տատրակներու պէս կը տարափէր հովիւս առանձնութեան դաշտին վրայ:

Ցամեկի ճերմակ բաժակով եւ սեւ առէջով ծաղի՛կ, որ ծաղիկի մը անհալելի բանաստեղծութեամբ ալբեցաւ եւ ալբեցուց դիւրախաբ սիրտ մը:

Ցամեկի ճերմակ բաժակ մը իր դէմքը, ոժզոյն թուխի հիւանդաքաղցր մորթով, որուն վրայ սեւ մազերու առատ խուրձը յորդաղեղ եւ նկարչական առէջ մը կը յօրինէր, պսակ մը՝ բաժակին վրայ, եւ բաժակը կը կենար տկար, նուրբ իրանի մը շնորհալի ճկունութեան կատարը:

Ի՜նչ քաղցր էր աչքերու այն աննշմար մշուշը որ կը ստուերանար մեր երկուքին միջեւ, հիացումի հեռաւոր տեսարան մը որ հպումով չայլայլուիր, կապակցու–թեան այն թելը՝ որ չերամի ամենա–նրբին թելէն աւելի բարակ, աւելի ալեծածան է, եւ զգայութիւններու այն մեղմակոհակ փոխանցութիւնը, որ կը տպաւորէ ծաղկադալար մարգերու եպերքը երգող առուակին հոգեկանութիւնը:

Ան պահ մը կուգար կը թրթռար այդ հնօրեայ պատուհանին խարխուլ շրջանակին մէջ, ինչպէս սիրամարգ մը կը թառի կոտրած ուղէշի մը վրայ, եւ իմ աչքերս հեթանոսական բաղին մը կը շինէին զայն նոր պաշտամունքի, նոր տարփի մը մէջ մկրտուելու հեշտանքով, եւ ահա անոր դիւցական յօնքերուն տակ օրհնուած աչքերը՝ իրենց եղնիկի թափանցկութիւնով՝ սրսկում մը կը կատարէին գեղումի մը պէս բեհեզեայ:

Բոպէ՛ մըն ալ, եւ արդէն անհետացած էր՝ ինչպէս փետուրը հովին մէջ, ինչպէս մարդը կեանքին առջեւ, ինչպէս սիրտը սիրոյ քով…:

Բացխուռն, յեղյեղո՛ւկ պարիկ որ կը զարթուցանէր, կ՚եղրայրացնէր իրեն իմ սէրերս՝ ծնելնո՛ւն հետ մեռնող եւ մեռնելնուն հետ ծնող:

Սկսած էի սրբենալ այդ երազով եւ այդ տարփանքով, երբ օր մը իմ սիրատարաս պատուհանս պարպուեցաւ բոլորովին, կուրծքիս տակ մեղմ դառնութիւն մը եւ զրկանքի տեղատուութիւն մը դնելով:

Այդ օրը պարապ պատուհանին առջեւ ես իմ երազս իմաստասիրեցի, եւ աչքերս անդադրում սպասեցին պատկերին կրկնեբեւոյթին, որ մի՛շտ կը պատրէր եւ որ սակայն երբե՛ք չէր գար:

Քաղցրութիւնով թրթռացող նայուածքս այդ օրը արցունքի թացին մխիթարանքը վայելեց եւ ես հեռացայ այլեւս չտեսնելու համար դատարկուած ցնորքը:

×

Առջի օր դարձեալ գացի այն կողմերը եւ պատուհանս փնտռեցի՝ ինչպէս մանուկը կը փնտռէ իր մօրը ծիծը:

Աւելի՛ խորունկ էր պարապութիւնը եւ աւելի սեւ: Անիկա կը նմանէր շրջանակի մը որուն պատկերը փլած էր յանկարծ, պարա՛պ ինչպէս սիրտս, ինկած ինչպէս սէրս…:

Հոն չկա՜ր այլեւս ճերմակ ստուերը իր սեւ հրաշագեղ գլուխով, հոն չկա՜ր այլեւս երազի թրթիռը իր գինովցնող գարկերով, հոն չկա՜ր ենթակայուած սիրտս իր յամառ պատրանքներով…

Պարա՜պ է պատուհանը եւ ես հոն կ՚երթամ իմ աչքիս տարփանքը լալու…

Լալու, որովհետեւ, լացը յաճախ սէ՛րը կը փոխանորդէ:

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ–ՅԱԿՈԲԵԱՆ (*)

1911

(*) Ի յիշատակ իր մահուան 11րդ տարեդարձին (1960 Սեպտ. 6):

ՀԱՅԿ. ԽՃԱՆԿԱՐՆԵՐԸ Դ.-Է. ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Խճանկարի արուեստը, ինչպէս ծանօթ է, անցեալին լայն տարածում ունէր եւ բարձր աստիճանի մը հասաւ՝ ձեռք ձգելով բացառիկ այլազանութիւն նիւթի եւ բովանդակութեան, ինչպէս նաեւ կառուցուածքի, ձեւի եւ զունաւորումի մէջ: Խճանկարչութիւնը Գ. եւ, յատկապէս Դ. դարուն կ՚արձանագրէ տեղատուութիւն մը եւ վերստին կը ծաղկի Ե.–Է. դարերու բիւզանդական արուեստին մէջ:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի, անոր անցեալ դարերու խճանկարչութեան առաջին յուշարձանները յայտնաբերուեցան մօտաւորապէս հարիւր տարի առաջ եւ կը վերաբերէին սկզբնական շրջանի աւատապետական օրերուն: Սակայն, հարցական կը մնար այն՝ թէ այս արուեստը ե՞րբ սկսած էր զարգանալ Հայաստանի մէջ: Այս կէտը երկար ժամանակ հարցական տակ մնաց, մինչեւ որ պեղումներու ընթացքին յայտնաբերուեցաւ բաղնիքի խճանկարի յատակ մը Գառնիի մէջ: Անիկա կը պատկանի Գ. դարու երկրորդ կէսին եւ բազմագոյն է՝ յունական դիցաբանութենէն քաղուած բաւական հարուստ բովանդակութեամբ եւ կառուցուածքի համակցութեամբ: Նկարը կ՚արտայայտէ, նկարներու շարքով, ծովին մէջ յառաջ եկած կեանքը, սէրը, ամուսնութիւնը եւ սերունդներու փոփոխումը: Այս խճանկարին կարգ մը առանձնայատկութիւնները մտածել կուտան մասնագէտներու, թէ այս գործը միակը չէ իր տեսակին մէջ, ո՛չ ալ հին շրջանի առաջին նմոյշը: Ան այդ շարքի գործերու պատկանող յուշարձան մըն է, որ արդէն իսկ կը կրէ նախաքրիստոնէական արուեստի անկման կնիքը:

Հայկական խճանկարչութեան զարգացման յետագայ քայլերը կը վերաբերին հին աւատապետական ժամանակաշրջանին: Ժամանակագրական կարգով այդ շրջանի առաջին յուշարձանը այն խճանկար յատակն է, որ յայտնաբերուեցաւ Դուինի Դ.–Ե. դարերու Մայր տաճարին մէջ, 1951ի պեղումներու ընթացքին: Խճանկարը ստեղծուած է բաւական մեծ, ուղղանկիւնաձեւ խիճերով, բաղմագոյն է, թէեւ երանգները հարուստ եւ պայծառ չեն: Դ.–Է. դարերուն խճանկարները Հայաստանի մէջ կ՚օգտագործուէին եկեղեցիներու ներքին յարդարումին համար: Խճանկարներու հետքեր երեւան ելած են Էջմիածինի, Դուինի եկեղեցիներուն եւ Զուարթնոցի տաճարին մէջ:

Սակայն, այդ շրջանի հայկական խճանկարներու արուեստին մասին մեր պատկերացումը շատ աննշան պիտի ըլլար, եթէ պահպանուած չըլլային Երուսաղէմի հայկական խճանկարները: Ինչպէս կը վկայեն գրաւոր աղբիւրները, Սուրբ Քաղաքին մէջ Ե.–Է. դարերուն բազմաթիւ եկեղեցիներ եւ վանքեր գոյութիւն են ունեցած՝ իրենց դամբարաններով: Դատելով Երուսաղէմի հայկական կառոյցներու մէջ յայտնաբերուած նմոյշներէն, կարելի է ըսել, որ խճանկարչութիւնը լայն տարածում գտած եւ գործածութեան դրուած էր:

Երուսաղէմի հայկական խճանկարներու առաջին յուշարձանները յայտնաբերուեցան 1862–1872ին, Ձիթենեաց լերան վրայ ռուսական տան շինութեան ժամանակ: Այդ խճանկարները ունին հայերէն մակագրութիւններ, եւ անոնց հայկական ծագումին մասին ոչ մէկ տարակոյս կայ: Նախ երեւան եկաւ խակապէս հոյակապ հայկ. խճանկարի յուշարձան մը, որ ըստ երեւոյթին, պատած էր եկեղեցի–դերեզմանատան ճակատը: Ասոր տակ, ընդարձակ դամբարանին մէջ մնացած էին ութ քարէ դագաղներ: Այդ մեծ խճանկարէն միայն մէկ մասը մնացած է անվնաս (մօտաւորապէս մէկ չորրորդը) 6,7×4 մեթր չափով: Բազմերանգ է, զարդապատկերները յօրինուած են կարմիր, դեղին, սեւ եւ մուգ սրճագոյն խիճերով, վառ փոնի վրայ:

Խճանկարը եզրապատուած է կրկնակ լայն շրջանակով: Արտաքին շրջանակին եզրը զարդարուած է խաչաձեւ դասաւորուած կէտերով, իսկ առանցքէն կ՚անցնին մուգ գոյնի խիճերով շարք մը քառակուսիներ: Ներքին շրջանակը ծածկուած է զարդանկարով, որուն երկու կողմերէն կ՚անցնին կեռաձեւ զարդապատկերներու խիտ երիզներ: Ան բաժնուած է շրջանակաձեւ եւ հաւկթաձեւ վահանակներով, որոնց միջեւ կը կազմուին շրջանակներու անկանոն ձեւեր: Վահանակներու եւ շրջանակներու մէջ տեղաւորուած են կենդանիներու պատկերներ (մնացած են գառնուկի, աքլորի, բադի եւ երեք ձուկերու, ինչպէս նաեւ պտուղներու նկարներ): Կան նաեւ ոճաւորուած բոյսեր եւ երկրաչափական զարդեր: Խճանկարը մեծ վարպետութեամբ ստեղծուած է, գոյները թէեւ սահմանափակ, աչքի կը զարնեն իրենց հմուտ համադրումով, կիսերանգներու նուրբ անցումներով, լոյսի եւ ստուերի խաղով. պատկերները զերծ չեն շարժումէ: Խճանկարին տակը տեղադրուած է հայերէն մակագրութիւն մը, ուր կ՚ըսուի. «Այս դիր երանելւոյ Շուշանկան մաւր Արտաւանայ, հօրի ժԸ»:

Հոյակապ խճանկարներով դամբարանը, հաւանաբար, պատկանած է յայտնի իշխանական տոհմի մը, իսկ Արտաւան ծանօթ անձ մը եղած է, քանի որ անունը յիշատակուած է մօրը անունին քով:

Պահպանուած են նաեւ երրորդ, չորրորդ եւ վեցերորդ խճանկարներուն հայերէն մակագրութիւնները: Երրորդին վրայ մակագրուած է. «Վասն աղաւթից եւ փրկութեան Թեւայ, Արտաւու եւ Մուշկան», չորրորդին վրայ՝ «Բարեխաւս ունենալով առ Աստուած զսուրբ Եսայի եւ զերանելի հարսս ես Վաղան արարի վասն թողութեան մեղայ գլխշատակարանս զայս» եւայլն:

Վերջապէս ութերորդ հայկ. խճանկարը Երուսաղէմի մէջ յայտնաբերուեցաւ 1894ին, այսպէս կոչուած Դամասկոսեան դարպասներուն մօտ: Հակառակ անոր մեծ չափերուն (7,5×4,40), խճանկարը հիանալի կերպով պահպանուած է: Ներքեւի մասին մէջ պատկերացուած է սափորաձեւ գեղեցիկ աման մը՝ մատնեքաւոր վարի մասով եւ զարդարուն երկու ունկերով: Ամանը զետեղուած է ականթի տերեւաքանդակներու մէջ, իսկ երկու կողմերը սիրամարգեր կան: Ամանի նեղ վիզէն դուրս կախուած է խաղողի որթը, որ, ճիւղաւորուելով կը ծածկէ ամբողջ խճանկարին տարածութիւնը՝ 43 շրջանակներ կազմելով: Ասոնք համաչափ դասաւորուած են հինգ ուղղահայեաց շարքերու մէջ: Այս ոչ բարդ կառուցուածքին մէջ յատկապէս կը շեշտուի միջին շարքը, որուն վարի մասին վրայ կը գտնուի վերոյիշեալ ամանը, իսկ անոր տակ, յաջորդական օղակներու մէջ՝ պտուղներով լեցուն զամբիւղ, թեւարաց արծիւ, թուխակով վանդակ, դարձեալ զամբիւղ՝ լեցուն խաղողով, իսկ վերի շրջանակին մէջ՝ երկու աղաւնիներ: Միւս չորս շարքերու բոլոր շրջանակներուն մէջ տեղաւորուած են զանազան թռչուններ (կաչաղակ, կաքաւ, բադ, սագ, հնդկահաւ, հաւ, ջայլամ եւայլն): Ասոնք պատկերացուած են

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԷՋԵՐ

ՀՄԱՅԱԹԱՓ

(ՆՈՐԱՎԷՊ ՊՈԼՍՈՅ ԿԵԱՆՔԷ)

— Չէ՛, չէ՛, հայա, կ՚երթանք, կ՚երթանք, քեզի հետ կ՚երթա՜նք աս տեղէն:

Ու սիրտը կը պոռթկայ. արցունքները ուղխօրէն կը հոսին այտերէն վար ու կ՚երթան կորսուիլ իր բարակ մօրուքին մէջ, ու կուրծքը կը հեւայ խուլ թառանչներով որք կը ցնցեն իր վտիտ մարմինն ողջոյն՝ երկարատեւ սարսուռներով: Այդ հառաչանքները կարծես իրենց հետ սրտէն դուրս կը քաշեն կը տանին ինչ դառնութիւն ու մորմոք որ դիզուած կայ անդ, իր կենաց սկիզբէն ի վեր:

Աղաւնի հանըմը չգիտէ ի՛նչ ընել: Գոլոնեի ջրով Գէորգի ճակատը կը շփէ, դէմքը կը շոյէ կը փայփայէ, ու կը պաղատի նմա հանդարտիլ:

Քիչ քիչ արցունքները կը դադրին. մերթ ընդ մերթ հառաչանք մը եւ եթ, կուրծքը պատռելու աստիճան լայն, կոկորդէն կը խուսափի ցաւալին երկար «ախ»ով մը: Յետոյ կ՚ելնէ անկողնին մէջ կը նստի, եւ տկար ձայնով մը.

— Ինծի քիչ մը բան տայիր, հալա անօթի եմ:

— Օ՜խ, ա՛ռ աղէկ. իշտահիդ բացուիլը աղէկ նշան է: Քեզի էրթամ տաքուկ տաքուկ հաւի ճուրի չռպա մը պերեմ:

Եւ դուրս կ՚ելնէ Աղաւնի հանըմը. ժամանա՛կ է. եղբօրորդւոյն ազխողոմ լացը տակն ու վրայ ըրած է իր սիրտը, եւ թեղանիքովը կը սրբէ աչերն որք լեցուած են: Քսան օրէ ի վեր հանդիստ քուն քնացած չէ խեղճ կինը, եւ իր բոլոր խնայողութիւնները բժիշկին, դեղագործին եւ մսավաճառին գրպանը լեցուցած է. բայց հո՞գն է իրեն. միայն թէ իր Գէորգը աղէկնայ, Աստուած ողորմած է այնու–հետեւ:

Գէորգ, մինակ մնալուն պէս, վար կ՚իջնէ անկողնէն, կթոտ քայլերով կը յառաջանայ մինչեւ պատուհանն եւ մէկդի կ՚առնու վարագոյրը: Սենեակը պարտէզին վրայ կը նայի, քառակուսի փոքրիկ պարտէզ մը, ուր քանի մը ծառեր կը տարածեն իրենց նորընձիւղ ոստերը: Մարտի օր մ՚է, բարակ անձրեւ մը կը տեղայ, դարնանամուտի այն մեղմ անձրեւներէն մին որք մելամաղձութեամբ կը լնուն մարդուս սիրտը: Քիչ մը ատեն կը դիտէ անձրեւի կաթիլներն որք ծլարձակ ոստերուն վրայ իյնալով յուշիկ շըշիւն մը յառաջ կը բերեն եւ մարգարտի պէս կը փողփողին անդ: Հակառակ դուրսի տըխրութեան, այդ կանաչազարդ ճիւղերը զորս քսան օր առաջ տեսած էր իրենց կըմախային մերկութեան մէջ, տեսակ մը զուարթութիւն կը պատճառեն իրեն: Կը զգայ թէ ինքն ալ, այդ մեռած բնութեան նման, առողջացած է ա՛լ: Բայց սի՞րտը, բայց երազնե՞րը, իր բոլոր հաւատքներն ու բոլոր հմայքնե՞րը:

Ու գրելու պէտք մը կը զգայ, իր զգացումները թղթին վրայ թափելու անդուսպ անդիմադրելի տենչ մը: Կամաց քայլերով գրասեղանին քով կ՚երթայ, որպէսզի հօրաքոյրը չիմանայ վարէն, թուղթ ու գրիչ կ՚առնու, եւ տենդայոյզ շարժումներով, արագ արագ, կը գրէ.

« Է՜հ, ի՜նչ երազ, ա՛յս է եղեր կեանքը: Բանաստեղծներուն երգած օդային կապոյտ պարիկներն աստ՜նք են եղեր, եւ խոէականի ամէնէն հոգեպարար անուրջներն այս խեղկատակ կերպարանաց տակ մարմին կ՚առնուն եղեր: Սի՛րտս, ի՜նչքան դատարկ է. անկէ վտարեալ պատրանքները կարծես իրենց խուսափուկ ընթացքին մէջ հետերնին տարեր են այն քիչ մը աւիւնը զոր ունէի երակացս մէջ: Այս դատարկութիւնը բանի մը չեմ կրնար նմանցնել: Անյատակ անդունդի մը զարհուրելի խորութիւնը կը զգամ, ուր արձակած ձայնիդ կամ նետած քարիդ արձագանգը չես լսեր:

« Դուրեանը միտքս կ՚իյնայ անդադար, ու անոր տողերուն ամէնէն վսեմը թերեւս միտքէս չելլար ամէն վայրկեան.

Ի՜նչ, երազէ մը ետք գրկել ցո՜ւրտ շիրիմ:

« Ե՛ս ալ, ե՞ս ալ արդեօք պիտի գրկեմ ցուրտ շիրիմը: Որդերն, այն մանրիկ մարմնատանջիկ որդերն, պիտի պլլուին ի՛մ ալ գլխակիս, եւ այն բիւրաժանի բիւրաբերան հոյլն, ահաղին կլափ մը կազմած, պատա՜ռ պատա՜ռ կուլ պիտի տայ զիս: Սոսկա՞լ, քստմնի՞լ: Ինչո՞ւ: Ո՞րն է լաւը.— Արեւ, արեգական տակ, մարդկային ընդհանուր ցնծութեան ու հրճուանաց մէջ, թաքուն անտեսանելի որդ մը այլապէս գիւղուրդիռ, ո՛ղջ, ո՛ղջ, հաճոյքով, փափկութեամբ հատցնէ՞ սիրտըդ, թէ իրենց անկուշտ ախորժակէն վարեալ անասնիկներու երամ մը կրծէ մնցնէ զքեզ մէկ անգամէն, հողի՛ն ներքեւ, գերեզմանին պա՜ղ եւ յաւերժական միայնութեանը մէջ»:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(1888)

(Վերջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՍԿԻՉՆԵՐ

Մարդն ապրում է հազիւ կէս միլիոն ժամ:

Մարդու տնկած որեւէ ծառ կարող է ապրել հազար անգամ աւելի, որովհետեւ ուրիշ ձեռքեր կարող են սերնդէ սերունդ խնամել այդ ծառը, իսկ մարդը պիտի մեռնի... ամենաշատը՝ կէս միլիոն ժամ յետոյ:

Ինչո՞ւ եմ գրում այս ամէնը:

Որովհետեւ յիշում եմ այն միթխարի կաղնին, որ Ներքին Ազդան գիւղում է: Ըստ աւանդութեան՝ այդ կաղնին տնկել է սպարապետ Վարդան Մամիկոնեանը. ուրեմն, առնուազն հազար հինգ հարիւր տարի առաջ: Ըստ մի ուրիշ աւանդութեան՝ Վարդան զօրավարը պարզապէս մի անգամ հանգստացել է այդ ծառի տակ, ուրեմն, հազար հինգ հարիւր տարին էլ ճիշդ ծննդականը չէ: Ըստ գիտնականների՝ նուազագոյնը հազար տարեկան է կաղնին: Ծառի արմատների տակից աղբիւրներ են դուրս գալիս, որ սառն են, նաեւ՝ բուժիչ: Տարիների ընթացքում ինչ-որ ձեռքեր (կամ ինքը՝ բնութիւնը) ծառի արմատների արանքից դուրս են տուել հողը եւ կարող է թուալ, որ ծառը յենասիւների վրայ է: Ինձ ծառը նման է թւում Փարիզի էյֆէլեան աշտարակին, բայց՝ միայն ոտքերով, որոնց արանքով վժժում է քամին: Բայց ինչքան էլ մարդիկ դուրս են տուել հողը, արմատներն իրենց հզօր ուսերին, այնուամենայնիւ, պահել են ծառի մարմինը: Տարեց տարի ընդարձակուել է այդ դատարկութիւնը եւ հիմա 10–12 մարդ ազատ կարող են տեղաւորուել արմատների արանքում: Երբ անցեալ տարի գարնանը ես տեսայ ծառը, այդ բացուածքում տեղաւորուել էին 20–30 ոչխար, ինչպէս ասացին՝ նոյն գիւղացի Մուսայէլ Շահնազարեանի ոչխարները: (Աւանդութիւնը պատմում է, որ հնում, երբ կռիւ էին գնում ջահէլները, նախ գալիս էին այստեղ, խմում աղբիւրի ջրից, սրերը քսում կաղնում բնին: Ասում են, որ հիմա էլ, երբ հայ տղաները բանակ են գնում, սիրում են հաւաքուել ծառի տակ): Մուսայէլ Շահնազարեանի ոչխարներից ներողութիւն խնդրելով, ես մտնում եմ ծառի բացուածքը եւ... ծառի բունը ներսից այրուած է: Նայում եմ վերեւ՝ միթխարի, ածխացած փչակը ինձ թւում է քարայր, ինձ թւում է Գեղարդի ժայռափոր վանքի գմբէթը: Բայց գմբէթի վերեւում լոյս կայ, որովհետեւ վերեւից են փորել: Ծառը ներքեւից են այրել, երկու տարի առաջ... Ինչպէս: Ինձ երկու պատմութիւն արեցին՝ հաւասարապէս հաւանական: Առաջինի մասին պատմելուց առաջ յիշեցնեմ, որ ծառը սուրբ է համարւում եւ ես բնի վրայ տեսնում եմ վառուող մոմեր եւ վառուած հարիւրաւոր մոմերի մնացորդներ: Մոմերը վառում են նաեւ ներսում, բացուածքի մէջ: Եւ հաւանօրէն մի անգամ էլ մոմերը շատ են եղել եւ գնալուց առաջ մարդիկ մոռացել են հանգցնել... Գիշերը կամաց – կամաց ծաւալուել է հրդեհը:

Ըստ երկրորդ պատմութեան՝ այդ բացուածքում պարզապէս կրակ են արել: Անձրեւ է եկել եւ ոգեւորուած քէֆչիները, որ մինչ այդ աղբիւրի մօտ էին, կրակը տեղափոխել են բնի տակ: Նստոտել են կրակի շուրջ, երեւի հրճուել, որ պրծան անձրեւից, մի-մի բաժակ խմել են ծառի եւ մեր ժողովրդի կենացը, յետոյ սկըսուել է... հրդեհը:

Իսկ երբ սկսուել է:

«Զանգահարեցինք շրջկենտրոն, հրշէջ կայան, — պատմեցին ինձ, — ձեռ առան, ասացին՝ ինչ է եղել, այ ժողովուրդ, ծառ է, էլի, անտառում՝ ինչքան ասես: Չեկան»:

Իսկ ծառը վառւում էր:

Դուրս թափուեցին տներից, ճանապարհներից եռ գառան ուղեւորները: Սկսուեց արտասովոր մի կռիւ կրակի հետ՝ ծառի կեանքի համար: Փրկեցին: Բայց ծառի ներսում մնաց սեւ, ածխացած վէրքը: Այդ վէրքի ցաւը ես փոխանցում եմ բոլորին:

Մենք հին յուշարձանների պատին տախտակ ենք փակցնում. «Պահպանւում է Պետութեան կողմից...»: Մենք վերանորոգում ենք կիսաքանդ վանքերն ու բերդերը, որովհետեւ այդ յուշարձանները մեր ժողովրդի քարէ յիշողութիւնն են: Իսկ միթէ Վարդանի կաղնին պատմական յուշարձան չէ: Ես այս հարցը ուզում էի տալ Ներքին Ազդանի անտառտնտեսութեան ղեկավարին՝ Համիդ Այվազեանին, բայց յետոյ մտածեցի՝ ինչո՞ւ միայն նրան...

Մարդն ապրում է ընդամէնը կէս միլիոն ժամ: Այս ծառը շա՛տ միլիարդ ժամ է ապրել, ուրեմն, քանի միլիարդ ժամ է, որ ապրում է նաեւ այն մարդը, որ հազար կամ հազար հինգ հարիւր տարի առաջ տնկեց կաղնու բարակիկ մի շիւ...

Ես կոչ եմ անում՝ պահպանենք հրաշք կաղնու կեանքը, պահպանենք՝ պաշտպանելով ծառը... մեզանից: Նաեւ մեր սիրուց: Սիրուց նոյնպէ՛ս հրդեհներ են ծագում:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

խաղողի տերեւներու եւ ողկոյզներու համակցութեան մէջ, որոնցմով ծածկուած է խճանկարը:

Խճանկարին վերին եզրին կը մնայ կարմրամահիկը: Աւոր կեդրոնը՝ միր-գերով լեցուն սկահակ մը, որու կողքին՝ թռչուններ: Կարմրամահիկին ներքեւ կայ մակագրութիւն մը. «Վասն յիշատակի եւ փրկութեան ամենայն Հայոց զորից գանուանս Տր գիտէ»:

Գտնուած յուշարձանները՝ Դ.-Է. դարերու, հնարաւորութիւն կուտան հետեւութիւններ կատարելու այդ արուեստին բնոյթին եւ հիմնական ուղղութիւններուն մասին:

Երուսաղէմի խճանկարները կ՚արտայայտեն բիւզանդական խճանկարչութեան երկու հիմնական ուղղութիւնները՝ պալատական գեղանկարչութիւնը, որ զարգացած էր յատկապէս կայսրութեան մայրաքաղաքին մէջ, եւ արեւելեան գծանըրկարչութիւնը, որ զարգացած էր Ասորիք-Պաղեստինեան տարածքին եւ դրացի երկիրներու մէջ: Այս երկրորդ ոճի խճանկարները լայն տարածում գտան, անցնելով կայսրութեան արեւմտեան նահանգները: Անոնց մշակման եւ զարգացման մէջ կարեւոր դեր են կատարած Ասորիքի, Պաղեստինի եւ Փոքր Ասիոյ ժողովուրդները: Մասնակից են եղած նաեւ հայ վարպետները:

Ակադ. Բ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Համակրելի եւ գունագեղ դրէմ մը, որ բեղուն շրջան մը բոլորած է մամուլի աշխարհին մէջ, ունենալով նաեւ գրական պէսպիսուն շնորհներ, ոճի եւ պատկերացման ներդաշնակ համադրութեամբ մը:

Լրագրութեան մէջ ալ նշանակալից անուն մըն է, տարիներով խմբագրած է մէկէ աւելի օրաթերթեր, երեւան բերելով իր հրապարակագրի սուր եւ գղայուն ջիղը, որով մօտեցած է հանրային անկումներուն, ընկերային նահանջին, ժողովուրդի մը կենսունակութեան սպառնացող վտանգներուն:

Փորձած է գողտր եւ տպաւորիչ նորավէպեր, հէքեաթներ, զգացական պատմուածքներ, շատ անգամ համեմուած նուրբ կատակով մը եւ փիլիսոփայական հեգնութեամբ:

Փորձած է նոյնպէս քերթողական քերթուածներ, որոնց պատառիկներուն մէջ մերթ կը լսենք հոգիի մը թրթռացումը, որ ելակէտ մը կը փնտռէ պոռթկալու եւ իր կապանքներէն փրկուելու համար:

Նուիրած է երկարաշունչ փառաբանութիւններ մեր Դպրութեան հսկաներուն, Մեսրոպեան քաղաքակրթութեան, այս անգամ աւելի գեղուն լեզուով մը, ջերմ ու խանդակաթ բառերով:

Եղած է հեռաւոր անցեալի մը մէջ Պարտիզակի պաւառապետ:

Իր ծածկանուններն են Մողպետ եւ Յ. Խարտեաշ:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՍԿԻԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստան վերջին 10–15 տարիներուն դարձաւ ոսկեհանքերու առաջնակարգ շըրջան մը Խորհ. Միութեան: Արդարեւ, բազմաթիւ հանքեր յայտնաբերուեցան յատկապէս Սեւան – Ամասիա, Փամբակ – Զանգեզուր եւ Ալավերդի – Ղափան շըրջագօտիներուն մէջ:

Առ այժմ մանրամասնօրէն ուսումնասիրուած է միայն Զօդի հանքավայրը, որ ոսկիի հանքերուն ամէնէն մեծն է ամբողջ Խորհ. Միութեան մէջ: Հաշուարկումներ կատարուած են նաեւ կարգ մը այլ հանքերու մէջ, ինչպէս՝ Մեղրաձորն ու Լիճքվազ – Թէյ:

Երկրաբանները վերջերս ոսկեհանքեր գտան Արմանիսի, Կողէսի, Լալվարի, Զաղիձորի մէջ: Անոնց ուսումնասիրութիւնը պիտի կատարուի յառաջիկայ հինգ տարիներուն:

×

ԿԱՄՈՒՐՋ՝ ԱՐՓԱՅԻ ՎՐԱՅ

Այժմ Ջերմուկէն դէպի այդ քաղաքին նոր թաղամասը անցնելու համար մարդիկ հարկադրուած են իջնել Արփայի խոր ձորը եւ բարձրանալ վեր: Քաղաքը իրարու միացնելու նպատակով գործադրութեան դրուած է մեծ կամուրջի մը շինութեան ծրագիրը՝ դէտի երկու բարձրադիր ափերուն միջեւ: Կամուրջին երկարութիւնը պիտի ըլլայ 120 մեթր: Ջուրէն վեր բարձրութիւնը՝ 87 մեթր: Կը նախատեսուի աւարտել տարիէ մը:

×

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Պրիւսէլի մէջ, Օգոստոսի վերջին օրերուն, տեղի ունեցան Եւրոպայի 1971ի ախոյենական մրցումները՝ ինքնաշխատ փոքր նաւերու ուղղութեամբ: Եւրոպայի ախոյեան հռչակուեցաւ Մկրտիչ Փափուջեան, որ յաջողեցաւ անթերի շրջավազք մը ապահովել ռատիոյով ղեկավարուած իր փոքր նաւակին:

×

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԺԱՄԵՐՈՒ ՓՈՓՈԽՈՒՄ

Սեպտեմբեր մէկէն սկսեալ փոփոխութիւն կրեցին պաշտօնատուներու աշխատանքի ժամերը: Աշխատանքները կը սկսին առաւօտեան ժամը 9ին եւ վերջ կը գտնեն ժամը 18ին: Կէսօրուան ընդմիջում՝ 45 վայրկեան: Ուրբաթ օրերը աշխատանքը կ՚աւարտի ժամը 17,45ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Այիշէ առիթէն օգտուեցաւ որպէսզի կարելի եղածին չափ աւելի մեծ համակրանք մը ցոյց տայ իր այդ անողոք պահապանին, որ առաւօտէն ի վեր իր ծրագիրներուն համար այնքան վտանգաւոր կը դառնար:

Ուստի լաւ կեղծուած համակրանքով մը Ներքինիին ձեռքը բռնեց եւ դոչեց.

— Ա՜հ, Սելիմ, ըսէ ինձ, պատմէ ինձ ցաւերդ: Գիտես թէ քեզ որքան կը սիրեմ եւ ընկերութենէդ որքան կ՚ախորժիմ: Դուն ալ ինծմէ գոհ ես, չէ՞:

Սելիմ ժպտեցաւ եւ հանըմին կարմրած այտերուն վրայ թեթեւ դգուանք մը տուաւ:

— Ի՞նչ հարկ կայ հանըմս ցաւս պատմելու եւ առանց պատճառի քեզ ալ տըխրեցնելու:

— Ոչ, ոչ, կ՚ուզեմ որ պատմես: Առաջին Լալան ես որ ճանչցայ եւ կ՚ուզեմ գիտնալ թէ ինչո՞ւ համար դուք կիներու հանդէպ անգղայ կ՚ըլլաք:

Ներքինին հառաչեց ու ըսաւ.

— Ո՜հ, աւելի լաւ է չգիտնաս, այսքան տարիներէ ի վեր թաղուած ցաւերս կ՚ուզես դո՞ւրս թափեմ:

— Այո, այո, չարունակէ, ըսիր թէ տասնըհինգ տարեկան հասակիդ մէջ բռնուեցար:

— Այո:

— Ուրեմն դո՞ւն ալ սիրած ես:

— Այո, ես ալ սիրած եմ: Այն ժամանակ Նուպիայի մէջ կը գտնուէի եւ իմ բնակած գիւղս այնքան փոքր էր որ անուն անգամ չունէր: Եթէ հարցնես թէ ինչպէս կը կոչէին զայն պիտի չկարենամ պատասխանել, ոչ ալ Նուպիայէն ըլլալս պիտի կարենայի գիտնալ, եթէ դիս առաջին տէրս երկրորդին ծախած միջոցին իրրեւ առաջին առաքելութիւն, միւս ընկերներէս աւելի անգղայ ըլլալս եւ իրրեւ երկրորդ առաւելութիւն Նուպիայէն ըլլալս չըսէր... Հոն ծնած էի, ծնողքիս եւ եղբայրներուս հետ, ամառ, ձմեռ, կրակ թափող արեւու մը տակ փոքրիկ հիւղակի մը մէջ կը բնակէինք: Երբ առաջին անգամ հոս գտնուեցայ, այն ատեն միայն հասկցայ թէ ինչ կրակ էր անիկա... Ա՜հ, եւ սակայն այդ լաւան, շարունակեց Սելիմ, կարծես թէ հրեղէն երջանկութիւն մըն էր որ Աստուած այնքան առատութեամբ իմ տղայական գլխուս վրայ կը թափէր... Մեծցայ առանց երբեք երեւակայելու թէ իմ բնակած գիւղէս անդին ուրիշ աշխարհ մըն ալ կար ուր իմ մարմնէս տարբեր, սպիտակ մարմնով մարդեր կային, որոնք բանտերու նմանող բարձր տուներու մէջ կը բնակէին... մեր հիւղակին մօտ ուրիշ հիւղակ մըն ալ կար, որուն մէջ, իրենց երեք աղջիկներով այր ու կին մը կը բնակէին: Այդ աղջիկներէն երրորդը իմ տարիքս ունէր: Միեւնոյն տարին ծնած էինք եւ տասներկու տարիէ ի վեր մեր հիւղակին շուրջ միասին կը խաղայինք... Ամէն օր միասին էինք... Երբ բաւական մեծցանք, երկուքս ալ գործի սկսանք երթալ... Հոն կիզիչ արեւուն տակ երբեմն երգելով, երբեմն խնդալով Հայնէի քովիկը կ՚աշխատէի... Հայնէ, ընկերուհիիս անունն էր...

— Ուրե՞մն, ընդմիջեց Այիշէ հետաքրքրուած:

Ծերուկ ներքինին խորունկ հառաչ մը հանելով շարունակեց.

— Որքան ատեն որ անոր քովը կ՚աշխատէի, արեւուն ճառագայթները աւելի զով, իսկ աշխատանքս աւելի թեթեւ կ՚երեւար աչքիս, միայն մէկ բան ինծի շատ ծանր կը թուէր, այն էր անոր ներկայութեանը հօրմէս ծեծ ուտելս... իրիկուններ մեր հիւղակները վերադառնալով միշտ միջոց մը կը փնտռէինք գիշերները դուրս ելլելու եւ ջրհորին եզերքը ամբողջ օրուան յոգնութիւններէս հանգչելու... Հոն այդ ջրհորին քով ես ալ սրտիս առաջին տրոփիւնը զգացի եւ հակառակ այն ատենէն ի վեր անցած վաթսուն տարիներուն, ուր որ ալ գտնուիմ, միշտ այդ ջրհորը զիս դէպի իրեն կը քաշէ... Տարիքս եւ մանաւանդ հեռաւորութիւնը ալ աւելի զիս դէպի այն ջրհորը կը մղեն եւ որքան անորմէ հեռանամ եւ որքան աւելի ծերանամ, այնքան աւելի յստակ կը տեսնեմ վրան երկայն փայտով ջրհորին այն լայն շրջապատը, որուն մէջէն անոր հետ ջուր կը քաշէինք...

— Գիշեր մը, շարունակեց Սելիմ հառաչելով, միասին դուրս ելանք եւ դէպի մեր սիրեցեալ վայրը ուղղուեցանք... Լուսինը մարը մտած էր եւ հողը որ արեւուն կիզիչ ճառագայթներէն տաքցած էր, կարծես թէ մեր մարմիններուն ալ տարօրինակ ջերմութիւն մը փոխանցած էր, որ ամառուան ամենատաք օրերուն իսկ զգացած չէինք:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պ. Դանիէլեան (Իսի) 10, Տիկին Գրիգորեան (Սէն-Ժըրի) 10 Ֆր.:

ՆՈՒԷՐ

Ողբացեալ Հայկ Սարգսեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Նշան Քէօսէեան (Մոնմորանսիէն) կը նուիրեն 10 ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման, 10 Ֆր. Տէսինի յուշարձանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Խորէն Բարայեան կը փնտռէ Վանուշ Պօղոսեանը, Արտաշատի Դալար գիւղէն, շուրջ 43–45 տարեկան:

Գրել.— Բարայեան Խ.
Արտաշատի Ռայոն գիւղ
ԵՐԵՒԱՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Խորհ. Միութիւն

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի 12 Սեպտ. Խաչվերացի տօնին առթիւ, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեանի: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն: Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ:

Ոչխարի զենումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ փակը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ՝ Խաչվերացի տօնին առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ Սեպտ. 12, Կիրակի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 10ին, քարոզ 11,15ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Նուրեանէ 50 Ֆր., Լանսէէն Տէր եւ Տիկին Քէստէկեանէ 50, հանգուցեալ Նշան Դարբինեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ԲՈՑԻ ԱՐՇԱՐՇՈՒՄ

Այս Երկուշաբթի (Սեպտ. 6) ժամը 18ին, Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան կողմէ: Հաւաքուիլ Շան զ'Էլիզէի եւ Ֆրիէտլանտի անկիւնը՝ Թէռ փլէնի վրան:

BAIL A CEDER

Նոր պայմանագրութեամբ (պայ) վարձու է (պատերը գնելու կարելիութիւն) սրճարան մը՝

ԻՍԻԻ

հայկ. թաղին մէջ: 70 քառ. մեթր (մեծ լիսանսով), կեդրոնական ջերմութիւն, հարսնիքի եւ կոչունքի (պանքէ) սրահի կը վերածուի: Ազատ է անմիջապէս, դիւրամատչելի պայմաններով:

Հեռաձայնել Պ. Ազատի՝
527-25-51
Երեկոներն ալ ժամը 8էն ետք՝
642-15-58

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7 ԻՆ

Ցետագային մանրամասնութիւններ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՏԻԷՓ

Կազմակերպուած Փարիզի Խաշեան Սանուց Միութեան կողմէ:

Ընդհանուրի փափաքին զոհացում տալու համար Միութիւնը որոշեց կազմակերպել եղանակի վերջին պտոյտը դէպի ծովափ, Կիրակի Սեպտ. 19ին:

Մեկնում Կիրակի առաւօտ ժամը 7,15ին վերադարձ 22ի առենները: Հաւաքատեղի Կառ տիւ Նոռ, Քիւրվէօր սրճարանին առջեւ:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի աճապարել արձանագրուելու համար գրելով՝

Պր. Վ. Ասլանեանի 842-08-57
Մխաք Երանեանի 782-61-10
Ծախքերու մասնակցութիւն 20 ֆրանք:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, տրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը գրաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ
ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

(Քերթուածներ)

Մատենաշար «Ահեկան»
Պէյրութ 1971

Դիմել՝ «Յառաջ»ի
ԳԻՆ 5 ՖՐ.

ԳԱՐՆԱՆ ՀԵՏ,
ԳԱՐՆԱՆ ՇՈՒՆՉ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՆՈՒԷՐ ԾՐԱՐՆԵՐ
ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆՈՒԻՐԲ ՃԱՇԱԿՈՎ ԵՒ ՈՐԱԿՈՎ

ձեր ընտանիքին եւ բարեկամներուն համար

Ձեզի համար, ձեր տրամադրութեան՝

Ապրանքներու ընտրութիւն
Դիւրացած ձեւակերպութիւններ
Ամբողջական երաշխաւորութիւն
Արագ առաքում
Զուտ գիներ (մաքս, առաքում եւ ապահովագրութիւնը մէջը)

Դիմումի վրայ՝ ցուցակ
(քաթալոկ)

FRANCE-URSS 8, rue de la Vrillière Paris 1er Tél 231 32 20

ԱՆԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐ

1971–1972 տարեշրջանին համար, Հայ Քոյրերը կ'ընդունին գիշերօթիկ, ցերեկօթիկ եւ մանկապարտէզի համար փոքրիկներ:

Արձանագրութիւնները սկսած են: Դիմել՝ 73, Ավընիւ Անրի Պարպիւս Առնուվիլ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մշակոյթի Տան դրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէռի շքեղ սրահներուն մէջ:

×

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան հանդէսը՝ Հոկտեմբեր 10ին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա — Տար. 90 ֆր. — Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման — Տար. 115 ֆր. — Հատը 0,50
Le Numéro 0,50 F.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
7
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI
7 SEPTEMBRE
1971

47ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12208
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.208

ՈՐՈՆՑ ՈՐ ԱՆԿ Է...

Խմբագրական առօրեայ կեանքի մէջ ուշադրութեան առարկայ կամ խորհրդածութեան նիւթ կը դառնան իրողութիւններ եւ երեւոյթներ, որոնց պիտակ ու հաղորդակից պէտք է մնան ընթերցողները, — եթէ կ'ուզենք գործակցաբար սրբագրել թիւրն ու թերին:

Արժարժելի կէտերը առաւելապէս կապ ունին տեղեկատուութիւններու, յայտարարութիւններու, տեսակաւոր «մանր մանր» գրութեանց հետ (խմբագրութեան ուղղուած նամակներ, տխրունի, ցաւակցականներ, եւայլն):

Չենք մեղադրեր մեր ընթերցողները, բարեկամներն ու անհատական պատճառներով թերթին դիմող հայրենակիցներ, երբ կը տեսնենք որ անոնք կը գրեն, կը խմբագրեն կամ կը ներկայացնեն իրենց հրատարակելի գրութիւնները՝ ըստ էութեան թէ ձեւի խոցելի վիճակով մը: Չենք զգար այդ իրաւունքը, որովհետեւ ո՛չ խմբագիրներ են անոնք, ո՛չ ալ պրոֆեսիոն մարդիկ՝ որոնք յաւակնութիւնը ունին անթերի բան մը հրամցուցած ըլլալու:

Խմբագիրներու միջեւ իսկ կրնան տարբերիլ ներկայացման ձեւերն ու «հրատարակելի»ն «մերժելի»էն զատորոշելու չափանիշները...

Եթէ հարկ կը տեսնենք խնդրոյ առարկայ դարձնել «գրասենեակային» հարց մը, մեր նպատակն է պարզապէս լուսաբանել չհաղորդուողները՝ մեր վերապահութեանց, յապաւումներուն, խմբագրական փոփոխութեանց կամ մերժումներուն մասին, եւ խնդրել մանաւանդ որ անմեղադիր ըլլան, — թիւր ու սխալ հետեւութիւններու չյանգին:

×

Կը տիրէ դժբախտաբար այն կարծիքը, թէ «թերթ»ը այն միջոցն է՝ ուր մարդիկ կրնան առանց պայմանի իրենց խօսքը, գիրը, մտածումները, տարածելի գաղափարը կամ նիւթը, ապրումն ու տեղեկութիւնները, «ըրած»ն ու «եղածը», «լսած»ն ու «ըսածը» հանրային սեփականութիւն դարձնել:

Այս կանխիկ ապահովութեան մէջ իր դերը ունի, նախ, «կարծիքներու, խօսքի եւ գրի ազատութեան» իմացումին խախտումը:

Երկրորդ ու աւելի հիմնական ազդակ մըն է «կը վճարեմ»ի ուժը կամ զէնքը: — «Յայտարարութիւն չէ՞, ուզած ձեւովս կտտամ»..., կամ՝ «պատրաստ եմ վճարելու, եթէ այս տեղեկատուութիւնը հրատարակէք անփոփոխ ու լրիւ»...

Երրորդ պատճառ մը կարելի է նկատել շատերու այն ինքնավստահութիւնը՝ թէ հրատարակութեան համար ղրկուած գրութիւնը կամ յայտարարութիւնը արժանի է տպագրութեան. ըստ էութեան թէ ըստ ձեւի՝ առարկելի ոչինչ ունի. Միայն... չկամութիւնն է որ կրնայ խափանել անոր երեւումը թերթին մէջ կամ մղել պատասխանատուները որ «կամայական» ու «քմահաճ» փոփոխութիւններ կատարեն, կրճատեն ու ջնջեն, վերածեն «իրենց ուզած» ձեւին...

Թէ օտար մամուլ կամ տարբեր հայաթերթեր ի՛նչ կ'ընեն ու կը խորհին՝ չենք ուզեր օրինակներ թուել ու վիճիլ տեսակէտներու շուրջ: Սակայն իբրեւ մօտէն ծանօթ Հայ Մամուլի ջախջախիչ մեծամասնութեան հանրային, խմբագրական, հրապարակագրային, բարոյական ու փորձառական ըմբռնումներուն՝ կ'ուզենք հաստատել թէ Հայ Թերթերու մէջ տեղ գտնող յետին լուրերն ու յայտարարութիւններն անգամ կը հպատակին որոշ իմացումներու, սկզբունքներու եւ անոնցմէ բխող պայմաններու:

Տեղը չէ մանրամասնելու հիմնական այն մտահոգութիւններն ու գնահատութեան չափանիշները, որոնք Հայաթերթինն են:

Բաւական է ընդհանուր կերպով ընդգծել, թէ «թերթ» մը միջոց չէ միայն, այլ մանաւանդ նպատակ: Կը ծառայէ հաւաքական — հանրային շահերու եւ ո՛չ անձնական: Կը ծառայէ՝ նախ ի՛ր իսկ գաղափարական, ընկերային, ազգային եւ բարոյական հասկացողութեանց ճամբով՝ առանց այլամերժութեան, յարգելով նաեւ ուրիշներու կարծիքն ու տեսակէտը, ի հարկին տեղ տալով անոնց ալ մտածումներուն եւ առարկութեանց. սակայն երբե՛ք ամէն գիր ու խօսք անպայման հիւրընկալելու պարտաւորանքին ենթակայ:

Թերթերը նկարագիր ունին, ու նկարագրային իրենց գծերուն կամ ուղղութեան բծախնդրութիւնը կ'անդրադառնայ ո՛չ միայն յօդուածներուն կամ տեսութեանց, այլ եւ տեղեկատուութիւններուն, ծանուցումներուն ու յայտարարութեանց, յետին իսկ տողերուն կամ տողին:

Քանի մը օրինակ միայն կ'ուզենք տալ, մենք մեզ բացատրած ըլլալու համար:

1·— Արեւմտեան (օտար) թերթերու ընթացիկ երեւոյթ է տեսնել յայտարարութիւններ՝ որոնք կապ ունին ամուսնութեան նպատակով խմբագրուած «ծամածռութեանց» կամ «կոչ»երու հետ: Ամէնէն ազատական ու բարեմիտ մօտեցումով իսկ, մենք չենք կրցած հաշտուիլ այն գաղափարին հետ, թէ հարկ է քաջալերել այս ձեւը: Ոմանք «օգտակարութիւն» կը գտնեն այս կերպին մէջ. ուրիշներ օրաթերթի «պարտականութիւններէն» մէկը կը նկատեն զայն. իսկ ենթակաները՝ իրե՛նք, «իրաւունք» մը կը դաւանին, վճարելու իրենց պատրաստակամութեամբ:

Մենք, ինչպէս ըսինք արդէն, Հայ Թերթի ու հանրային օրգանի մեր ըմբռնումին մէջ տեղ չենք տուած նման... «օգտակար» դերակատարութեանց ու յարգ մերժած ենք ընթացք տալ դիմումը կատարողներու ցանկութեան:

2·— Ամուսնական տարեդարձներ տեղի կ'ունենան, ու այդ առթիւ ընդունելութիւններ կը կազմակերպուին: Ասուած աւելցնէ՛ անոնց թիւը...: Շաբաթ մը ետք, կը հասնին նկարագրականները, — ենթադրելի եւ աներեւակայելի բոլոր մանրամասնութիւններով: Տարեդարձը ո՞վ կազմակերպեց, ընդունելութեան քանի՛ հոգի եւ ո՛րոնք ներկայ էին, ի՛նչ կերան–խմեցին, ի՛նչ յուզիչ արտայայտութիւններ եղան...

Միշտ մերժած ենք:

Կը մնանք հիմնական այն սկզբունքին վրայ, որ այս կարգի անհատական, մտերմական կամ ընտանեկան հաւաքոյթներուն արձագանգ հանդիսանալու պահանջ կամ պարտաւորութիւն չունի որեւէ Հայ Թերթ:

3·— Հայրենակիցներ կը մեռնին: Ամէն մէկուն պատճառած ցաւը եւ վիշտը չեն կարօտիր բացատրութեան: Անոնց չիջումին արձագանգը տալ քանի մը տողով՝ հասկնալի նկատուի թերեւս այս երկրին մէջ: Սակայն «ընտանեկան տոմար»ներու հետ շփոթել թերթը ու «գիրք ծննդոցի» եւ «վարք հանգուցեալի» վերածել ղրկուած գրութիւնները՝ հասկնալի չէ: Բացառապէս համազգային դէմքերու, իրենց կեանքով ու գործով հաւաքական եւ հանրային մեր կեանքին մէջ «ճամբայ բացող» մարդոց կենսագրականն է միայն, որ Հայ Թերթին մէջ կրնայ տեղ գրաւել:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԼԱՆՏԱԿԱՆ ԱՆԵԼԸ

Հարաւային Իրլանտայի վարչապետը՝ Լինչ, վճռական խօսակցութիւններ կ'ունենայ Անգլիոյ վարչապետին հետ, լուծում մը գտնելու համար Հիւսիսային Իրլանտայի: Լինչի ուզածը պարզ է բայց Անգլիա չի խորհիր թէ առիկա լուծում մը ըլլայ, ընդհակառակն: Արդարեւ, Հարաւային Իրլանտա կ'ուզէ մասամբ ձեռք առնել Հիւսիսային Իրլանտան եւ գործակցաբար Լոնտոնի հետ ելք մը գտնել: Լինչ դէմ չէ Այրիշ Թայմզի մէկ թելադրանքին, ուր թերթը կ'առաջարկէ Միացեալ Ազգերու Ուժերու հաստատում մը Հիւսիսային Իրլանտայի սահմանի երկայնքին: Այս ուժերը տեղը պիտի առնեն ներկայիս հոն գտնուող անգլիական զօրքին: Այս առընչութեամբ, եւ ըստ Լինչի Լոնտոն եւ Տըպլին միասնաբար պէտք է դիմեն Միացեալ Ազգերուն: Հաւանական չէր նկատուեր որ Անգլիոյ վարչապետը հաւանի նման կարգադրութեան մը, մանաւանդ այն մտահոգութեամբ թէ Հիւսիսային Իրլանտայի բողոքականները կրնան բուռն յարձակողական անցնիլ:

Հարաւային Իրլանտայի վարչապետը կ'ուզէ նաեւ որ հետզհետէ վերջ գտնէ վարչական արգելափակման դրութիւնը, զոր ի գործ դրաւ Անգլիա, եւ որ, ըստ Լինչի, գլխաւոր դրդապատճառն եղաւ վերջին շաբաթներու խռովութեանց:

Ամէն պարագայի մէջ կացութիւնը ծանր է եւ եթէ Անգլիա ու Հարաւային Իրլանտա ելք մը չգտնեն, հետեւանքները շատ աւելի ծանրակշիռ բնոյթ կրնան առնել:

Յիշենք որ ընդդիմադիր Ուիլսըն «դայթակղեցուցիչ մերժում» որակած է Անգլիոյ վարչապետին բացասական պատասխանը իր դիմումին: Ծանօթ է որ Աշխատաւորական պարագլուխը կ'ուզէր որ Խորհրդարանը արտակարգ նիստի հրաւիրուի Իրլանտայի դէպքերուն առթիւ: Անգլիոյ սենտիքաները զօրավիգ կը կենան Ուիլսընի այս հարցին մէջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԱՈՒՉԵՍԿՈՒ անգամ մը եւս շեշտեց Ռումանիոյ անկախութիւնը Մոսկուայի նկատմամբ: Այս յայտարարութիւնը ըրաւ սպանացի համայնավարներու պատուիրակութեան ի պատիւ տրուած ընդունելութեան մը ընթացքին: «Իւրաքանչիւր ժողովուրդ, ըսաւ Չաուչեսկու, իրաւունքն ունի իր հաւաքականութիւնը ձեւաւորելու եւ իր հարցերը լուծելու ըստ այն կացութեան որ կը տիրէ իր երկրին մէջ»:

ԱԹԷՆՔԻ մէջ վերջ գտան յոյն–կիպրական խօսակցութիւնները: Մակարիոս Արք. յաջորդաբար տեսակցեցաւ վարչապետին եւ Արտաքին նախարարին հետ: Կիպրոսի հարցին շուրջ «համարակայ գիծ»ի մը հետեւելու որոշում տրուած է: Մակարիոս ՄԱԿը նկատած է բարենպաստ իրողութիւն մը, ինչ որ մտածել կու տայ քաղաքական դէտերու, թէ Աթէնք եւ Նիկոսիա կրնան, ի հարկին, ՄԱԿի դիմել Կիպրոսի հարցի կարգադրութեան համար:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի որոշումով՝ կուսակցութեան 6րդ համագումարը տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 6ին: Համագումարը տեղի պէտք է ունենար յառաջիկայ տարի նոյն թուականներուն: Կուսակցութեան առաջին քարտուղարը ճշդեց, թէ իրենց նպատակն է ապահովել բնակչութեան օժանդակութիւնը հետապնդուած նպատակներու իրագործման համար՝ արդիականացում ընկերվարական երկրի մեքենան, ընկերային եւ տնտեսական զարգացում:

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ յեղափոխական դատարանը կը շարունակէ դատել 12 նախկին պետական դէմքեր, որոնք ամբաստանուած են «բարձր դաւաճանութեամբ»՝ ծրագրելով դաւել նախագահին դէմ, անցեալ Մայիսին: Դատախազը 9 ամբաստանեալի համար մահապատիժ եւ երեք ամբաստանեալներու համար տաժանակիր աշխատանքի ցկեանս բանտարկութիւն պահանջեց: Մահապատիժ պահանջուած է նախկին փոխ–նախագահ Ալի Սապրիի համար:

ՔՈՆՔՈՐՏ օդանաւը Թուլուզէն Քայէն յաջող թռիչք մը կատարեց՝ 5000 մղոն ճամբան 4,30 ժամէն կտրելով: Զորս հազար հոգի օդակայան գացած են դիմաւորելու համար օդանաւին ժամանումը: Յաջորդ հանգրուանն է՝ Ռիօ տը Ժանէյրօ: Ծամբորդատար օդանաւ մը վար ինկաւ Ալասքայի մէջ: 111 հոգի մեռան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

—o—

Մինսկի մէջ, Օգոստոս 28ին, «Արարատ» մեծ պարտութիւն մը կրեց տեղւոյն «Դինամօ» խումբէն:

Հայաստանի խումբը տկար կազմով ներկայացաւ: Արդարեւ, անոր մարզիկներէն քանի մը հոգի վիրաւորուած էին, երբ նախապէս հանդիպում մը ունեցած էին Մոսկուայի «Սպարտակ»ին դէմ, այս վերջինին կոշտ խաղին հետեւանքով: Միւս կողմէ, խումբին լաւագոյն կոլ նըշանակողը՝ Եդուարդ Մարգարով, կը բացակայէր դաշտէն:

Տեղատարափ անձրեւ մը դաշտը դարձուցած էր լճրծուն: Խաղի սկզբնական շրջանին Արարատցիները ձեռք կ'առնեն նախաձեռնութիւնը, որ, սակայն, երկար չի տեւեր, խումբին տկար կազմին հետեւանքով:

Մրցումը վերջ գտաւ 4–1 արդիւնքով, ի նպաստ Մինսկի «Դինամօ»ին:

Այս պարտութեամբ Արարատ դիրքի խախտում ունեցաւ: Խաղացուցակի երկրորդ դիրքէն, զոր կը գրաւէր երկար ատենէ ի վեր, իջաւ երրորդ դիրքը:

Այսպէս՝ առաջին կարգի վրայ կը գտնուի միշտ Քիեւի «Դինամօ»ն, երկրորդ դիրքի վրայ կը գտնուի այժմ՝ Մոսկուայի «Դինամօ»ն, իսկ երրորդ՝ «Արարատ»:

Աւելցնենք, որ Հայաստանի ազգային խումբը վերստին երկրորդ դիրքը գրաւելու հնարաւորութիւնն ունի, քանի որ Մոսկուացիք երկու մրցում աւելի կատարած են:

Այլեւս կասկածէ դուրս է, որ ախոյեան պիտի հանդիսանայ Քիեւ: Արդարեւ 38 կէտ արձանագրած էր 24 խաղերէ ետք, Օգոստոսի վերջերը:

ՃԱՏՐԱԿ

Ճատրակի միջազգային Դաշնակցութիւնը, նկատի առնելով Երեւանցի Ռաֆայէլ Վահանեանի արաձնագրած փայլուն յաղթանակը, Վրնեաչկա– Բանիայի միջազգային մրցաշարքին, մեծ վարպետի կոչում շնորհեց անոր:

ԵՐԲ Կ'ԱՆՏԵՍՈՒԻՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

Ա.

ԽՄԲ.— Արձակագիր եւ լրագրող Կամարի Տոնոյեան յաճախ կ'անդրադառնայ Հայաստանեան հոգերու, անկեղծ տրամադրութեամբ եւ առանց հետեւելու դարձդարձիկ ուղիներու: Վերջերս «Գրական Թերթ»ի Յունիս 18ի թիւին մէջ պատկերացուցած էր Երեւանի հեռատեսիլին անճախանձելի վիճակը (Տես՝ «Յառաջ» Յուլիս 9 եւ 10), իսկ նոյն թերթի անցեալ տարուան Սեպտեմբեր 25ի թիւին մէջ՝ գինիի եւ քոնեակի արտադրական որակի խաթարումը:

Արձակագիրը՝ «Գրական Թերթ»ի Օգոստոս 13ի թիւին մէջ, այս անգամ, կ'անդրադառնայ Հայաստանի երգի – պարի պետական խումբին յայտագրին, զայն գտնելով անհարազատ հայկ. պարարուեստի ձեւին եւ ոգիին: Այս մասին արտայայտուած են նաեւ շատեր: Աւելցնենք, որ շատեր գնահատանքի արտայայտութիւններ ունեցան պարախումբի նոր յայտագրին մասին:

Կը ներկայացնենք գլխաւոր հատուածներ Կ. Տոնոյեանի յօդուածին:

— 1938ին իր առաջին հրապարակային համերգը տուաւ Թ. Ալթունեանի ղեկավարած ժողովրդական երգի – պարի համոյթը: Առաջին համերգները տպաւորիչ էին: Հայկական ժողովրդական երգի ու պարի ալթունեանական մեկնաբանութիւնները բոլորովին թարմ էին եւ այդ օրերու մեր ընդհ. ազգային ճաշակին եւ արուեստի չափանիշներուն միանգամայն համապատասխան, սակայն, ըստ երեւոյթին, ոչ այնքան բարձր, որպէսզի բաւարարէին երկու – երեք տասնամեակներ շարունակ:

... 1970 Յունիսին Հայֆիլհարմոնիայի մեծ դահլիճին մէջ հազիւ քանի մը տասնեակ հանդիսատեսներ կային դիտելու Ալթունեանի խումբի երգապարերը: Իրաց այս կացութեան մէջ անսպասելի կերպով խումբի ղեկավար նշանակուեցաւ ծանօթ երգահան Էդկար Յովհաննիսեան, սովորաբար մեծ կտորներ յօրինող, ժողովրդական երգի – պարի խումբէն հեռու կեցած մարդ մը: Խումբը, փաստօրէն, լուծուեցաւ, հաւաքուեցաւ նորը, առաւելաբար երիտասարդներէ կազմուած:

Խումբին առաջին երկու ներկայացումները (Մարտ 30 եւ Յուլիս 17) բաւական լայն գիծերու մէջ պատկերացուցին այն սկզբունքները, որոնցմով կ'առաջնորդուին հայկական ազգային – ժողովրդական պարարուեստին զարգացումը եւ կատարելագործումը խումբին մէջ: Պարարուեստին մէջ շարժումներու եւ բովանդակութեան միասնութիւնը ստեղծուած է հազարամեակներու ընթացքին, եւ հազարամեակներու պատմութիւն ունեցող պարարուեստ մը չի կրնար պարզունակ ըլլալ եւ, անշուշտ, ստեղծած է իր գաղտնիքները: Ազգային մշակոյթի ամբողջ ասպարէզ մը ժամանակակից բարձր պահանջներու եւ ճաշակի մակարդակին հասցնելու, այսինքն՝ արդիականացնելու համար անհրաժեշտ են ոչ միայն բարձր տաղանդ, ճաշակ, այլեւ խոր գիտելիքներ: Հակառակ պարագային կը մնայ միայն մէկ «ուղին», ժողովրդական արուեստը զարգացնելու եւ կատարելագործելու համար: Առնել ժողովրդականը, կտրատել մկրատով, ինչպէս որ յարմար կը գտնես, զայն կպցնել դասական կամ արդիական արուեստի այս ու այն տեղէն վերցուած, կամ պարզապէս սեփական քմահաճոյքով յօրինուած բաղադրիչներ եւ ներկայացնել զայն արուեստի մէջ անուանուած ընտրողական ձեւով: Այս ալ կարելի է անուանել արդիականացում, նորարարութիւն: Հայկական ժողովրդական երգի – պարի նոր խումբը այս ձեւով կը վարուի:

«Կարապի լիճին» մէջ ողամարդիկ կը պտըտին նոյն ձեւով, բոլոր պարերուն մէջ կը պտըտին նոյն ձեւով, հայկական ժողովրդական երգի – պարի խումբին մէջ կը պտըտին նոյն ձեւով: Ասիկա կը նմանի անոր, որ մեր ճարտարապետները փափքելով զարգացնել հայկ. ազգային ճարտարապետութիւնը, Հոփիսմէի տաճարի ձեւերուն զուգակցէին կոթական, միաժամանակ ռոքոքօ, միաժամանակ արգիական ճարտարապետական ձեւեր:

... Յայտագրի հիմնական մասը կը կազմեն պատմաղիցարանական երկու ընդարձակ ներկայացումներ՝ « Սասնայ Դաւիթ » եւ « Վարդանանց խաղեր »: Արդիականացումը կատարուած է ժողովրդական պարերուն մէջ ներմուծելով եւրոպական բեմապարի, յունական ողբերգութեան եւ ժամանակակից հանդիսատեսին կողմէ առաւել ընդունելութիւն գտած պարարուեստներու բաղադրիչներ: Այլափոխուած են նաեւ տեսարանները, տիպարները: Հոս մենք գործ ունինք ազգային արուեստի զարգացման մէջ կեղծ « արուեստաշինութեան » հետ, երբ այդ արուեստի կատարելագործման միակ կարելի ճամբան կը փոխարինուի գոյութիւն ունեցող բարձր արուեստներու հասարակ ընդօրինակութեամբ (առանց մտածելու, որ այդ արուեստները, ի վերջոյ, ստեղծուած են նոյնպէս ազգային, ժողովրդական հիմերու վրայ): Պարերը կազմուած են դասական «փա»երու դիւրացած շարժումներէ, որոնց մէջ փոխուած է աննշան կերպով նկարագիրը: ... Դաւիթի եւ Խանդութի տեսարանը կը յիշեցնէ Սեւիլեան խրախճանքի տեսարանները, ոչ թէ իսկական, այլ այն, զոր կը հնարեն «պարաստեղծները» եւ ամէնուր կ'օգտագործեն տարբեր տեսարաններու մէջ «սպանական» տեսարաններ մտցնելու համար: Խանդութի պարային նկարագիրը, անոր դիրքը պատշգամբի վրայ այնքան գռեհիկ են, որ կը զարմանաս, թէ այսպիսի անճաշակութիւն ինչպէս կարողացած է բեմ ելլել:

Ժամանակագրական եւ աշխարհագրական առումով, հայկական ազգային պարի ըմբռնումը փոփոխութեան ենթարկուող եւ ճիշդ այդ պատճառով ալ լայն հասկացութիւն է: Սակայն ազգային ժողովրդական արուեստի հիման վրայ արդիական, նոր արուեստի ստեղծումը երբեք չի նշանակեր խախտել եւ ոտնահարել ազգայինին հիմքը կազմող «նորմ»երը: Այս ըսելով պէտք է հասկնալ ոչ միայն իւրաքանչիւր յատակ ձեւի տակ ըմբռնուող հին բովանդակութիւնը եւ կամ հակառակը, այլեւ իւրաքանչիւր ստեղծագործութեան պատմական, քաղաքական, ընկերային – տնտեսական, կենցաղային, ինչպէս նաեւ այլ իրականութեան ամբողջ «թելադրանքը», սկսած բարոյական չափանիշներէն մինչեւ մարդկային յարաբերութիւններու ամբողջ համակարգը:

«Ուզունդարա» պարած են հեղ, ամօթխած կիներ, եւ պարի բոլոր ձեւերը կը չեչտեն կնոջական այդ յատկանիշները: Փորձեցէք «Ուզունդարա» պարող կնոջ հագցնել մինի–ժիւփ, եւ անմիջապէս հակասութեան մէջ կը մտնէք պարի այդ հին, իր ժամանակի իսկական բովանդակութեան, այսինքն՝ «նորմ»ին հետ... նոյնքան հակասութեան մէջ կը մտնէք, եթէ հայկական հին ազգային պար պարող կնոջ մը հագցնէք ռուսական սարաֆաններ: Երգի եւ պարի նոր խումբը, բառացիօրէն, այդպէս կը վարուի: «Դաւիթի հարսանիքը» տեսարանին մէջ Խանդութ կուրծքով կը հարուածէ Դաւիթի կուրծքը: Կ'ըմբռնե՞ն խումբին ղեկավարները, որ այդ ժամանակներու հայկական պարերուն մէջ կնոջ մը համար աւելի գռեհիկ շարժում չէր կրնար ըլլալ: Ո՞ւր տեսնուած է, որ հայկ. միջնադարեան պարին մէջ կին մը ոտքը գետին զարնէ. ասիկա կ'ընէին միայն մարդիկ, խրախճանքի պարերուն մէջ եւ այն ալ, երբ շատ խմած կ'ըլլային:

Կ. ՏՈՆՈՅԵԱՆ

ԽԱՒԱՐԻ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

ՄԱՖԻԱՆ

Ա.

Մութ փողոց մը: Ստուերները կը սահին մայթին վրայ, գլխարկ ու լայն թիկնոց հագած: Կը բարձրանան տան մը աստիճանները: Կը քալեն նրբանցքի մը մէջ ու ոտքի մէկ հարուածով կը բանան դուռ մը: Ներսը սեղանի մը չուրջ նստած չորս հոգի, առջեւնին թղթախաղի տրցակ մը եւ թղթադրամներ, որոնց վրայ կը տարածուի լուսամփոփի մը տկար լոյսը: Նստողները սարսափահար ոտքի կը կանգնին ու ձեռքերնին կը տանին իրենց գրպանները, բայց արդէն ուշ է: Ժամանոցները, առանց ազդարարութեան, կրակ բացած են իրենց կարճ գնդացիրներով: Զոյս գլխակներ գետին կը փլչին: Ժամանոցներէն մէկը գրպանէն կը հանէ թուղթի կտոր մը եւ կը դնէ սեղանին վրայ ու ստուերները կրկին կ'անհետանան խաւարին մէջ: Թուղթի կտորին մէկ կողմը գծուած է բաց ձեռքի մը հինգ մատները, միւս կողմը գրուած է Քաուզա նօստրա, *— Մեր Դատը:*

Յաջորդ օրը, թերթերը իրենց առաջին էջին ճակատը կը գրեն.

«Մաֆիան հաշուեյարդարի կ'ենթարկէ հակառակորդ խմբակի մը չորս անդամները»:

Ի՞նչ է սակայն այդ Մաֆիան, *աւազակներու այս կազմակերպութիւնը, որ խորհուրդ մը պէս կը կրծէ Միացեալ Նահանգներու ընկերային կեանքը:*

Մաֆիայի ծննդավայրը Սիկիլիա կղզին է: Անկէ մօտ եօթը դար առաջ, Սիկիլիան կը գտնուէր ֆրանսական ուժերու տիրապետութեան տակ, իսկ Իտալիոյ հարաւային մասը, Նափոլիի շրջանը, կը պատկանէր Սպանիոյ թագաւորին, որ կը ջանար Սիկիլիան ալ առնել իր հովանիին տակ: Կղզիին մէջ կը տիրէր լարուած մթնոլորտ մը եւ բախումներ տեղի կ'ունենային Ֆրանսայի եւ Սպանիոյ կողմնակիցներուն միջեւ: Սիկիլիացիներուն բուն նպատակն էր ապահովել իրենց անկախութիւնը, Սպանիոյ զօրքերուն օժանդակութեամբ:

1282 Մարտ 30ի իրիկունը, Փալերմայի արուարձաններէն մէկուն եկեղեցիին մէջ տեղի կ'ունենար երեկոյեան ժամերգութիւն: Եկեղեցիին դրան առջեւ երիտասարդ մը եւ երիտասարդուհի մը ձեռք ձեռքի բռնած՝ կը սպասէին արարողութեան վախճանին, որպէսզի քահանան գիրենք ներս կանչէ ու պսակէ: Քիչ անդին, զինուորական ջոկատ մը կը խուզարկէր կերպասի վաճառականի մը տունը, ուր ապաստան գտած ըլլալ կը կարծուէր Սպանիոյ թագաւորին լրտեսներէն մէկը:

Երիտասարդը, որ անհամբեր էր, ձգեց նշանածին ձեռքը ու եկեղեցիէն ներս մտաւ, տեսնելու համար, թէ ո՛ւր հասած էր արարողութիւնը: Ճիշդ այդ պահուն, փողոցէ մը յայտնուեցաւ զինուորական ջոկատը, որ կը շարունակէր իր շրջագայութիւնը: Ցինապետ Փիէռ Տրեմէ, որ հրամանատարն էր ջոկատին, ի զուր փնտռած էր լրտեսը: Փոխարէնը, հարուստ վաճառականի մը մառանին մէջ գտած էր

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ.Ն ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Տիգրանակերտի մէջ գլխաւորաբար Հ. Յ. Դաշնակցութեան ոգու ու գաղափարաբանութեան խմորումները սկսած են 1900ին: Սասնոյ լեռներուն, Մշոյ դաշտերուն «Մահ կամ Ազատութիւն» ուխտող ճան ֆետայիներու կռիւներուն արձագանգները, ուր՝ անկից Տիգրանակերտ իջնող փախստականներու պատմութիւնները, երիտասարդներուն սրտերը վառած ու հոգիները դարձուցած են ազգին ու անոր ճակատագրին:

1901ին վերադարձնումի ու Հայրենասիրութեան ոգիով լեցուած երիտասարդութիւն մը, գործակցութեամբը, ազգ. վարժարանի ուսուցիչներէն Պր. Մանուկ Դանիէլեանի, հիմը կը դնէ «Ուսումնասիրաց» միութեան մը: Այս երիտասարդներու ջանքերով Ս. Կիրակոս մայր եկեղեցւոյ շրջափակին, ազգ. վարժարանի սրահներուն մէջ կը հիմնուի գրադարան մը, կը ստացուին հայ թերթեր, կը տրըւուին լսարաններ ու դասախօսութիւններ:

1903ին դեռ տասնըինը տարու նորհաս երիտասարդ, Իզմիրէն վերադարձիս, հիացումով դիտեցի այս գործօն երիտասարդութիւնը որոնցմէ մասամբ կարելի է յիշել Պետրոս Սարքիսեանի, Մկրտիչ Մարտիրոսեանի, Մկրտիչ Թիւթիւնճեանի, Յովսէփ Տագլեանի, Յարութիւն Ժամագործեանի, Յակոբ Մալխասեանի, Թուխման Տէր – Պօղոսեանի ու Զուլալի (Լեւոն Կարապետեան) անունները:

Զուլալ ինձմէ տարի մը առաջ վերադարձած էր Իզմիրէն: Ամէնէն եռանդուն գործողներէն էր երիտասարդներուն մէջ: Ան ու ես 1895ի ջարդերուն, մեր ծնողքները կորսնցուցած, Տիգրանակերտէն խումբ մը որբերու ու որբուհիներու հետ Իզմիրի ազգային «Ներսէսեան» որբանոցը ղրկուած էինք:

Շնորհիւ Իզմիրի քաջակորով դաշնակցական ընկերներու հետ ունեցած մեր յաճախակի շփումներուն, երկուքս ալ Դաշնակցութեան ոգիով լեցուած ու հաղորդուած էինք արդէն:

Տիգրանակերտ նոր հասած օրերուս, Զուլալ խոշոր աչքերը ինծի յառած, սիրտը բացաւ եւ ըսաւ. «Ժամանակն է, պէտք է Դաշնակցութիւն հիմնենք, խումբեր կազմենք հոս...»:

Ցանդուգն, տաք սիրտ, ու ազատամիտ էր Զուլալ. դէպի յեղափոխութիւն, դէպի կռիւ սիրտ ու սէր ունէր: Տեղւոյն երիտասարդութեան մէջ, իմ գալէս առաջ, գաղափարական մտերիմներ պատրաստելու, զանոնք Դաշնակցութեան մօտեցնելու, վառելու ջանքեր, փորձեր ըրած էր միշտ: Զուլալ, Ս. Կիրակոս եկեղեցւոյ շրջափակը խռացած երիտասարդներէն, Դաշնակցութեան յարող ամէնէն վստահելիներէն ինձ ներկայացուց Յարութիւն Ժամագործեան ու Թուխման Տէր–Պօղոսեան երիտասարդները:

Յաճախակի շփումներ, տեսակցութիւններ ունեցանք միասին, մտերմացանք, ու վերջապէս 1904ին, խիստ զգուշաւոր ու գաղտնի, Տիգրանակերտի մէջ կազմեցինք մեր առաջին օրինաւոր Հ. Յ. Դաշնակցութեան խումբը, Նփրկերտի (Ֆարխին) Հ. Յ. Դ. կոմիտէին հետ հաղորդակցութեան մէջ մտնելով:

1905ի սկիզբներուն, երբ դաշնակցական, մեր օրինական ընդունելութեան գիրը, ինչպէս նաեւ կանոնագիր – ծրագիրը, ստացանք Վանի Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէէն:

Առաջին օրերուն, Վանէն յայտնի ղեկավար գործիչ Իշխան, գրեց մեզ խրախուսիչ ու հայրենաշունչ նամակներ, վերջը, գործիչ Սարգիս կը գրէր մեզ նոյնպէս ջերմ ու հրաւառ: Վանէն կը ստանայինք ժընեւ հրատարակուող Հ. Յ. Դ. պաշտօնաթերթ «Դրօշակ»ը, յեղափոխական գրքոյկներ՝ խիստ զգուշաւորութեամբ, վստահելի ջորեպաններու ու ճամբորդ ընկերներու միջոցաւ:

Տիգրանակերտի յայտնի Ալի Փարտաղ Թաղը, մենաւոր փողոցի մը մէջ, ինքս յարմար տուն մը վարձեցի: Զուլալ եւս մօտս եկաւ բնակելու: Մեր կուսակցական գաղտնի ժողովները հոն կ'ընէինք, նորամուտ ընկերներու ուխտերը հոն կ'առնէինք:

Այն տան հնամենի մթին մառաններուն ու առաստաղներուն մէջ խիստ վարպետօրէն շինած էինք, մեր յեղափոխական գրութիւններուն ու զէնքերուն համար թաքստոցներ: Ֆարխինէն, Մուշէն եկող ընկերներ հոն մեզ մօտ կը պահէինք:

Մեր գլխաւոր ջանքն էր մեր թիւը բազմացնել ու ինքնապաշտպանութեան համար արագ պատրաստուիլ: Թուրքին, Քիւրտին հայատեաց մոլեռանդութիւնները, ջարդերու կսկիծն ու վախը մեր սրտերուն մէջն էր միշտ...: Մեզ վստահութիւն ներշնչող երիտասարդներուն կը մօտենայինք, միշտ շփումներ կ'ունենայինք, ազգային ու յեղափոխական ոգիով ու մտքով զանոնք կանխապատրաստելով մեր մէջ կ'առնէինք:

Ս. Կիրակոս եկեղեցի շրջափակը տեղի ունեցած լսարանները, ու գրադարանը յաճախող երիտասարդութիւնը գլխաւոր հողն էր մեր գաղափարական աշխատանքներուն, ու շարքեր խտացնելու համար:

ՅՈՎՀ. ԵՐԷՑԵԱՆ

(1 – Շար.)

ընտիր գինիի հաստափոր տակառներ եւ առատօրէն յագեցուցած էր իր ծարաւը: Երբ եկեղեցիին դրան առջեւ առանձին տեսաւ զեղանի Սիկիլուհին, խոյացաւ անոր վրայ ու ձեռքէն քաշելով տարաւ նեղ անկիւն մը մէջ ու փորձեց զայն բռնաբարել: Աղջիկը դիմադրեց այնքան կատաղութեամբ, որ վերջ ի վերջոյ յաջողեցաւ պրծիլ զինուոր յիսնապետին ձեռքէն: Պատառուած հագուստներով վազեց դէպի եկեղեցի, բայց յանկարծ կօշիկին կրունկը բռնուեցաւ սալաքարերու արանքին մէջ ու խեղճ աղջիկը ինկաւ: Գլուխը զարնուեցաւ եկեղեցիի սուր անկիւնաքարին ու ճեղքուեցաւ:

Ճիշդ այդ պահուն, երիտասարդը՝ նշանածին ճիչերը լսելով, դուրս նետուեցաւ եկեղեցիէն, մօտեցաւ Ֆրանսացի յիսնապետին ու դաշունահարեց զայն՝ գոչելով. Մոռթէ ալլա Ֆրանսիա, Իթալիա անելա. Մահ Ֆրանսայի, այս կը փափաքի Իտալիա: Եթէ իտալերէն բառերուն առաջին գիրերը քով քովի բերենք՝ կ'ունենանք Մ. Ա. Ֆ. Ի. Ա. բառը:

Նոյն վայրկեանին փողոցէ փողոց կը կրկնէին վերի նախադասութիւնը եւ կը յարձակէին Ֆրանսացիներուն վրայ, մեծ ջարդ մը տալով անոնց: Այս դէպքը պատմութեան գիրքերուն մէջ կը կոչուի Սիկիլեան իրիկուան ժամերգութիւն: Հարկաւ տիրող իշխանութիւններուն հակազդեցութիւնը արիւնալի եղաւ, եւ շատ մը Սիկիլիացիներ իրենց գլուխը ձգեցին Ֆալերմայի փողոցներուն մէջ:

Բայց այդ օրը, Մաֆիան ծնած էր: Ինչպէս կը տեսնէք, սկզբնական շրջանին Մաֆիայի նպատակը վեհ էր, հայրենասիրական, բայց երբ քաղաքական պայմանները փոխուեցան, կազմակերպութիւնը մնաց. փոխուեցան անոր նպատակները. ան դարձաւ կազմակերպուած աւազակախումբ:

Մաֆիոզիները սկսան սարսափ տարածել իրենց հայրենակիցներուն վրայ եւ անոնց փնտռել տալ Ֆրանսական իշխանութեան օրերը: Գողութիւնը, սպանութիւնը, բռնաբարումը դարձան անոնց հանապազօրեայ զբաղումը: Այնքան զօրաւոր էին, որ ամբողջ կղզին, ներառեալ պետական պաշտօնեաները, կը դողային Մաֆիա անունը լսելով:

Հռոմէացիներուն օրով, Սիկիլիան կը կոչուէր կայսրութեան շտեմարանը, որովհետեւ հարուստ էր ցորենով եւ հողագործական բերքերով: Սակայն երբ բնակչութիւնը բազմացաւ, կղզին դարձաւ աղքատ: Եօթը միլիոն մարդ կը բնակի 25 հազար քառ. քիլոմեթր տարածութեան վրայ, որուն երեք քառորդը լեռնային է: Երիտասարդ Սիկիլիացիին համար աղքատութենէն փրկուելու միակ միջոցն էր անդամակցիլ կազմակերպութեան:

Թեկնածուներ շատ էին, բայց ընտրեալներուն թիւը քիչ: Պէտք էր ըլլալ ճըկուն, ճարպիկ, անվախ ու գաղտնապահ:

Ամէնէն առաջ կ'ընտրուէին այն թեկնածուները, որոնք խնդիր ունեցած էին ոստիկանութեան հետ կամ արիւն ունէին իրենց ձեռքերուն վրայ:

Ընդունելութեան արարողութիւնը տեղի կ'ունենար ամայի փլատակի մը մէջ: Թեկնածուն կը հրաւիրուէր որոշ վայր մը, քաղաքէն դուրս: Հոն իրեն կը սպասէին երկու մաֆիոզիներ: Թեկնածուին աչքերը կը կապէին սեւ լաթով ու թեւէն բռնած՝ կ'առաջնորդէին դերբուկ արահետներէ մինչեւ փլատակ բերդ մը կամ լքուած վանք մը: Թեկնածուն երբ աչքերը կը բանար, ինքզինք կը գտնէր խուցի մը չորս պատերուն մէջ: Հոն կը մնար ցերեկ մը եւ գիշեր մը անօթի ու ծարաւ, յետոյ կը տարուէր ժողովասրահ, ուր իրեն կը սպասէին դիմակաւոր մարդիկ՝ նստած սեղանի մը առջեւ:

Սեղանին վրայ դետեղուած էին խաչ մը եւ սուրբի մը պատկերը: Թեկնածուն ձեռքերը կը դնէր պատկերին վրայ ու կ'երդնուր յանուն ազատութեան եւ մարդասիրութեան իր անձը դնել կազմակերպութեան տրամադրութեան տակ: Յետոյ դաշոյնով կը ծակէր երակը ու քանի մը կաթիլ արիւն կը թափէր խաչին եւ սուրբի պատկերին վրայ: Այլեւս ցկեանս կապուած էր Մաֆիային եւ պէտք էր կատարէր իր մեծաւորներուն հրահանգները՝ առանց պատճառաբանելու:

Նոյն տեսակի կազմակերպութիւն մըն ալ ծնունդ առած էր Նափոլիի մէջ եւ կը կոչուէր Լա Քամոռա, որուն անդամները մեծ պաշտօններ ապահոված էին բանակին եւ պետական գրասենեակներու մէջ: Երկար տարիներ այս երկու կազմակերպութիւնները արիւնալի պայքար մղեցին իրարու դէմ, բայց վերջ ի վերջոյ այն եզրակացութեան եկան, որ լաւագոյնն էր իրարու հետ համաձայնիլ:

Մաֆիայի հիմնաքարն էր իր անդամներուն գաղտնապահութիւնը: Վէճերու պարագային, կը դիմեն ոչ թէ ոստիկանութեան, այլ իրենց կազմակերպութեան պատասխանատուներուն, որոնք հանդարտօրէն կը հարթեն տարակարծութիւնները: Նոյնիսկ չարչարանքներու տակ կը մերժեն անունը տալ իրենց կազմակերպութեան միւս անդամներուն եւ մանաւանդ ղեկավարներուն: Այս պատուոյ օրէնքը կը կոչուի Օմերթա կամ վեհ լռութիւն: Մաֆիոզին կը նախընտրէ մեռնիլ, քան դաւաճանել այդ օրէնքին, որովհետեւ գիտէ, թէ օրինազանցութեան պարագային, իր անունը կ'անցնի Մաֆիայի սեւ ցանկին վրայ եւ ուշ կամ կանուխ կը գտնէ իր պատիժը՝ որ մահ է: Ո՛չ մէկ ուժ, ոչ մէկ պարիսպ կրնայ պաշտպանել զայն մաֆիոզիներու օրէնքէն: Դատաւորները գաղտնի նիստ մը կը գումարեն եւ ամբաստանեալի բացակայութեան կ'առնեն իրենց վճիռը՝ միաձայնութեամբ: Անկէ ետք ոչ մէկ վերաքննութիւն, ոչ մէկ ներում: Յանցապարտը, ուր որ ալ ըլլայ, կ'ենթարկուի իր ճակատագրին: Եթէ բանտարկուած է, ուրիշ բանտարկեալ մը զինք կը սպաննէ, եթէ խոյս տուած է հեռաւոր ու անծանօթ երկիր մը, կը հետապնդուի ու կը սպաննուի իր չսպասած մէկ պահուն:

ՆՈՒՊԱՐ ՋԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՕՏԱՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐ ՆՈՐ–ՋՈՒՂԱՅԻ Ս. ԱՄԵՆԱՓՐԿՉԵԱՆ ՎԱՆՔՈՒՄ

—o—

Օգոստոս 22ին, կիրակի, կէսօրից յետոյ ժամը 3ին, ընկերակցութեամբ Իրանի Արտաքին Գործոց նախարարութեան փրոթոքոլի բարձրաստիճան պաշտօնեաներից Պր. Ն. Սալեհիի, Նոր-Ջուղայի Ս. Ամենափրկիչ վանք այցելեց Փաքիստանի Ծրագրումի նախարար՝ Բաշիտ, որ մասնակցում էր Իսֆահանում գումարուած «Յառաջադիմութեան համար Շրջանային Գործակցութեան» համաժողովին Իրանի, Թուրքիոյ եւ Փաքիստանի Արտաքին նախարարների մասնակցութեամբ եւ նախագահութեամբ Իրանի Արտաքին նախարար՝ Արտեշիր Զահեդու, իր ընկերակիցների հետ միասին Ս. Ամենափրկչեան վանքում դիմաւորուեց Գարեգին Սրբազանի կողմից եւ երկար խօսակցութիւն ունեցաւ նրա հետ, Առաջնորդարանի գրասենեակում, հայ ժողովրդի եւ Իրանի մասին, մանաւորաբար կրօնական ազատութեան եւ մարդկային իրաւանց երեւոյթների եւ հարցերի մասին, որոնց շնորհիւ Իրանում հայ ժողովուրդը ունեցել է ստեղծագործական կեանքի այնքան արդիւնալից եւ փառաւոր ընթացք: Խօսուեց հայ ժողովրդի ներկայ կացութեան մասին աշխարհի չորս ծագերում:

Տեսակցութիւնից յետոյ, Սրբազանը հիւրերին առաջնորդեց Մայր տաճար, տուեց պատմական եւ գեղարուեստական բացատրութիւններ վանքի կառուցման, անցեալում կատարած դերի եւ նկարչութեան արժէքի մասին: Ապա միասին այցելեցին Թանգարանը, ուրեղ մեծայարգոյ հիւրերը առիթ ունեցան տեսնելու գեղարուեստական արժէք ներկայացնող առարկաները, յատկապէս հայկական ձեռագրերը, մանրանկարեալ էջերի ցուցադրութեամբ, հայկական անդրանիկ տըպագրութեան կաղապարներն ու տառերը եւ Պարսից Շահերի Հայերի համար տըւած հրովարտակները (ֆէրմանները):

Հիացումով մեկնեցին վանքից, Թանգարանի տոմարին մէջ արձանագրելով իրենց տպաւորութիւնները «խիստ շահեկան փորձառութիւն», «խորապէս ազդեցիկ այցելութիւն» բառերով:

×

Օգոստ. 23ին Պելկրատի (Եուկոսլաւիա) Արդիական Արուեստի Թանգարանի ղեկավարներից Տիկին Տոքթ. Սթեֆքա Քոպէլժ այցելեց Ս. Ամենափրկիչ վանք եւ երկարօրէն ուսումնասիրելուց յետոյ Մայր տաճարը, Թանգարանը, վանքի շրջաբակի գերեզմանաքարերը, Ս. Բեթղեհէմի եկեղեցին, Առաջնորդարանի գրասենեակում, տեսակցութիւն ունեցաւ Առաջնորդ Գարեգին Սրբազանի հետ վանքի պատմական անցեալի մասին, հարկ եղած տեղեկութիւններն արձանագրելով:

Գարեգին Եպիսկ. նրան տրամադրեց որոշ նկարներ վանքի արտաքին տեսքի եւ ներքին նկարազարդման տեսարաններից, ապագային մի յօդուած գրելու ծրագրով:

×

Օգոստ. 24ին առաւօտեան ժամը 9ին, առաջնորդութեամբ Իրանեան – Ամերիկեան մշակութային կենտրոնի գործադիր տնօրէն Պր. Լորէնս Տէլ Բէյի, Ս. Ամենափրկչեան վանքի Մատենադարանն այցելեց Թեհրանի ամերիկեան դեսպանատան Տեղեկատուական բաժնի պաշտօնեաներից եւ մատենադարանի մասնագէտ՝ Տիկ. Սթիվընս եւ մօտից ծանօթացեց պատմական այս Մատենադարանի անգլերէն գրքերի բաժնին եւ շատ օգտակար ցուցմունքներ կատարեց նրա գիտական դասաւորման համար:

×

Օգոստ. 25ին, Լոնտոնի Համալսարանի Ուսմանց դպրոցի Պատմութեան բաժանմունքի դասախօսներից Պր. Մ. Պիւրըլ այցելեց Ս. Ամենափրկիչ վանքի Մատենադարանը եւ իր ուսումնասիրութեանց համար տեսաւ այն հնատիպ հրատարակութիւնները որոնք վերաբերում էին Պարսկաստանի եւ Հայութեան պատմութեան:

Երկար խօսակցութիւններ ունեցաւ Գարեգին Եպիսկ.ի հետ, որին անձնապէս ծանօթ էր արդէն, իր կատարած հետախուզական աշխատանքների բերումով պատմական Հայաստանի եկեղեցիների մասին: Մի շատ հետաքրքրական յօդուած էր գրել արդէն Անիի մասին Անգլիոյ Լոնտոն Իլլիւսթրէյթըտ Նիուզ շաբաթաթերթում: Պր. Պիւրըլ այժմ դասախօս է նշանակուել Լոնտոնի Համալսարանի Արեւելագիտական բաժնում, Պարսկական Պատմութեան ճիւղի, ու մեծապէս շահագրգռուել էր Հայութեան անցեալի եւ ներկայի կացութեան մասին:

Կէսօրուայ ճաշի հիւրը եղաւ Սրբազանին եւ երկար զրոյց ունեցաւ նրա հետ Հայոց պատմութեան եւ ներկայի վերաբերեալ բազմաթիւ հարցերի շուրջ:

Այս խօսակցութիւններին ներկայ գտնուեցին եւ մասնակցեցին նաեւ Եղիշէ Վրդ. Մանճիկեանը եւ Անգլիայից Պր. Շաֆթըլ, որ ընկերակցում էր Պ. Պիւրըլին:

ԴԻՒԱՆ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

25 Օգոստ. Նոր-Ջուղա

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅՐՇԷ ՀԱՆԸՄ

———

Այդ գիշեր, երկուքս ալ մեր հիւղակներէն նոյն ժամուն դուրս ելած էինք, կարծես թէ երկուքս ալ միեւնոյն սատանան դրդած էր, կամ կարծես թէ այդ մեզի սիրեցեալ հովին մէջէն, մինչեւ այդ օր քնացած ոգի մը արթնցած էր եւ մեզ միեւնոյն ուժով եւ միեւնոյն արագութեամբ մը հիւղակներնէս դուրս հանած էր... Եթէ մէկը հոդ պահուըտած ըլլար, աստեղազարդ երկինքի լոյսին տակ, նոյն արագութեամբ վազող եւ ջրհորին քով ձեռքերնիս իրար երկարող եւ անոր խոնաւութենէն բուսած քանի մը թփիկներու արմատներուն տակ իրարու քով նստող, ուրուականներու նմանող երկու փոքրիկ ստուերներ պիտի տեսնէր: Առաջին անգամ չէր որ հոդ իրար կը միանայինք, սակայն այդ գիշեր երբ իրարու քով նստանք, ձեռքերնիս առանց ուզելու իրար միացան... սեղմուեցան եւ իրար փարեցան... առանց կարենալու եւ եթէ կարենայինք իսկ առանց ուզելու զանոնք իրարմէ բաժնել...

Այս ըսելով, Սելիմի դէմքը փայլուն արտայայտութիւն մը առաւ, որ Այիշէ առաջին անգամ կը նշմարէր: Այդ սեւ դէմքը իր արտայայտութեամբը ելեկտրական լոյսով լուսաւորուած Եբենոսէ արձանի մը կը նմանէր: Իր թմրած մարմինը անծանօթ կենսունակութիւն մը ստանալ թուեցաւ, մինչ անոր տակի ջիղերը, կարծես թէ նոյնինքն իրենց անշարժութեանը դէմ ապստամբեցան:

Ծերուկ սեւամորթը այդ վայրկեանին այնպիսի կերպարանք մը ստացած էր, կրնար մինակը անգամ թարգմանը՝ ըլլալ թէ ինչ զգացած էր այդ դժբախտ արարածը այն աստեղազարդ գիշերուան միջոցին, որ իր յիշատակներուն մէջ կը ծնէր եւ որ պարտ էր պատմութիւնը լրանալուն, հողին խաւարին եւ անվերջանալի գիշերուան մէջ խեղդել:

Սելիմ երկար հառաչանք մը հանելով շարունակեց.

— Ա՜հ, կարծես թէ ձեռքերնուս միացումովը, անծանօթ բան մը որ առաջին անգամ կը զգայինք կը սկսէր մեր մարմիններուն վրայ տարածուիլ... Սիրտերնիս վազելով երկար ճամբայ մը ընողի նման կը բաբախէր ու կը սպառնար կուրծքերնիս պայթեցնել... մարմիննիս գիրար միացնող բան մը կը զգայինք, բան մը որ հետզհետէ մեր մարմիններուն մէջ անդունդ մը կը բանար, անդունդ մը որ կ'ուզէր միւսին անդունդովը լեցուիլ... Ա՜հ, այդ վայրկեանը, այնպիսի վայրկեան մըն էր որ միմիայն երբ գլուխս մարմնէս բաժնեն այն ատեն պիտի մոռնամ... Այս հաստ շրթունքները զորս դուք այնքան կ'արհամարհէք, շարունակեց ծերուկը, այս սեւ շրթները զորս դուք կը տեսնէք եւ ձեր վարդագոյն շրթներովը կը ժպտիք, այն գիշերը կամուրջ մը կապեցին որմէ երկինքի ամէնէն փայլուն, ամէնէն սպիտակ հուրին անցաւ... Այո՛ երկինքէն փայլուն աստղ մը իջած էր եւ նախընտրած էր գիշերուան պէս սեւ այս միսերուն վրայ տարածուիլ, որ դուք այնքան կ'արհամարհէք... Այո՛, մեր մերկ մարմինները գիշերուան պէս սեւ էին, սակայն անոնք ալ անոր նման իրենց մասնաւոր փայլը ունէին: Եթէ մէկը հոդ պահուըտած ըլլար եւ մեզ դիտէր, մութին մէջ փայլող այն սողուններուն փայլին նմանող փայլ մը պիտի նշմարէր...

Եւ մինչ երկրային երջանկութիւններէն զրկուած այդ արարածը ասոնք կ'ըսէր, աչքերը աստիճանաբար աճող մետաղային փայլ մը կը ստանային, կարծես թէ աչքերուն բիբերուն մէջ յաջորդաբար անցեալին պատկերները կը ներկայացուէին, որոնք ժամանակը եւ ծերութիւնը կը ջանար զանոնք յաւիտեանս ջնջել:

Սելիմ կցկտուր, զգայնոտ շեշտով մը շարունակեց.

— Առաջին անգամն էր որ իրարու հետ այս ձեւով կը հանդիպէինք, առանց խօսելու, առանց ժպտելու եւ առանց այլեւս մեր մանկութեան երգած երգերը երգելու, որ այսպէս կը սկսի... կ'ուզես անգամ մը երգեմ:

— Ո՜հ, այո, այո, բացագանչեց Այիշէ ծերուկ սեւամորթին նիհար ձեռքը սեղմելով, շարունակէ Սելիմ, պատմութիւնդ հոգիս այնպիսի քաղցրութեամբ մը կը համակէ որ միայն սիրահարները կը զգան:

— Ի՞նչ, յարեց ներքինին, ուրեմն դո՞ւն ալ սիրած ես:

Այիշէ չփոթեցաւ, սակայն փութաց ժամանակին շփոթութիւնը հառաչի մը տակ ծածկել եւ ըսել.

— Է՜հ, ամէն սիրտ որ երիտասարդական տարիքէն անցած է, ի հարկէ իր գաղտնիքը ունի, ըսէ՛, երգէ՛, իմ բարի Լալաս երգդ երգէ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհի Աղաւնի Պարոնեանի իր եղբօր Թագւոր Եսայեանի մահուան առթիւ (Հայաստան):

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի տօն է Վերացման Ս. Խաչի (Խաչվերաց):

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8,30ին, պատարագ ժամը 10,30ին:

Երեկոյեան ժամը 4ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս ժամերգութիւն եւ Թափօր–անդաստան:

Երկուշաբթի (13 Սեպտ.) յիշատակ է Մեռելոց: Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաչհանգիստ, ինչպէս նաեւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյն երկար տարիներ ծառայած հոգեւոր հովիւ, ողբացեալ Եսայի Խաչակիր Քահանայ Ալթունեանի վախճանման 7րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն հանգուցեալ Տէր Հօր յիշատակը յարգողներուն:

×

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի 12 Սեպտ. Խաչվերացի տօնին առթիւ, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեանի: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն: Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ:

Ոչխարի զենումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ բակը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ՝ Խաչվերացի տօնին առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ Սեպտ. 12, Կիրակի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 10ին, քարոզ 11,15ին:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ
20րդ Ցանկ

Տէր եւ Տիկին Ժան Սաղաթէլեան (Մալաքոֆ), Պ. Եղիազար Մինասեան (Քլամառ), Պ. Յարութիւն Շիրվանեան (Քլամառ), Պ. Միրիճան Շիրվանեան (Քլամառ), Պ. Յարութիւն Կիւլեան (Քլամառ), Տիկին Լուզէյն Պօյաճեան (Անթոնի), Պ. Մուքոն Գասպարեան (Փարիզ), Տիկին Մառի Տէտէեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Սեթիկ Թաղէոսեան (Լիոն), Պ. Սամուէլ Սահակեան (Վիլըրթանէօզ), Օր. Համալիա Յովհաննէսեան (Լիոն), Պ. Տիգրան Ջէքեան (Լիոն), Անանուն ազգասէր Հայ մը (Լիոն), Պ. Կարապետ Սուլթանեան (Փարիզ), Տէր Մեսրոպ Քհնյ. Ժամկոչեան (Փարիզ), Պ. Կարապետ Զօրթեան եւ ընտանիք (Վալանս), Պ. Միհրան Քէչիշեան (Պուա–Քոլոմպ), Պ. Կարապետ Արրահամեան (Պուա Քոլոմպ), Պ. Մարտիրոս Աւետիսեան (Պուա Քոլոմպ), Պ. Ռոպէռ Գասպարեան (Պուա Քոլոմպ) 100ական ֆրանք:

Նախկին գումար 91293,53
20րդ ցանկի գումար 2000
Ընդհ. գումար 93293,53

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Varoujean
Choix de poèmes 10 F.

●

Tcharentz
Choix de poèmes 6 F.
Traduction de
LUC-ANDRE MARCEL
avec la collaboration de
G. Poladian

●

ՋՐՈՅՑ
(Դ. հատոր) Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Գին՝ 8 Ֆր.

●

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ.

●

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ.

դիմել՝
G. Poladian
53, Av. de St. Julien
13 - Marseille (12e)
FRANCE

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7ԻՆ

Յետագային մանրամասնութիւններ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Խորէն Բարայեան կը փնտռէ Վանուշ Պօղոսեանը, Արտաշատի Դալար գիւղէն, շուրջ 43–45 տարեկան:

Գրել.— Բարայեան Խ.
Արտաշատի Ռայոն գիւղ
ԵՐԵՒԱՆ – ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Խորհ. Միութիւն

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէռի շքեղ սրահներուն մէջ:

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՏԻԷՓ

Կազմակերպուած Փարիզի Լաւեան Սանուց Միութեան կողմէ:

Ընդհանուրի փափաքին գոհացում տալու համար Միութիւնը որոշեց կազմակերպել եղանակի վերջին պտոյտը դէպի ծովափ, Կիրակի Սեպտ. 19ին:

Մեկնում Կիրակի առաւօտ ժամը 7,15ին վերադարձ 22ի առենները: Հաւաքատեղի Կառ տիւ Նոռ, Քիւրվէօր սրճարանին առջեւ:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի աճապարել արձանագրուելու համար գրելով՝

Պր. Վ. Աւլանեանի 842–08–57
Միսաք Նրանեանի 782–61–10

Ծախքերու մասնակցութիւն 20 ֆրանք:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, տրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը գրաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ		
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ		
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն գրաւոր, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին ընթացիկ եւ նոր հասցէն:

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով:

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 ֆրանք:

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ
ՆՈՐ ՍԱԼԵՐ

Ազգապահպանման լաւագոյն միջոցներէն մէկն է կարդալ եւ ծանօթացնել հայ երգն ու երաժշտութիւնը, օտարներուն եւ մեր մատաղ սերունդին: Հասցէ՝

43, Rue Richer, Paris (9e) — Métro Cadet — Tél. 770-25-46

Նոր լոյս տեսան, Պէյրութարնակ երգիչներու՝ Արա Կիրակոսեանի երկու սալերը.— 1) Ազգային եւ յեղափոխական երգեր, ՎՈՍ 10008, 2) Ազգային եւ ժողովրդական երգեր, ՎՈՍ 10006 Ա. Թիւերը:

Ունինք նոյնպէս՝ Հայաստանեան սալեր եւ օփերաներ: «Էրեբունի» հրատարակչականի «Լէժանտ Արմէնիէնը», Ա. Հարմանդեանի, Լ. Գաթրճեանի, Լիա Սարեանի, Թառիստ Գարեգինի, Ա. Կիրակի (Ամերիկա պատրաստուած), Աւիրիկեանի, Պարթեւեանի ամբողջական գործերը եւ Հայկ. պատարագը:

Գրատունը ճոխ է բազմատեսակ գրքերով եւ պատրաստ՝ ապսպրանքներ ընդունելու ամէն վայրերէ:

Առաքման ծախքը գնողին վրայ է:

Գրատունը բաց է ամէն օր ժամը 10էն սկսեալ մինչեւ երեկոյեան 7ը:

ԳԱՐՆԱՆ ՀԵՏ,
ԳԱՐՆԱՆ ՇՈՒՆՉ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 փր.
Արտասահման Տար. 115 փր.
Վեցամսեայ 50 փր.
Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 8 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 8 SEPTEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12209

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.209

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԿԱՅ ՈՒ ԿԸ ԶԱՐԳԱՆԱՅ

Ա.

Մոնտի աշխատակից Փօլ Պալթա այցելած է նաեւ Տիարպէքիր, մօտէն ուսումնասիրելու համար Թուրքիոյ արեւելեան շրջանին «մոռցուածները», այսինքն Քիւրտերը։

Աթաթիւրք իր զանազան բարենորոգումներու շարքին փոխած է նաեւ կարգ մը քաղաքներու անունները։ Այսպէս՝ Տիարպէքիրը դարձուցած է Տիարպաքըր (պղնձի երկիր), — ինչպէս Պոլսոյ արուարձան Մաքրիքէօյը ըրած էր Պաքըրքէօյ։

Արեւելեան նահանգները կ՚ապրին տակաւին հին, աւատապետական բարքերով։ Երիտասարդ մաւուրական մը, որ իբրեւ ձախակողմեան ներկայացեր է ֆրանսացի թղթակցին, խոստովանութեան մէջ յայտներ է թէ երկու կին ունի, — ինչ որ արգիլուած է պետական օրէնքով։ Երկրորդ կնոջ հետ ամուսնացեր է շէրիաթի օրէնքով, — իմամի օրհնութեամբ։

Միայն այս չէ, որ տարօրինակ է։ Պալթա տեսնուեր է աջակողմեան գաղափարներ ունեցող կալուածատիրոջ մը հետ, որ զինքը ներկայացուցեր է ձախակողմեան տարրերու, — Բանուորական կուսակցութեան անդամ, սենտիքայի վարիչ, փաստաբան, ուսուցիչ — որոնց հետ շատ լաւ յարաբերութեան մէջ է եղեր։

«Զարմանալու ի՞նչ կայ, ըսեր է։ Ես Թուրք եմ, բայց այստեղ ապրողներու մեծ մասը Քիւրտ է։ Բոլորս ալ իրար կը ճանչնանք, եւ հակառակ գաղափարներու տարակարծութեան, իրական համերաշխութիւն կը տիրէ մեր միջեւ»։ Կապը միանգամայն ազգայրական, ընկերային եւ տնտեսական է։ Արեւելքի բնակիչները երկրին մոռցուածներն ըլլալու տպաւորութիւնը կը թողուն։

Տիարպէքիր շրջապատուած է հինգուկէս քիլոմեթր երկայնքով սեւ պազալթէ փառահեղ պարիսպով մը, գեղեցկագոյն նմոյշներէն մէկը միջնադարեան զինուորական ճարտարապետութեան։ Հակառակ զբօսաշրջիկներու եւ քարիւղ հետազօտողներու համար կառուցուած սիրուն պանդոկի մը եւ ճամբաներու, Տիարպէքիր տակաւին Միջին Դարու մէջ կ՚ապրի։

Կալուածատէր մը պնդատեր է, որ գիւղացիները բռնագրաւեր են իր 700 հեկտար հողերէն 200ը։ Պետութիւնը տակաւին չէ քուէարկած հողային բարենորոգման օրէնքը։ Տիարպէքիրի առջեւ գործարանատիրոջ մը հողին վրայ գիւղացիներ բանի հիւղակներ կառուցեր եւ մէջը տեղաւորուեր են։ Կարելի չէ զանոնք դուրս քշել. ժողովուրդը կը պայքարի։ (Այդպէս է, որ Պոլսոյ արուարձանի գիշերաբոյները կարելի չէ քանդել) սակայն գիւղերու մէջ տարբեր է պարագան։ Կալուածատէրերը միջոցը կը գտնեն ուրիշ գիւղացիներու ձեռքով վռնտելու բռնագրաւողները։

Մոնտի աշխատակիցը կը շեշտէ որ ապահովութիւնը գրեթէ պաշտօնական հանգամանք կը ներկայացնէ եւ ընկերային, քաղաքական ու տնտեսական երեւոյթ մըն է։ Տրուած ըլլալով, որ բաւականաչափ արմատաւորելի հող չկայ, ուժովները կը վռնտեն տկարները։ Ասոնք ալ իրենց վրէժը կը լուծեն սպաննելով յափշտակիչները, յետոյ լեռ կ՚ապաստանին ու ի վերջոյ հրոսախումբեր կազմելով կ՚երթան ծառայելու աղայի մը մօտ՝ պաշտպանելու համար անոր կալուածները եւ յարձակելու՝ անոր հակառակորդներուն վրայ։ Քաղաքական կուսակցութիւններն անդամ ունին իրենց հրոսախումբերը։

Ողբալի վիճակի մէջ է կրթական գործը արեւելեան նահանգներուն մէջ։ Տիարպէքիրի 140.000 բնակիչներն ունին 700 ուսուցիչ, ինչ որ անբաւական է արդէն։ Իսկ ամբողջ նահանգի 600.000 բնակիչները միայն 1700 ուսուցիչ ունին։ Կը նշանակէ, որ դպրոցներ չկան գիւղերու մէջ, ուր գրել - կարդալ գիտցողներու թիւը 30էն 40 առ հարիւրը չանցնիր։

Ուսուցիչ մը թղթակցին պատմեր է, որ պզտիկ գիւղերու մէջ երբ տղաքը պարտադիր հնգամեայ նախակրթարանները կը մտնեն, բառ մը թրքերէն չեն գիտեր։ Ցետոյ դասագրքերը արեւմտեան մտայնութեամբ պատրաստուած ըլլալով, չեն համապատասխաներ անոնց ապրելակերպին։ Դպրոցն աւարտելէ ետք անոնք շուտով կը մոռնան թրքերէնը, որովհետեւ չեն գործածեր, քանի որ իրենց տան մէջ քրտերէն կը խօսին։

Թղթակիցը հանդիպեր է կարգ մը թրքախօս չափահասներու, որոնք ըսեր են թէ զինուորութեան մէջ սորված են թրքերէնը։ Այդ է պատճառը, որ բաղմաթիւ ծնողքներ անօգուտ կը գտնեն դպրոցի մէջ հինգ տարի կորսնցնել տալ փոքրիկներուն, երբ անոնք աւելի օգտակար կրնան ըլլալ դաշտային աշխատանքներու մէջ։

Գիւղացիները կը շարունակեն ճնշուիլ աւատապետական կարգերու տակ եւ կամայ-ակամայ կ՚ենթարկուին ազդեցութեանը աղային (կալուածատիրոջ) եւ հոճային, որոնք սատանայի կը նմանցնեն ուսուցիչը։

Գիւղացիներու վստահութիւնը շահելու համար, ըսեր է ուսուցիչ մը, անհրաժեշտ է յարգել անոնց հաւատալիքներն ու բարքերը, ուտել անոնց հետ եւ անոնց պէս։ Նաեւ պէտք է լաւ յարաբերութիւններ մշակել աղային եւ հոճային հետ։ Գիւղացիները կը զայթակղին, երբ Կիրակի օրերը երբեմն երիտասարդներ կառքերով կուգան, հետերնին բերելով կարճ շրջազգեստ հագած եւ համարձակ ձեւեր առնող աղջիկներ։ Այդ պարագային անոնց համար ուսում եւ յեղափոխութիւն գեղխութեան հոմանիշ կը դառնան։

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

11ուկէս միլիոն աշակերտ դպրոցի ճամբան պիտի բռնեն Սեպտ. 14ին եւ 15ին։ Ասոնցմէ վեց միլիոն 343 հազարը նախնական ուսման (անցեալ տարուան վրայ յաւելեալ՝ 26.000) եւ երեք միլիոն 691 հազար երկրորդականին համար (յաւելեալ՝ 230 հազար)։

Ընդհանուր կերպով, Լուսաւորութեան նախարարը կը յայտնէ թէ մասնաւոր մըտահոգութիւն մը չկայ վերամուտին բայց սկիզբէն իսկ ուսուցանողներու 48 ժամուան գործադուլը անախորժ տպաւորութիւն մը կ՚ընէ։ Նախարարը գոհ ալ չէ որ դպրոցական վերամուտը «թերթերու առաջին էջին կ՚արժանանայ»։ Գործադուլի պատճառն է որ արձակուրդի 110 օրերը քիչ են եղեր եւ 120 օր պէտք է ըլլայ։ Ասիկա բաւած է որ վերամուտը գործադուլով սկսի։

Ընկերային ճակատի վրայ սենտիքաները հանդիպումներ ունեցան առջի օր։ Ըլլ - խաւորաբար Աշխատանքի Դաշնակցութիւնն է (Սէ. Ժէ. Թէ.) եւ Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ.ն որ համաձայնեցան «ընկերային դադար չտալ ներկայ կացութեան մէջ»։ Երկու ընկերակցութիւնները բանակցութիւններ կ՚ուզեն հանրային իշխանութեանց եւ գործատիրութեան հետ «բոլոր ատտիճաններու վրայ», իրենք ալ ուղղակի բանուորական դասուն պետի դիմեն։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՇՈՒԿԱՆ

—o—

ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԻ

Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտան այս առթիւ.—

Թուրքիոյ սերտ գործակցութեան մասին Հասարակաց Շուկային հետ, եւ առժամեայ առեւտրական համաձայնագիրը կը գործադրուի արդէն։ Հասարակաց Շուկայի Պետութիւնները իրենց դռները բացին Թուրքիոյ ճարտարարուեստական արտադրութիւններուն առջեւ, որոնք առանց մաքսատուրքի պիտի ընդունուին այդ վեց երկիրներուն կողմէ։ Թուրքիա եւս այդ երկիրներէն ներածուած ապրանքներուն վրայ հարիւրին 5–10 համեմատութիւնով պիտի զեղչէ մաքսատուրքը։ Այս կերպով, Թուրքիոյ համար կը սկսի փոխանցումի շրջանը, յառաջիկային Հասարակաց Շուկային անդամակցելու համար։ Մինչեւ այդ թուականը, առժամեայ համաձայնագիրը պիտի գործադրուի եւ ի զօրու պիտի նկատուի։

Այս համաձայնագրին գործադրութիւնով, թրքական արտածումները հարիւրին տասը պիտի աւելնան, դէպի Հասարակաց Շուկայի երկիրները եւ այս կերպով կարեւոր օգուտ մը պիտի ապահովուի թուրք տնտեսութեան։ Համաձայնագիրը որ 27 Ցուլիսին ստորագրուեցաւ Պրիւքսէլի մէջ, կը տնօրինէ որ կարգ մը բացառութիւններէ դուրս, թրքական արտադրութիւնները ամբողջովին զերծ կացուցուին մաքսատուրքէ։ Այս սկզբունքը ընդունած են վեց Պետութիւնները, Ֆրանսա, Արեւմտեան Գերմանիա, Պելճիա, Իտալիա, Հոլանտա եւ Լիւքսէմպուրկ։ Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ հողագործական արտադրութիւններուն, Հասարակաց Շուկայի վեց երկիրները անոնց մասին ալ զանազան համեմատութիւններով պիտի զեղչեն մաքսատուրքերը։

Իր կարգին, Թուրքիա եւս պիտի որդեգրէ նոյն սկզբունքը եւ որոշ համեմատութիւններով պիտի զեղչէ Հասարակաց Շուկայէն ներածուած ապրանքներուն մաքսատուրքերը։ Նախարարաց Խորհուրդը այս ուղղութեամբ որոշմնագիր մը հրատարակեց եւ ճշդեց զեղչի համեմատութիւնները։ Որոշմնագիրը հաղորդուեցաւ մաքսային տնօրէնութիւններուն։ Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ նոր շրջան մը կը սկսի Թուրքիոյ տնտեսական կեանքին մէջ եւ արտածումները զգալապէս պիտի աւելնան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ կը հաղորդեն որ Ազգ. Ժողովը, Կիրակի գիշեր, երկրորդ ընթերցումէ ետք, քուէարկած է բարեփոխուած Սահմանադրութիւնը. 357 ձայնով 2ի դէմ, 450 երեսփոխանի վրայ։ Այս առթիւ վարչապետը յայտարարած է թէ բարեփոխումները անհրաժեշտ դարձած էին երկրին սպառնացող վտանգին իբրեւ հետեւանք եւ շեշտած է.— «Այս դաւը դեռ մէջտեղէն չէ վերցած»։

ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՈՅԻ բանտէն հաւաքարար փախուստ տուին աւելի քան հարիւր Թուփամարոսներ։ Այս վերջինները՝ քաղաքային արձակազէններ, երկու փապուղիներ փորած են իրենց բանտին մէջ։ Դուրսը՝ իրենց կը սպասէին հանրակառքեր, որոնց միջոցով անյայտացած են քաղաքին մէջ։ Անյայտացածներուն մէջ կը գտնուին Թուփամարոսներու ղեկավարներ։ Բանակն ու ոստիկանութիւնը ցարդ չեն յաջողած գտնել փախստականներու հետքը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը Շուման ճառի մը ընթացքին, զոր արտասանեց Միջխորհրդարանական Միութեան 59րդ խորհրդաժողովի ընթացքին, անհրաժեշտ դտաւ հարուստ երկիրներու կանոնաւոր օժանդակութիւնը թերաճ երկիրներու։ Այս օժանդակութիւնը, որ պէտք չէ նետուած պատառ մը հաց ըլլայ սովի անդունդին մէջ, պէտք է հաստատուի միջազգային կայուն կացութեան վրայ։ Ֆրանսա որոշած է իր ազգային պիտաճէին մէկ առ հարիւրը յատկացնել այս նպատակին։

ԵՐԲ ԵՒՐՈՊԱՑԻՆ ԹՈՒՐՔԻՆ «ՀԱՄԸ» Կ՚ԱՌՆԷ

Այս անգամ Օգոստոս 12ի Ֆօֆիճէ Լիպեռէն է, որ ա լա թուրքա պատմութիւն մը կը պատմէ։

Ալպերվիլէն երկու երիտասարդ Ֆրանսացիներ կառքով պտոյտի կ՚ելլեն ու կը հասնին Պոլիս։

Հոն կ՚իջնեն Փրլանթա պանդոկը եւ իրենց Սիթօէն իտն ալ կը տեղաւորեն Սուլթան Ահմէտ հրապարակին վրայ բայց երբ առտուն կ՚ելլեն, կը տեսնեն որ այլեւս կառքը չկայ։ Կ՚երթան ոստիկանատուն, ապա՝ Ֆրանսական հիւպատոսարան եւ ութ օր կը սպասեն։ Ոչ մէկ հետք կայ սակայն կառքէն։ Եւ որովհետեւ թրքական ոստիկանութիւնը մասնաւոր արգելք մը չի դներ, երկու Ֆրանսացիք կ՚որոշեն Սավուա վերադառնալ։ Սահմանագլուխը սակայն, մաքսի թուրք պաշտօնեաները կ՚ընդդիմանան կառքին տիրոջ մեկնումին եւ իր ընկերը առանձին կը հասնի Ալպէրվիլ։

Կառքի տիրոջ եղած արգելքին պատճառաբանութիւնն այն է որ կառքերու ներածումը արգիլուած է եւ քանի որ կառքով մտած է ու առանց կառքի դուրս կ՚ելլէ, կը նշանակէ որ կառքի դաղտնի ներածում կ՚ընէ...

Ու կը սկսի Ֆրանսացի երիտասարդին համար խսկական ոդիսական մը Թուրքիոյ մէջ, ուր մարդը ջղայնացած թուրք վարչական դանդաղութենէն, կը հետեւի «փորձառու»ի մը խրատին եւ կը փորձէ դաղտնի դուրս ելլել երկրէն անցնելով Յունաստան։ Բայց կը բռնուի եւ ուղղակի բանտ կը տարուի ուր երկու օր մնալէ ետք է որ կը յաջողի դուրս ելլել շնորհիւ Ֆրանսական հիւպատոսին միջամտութեան։ Անկէ ի վեր Ֆրանսացի երիտասարդը վար դրուած է Թուրքիա եւ կառքն ալ չէ գտնուած։ Դիմում դիմումի վրայ, բայց ապարդիւն։ Կ՚ըսուի նոյնիսկ թէ դատարան պիտի քաշուի։

Ֆրանսայի մէջ ընտանիքը մտահոգ է եւ մինչեւ Արտաքին Նախարարութիւն դիմած է, անըմբռնելի եւ անհասկնալի գտնելով երիտասարդին Պոլիս վար դըրուելուն պատճառները։

ԵՐԲ Կ'ԱՆՏԵՍՈՒԻՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հայկակա՞ն են արդեօք այն տարազները, որոնք մինչեւ այսօր հագած են մեր պարախումբերու անդամները: Անոնք ալ այն տարազներն են, զորս Հայերը կը հագնէին ԺԹ. դարավերջին Հայաստանի որոշ վայրերու մէջ: Արեւմտահայերը, գաղթելով, իրենց հետ բերին իջմիածին: Բայց արդեօք անոնք միակ հայկական տարազնե՞րն են, արդեօք Հայերը իրենց ամբողջ պատմութեան ընթացքին, հնագոյն ժամանակներէն մինչեւ մեր օրերը, կրած են միայն ա՞յդ տարազները: Հասկնալի է, որ մեր ժողովրդական երգի-պարի խումբին տարազը պէտք է համապատասխանէ այն ժամանակին, վայրին եւ դասի տարազին, որուն երգը կամ պարը կը ներկայացուի: Եւ ինչ ալ ըլլայ այդ տարազը՝ չրջազգեստ, համազգեստ թէ արդիական զգեստ, իւրաքանչիւր պարագային պէտք է պահպանէ տուեալ ժամանակին եւ տեղին հայկ. տարազին նորմերը:

Երգի – պարի նոր խումբը փոխանակ ձգտելու հարազատութիւն ապահովել եւ այդ ճամբով բազմազանութիւն ստեղծել, դիմած է երեւակայութեան: Արդիւնքը եղած է այն, որ հեռացած է իսկականէն: Եթէ խումբի ղեկավարները փափաքած են ցոյց տալ պարող հայ կնոջ ոտքերը ծունկերէն վեր, ատիկա պիտի ընէին ոչ թէ «Սասնայ Դաւիթ»ի եւ աւելի հին ժամանակներու հայկական ժողովրդական պարերուն, այլ մեր օրերու, կամ թերեւս շատ աւելի վաղնջական ժամանակներու պարերուն մէջ, որովհետեւ, միջնադարուն, աւա՜ղ, մենք չենք ունեցած կնոջական այդպիսի տարազներ եւ, մանաւանդ, կնոջ մասին այնպիսի ընկերային պատկերացումներ, որոնք ստեղծէին այդ հնարաւորութիւնը: Բայց խումբին ղեկավարները շատ ցանկացած են այդ բանը ընել եւ «Սասնայ Դաւիթ»ին մէջ պարպալէս պատռած են միջնադարու հայ կնոջ չրջազգեստները մինչեւ կոնքերը:

Նիւթի եւ մատուցումի (ձեւի) յստակ համապատասխանութիւն կայ «Վարդան զօրավար»ին մէջ... Կը դիտես խումբին ներկայացումը եւ կը թուի քեզի, թէ կը դիտես երբեմն օփերա, երբեմն բեմապար, երբեմն մնջախաղ, երբեմն նոյնիսկ տռամաթիք ներկայացում եւ երբեմն–երբեմն ալ՝ ժողովրդական երգ ու պար:

... « Պարաչինութեան » այդ եղանակը «աւելի լայն հիմերու վրայ» չատոնց ի վեր կը կիրարկուի հայկական պարի պետական խումբին մէջ (գեղարուեստական ղեկավար՝ Վ. Խանամիրեան): Եթէ կարելի է այսպէս ըսել, հայ ազգային պարի օտարացումը հոն այնպիսի չափերու է հասած, որ երբ պատահական ձեւով հայկական դիծ մը կը նշմարուի, այդ մէկն ալ խորթ կը թուի ականատեսին: Խումբին կատարած ուկրանիական, վրացական, մոլտաւական եւ այլ ազգային պարերու չարքին հայկական պարերը չատ քիչ բանով կը տարբերին միւսներէն: Օտարամուծութեան «գոհարներէն» կարելի է յիշատակել կովկասեան ժողովուրդներէն առնուած՝ այրերու մատներու վրայ եւ կեռ սուրերով պարերը: Ցահեկան է նկատել տալ, որ ազգ. պարարուեստին զարգացման ճիշդ սկզբունքներու ոտնահարումը կը փորձեն մեղմացնել՝ ազգային մշակոյթի եւ կենցաղի «մեռեալ կէտին» վրայ մնալու պահպանողական, նոյնքան վնասակար դիրք բռնելով: Պարերու կենցաղային նիւթերու միջոցաւ կը ներկայացուին նեղ ազգային, ժամանակավրէպ բաներ («Նեղ կօչիկներ» պարին մէջ հայ գեղջկուհիին ամուսինը քաղաքէն կը բերէ զոյգ մը բարձրակրունկ, նեղ կօչիկ. գեղջկուհին ուրախացած է. ան կը հագնի կօշիկները: Բայց այս ի՛նչ բան է, բարձրակրունկ կօշիկներով ո՛չ կարելի է պարել եւ ոչ ալ՝ քալել: Գեղջկուհին կը հանէ քաղաքէն բերուած կօշիկները, կը հագնի հին տրեխները... Մենք ենք, մեր տրեխները...): Մենք չենք ուզեր ըսել, թէ ատիկա կը կատարուի, որպէսզի չափազանց պահպանողական հանդիսատեսին ուշադրութիւնը շեղի խումբին կատարած «նորամուծութիւններէն», սակայն, ուշադրութեան կը հրաւիրենք հրամցուած ձեւերու եւ հրամցուած բովանդակութիւններու մինչեւ այս ձեւով ստեղծուող զաւեշտական անհամապատասխանութեան վրայ: Իսկ միշտ չէ, որ զաւեշտով կը վերջանայ: Աւելի յաճախ ատիկա առիթ կուտայ տխուր մտածումներու: Կոմիտասի երաժշտութեամբ բեմադրուած է « Զինար ես » պարը: Դուդուկները կը սկսին հողեպարար «Զինար ես»ը, հինգ–վեց աղջիկ, գլխու սեւ քողերով, կ'ելլեն բեմ, եւ մոռնալով կոմիտասեան տաղին առաջին հատուածը՝ «Զինար ես, կեռանալ մի», կը սկսին մարմինները գալարել: Եթէ դոյներ քօղքնտողին ականջները, կրնաս զինքը համոզել, թէ ատիկա հատուած մըն է «Պախչիսարայի շատրուանէն»: Բեմադրական տարրերու, մնջախաղի ածան միջոցներու եւ օտար ազգային պարարուեստներէն առնուած պարային միջոցներու սանձարձակ բռնայում ռեփական ազգայինին վրայ: Ահա այս է խումբին ըստեղծագործական նշանաբանը: Եւ ամէնէն ցաւալին այն է, որ այս բոլորը ոչ միայն մեր մօտ՝ Հայաստանի մէջ, այլեւ անոր սահմաններէն դուրս կը «հրամցուի» իբրեւ իսկական հայկական «ապրանք»:

... Կարելի էր երգի–պարի նոր խումբին ներկայացուցածը համարել ազգային պարի զարգացման անյաջող փորձ մը եւ առով գործը վերջացած նկատել: (Այս ուղղութեամբ փորձեր կրնան ըլլալ նաեւ ապագային, եւ ոչ ոք չի կրնար ժխտել անոնց անհրաժեշտութիւնը): Հարցը կը բարդանայ եւ առանձնակի բնոյթ կը ստանայ այն պատճառով, որ այս խումբը միակ մայր խումբն է, որուն ուսերուն վրայ դրուած է հայկական ազգային պարին եւ երգին պահպանութեան, զարգացման եւ կատարելագործման պատասխանատու գործը, Հայաստանի մէջ: Ահա այս տեսանկիւնէն նայելով է, որ պէտք է յստակ ըսել, թէ իսկական ստնահարումի կ'ենթարկուի ազգային պարարուեստը խումբին կողմէ: Վտանգի տակ է մեր ազգային մշակոյթին պատկանող ամբողջ ասպարէզի մը կատարելագործման, պահպանման եւ զարգացման գործը:

Կ. ՏՈՆՈՅԵԱՆ

«Գրական Թերթ»

ԽԱՒԱՐԻ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

ՄԱՖԻԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Տարիներէ ի վեր Մաֆիան կը մնայ կանգուն ու գործօն: Թագաւորներ, Պետութիւններ, բռնապետներ՝ բանակներ հանած են անոր դէմ առանց արդիւնքի: Մուսոլինի գոյն օրէնքէ դուրս հռչակած է, եւ իր գաղտնի կազմակերպութիւնները հանած անոր դէմ: Փալերմայի ոստիկանապետը անոնց դէմ շղթայազերծած է աննախընթաց հալածանք մը: 1931ին, ձերբակալուած են 142 մաֆիոզներ եւ ծանրօրէն պատժուած: Նոյն տարուան Դեկտեմբերին, ձերբակալուած են 124 ուրիշներ: Յաջորդ տարին 244 այր ու կին դրուեցան վանդակներու մէջ ու փոխադրուեցան ապահով վայր մը: Դատուեցան ու դատապարտուեցան երկար բանտարկութիւններու: Մաֆիան գլխատուած կը կարծուէր...

Բայց ոչ. ի՞նչպէս կարելի է ոչնչացնել այդ հիդրան, այդ եօթը գլխանի հրէշը, որուն մարմինը կը ծածկէ ամբողջ երկրագունդը: ԺԹ. դարու կէսերուն, երբ Սիկիլիացիները սկսան գաղթել դէպի Միացեալ Նահանգներ, իրենց հետ փոխադրեցին նաեւ Մաֆիայի հունտը: Այդ բերրի հողին վրայ ան աճեցաւ, բարգաւաճեցաւ ու դարձաւ հարուստ եւ զօրաւոր ոճիրի սենտիքան: Սկիզբները կը դիմէր բիրտ գործունէութեան՝ սպանութիւն, առեւանգում, շանթաժ, դրամատուներու կողոպուտ: Բայց ատիկա իր դէմ հանեց Ամերիկայի հանրային կարծիքը եւ Պետութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առաւ ապահովութիւն հաստատելու համար երկրին մէջ: Մաֆիան փոխեց իր գործելակերպը: Սկսաւ գործել օրէնքի հովանիին տակ եւ գործեց օրէնքին դէմ: Ոճիրը մնաց իր գերագոյն զէնքը, բայց դայն գործեց խոհեմութեամբ, իբրեւ տարհամոզումի գործիք: Իր մարդիկը զետեղեց գործաւորական սենտիքաներու ղեկավար մարմիններուն մէջ եւ այսօր Նիւ Եորքի օդակայանին եւ նաւահանգիստին բեռնակիրները իրեն կը հնազանդին: Իր ձեռքերուն մէջ առած է մաքսանենգներու եւ թմրեցուցիչ վաճառողներու ամբողջ ցանցեր: Մեծ քաղաքներու մէջ մեծ ու պզտիկ վաճառատուները տուրք կը վճարեն Մաֆիային, որ իր կարգին կը պաշտպանէ զանոնք: 1944էն մինչեւ 1959, 15 տարուան ժամանակաշրջանի մը մէջ Մաֆիան գործած է 520 սպանութիւններ, որոնց մէկ երրորդը միայն ստուգուած է եւ յանցաւորները կա՛մ ազատ արձակուած են, կամ դատապարտուած՝ թեթեւ պատիժներու: Որովհետեւ Մաֆիան չի լքեր իր անդամները, երբ անոնք գտնուին նեղ կացութեան մէջ: Շնորհիւ իր անսահման հարստութեան, ան կը վարձէ երկրին լաւագոյն փաստաբանները կամ կը կաշառէ մեծամեծ պաշտօնեաները, որպէսզի անոնք արելք չըլլան իր գործունէութեան:

Այս ժխտական երեւոյթներուն դէմ պէտք է սակայն արձանագրել դէպք մը, որ երեւան կը հանէ իրենց հայրենասիրութիւնը կամ ոխակալութիւնը: Մաֆիա հասկնալի պատճառներով կ'ըղձար Մուսոլինիի անկումը: Դաշնակիցները գիտէին այդ: Ուստի, երբ ծրագրեցին յամաքահանում մը կատարել Սիկիլիոյ վրայ, նախ եւ առաջ ջանացին ապահովել Մաֆիայի օժանդակութիւնը: Դիմեցին անոր ղեկավարներէն Լաքի Լուչիանոյի, որ կը գտնուէր բանտ: Լաքի հաւանեցաւ իր կազմակերպութեան օժանդակութիւնը ապահովել դաշնակիցներու ուժերու ցամաքահանումին: Հաղորդակցութեան մէջ մտաւ կազմակերպութեան բարձրագոյն պետին՝ Գալոճերօ Վիցցինիի հետ, որ կը գտնուէր Սիկիլիա: Ցամաքահանումը տեղի ունեցաւ եւ պսակուեցաւ յաջողութեամբ:

Պատերազմի աւարտին Լուչիանօ ստացաւ իր վարձատրութիւնը, ազատ արձակուեցաւ ու արտաքսուեցաւ Միացեալ Նահանգներէն: Հաստատուեցաւ Նափոլի, ուր ապրեցաւ երկար տարիներ: 1962–ին, երբ օդակայանի պարին մէջ գաւաթ մը սուրճէն ետք գաւաթ մը ջուր կը խմէր, ըստ սովորութեան, յանկարծամահ եղաւ: Ոմանք այդ մահը վերագրեցին սրտի տագնապի, ուրիշներ պնդեցին, թէ ոչ ոք գիտէր ջուրի գաւաթին պարունակութիւնը:

Երբ Գալոճերօ Վիցցինի իր մահկանացուն կնքեց, թաղուեցաւ մեծ շուքով եւ ...

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ.Ն ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Այդ օրերուն առաջնորդ Եղիկիէլ վարդապետը սակայն, հետը ունենալով ազգային վարչութիւններէն խումբ մը խիստ պահպանողական անձեր, արդէլք յարուցին երիտասարդութեան կողմէ սարքուած լսարաններուն ու դասախօսութիւններուն դէմ, եւ եկեղեցիի շրջափակի սրահներուն դռները գոցեցին անոնց դէմ: Երիտասարդութիւնը չատ յուզուած, բողոքեց ուժգին, նոյնիսկ պարզհոգի ու ջերմասիրտ Զիլինկէր Արսլան անունով երիտասարդ մը Եղիկիէլին վրայ յարձակեցաւ բոր–բոքած, ու պահանջեց որ դուռները բացուին...:

Առաջնորդ Եղիկիէլ Երուսաղէմի Ժառանգաւորացէն ելած վարդապետ մըն էր, արտաքնապէս միայն ներկայանալի, մըտքով սահմանափակ, հոգիով աղքատ: Երիտասարդութեան կամշատ հետապնդումներուն ու բողոքներուն վրայ, եկեղեցիի շրջափակին մէջ միայն մեր հիմնադրած գրադարանին սենեակը մեր առջեւ բաց թողին:

1905ի վերջերուն, նկատի առնելով մեր թիւին աճումը, Տիգրանակերտի մէջ «Վիշապաձոր» ծածկանունով կոմիտէ մը կազմեցինք: «Վիշապաձոր»ը Տիգրանակերտի բարձր ու ժայռոտ սարեւանդներէն վար բացուող, լայն ու խոր ձորերէն պատմական մէկ անունն է, ուսկից Տիգրիս գետը կ'անցնի փրփուրներով, կանչերով:

Վանէն Հ. Յ. Դ. կեդրոնական մարմնոյն հետ փոխադարձ հասկացողութեամբ, անկից վերջը Տարօնի Հ. Յ. Դ. ղեկավար մարմնոյն հետ կապ հաստատեցինք: Տարօն իր աշխարհագրական դիրքով, յեղափոխական գործունէութեամբ ու կեանքով Տիգրանակերտին աւելի մօտ էր: Լճէի ու Ֆարգինի ուղղութիւններով Տարօնի հետ յարաբերիլ, թղթակցիլ համեմատաբար Վանէն աւելի դիւրին ու շուտ կ'ըլլար:

1906ին էր, կը խորհիմ, Խիանքէն (Սասնոյ մօտ) Կարօ Սասունին եւս իր կրտսեր երկու եղբայրներուն՝ Արմէնին ու Սեդրակին հետ Տիգրանակերտ եկաւ իբր ուսուցիչ. եռանդով, հետաքրքրութիւններով մեզ կը գործակցէր: Կային ուրիշ ջերմասիրտ, համեստ Մշեցի եւ Սղերտցի ընկերներ եւս, որոնք Տիգրանակերտի պարիսպներու փէշերուն փռուած աղքատիկ տնակներու մէջ կը բնակէին, անհետ, անձայն...:

Հակառակ չքաւորութեան իսկ, բոլոր մեր ընկերները անյետաձգելի պարտք կը նկատէին իրենց համար զինուիլ: Ոմանք արդգահարուած հրացաններ իրենք իրենց համար ձեռք բերին, ոմանք ալ վառօդ ու պայթուցիկներ շինելու գործին լծուեցան:

Տիգրանակերտի վարպետ երկաթագործներու ու ձուլածողներու մէջ, ռումբ ու պայթուցիկ շինողներ եղած են յաճախ: 1895ի ջարդերուն, հոն ինքնապաշտպանութեան համար գործածուած է գանազան թաղերու մէջ: Արիւնահեղ այդ օրերուն Գափանճի Մկրտիչ Մէմլէքէթեան անունով հայրենասէր երիտասարդ մը, Ալի Պարտաղ հայ թաղամասի մուտքին, իր բնակարանի վերնայարկէն, իր շինած պայթուցիկներով, թուրք ու քիւրտ արիւնարբու ջարդարարները խրտչեցուցած, հեռու վանած է: Նոյն այս ազատասէր հողին, 1904ի Սասնոյ ապստամբութեան օրերուն, իր պայթուցիկներուն նիւթերն ու գործիքները հետը առած, ծպտուած, գաղտնի Սասուն գնաց, Անդրանիկին, Գէորգ Չաւուշին օգնելու նպատակով ու՝ հոն նահատակուեցաւ:

Մեր ջանքն էր միշտ, մեր շարքերէն զատ, ժողովրդական զանգուածներու ու ընտանիքներու մէջ ալ հայրենասիրական, ազատագրական ոգի տարածել, անակընկալ դէպքերու դէմ ինքնապաշտպանութեան պատրաստել: Մեր միջավայրն ու շրջապատը նկատի առնելով, ցոյցերէ, դէպքերէ կը խուսափէինք, ամբոխներուն ու կառավարութեան աչքերուն դիմաց խիստ զգոյշ էինք: Սակայն Ջուլալ անհանդարտ ու անհանդիստ էր, «առանց կռուի չեմ կրնար մնալ ու ապրիլ, կ'երթամ հոն, ուր կռիւ ու յեղափոխական գործեր կան» ըսաւ, ու՝ 1905ին Քիւրտ հագուստի ու գլխարկի տակ ծպտուած, ջորեպաններու հետ, Կարնոյ ուղղութեամբ Կովկաս գնաց: Արթնամիտ, վառ ու նետուող էր Ջուլալ: 1902ին իսկ Լճէի ուղղութիւնով, անգամ մը կը յաջողի մտնել Մշոյ դաշտ, կը հասնի Սասնոյ լեռանց փէշերուն, յուսալով թէ ֆետայիներ կը տեսնէ ու կը խնդրէ որ զինքը իրենց մէջ ընդունին, բայց չի տեսներ, ետ կը դառնայ: Անգամ մը եւս նոյն տարին ուրիշ երկու ընկերներու հետ Ֆարգինի ուղղութիւնով կը փորձէ Սասուն մտնել, չի յաջողիր, նորէն ետ կու գայ:

Կովկասի մէջ, Դաշնակցութեան ղեկավար ընկերներ Ջուլալին մէջ տեսնելով եռանդ, հետաքրքրութիւն, զայն Թիֆլիսի Դաշնակցութեան հիմնած զինավարժական վարժարանը կը ղրկեն, ուր՝ տարի մը հետեւելէ վերջ կը դառնայ Կովկաս:

ՅՈՎՀ. ԵՐԷՑԵԱՆ

(2 – Շար.)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԷՍԿԻԶՆԵՐ

«Այս է տապան գարրին Յովակիմի, որ է որդին գարրին Առաքելի եւ է հայր գարրին Գէորգի: Վախճ. 1851 Թվ–»: Ես կարդում եմ տապանագիրը, յետոյ գտնում եմ նաեւ գարրին Առաքելի եւ գարրին Գէորգի շիրմաքարերը:

... Յետոյ ես տեսնում եմ ոչ թէ երեք հարթ տապանաքար, այլ նրանց՝ գարրիններին: Գիւղամիջով նրանք տուն են գնում: երեքը միասին, ես այդպէս եմ տեսնում: Առջեւից գնում է պապը՝ գարրին Առաքելը, որդին եւ թոռը մի քայլ ետ են, կարգ է: Ես տեսնում եմ նրանց աղնիւ, հանդարտ դէմքերը, ես բարեւում եմ նրանց: «Օրը բարի է», — ասում է գարրին Առաքելը: «Բարի է հայրիկ», — ասում են երկուսն էլ. մեր գիւղում սովորութիւն է՝ պապին էլ հայրիկ են ասում: «Գէորգի համար աղջիկ եմ հաւանել, վախտն է»: «Լաւ ես ասում, հայրիկ», — խօսում է միայն Յովակիմը: Գէորգը լուռ նայում է գիւղամիջի չինարուն, որ վաթսուն տարի յետոյ կտրելու են: «Արհեստ սովորեց, բիլակն էլ՝ Աստծու տուած»: «Խօսքը քոնն է, հայրիկ»: Գէորգը նայում է գիւղի փողոցին, որով անցնում են սայլեր, մարդիկ, տների արանքից երեւում է Մարինէի եկեղեցին, իսկ Շահպիրենց Մարինէի հայրն այսօր սայլի ակն էր դարբնոց բերել, սարքեցին: Զլինի՞ պապը խօսք է գցել Մարինէի մասին, որտեղի՞ց պիտի իմանար պապը... «Ասում են դարբնոցը մեծացնենք, երեք դառանք: Ի՞նչ ես ասում»: «Ճիշդ է», — մտքում ասում է Գէորգը, իսկ Յովակիմը նոյնն ասում է բարձրաձայն:

Այսպէս ամէն օր գիւղամիջով գնում էին երեք գարրինները:

Յետոյ, եղաւ մի օր, որ մնացին երկուսը:

Յետոյ, եղան շատ օրեր, երբ գարրին Գէորգը գիւղամիջով գնում էր մենակ, որովհետեւ տղայ չունեցաւ, որովհետեւ աղջիկ էլ չունեցաւ: Նրա հետ հանգաւ նաեւ դարբնոցի քուրան, եւ դա եղաւ 1888 թուականին:

Եւ այդ նոյն թուականից էլ նրանք կրկին երեքով են՝ պապը դարձեալ մէկ քայլ առաջ է, որդին եւ թոռը՝ նրա ոտնահետքով: Այդպէս նրանք գնում են ու կը գնան յաւերժ, եթէ անգամ գերեզմանատունը մնայ ճանապարհի ասֆալտի տակ, եթէ անգամ նրանց շիրմաքարերը կամուրջ դառնան առուների վրայ կամ հիմնաքար՝ կառուցուող մի տան համար: Ես նայում եմ նրանց տապանաքարերին, ու ինձ թւում է, որ գիւղամիջով պարզապէս գնում են երեքը՝ աղնիւ, հանդարտ, հաստատուն. գարրին, գարրնի որդի եւ գարրնի հայր:

... Երբ դժուար կը լինի, երբ կը թուայ երերում է հողը ձեր ոտքի տակ, գնացէք մեր գիւղի գերեզմանատուն, դաէք գարրիններին:

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

Հրապարակ եկաւ Պարոյր Սեւակի վերջին գործը՝ «Եղիցի լոյս» բանաստեղծութիւններու հատորը, որ տպագրուած էր 1969ին եւ ցայսօր տպարանէն դուրս ելլելու «վիզա» չունէր:

Հատորին մէջ տեղ գտած են մամուլի մէջ տպագրուած եւ անտիպ բանաստեղծութիւններ, ինչպէս նաեւ երկարաշունչ քերթուած մը՝ «Եռաձայն պատարագ» խորագրով: Բանաստեղծութիւնները ներկայացուած են առանձին գլուխներով՝ «Եղիցի լոյս», «Դիմակներ», «Դարակէսի պարգեւները», «Ողջոյնի քմայքները», «Նորից չեն սիրում, սիրում են կրկին» եւ «Աստծու քարտուղարը»:

×

Լոյս տեսաւ գրագէտ Հրանտ Թամրազեանի «Տաղանդի ծնունդ» աշխատասիրութիւնը՝ նուիրուած Շիրվանզադէի:

Հեղինակը նախ կը ներկայացնէ գրագէտին մանկութիւնը, անոր գերդաստանը, ծննդավայր Շամախի նիստն ու կացը, սովորութիւնները:

Այնուհետեւ Թամրազեան կը նկարագրէ գրագէտին ուսանողական կեանքը, խմբագրական աշխատանքները «Արձագանք»ի եւայլն:

×

Պետրոս Ադամեանի բեմական կեանքին նուիրուած հատոր մը լոյս ընծայեց Սուրէն Խաչատրեան: Հեղինակը հետաքրքրական դրուագներ եւ դէպքեր քաղելով մեծ դերասանին կեանքէն, զանոնք պատմուածքի տարազով ներկայացուցած է ընթերցողին:

«Առաջին սէր», «Զինուորի կերպուածքով», «Իշխան Դանիայի», «Մի փոքրիկ հաճելի դաւադրութիւն», «Ե՛ս, թատրոնը ձգե՛մ», «Վարպետը» եւ այլ իրական պատմութիւններ միահիւսելով՝ հեղինակը ստեղծած է արուեստագէտին դիմագիծը:

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՅՈՎՀ. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Գաւառահայ ուսուցչութեան եւ մատենագրականութեան նուիրեալ եւ բազմահմուտ դէմքերէն մէկը, ծանօթ՝ իր օգտաշատ դասագիրքերով եւ բանասիրական անխոնջ պրպտումներով:

Կուգայ Եւդոկիայէն, ուր ստացած է իր նախնական ուսումը, եւ ինքնաշխատութեամբ կը սերտէ հայ բանահիւսութեան երփներանգ գանձերը: 1892էն սկսեալ կ՚աշխատակցի օրուան կարեւոր թերթերուն եւ հանդէսներուն, «Արեւելեան Մամուլ»ի, «Հանդէս Ամսօրեայ»ի, «Արեւելք»ի լեզուաբանական եւ բանասիրական հիւթեղ ուսումնասիրութիւններով, որոնք իր հետաքրքիր եւ խուզարկու իմացականութեան ցոլքերը կը կրեն:

Եւդոկիոյ մէջ կը վարէ հանրային եւ ուսուցչական զանազան պաշտօններ, Սահմանադրութեան կուգայ Կ. Պոլիս եւ հայ լեզուի դասախօս կը կարգուի Կեդրոնական վարժարանի մէջ, կ՚ըլլայ նաեւ խմբագիր Յովհ. Տաճատեանի «Հայրենիք»ին: Այնուհետեւ կը մեկնի իր գաւառը, եւ կ՚անհետանայ համատարած քաոսին մէջ:

Իր երկարաշունչ աշխատանքներէն մէկն է «Եւդոկիոյ Հայոց Գաւառաբարբառը», որուն կը յաջորդեն «Արդի հայ քերականութիւններու դասընթացքը» եւ «Պատմութիւն Հայ Գրականութեան»ը (*), այս վերջինը պակսուած Իզմիրեանց մրցանակով:

ՏԻԾԵՌՆԱԿ (**)

(*) Վերջերս լոյս տեսաւ Սէրէնկիւլեան գրական մրցանակի շարքին մէջ:

(**) Տիծեռնակի այս շարքը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է մեր ընթերցողներուն մօտ: Շատերու ուշադրութենէն վրիպած ըլլալով Յուլիս 8 եւ Օգոստոս 10ի թիւերով մեր տուած ծանօթութիւնները, կը յիշեցնենք որ Տիծեռնակ կեղծանունն է պոլսահայ ծանօթ մտաւորականի՝ Եդուարդ Սիմէքճեանի:

ՉԵԽ ԵՒ ՀԱՅ ԿԱՊԵՐ

Չեխ պատմութեան մէջ Հայաստանի մասին առաջին յիշատակութիւնը կը կատարուի այն ժամանակաշրջանին, երբ կը ստեղծուին Սլաւներու գիրն ու գրականութիւնը: Սլաւներու գիրերը յօրինողները՝ Կիրիլ եւ Մեթոդի (863) իրենց քարոզներուն մէջ կը յիշատակեն Հայաստանի անունը, իբրեւ առաջին քրիստոնեայ երկիրներէն մէկը, որ դեռ Դ. դարէն սկսեալ ունի իր գիրը, եւ ժողովուրդը Աստուծոյ հետ կը խօսի իր մայրենի լեզուով...

Այնուհետեւ Հայաստանի պատմութիւնը ուշադրութեան առարկայ կը դառնայ Ցուսիտականներու, իսկ ԺԹ. դարուն՝ չեխ լուսաւորիչներու կողմէ: Յետագային, վիպապաշտութեան ժամանակաշրջանին, հայկական բանահիւսութիւնը կը դառնայ չեխ գրագէտներու հետաքրքրութեան առարկայ: Կը թարգմանուին հայկական հէքեաթներ, Հայաստան ճամբորդող չեխ ուղեւորներ կը գրեն իրենց տպաւորութիւնները եւայլն:

Փոխադարձ հետաքրքրութիւն մը կը ստեղծուի երկու ժողովուրդներուն միջեւ, անոնց մօտ ազատագրական պայքարներու ընթացքին: Հայեր կը մեծարեն չեխ մշակոյթի գործիչներ, կ՚անդրադառնան չեխ գրականութեան, իսկ միւս կողմէ Չեխեր, իրենց կարգին, կ՚անդրադառնան Հայաստան անցեալի, անոր մշակոյթին:

Թարգմանական բուռն գործունէութեան կը ձեռնարկէ Վետաի, ԺԹ. դարավերջին եւ Ի. դարասկիզբին: Թարգմանութիւններ՝ գրաբարէ եւ աշխարհաբարէ: Առընթեր, Չեխոսլովաքիոյ մէջ կը զարգանայ նաեւ հայագիտութիւնը, որուն ջատագովը հանդիսացաւ Ակադ. Դեդրժիհա Գրոզնի, հիմնադիրը Փրակայի արեւելագիտութեան հիմնարկութեան: Այդ ասպարէզին մէջ անգնահատելի աշխատանք կատարեցին Եարոմիր Եդլիչկա, Նշան Մարտիրոսեան, Վոգումիլ Բարեշ: Հայագէտներու նոր սերունդ մը յաջորդեց անոնց, մեր օրերուն՝ Լիւդմիլա Մոյսլովա, Մարցելա Բաուչկովա, Բոգուսլաւ Պալեկ, Վացլաւ Չեռնի, Հայկ Մարտիրոսեան: Չմոռնանք, որ Ֆրանց Վերֆէլ, չեխ միջավայրի ծնունդ էր:

Դ. ԱԹԱՆԱՍԵԱՆ

դամբանաքարին վրայ գրուեցաւ՝ Մարդկութեան բարերար: Մաֆիայի անդամները եղան առաջին խնդացողները. այս մարդկութեան բարերարը գործած կամ գործել տուած էր հարիւրաւոր ոճիրներ: Գալոճերոյի յաջորդեց Վիթօ Ճենովեզէ: Վիթօ ձերբակալուեցաւ ամերիկեան ոստիկանութեան կողմէ 1958 Յունիս 8ին, եւ հակառակ անոր, որ մէկէ աւելի դիակներ կը ձգէր իր ետին, անպարտ արձակուեցաւ, որովհետեւ ոչ ոք կը համարձակէր վկայել իր դէմ: Հաւանական վկաներուն մէկ մասը դրկուած էր անդիի աշխարհը, իսկ միւս մասը կը վախնար իր անունը տալ:

Եւ սակայն գտնուեցաւ անձ մը, որ խզեց լռութեան օրէնքը: Այդ քաջը կին մըն էր: Ֆրանչեսքա Գառնովալէ եւ իր որդին մաս կը կազմէին Մաֆիայի: Տղան սկսած էր պաշտպանել սիկիլիացի գիւղացիներուն իրաւունքները իր կազմակերպութեան ոտնձգութիւններուն դէմ: Մաֆիան զայն սպաննել տուաւ իբրեւ դաւաճան, իր մօրը աչքերուն առջեւ: Մայրը ըմբոստացաւ այս վայրագութեան դէմ ու գրժեց երդումը, մատնեց իր զաւկին սպանիչները, ձերբակալել ու բանտարկել տուաւ զանոնք:

Այս դէպքը տեղի կ՚ունենար 1960ին: Ժամանակները փոխուա՞ծ էին արդեօք: Թերեւս: Բայց այնքան ատեն, որ դրամը պիտի մնայ աշխարհի գերագոյն ուժը, այնքան ատեն, որ պիտի գտնուին ախտաւոր եւ քսու մարդիկ, Մաֆիան պիտի շարունակէ բարգաւաճիլ խլիրդի մը պէս, մարդկութեան ապականած մարմնին վրայ, ի գոհութիւն վիպասաններու եւ կինոթէքի ժապաւէնի բեմադրիչներու:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Այիշէի այդ պնդումին վրայ, Սելիմ սկսաւ հակիրճ, միօրինակ եղանակաւ մը հեծեծալ տուները երգել.

Կիզիչ արեւուն տակ պահուըտած,
Ապտուլլահ սիրուհին կը սպասէր,
Երբ յանկարծ ատկէ նէ կ՚անցնէր.
Ջինէր փնտռելու համար կարծես:
Ոստումով մը դիմացը ելաւ Ապտուլլահ,
Ա՛հ, ա՛հ, ա՛հ...
Կիզիչ աւազին մէջ վերստին,
Ֆիշէրը իր զովութիւնը թափեց չորս դին
Եւ այդ զովութիւնը նէ կը զգայ,
Երբ իր քովը ըլլայ Ապտուլլահ,
Ա՛հ, ա՛հ, ա՛հ...

— Հիանալի է, սքանչելի է, գոչեց Այիշէ խանդավառուած: Սելիմ, խնդրեմ, անգամ մըն ալ կրկնէ, անգամ մըն ալ... Այդ վերջին տունը չես գիտեր որքան հոգիս խռովեց... կը խոստովանիմ, այդ խռովութիւնը հոգիս կը ծիւրէ. սակայն ատորմէ կ՚ախորժիմ... կ՚ախորժիմ ճիշդ անոր համար որ հոգիս կը ծիւրէ... խնդրեմ Սելիմ, կրկնէ որ միասին անգամ մըն ալ երգենք:

Ներքինին տեսնելով որ Այիշէ իր երգած երգէն գոհ մնաց, թեթեւցում մը զգաց: Իրեն այնպէս թուեցաւ թէ հոգւոյն ձայնը անուշ ու մխիթարիչ արձագանգ մը գտած էր, որ առաջին անգամ ըլլալով իր վաթսունամեայ մենաւորութիւնը կ՚արթնցնէր:

Եւ իր իսկ յիշատակներէն արբած ներման փէսը գետին նետեց եւ սկսաւ վերստին իր մանկական երգը կրկնել, որուն յանկերգներուն սիրահարեալ հանըմն ալ կ՚ընկերանար խանդավառ ու եռանդոտ ա՛հ, ահերով:

— Է՛հ, Սելիմ, բացագանչեց Այիշէ, ներքինիին կողմը դառնալով եւ իր հրավառ ակնարկը անոր ատոխձանաբար ոգեւորուող աչքերուն մէջ յառելով, յետոյ ի՞նչ պատահեցաւ:

Սեւամորթը շարունակեց.

— Լուռ ու մունջ, ձեռքերնիս իրար միացուցած եւ իրարմէ բաժնուելու անկարող այսպէս մնացինք... Վայրկեանէ վայրկեան մեզ գիրար միացնող խորհրդաւոր զօրութիւն մը կը զգայինք... չուրջերնիս կատարեալ լռութիւն մը կը տիրէր... սակայն այդ լռութիւնը մեզի համար լեզու մը ստացած էր որ անհամար բաներ կ՚ըսէր... Ամէն կողմ խաւարի մէջ էր, սակայն այդ խաւարը կարծես թէ մեր շողշողուն աչքերէն կը լուսաւորուէր... եւ մագնիսականութիւնը կը մեծնար եւ մեզ գիրար կը մղէր... մագնիսականութիւն չէր անիկա, այլ հեղեղ մը, հեղեղ մը մէկ կողմէն եւ հեղեղ մը միւս կողմէն որ անընդհատ մեզ գիրար կը մղէր եւ կարծես թէ իրարու գրկին մէջ մեզ փշրել կ՚ուզէր... Վերջապէս այդ մղումէն պարտուեցանք... այլեւս առանց ծանրութեան եւ առանց ընդդիմութեան երկու յարդի ճիւղեր էինք կարծես... անզգալաբար իրարու գրկին մէջ գտնուեցանք... երբեք երջանիկ գիշեր մը անցած չէ որ մարդ իր հոգւոյն խորէն չըսէ, «եւ սակայն որքան շուտ լուսցաւ»:

— Ո՞վ գիտէ, մրմնջեց Այիշէ հառաչանք մը զսպելով:

— Ո՛չ, ոչ այդ գիշերը բացառութիւն մըն էր, հետեւեալ առաւօտ արշալոյսը մեզ այդ նոյն վայրը, իրարու գրկին մէջ գրաւ... Այս սեւ շրթները անոր շրթներուն միացած էին եւ անոնցմէ քաղցր գգլխիչ հոգի մը կը ծծէին... Մեր երկուքէն եւ ոչ մէկը երեւակայած չէր թէ մարդուս շրթները կարող էին այդպիսի գգլխիչ աղբիւր մը ըլլալ: Արշալոյսը կը յառաջանար եւ մենք լոյսը անգամ չէինք տեսներ... արդէն ի՞նչ պիտի ընէինք լոյսը, խաւարը մեզ այնքան լաւ պահած էր... Ա՛հ, կ՚ըսեն թէ լոյսը Աստուծոյ աշխարհի ըրած լաւագոյն բարիքն է, եւ սակայն քանի՛ քանի անգամներ այդ շողշողուն արշալոյսը եկած չէ խաւարային մութ գիշերի մը պարգեւած երջանկութիւնները խլելու:

— Այո, այո, իրաւունք ունիս, հառաչեց Այիշէ:

— Չեմ գիտեր թէ արեւն ալ մեզ այդպէս իրարու գրկին մէջ այդ ջրհորին եզերքը պիտի գտնէր, որուն մէջէն գիշերը վհուկ յաւերժահարս մը ելած եւ մեզ իրարու գրկին մէջ նետած էր: Սէրէն այնքան գինովցած էինք որ արեւը անգամ չէինք տեսներ, եթէ մեր գլուխներուն վրայէն անցնող երկու ագռաւներ մեզ չարթնցնէին, եւ մեզ յիշեցնել չուզէին թէ՝ գիշերն ալ, կեանքն ալ, երջանկութիւնն ալ վերջ մը ունին, պիտի շարունակէինք այդպէս մնալ...

— Ո՛հ, դժբախտ արարածներ, գոչեց Այիշէ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պանեօ – Քաշանի մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Նորեկեանի, Տէր եւ Տիկին Տըմանժի եւ Օր. Նորեկեանի իրենց մօր՝

ԸՆՏԱՑՈՒՆ ՆՈՐԵԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Նշոմոն Զօրայր–բէլեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց աներհօր եւ հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆԻ

մահուան առթիւ: Եւ քառասունքին առիթով 50 Փր. կը նուիրէ Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչին:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի տօն է Վերացման Ս. Խաչի (Խաչվերաց):

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ
(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8,30ին, պատարագ ժամը 10,30ին:

Երեկոյեան ժամը 4ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս ժամերգութիւն եւ Թափօր–անդաստան:

Երկուշաբթի (13 Սեպտ.) յիշատակ է Մեռելոց: Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաչհանգիստ, ինչպէս նաեւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյն երկար տարիներ ծառայած հոգեւոր հովիւ, ողբացեալ Եսայի խաչակիր Քահանայ Ալթունեանի վախճանման 7րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն հանգուցեալ Տէր Հօր յիշատակը յարգողներուն:

×

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի 12 Սեպտ. Խաչվերացի տօնին առթիւ, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեանի: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն: Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ:

Ոչխարի զենումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ փակը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ՝ Խաչվերացի տօնին առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ Սեպտ. 12, Կիրակի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 10ին, քարոզ 11,15ին:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, տրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը գրաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Ինչպէս ամէն տարի Տէր եւ Տիկին Առլէն Փափազեան մէկական տարի «Յառաջ» կը նուիրեն.—

Լոնտոնի հայկական Տան, Աթէնքի Սոֆիա եւ Լեւոն Յակոբեան վարժարանին եւ Սելանիկ՝ Տոքթ. Աբրահամեանի:

BAIL A CEDER

Նոր պայմանագրութեամբ (պայ) վարձու է (պատերը գնելու կարելիութիւն) սրճարան մը՝

ԻՍԻԻ

հայկ. թաղին մէջ: 70 քառ. մեթր (մեծ լիսանսով), կեդրոնական ջերմութիւն, հարսնիքի եւ կոչունքի (պանքէ) սրահի կը վերածուի: Ազատ է անմիջապէս, դիւրամատչելի պայմաններով:

Հեռաձայնել Պ. Ազատի՝
527–25–51
Երեկոները ալ ժամը 8էն ետք՝
642–15–58

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 9,30ին, հեռատեսիլի Ա. կայանէն հայկական յայտագիր՝

Խաչի պաշտամունքը Հայերուն մօտ:

Մասնակցութեամբ Փրոֆ. Է. Իւթիւճեանի:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծնողքներուն թէ՝ իր հովանաւորած դըպրոցի 1971–72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 5–7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9–12, կէսօրէ ետք 2–4:

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ 8:

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

Tél. : 326-88-65 — C. C. P. Paris : 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆՄԱՆՕԹ ՀՈԳԻՆԵՐ, Պատմուածքներ, Յակոբ Կարապենց, լաթակազմ	20 Փր.
ԱՆՁԻՆՔ ՆՈՒԻՐԵԱԼՔ, Ս. Վրացեան, Պէյրութ, լաթակազմ	10 Փր.
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՃԻՊԷՅԼԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻ. լաթակազմ	20 Փր.
ՀԱԶԱՐՈՒՄԷԿ ԲԱՌ ՈՒ ԲԱՆ ՀԱՅՈՑ ԽՕՍԻՑ ԲԱՐԲԱՌԻ, Տ. Ֆրունճեան	20 Փր.
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ, Յովհ. Գազանճեան	10 Փր.

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԳՐՔԵՐՈՒ
Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՏԻԷՓ

Կազմակերպուած Փարիզի Նաւեան Սանուց Միութեան կողմէ:

Ընդհանուրի փափաքին ընդառաջ տալու համար Միութիւնը որոշեց կազմակերպել եղանակի վերջին պտոյտը դէպի ծովափ, Կիրակի Սեպտ. 19ին:

Մեկնում Կիրակի առաւօտ ժամը 7,15ին վերադարձ 22ի առեններ: Հաւաքատեղի Կառ տիւ Նոռ, Քիւրվէօր սրճարանին առջեւ:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խընդրուի աճապարել արձանագրուելու համար դիմելով՝

Պր. Վ. Ասլանեանի 842–08–57
Միսաք Երանեանի 782–61–10
Ծախքերու մասնակցութիւն 20 ֆրանք:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԱՆԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐ

1971–1972 տարեշրջանին համար, Հայ Քոյրերը կ'ընդունին գիշերօթիկ, ցերեկօթիկ եւ մանկապարտէզի համար փոքրիկներ:

Արձանագրութիւնները սկսած են: Դիմել՝ 73, Ավընիւ Անրի Պարպիւս

Հեռաձայն՝ 985–01–79

Առնուվիլ:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 փր. Վեցամսեայ 50 փր.
Արտասահման Տար. 115 փր. Հատը 0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 9 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 9 SEPTEMBRE
1971

Le Numéro 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12210
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.210

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ԿԱՅ ՈՒ ԿԸ ԶԱՐԳԱՆԱՅ

Բ.

Փօլ Պալթա այցելեր է Արար-Ենիճէ գիւղը, ուր կ'ապրին եօթանասուն ընտանիքներ (700 հոգի), որոնցմէ միայն 27ը հողատէր են: Երիտասարդ աղա մը ունի 100 հեկտար հող, որմէ տարեկան 40-50 հազար թրք. լիրայի եկամուտ կը ստանայ (բարձրաստիճան պաշտօնեայի մը թոշակէն աւելի, նախարարինէն պակաս): Մինչ գիւղացին մէկ քիլօ ցանքի փոխարէն տասը քիլօ հասոյթ կը ստանայ, աղան կրկինը կ'ունենայ՝ շնորհիւ ազրի:

Արար-Ենիճէի եւ միւս գիւղերուն մէջ «դուք ի՞նչ էք» հարցումին բոլորը անայլայլ կը պատասխանեն եղեր. «Թուրք ենք, բայց քրտերէն կը խօսինք»:

Իսկ Անգարայի մէջ, գիտել կու տայ Մոնտի աշխատակիցը, պետական վարիչները կ'ուրանան ազգայնական խնդրի մը գոյութիւնը: Նիհատ Էրիմի համաձայն, «իսկական քրտերէն լեզու մը գոյութիւն չունի: Անիկա պարսկերէնի, թրքերէնի եւ արաբերէնի խառնուրդ մըն է, որ զուտ քրտերէն 3000 բառէն աւելի չունի»: Նոյն կարծիքն ունի Դատական նախարար Արար, որ սակայն կ'ընդունի թէ քրտերէնը 8000 բառ կը պարունակէ: Կ'ընդունի նաեւ, որ արեւելեան շրջանի եօթը միլիոն բնակիչներէն հինգ միլիոնը քրտական ծագում ունին, այսինքն Թուրքիոյ բնակչութեան 15 առ հարիւրը եւ տարածութեան 30 առ հարիւրը կը կազմեն:

Թուրքերը կը կարծեն եղեր, որ օտարները յետին մտքով կը հետաքրքրուին քրտական խնդրով: Նախկին նախարար մը Փօլ Պալթայի յայտներ է, որ եթէ Թուրքիա օր մը Ատլանտեան կազմակերպութեան հետ կապը թուլցնելու ըլլայ, Ամերիկա պիտի փորձուի ճնշում բանեցնել կառավարութեան վրայ՝ սպառնալով քաջալերել Քիւրտերու անջատողական շարժումը: Նոյնը կրնան ընել Ռուսերը միեւնոյն պատճառներով: Հապա՞ դրացի Արաբները...:

Քաղաքական կազմակերպութիւններէն Բանուորական կուսակցութիւնն է միայն, որ յստակ ու համարձակ դիրք բռնած էր այս հարցի մասին, ուստի եւ խափանուեցաւ այն պատճառաբանութեամբ, որ կը քաջալերէ անջատողականութիւնը եւ կը վտանգէ Թուրքիոյ հողային ամբողջականութիւնը:

Հակառակ այս բոլորին, քրտական հարցը կայ ու կը զարգանայ: Քիւրտ քաղաքական կազմակերպութիւնները առ այժմ վերապահ դիրք կը բռնեն, գիտնալով որ Իրաքի Քիւրտերուն ըրածին պէս զօրաւոր ուժ մը անկարելի պիտի ըլլայ: Եթէ արագօրէն բարենորոգումներ չկատարուին, տարակոյս չկայ որ ընկերային պահանջներուն տեղ ազգայնական պահանջներ մէջտեղ պիտի գան, կը եզրակացնէ Փօլ Պալթա:

Տիգրանակերտէն եօթանասուն քիլոմեթր հեռու, Եփրատի վրայ Քէպանի մեծ ամբարտակը, որուն կառուցումը ստանձնած է ֆրանքօ-իտալական ընկերութիւն մը: Աշխատանքները կատարուած է 1966 Յունիսին, բացումը տեղի պիտի ունենայ 1973-ին, Հանրապետութեան յիսնամեակին, երբ միաժամանակ պիտի բացուին նաեւ Վոսփորի կամուրջը եւ Իսքենտերունի մեծ գործարանը, որ կը կառուցուի Ռուսիոյ Խորհ. Միութեան կողմէ:

Քէպանի մեծ ամբարտակին շնորհիւ պիտի ստեղծուի 125 քիլոմեթր երկայնութեամբ լիճ մը (685 քառ. քիլմ.), Վանի լիճէն ետք երկրորդ կարեւոր լիճը, որ պիտի օգտագործուի մարդախաղերու եւ ջրօսաշրջիկութեան համար: Ամբարտակը պիտի արտադրէ վեց միլիառ քիլովաթժամ: Կէօքճէքայայի ամբարտակին հետ միասին Թուրքիոյ ելեկտրական ուժի արտադրութիւնը, որ ներկայիս 10 միլիառ քիլովաթ է, պիտի կրկնապատկուի երկու տարիէն:

Քէպանի ամբարտակէն պիտի օգտուի էլ Ազըղ (Խարբերդ), որ 1980ին շրջանային կեդրոն պիտի դառնայ եւ ուր զանազան գործարաններ շինուելու վրայ են արդէն ներկայիս:

Փափուկ է կացութիւնը Թուրքիոյ արեւելեան շրջանին մէջ: Բազմաթիւ հարցեր դրուած են կառավարութեան առջեւ: Բարելաւել տնտեսութիւնը, դրամ ծախսել ճարտարարուեստը զարգացնելու համար, բարենորոգել վարչական մեքենան, բարեփոխել մտայնութիւնները եւ կազմակերպել նորահաս սերունդները: Եւ դեռ պէտք է վերահաստատել խաղաղութիւնը, փոփոխութեան ենթարկել Սահմանադրութիւնը եւ ձեռնարկել բարենորոգումներու: Դժուար եւ վիճելի հարցեր են ասոնք: Թուրքիա ի՞նչպէս դուրս պիտի գայ այս կնճռոտ վիճակէն:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՐԱՆՏ ՄՈՍԿՈՒԱ ՊԻՏԻ ԵՐԹԱՅ

Մոսկուա դիւանագիտական լայն գործունէութեան մը ձեռնարկած է, որուն նպատակն է, ինչպէս նկատել կու տան քաղաքական դէտեր, կայուն վիճակ մը ստեղծել արեւմտեան Եւրոպայի մէջ: Պերլինի հարցին կարգադրութենէն ետք, այժմ Մոսկուա կը ձգտի ապահովել եւրոպական խորհրդաժողով մը՝ Եւրոպայի ապահովութեան համար: Այս ձեւով կատարուած իրողութիւն կը դառնայ խորհրդային տիրապետութիւնը Արեւելեան Եւրոպայի վրայ:

Մոսկուա պաշտօնական հրաւէր ուղղեց Դաշնակցային Գերմանիոյ վարչապետին՝ այցելելու Խորհ. Միութիւն: Պրանտ ընդունեցաւ: Այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ ամսավերջին եւ 48 ժամ պիտի տեւէ:

Պրանտի համար այս այցելութիւնը եւ հանդիպումը խորհրդային վարիչներու հետ «բնական» է: Արդարեւ, անցեալ տարի, երբ Պրանտ Մոսկուա կը գտնուէր, համաձայնութիւն գոյացած էր նմանօրինակ հանդիպումներու շուրջ: «Արդ, Պերլինի համաձայնագրին կնքումէն ետք երկուստեք ունեցանք այն կարծիքը, թէ հանդիպում մը օգտակար եւ կարեւոր կրնար ըլլալ»:

Խօսակցութեան նիւթ պիտի դառնայ, բնականաբար, երկու երկիրներու յարաբերութեան հարցը:

Պրանտ Մոսկուայի եւ Վարշաւայի հետ համաձայնագիրներ կնքելէ ետք, այժմ կը մտածէ բարելաւել իր յարաբերութիւնները Չեխոսլովաքիոյ հետ: Այս կապակցութեամբ նկատել կու տան, թէ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը Փրակա պիտի մեկնի Սեպտեմբեր 28ին: Անշուշտ, պիտի շօշափուին նաեւ երկու հարցեր, որոնց մեծ կարեւորութիւն կու տայ Մոսկուա: Առաջինը Եւրոպայի ապահովութեան խորհրդաժողովի մը գումարումն է, իսկ երկրորդը՝ զինուորական ուժերու կրճատումը Եւրոպայի մէջ երկուստեք:

Արդէն այս հարցերն են, որ յետագային խօսակցութեան նիւթ պիտի դառնան Փարիզի մէջ, երբ խորհրդային վարիչները այցելեն հոս:

Աւելցնենք, որ խորհրդային դիւանագիտական աշխատանքներու շրջագիծին մէջ կը մտնեն այն այցելութիւնները, զորս պիտի կատարեն խորհրդային վարիչները յառաջիկային: Այսպէս Պոդգորնի կը մեկնի Հանոյ, Կոսիգին՝ Դանիա, Շուէտ, Քանատա եւ Ալժերիա, Բրեժնեւ՝ Պելկրատ եւ Փարիզ:

× Մոսկուա առաջարկեց համաշխարհային խորհրդաժողով մը՝ ապազինման շուրջ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ դասատուներու գործադուլը հաստատուեցաւ եւ նոյնիսկ աւելի ծանր բնոյթ առաւ Լուսաւորութեան նախարարին յայտարարութիւններէն ետք: Արդարեւ, դժգոհ կիշարի խօսքերէն, Ուսուցման սենտիքաները որոշեցին վերամուտէն սկսեալ (Սեպտ. 15) «շրջուն» գործադուլ ընել երկու շաբաթ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ ձերբակալուած է նախկին ծերակուտական մը՝ Ճեմալ Մատանօղլու, նախկին զօրավար, որ մաս կը կազմէր Մենտերէսը տապալող զինուորական խմբակին: Իշխանութեան գլուխ եղած էր 17 ամիս, ապա ծերակուտական նշանակուած: Ամբաստանուած է որ մասնակցած է դաւի մը որ կը ձգտէր ջնջել տալ Սահմանադրութիւնը:

ՔՈՆՔՈՐՏԸ Ռիոյէն Թուլուզ առաւ ճէպի Սան Փաւլօ, իբրեւ ճամբորդ ալ ունենալով Ելմտական նախարար՝ Ժիսքար տ'Էսթէն, որ կ'երթայ բացումը կատարելու ֆրանսական ցուցահանդէսին:

ԻՇԽԱՆՈՒԻ ԱՆ Եւրոպայի ախոյեան դարձաւ ձիացատկի մրցումին մէջ, որ տեղի ունեցաւ Պրըկլէի մէջ, Անգլիա: Առաջին անգամ է, որ անգլիական արքունիքէն անդամ մը ախոյեան կը դառնայ մարզախաղի մը մէջ: Էսի Մերքս, պել-ժիացի հեծելանուորդը, աշխարհի ախոյեան դարձաւ հեծելանիւի փրոֆեսիոնելներու մրցավազքին մէջ, Մենտրիզիօ, Զուիցերիա:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ մեռած է օսմանեան կայսրութենէն վերապրող վերջին ներքինին, սրտի տագնապի հետեւանքով: 80 տարեկան էր եւ դարուս սկիզբը ծառայութեան մտած էր Սուլթան Մուրատ Ե.ի որու մօտ մնացած էր մինչեւ անոր մահը (1918):

ՄԱԼԹԱ՝ մերժելէ ետք խորհրդային օժանդակութիւնը, ընդունեցաւ Լիբիոյ առաջարկը՝ 12 միլիոն տոլարի նպաստ մը:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Վերջին շրջանին խմբագրատուն այցելեցին.—

Պ. Վահէ Սէթեան, Պէյրութէն նախագահ «Համազգային» Մշակութային Միութեան Կեդր. Վարչութեան:

Ընկեր Հրաչ Տասնապետեան, տնօրէն Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանին իր ընտանիքով:

Տոքթ. Պօրաճեան, նախագահ Միլանոյի Հայ Մշակութային Միութեան վարչութեան եւ Տիկինը:

Տէր եւ Տիկին Յ. Գարագաշեան Աթէնքէն:

Պ. Գրիգոր Շահինեան, Պէյրութէն, ֆրանսերէնի դասախօս Նշան Փալանճեան ճեմարանը:

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

ԲԱՐԵՓՈԽՈՒԱԾ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Թուրքիոյ բարեփոխուած Սահմանադրութիւնը քուէարկուեցաւ Ազգ. ժողովին կողմէ: Այս առթիւ Սեպտ. 6 թուականով, Պոլսոյ թերթերը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տան.

Սահմանադրութեան ինչ ինչ յօդուածները փոփոխութեան ենթարկող օրինագծին երկրորդ վճարանութիւնները երէկ մինչեւ գիշեր շարունակուեցան Ազգ. ժողովին մէջ, որ ի վերջոյ քուէարկեց օրինագիծը եւ ղրկեց Ծերակոյտին: Երէկի նիստին, օրինագծին ամբողջութիւնը եւ յօդուածները վիճարանութեան չդրուեցան, այլ միմիայն քննուեցան զանազան յօդուածներու կատարուած փոփոխութիւնները եւ ընդունուեցան: Իթթիհատի Անկախ երեսփոխան Մէհմէտ Ալի Այպար հակառակ արտայայտուեցաւ 11րդ յօդուածին, որ կը վերաբերէր «հիմնական իրաւունքներու եւ ազատութեան»: Երեսփոխանը առարկեց թէ՝ քանի որ Թուրք Սահմանադրութիւնը բացարձակապէս ժողովրդավարական է, պէտք չէ որ փակ մնայ ձախ հոսանքին առջեւ եւ պէտք չէ որ արգելք հանդիսանայ Մարքսականութեան որ գիտական եւ գաղափարաբանական տեսութիւն մըն է միայն: Այպար յիշեցուց թէ Մարքսականութիւնը որեւէ ժողովրդավարութեան մէջ արգիլուած չէ, հետեւաբար մեր ալ Սահմանադրութիւնը պէտք չէ որ փակ մնայ Մարքսականութեան եւ Ընկերվարութեան առջեւ: Այպար այս մասին հարցագիր մըն ալ տուաւ եւ մերժուեցաւ: 11րդ յօդուածը իր նոր տարազին մէջ ընդունուեցաւ երկուքի դէմ 368 քուէով:

Ուրիշ երեսփոխան մը, Հիւսէյին Ապպաս, նախկին Միլլի Նիզամ կուսակցութենէն, նոյնպէս հարցագիր մը տուաւ եւ պահանջեց որ կրօնական ինքնավար խորհուրդ մը կազմուի, բայց իր առաջարկը մերժուեցաւ: 19րդ յօդուածն ալ ընդունուեցաւ չորսի դէմ 358 քուէով:

Դեմոկրատ կուսակցութեան հատուածն ալ հաւաքաբար հարցագիր մը տուաւ 38րդ յօդուածի մասին, առաջարկելով որ պետականացման փոխարժէքները տասը տարիէն վճարուին: Այս առաջարկն ալ քուէներու մեծամասնութիւնով մերժուեցաւ: Կարգ մը Հալքեաններ հարցագրին ի նպաստ քուէարկեցին:

Անկախ երեսփոխաններ Մէհմէտ Ալի Այպար եւ Ճէլալ Գարկըլը դարձեալ խօսք առին եւ պահանջեցին որ բարեփոխուի նաեւ 89րդ յօդուածը, որ կը վերաբերի խորհրդարանական ընդհ. վճարանութեանց: Այս պահանջներն ալ մերժուեցան եւ 16 բարեփոխեալ յօդուածներ նոյնութեամբ ընդունուեցան:

Ցետ-միջօրէի նիստին, Այպար դարձեալ առարկութիւններ ըրաւ ինչ-ինչ յօդուածներու դէմ, որոնց սրբագրութիւնը պահանջեց, եւ միշտ մերժուեցաւ: Միայն թէ զինուորական վճռաբեկի, ատեանի եւ հետատեսիլի սպասարկութեան եւ սահմանադրական Ատեանի բեկանումի դատերուն շուրջ խմբագրուած յօդուածները բարեփոխուեցան խորհրդարանական յանձնաժողովին կողմէ եւ ըստ այնմ յղուեցան վերստին Ազգ. Ժողովին եւ հաւաքաբար ընդունուեցան:

Օրինագիծը Ծերակոյտին ալ բովէն անցնելէ ետք վերջնական բնոյթ պիտի ստանայ:

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՄԻՏՔԸ

Հայ մանկավարժական միտքի եւ դըպրոցի զարգացման պատմութեան ուղղութեամբ գչալի աշխատանք է կատարուած: Հրապարակի վրայ են դպրոցի պատմութեան առանձին շրջաններու եւ ականաւոր մշակներու կեանքին ու անոնց հայեացքներուն նուիրուած աշխատութիւններ, յօդուածներ:

Ուրախալի է «Սովետական Մանկավարժ» ամսագրին՝ հայ մանկավարժութեան եւ դպրոցին նկատմամբ ցոյց տուած աշխոյժ հետաքրքրութիւնը: Ընդգծելով կատարուած աշխատանքին դրական արժէքը, այնուամենայնիւ, չենք կրնար չարձանագրել երկու դիտողութիւն. նախ՝ հրապարակի վրայ գտնուած, ինչպէս նաեւ հիմնարկութիւններու ծրագիրներուն մէջ նախատեսուած ուսումնասիրութիւնները գրեթէ բացառապէս կը վերաբերին հայ ժողովուրդի արեւելեան հատուածի դպրոցին եւ մանկավարժութեան: Արեւմտահայ դպրոցն ու մանկավարժական միտքը անհրաժեշտ չափով դեռ չեն ուսումնասիրուած:

Այդ պակասը լրացնելու գործին մէջ կարեւոր դեր կը կատարէ դոցենտ Գ. Նալիկեանի վերջերս լոյս ընծայած «Արեւմտահայ մանկավարժական միտքն ու դպրոցը — ԺԹ. դարի սկիզբէն մինչեւ ԺԹ. դարի 50–60ական թուականներին» գիրքը:

Հեղինակը երկար տարիներ ուսումնասիրած է այդ ժամանակաշրջանի արեւմտահայ կրթական մշակներու, մանկավարժներու հիմնական գործունէութիւնը, Արեւմտահայութեան տնտեսական, քաղաքական, մշակութային, իրաւական կեանքին, ազգագրութեան վերաբերեալ փաստաթուղթեր, դիւաններ եւայլն: Անիկա հնարաւորութիւն տուած է հեղինակին իր նիւթը ներկայացնել Արեւմտահայութեան ընկերային–քաղաքական կացութեան, ընկերային շարժումներու, գաղափարական սուր պայքարներու ընդհանուր պատատին վրայ: Փաստագրութենէ խուսափելու համար, հեղինակը նիւթը կը ներկայացնէ պատմաժամանակագրական յաջորդականութեամբ՝ լուծելով եւ լուսաբանելով զանազան հարցեր՝ հոգեբանական, մանկավարժական, եւայլն:

Գիրքին մէջ հետեւողական կերպով կը քննադատէ սփիւռքի մէջ լոյս տեսած կարգ մը աշխատութիւններու եւ յօդուածներու մէջ ընդգծուած այն միտքը, որ իբրեւ թէ արեւմտահայ մանկավարժութիւնը պարզապէս հետեւորդի դեր–քին մէջ գտնուած է, ինքնուրոյն կրթադաստիարակչական ուղեգիծ չէ ունեցած, եւ Արեւմտահայերը մեքենականօրէն ընդօրինակած են օտարները, հետեւած այլ երկիրներու մանկավարժական ուղղութիւններուն:

Այսպէս, օրինակ, մանկավարժութեան պատմաբան Բ. Եղիայեանի կարծիքով Հայերը տնտեսական ու քաղաքական պայմաններու բերումով «չեն կրցած սահեղծել իրենց կրթական սիստեմը եւ միշտ ալ հետեւած են ուրիշներուն՝ Ասորիներուն, Յոյներուն՝ մերթ՝ Լատիններուն, խսկ ներկայիս ալ եւրոպականին»:

Լուսաբանելով «ընդօրինակութեան եւ ազդեցութեան» հարցը ազգային դպրոցի եւ մանկավարժութեան խնդիրներու մըշակման գործին մէջ, Գ. Նալիկեան համոզիչ փաստերով կ՚ապացուցանէ, թէ այս տեսակէտները սխալ են: Հեղինակը ցոյց կուտայ հայ լուսաւորիչ մանկավարժներու ինքնատպութիւնը, կը հաստատէ, որ հայ դպրոցին եւ մանկավարժութեան զարգացումը երբեք չէ կորըսուած մեր անցեալի հարուստ մշակոյթէն եւ մանկավարժութենէն: Պնդել կամ կարծել, թէ հայ կրթական մշակները միշտ ալ հետեւորդներ եւ ընդօրինակողներ եղած են, կը նշանակէ՝ չուքի տակ ձգել եւ նսեմացնել անցեալի լուսաւոր եւ պայծառ դէմքերը, անոնց մեծ ջանքերը, հայրենասիրական ձգտումներն ու պատմական ծառայութիւնները այս ասպարէզին մէջ: Բազմաթիւ էջերու մէջ հեղինակը համոզիչ փաստեր կը բերէ արեւմտահայ ականաւոր մանկավարժներ Յովհան Վանանդեցիի, Գր. Փեշտիմալճեանի, Ա. Փափազեանի եւ, յատկապէս, Ն. Զօրայեանի եւ Ս. Վիչենեանի (Սերվիչէն) կրթական գործունէութենէն եւ աշխատութիւններէն:

Ըստ հեղինակին, մանուկներու դաստիարակութեան նուիրուած, ըստ էութեան մարդաբանական նկարագիր կրող, Ս. Վեչինեանի «Մանկանց խնամատարութեան յատուկ բնական, բարոյական եւ իմացական հրահանգ» (Կարճ՝ «Մանկատածութիւն») գիրքը, որ լոյս տեսած է 1844ին, իր տեսակին մէջ բացառիկ աշխատութիւն է, նոյնիսկ միջազգային չափանիշով:

Արեւմտահայ դպրոցի, մանկավարժական միտքի եւ մշակոյթի կեանքին մէջ կարելի չէ անտեսել, կը գրէ հեղինակը, կաթողիկէ եւ ամերիկեան միսիոնարական գործունէութիւնը: Հեղինակը կը մերկացնէ միսիոնարներու գործունէութեան քաղաքական շարժառիթները, անոնց պառակտիչ, քայքայիչ դերը Արեւմտահայութեան կեանքին մէջ: Այս առթիւ ան ցոյց կուտայ յառաջադէմ մտաւորականութեան, ազգային կարեւոր դպրոցներու (Սկիւտարի ճեմարան, Զմիւռնիոյ Մեսրոպեան վարժարան, Վասպուրականի, Այնթապի, Մարաշի դպրոցները եւայլն), ինչպէս նաեւ կրթական մշակներու հետեւողական պայքարը Հայութեան օտարացման եւ ձուլման ահաւոր վտանգին դէմ:

Գիրքին մէջ ներկայացուած է Արեւմըտեան Հայաստանի, Եւրոպայի եւ Թուրքիոյ հայաշատ վայրերու աշխարհական դպրոցներու հիմնադրման եւ զարգացման պատմութիւնը եւ, մասնաւորապէս, ցոյց է տրուած անոնց մեծ դերը ազգային գործիչներ պատրաստելու, Արեւմտահայութեան ազգային զարթօնքը հրահրելու գործին մէջ:

Մենագրութեան 6րդ ծաւալուն գլուխին մէջ Նալիկեան քննութեան կ՚առնէ դաստիարակութեան եւ կրթութեան նպատակները, ուսման բովանդակութիւնը, ուսուցման եղանակները, ուսումնական աշխատանքի կազմակերպական եղանակը: Լաւ ծանօթ ըլլալով եւրոպական եւ ռուսական մանկավարժական միտքին եւ դպրոցի զարգացման պատմութեան, հեղինակը կարելիութիւն ունեցած է համեմատութիւններ կատարելու, ընդհանրացումներ եւ եզրակացութիւններ ընելու՝ լայն սատիճանի մը վրայ:

Մանկավարժական աշխատանքի պատրաստող հազարաւոր երիտասարդներ բոլոր բարձրագոյն կրթարաններու մէջ չէ, որ յստակ պատկերացում մը ձեռք կը ձգեն հայ դպրոցի եւ մանկավարժութեան զարգացման պատմութեան մասին: Բացառութիւն կը կազմեն պետական համալսարանի Հայկ. մանկավարժական հիմնարկութեան մէկ–երկու ճիւղերը: Հոն եւս այս նիւթին յատկացուած ժամերը շատ սահմանափակ են: Այս տեսակէտէն, ինչպէս նաեւ հայ դպրոցին եւ մանկավարժութեան ամբողջական պատմութիւնը ստեղծելու գործին մէջ, առանձնայատուկ արժէք կը ստանայ Գ. Նալիկեանի աշխատութիւնը:

Ակադ. Մ. ՄԱԶՄԱՆԵԱՆ
«Սով. Հայաստան»

ԷՋԵՐ ՍԵՐԳԷՅ ՓԱՅՋԱՆԷ

ԽՄԲ.— Օգոստոսի սկիզբները, ինչպէս հաղորդած էինք օրին, («Յառաջ», Օգոստոս 13) Հայաստանի մէջ մեռած է Սերգէյ Փայջատ, թարգմանիչ եւ արձակագիր:

Մահէն առաջ գրագէտը «Հայրենիքի Ձայն»ի խմբագրութեան յանձնած է իր պատմուածքներէն մէկ քանի: Ստորեւ՝ անոնցմէ երեքը:

ԶԱՆԳԸ

Շատ առաջ, հի՜ն–հի՜ն ժամանակներում, ասում են, կար մի վարպետ: Եւ ունէր մի աղջիկ, միշտ լուռ, գեղեցիկ ու խոնարհ: Եւ մտածում էր ծերունի վարպետը մի այնպիսի զանգ ձուլել, որ ձայնը հասնէր հեռո՜ւ հեռաւոր ծայրերը երկրի եւ արթնացնէր ամէնքին, երբ թըշնամին ելնէր իր աշխարհի վրայ: Եւ զօր ու գիշեր կրակի առջեւ ձուլում էր զանգը: Բայց ամէն անգամ զանգի վրայ ճեղքեր էին գոյանում: Եւ ամէն անգամ ձուլում էր նորից, նորից ճեղքեր էին գոյանում:

Եւ աղջիկը մի անգամ գնաց խորհուրդ խմանալու մի իմաստուն ծերունու մօտ: Լսեց ծերունին նրան, մտածեց, մտածեց, ասաց, թէ զանգի ձուլուածքին պէտք է խառնել արիւնն այն մարդու, ով պատրաստ է զոհաբերուել իր ժողովրդին:

Առաւօտեան, երբ հայրը նորից ձուլում էր զանգը, աղջիկն իրեն նետեց կաթսայի մէջ ու գնաց խառնուեց հուր–հրեղէն հեղուկին: Հօր աչքերից աղջկայ հետ արցունքի մի հատիկ գլորուեց այդ հեղուկի մէջ: Եւ հայրը զանգը ձուլեց: Զանգի վրայ չկար արդէն ոչ մի բիծ:

Մի անգամ, լուսաբացին, լեռներում զանգը ղօղանջեց: Եւ ոչ ոք, ոչ ոք զանգը չէր զարկում: Բայց նրա ձայնը հասնում էր երկրի հեռո՜ւ հեռաւոր ծայրերը: Այդ ղօղանջների մէջ կար աղջկայ ձայնը, կար նաեւ ծեր վարպետի արցունքի հառաչանքը: Եւ արխանում էին մարդիկ, փոթորկւում էին, փոթորկուող սրտերով նետւում ի գէն: Եւ բքոտ լեռներում հողմացրիւ ղալարւում էր թըշնամին...

Ասում են, թէ մինչեւ հիմա Հայոց բարձրիկ լեռներում մնում է այդ զանգը:

ՈՍԿԷ ԹԻԹԵՌՆԻԿԸ

Հեռու հեռաւոր մի ժամանակ, հեռաւոր մի երկրում ապրում էր մի աղքատիկ պատանի եւ աշխատում էր զանձ գտնել: Մի անգամ դաշտում տղան տեսնում է մի ոսկէ թիթեռնիկ, գնում, գնում, գնում է նրա ետեւից, անցնում է խաւար քարայրով, հասնում է փայլփլուն մի հովիտ, ստորերկրեայ մի աշխարհ՝ ոսկեղէն պատուղներով լի ու առատ, ուր, սակայն, երբեք արեւ չէր լինում: Եւ պատանին մնում է այդտեղ, այդ ոսկեղէն օտար աշխարհում:

Մի անգամ, երբ նա արդէն ծերացել էր, երազում ծակում է մառը: Ու երբ չիթ–չիթ թափւում է արիւնը, յիշում է նա իր հեռո՜ւ–հեռո՜ւ հայրենի աշխարհը, նրա արեւը ու երազ դարձած հայրենի հին տունը ուռիների տակ:

Կարօտով փնտռում, գտնում է նա ճամբան եւ նորից դառնում է տուն: Սակայն հայրենի տանը նրան ոչ ոք արդէն չի ճանաչում, ոչ ոք չի յիշում: Այն օրից, երբ հեռացաւ նա ոսկէ թիթեռնիկի յետեւից, անցել էր հազար–հազար տարի ու արդէն օտար, անծանօթ էին բոլորը: Ու ահա նկատում է նա, որ ինքը ծերա-

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ.Ն ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

1908ին, Կովկասէն պատասխանատու մարմինը զայն որոշ կազմակերպական գործերու համար, Տրապիզոնի շրջանները կ՚ուղարկէ: 1909ին Պուլկարիա գումարուած Հ. Յ. Դ. 5րդ ընդհանուր ժողովին զայն մեր շրջանի կողմէն պատգամաւոր նշանակեցինք: 1914ին Կովկասեան ճակատներուն, կամաւորական հայ խումբերուն միացաւ անմիջապէս, Զօր. Սեպուհին գլխաւոր եռանդուն օգնականներէն դարձաւ, ու հոն՝ հերոսական կռիւներուն ինկաւ...: Զօրավար Սեպուհ Ամերիկա հրատարակած իր յուշագրքին մէջ անոր գովասական տողեր նուիրած ու նկարը դրած է:

1906ին Թուրք կառավարութիւնը յայտնի յեղափոխական Կարնեցի Վարդգէս Սէրէնկիւլեանը, խումբ մը ուրիշ յեղափոխական ընկերներու հետ, որոնց մէջն էր Պիթլիսցի Մուշեղը «Զարխ ու Փալակ» Պագըր Մատանի բանտէն, Տիգրանակերտի բանտը փոխադրեց: Պատասխանատու վերին մարմիններէն հրահանգուեցաւ մեզ, որ Վարդգէսի եւ ընկերներու միջնակով մօտէն հետաքրքրուինք, հնարաւոր օգնութիւնները հասցնենք անոնց: Ընկերները դիս նշանակեցին բանտին մէջ Վարդգէսին հետ յարաբերելու համար: Յաճախ կը տեսնէի զինք, բանտապահ ոստիկաններու աչքերուն դիմաց՝ խիստ զգուշաւորութիւններով: Հաղուստ, ուտեստեղէն, երբեմն ալ դումարներ կը հասցնէինք անոր: Մեզմէ զատ քանի մը ուրիշներ հետաքրքրուող ու սրտցաւ ազգայիններ եւս հնարաւոր եղանակով կ՚օգնէին անոր եւ ընկերներուն:

Տիգրանակերտի մէջ Վարդգէսին եւ ընկերներուն ներկայութիւնը որոշ ազդեցութիւն ձգեց մեր շարքերուն, ու հայ հասարակութեան վրայ: Յեղափոխականն ու ֆետային աչքերով կը տեսնէին ու կը մտածէին: Թուրքերն ալ Վարդգէսը կը դիտէին տարբեր աչօք: Անվախ Հայ մը կը նկատէին զայն: «Հէրիֆ իկիտ տըր» (մարդը կորիճ է) կ՚ըսէին: Վանի կամ Պագըր Մատանի բանտին մէջ, երբ Վարդգէսին ծանր բեռներ շալկեցուցին, անսրտօրէն մտրակելէ վերջ դատելու կը տանին, ան դատաւորին երեսին զոռ ձայնով կը պոռայ.— Հոն բանտ չէր որ մեզ դրած էիք, այլ գասապխանա՛յ, սպանդանոց:

Վարդգէսի այս քաջարի արտայայտութեան արձագանգները Տիգրանակերտցի Թուրքերուն ականջներուն ալ հասած էին: Վանէն, Տարօնէն յաճախ նամակներ կուգային Վարդգէսին, հնարքներով կը հասցնէի ձեռքը, իր գրածներն ալ նոյն միջոցներով կը հասցնէինք տեղերը:

Վանէն Ամերիկեան Միսիոնարութեան գլխաւորներէն Տոքթըր Ռէյնոլտզէն ալ նամակներ կուգային Վարդգէսին: Վանի մէջ բանտ եղած ատեն, կ՚ըսուէր թէ Տոքթ. Ռէյնոլտզ ու անգլիական հիւպատոսարանը օգնած են Վարդգէսին, ինչպէս Տիգրանակերտի մէջ ալ անգլիական հիւպատոսը, մասնաւորաբար մեզ համակիր թարգման պատուելի Թովմաս Մկրտիչեանի ջանքերով, կը ջանար օգնել միշտ անոր:

Վարդգէս բանտի վերնայարկը համեմատաբար տանելի սենեակներէն մէկուն մէջ, ընկերներն ալ, վարի խուցերուն մէջ դրուած էին: Վարդգէսին հետ նոյն սենեակին մէջ դրուած էր Տէրսիմի նշանաւոր ապստամբապետներէն Քիւրտ Իտարէ Պէյը, ու կից սենեակներէն մէկուն մէջ ալ Վերանշէհիրի քիւրտ հռչակաւոր Իպրահիմ Փաշայի կալանաւոր մէկ որդին: Վարդգէս երկուքին հետ ալ բարեկամական յարաբերութեան մէջ էր: Ջանոնք Հայութեան մօտեցնելու, ու անոնց ըմբոստութիւնները մեր ազատագրական շարժումներուն կապելու, զօրավիգ դարձնելու կ՚աշխատէր: Այս մտքերով ալ նամակներ կը գրէր Տարօն ու Վան որ ջանան բարեկամութիւններ մշակել այս նշանաւոր քիւրտ պէկերուն հետ, ի նըպաստ մեզի: Իպրահիմ փաշան մանաւանդ, Մշոյ ու Սասնոյ մեր ֆետայիներու կռիւներով կը հետաքրքրուէր, իր քովը աշխատող հայ պաշտօնեաներէն — որոնցմէ ոմանք Ֆարղխի շրջանի գաշնակցականներէն էին — կը հարցնէ եղեր յաճախ Գէորգ Չաւուշի ու Անդրանիկի մասին:

1907ին Տարօնէն մեզի գրկուեցաւ, որ իրենք յանձն կ՚առնեն ձիաւորներ մինչեւ Տիգրանակերտ ղրկելու, Վարդգէսը փախցնելու համար, եթէ մենք հնարքով կարող ըլլանք զայն բանտէն դուրս հանելու, Տիգրիսի հանդիպակաց ափը իջեցնենք:

Դժուար էր փորձը: Տիգրանակերտի բանտը Տիգրիսի ժայռոտ սարեւանդին վըրայ ամրակուռ պարիսպներով շրջապատուած էր: Այսուամենայնիւ գործը յանձնուեցաւ գլխաւոր երկու ընկերներու, կըրակոտ Յովհաննէսեանին եւ Տիգրան Մեղրիկեանին, առաջինը իր փորձառական հնարաւորութեամբ, երկրորդն իր յանդգնութիւններով յարմարագոյններն էին: Բայց գործը շատ դժուարին ու վըտանգալից էր, յաջողութիւնը անխառնելի: Յետաձգուեցաւ: Ծիշդ այդ օրերուն արդէն, անունը չեմ յիշեր, հոն Ուրֆացի հայ երիտասարդ մը փորձած էր փախչիլ, պահակները զայն տանիքը գնդակահարած էին:

ՅՈՎՀ. ԵՐԷՑԵԱՆ

(3 – Շար.)

ցել, ալետակ-ալետակել է: Եւ լաւ է լեցել, միայնակ, որ գնաց Թիֆլիսի հեռու մէկը, կորցրեց հայրենի տունը այն տեւից, հեռաւոր օտար աշխարհում, ուր արեւ չկար ու չկար...:

ԵՐԳԻՉՆԵՐԸ

Իրիկուն էր: Աշուն: Անտառում հան – գըստանում էր մարտից եկած մեր գու – մարտակը: Գնդացրի սայլակի վրայ կանգնած, երգում էր մի աղջիկ: Ման – կահասակ էր նա, փոքր, երկար հիւսե – րով: Անտառապահի աղջիկն էր նա: Նրա չուրջը նստած լսում էին յոգնած զին – ուորները:

Ես թիկնել էի կաղնու մամռոտ բնին. իմ դիմաց խշշում էր անտառը՝ աղջկայ երգին խառնուած: Եւ մտովի տարուած հեռուները, յիշում էի ես մի հին հէքեաթ: Դարերի հեռաւոր մշուշներից բարձրանում էին իմ դէմ սեւ լեռները՝ քարակոփ ամրոցներ գագաթներին: Ահա, կիսակործան մի ամրոցում սպասում են սուրհանդակին: Նա պարտութեան գոյժն էր տարել ժողովրդին: Եւ ամէն անից, ամէն մօրից սուրհանդակը մի զինուոր էր ժողովելու:

Մայրը դարձաւ սուրհանդակը, քա – ռատրոփ նժոյգի բոց ռունգներից փրփուրը կախ: Ու խոնարհ գլուխ տուեց նա զօրավարին:

— Տէ՛ր, — ասաց, — ժողովուրդը զին – ուոր չունի, եւ մայրերը՝ տանը թողած զաւակներ: Ուղարկել են ահա ծեր մի երգիչ՝ տրուբադուր:

Ու առաջ եկաւ տրուբադուրը՝ տաւիղն ուսին: Լուռ էին զօրավարը, զինուորներն ու տրուբադուրը:

— Խօսի՛ր, — ասաց մայլ զօրավարը տրուբադուրին, — արդեօք անէ՞նք ես բերել ժողովրդի, թէ անարգանքը, կամ թէ վի՞շտը մայրերի:

Լուռ էր տրուբադուրը, չպատասխա – նեց զօրավարին: Զինուորները լուռ նայեցին տրուբադուրին, մի՞թէ դերուած ու չդժայկայ, անարգուած պիտի իջնեն հայրենի սուրբ լեռներից:

Տրուբադուրը յանկարծ զարկեց ոսկե – հնչիւն իր տաւիղն ու տառապանքը ժո – ղովրդի երգեց: Ասում են, թէ երգիչն իր հետ ժողովրդի տուած հուրն էր բերել եւ այդ հրով ողջակիզուած, հողմաշառաչ գնացին մարտերի ե՛ւ զինուոր, ե՛ւ նժոյգ, անդամ արծիւները լեռների:

Լուսաբացին, երբ հեռացանք աշնանա – յին անտառից, այդ օրուանից չեմ մոռա – նում՝ ծեր մի երգիչ տաւիղն ուսին ու հէքեաթ դարձած մանկահասակ մի աղ – ջիկ...:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՅՆՃԱՐԻ ՅԱՌԱՋ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

ԱՅՆՃԱՐ (Յառաջ). — Երկուշաբթի Օգոստոս 16, կէսօրէ առաջ ժամը 9ին Շաւարշ Միսաքեանի լուսաւոր հոգիէն շող մը ցոլաց Այնճարի Յառաջ վարժարանին վրայ: Խումբ մը Ֆրանսահայեր կը հասնէին Այնճար, հեռաւոր Փարիզէն անակնկալօրէն: Ընդհանրապէս հին սերունդին պատկանող այդ արի Հայերը բան մը ունէին հայկական, բան մը որ մեզի կը յիշեցնէր Մեծ Հայը, հայ մեծ ուսուցիչն ու լուսամիտ հրապարակագիրը՝ Շաւարշ Միսաքեան:

Երեսուն տարիներ անցեր էին այն օրէն, երբ Ֆրանսահայոց լումաներով հիմը կը դրուէր գաղթական Մուսատաղցիին կիսամերկ զաւակներուն Մաքի Տան «Յառաջ» վարժարանին:

Եկան անոնք իրենց հարազատ Տունը: Կարօտով ու հպարտութեամբ կեցան իրենց տան սեմին. արցունքոտ աչքերը պահ մը սեւեռած մնացին Միսաքեանի պատկերին, ու «Շաւարշ»ն ու սրտաբուխ հայ երգը արձագանգեցին Յառաջի պատերէն: Շրջեցան Այնճարի ազգային կալուածի վրայ կանգնած բոլոր կառոյցները, գնահատեցին ու հպարտացան: Ժամանակը կարճ էր. չկրցան իրենց կարօտը առնել: Խոստանալէ ետք թէ երեկոյեան ժամը 8ին դարձեալ կը հանդիպին ու կը մնան քիչ մը երկար, մեկնեցան Դամասկոս:

Ժամը 8ին Մուսատաղցիները, մեծով պզտիկով եւ իրենց աւանդական Տավուլզուռնայով կը դիմաւորէին զիրենք գիւ – ղիս կեդրոնական հրապարակը: Աւանդական չուրջպարը տեւեց չուրջ մէկ ժամ, որուն մէջէն երախտագէտ Մուսատաղ – ցիին շնորհակալութեան զգացումներն էին որ կը փոխանցուէին սրտէ սիրտ:

Ժամը 9,30ին Հոգեբարձութիւնը Այնճարի Ազգային Մարմիններու ներկայա – ցուցիչներով կը հրաւիրէր հիւրերը ընթրիքի՝ զալարագեղ պուրակին մէջ զըտնուող հայկական սրճարանը: «Ամէն բան հայկական է, ամէն ոք Հայ է», կը բացագանչէին անոնց մէջէն մամիկներն ու պապիկները:

Հոգաբարձութեան Ատենապետը, Պր. Սուրէն Ֆիլհանճեան, բարի գալուստի խօսքը ըրաւ. բոլորս մէկ բաժակները բարձրացուցինք Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին: Եղան արտասանութիւններ, մեներգներ ու խմբերգներ: Սեղանապետ՝ Տնօրէն Յովհաննէս Գարագաշեան գնահատանքի իր խօսքը ըրաւ Պր. Վարուժան Սարգիսեանի, որուն ջանքերուն արդիւնքն էր այսօր միացած տեսնել, արդէն հոգեպէս անքակտելիօրէն կապուած Ֆրանսահայն ու Մուսատաղցին: Մեր վաստակաւոր ուսուցիչներէն Պր. Թովմաս Հապէշեան ամփոփ պատմականը ըրաւ Յառաջ վարժարանին ու երախտագիտական խօսք ըրաւ Ֆրանսահայութեան: Ուսանող Պետիկ Հերկէլեան ինքնագիր Ձօն մը կարդաց «Շաւարշ Միսաքեան»ին ընդմէջէն բոլոր Ֆրանսահայերուն: Պետիկը ձեռքէ ձեռք խլուեցաւ եւ ողջագուրումները տպաւորիչ էին:

Հոգաբարձութեան կողմէ հիւրերուն նուիրուեցան մէկական յիշատակի մետալ եւ մէկական Մուսա-Լեռ պարբերաթերթ: Ընտանեկան այդ տաքուկ մթնոլորտը, աւա՜ղ, վերջ կը գտնէր ժամը 11,30ին: Հիւրերուն սրտաբուխ նուէրներէն գոյացաւ 900 լ. ո. կոկիկ գումար մը: Բաժանումը դժուար եղաւ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԱՐՄԷՆ ՍԵՒԱՆ (*)

Ցիշենք նաեւ այս անտեսուած քեր – թողը, կարօտալին բաղձանքներու այս տաղասացը, որ իր մտերմութիւնները ունի, իր լուռ խոստովանութիւնները, իր կիսարաց վէրքերը, զորս փորձած է ծածկել բանաստեղծութեան չղարշին տակ:

Ցիշենք թէ Սփիւռքի հանդէսներուն, մեր գրական մամուլին եւ տարեգիրքե – րուն մէջ յաճախ հանդիպած ենք Արմէն Սեւան անունին, որ քնարական լար մը ունի միշտ եւ երազային տեսիլներ կուտայ հեռաւոր հորիզոններու տենչանքով, կ՚իյնայ շատ անգամ իր անհամար իղձերու ցանցին մէջ, ուր վարդեր կ՚ուզէ գտնել, մինչ մատները կ՚արիւնին փուշերէ եւ իր բանաստեղծութիւնը կը վերածէն բողոքի եւ հեծեծանքի:

Արմէն Սեւանի արձակն ալ թրթռուն եւ գեղուն բան մը ունի միշտ, հոծ պատկերներով, ուր բառերը կը լրացնեն գաղափարին կամ զգացումին կշռոյթը: Ան գրած է այս շունչով ուղեւորական յուշեր, տուած է Միջերկրականեան պատկերներ, եւ եղած է այն վրդովուած նաւավարը, որ դեռ կը պտտայ չորս հովերուն.

— Մնա՜ք բարով, մնաք բարով, Օմանի ափունքներ:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

(*) Ցովի. Տէվէճեան:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ այցելած են, Օգոստոսի կիսուն, Պէյրութի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Արիներու, Արենոյշներու եւ Հ. Օ. Մ.ի Արծուիկներու երկու խումբեր, թիւով 83 հոգի, իրենց ամառնային բանակումին մէկ մասը Աթէնք անցընելու համար: Բանակումը հաստատուած է Ֆիքսի Լեւոն եւ Սոֆիա Յակոբեան վարժարանը: Հայ Կարմիր Խաչի վարչութիւնը Օգոստոս 18ին ճաշ մը սարքած է ի պատիւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Արիներուն, իսկ Օգոստոս 24ին, տեղի ունեցած է խարոյկահանդէս մը, որու մասնակցած են աւելի քան 700 հանդիսականներ: Ներկայ եղած են Լիբանանի Աթէնքի փոխ – դեսպանը, հելլէն սկաուտական մարմիններու ներկայացուցիչները, Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան անդամները, առաջնորդական փոխանորդ Վ.Ծ.Վրդ. Տէմիրճեան եւ այլ անձնաւորութիւններ: Մէջ ընդ մէջ խօսք առած եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կատարած ազգօգուտ դերին մասին խօսած են Յունաստանի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետը՝ Պ. Սարգիսեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մերձաւոր Արեւելքի Շրջ. Վարչութեան փոխ – ատենապետը՝ Բժ. Արզումանեան, Վարդան Ծ. Վրդ. Տէմիրճեան: Խօսք առած է նաեւ Լիբանանի փոխ-դեսպանը՝ Սիւլէյման Ֆուատ, որ գովեստով արտայայտուած է հայ ժողովուրդին եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասին:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ 31րդ նախագահ Հերպէրթ Հուվըրի ծննդեան 97ամեակի յիշատակութեան հանդէսին խօսած է, յատուկ հրաւէրով, Ճորճ Մարտիկեան: Հանդիսութիւնը կը կատարուէր Հուվըրի անունը կրող նախագահական գրադարանի բացումին առթիւ: Ճորճ Մարտիկեան յիշատակած է Հուվըրի գըլխաւորած Մերձաւոր Արեւելքի Նպաստամատոյցին փրկարար դերը՝ հայ տարագիրներու համար, 1915ին:

ԺՊԻՏ

— Պատանիներ, դուք գիտէ՞ք, որ ցուրտէն առարկաները կը սեղմուին, իսկ տաքէն ընդհակառակն՝ կը լայննան, նըկատել կուտայ ուսուցիչը: — Ո՞վ կրնայ կեանքէն օրինակ մը բերել:

Ժիրայր անմիջապէս ձեռքը վեր կը բարձրացնէ.

— Ամառուան արձակուրդները ձմեռուան արձակուրդներէն աւելի երկար են:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Է՛հ, այո, շարունակեց Սելիմ հառաչելով, երկնային ամենագեղեցիկ թըռչունը քնացուցած էր մեզ եւ երկրային ամենատգեղ թռչունը կ՚արթնցնէր...

Եւ աս ըսելով այդ դժբախտ արարածը ձեռքը աչքերուն տարաւ եւ հեկեկանքներու եւ արցունքներու մէջ խեղդուեցաւ:

ԺԴ.

ԳԵՐԵՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒՈՒՄԸ

Մարդկային հոգին տարօրինակ օրկան մըն է: Երբ նոյնիսկ անոր թելերը մէկը միւսին ետեւէն խորտակուին ան դարձեալ ձեւ մը կը գտնէ իր յաւիտենաս մարած ձայնը վերակենդանացնելու համար:

Որովհետեւ հոգին աւելի անցեալ է քան ապագայ: Հոգին աւելի տերեւաթափուած վարդի մը բուրմունք է քան վարդի բաժակի բոյր: Հոգին աւելի յիշողութիւն է քան յոյս:

Տխմարներ են անոնք, որոնք կեանքի յիշատակները կ՚արհամարհեն: Եթէ հոգին ուրիշ աշխարհներ թռչէր, հոն բացի իր երկրային կեանքէն ուրիշ ի՞նչ պիտի յիշէր:

Վիրաբոյժին անողոք դանակը այդ դըժբախտ մարդուն հոգւոյն բոլոր կապերը ապագային հետ խզած էր, սակայն ատոր անցեալին հետ ունեցած կապերը կրցած չէր խզել: Իղձը ջնջած, սակայն յիշողութիւնը յարգած էր: Եւ ծերուկ ներքինին այդ յիշողութեանը միջոցաւ դէպի ետ կ՚երթար եւ ինքզինքը վերակենդանացած կը զգար:

Այիշէ այդպիսի հրաշք մը երբեք չէր սպասեր:

Այդ պղնձեայ մարմինը որ իր գլխին պէս հրավառ վիրկ մը անգամ կրցած չէր տաքցնել, իր անձնական բոցը ստեղծած եւ անոր միջոցաւ տաքցած էր:

Ծերուկին յուզումը ակամայ իրեն ալ փոխանցուած էր: Գիշերային շուայտութենէն թուլցած հոգին այդպիսի յիշատակէ մը յառաջ եկած յուզումի դիւրազգած հաղորդիչը եղած էր:

Սեւամորթ ներքինին իր պատանութեան սէրը յիշելով սարսռաց, իսկ գեղանի Չէրքէզուհին սարսռաց իր նախընթաց գիշերուան սէրը համեմատելով: Այիշէ կը կարծէր թէ այդ նկարագրութեան մէջ, զոր ծերուկ ներքինին այնքան եռանդով կը ջանար իր առջեւը ոգեւորել, ինքզինքը Տիգրանի գրկին մէջ կըտեսնէր, իր երեւակայութիւնը վայրկեանական ներքինիի սեւ մարմինը ճերմակի փոխեց եւ Նուպիայի մռայլ երկինքը հեշտալի անկողինին նուրբ մուսլինէ երկինքին վերածեց:

Ատոր համար երբ Սելիմի լացը տեսաւ, երեւակայութիւնը իր բաղդատողութիւնը շարունակելով, երջանկութիւնը նոյնպէս դժբախտութեան փոխեց եւ իր իսկ երեւակայութեան ցաւէն՝ սրտին յուզումը զգալով ինքն ալ տխմարին միւս ծայրը հեծկլտալ սկսաւ:

Երկուքն ալ կուլային, սակայն ամէն մէկը իր հաշւոյն:

Հարէմի բնակալը Այիշէի լացը լսելով ձեռքերը դէմքէն վար առաւ եւ հանըմը դիտեց: Ան կարծեց թէ Այիշէ իր դժբախտութեանը համար կուլար, ուստի անոր ձեռքը սեղմեց եւ կաթոգին շեշտով մը գոչեց.

— Ոչ... ոչ... չեմ ուզեր որ լաս... եթէ փաշան տեսնէ որ լալուդ պատճառ եղայ ես, գլխս կը սպաննէ:

Այիշէ քաղցր արտայայտութեամբ մը անոր դարձաւ եւ իր իսկ արցունքներէն օգտուելով ըսաւ.

— Դժբախտութիւնդ, բարի Սելիմ, գիս ալ լացնել տուաւ, շարունակէ՛, շարունակէ այդ սեւ թռչունին վրայ մնացինք որ ձեր գլուխներուն վրայէն անցաւ եւ ձեզ արթնցուց:

Ներքինին հառաչեց ու յուզումէն թըրթռացող ձայնով մը շարունակեց.

— Այդ քունէն պէտք էր մէկը գտնուէր որ մեզ արթնցնէ... եւ այդ մէկը սեւ թռչուն մը եղաւ: Երկուքս ալ վախցած վեր ցատկեցինք եւ չուրջերնիս դիտեցինք... առաջին անգամ էր որ մեզի իրարու հետ չտեսնելու համար այդպիսի վախ մը կը զգայինք: Սակայն դեռ ոչ մէկը արթնցած չէր: Ամէնքն ալ իրենց գործերէն յոգնած իրենց հանգստութեան վերջաւորութիւնը առաւօտեան քունին մէջ կը փնտռէին... միայն սեւ թռչուններն էին որ գլուխնուս վրայէն ճամբանին կը շարունակէին, ո՞վ գիտէ մեզի պէս ուրիշ քանի՜, քանի՛ երջանիկներ, կ՚երթային իրենց այդ անվիտան դայլայլումով սիրոյ քունէն արթնցնելու:

— Այդ գիշերէն անդին այլեւս առաջուան տղեկները չէինք... աշխատած միջոցնիս իրարմէ կը բաժնուէինք, կարծես թէ կը վախնայինք որ չըլլայ թէ միւսները մեր մտերմութիւնը հասկնային եւ վրանիս խնդային: Սակայն գիշերը, որ յոգնութիւնը միւս բոլոր մարմինները անզգայ քունի մէջ իյնալու կը պարտադրէր, կարծես թէ մեզի նոր ուժ եւ նոր կեանք կուտար... Հոն, մեր սիրեցեալ Ջրհորին եզերքը արշալոյսը մեզ իրարու գրկին մէջ կը գտնէր... Ոհ, ի՜նչ գիշերներ էին անոնք, ի՜նչ գիշերներ, գոչեց ներքինին ձեռքերը միացնելով եւ աչքերը գոցելով: Ինչեր պիտի չտայի այս կաւոյ մահճակալներէն հեռանալու, այս ծանր հագուստներէն ազատելու եւ վերստին դէթ մէկ գիշերուան համար Նուպիայի կիզիչ արեւէն այրած մորթով... բայց եւ համբոյրներէ ծարաւի շրթներով ու զօրաւոր ջիղերով պատանին ըլլալու համար:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ամիրայեան եւ զաւակները՝ Յովիկ եւ Հրաչ, Տէր եւ Տիկին Փաչուկ Ամիրայեան եւ զաւակը՝ Ալտօ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԱՄԻՐԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, այս Կիրակի առաւօտ (Սեպտ. 12):

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի տօն է Վերացման Ս. Խաչի (Խաչվերաց):

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8,30ին, պատարագ ժամը 10,30ին:

Երեկոյեան ժամը 4ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս ժամերգութիւն եւ Թափօր-անդաստան:

Երկուշաբթի (13 Սեպտ.) յիշատակ է Մեռելոց: Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաչհանգիստ, ինչպէս նաեւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյն երկար տարիներ ծառայած հոգեւոր հովիւ, ողբացեալ Եսայի Խաչակիր Քահանայ Ալթունեանի վախճանման 7րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն հանգուցեալ Տէր Հօր յիշատակը յարգողներուն:

×

ՊՈՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի 12 Սեպտ. Խաչվերացի տօնին առթիւ, Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեանի: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն: Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ:

Ուխտավայրի գնումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ փակը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ՝ Խաչվերացի տօնին առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ Սեպտ. 12, Կիրակի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 10ին, քարոզ 11,15ին:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր

Salle des Fêtes de Sevran

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ճՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —
ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL

BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— Օթոպիւս 147 Ա., Էկլիզ տը Փանթէնէն, իջնել Կառ տը Սեւրան կամ կառախումբ Կառ տիւ Նոռէն՝ իջնել Սեւրան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղ. Ազգ. Միութեան վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ գումարները եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր նուիրատուներուն.—

Պր. Ա. Օպողեան իր հօրաքրոջ Օր. Ա. Օպողեանի մահուան առթիւ 500 ֆր. եկեղ.ին: Պր. Փ. Օպողեան 100 եկեղ.ին, Պր. Գապայեան (Լա Սէն-սիւռ-Մէռ) 50, այրի Տիկին Յ. Միխայլեան, իր մօր Ա. Փափազեանի մահուան քառասունքին առթին 300:

Աստուածածնայ տօնին առթիւ Պ. Ա. Պահատուրեան, Տիկին Եաղուպեան եւ Տիկին Զպլաքեան 100ական, երկու բարեպաշտներ 50ական, Ոմն 20, Տիկին Զավուշեան, Ինէքճեան, Դերձակեան, Զալըզեան, Թաւշանճեան, Օհանեան եւ Խաչատուրեան 10ական, Տէր եւ Տիկին Պետրոսեան, Ֆիլիպի մկրտութեան առթիւ 20, Տիկին Գ. Զալըզեան իր զաւեր պսակին առթիւ 50 ֆր.:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

Librairie Orientale H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

HISTOIRE DE L'ARMENIE, H. Pasdermadjian, *Paris*	30 Fr.
AN ARMENIAN MISCELLANY, Aram Terzian, *with 8 miniatures*	30 Fr.
OURARTOU, par Boris Piotrovsky, *Paris, Illutré*	47 Fr.
L'ART ARMENIEN DE L'OURARTOU A NOS JOURS, *Catalogue de l'Exposition du Musée des Arts Décoratifs*	15 Fr.
DOCUMENTS OF ARMENIAN ARCHITECTURE, *Texte anglais et italien* 1) Haghbat, 2) Khatchkar, 3) Sanahin, *Chaque volume*	25 Fr.
MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE, H. Kurkjian	20 Fr.
MANUEL DE LA LANGUE ARMENIENNE, Prof. F. Feydit	48 Fr.
LE GENOCIDE DU PEUPLE ARMENIEN, P. Jean Mecerian	9 Fr.
LA PASSION DE CILICIE, Paul du Véou, *Paris*	25 Fr.
Victor Gardon : 1) LE VERT SOLEIL DE LA VIE :	22 Fr.
CHEVALIER A L'EMERAUDE	12 Fr.90
L'APOCALYPSE ECARLATE	24 Fr.

GRAND CHOIX DE LIVRES SUR L'ARMENIE ET LES ARMENIENS HISTOIRE, LITTERATURE, ART, CULTURE EN GENERAL

— Frais d'envoi à la charge du client —

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 9,30ին, հեռատեսիլի Ա. կայանէն հայկական յայտագիր՝

Խաչի պաշտամունքը Հայերուն մօտ:

Մասնակցութեամբ Փրոֆ. Է. Իւթիւճեանի:

ԱՆՄԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐ

1971-1972 տարեշրջանին համար, Հայ Քոյրերը կ'ընդունին գիշերօթիկ, ցերեկօթիկ եւ մանկապարտէզի համար փոքրիկներ:

Արձանագրութիւնները սկսած են: Դիմել՝ 73, Ավընիւ Անրի Պարպիւս

Հեռաձայն՝ 985-01-79

Առնուվիլ:

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՏԻԷՓ

Կազմակերպուած Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութեան կողմէ:

Ընդհանուրի փափաքին ընդառաջ գոհացում տալու համար Միութիւնը որոշեց կազմակերպել եղանակի վերջին պտոյտը դէպի ծովափ, Կիրակի Սեպտ. 19ին:

Մեկնում Կիրակի առաւօտ ժամը 7,15ին վերադարձ 22ի ատենները: Հաւաքատեղի Կառ տիւ Նոռ, Քիւրվէօր սրճարանին առջեւ:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի աճապարել արձանագրուելու համար դրելով՝

Պր. Վ. Ասլանեանի 842-08-57

Միսաք Երանեանի 782-61-10

Ծախքերու մասնակցութիւն 20 ֆրանք:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծնողքներուն թէ՝ իր հովանաւորած դըպրոցի 1971-72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 5-7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9-12, կէսօրէ ետք 2-4:

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ 8:

ԳԱՐՆԱՆ ՀԵՏ,
ԳԱՐՆԱՆ ՇՈՒՆՉ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU

Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, տրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը գրաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	մինչեւ	1/4	սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ	1/8	սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	»	»	»
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	»	»	»
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	»	»	»
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	»	»	»
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	»	»	»
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	»	»	»

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 10 SEPTEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12211 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 47e ANNÉE — N° 12.211

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ Է ՓՈԽԵԼ ԳԼՈՒԽՆԵՐԸ

Հինգ տասնեակ տարիներու փորձը անհերքելի փաստերով հաստատեց, որ Մուսթաֆա Քէմալ 1923ին շատ աճապարած էր իր ծանօթ բարենորոգումները պարտադրելու համար Թուրքիոյ, որու բնակչութեան առնուազն ութսուն առ հարիւրը տգէտ, յետամնաց, մոլեռանդ, հին-գլուխ մարդեր էին, գիւղացի թէ քաղաքացի: Առանց միջանկեալ, նախապատրաստական շրջաններ բոլորել տալու, Աթաթիւրք յաւակներ էր Միջին Դարէն քաններորդ դար փոխադրել Անատոլուն:

Թուրքին համար անմարսելի էին յեղափոխական հանգամանք ներկայացնող իր յանդուգն բարենորոգումները, զորս փորձեց իրականացնել բռնի ուժով: Հանրապետակա՛ն Թուրքիա 1923էն 1950՝ ամբողջ 27 տարի մենատիրական վարչաձեւով կառավարեց երկիրը, կոթնած միակ կուսակցութեան՝ Հալքի վրայ: Մ. Քէմալ եւ իր գործակիցն ու յաջորդը Իսմէթ Ինէօնիւ՝ իբրեւ զինուորական՝ շատ լաւ գիտէին թէ երկաթեայ թաթը անպակաս պէտք է ըլլայ Թուրքին գլխէն:

Հանրապետութիւն, ժողովրդավարութիւն, Սահմանադրութիւն լոկ վերացական բառեր էին: 1950էն ի վեր պատահած դէպքերը, մասնաւորաբար վերջին տարիներու անցուդարձերը եկան հաստատելու թէ Թուրքիան կարելի չէ կառավարել արեւմտեան քաղաքակրթութեան ընդգրկած գաղափարներով եւ գործելակերպով: Անգարայի վարիչները ի զուր փորձեցին Եւրոպային, մանաւանդ Ամերիկային ցոյց տալ թէ իրենց երկիրն ընդունակ է իւրացնելու ժողովրդավարական սկզբունքները:

Տեսնուեցաւ սակայն, որ 1950ին իշխանութեան գլուխ եկող Դեմոկրատները շուտով մոռցան ժողովրդավարութիւնն ու Հալքի պէս մենատիրութեամբ վարեցին երկիրը ամբողջ տասը տարի: Անտեսեցին Մ. Քէմալի բարենորոգումները եւ քաջալերեցին գիւղացիներու կրօնական մոլեռանդութիւնը:

1961ի Սահմանադրութիւնը, արդիւնք 1960 Մայիս 27ի երիտասարդ զինուորականներու յեղափոխութեան, ուզեց Թուրքիոյ մէջ իրագործել ժողովրդավարական սկզբունքները՝ եւրոպական իմաստով, լայն ազատութիւններ շնորհելով անհատներուն եւ հաւաքականութեանց: Միաժամանակ կը ձգտէր իրականացնել քէմալական բարենորոգումները՝ ընկերային, տնտեսական, հողային եւ աշխարհականացման մարզերուն մէջ:

Շատ յախուռն էր ծրագիրը: Քէմալական հանգանակին հաւատարիմ երիտասարդ զինուորականները տասը տարի առաջ նոյնպէս ցոյց տուին, որ չէին ճանչցած իրենց երկիրը: Ազատական, արդիական, ժողովրդավարական սկզբունքներով եւ մեթոտներով կարելի չէր կառավարել յետամնաց եւ յառաջդիմութեան անընդունակ երկիր մը: Վերջին տասնամեակի դէպքերը ներքին ճակատին վրայ հաստատեցին իրենց սխալը:

Սահմանադրութեան շնորհած լայն ազատութիւնները անիշխանութեան առաջնորդեցին երկիրը: Ուսանող եւ բանուոր, աջ ու ձախ ճակատներու բաժնուած, սկսան ապարէզ կարդալ կառավարութեան, որուն ձեռքերը կաշկանդուած էին: Երկաթեայ բռունցքը անգործութեան մատնուած էր:

Վարչապետ Նիհատ Էրիմ, հազիւ իշխանութեան գլուխ եկած, հրապարակաւ յայտարարեց, որ 1961ի Սահմանադրութիւնը պերճանք (luxe) մըն էր Թուրքիոյ համար, որ ի վիճակի չէր մարսելու զայն: Ու աւելցուց որ իր առաջին գործը պիտի ըլլայ բարեփոխումներ մտցնել անոր մէջ, զայն յարմարցնելու համար երկրի իրական վիճակին եւ կարելիութեանց:

Խնդիր է թէ բարեփոխուած Սահմանադրութիւնը բան մը պիտի փոխէ՞ Թուրքին մտայնութեան մէջ:

Տարակուսելի է:

Ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է փոխել գլուխները:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԱՐՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿ ՀԻՒՍԻՍ. ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ՄԷՋ

Բրիտանական ուժերը զինուած պատրաստուած դիրք բռնած են, ինչպէս նաեւ ապահովութեան ուժերը եւ ամէն կողմէ բռնկումի կը սպասեն:

Անգլիոյ վարչապետին եւ Հարաւային Իրլանտայի վարչապետներուն խօսակցութիւնները ձախողած ըլլալով, եւ կաթոլիկէ ընդդիմութիւնը մերժած ըլլալով Անգլիոյ Ներքին Նախարարին «կլոր սեղանի» մը առաջարկները, կացութիւնը անշուշտ շատ լարուած է եւ ժամէ ժամ կը սպասուի նոր միջադէպերու:

Պատուելի Փէյսլի կոչ մը ըրած է իր բողոքական կողմնակիցներուն որպէսզի 20 հազար հոգիէ կազմուած «երրորդ ուժ» մը ստեղծեն:

Ասոր ի պատասխան, կաթոլիկները անմիջապէս հակազդած են եւ իրենց Նախկին Ռազմիկներու Միութիւնը յայտարարած է թէ իր անդամներէն աւելի քան 10 հազար, պատրաստ են ինքնապաշտպանութեան զինեալ ուժ մը կազմելու: Ասիկա, բրիտանական ուժերու կողքին, պիտի գործէ ապահովելու համար կաթոլիկէ թաղամասերու պաշտպանութիւնը ընդդէմ ծայրայեղ բողոքականներու յարձակումներուն եւ օժանդակելու համար «ապահովութեան ուժերուն ահաբեկիչներուն դէմ իրենց պայքարին մէջ»:

Այս ամբողջը չի նպաստեր որ կացութիւնը բարելաւուի, ոչ իսկ բնականոն դառնայ: Արդէն իսկ Պելֆասթ եւ Լոնտոնտէրի, աջի օր, հինգ ռումբեր պայթած են, որոնց մէկը Պրիթիշ Լէճիընի ակումբին դէմ: Հինգ վիրաւոր կայ:

Տէրիի մէջ ալ բախումներ ծագած են քաղաքային իրաւունքներու Շարժումին հանրաժողովէն ետք, բողոքելու համար վարչական եղանակով կատարուած արգելափակումներուն դէմ: Զինուորներ քարկոծուած են եւ արտասուաբեր ռումբեր գործածած են: Ժողովին ընթացքին կաթոլիկէ երեսփոխանուհին՝ Պերնատէթ Տէվլին համախոհութեան եւ «քաղաքացիական անհնազանդութեան» կոչ մը ըրած է եւ խնդրած որ բռնի ուժի չդիմուի:

Գալով բողոքականներուն, յայտնած է թէ այլեւս սարսափի մէջ կ'ապրին խորհելով թէ կրնան կորսնցնել իրենց առաւելութիւնները բայց աւելցուցած է որ բողոքական բանուորները կաթոլիկէ բանուորներուն թշնամիները չեն:

× Միացեալ Նահանգներէն արտաքսուած է Իրլանտական գաղտնի յեղափոխական բանակին (Իռա) պարագլուխը՝ Ճօզէֆ Քահլ, որ Կիրակի օր ձերբակալուած էր Նիւ Եորքի Քենըտի օդակայանը ներգաղթի իշխանութեանց կողմէ:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

ՄՆԱԿԵԱՆ, ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ, ՇԱՀԻՆԵԱՆ, ՊԻՆԷՄԷՃԵԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ

«Հայաք» Թարիհ Մէճմուասը 1971 Սեպտեմբեր 1ի իր թիւին մէջ, շարունակելով հրատարակել Մէթին Անտի վերլուծումը, թուրք Թատրոնի ամէնէն հին դէմքերէն Ահմէտ Ֆէհիմ էֆէնտիի բեմական գործունէութեան մասին, կը յիշատակէ նաեւ այդ թուականներու հայ դերասաններուն գործունէութիւնը եւ ի մէջ այլոց կ'ըսէ.

— Ահմէտ Ֆէհիմ Պուրսայէն Իսթանպուլ վերադարձին մայրը կը մեռնի: Բայց ան, Մնակեան եւ Պինէմէճեանի հետ Իզմիր կը մեկնի: Քոստոնին վրայ, Բուքուլի ամառնային մեծ թատրոնին մէջ ներկայացումներ կը սարքեն: Խումբը կը բաղկանայ հետեւեալ դերասաններէն՝ Մնակեան, Պինէմէճեան, Վահան Շահինեան, Ալեքսանեան, Եալըրըճեան, Սիսակ, Արամ Մնակեան, Ագնիւ, Տիկին Պինէմէճեան եւ Միշէլ Պէրպէրեան: Սելանիկ, Էտէն թատրոնին հետ համաձայնութիւն կը կնքուի: Ահմէտ Ֆէհիմ իրեն յատկացուած վեց բաժինը — փայ — քիչ կը գտնէ: Ի վերջոյ որոշում կը տրուի որ Մնակեան 13, Ահմէտ Ֆէհիմ ալ 12 բաժին առնեն: Էտէն թատրոնը, որուն մէկ կողմը քազինօ էր, կը պատկանէր Հրեայի մը: Յետոյ խումբին մէջ կ'առնեն նաեւ հաճը Թադէոսը, կինը Ազաւնին, քենին Ռէժինը եւ Պալթազարը, որոնք արդէն Սելանիկ կը գտնուէին: Բայց այս նորեկները չէին հանդուրժեր որ Ահմէտ Ֆէհիմ 12 բաժին առնէ:

Այս կացութեան հանդէպ, Մնակեան, չէզոքացնելու համար Ահմէտ Ֆէհիմը, կը պատրուակէ թէ ան յաջող չէ զաւեշտախաղերու մէջ եւ Պուլկարիայէն կը կանչէ Մաթոսեանը եւ կինը Սաթենիկը: Այս միջոցին Սելանիկ կուգայ յուշարար Սարգիի տնօրէնութեամբ կազմուած Թուլուաթի խումբը: Մնակեանի խումբը կը կազմալուծուի: Ռէժին, Պալթազար, Հաճը Թադէոս, կինը Ազաւնի եւ քենին այս խումբին կը միանան եւ Իսկէչէ կ'երթան: Իսկ Ա. Ֆէհիմ Իսթանպուլ կը վերադառնայ:

Մնակեանի նոր խումբը երբ Գավալա կը գտնուէր, Ա. Ֆէհիմը կը կանչեն: Միայն, հազիւ թէ ան ճամբայ ելած էր, կը ծագի 1890ական թուականներու հելլէն պատերազմը: Այս պատճառաւ Իզմիր կ'երթայ խումբը, բայց գործերը լաւ չեն ընթանար: Հայ դերասանները որոնք հայկական դէպքերու հետեւանքով հեռացած էին, դարձեալ Իսթանպուլ կը վերադառնան, ինչպէս Հոլաս, Սանճագեան, Զափրաստ: Զօպանեան եւ Տիկին Հէքիմեան Մնակեանի խումբին կը միանան եւ կը սկսին ներկայացումներ սարքել Գատըքէօյ Բարպարըն Պահչէսիի, Սկիւտար Թօփհանէլիօղլու Միլլէթ Պահչէսիի, կղզիներուն եւ Կէօքսուի մէջ: Ասոնց մէջ կայ նաեւ թուրք նոր դերասան մը Մէհմէտ Հուլուսի:

Աւելի վերջ, Պինէմէճեան ընտանիքը, իր զաւակներով (Արաքսի, Ատրինէ, Էլլիզա եւ Օննիկ) բաժնուելով Մնակեանի խումբէն, կը միանան Շէվքիի խումբին եւ Գատըգիւղ Զամպօղլու թատրոնին մէջ արդիւնաւոր ներկայացումներ կը սարքեն: Միայն, երբ Մնակեան կը յաջողի համոզել Պինէմէճեանը եւ դարձեալ իր խումբը առնել, Ա. Ֆէհիմ առանձին կը մնայ: Մնակեան, որպէսզի կարենայ ըսել թէ թուրք դերասան ալ բեմ կը հանէ, Ահմէտ Ֆէհիմը իր խումբին մէջ կ'առնէ: Յետոյ Ա. Ֆէհիմ եւ միւսները դարձեալ կը միանան Մնակեանի:

Զանաքքալէ Մաարիֆ Քազինոյին մէջ ներկայացումներ կը սարքուին: Դրամը Նուաստորմը կը վճարէ:

Յետոյ կը վերադառնան Իսթանպուլ: Այդ միջոցին Վառնայէն Իսթանպուլ վերադարձած է նաեւ դերասանուհի Քնար որ Ֆասուլեաճեանին հետ կը գործակցէր: Քնար եւ ուրիշներ կը միանան եւ Շէհզատէպաշը Արիֆ պէյի շինել տուած թատրոնին մէջ Ռամազանի առթիւ կը սկսին ներկայացումներ տալ: Ասոնց դիմացի կարգը Քէլ Հասանի, իսկ վարի ծայրն ալ Շէվքիի խումբերը ներկայացումներ կը սարքեն:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին Նախարարը՝ Շուման Փեշտա հասած է եւ Հինգշաբթի օր խօսակցութիւններ կ'ունենար Եանոս Քատարի հետ:

ՄԱԼԹԱ որոշեց մերժել առանց տուրքի վառելանիւթ հայթայթել բրիտանական զինուորական օդանաւերուն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ պետական պաշտօնեաներու աշխատավարձքը 2,8 առ հարիւր յաւելում պիտի կրէ Հոկտ. մէկէն սկսեալ, ինչ որ սակայն գոհացում չի տար ենթականերուն:

ՕՍԼՕՅԻ մէջ Ֆրանսա մէկի դէմ երեք կէտով պարտութեան մատնեց Նորվեկիոյ ֆութպոլի խումբը:

ԵԹՈՎՊԻՈՅ կայսրը՝ Հայլէ Սելասիէ Համայնավար Չինաստան պիտի այցելէ Հոկտեմբեր 6էն 12 Փեքինի կառավարութեան հրաւէրով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Երեւանի մարզադաշտին վրայ, «Արարատ» Սեպտեմբեր 2ին հանդիպում մը ունեցաւ Դոնի Ռոստովի բանակի մարզական ակումբին հետ: Այս վերջինը նախապէս յաղթած էր «Արարատ»ին իր դաշտին վրայ: Այս անգամ, սակայն, մրցակից խումբը վախով դաշտ կ'իջնէր, նկատի առնելով, անշուշտ, հայ մարզիկներու վերջին շրջանի բացառիկ յաջողութիւնները:

«Արարատ» գրեթէ մինչեւ կիսախաղ հոյակապ խաղ մը ցուցաբերեց՝ միշտ իր հարուածներուն թիրախ դարձնելով մրցակիցին բերդը: Արդէն խաղի 21րդ վայրկեանին Անդրէասեան դաշտի ձախ կողմէն գնդակը հարուածելով կոլ մը նշանակեց:

Կոլին նշանակումը պատճառ դարձաւ, որ Արարատցիք ինքնագոհ տրամադրութեամբ այլեւս թոյլ, անհատական խաղ մը երեւան բերեն: Դոնի Ռոստովի խումբը բազմաթիւ առիթներ փախցուց եւ, համաձայն նկարագրութեան, բախտը պարզապէս ժպտած է Հայերուն:

Խաղին արդիւնքն է եղած 1–0, ի նպաստ «Արարատ»ի:

Հակառակ այս յաղթանակին՝ «Արարատ» կը մնայ դեռ երրորդ դիրքի վրայ: Այսուհանդերձ մեծ հաւանականութիւն կայ, որ վերագրաւէ իր երկրորդ դիրքը: Արդարեւ, 22 խաղի վրայ արձանագրած է 28 կէտ մինչդեռ Մոսկուայի «Դինամօ»ն, որ երկրորդ դիրքի վրայ կը գտնուի նոյնքան կէտ ունի 24 խաղի վրայ:

ԷՋ ՄԸ ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

Թիֆլիսի թատերական կեանքը մինչեւ 1851, երբ շինուեցաւ Թամանշեան թատերարահը, մեծ մասամբ կեդրոնացած էր տուներու, դպրոցներու դահլիճներու մէջ: Գոյութիւն ունէր Տիրմայանեանի ղարպասը, որ կը ծառայէր թատերասրահի: Հայկական ներկայացումները նոյնպէս տեղի կ'ունենային վանքի բակին մէջ գտնուող առաջնորդարանի դահլիճին եւ Ներսիսեան դպրոցի հին շէնքի ընդարձակ սրահին մէջ:

Թամանշեանի թատրոնը կը գտնուէր քաղաքի Երեւանեան կեդրոնական հրապարակը: Թատրոնը կառուցուած էր յատուկ ճարտարապետական նախագիծով, փարիզեան թատրոններու ձեւով եւ ոճով, թէեւ ճարտարապետութեան վրայ կը նկատուէր արեւելեան դրոշմը: Շէնքը կահաւորուած էր օրուան բեմական բոլոր յարմարութիւններով: Ունէր հարուստ զգեստարան եւ բաւական ճոխ պաստառներ: Հոն ներկայացումներ կուտային ռուս դերասաններ եւ իտալացի արուեստագէտներ:

Հայ դերասանները, աւելի ճիշդ՝ սիրողները, որովհետեւ այն ժամանակ հայ մասնագէտ դերասաններ դեռ չկային, իրենք զիրենք հեռու կը պահէին այդ թատրոնէն, նոյնիսկ չէին համարձակեր մտածել անոր օգտագործման մասին: Վաթսունական թուականներու սկիզբը, իտալական թատրոնի գործակալներէն մէկը կապալով ձեռք ձգեց Թամանշեանի թատրոնը:

Պերճ Պռօշեանի եւ ուրիշներու նախաձեռնութեամբ կազմուած դերասանական խումբը առաջինն էր, որ որոշեց ներկայացում մը տալ քաղաքի թատրոնին մէջ: Դերասանները սիրողներ էին, բայց հոն կային Միհրդատ Ամրիկեան, Վաղարշակ Շահխաթունեան, որոնք վարպետ դերասաններ էին:

Սակայն, ինչպէս կ'երեւի, հոն ներկայացում տալու համար յատուկ արտօնութիւն պէտք էր ունենալ փոխարքայութենէն, որովհետեւ ան կը համարուէր «արքունական»: Այդ իրաւունքը ձեռք ձգեցին իշխան Հերակլն ու իշխան Եագոն Թումանեանը: Սակայն, իտալացի կապալառուն 350 ռուբլի պահանջեց իբրեւ վարձք մէկ ներկայացման համար: Նախաձեռնողները յանդուգն որոշումով ընդունեցան: Առաջին ներկայացումը «Արշակ Բ.» էր (Գալֆայեանի): Յաջողութիւնը անակնկալ էր: Թատրոնի մուտքը սովորաբար 650 ռուբլի էր. ձեռք ձրգուեցաւ 800 ռուբլի: Թատրոնին մէջ կը տեղաւորուէր ընդամէնը 800–900 հանդիսատես: Այդ երեկոյ միայն վերնայարկը լեցուած էին մօտ 900 հոգի:

Քաղաքային թատրոնի հայկական ներկայացումները հետաքրքրութիւն սաեղծեցին Անդրկովկասի վարչութեան բարձր շրջանակներու մէջ: «Մի քանի օտարազգի վեհատիճան անձինք, կը գրէ Պռօշեան, նոյնպէս առանձին օթեակներ վարձած ունէին եւ գալիս էին»:

Ներկայացման բեմադրական մասը կը ղեկավարէր «Կռունկ» ամսագրի խմբագիրը՝ ծագումով Արեւմտահայ Մարկոս Աղաբէկեան (1830–1908): Ան իր կրթութիւնը ստացած էր Եւրոպա եւ, գոյութիւն ունեցող կարծիքներու համաձայն, քիչ թէ շատ ծանօթ էր թատերական արուեստին: Իզմիրի մէջ ան Մատթէոս Սամուրեանի հետ կազմակերպած էր հայկական ներկայացումներ: Հասկնալի է, որ բեմադիրի պարտականութիւնը այն ժամանակ չափէն աւելի պարզ էր՝ թատերախաղի մեկնաբանութիւն եւ դերի ուսուցում, անոր համար այն օրերուն բեմադիրին երբեմն դերուսոյց կ'անուանէին:

Առաջին մասնագէտ բեմադիրը կը նկատուի Գէորգ Ջմշկեան: Ան շարունակեց Մ. Աղաբէկեանի գործը: Ջմշկեան աւելի տեսական հիմերու վրայ դրաւ բեմադիրի աշխատանքը, ընդունելով իրապաշտութիւնը իբրեւ հիմնական ուղղութիւն: Ջմշկեան առաջինն էր հայ թատրոնին մէջ, որ դերասանական խումբ ստեղծելու փորձ կատարեց: Աղաբէկեան կը ջատագովէր դասականութիւնն ու վիպապաշտութիւնը: Ջմշկեան լուրջ պայքար մղեց այդ ուղղութիւններու ծայրայեղ արտայայտութիւններու եւ մելոտրամաթիկ եղանակներու դէմ: Ան կողմնակից էր խաղարկութեան բնական եւ հասարակ եղանակին:

Բեմավարութեան բնական եւ իրապաշտ ուղղութիւնը զերակշռեց, երբ հրապարակ եկան ինքնուրոյն նոր թատերագիրներ Մ. Տէր-Գրիգորեան եւ Գ. Սունդուկեան: Այս վերջինը գրեթէ իր բոլոր թատերախաղերը ինք վարեց գրեթէ մինչեւ իր կեանքին վերջը:

Թամանշեանի թատրոնին գոյութիւնը անկասկած նպաստաւոր եղաւ մասնագիտական բեմի զարգացման համար: Որովհետեւ, որքան ալ սուղ նստէր թատրոնին դահլիճը, այնուամենայնիւ, իր ժամանակին համար, ԹԵՃՆԻՔԻ վերջին կատարելութեամբ շինուած այդ թատրոնը կը ստիպէր դերասաններուն աշխատիլ, կատարելագործուիլ չքեղ թատրոնի բեմին արժանի խաղ խաղալու եւ խումբ ստեղծելու համար: Ջմշկեան այդ թատրոնը կ'անուանէ «Թիֆլիսի հանդուցեալ, փոքրիկ, բայց գեղեցիկ թատրոն»: Եւ իրօք, այդ գեղեցիկ թատրոնը շատ կարճ կեանք ունեցաւ: Հազիւ քսանըդ դարու կեանքէ ետք հրդեհի ճարակ դարձաւ 1874ին: Վերջին եղանակին, այդ թատրոնին մէջ միայն քանի մը ներկայացում տուաւ խումբը: Սունդուկեանի չորս նըշանաւոր խաղերը՝ «Խաթաբալա», «Էլի մէկ զոհ», «Պեպօ» եւ «Քանդած օճախ», առաջին անգամ հոն ներկայացուեցան:

Վ. ԹԻՐՋԻՊԱՇԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Հայաստանի մէջ վէճ մը ստեղծուած է Ուրարտու – Հայաստան յարակցութեան շուրջ: «Բանբեր Երեւանի Համալսարանի» այս տարուան Ա. թիւին մէջ Ակադ. Մ. Մկրեան կ'անդրադառնայ այս հարցին՝ «Վէճը աւարտած չէ» յօդուածով:

«Յայտնի փաստ է, կը գրէ ան, որ հայ ժողովուրդի կազմաւորման եւ Հայոց լեզուի ծագման վերաբերեալ դեռ չէ ստեղծուած միասնական տեսակէտ մը, մեր պատմագրութեան եւ բանասիրութեան մէջ: Հետեւաբար բնական էր, որ կարեւոր իրադարձութեան մը առթիւ, ինչպէս Երեւանի հիմնադրութեան 2750–ամեակի տօնակատարութիւնն էր, գիտական միտքը դրաղէր Բիայնայի (Ուրարտու) եւ հայ ժողովուրդի պատմութեան եւ քաղաքակրթութեան միջեւ ստեղծուած կապով: ... Մեր խոր համոզումով հայ ժողովուրդի պատմութեան հետ կապ ունեցող կարեւոր հարցերը չեն կրնար լուծուիլ ենթադրութիւններով: Անհրաժեշտ են պատմական եւ լեզուաբանական իրական փաստեր: Իսկ հայկական լեռնաշխարհի ցեղերու եւ Պետութիւններու վերաբերեալ ամէնէն ճշգրիտ տեղեկները ամէնէն սերտ կապուած են Բիայնայի պատմութեան եւ բիայնական սեպագիր արձանագրութիւններու լեզուին հետ, որոնք, գոյութիւն ունեցող հակադիր տեսակէտներու հետեւանքով, լուրջ կերպով չեն ուսումնասիրուած:

Զարմանալի եւ ցաւալի է, որ ուրարտագէտներ ինքզինքնին վիրաւորուած կը զգան, երբ խօսք կ'ըլլայ այն մասին, թէ Բիայնացիները հայկական լեռնաշխարհի բնիկ հայկական ցեղերէն մէկն էին եւ, հետեւաբար, ուրարտագիտութիւնը հայագիտութեան մէկ կարեւոր բնագաւառն է:

Մենք կը պնդենք, որ ներկայ պայմաններուն մէջ, երբ դեռ կը պակսին պատմական ճշգրիտ վկայութիւններ, վերջին խօսքը պէտք է պատկանի մեր լեզուաբաններուն եւ Հայոց լեզուի պատմութեան մասնագէտներուն: Անոնց տրուած են մեծ կարելիութիւններ՝ ինչպէս բիայնական սեպագիր արձանագրութիւններու լեզուն, հին, միջին ու նոր ժողովրդական համընդհանուր Հայոց լեզուն ու բարբառները: Մինչդեռ այս հարցը լուծելու ճամբուն վրայ մեր լեզուաբաններուն արգելք կը հանդիսանայ այն հնաւանդ տեսակէտը, որ իբրեւ թէ Բիայնացիները հայկական լեռնաշխարհի հայկական ցեղերէն չեն եւ անոնց լեզուն ալ առընչութիւն չունի հայերէնին հետ, որով անոնք անհրաժեշտ ուշադրութիւն չեն դարձներ բիայնական սեպագիրներուն, համարելով զայն նեղ, «ուրարտագիտութեան» շրջանակներուն չվերաբերող բան մը: ... Եւ, իսկապէս, ո՞րն է հարցին ամէնէն կարեւոր կէտը ուսումնասիրութեան համար: Ամէնէն առաջ, բիայնական սեպագիր արձանագրութիւններն են, որոնց մէջ առաջին անգամ ըլլալով գրաւոր ձեւով գործածուած են հայերէն բազմաթիւ բառեր եւ քերականական ձեւեր: Այս իրողութիւնը կը պարտադրէ լեզուաբաններուն եւ Հայոց լեզուի պատմութեան մասնագէտներուն՝ լրջօրէն ուսումնասիրելու Բիայնացիներու լեզուն»:

Յօդուածի վերջաւորութեան Մ. Մկրեան գիտել կուտայ, թէ «ինչո՞ւ պէտք է Վանի թագաւորութեան շրջանի հայկական ցեղերու քաղաքակրթութիւնն ու պատմութիւնը անջատենք, հեռացնենք հայ ժողովուրդի քաղաքակրթութենէն եւ պատմութենէն, բան մը, որուն ամէն կերպով կը ձգտին Ուրարտագէտները: Եւ այս այն պարագային, երբ անոնց լեզուին եւ հայերէնին միջեւ կան դեռ վերջնապէս սահմանները չճշդուած աչքառու ընդհանրութիւններ, երբ այդ շրջանին կազմաւորուող հայ ժողովուրդին փոխանցուած են եւ պահպանուած, նիւթական մշակոյթին հետ, մեր քաղաքական-տնտեսական կեանքին մէջ այնքան մեծ դեր կատարած Վանի, Արմաւիրի, Կարինի, Երեւանի նման այլեւայլ քաղաքներու հետ, հոգեւոր մշակոյթի դանձեր ալ, ինչպէս «Հայկ եւ Բէլ»ի, «Արա եւ Շամիրամ»ի նման ժողովրդական աւանդապատումներն ու դիւցազներգութիւնը: Եւ երբ, վերջապէս, Բիայնայի պետականութեան բազմաթիւ երեւոյթները մնացած եւ յարատեւած են հայ պետականութեան մէջ: Բաւական է յիշատակել այն փաստը, որ հայ նախարարական տուներէն շատեր բիայնական ծագում ունէին»:

«Բանբեր»ի հետաքրքրական նիւթերէն է նաեւ Մ. Խաչատրեանի «Ղուկաս Վանանդեցու աշխարհի քարտէսը» յօդուածը:

Ամսթերտամի հայկական տպարանը՝ հիմնուած 1660ին, Եւրոպայի մշակութային կեդրոններէն էր: Հոս 1665ին տպագրուեցաւ Ղուկաս Վանանդեցիի «Համատարած Աշխարհացոյց» քարտէսը 120×150 սմ.): Վանանդեցի պատմական Գողթն գաւառէն էր, եւ հեղինակ էր աշխարհագրութեան, բնագիտութեան եւ քարտէսագրութեան վերաբերեալ աշխատութիւններու: Հոլանտ մէջ աւարտելէ ետք իր ուսումը, ան կը հրաւիրուի Ամսթերտամ, խմբագրապետի պաշտօնով: Ան հայ դասականներու գործերը թարգմանած է օտար լեզուներու, պատրաստած հայերէն առաջին ուսումնական աշխարհագրական երկրագունդը եւայլն: Նա-

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ.ն ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Այդ օրերուն Տիգրանակերտի բանտն էին փոխադրուած նաեւ Ակընէն, ուսուցիչ Տիգրան ու Սարգիս Տէկլէթեան եղբայրները: Թուրք կառավարութիւնը իբրեւ յեղափոխականներ զանոնք ձերբակալած էր: Անոնց հայատիպ զուրգուրոտ մայրը Տիգրանակերտ եկած է զաւակներուն մօտիկ, բանտի անցքերուն յաճախ կը տեսնէի զայն, ուտեստեղէն ու հագուստ գրկին մէջ: Ազգասէր քանի մը Հայեր այս դժբախտ երկու եղբայրներուն ալ սրտցաւօրէն կ'օգնէին:

×

Կազմակերպական մեր նեղքին ճիգերուն ու աշխատանքներուն հետ, մեր փափաքն ու ջանքն էր նաեւ ազգային ընդհանուր արթնութեան ու լուսաւորութեան ուժ տալ, ազգային վարժարանները բարւոք ու յառաջդիմական վիճակներու մէջ տեսնել:

Այս նպատակաւ երբեմն իբրեւ սրտցաւ ցեղակիցներ, օրինական ծխականներ, պատշաճ խնդրագիրներ ու նկատողութիւններ կը ներկայացնէինք առաջնորդ Եղեկիէլ վարդապետին ու վարչական մարմիններուն, դժբախտաբար Եղեկիէլ վարդապետն ու դպրոցներուն ճակատագիրը վարող կարգ մը վարիչներ չէին ուզեր լսել, հասկնալ մեզ:

Եղեկիէլ միշտ անճիգ ու անհոգ էր դէպի հօտը, դէպի մշակոյթը. սիրտ, հոգի ու միտք չունէր այդ մարդերուն:

Երիտասարդութիւնը պատշաճ դանգատագրերով Եղեկիէլին հրաժարումը պահանջեց: Տեղի ունեցան վէճեր, բախումներ, ոստիկանական միջամտութիւններ, ի վերջոյ հրաժարեցաւ: Պատրիարքարանին կողմէ տեղը եկաւ Գէորգ Եպս. Եփրանոսեան:

×

1907ին Վանէն նամակներով մեզ տեղեկացուեցաւ որ Համիտեան ռէժիմին դէմ, Թուրքերուն մէջ, Պոլսէն հոսանք մը սկըսած է ծաւալիլ. կը հրահանգուէր մեզ, որ մենք ալ մեր տեղին վրայ հնարաւոր միջոցներով ջանանք հրահրել այդ հոսանքը:

Այդ նպատակին համար դրկած էին հայերէն խմբագրուած թռուցիկի օրինակ մը, ու թելադրած էին զայն թրքերէնի վերածելով, բազմացնելով Թուրքերուն մէջ տարածել գաղտնի:

Ընդունեցանք մեզ եկած հրահանգը, ընկեր Կիրակոս Յովհաննէսեան որ մեր մէջ լաւագոյն թրքագէտն էր, թռուցիկը աւելի հրահրող մաքերով թրքերէնի վերածելով, խմորատիպով բազմացուցինք, մութ գիշերներուն զգուշաւոր ու գաղտնի ճարպիկ ընկերներու միջոցաւ, մզկիթներու բակերէն, թուրք խանութներէն ներս սպրդեցուցինք:

Հետեւեալ առտու կը տեսնէինք որ Թուրք հոճաներ ու խանութպաններ կը կարդային թռուցիկները, գլուխ գլխի հետաքրքրութիւններով:

1908ի սկիզբներուն, Պոլսէն հեռու Փարիզի մէջ, Թուրք Իթթիհատական կուսակցութիւնը, Թրքահպատակ բոլոր ազգերուն, քաղաքական, յեղափոխական կուսակցութիւններէն ներկայացուցիչներ կը հրաւիրէ խորհրդակցական ժողովի, որոնց կարգին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գլխաւորաբար:

Հոն Իթթիհատական շէֆեր կ'առաջարկեն ու կը հաստատեն, որ եթէ միասնաբար կռուին Համիտի դէմ, ան շուտ կ'իյնայ եւ բոլորին քաղաքացիական ազատութիւն ու հաւասարութիւն կ'ապահովուի...:

Դաշնակցութիւնը չի մերժեր այդպիսի համաձայնութիւն մը: Արիւնռուշտ Սուլթան Համիտին տապալումը անոր նպատակն էր, ամէն տառապած Հայու բաղձանքն էր: Ու մեզ ալ տեղեկացնելով Փարիզի ժողովին եղրակացութիւնները, հրահանգուեցաւ կրկին ուժ տալ մեր տեղին վրայ, այդ նպատակին՝ մեր յարմար գտած միջոցներով: Բայց մեր արմատացած կասկածները, տեղական հայատեաց մոլեռանդ Թուրքերուն վրայ նոյնն էին, նոյնը կը տեսնէինք զանոնք միշտ մեր շուրջը, զգուշաւոր սպասեցինք:

Եկաւ ահա 1908 Յուլիս 11 թուականը: Թրքական թաղերէն հրացանաձգութիւններ, շնդալից փողահարութիւններ լըսուեցան վարձուած տաճիկ մունետիկներ, շուկաներուն մէջ, հրապարակներուն վրայ օսմանեան Սահմանադրութիւնը կ'աւետէին:

Հայ ժողովուրդը շուկաներու ու թաղերու մէջ, շփոթի, վախի ենթարկուեցաւ: Ժողովուրդը մունետիկներուն չէր հաւատար: Անցեալի արիւնոտ դէպքերը վերյիշելով, սպառողական դիրք բռնեց, շատեր խանութներին գոցելով տուներնին քաշուեցան:

Իթթիհատական Թուրքերը, յաջորդ օրերուն մէջ թափօրներ կազմեցին: Հրապարակներուն, կառավարական շէնքերուն մէջ ճառեր կարդացին: Թուրք եւ այլ քաղաքական կալանաւորներուն հետ Վարդգէսն ու ընկերներն ալ բանտէն արձակուեցան:

ՅՈՎՀ. ԵՐԻՑԵԱՆ

(4 – Շար.)

ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՑԵՂԵՐՈՒ ՄՕՏ

Ափրիկէի եւ Հարաւային Ամերիկայի կարգ մը երկիրներուն մէջ կան ցեղեր, որոնց մօտ բժշկութիւնը դեռ կը գործադրուի նախնական կերպով։ Կախարդութեան, արուեստի եւ փորձառութեան խառնուրդ մը։

Այս նախնական բժշկութեան գլխաւոր յատկանիշը պէտք է փնտռել փայտէ փոքրիկ պուպրիկներու մէջ, որոնք իբր թէ կը մարմնաւորեն երկնային ոգիներ, որ բժշկական խորհուրդներ կուտան։ Եւ այդ խորհուրդները մեկնաբանողը՝ կուտայ բոյսեր եւ «գուկլայի անծանօթ բուժարան»ին մէջ պատրաստուած ուրիշ դեղեր։

Ժամանակակից գիտնականները եւ հետազօտողները ուզելով գիտնալ թէ ի՞նչ է այս նախնական բժշկութիւնը, բաւական ճիգ թափեցին ու աքնեցան, որովհետեւ այս աշխատանքը դիւրին չէ։ Ամէնէն առաջ հաստատեցին՝ թէ բժիշկի հանգամանքը ժառանգական է եւ կը փոխանցուի սերունդէ սերունդ։ Այնպէս ինչպէս Թագաւորական ընտանիքներու մէջ, ուր տիտղոսը ժառանգական է։

Հաստատեցին նաեւ թէ բժիշկի տեսողը կը տրուի մարդոց, որոնք կրնան գուշակել տալ հիւանդի կարիքներուն։ Ու բնականաբար, չարլաթաններ շատ կան։ Բայց ամէնէն կարեւորը այն է, թէ ամէն բժիշկ պէտք է ունենայ պուպրիկ մը, փայտէ նմանակ մը, որուն միջոցով կարենայ հաղորդակցիլ երկնային ոգիներու հետ։ Այս պուպրիկները անպայման փոքրիկ չեն ըլլար միշտ։

Փանամայի Հնդիկներու Քունա ցեղի պուպրիկները, օրինակի համար, երկու մեթր բարձրութիւն ունին։ Այս պուպրիկները կանխագուշական բժշկութիւն ալ կ'ընեն։ Ով որ անտրամադրութիւն ըզգայ, անոնց կը դիմէ, խորհուրդներ կը ստանայ եւ կը լաւանայ։

Սոքօ ցեղին պատկանող Հնդիկները, հիւանդը կը պառկեցնեն եւ անոր շուրջ փայտէ պուպրիկներ կը շարեն։ Բժիշկն ալ հիւանդին մօտ տեղ կը գրաւէ, աղօթքներ կ'ընէ եւ գործածուելիք դեղերը կը թելադրէ։ Սովորաբար բոյսեր կը թելադրէ։

Հարաւային Ամերիկայի Մարախօ ցեղը ունի ինքնատպութիւն մը։ Այս ցեղին բժիշկը ունի երկու պուպրիկ։ Մէկը բժշկական հանգամանք ունի եւ ոգիներուն հետ կը հաղորդակցի իսկ միւսը՝ հիւանդին վրայ կը հսկէ։

Սակայն, երբ հիւանդը մեռնի, անոր մարմինին հետ կ'այրուի նաեւ վրան հսկող պուպրիկը։

Նախնական այս բժշկութեան շուրջ հետազօտութիւններ կատարած ամերիկացի գիտնականները յանգեցան այն եզրակացութեան, թէ այս նմանակներու պղծեցութիւնը ունի իր նշանակութիւնը, թէ կը նկատուին հոգեմարմնական երեւոյթներ, որոնց հետեւանքով հիւանդը կը բուժուի։

Սակայն, ընդհանուր առմամբ, նախնական մարդոց այս ամբողջ բժշկութիւնը կը կայանայ հիւանդութեան պատճառ եղած Չար Ոգին արտաքսելու մէջ։

Այսպէս, եթէ հիւանդը խսկապէս կը հաւատայ այս գերբնական ուժերուն եւ գործադրուած ձեւակերպութեան, այն ատեն հիմնական հաւանականութիւններ ունի ապէկնալու։

Եւ այս պատճառով՝ նախնական ցեղերու բժշկութիւնը՝ գլխաւորաբար պէտք է հոգեմարմնական նկատուի։

Ամերիկացի գիտնականները նկատեցին թէ՝ նախնական բժշկութեան մէջ ալ տարօրինակ բաներ կը պատահին, այսինքն, լուսնոտութենէ (էփիլեփսի), տառապող մարդիկ անմիջապէս կը դարմանուին։ Անոնց կը յայտնեն թէ այս բոլորը հոգեկան ազդեցութեան արդիւնք են։ Երբ հիւանդները բացարձակապէս կը հաւատան դարմանումի այս մեթոտին, կը լաւանան։ Եւ այն ատեն կը նկատարուին այն բոլորը որ մենք «հրաշք» կը կոչենք։ Կեանքի եւ մահուան միջեւ տատանող պահուն, հիւանդը կը չահի, կ'ապրի եւ գինք բուժողը իր հաւատքն է։

Ամերիկացի հետազօտիչները կը հաստատեն թէ՝ հաւատքն է որ կը բժշկէ հիւանդները։ Կ'ըսեն թէ ասոր մէջ մեծ դեր կը խաղայ հիւանդն ալ։ Կրօնական դաւանանքներու զարգացման շրջաններուն, հաւատքը կարեւոր դեր կը կատարէր եւ հիւանդին ապէկնալուն կը նպաստէր։

Թարգմ. Վէն

մակցած է ծանօթ ուսողագէտ Լայփնիցի հետ։ 1707ին Վանանդեցի Օքսֆորտի համալսարանէն ստացած է արուեստագիտութեան մագիստրոսի կոչում։

Ցօղուածին հեղինակը գիտական նիւթերու, նամակագրութիւններու ուսումնասիրութեամբ եւ հրատարակուած քարտէսներու համադրումէն կ'եզրակացնէ, որ 1669ին Ամսթերտամ, ապա 1707ին եւ 1713ին Մոսկուայի մէջ վերհրատարակուած ռուսերէն աշխարհի քարտէսներուն համար հիմք ծառայած են Վանանդեցիի Աշխարհացոյցը։ Ցստակ նմանութիւն կայ ամէն կէտի մէջ։

Պետրոս Ա. Եւրոպա կատարած իր ճամբորդութեան ընթացքին Ամսթերտամի հայկական տպարանին մէջ կը սորվի վիմագրութիւն։ «Համատարած Աշխարհացոյց»ի քաղաքական, աշխարհագրական եւ գիտական բարձր մակարդակը նկատի առնելով, ան կը կարգադրէ հայկական քարտէսը տպել ռուսերէն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՀԱՏԸՆՏԻՐ

Ցարգելի խմբագրութիւն։ Ես մի պատմուածք էի գրել հայերէն լեզուով եւ ուզում էի ուղարկել ձեզ, բայց որոշեցի թարգմանել ույթերէն, եւ յետոյ ուղարկել որպէս «Պատմուածք ույթերէն լեզուով»։

Ինչո՞ւ որոշեցի այդպէս։ Որովհետեւ վերջին տարիներս հայերէն բազմաթիւ գեղեցիկ բառեր, ինչպէս, օրինակ, ատանդութիւն, սովորութիւն, նորութիւն, մրցութիւն եւայլն, դարձել են ատանդոյթ, սովորոյթ, նորոյթ, մրցոյթ եւն.։ Իսկ մոդայից ետ մնալը, ինչպէս յայտնի է, մոդայից ետ մնալու նշան է։

Եւ այսպէս, ուղարկում եմ ձեզ իմ համեստ գրոյթը։

ՀՈԳԱՏԱՐՈՅԹ

(Եղելոյթ)

Ես այն գիշեր արթուն էի եւ իմ լուսամուտների տակ լսում էի շների հաչոյթն ու կատուների նուոյթը։ Իմ հոգու վրայ իջել էր մի մեղմ տխրոյթ։ Սենեակումս լռոյթ էր եւ մթոյթ։

Եւ յանկարծ, ով անսպասելիոյթ, լըսուեց իմ դրան ճռռոյթը։ Ես լարեցի իմ լսոյթը։ Եւ ահա, ներս մտաւ մի անձնաւորոյթ։ Վառելով լուսաւորոյթը, նա սկսեց այսպիսի խօսակցոյթ։

— Դուք բաց էք թողել ձեր դուռն ու լուսամոյթը, սա ի՞նչ անփութոյթ է։ Իսկ փողոցում ոչ մի երթեւեկոյթ եւ լռւ ամայոյթ։

— Ցառապում եմ անքնոյթից, հառաչեցի ես, վատ է իմ դրոյթը։

— Իսկ եթէ քնով անցնէք եւ կատարուի գողո՞յթ։

Ես նրա աչքերում կարդացի մեծ բարոյթ եւ հոգատարոյթ, եւ ասացի.

— Ներողոյթ եւ շնորհակալոյթ։

Նա գնաց, իսկ ես գրեցի այս նոյթը եւ ահա ուղարկում եմ խմբագրոյթ։

ՈՒՍԹԵՑԻ ՑԱՐՈՅԹ

ԽՐԹՄԱ

Պատուական Մաքենցը, որ մասնագիտացել էր գրախօսականներ գրելու մէջ, մի օր ճաշարանում պահանջեց բողոքի գիրքը եւ ահա թէ ինչ գրեց այնտեղ.

«Մեր առջեւն է պատկառելի խոհարարի ստեղծագործութիւնը՝ «Զխրթմա» վերնագրով։ Առաջին տպաւորութիւնն այն է, թէ մի շնչով կարող ես կլանել այն։ Բայց, աւաղ, այդպէս չէ։

Երկը հում է, ջրալի եւ անհամ։ Գըլխաւոր հերոսուհին՝ Հաւը, համարեա հանդէս չի գալիս այնտեղ, իսկ երբ երեւում է անցողակի, ապա սխեմատիկ է, կմախքային։ Հեղինակը չի կարողացել միս ու արիւն հաղցնել նրան, աւելի ճիշդ՝ եղած միսը պլոկել է վրայից։

Եթէ այս ամէնին աւելցնենք նաեւ, որ երկին կցուած հացը յոռետեսօրէն սեւ է եւ նորութիւն չի ներկայացնում իրենից, քարթու է, ապա պատկերը լրիւ կը լինի։

Երկն ամփոփուած է անշուք ափսէի մէջ։ Միակ փայլուն կէտը դդալն է, որ, ինչպէս յայտնի է, չունի էական նշանակութիւն։

Հեղինակը պատկանում է այն մարդկանց թւին, ովքեր մեր կեանքում տեսնում են միայն բացասականը։ Նրա երկի վերնագիրն անգամ կրում է «չը» բացասական մասնիկը։ Ոչ, մեզ հարկաւոր է ոչ թէ «Զը–խրթմա», այլ «խրթմա»։

ԵՍ ՀԱՆՃԱՐԵ՞Ղ ԵՄ ԹԷ ՈՉ

Ընթերցողի վրայ, անշուշտ, չըմեկնելացէ տպաւորութիւն կարող է թողնել այն, որ իմ հանճարեղութիւնը կասկածի տակ է վերցնում ոչ թէ մէկ ուրիշը, այլ ես ինքս։ Բայց դրա մի պատճառն այն է, որ ես միշտ էլ սիրել եմ համարձակ ենթադրութիւններ անել, եւ, երկրորդ, այստեղ դեր է խաղացել իմ ծայր աստիճան համեստութիւնը։ Ես հպարտանում եմ իմ համեստութեամբ։

Եւ այսպէս, ես հանճարե՞ղ եմ, թէ ոչ։

Առարկայական լինելու համար պիտի ասեմ, որ իմ հանճարեղ չլինելու օգտին կան ոչ պակաս ապացոյցներ, որքան որ հանճարեղ լինելու օգտին։ Գուցէ եւ մի քիչ աւելի։ Ուստի եւ, ես, հիփոթէզի կարգով, պնդում եմ, որ ես հանճարեղ չեմ։ Թող գայրանան իմ բոլոր ընթերցողները, թող ես մենակ մնամ իմ յանդուգն եւ առայժմ դժուար ապացուցելի ենթադրութեան մէջ, դա ինձ չի վախեցնի։ Համեստութիւնը զարդարում է ինձ՝ ինչպէս վայրենի մարդուն նրա վզից կախած գիզի–պիզիները։

ՄԿՐՏԻՉ ԱՐՄԷՆ

«Սով. Գրականութիւն»

ԺՊԻՏ

Ծաղատ մէկը, չուկային մէջ, օր մը կարծեց յարմար մարդը գտած ըլլալ եւ սկսաւ Դիոգինէսը ծաղրել։

Ան թոյլ տուաւ որ մարդը իր «սրամտութեան» պաշարը պարպէ։ Ապա՝ անոր գլխուն նայելով ըսաւ.

— Պատիւ ու փառք այն մազերուն, որ խոհեմութիւնն ունեցան կանուխէն հեռանալու այդ գլխուն պէս գլուխէ մը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Խեղճ Լալա, ընդմիջեց Զէրքէզուհին անկեղծ արտայայտութեամբ մը։ Եւ յետոյ ինչպէս հոս գտնուեցար։

— Ո՛հ, մի հարցներ... ըսելիքներս սոսկալի բաներ են։

— Հոգ չէ, հոգ չէ, ըսէ։

— Եթէ ըսեմ չափազանց պիտի տխրիս։

— Ըսէ՛, պատմէ Սելիմ. ես ալ քու ցաւիդ հետ կ'ուզեմ ցաւիլ։

Ծերուկ սեւամորթը խորունկ հառաչ մը հանեց, ձեռքը խորշոմեալ ճակտին տարաւ որպէս թէ յիշատակները հաւաքել ուզէր եւ շարունակեց.

— Լսէ ուրեմն այս սոսկալի պատմութիւնը, որպէսզի հասկնաս թէ մարդ որ ատելիճանի վատ կ'ըլլայ երբ որոշէ իր եսամոլութեան ձայնէն զատ ուրիշ ձայն չլսել։

— Ա՛հ, տխկա գիտեմ ընդմիջեց Այիշէ։

— Այն օրէն ի վեր ամիս մը անցած էր շարունակեց Սելիմ... Երեսուն գիշերներ մեր սիրեցեալ Ջրհորին քով իրար հանդիպած էինք։ Երջանկութեան երեսուն օրեր անցուցած էինք որոնք երեսուն տարիներու կը համեմատէին։ Վերջին գիշերնիս միւս գիշերներէն աւելի կանուխ գտնուեցանք հոն... կարծես թէ բախտը որոշած էր մեր այս հանդիպումներուն վերջ տալ եւ մենք ալ զայն զգալով կ'ուզէինք իրարմէ կրցածնուս չափ աւելի յագենալ... ինչ դիրկընդխառնումներ էին անոնք... ինչ համբոյրներ... ինչ ըղձանքներ... ինչ քաղցր խօսքեր որ առաջին անգամ բերաննէս դուրս կ'ելլէր, աչքերնիս առանց պատճառի կ'արցունքոտէին. շրթներնիս իրար կը միանային առանց այլեւս իրարմէ բաժնուիլ ուզելու... ձեռքերնիս... մարմիննիս իրար միացած... կրակներու մէջ կ'այրէին, այլեւս կարող չէինք մեր սիրոյ այս ապահութեան հանդուրժել... Արդէն պատճառ ալ չունէինք այդպէս չարժելու։ Առանց մեծ հարկաւորութիւններու երկու խեղճ արարածներ էինք եւ կրնայինք մենք ալ միւսներուն նման ապրիլ... ուստի որոշեցինք հետեւեալ օրը մեր ծնողքներուն ներկայանալ եւ անոնց մեր ամուսնութեան որոշումը իմացնել։ Ո՞ր չար ոգին լսեց մեր այս որոշումը չեմ գիտեր։ Հազիւ թէ որոշումնիս տուած էինք եւ կը սկսէինք մեր ձեռքերով շինուած յարդէ եւ եղէգէ բոյնի նման մեր անձնական հիւղակին շինութիւնը երազել, երբ հոն մեր քովը Թուփերուն ետին խօսակցութեան մը ձայներ լսեցինք... Խօսողները երկու հոգի էին եւ մեր տեղական բարբառով կը խօսէին, առանցմէ մին երկու ամիսէ ի վեր գիւղը գտնուող դրացի գիւղացիի մը ձայնն էր, իսկ միւսը օտարական մըն էր։ Հայնէ վախցած ձեռքս սեղմեց։

— Լսեցի՞ր, ըսաւ ինծ ցած ձայնով, Թուփերուն ետեւ խօսակցութեան ձայներ կը լսուին։

— Զայն մի հաներ, տեսնենք ո՞վ են, ըսի ես։

Երկուքս ալ լռեցինք... իրարու քով սեղմուեցանք եւ մտիկ ըրինք։

— Վստա՞հ ես թէ այս ժամուս ամէնքն ալ քնացած են կը հարցնէր օտարականը։

— Այո, էֆէնտիմ, պատասխանեց գիւղացին։ Սակայն ճարպիկութիւն պէտք է, որովհետեւ մօտակայ գիւղերէն տղեկներ գողցուիլը լսուեցաւ եւ ամէնքն ալ զինուած են։

— Այդ կողմէն վախ չունինք, քանի հոգի ենք եւ ամէնքս ալ լաւ զինուած։ Դուն միայն սա ըսէ ինծ թէ այս գիւղէն քանի՞ տղայ կրնանք առնել։

— Մինչեւ քսան հատ կրնանք առնել։

— Լաւ, մէկ գիւղէ քսան հատ կը բաւէ։ Դուն հրահանգներս հասկցա՞ր։

— Այո, պիտի տարաձայնեմ թէ եւրոպացի քրիստոնեաներ էք եւ տղեկներ գողնալու եկած էք, որպէսզի հարէմներու տէրերուն ծախէք։

— Ճիշդ այդպէս, ուրեմն վրադ կրնամ վստահութիւն ունենալ։

— Այո, պէյս։

— Շատ աղէկ, հիմա սուլե՞մ։

— Սուլէ եւ ինծի հետեւէ, որպէսզի տղայ գտնուած հիւղակները ցուցնեմ քեզ։

Եւ այս խօսքերուն վրայ, զոր Թուփերուն միւս կողմէ դողահար լսեցինք, գիշերուան լռութեան մէջ սուլիչի ձայն մը հնչեց։ Սուլիչի այդ ձայնին վրայ վազող մարդերու քայլեր լսուեցան, որոնք ամէնքնին մէկ տեղ հաւաքուելէ յետոյ, մէկ ձեռքերնին եաթաղան մը եւս միւս ձեռքերնին ատրճանակ մը բռնած հանդիպած առաջին հիւղակնուն մէջ մտան... Այդ հիւղակը Հայնէի բնակած հիւղակն էր...

— Ծնողքս պիտի սպաննեն, գոչեց Հայնէ սարսափահար։

Ձեռքս բերանը տարի որպէսզի չպոռայ եւ դողալով՝ ցած ձայնով մը ըսի.

— Լռէ՛... չլսեցի՞ր... տղայ գողնալու եկած են...

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ագնաւուրեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցիին մէջ

ՎԱՐԴԱՆ ՋՈՒՊՈՒՔՃԵԱՆԻ

եւ

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ

մահուան երրորդ եւ երկրորդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն հանգուցեալներուն յի–շատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Ամիրայեան եւ զաւակները՝ Յօզիկ եւ Հրաչ, Տէր եւ Տիկին Փաչուկ Ամիրայեան եւ զաւակը՝ Ալտօ կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր եւ մեծ–մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱՂԱՒՆԻ ԱՄԻՐԱՅԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցին, այս Կիրակի առաւօտ (Սեպտ. 12):

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Էլիզ Մկրտիչեան իր ամուսնոյն Հրանդ Մկրտիչեանի մահուան քառասունքին ի յիշատակ 100 Ֆր. կը նուիրէ Կապոյտ Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 100 «Յառաջ»ի:

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՎԻՊԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԱՒԱՊՏՈՅՏՈՎ ՀՌԵՆՈՍԻ ՎՐԱՅ

Մեկնում *ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ* 18,

Վերադարձ *ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ* 19

Երկու օր հանգիստ եւ պտոյտներու ճոխ յայտագրով մը: Ժամադրավայր՝ Շաբաթ առաւօտ ժամը 7,15ին Շաթօ տը Վենսէնէն, Քաֆէ Թերմինիւսի առջեւ եւ 7,30ին Կառ տիւ Նոռ, Քաֆէ Քիւրվէօրի առջեւ:

Մեկնում ժամը ճիշդ 7,45ին դէպի Գերմանիա, Մօ, Շալոն, Ս. Մենեհուլտ (ցերեկուան ճաշ) Վերտէօն, Էթէն, Լոնկիյոն, Լոնկվի եւ Լիւքսանպուրկ ճամբով, ուր պտոյտ է եւք, մեկնում դէպի Թռիէռ, հին հռովմէական քաղաք, Մոզէլի վրայ (պանդոկ):

Կիրակի առաւօտ, մեկնում դէպի Պենկէն ուրկէ շոգեցիկ դրօսանաւի մը վրայ, երեք ժամուան պտոյտ մը Հռենոսի վրայ: Ցերեկուան ճաշ Պոփարտ, ուր կը ճաշակուին Հռենոսի համբաւաւոր գինիները եւ վերադարձ դէպի Փարիզ ժամը 22ի ատենները:

Մասնակցութիւն՝ 139 ֆր.
ամէն բան մէջը, բացի խմիչքէն

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif , régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր. — *Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր* (փասփոր) *ի զօրու:*

Արձանագրութեան հետ կանխավճար մը՝ Սեպտեմբեր 13էն առաջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 9,30ին, հեռատեսիլի Ա. կայանէն հայկական յայտագիր՝

Խաչի պաշտամունքը Հայերուն մօտ:

Մասնակցութեամբ Փրոֆ. Է. Իւ–թիւճեանի:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ
ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի տօն է Վերացման Ս. Խաչի (Խաչվերաց):

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8,30ին, պատարագ ժամը 10,30ին:

Երեկոյեան ժամը 4ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս ժամերգութիւն եւ Թափօր–անդաստան:

Երկուշաբթի (13 *Սեպտ.*) *յիշատակ է Մեռելոց: Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:*

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաչհանգիստ, ինչպէս նաեւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյն երկար տարիներ ծառայած հոգեւոր հօվիւ, ողբացեալ Եսայի խաչակիր Քահանայ Ալթունեանի *վախճանման 7րդ տարելիցին առթիւ:*

Ի գիտութիւն հանգուցեալ Տէր Հօր յիշատակը յարգողներուն:

×

ՊՕՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի 12 *Սեպտ. Խաչվերացի տօնին առթիւ, Պօմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեանի: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն: Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ:*

Ոչխարի զենումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ փակը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ՝ Խաչվերացի տօնին առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ Սեպտ. 12, Կիրակի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 10ին, քարոզ 11,15ին:

ՆՈՒԷՐ ԾՐԱՐՆԵՐ
ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆՈՒՐԲ ՃԱՇԱԿՈՎ ԵՒ ՈՐԱԿՈՎ

ձեր ընտանիքին եւ բարեկամներուն համար

Ձեզի համար, ձեր տրամադրութեան՝

Ապրանքներու ընտրութիւն
Դիւրացած ձեւակերպութիւններ
Ամբողջական երաշխաւորութիւն
Արագ առաքում
Զուտ գիներ (մաքս, առաքում եւ ապահովագրութիւնը մէջը)

Դիմումի վրայ՝ ցուցակ
(քաթալոկ)

FRANCE-URSS 8, rue de la Vrillière Paris 1er Tél 231 32 20

Կ'ՈՒԶՈՒԻ՝

Cherche Entrepreneurs pour grosse série pour foambach.
Se présenter.

Mic

6, Rue d'Alexandrie — Paris (2ème)

Recherche façonniers pour Tricots jauge 7, 8 et 10.
S'adresser :

F. T. N.

7, Rue du Bourg l'Abbé — Paris (3ème)
Tél. : 277-90-40

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, տրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը գրաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՅԻԷՓ

Կազմակերպուած Փարիզի Խասեան Սանուց Միութեան կողմէ:

Ընդհանուրի փափաքին գոհացում տալու համար Միութիւնը որոշեց կազմակերպել եղանակի վերջին պտոյտը դէպի ծովափ, Կիրակի Սեպտ. 19ին:

Մեկնում Կիրակի առաւօտ ժամը 7,15ին վերադարձ 22ի ատենները: Հաւաքատեղի Կառ տիւ Նոռ, Քիւրվէօր * սրճարանին առջեւ:*

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի անմիջապէս արձանագրուելու համար գրել՝

Պր. Վ. Ասլանեանի 842–08–57
Միսաք Երանեանի 782–61–10
Ծախքերու մասնակցութիւն 20 *ֆրանք:*

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e)

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 11 SEPTEMBRE 1971

Le Numéro 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12212

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.212

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱՅ

—o—

Ա.

Թրքական ներկայ ներքին ծանր տագնապին առնչութեամբ օրակարգի վրայ է դարձեալ քրտական հարցը: Ֆրանսական մամուլը պարբերաբար կը գրաղի նաեւ այս խնդրով:

Իրաքի Քիւրտերուն ապստամբական շարժումը դադրեցաւ 11 Մարտ 1970ին՝ Պաղտատի կառավարութեան եւ Մոլլա Մուսթաֆա Պարզանիի միջեւ կնքուած համաձայնագրով: Հինգ քիւրտ նախարարներ մտան Իրաքի դահլիճին մէջ, եւ ըերը՝ անդամ Քիւրտ Դեմոկրատ կուսակցութեան:

Այժմ քրտական հարցի ծանրութեան կեդրոնը Իրաքէն փոխադրուած է Թուրքիա, ուր կ'ապրին հինգէն եօթը միլիոն Քիւրտեր, ըստ քրտական աղբիւրներու:

Լը Մոնտ Տիփլոմաթիք ամսագիրը իր Օգոստոսի թիւին մէջ երկու լման էջեր յատկացուցած է «Քիւրտիստան»ի, հետեւեալ խորհրդածութեամբ.—

«Թուրքիոյ վերջին քաղաքական տագնապը յանկարծ առաջնակարգ այժմէութիւն տուաւ, այլ խնդիրներու կարգին, հարցի մը, զոր Անգարայի վարիչները կը սիրեն նկատել «վերջնապէս լուծուած ու թաղուած», — այն է քիւրտ ազգայնականութեան հարցը Թուրքիոյ մէջ:

«... Քիւրտ ազգայնական շարժումը կը վերաբերի բովանդակ քիւրտ ժողովուրդին, որ առաջին աշխարհամարտի վախճանէն ի վեր բաժնուած է գլխաւորաբար չորս Պետութեանց միջեւ (Իրաք, Թուրքիա, Իրան եւ Սուրիա): Բացի Իրաքէն, միւս երկիրներու քրտական շարժման խական ուժը կարելի չէ հաշուել՝ իր գաղտնի հանգամանքին պատճառաւ»:

Մոնտ Տիփլոմաթիքի յօդուածագիրն է Ժան-Փիէր Վիէնոյ, որ տարիներէ ի վեր քարոզողն է քրտական հարցի օտար բարեկամներու Միութեան եւ անցեալ տարի Քիւրտերու մասին թէզ մը ներկայացուց Սորպոնի համալսարանը, թէզ՝ որուն համառօտագրութիւնը ղրկած էր մեզի: Քանի մը տարի առաջ ալ աշխատասիրութիւն մը «Յառաջ»ի մէջ նկարագրեց քրտական հարցի մասին իր մէկ դասախօսութիւնը Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու Ազգային Վարժարանին մէջ:

Վիէնոյ լաւ ծանօթ է Քիւրտերուն եւ անոնց ազգային շարժումներուն: Իր գրութիւնը առարկայական է, մանաւանդ Հայերու մասին: Կ'ըսէ ճշմարտութիւններ, զորս ուրիշներ կը վարանին խոստովանելու, օրինակ՝ Քիւրտերու գործօն մասնակցութիւնը Հայերու ցեղասպանութեան՝ 1915ին:

Հեղինակը կուտայ ընդհանուր պատկերը քրտական հարցին՝ Թուրքիոյ, Իրանի, Սուրիոյ եւ Իրաքի մէջ:

Կ'արժէ ծանօթանալ գլխաւոր գիծերուն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

«Ժողովրդային ազատագրական բանակ» կոչուած Թուրք յեղափոխական կազմակերպութեան խռովարարական արարքները զսպելու պատրուակին տակ Անգարայի վարիչները սկսան խիստ հալածանքի ենթարկել ձախակողմեան տարրերուն հետ նաեւ «քիւրտ անջատողականները»: Ցաւախ իրարու հետ չփոթուեցան այս երկու շարժումները: Քիւրտերը իրենց դատին համար աջակիցներ գտան «ձախերու», մանաւանդ Թուրքիոյ Բանուորական Կուսակցութեան մօտ, երբ Թուրքերը արդիլեցին քրտական քաղաքական ամէն կարգի կազմակերպութիւն: Ծայրայեղ ձախակողմեան Թուրքերը բացէ ի բաց եւ առանց վերապահութեան սկսան պաշտպանել քրտական ազգայնական շարժումը:

Անգարայի վարիչները «Պետութեան ամբողջականութեան եւ Հանրապետութեան միասնականութեան դէմ ոճիր» կը նկատէին քրտական բոլոր պահանջները, նոյնիսկ ամէնէն երկչոտները (օրինակ՝ քրտերէն լեզուով թերթ հրատարակելը): Իսկ հիմա, որ Թուրք ձախակողմեանները հանդիսաւորապէս իւրացուցած են քիւրտ ազգայնական շարժումը, կը վտանգուին ոչ միայն Անգարայի քաղաքական վարչաձեւը, այլ արդի Թուրքիոյ հիմերն անգամ իբրեւ Պետութիւն, ինչպէս նաեւ Թուրք «ազգային յեղափոխութեան» գաղափարախօսութիւնը այնպէս ինչպէս ձեւակերպուած է 1919-1923, այսինքն քէմալականութիւնը, որ տակաւին այսօր ալ կը մնայ Թուրք Պետութեան պաշտօնական գաղափարախօսութիւնը:

Թուրք աջակողմեան եւ ծայրայեղ աջակողմեան, թունդ ազգայնական, համաթուրանական ու ֆաշական տարրերը կատարելապէս հասկցած են ներկայ տագնապին իմաստը եւ ամէն օր կը պահանջեն ցպիդական խիստ միջոցներ առնել քրտական շարժման դէմ, որ կ'ամբաստանուի քաղաքական երկու մեծ «ոճիրներ» գործած ըլլալու յանցանքով, — համայնավարութիւն եւ անջատողականութիւն:

Գնդապետ Ալփարսլան Թիւրքէշի համաթուրանական, կէս - գինուորական, թունդ ազգայնական կազմակերպութեան պաշտօնաթերթ «Օթուքէն»ի 1967 Յունիսի թիւ 42ին մէջ Նիհալ Ատսըզ «Կարմիր Քիւրտերու ոռնցները» խորագրով գրած է յօդուած մը, ուր ի մէջ այլոց կ'ըսէ.

«Եթէ կ'ուզեն խօսիլ իրենց նախնական լեզուները, որոնք չորս կամ հինգ հազար բառ միայն ունին, եւ եթէ կ'ուզեն իրենց համար Պետութիւն մը ստեղծել եւ շարունակել իրենց հրատարակութիւնները, թո՛ղ ուրիշ տեղ երթան: Մենք այս հողերը գրաւեցինք գետի պէս արիւն թափելով եւ արմատէն բնաջնջելով Վրացիները, Հայերն ու Բիւզանդիոնի Յոյները... Առաջին աշխարհամարտին, երբ բոլոր Հայերը մեզի դաւաճանեցին, Քիւրտերը մեր զայրոյթէն փրկուեցան՝ ապրելով իրենց դժուարամատչելի լեռներուն մէջ: Այլապէս անոնք փոքրամասնութիւն պիտի կազմէին այն նահանգներուն մէջ, ուր այսօր բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը կազմեն: Կրնան հարիւրին 100 մեծամասնութիւն ըլլալ, սակայն թրքական հողի վրայ Պետութիւն մը կազմելու իրենց երազը պիտի մնայ երազ մը՝ նման Բիւզանդիոնի Յոյներուն եւ Մեծ Հայաստանի Հայերուն երազին: Ուրեմն թո՛ղ երթան՝ Թուրքերը չդժբախտացուցած եւ իրենք ալ չբնաջնջուած: Թո՛ղ երթան, սակայն ո՞ւր: Թո՛ղ երթան ուր որ կ'ուզեն, Իրան, Փաքիստան, Հնդկաստան կամ Պարզանիի մօտ. թո՛ղ ՄԱԿԷն պահանջեն հայրենիք մը գտնել իրենց Ափրիկէի մէջ: Թուրք ազգը շատ համբերատար է, սակայն երբ բարկանայ, կը դառնայ մռնչող առիւծ մը, զոր ոչ ոք կրնայ կասեցնել: ՄԵՐ ՄԱՍԻՆ ԹՈ՛Ղ ՀԱՐՑՆԵՆ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԵՒ ԹՈՂ ՕԳՏՈՒԻՆ ԱՆՈՆՑ ԱՌԱԾ ԴԱՍԷՆ»:

Վերջին տողերը ստորագծեցինք շեշտելու համար, որ Թուրքը մնացած է նոյն արիւնարբու ցեղասպանը:

Գալով լեզուական խնդրին՝ վարչապետ Էրիմ, նախարար Արար եւ լրագրող Նիհալ Ատսըզ կը մոռնան, որ եթէ քրտերէնը 5-6000 բառ միայն ունի, թրքերէնը իր լեզուի բառերէն առնուազն 80 առ հարիւրը փոխ առած է արաբերէնէ եւ պարսկերէնէ: Սեփական այբուբեն ալ չունի:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԱՊԱՆ - ՏԵԼՄԱՍ՝ ՅԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

—o—

Նախարարապետը հեռատեսիլէն պատասխանեց Տիկին Պօտրիէի հարցումներուն, որոնք կը վերաբերէին առաւելաբար նախ դրամական միջազգային կացութեան, ապա ի մասնաւորի Ֆրանսայի ներքին կացութեան եւ անշուշտ ապրուստի յարաճուն սղութեան:

Շապան-Տելմաս բացատրեց թէ ինչո՞ւ Ֆրանսա նախքան Պրիւքսէլի ժողովը անկախ որոշումներ տուած էր եւ կարելի չէր եղած վեցերու հասարակաց միտում մը գտնել, տոլարի տագնապին առթիւ: Արուեստական ներդաշնակութեան մը համար, կ'ըսէ Շապան, չենք կրնար համաձայնիլ որեւէ լուծումի, քանի որ խնդրոյ առարկայ շահերը մեծ են: Երբ Նիքսըն սեղմումներ կը հաստատէ, այս կը նշանակէ որ Միացեալ Նահանգները պիտի նուազեցնեն ներածումները եւ օրինակ առնելով կառքերու պարագան, հետեւանքը այն պիտի ըլլայ որ եւրոպական շուկայի վրայ պիտի գտնուին ֆրանսական, իտալական, գերմանական այն բոլոր կառքերը զորս Ամերիկա կը գնէր եւ եթէ այդ շուկան չկարենայ սպառել զանոնք, արտադրութիւնը պիտի իջնէ եւ տատր ծանրակշիռ հետեւանքը կ'ըլլայ՝ անգործութիւն:

Այս հարցէն ետք, Շապան-Տելմաս կը խօսի յաւելումներու մասին, որոնց ենթակայ է Ֆրանսա: Չընդունիր սակայն թէ Պետութիւնն է որ դէշ օրինակը կուտայ, յաւելում ընելով հանրային փոխադրութեանց սակերուն վրայ: Անարդար է, ըստ Նախարարապետին, որ Պետութեան գանձած տուրքերը, գործածուին բացը գոցելու համար փոխադրութեանց, երբ անդին, այդ գումարները կրնան ծառայել շատ աւելի կենսական հարցերու (դպրոց, հիւանդանոց, կարիքաւորներ եւայլն): Պատրաստ է սակայն վեց ամսուան պայմանագրութիւն մը կնքել եւ այդ շրջանին ոչ մէկ յաւելում ընել բայց դէմ է որ գիները կամ աշխատավարձքերը «սառին»: Կը նախընտրէ պայմանագրութիւն մը քան պարտադրանք մը:

Շապան-Տելմաս կը խօսի նաեւ կիներու աշխատանքի պայմաններուն մասին եւ կ'եզրակացնէ որ 1972ի պիւտճէն պիտի երաշխաւորէ քուէարկուած բարեփոխումներու գործադրութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐԸ կը սպառնան գրաւել Ներքին Նախարարութիւնը, Վարչապետարանը եւ ի հարկին ցոյց մը ընել Էլիզէի առջեւ, բողոքելու համար իրենց թոշակներու անբաւարարութեան դէմ: Անսովոր երեւոյթ մըն է որ կը պարզուի:

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը երեսփոխանական ժողովը արտակարգ նիստի հրաւիրեց Սեպտ. 22ին եւ 23ին: Այս ձեւով, Հիթ գոհացում տուած կ'ըլլայ աշխատաւորական ընդդիմութեան կրկնակի դիմումներուն: Միւս կողմէ իրլանտական յեղափոխական բանակի պարագլուխը որ արտաքսուած էր Միացեալ Նահանգներէն, ձերբակալուեցաւ Տըպլինի օդակայանը, ուր կը վերադառնար:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ Սէն Ժան է Փօլ մայր տաճարէն գողցուած են արուեստի վլուխ գործոցներ: Այս գողութիւնը աննախընթաց է, իր տեսակին մէջ:

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

—o—

ՄՆԱԿԵԱՆ, ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ, ՇԱՀԻՆԵԱՆ, ՊԻՆԷՄԷՃԵԱՆ, ԵՒԱՅԼՆ

Այդ միջոցին, Ա. Ֆէհիմի երկու զաւակները Մինիֆ — ծանօթ եւ բազմավաստակ նկարիչ — եւ աղջիկը Նէզահէթ կը ծնին: Քանի մը տարի անշարժութեան մէջ կ'անցնի: Չորրորդ տարին, Պոլսոյ, Ահմէտ Վէֆիք փաշայի շինել տուած Թատրոնին մէջ ներկայացումներ կը սարքեն:

Ա. Ֆէհիմ, Մնակեանէն արտօնութիւն կ'ուզէ իր անունով դաւեշտախաղի փոքր խումբ մը կազմելու համար: Միհիրտարի Թատրոնը կը վարձեն:

Ահմէտ Ֆէհիմ առաջին ներկայացումը այդ Թատրոնին, իսկ երկրորդը Պաքըր-քէօյի մէջ կը սարքէ, իրեն գործակից ունենալով Պինէմէճեան, Հօլաս, Շահինեան, Զօպանեան, Տիկին Պինէմէճեան, Քէյֆլի Մառի, Ռէժին, Ագնիւ եւ Քնար:

Իսթանպուլի Կեդրոնի հրամանատարը Սաատէթթին փաշա այս ներկայացումներուն կը գտնուի: Այս փաշան Թատրոնը շատ կը սիրէ: Չէմպէրլիթաշի անոր ապարանքին մէջ, թատեր. ներկայացումներու յատուկ մեծ սրահ մը գոյութիւն ունի: Ան, բեմին յարդարանքի գործը եւ տեքորներու պատրաստութիւնը յանձնած էր հռչակաւոր տեքորաթէօռ Շիշէճեանի: Փաշան, իր հալայրքներուն սորվեցուցած է Էպլէպիճի Հօր Հօր Աղա օփերէթը: Փաշան կը հրաւիրէ նաեւ Ա. Ֆէհիմի խումբը, ներկայացումներ տալու համար:

Մնակեանի ոտքը կոտրած ըլլալով, անմիսներ ամբողջ գաճի մէջ կը մնայ: Ռամազանին, Մնակեան ներկայացումներ կը սարքէ Ֆէրահ Թատրոնին մէջ: Ան, բեմ կ'ելլէ երկու հոգիի թեւերուն կռթնած:

Ներկայացումներ կը սարքուին Վառիէթէի Թատրոնին մէջ, առաւելապէս վոտվիլներու խաղացանկով մը ինչպէս՝ Մատամ Մոնկոտէն, Տիւրան Տիւրան, եւայլն: Այս ներկայացումներուն կը մասնակցին Ռուբէն Պինէմէճեան, Թօլայեան, Զօպանեան, Մնակեան եւ Քնար որ մասնաւորաբար մեծ յաջողութիւն կը յայտնաբերէ:

Հակառակ անոր որ բուն գործը տեսնողը Ա. Ֆէհիմն է, ինք կը ստանայ երկու բաժին, Պինէմէճեան եւ Հէքիմեան հինգական բաժին, իսկ Մնակեան տասը բաժին: Հայերն իսկ կը բարկանան այս անիրաւութեան դէմ: Մնակեան կը նախանձի Ահմէտ Ֆէհիմի յաջողութեան եւ Մամլոյ Գրաքննիչ Բուհի պէյի միջոցաւ արգիլել կուտայ վոտվիլներու ներկայացումը, իբրեւ անբարոյացուցիչ: Դարձեալ Մելոտրամները կը վերսկսին:

Ահմէտ Ֆէհիմ Շէհզատէպաշը Ֆէրահ Թատրոնը կը վարձէ եւ տասնըեօթը օրուան մէջ բոլոր տեքորները կը պատրաստէ: Նոր խումբ մը կը կազմուի Պինէմէճեան, Շահինեան, Թօլայեան, յուշարար Արշակ, Տիկին Պինէմէճեան, Ճէմալ էֆ. Ուզունչարշըլը Ալի էֆ. Արշակին կնոջ, Քէյֆլի Մառի, Արաքսի եւ Շահինեանի եղբօր մասնակցութեամբ: Անոնք մեծ յաջողութիւն կ'արձանագրեն: 55 ոսկեդրամ կը շահին:

Ամառուան եղանակին Պինէմէճեան եւ Շահինեան կը բաժնուին խումբէն: Ահմէտ Ֆէհիմ, ընկերակցութեամբ Զափրաստի, ներկայացումներ կը սարքէ Իսթանպուլի արուարձաններուն մէջ: Իսկ ձմեռը Ֆէրահ եւ Վառիէթէի Թատրոններուն մէջ ներկայացումներ կուտան:

1915ին Ա. Ֆէհիմ, Պուրհանէտտինի խումբէն բաժնուելով, նոր խումբ մը կը կազմէ որուն կը մասնակցին Բաշիտ Րըզա, Մուվահիր Էրթողրուլ Մուհսին, Հէքիմեան, Սարա Մաննիկ եւ Նուարդ:

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՎԵՐԱՊՐՈՒՄՆԵՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ
ՄԵՐ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

Քաղաքին արեւելեան կողմը, դէպի Հարաւ թեքումով մը, մենք կը յանդինք Հայոց գերեզմանատան դրան առջեւ: Հողուղի մը անոր կողն ի վեր կը մագլցի դէպի Համբարձման բլուրը երկարող դարատափը: Գերեզմանատան արեւելեան կողմի խճուղին ողջունելով Պուքսիտոսի ջուրերը, լեռներու ստորոտները եզերելով կ'երկարի դէպի Բաբերդ, Կիւմիւշխանէ, Երզնկա, Կարին անցքին վրայ, մերթ սարահարթի մը, մերթ հարթավայրի մը միացած՝ կը հասնի մինչեւ Իրան, — Շահնշահներու աշխարհը:

Մեր գերեզմանատունը հարթավայրով մը ծայր առած, կը բարձրանայ հողաբլուրն ի վեր ու բաժնուած է եօթը տափայարկերու: Անոր արեւմտեան կողմի բարձր պատը կը նայի ամայի հեղեղատի մը վրայ, ուրկէ անդին կը սկսէր Պողթէփէի արեւելեան կառափը: Կարմիր հողերը այդ ամայքներուն արխնոտ տեսք մը կը հաղուեցնէին:

Գերեզմանատան մուտքի դրան աջին շինուած էր սրճարան մը, որ ձմեռը կը մնար գոց ու կը բացուէր ամէն անգամ որ ննջեցեալ մը ըլլար ու յուղարկաւորներու համար հոգեհացի բաշխումը կատարուէր հոն:

Եւ ամառը, ամբողջ վեց ամիս բաց էր ան, ուր Հայեր Կիրակի օրերը կուգային սրճարանի առջեւի պարտէզին դալարուտ մարգին վրայ, ծառերու հովանիին տակ զուարճալի մը առնել, ընթրել եւ ժամանակ անցընելու:

Գերեզմանի հարթայարկեր յատկացուած էին մեռելներու:

Հարուստները իրենց ննջեցեալները թաղել կուտային մուտքի դրան առջեւ բացուող նախայարկին վրայ: Ծառերուստուերին տակ, աչքի կը զարնէր մարմարէ շիրիմները եւ խաչերը անոնց, որ քաղաքին բարեկեցիկներն էին եղած ու անկիւն մը ապահոված էին իրենց ննջեցեալներուն համար: Երկրորդ, երրորդ եւ յաջորդող հարթայարկերու մէջ, իւրաքանչիւր ընտանիք, ըստ իր կարողութեան, անկիւն մը գնած էր ուր կը հանգչէր իր մեռնող սիրելին: Վերջայարկին մէջ, ուր կը տեսնուէին վտիտ բոյները լալկան ծառերու, կը հանգչէին քարէ կամ փայտէ գեղջուկ խաչերու ներքեւ անանուն մեռելները տեղացի աղքատ ընտանիքներու, կամ անծանօթ պանդուխտներու, որ ծովեզերեայ այս քաղաքին մէջ եկած էին բախտ փնտռելու:

Երբ տասներկուքս լմնցուցի, հասակակիցներու հերթին ինքս ալ դարձայ մերթ ինքնակոչ յուղարկաւորը քաղաքին մէջ մեռած ծանօթ թաղեցիի մը կամ ընկերոջ մը ազգականին:

Մնաց որ այդ տարիքէն վերջը, երբ շրջանին մէջ հանդիսաւորապէս տօնուած Նոր Կիրակիի եւ Համբարձման տօնի եւ այլի առթիւ դէպի վանք կամ Համբարձման բլուրը կ'երթայինք, կ'եղերէինք մեր գերեզմանատունը կամ կը մտնէինք անոր երկաթէ դռնէն ներս ու կ'անցնէինք յաջորդաբար բոլոր հարթայարկերէն ու կը շարունակէինք մեր ճամբան:

Աւելի վերջը, յարգելու համար աւանդական օրէնք մը, մեռելոց մեռելոց ընկերներով կամ առանձին հոն կ'այցելէինք, խառնուելու համար իրենց սիրելիները օրհնել տալու փութացող ազգայիններու բազմութեան: Նման օր մըն էր որ մայրս չորրորդ յարկին վրայ, վտիտ թթենիի մը առջեւ կանգ առաւ, ու ծխատէր քահանային օրհնել տուաւ գերեզմանանը իր մօրը: Այնուհետեւ ամէն անգամ որ գերեզմաննոց կ'երթայի՝ պահանջը կ'ունենայի բարձրանալու մինչեւ չորրորդ յարկ ու նիհար այդ թթենիին առջեւ պահ մը լուռ ինքնամփոփուելու, կամ աղօթք մը մրմնջելու, թէպէտ երբեք ճանչցած չեմ մեծ մայրս:

Իր դիրքով՝ կանաչներու եւ ծառերու հովանիին տակ մեր գերեզմանատունը, հակառակ յունականին չքեղութենէն հեռու ըլլալուն, իր գեղջուկ այլ արխնոտ տեսքով ամայքներու գրկին մէջ, առանձին գրաւչութիւն մը ունէր: Լռութեան մէջ մեռելները կարծես հոն հանգիստ կը քնանային. ոչ ոք կուգար անոնց յաւերժական քունը խանգարելու: Բարձրահասակ բարտիներ, սրատերեւ նոճիներ, կաղամախիներ, մաս մը թթենիներ ու սօսիներ իրենց ստուերը կը փռէին անոր հողերուն վրայ:

Մեր գերեզմանատունը, սկզբական վայրերէն մէկն է շրջանի Հայութեան: Փաստ, որ անոր դրացնութիւնը կը փնտռէին շատեր, երբ հարկ կ'ըլլար քաղաքէն դուրս պտոյտ մը կատարելու: Մենք կ'ապրէինք մեր մեռելներուն հետ ու ատիկա հոգեկան պահանջի նման բան մըն էր մեզի համար:

Սերունդի մը հոգին կապուած էր այդ գերեզմանատան խորհուրդին:

Մեռելներու արխնոտ կառքը լռելեայն աւանդ ձգուած էր վերապրողներու:

Շրջանին մէջ ոչ ոք խօսած էր խաչուած արդարութեան մասին. ոչ ոք համարձակած էր շշնջալ բառ մը այդ կապակցութեամբ:

Տղու մեր հոգիներուն մէջ նստած էր սակայն խոր ատելութիւն մը հանդէպ անոնց, որ թափած էին արիւնը անմեղներու, որոնց ամբողջ մեղքը իրենց Հայ ըլլալն էր եղած:

95ի ջարդերուն յիշատակը ցասումով կը լեցնէր վերապրող Հայերու հետ նաեւ տղու մեր հոգին: Անարդար արարքի մը պարագան կը տանջէր մեր սիրտը, իսկ մենք համակերպութեան ակամայ գերին ըլլալու մղձաւանջով կը գալարուէինք:

Ամէն անգամ որ գերեզմանատուն կ'երթայինք, անոր երկաթէ դուռէն ներս մտած, մեր նայուածքը կը հանդիպէր առաջին յարկի մեռելատան հարթավայրի լայնքի մարմարեայ շիրմաքարին, որուն վրայ փորագրուած էր 95ի հայկական ջարդերու զոհերուն կարճ բայց խօսուն պատմութիւնը:

Աստ հանգչին նահատակուած զոհերը 95ի կոտորածներուն:

Լսած էինք, թէ մարմարեայ այդ շիրիմին ներքեւ՝ ջարդերու վաղորդայնին՝ բացուած էր հսկայ փոս մը եւ իրարու վրայ կուտակուած էին նահատակները արխնոտ բարբարոսութեան: Անոնք առաւօտ մը խաղաղօրէն իրենց գործին գացեր էին, անգիտակ իրենց շուրջը սարքուած ահաւոր սադրանքին: Ցեռոյ տրուած ազդանշանի մը վրայ՝ Թուրք զօրքը եւ մոլեռանդ ամբոխը սկսած էին հրացանի եւ եաթաղանի զօրութիւնը փորձել անոնց վրայ: Ծիչ, աղաղակ, փախուստ ու ընդդիմութիւն մնացեր էին անզօր՝ անակնկալի եկող դժբախտներուն համար: Ու անոնք ինկեր էին վրէժը եւ կարմիր կառքը իրենց շրթունքին:

Արդ, ամէն անգամ որ Հայոց գերեզմանատունը կ'երթայինք՝ կը տեսնէինք նահատակներու այդ լուռ շիրմատանը: Քաղաքացիներէն շատերը այդ հողարին մէջ ունէին իրենց սիրելիները եւ ծանօթները:

Տղու մեր հոգին, գերեզմանատան այդ հասարակաց ցուրտ շիրիմին առջեւ լեցուեցաւ ատելութեամբ ու զայրոյթով՝ հանդէպ ցեղին թշնամիներուն:

Այդ գերեզմանատունն էր որ դարձուց մեզ ըմբոստ ու ատելավառ, ու երբ օր մը հասակ նետած՝ տեսանք բռնութեան նոր զոհերուն կախաղաններու վրայ ճօճիլն ու բանտի մութ նկուղներուն մէջ լուռ մահանալը, արդէն վճռուած էր մեր ապագայ կեցուածքը հանդէպ կարմիր բարբարոսութեան:

×

Վերջալոյսիս, կը նայիմ անցնող օրերու խորհուրդին:

Ժամանակը սեւ պաստառ մըն է փռեր մեր մեղքերուն վրայ:

Համակերպութեան մէջ կը նուաղին վերջին ժամերը մեր օրերուն, մնալով ազդեցութեան ներքեւ անցեալայոյլ թախիծներու:

Գերեզմանատո՛ւնը մեր քաղաքին:

Հիմա թշնամին փշրած է անոր խաչքարերն ու մարմարեայ շիրիմները: Հիմա ոչ մէկ ծառ, ոչ մէկ թռչունի երգ այնտեղ:

Բայց վերապրող Հայերու մտքին մէջ կը մնայ կենդանի ընդմիշտ՝ պատկերը աւերակուած այդ գերեզմանատան ու հոն հանգչող հազարաւոր անմեղ զոհերուն եւ մեռելներուն:

Հողին ընդերքներուն մէջ կը քնանան մեր թանկագին նահատակները, — գոհերը մեծ սպանդի մը: Անոնք՝ յետագային պիտի ունենային իրենց ճակատագիրը բաժնող նահատակուածներու նոր եւ ամբողջական կարաւանները:

Հիմա անոնք միասին կը սպասեն ցեղին հատուցման ժամին:

Կը սպասեն արդարութեան յարութեան:

×

Ապրիլ ուղող ամէն ժողովուրդ, պէտք է մնայ հաւատարիմ մեռելներէն իրեն կտակուած պատգամներու:

Ես կը հաւատամ Հայ հանճարի զօրութեան:

Գերեզմանուած Հայ արիւնին հետ հաշտ կ'ապրի հատուցման մեր իրաւունքը:

Գերեզմաններէն կը բարձրանայ իմաստութիւնը ապրելու խորհուրդին:

Ժողովուրդները մեծ են ու հզօր, երբ կը կանգնին տէր իրենց մեռելներուն գերեզմաններուն: Այդ շիրիմներէն կը ծաւալի խորհուրդը ապագային նայող աչքերու իմաստութեան:

Այսուհետեւ սերունդները պիտի ապրին իրենց մեռելներուն կտակին համար, սրբազան կտակ, զոր ուրանալ չի կրնար՝ ապագան նուաճելու կամքով վերածնող Հայութիւնը այլեւս...:

ՎԱՐԴԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ

«Գրական Թերթ»ի խմբագրութիւնը բազմաթիւ նամակներ ստացած է արուեստագէտներէ եւ գրագէտներէ, նոյն թերթի Օգոստոս 13ի թիւին մէջ արձակագիր Կամարի Տոնոյեանի՝ «Երբ անտեսւում են ազգային պարարուեստի զարգացման սկզբունքները» յօդուածին կապակցութեամբ: Յօդուածին գլխաւոր մասերը ներկայացուեցան «Յառաջ»ի Սեպտեմբեր 7–8ի յաջորդական թիւերուն մէջ:

Բեմապարի դերուսոյց Վ. Արիստակեսեանն, որ անցեալին կազմակերպած է Հայաստանի լաւագոյն պարախումբերէն մէկը՝ Աշնակի Սասունցիներու խումբը,

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ.Ն
ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Իթթիհատականները որ գիտէին Վարդգէսը, ա լա թուրքա չողոքորթական ձեւերով շրջապատեցին զայն, եւ ուզեցին որ ան ալ իրենց հետ բեմ ելլէ, Սահմանադրութիւնը գովաբանէ: Չի մերժեր Վարդգէս, քանի անգամ բեմ բարձրանալով, սեղմ ու յստակ ոճով, Սահմանադրութեան ոգիին ու անոր խոստումներուն անդրադարձաւ, ու ամբողջ ժողովուրդին, անխտրական ազատութիւն, լոյս, յոյս, քաղաքացիական խաղաղութիւն մաղթեց:

Իթթիհատական շէֆեր, թափօրական ձեւերով մեր ազգային առաջնորդարանը այցելեցին: Սուրբ Կիրակոս եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ կրկին Սահմանադրութեան գովասանքներ ու յոյսեր ճոռոմաբանեցին: Սահմանադրութեան առիթով ծնունդ առած ժողովրդական հետաքրքրութեան գոհացում տալու համար, կազմեցինք «Ուսումնասիրաց» ընկերութիւնը, որ բոլոր ընկերները այդ անուան տակ դաշնակցական մտքով գործի լծուեցանք: Մենք չուզեցինք Դաշնակցութեան մեր կազմը յայտնել Իթթիհատականներուն, ջարդարար Թուրքերուն հանդէպ, կասկածները մեր սրտերուն մէջ էին դեռ, ու մանաւանդ իթթիհատական խումբերուն գլուխը կանգնողները, հայր ու որդի Արիֆ ու Ֆէյզի պէկերուն նման անհատներ էին. Արիֆ 1895ին Տիգրանակերտի ու շրջաններուն հայկական ջարդերը սարքողներէն եղած էր... ու որդին Ֆէյզին, հօրմէն աւելի հրէշ, 1915ին Տիգրանակերտ նահանգին ամբողջ Հայութեան բնաջնջումը վարողներէն եղաւ...:

Պոլսէն հետզհետէ սկսան հասնիլ հին ու նոր հրատարակուած թերթեր, յեղափոխաշունչ գրքեր, գրքոյկներ, որոնք անցեալին ու ներկային վրայ լոյս սփռելով, ժողովրդական զանգուածները, երիտասարդներն ու պատանիները աւելի կը շահագրգռէին:

Մեր կողքին թաքուն կազմուած Հ. Յ. Դ. Կարմիր Խաչուհիներն ալ «Ուսումնասէր Հայուհեաց» անունով, հրապարակ եկան, եռանդով սկսան գործել, անուսներուն համար դասեր, լսարաններ, ներկայացումներ կը սարքէին ազգային վարժարաններու եւ եկեղեցիներու սրահներուն մէջ:

Հ. Յ. Դ. Կարմիր Խաչի առաջին հիմնադիրներէն յիշենք Օրիորդներ Պայծառ, Երանիկ ու Ազնիւ (Ֆրանսայի դրացիուհի Տիգրանուհին) Խանտանեան քոյրերը, Օրիորդներ Լուսիա Փինաճեան, Լուսաբեր Սիկիլեան, Օժէնի Վարժապետեան, Նուարդ Նաճարեան, Ազնիւ Հայնէլեան, Եսթեր Ջուլհակեան, Տիկիններ Վարթեր Թիւլպէնտեան, Մնուշ Աղատեան, Հայկանոյշ Բազօեան, Լուսիա Փաշաեան:

Վարդգէս եւ Մուշեղ յաճախ ներկայ կ'ըլլային կանանց Միութեան կողմէ սարքուած ժողովրդական լսարաններուն, հաւաքոյթներուն ու ներքին ժողովներուն: Երկսեռ հասարակութիւնը համակրանքով կը դիտէր, կ'ունկնդրէր զանոնք, իբրեւ ազգին նուիրուած փէտայիներ:

Վարդգէս երեք – չորս ամիսէն մեկնեցաւ իր ծննդավայրը՝ Կարին: Կարինէն Վարդգէսի ծերացած մայրը, որ երկա՛ր տարիներ հերոս որդին չէր տեսած, գրեց իրարու ետեւէ. «Եկո՛ւր, շո՛ւտ եկուր, քաղցր զաւակ, կարօտս առնեմ, կարօտով եմ...»: Վարդգէս պատրաստուեցաւ: Զինք ճամբայ դրինք փառահեղ կարաւանով դէպի Կարին: Մէկ օր մնացած Կարին հասնելուն, մօրը կ'ըսեն թէ, զաւակը վաղը հոս կ'ըլլայ ու՝ մայրը յուզումէն եւ հրճուանքէն ցնցուած, այդ գիշեր կը մեռնի... ու Վարդգէս կարօտալից մայրը գրկելու եւ համբուրելու տեղ, հողաթումբը կը գրկէ, կ'արտասուէ... Կարինէն –գրեց մեզ Վարդգէս. «Աշխարհի մէջ անխառն երջանկութիւն չկայ...»:

Մուշեղ մօտ տարի մը մնաց մեզ մօտ, մեր ու կանանց խումբերու կազմութեանց մէջ օգտակար եղաւ:

×

Իթթիհատականներու ձեռքն էր արդէն կառավարութեան ղեկը: Կարճ ատենէն ցեղատեացութեան ժանիքներ ցոյց տուին ... Զէնքով, թնդանօթներով, քաղաքին հարաւակողմը, Վերան Շէհիրի անուանի Իպրահիմ փաշայի վրայ երթալ վճռեցին: Վարդգէս դեռ չէր մեկնած, իթթիհատական շէֆեր ստիպեցին զայն ալ որ իր ազդեցութեամբ Հայերէն ալ խումբեր կազմէ եւ իրենց միանայ:

Վարդգէս խորհրդակցելով մեզի հետ, իր ու մեր օժիքը դժուարութեամբ կրցաւ ազատել այս անախորժ հարկադրանքէն: Իպրահիմ փաշան Հայերուն միշտ բարեկամ էր: Իր տան տնտեսները, հաշուակալները, հողերուն գործավարները Հայեր էին: Ինչպէս յիշած եմ ուրիշ առիթով, ան մեր փէտայական կռիւներով, Անդրանիկով, Գէորգ Չաւուշով կը հետաքրքրուէր: Անոր կռիւը բռնակալ պաշտօնակալներու, կեղեքիչ հողատէրերուն դէմն էր: Ասոր համար կ'ատէին զինքը: Իպրահիմ փաշայէն ետք, իթթիհատականները Տիգրանակերտի նահանգին արեւելակողմը, Հազրոյի շրջանին, Նշանաւոր քիւրտ Սէվտին փաշային վրայ գացին: Շարժառիթը՝ սոր ալ մեծակալուած ու խրոխտ Քիւրտ մը ու իթթիհատականներու հակառակորդ ըլլալն էր:

ՅՈՎՀ. ԵՐԷՑԵԱՆ

(5 – Շար.)

«Անհրաժեշտ են յուսալի ձեռքեր» խորագրին տակ նախ կը բնութագրէ Հայաստանի պարախումբերու յայտագիրներու զանազան շրջաններու նկարագիրը:

Քառասունական թուականներուն... «Սրածայր պեխերը վեր ոլորած, գինիի բաժակը (կամ թաշկինակը) պարի ժամանակ գետնէն ակռաներով վեր հանող եւ, վերջապէս, գէմքի ծամածութիւններով եւ մարմնի «կատակերգական» հանգար ու մէկ շարժումներով «պարող կինտոյի տիպարը» ոչ խոստապահանջ հանդիսատեսին համար դարձաւ նախապէս կուռք... ի դէպ, մինչեւ այսօր ալ պարարուեստի մեր այդ վաղեմի ծանօթին կը հանդիպինք մեր Հանրապետութեան գեղարուեստական ինքնագործութեան, յատկապէս շրջանային փառատօներու մէջ:

Երեսունական թուականներու վերջերը, այսինքն՝ «կինտաուրիներու ժամանակաշրջան»ին, այս պարերը փոխարինելու եկան, այսպէս կոչուած, «կիրթ ու յղկուած» պարեր, «բեմադրական» բովանդակութեամբ: Այս պարերը առանձնապէս պարարտ հող գտան այդ տարիներուն Թաթուլ Ալթունեանի հայկական երգի-պարի պետական խումբին մէջ: Այս «յղկուած» ժողովրդական պարերուն յաջորդեցին, Հայաստանի մէջ սունկի պէս բուսած եւ մեր պարատեղծներու կողմէ (անպայման բեմապարի յատկանիշով) ներմուծուած, այսպէս կոչուած, «նիւթ ունեցող» պարերը: Ցրթունքի ներկով եւ բրնձափոշիով առատ շպարուած, դեռ պեխ չունեցող խմբավար երիտասարդը շարք մը պարաշարժումներու միջոցով իր մօտը կը հրաւիրէ, սիրահատոր «հար – ուածային գեղջկուհին»: Իսկ այս վերջինը հազար ու մէկ հնարամտութիւններով, իր կարգին, կը ծաղրէ իր երկրորդ, այս անգամ արդէն անյաջող երկրպագուն՝ «պեխաւոր» եւ անպայման պեպենոտ եբեսով «լոդրին»:

Վերջապէս, հայկական ժողովրդական պարի «մշակման» պահեստանոցը մուտք գործեց, վերջին տարիներուն, եւ բաւական առատ, փայլատակող կեռ սուրերն ու լեռնական ցեղերու զարմանահրաշ պարերու գլխապտոյտները»:

Վ. Արիստակէսեան խօսելով հայկական երգի-պարի խումբի համերգին մասին, կը գրէ.— «Բեմահարթակը ողողած երկսեռ երիտասարդութեան հոծ բազմութիւն մը, որ զգեստաւորուած է հէքեաթներու մէջ նկարագրուած արեւելեան շուկայի խայտաբղէտ տարազներով, երգչախումբի, պարախումբի եւ նուագախումբի միահամուռ ջանքերով կը փորձէ համոզել, թէ ներկայացուածը Դաւիթի եւ Խանդութի հարսանիքն է: ... Երկու կարծիք չի կրնար ըլլալ: Սասունցի Դաւիթը պիտի պարէր (առաւելապէս՝ խրախճանքի սեղանին մէջ) իր հայրենակիցներու՝ Սասունցիներու պարին լեզուով... Դաւիթն ու գայն շրջապատողներու Սասունցիներու բազմութիւնը, հազիւ թէ հեռաւոր աղղակցութիւն ունենայ Սասունցիներու պարերուն հետ»:

Պարուսոյցը անհրաժեշտ կը գտնէ «երիտասարդ սերունդի մէջ ուէր եւ պատկառանք զարթեցնել մեր ազգային պարարուեստին առթիւ: Իսկ առիկա կարելի է իրականացնել՝ հայ պարարուեստի զարգացման գործը յանձնելով յուսալի ձեռքերու»:

Նամակաբեր Ա. Ադոյեանի հաստատումով «երթալով աւելի ակներեւ կը դառնայ ցաւալի այն ընթացքը, երբ Հայոց ցեղային ինքնատիպ պարարուեստը կը պաճուճուի անոր ոճին եւ ոգիին խորթ տարրերով, երբ կամայ թէ ակամայ անոր եղակի գեղագիտական հիւթեղութիւնը կը ցամքի, կը դալկանայ՝ պարողին մէջքին կապուած դաշոյնի սոստումներու կըշռոյթին տակ:

Ընենք պարզ, խրատելի են այն ընկերները, որոնք կը գտնեն, թէ հայկական պարի պետական խումբի վերջին տարիներու «ստեղծագործական դեգերումներ»ը հիմնովին կը սպառնան մեր պարարուեստին ազգային առաղձին գոյութեան: Այս ամէնուն պատճառը մէկ է՝ պարարուեստի գործը ղեկավարող ընկերները (հակառակ իրենց ազգային ծագումին) շատ հեռու են հայկ. պարի ոգիէն: Եթէ այսպէս շարունակուի, ճիշդ կը դառնայ պարախումբը կոչել միջազգային»:

«Ամօթ չէ՞, հարց կուտայ Ա. Ադոյեան, որ մշակոյթի վաստակաւոր գործիչ է, երբ մինչեւ այսօր կը վիճինք, թէ ո՞րն է Հայոց պարագլեսար: Հապա որո՞ւ համար լոյս տեսած է Առաքել Պատրիկի հայկական զգեստներու սքանչելի ալպոմը: Մի՞թէ Վահրամ Արիստակէսեանի հիմնած եւ մեծ համբաւ ձեռք ձգած պարախումբերը պէտք է անհետանան արուեստի պատմութենէն: Ինչո՞ւ մոռնանք ռուս ականաւոր գրագէտ Մաքսիմ Գորկիի այդ առթիւ արտայայտած դրուատական սքանչելի խօսքը: ... Եթէ Մշակոյթի նախարարութիւնը շարունակէ այսուհետեւ եւս անտեսել մամուլի կարծիքները կամ՝ լաւագոյն պարագային փորձէ սիրողներէ կազմուած խումբի մը վրայ բարդել այդ հանրայինգործին բեռը՝ վա՛յ մեզ»:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկութեան ազգագրութեան բաժնի վարիչը՝ Դ. Վարդումեան նկատել կուտայ, «որ թէ՛ մեր տան եւ թէ՛ մօտիկ ու հեռու դրացի – բարեկամին, նաեւ օտարին հայկական ժողովրդական երգի-պարի համազգային խումբ ներկայացնելու միակ եւ չիտակ ուղին, միջոցը՝ Հայաստանի բոլոր պատմա – մշակութային շրջաններու եւ ազգագրական խումբերու պարարուեստին խելացի համադրումն է՝ մինչեւ անոնք, որոնք կոչուած են այդ գործը ընելու, պարզապէս անկարող են: Ցամենայն դէպս, յամառ կերպով այդ կը վկայեն տասնամեակներէ ի վեր իբրեւ հայկական ժողովրդական երգ – պար ներկայացնող չինծու յօրինումները:

Ցատկանշական է գրագիտուհի Ազաւնիի «Պիտի խօսի հայերէն» խորագրուած բացնամակին եզրակացութիւնը.— «Ուզում եմ, որ նա (իմա՛ հայկ. պարը) ինքը խօսի ինձ հետ հայերէն ու ոչ թէ իմը ինձ համար թարգմանեն»:

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԳԱԳԻԿ ՕԶԱՆԵԱՆ

—O—

Պատաահայ կրթական եւ մտաւորական շարժումին մէկ տարբեր դրօշակիրը, այս անգամ Մարզուանէն, որուն հանրային մթնոլորտը մեծապէս ողեւորած է գրչով, խօսքով եւ մտքով, 1905էն մինչեւ առաջին աշխարհամարտը:

Գագիկ Օզանեան մեծարելի անուն մը կը մնայ այս տեսակէտով, բազմահմուտ եւ աքնաջան դէմք մը որ թողած է նաեւ պատմական եւ բանասիրական երկարաշունչ աշխատանքներ:

Ունեցած է խռովայոյզ եւ տառապալից կեանք մը, եղած է ընթացաւարտ Մարզուանի Անաթոլիա Քոլէճին, աւելի վերջ անօրէն տեղւոյն Ս. Սահակեան վարժարանին, որուն մակարդակը բարձրացուցած է, ստանձնելով նաեւ հայերէնի, տնտեսագիտութեան եւ առեւտրական ուսման դասեր:

Օրուան թերթերուն աշխատակցած է Մեծաքանչին եւ մեր մատենագրութեան շրջաններուն նուիրուած շատ մը լուրջ յօդուածներով, Մարզուանի մէջ հրատարակած «Հայկունի» պարբերականը, եւ մեզի թողած է երկու անկորնչելի երկասիրութիւններ, — «Հայապատում» եւ «Պատմութիւն հայ լեզուի եւ բանահիւսութեան»:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ԺՊԻՏ

Զօրավար Փոկլոնոսի կինը շատ պարզ կը հագուէր:

Օր մը, երբ իրեն հարցուցին թէ ինչո՞ւ ինք ալ միւս կիներուն պէս զարդեր չի կրեր, պատասխանեց.

— Փոկլոնոսի կնոջ զարդը՝ Փոկլոնոսն է, որ քսան տարիէ ի վեր շարունակ զօրավար կ'ընտրուի:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԿԱՅԱՆԸ

ՕԳՈՍՏՈՍԻՆ

—O—

«Կայան մը որ ուրիշ կայաններու չի նմանիր» կ'ըսենք ու կը կրկնենք: Բայց ի՞նչն է որ զինք «ուրիշ կայաններէն» կը տարբերէ: Անտարակոյս՝ հոն տիրող անձնուիրութեան ոգին. որովհետեւ հոն կը զգանք որ մէ՛կ ենք, հոն կը տեսնենք թէ իրարու կը նմանինք մեր առաւելութիւններով եւ թերութիւններով:

Օգոստոս 29ին կայանը իր դռները կը փակէր ընդհանուր լաց ու կոծին մէջ մանուկներուն՝ որոնք կայանին հաճելի եւ ջերմիկ շրջանակէն չէին ուզեր հեռանալ: Դժբախտաբար, հակառակ կայանիս անձնակազմին ճիգերուն, Օգոստոս ամիսը չտուաւ սպասուած արդիւնքները, որովհետեւ մանուկները մեծամասնութեամբ նորեկ էին շրջանակին, ու Հայոց պատմութեան եւ հայերէնի մասին ոչ մէկ լուրջ ծանօթութիւն ունէին: Հետեւաբար պէտք եղաւ 14–15 տարեկան պատանիներու տալ նախնական գիտելիքներ, որոնք մեր յոյսերուն չէին համապատասխաներ, սակայն իրենին սկիզբ մը կը կազմէին հայեցի դաստիարակութեան մը համար: Այսուհանդերձ ինքնախաբէութիւն պիտի ըլլար մտածելը, թէ հայկական դպրոցին եւ կայանին պարտականութիւնն է մանուկներուն հայերէն աւանդել, իսկ ծնողքներունը՝ առանց տուած արդիւնքները տեսնելով ուրախանալ: Բացարձակապէս ոչ: Կայանին առաքելութիւնն է ապագայի համար ազգային – ընկերային հարուստ կեանքի մը յղացումը ջամբել, որուն առաջին հանգրուանը «նիւթ»ին պատրաստութիւնն է: Սակայն մէկ՝ նոյնիսկ երկու ամիսները զգալի կերպով անբաւարար են Հայութեան յարակից բազմաթիւ հետաքրքրական հարցերու մասին նոյնիսկ ամփոփ գաղափար մը տալու համար մանուկներուն: Կայանը չի ձգտիր Ֆրանսահայութեան հասցնելու սերունդ մը, որուն Հայ ըլլալու հպարտանքի միակ առիթը ըլլայ հայկական ճաշերու ճոխութիւնը եւ կամ «Բօզարբ»ի մը ծեքծեքումները: Ո՛չ. կայանը մանուկին կուտայ այն ինչ կարելի է տալ լոկ ազգային հաւաքական կեանքի մէջ:

Ոգի՛ն, մեր էութեան հիմը:

Արդ, մեզի կը մնայ յուսալ թէ ծնողքներ, փարակուած մանուկներու բերած խանդավառութենէն, գործի լծուին եւ հայեցի դաստիարակութեան մը առաջադրանքով՝ քաջալերեն հայեցիութիւն ներմուծող իւրաքանչիւր փորձ, ու թիկունք տան այդ նպատակին նուիրուած նման հաստատութեանց եւ միութեան:

ՀԻԼՏԱ ՍԱՊՈՒՆՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Սակայն այս բառերը դեռ վերջացուցած չէի երբ Հայնէի հիւղակին մէջ կնոջական աղիողորմ ձայներ լսեցինք, որոնք հրացէնի պայթումներու կ'ընկերանային: Ամէն մէկ հրացանաձգութեան ձայն մը կը նուաղէր... Վառերը անգութօրէն կը սպաննէին: Հայնէի խրճիթէն ելլելով հրոսակները խումբերու բաժնուեցան եւ միւս հիւղակներն ալ մտան ու հրացանաձգութիւնը ընդհանրացաւ: Ամբողջ գիւղը ոտքի ելած էր, կիները եւ պզտիկները ճարահատ կը պոռային... եւ որքան հրացանաձգութիւնը կը շատնար, այնքան ձայները կը նուաղէին...

— Հայնէ, պաշտելիս, ըսի, եկուր հեռանանք... երթանք թաւուտքներուն մէջ տեղ մը պահուըտինք եւ վտանգէն ազատինք:

Խեղճ Հայնէ ինքզինքը կորսնցուցած էր... վախէն կմախք դարձած եւ ձայնը կոկորդին մէջ մարած էր... Երկուքս ալ ոտքի ելանք եւ դէպի մացառուտ անտառը յառաջացանք այն նպատակով որ մացառներուն մէջ անյայտ ըլլանք: Սակայն Աստուած չուզեց առիկա: Հազիւ թէ քանի մը քայլ յառաջացած էինք երբ ականջիս քով փամփուշտ մը սուլեց եւ եկաւ Հայնէի կռնակը մխուիլ: Հայնէ այդ փամփուշտէն ծանրապէս վիրաւորուած բերնէն ա՜հ մը հանեց եւ անկենդան գետին ինկաւ...

— Ո՜հ, Այիշէ, աւելցուց ներքինին դողալով, այդ ահով կը վերջանար նաեւ այն սկսած անուշ երգերնիս զոր հիմա մոռցած եմ: Սակայն այն ահը որով Հայնէ իր հոգին կ'աւանդէր երբեք պիտի չմոռնամ:

Վտանգն ալ, մահն ալ արհամարհելով, մարմնին վրայ նետուեցայ եւ ջանացի մատներովս բացուած վէրքը գոցել... բայց Աստուած առիկա ալ չթողուց, փամփուշտը կուրծքէն անցած եւ երկու վէրք բացած էր: Հայնէ գետին փռուած էր եւ ես վրան ինկած արցունքներու մէջ խեղդուելով կը ջանայի սառած շրթներէն այն սիրելի հոգին ծծել որ մարմնէն այնքան շուտով կը հեռանար... Եւ Հայնէի մարմինը գրկիս վրայ կը սեղմէի եւ արցունքներու մէջ կը խեղդուէի: Դժբա՜խտ արարած, առաջին անգամ որ սկսայ աշխարհը ճանչնալ, երկու գիշերներէ ճանչցայ, դերագոյն երջանկութեան մը գիշերէն եւ ահաւոր դժբախտութեան մը գիշերէն:

Բայց կ'երեւայ թէ այս դժբախտութիւնը ուրիշի մը սկիզբն էր... Եթէ կարենայի Հայնէն թաղել ու գիշերները երթալ իր գերեզմանին վրայ պառկիլ, գոնէ մխիթարութիւնը պիտի ունենայի կարծելու թէ հոգին ամէն անգամ երկինքէն վար պիտի իջնէր եւ հետս պիտի խօսէր մինչեւ առաւօտեան այն ժամուն, ուր աղաւները պիտի անցնէին եւ ինձ լուր պիտի տային թէ սեւ օրը դարձեալ կուգար գիս իմ սիրեցեալ վայրէս վտարելու: Բայց Աստուած առիկա ալ չուզեց: Անոր անկենդան մարմնին վրայ այսպէս ողբացած միջոցիս, վրաս երկու ձեռքեր եւ լարի մը վիզս խեղդելու առտիճան սեղմելը զգացի:

— Շուտ վեր ելիր, ըսաւ ինձ վայրագ ձայն մը, որ անմիջապէս ճանչցայ:

Թուփերուն ետին լսած մատնիչ գիւղացիին ձայնն էր:

Այդ ձայնին վրայ ես ալ Հայնէի մարմնին փարեցայ եւ չուզեցի վեր ելլել... Սակայն լարը հետզհետէ վիզս կը սեղմէր եւ գիս վեր կը քաշէր:

— Վեր ելիր, շան լակոտ, կրկնեց ձայնը ա՛լ աւելի վայրագ շեշտով մը:

Եւ լարը կը սեղմուէր... կը սեղմուէր ու շունչս կը կտրէր... Ձեռքերս որ տաքուկ ինձ սիրելի այդ մարմինը կը գըրկէին, ատտիճանաբար թուլցան եւ առանց զգալու թեւերս ետին կապուած, ոտքի դանուեցայ... Փորձեցի փախչիլ, սակայն պարանոցիս լարը ալ աւելի սեղմուեցաւ: Կրնայի այդ վայրկեանին անձնասպան ըլլալ եւ սակայն նախընտրեցի ապրիլ, որովհետեւ դեռ չէի գիտեր թէ կեանքը տակաւին ինչ փորձանքներ կը վերապահէր գլխուս:

— Շուտ, քալէ՛, ըսաւ վայրագ ձայնը ետեւէս:

Եւ ես մեքենայի նման յառաջացայ, նոյնիսկ վազել սկսայ, սակայն ռնակալիս ուղածին եւ պարանոցիս լարին ներածին չափ, հետզհետէ գիւղէն կը հեռանայինք, ուրկէ տակաւին հրացանաձգութեան եւ կիներու աղիողորմ ձայներ կը լսուէին:

Առաւօտուն միշտ պինդ կապուած ինքզինքս հեղեղատի մը մէջ գտայ, հոդ բռնակալս գիս ծառի մը կապեց ու մեկնեցաւ: Շուրջս դիտեցի, ամայի վայրի մը մէջ կը գտնուէի, սկսայ ամբողջ ուժովս պոռալ, սակայն ոչ մէկը լսեց, փորձեցի չուաններս քակել, սակայն անոնք պարանոցի լարիս սեղմումովը պատասխանեցին: Մեռնիլը ձեռքս էր եւ սակայն նախընտրեցի ապրիլ... ի՞նչպէս կարող էի երեւակայել թէ այս վիճակին պիտի հասնէի:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Արապեան, Ղազարեան, Հայկազ Պետրոսեան, Եղնիկեան, Տէվէճեան, Գարուճեան ընտանիքները խոր ցաւով կը ծանուցանեն

ՕՐ. ՍԻՐԱՆՈՅՇ ԱՐԱՊԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 9ին, փլթիէ հիւանդանոցը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի (Սեպտ. 13) ժամը 16,15ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ–Լաշէզի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Կը խնդրուի ներկայ ընդունիլ իբրեւ մահազդ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հայկուհի Կիւլպոլեան եւ աղջիկը՝ Տիկին Սեդա Կիւլպոլեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան այս Կիրակի առաւօտ (Սեպտ. 12) Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր՝

ԽԱՉԻԿ ԿԻՒԼՊՈԼԵԱՆԻ

մահուան Գ. տարեդարձին առթիւ:

Այս առթիւ Տիկին Կիւլպոլեան եւ աղջիկը կը նուիրեն 100 ֆր. Դպրոցասէր վարժարանին, 100 ֆր. Կապոյտ Խաչին, 50 ֆր. Աղքատախնամին եւ 50 ֆր. Կարմիր Խաչին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 ֆր. «Յառաջ»ին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախորհրդակցական Միութեան Ֆրանսայի շրջանի Կեդր. Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ հայրենակից Շաւարշ Մալէմէզեանի, բոլոր սիրելիներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն, իրենց ամուսինին, հօր եւ եղբօր դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, տրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը գրաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 9,30ին, հեռատեսիլի Ա. կայանէն հայկական յայտագիր՝

Խաչի պաշտամունքը Հայերուն մօտ:

Մասնակցութեամբ Փրոֆ. Է. Իւթիւճեանի:

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՎԻՈՂԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԱՒԱՊՏՈՅՏՈՎ ՀՌԵՆՈՍԻ ՎՐԱՅ

Մեկնում ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18,

Վերադարձ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19

Երկու օր հանգիստ եւ պտոյտներու ճոխ յայտագրով մը: Ժամադրավայր՝ Շաբաթ առաւօտ ժամը 7,15ին Շաթօ տը Վէնսէնէն, Քաֆէ Թերմինիւսի առջեւ եւ 7,30ին Կառ տիւ Նոռ, Քաֆէ Քիւրվէօրի առջեւ:

Մեկնում ժամը ճիշդ 7,45ին դէպի Գերմանիա, Մօ, Շալոն, Ս. Մենեհուլտ (ցերեկուան ճաշ) Վերտէօն, Էթէն, Լոնկվիոն, Լոնկվի եւ Լիւքսանպուրկ ճամբով, ուր պտոյտ եւք, մեկնում դէպի Թրիէռ, հին հռոմէական քաղաք, Մոզէլի վրայ (պանդոկ):

Կիրակի առաւօտ, մեկնում դէպի Պենկէն ուրկէ դեղեցիկ զբօսանաւի մը վրայ, երեք ժամուան պտոյտ մը Հռենոսի վրայ: Ցերեկուան ճաշ Պոփարտ, ուր կը ճաշակուին Հռենոսի համբաւաւոր գինիները եւ վերադարձ դէպի Փարիզ ժամը 22ի ատենները:

Մասնակցութիւն՝ 139 ֆր.

ամէն բան մէջը, բացի խմիչքէն

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՉԻՐԵԱՆ

Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թէթր տը վօյաժ կամ անցագիր (փաս – փոր) ի զօրու:

Արձանագրութեան հետ կանխավճար մը՝ Սեպտեմբեր 13էն առաջ:

ՆՈՒԷՐ

Պ. Սարգիս Գորգիկեան իր խնամիին Տիկին Աղաւնի Ամիրայեանի մահուան քառասունքին առթիւ 50 ֆր. կը նուիրէ Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տան յանձնախումբին եւ Ն. Նարդունիի մահուան երրորդ տարեդարձին առթիւ 50 ֆր.՝ Իսիի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 ֆր. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վալանսի եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է.—

փոխան ծաղկեպսակի, ողբացեալ Տիկին Փերրոն Մարտիրոսեանի մահուան առթիւ՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան Վալանսի մասնաճիւղի դոյգ վարչութիւններէ 100 ֆր., Տէր եւ Տիկին Տօնապետեան (Ռոման) 50, Տէր եւ Տիկին Մկրեան (Մարսէյլ) 30, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Ճերանեան 50, Տէր եւ Տիկին Վարդերես Քէօմէճեան 30, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Թոսճեան 50, Տէր եւ Տիկին Յովնանեան (Փարիզ) 50 ֆր.:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տարատի (փանթալոն) լաւ ֆինիսիոն գիտցող լուրջ մէկը: Գործը ապահովուած է ամբողջ տարուան համար:

Հեռաձայնել՝ 202-86-54:

BAIL A CEDER

Նոր պայմանագրութեամբ (պայ) վարձու է (պատերը գնելու կարելիութիւն) սրճարան մը՝

ԻՍԻԻ

Հայկ. թաղին մէջ: 70 քառ. մեթր (մեծ լիսանսով), կեդրոնական ջերմութիւն, հարսնիքի եւ կոչունքի (պանքէ) սրահի կը վերածուի: Ազատ է անմիջապէս, դիւրամատչելի պայմաններով:

Հեռաձայնել Պ. Ազատի՝

527-25-51

Երեկոներն ալ ժամը 8էն ետք՝

642-15-58

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Շաւիլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին այս Հինգշաբթի (Սեպտ. 16):

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան մօտ կամ տեղւոյն վրայ:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, Հինգշաբթի օրուան Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 16, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8,30–11,30ին:

ԽԱՉՎԵՐԱՑ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Կիրակի տօն է Վերացման Ս. Խաչի (Խաչվերաց):

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Կաթող. Պատուիրակ Եւրոպայի Հայոց)

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8,30ին, պատարագ ժամը 10,30ին:

Երեկոյեան ժամը 4ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս ժամերգութիւն եւ Թափօր–անդաստան:

Երկուշաբթի (13 Սեպտ.) յիշատակ է Մեռելոց: Ժամը 10ին կը մատուցուի պատարագ, եւ յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

×

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի Խաչվերացի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի կը կատարուի խաչհանգիստ, ինչպէս նաեւ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյն երկար տարիներ ծառայած հոգեւոր հովիւ, ողբացեալ Եսայի խաչակիր Քահանայ Ալթունեանի վախճանման 7րդ տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն հանդուցեալ Տէր Հօր յիշատակը յարգողներուն:

×

ՊՈՄՈՆԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Կիրակի 12 Սեպտ. Խաչվերացի տօնին առթիւ, Պոմոնի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ձեռամբ Գեղամ Վրդ. Պաղտասարեանի: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ մատաղօրհնութիւն: Անոնք որոնք ուխտ ունին եւ կը փափաքին մասնակցիլ մատաղօրհնութեան՝ հաճին արձանագրուիլ Թաղականութեան մօտ:

Ոչխարի զենումը պիտի կատարուի Ուրբաթ 9 Սեպտ. ժամը 3ին, եկեղեցւոյ փակը:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ՝ Խաչվերացի տօնին առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ Սեպտ. 12, Կիրակի:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ ՅԱԿՈԲ ԵՊՍ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8, պատարագ 10ին, քարոզ 11,15ին:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծնողներուն թէ՝ իր հովանաւորած դըպրոցի 1971–72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 5–7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9–12, կէսօրէ ետք 2–4:

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ 8:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն գրաւոր, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին ընթացիկ եւ նոր հասցէն:

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ըն - դունուի հեռաձայնով:

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 ֆրանք:

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՍԿԻ ԱՇՈՒՆԸ

ՈՒՂՂԱԿԻ ԹՌԻՉՔ ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ

Pension complète Hôtel ANI, 1ère classe

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-ԷՆ 20

2450 ՖՐ.

Արձանագրութիւն

Renseignements et inscriptions :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

1, Rue de Sèze — PARIS (9e)

Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12

de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE

Messieurs SARKISSIAN et SEDEFIAN

agence de voyages SEVAN

50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. 60-13-66

de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN

VOYAGES WASTEELS

87, La Canebière, Marseille 1er — Téléphone : 62-03-44 et 64.09-49

de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

26 Սեպտ. Կիրակի, տօնախմբութիւն եւ մատաղօրհնութիւն Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

MELIK AMIRAYAN

PHOTOGRAPHE

est à votre disposition pour réaliser l'ensemble des photographies de votre mariage. (Déplacement dans toute la France, portraits de style à domicile, reportage de l'ensemble des cérémonies en noir et en couleurs).

Téléphon er au : 845-65-04, pour vous rendre visite et vous montrer nos collections.

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՏԻԷՓ

Կազմակերպուած Փարիզի Լսաեան Սանուց Միութեան կողմէ:

Ընդհանուրի փափաքին գոհացում տալու համար Միութիւնը որոշեց կազմակերպել եղանակի վերջին պտոյտը դէպի ծովափ, Կիրակի Սեպտ. 19ին:

Մեկնում Կիրակի առաւօտ ժամը 7,15ին վերադարձ 22ի ատենները: Հաւաքատեղի Կառ տիւ Նոռ, Քիւրվէօր սրճարանին առջեւ:

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի աճապարել արձանագրուելու հահամար գրելով՝

Պր. Վ. Ասլանեանի 842–08–57

Մխաք Երանեանի 782–61–10

Ծախքերու մասնակցութիւն 20 ֆրանք:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7 ԻՆ

Յետագային մանրամասնութիւններ

IMPRIMERIE SPÉCIALE DU JOURNAL « HARATCH »

32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

ԿԻՐԱԿԻ
12
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE
12 SEPTEMBRE
1971

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար · 90 ֆր ·	Վեցամսեայ 50 ֆր ·
Արտասահման	Տար · 115 ֆր ·	Հատը 0,50

Le Numéro 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12213

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.213

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱՅ

—o—

Բ.

Հանրապետական Թուրքիոյ վարիչները ամէն միջոց փորձեցին արմատական լուծում տալու համար քրտական հարցին, սակայն ձախողեցան։ Այդ միջոցներն էին պատերազմի միջոցաւ ֆիզիքական բնաջնջում, սով, աքսոր, այսինքն ցեղասպանութիւն եւ բռնի ձուլում, այսինքն ազգասպանութիւն։

Ժան-Փիէր Վիէնոյ կը յիշէ Սղերդի քոլլէժ գիւղի Թուրք ուսուցչին մէկ նամակը՝ հրատարակուած Ենի Իսթանպուլի 30 Հոկտ. 1960ի թիւին մէջ։ Հանրապետութեան տարեդարձին առթիւ մեծ հանդէս մը սարքուեր էր դպրոցի սրահին մէջ, ներկայութեամբ զինուորական եւ քաղաքային պաշտօնական անձերու, որոնք յառնկայս լսեր են ազգային քայլերգը՝ երգուած բեմին վրայ, աշակերտներու կողմէ։ Իսկ սրահը լեցնող Քիւրտերը իրենց տեղէն չեն շարժած եւ չարունակած են ծխել։ Թուրք պաշտօնեաներու դիտողութեան պատասխաներ են այսպէս. «Մենք Թուրք չենք, Քիւրտ ենք։ Երբ Քիւրտիստան ստեղծուի եւ մեր ազգային քայլերգը երգուի, ոտքի կ՚ելլենք»։

Ուսուցիչը արցունքը աչքին կու տայ էր իր ցեղակցութիւնը։

ԺԷ. դարուն օսմանեան սուլթանները կեդրոնացման քաղաքականութեան հետեւելով յարձակեցան քիւրտ իշխանապետութեանց վրայ։ Այդ օրերուն է, որ Խեհէո Խանի (1650–1706) գրեց դասական դարձած հայրենասիրական Մէմ-օ-Զին մեծ դիւցազնավէպը, որմէ կը ներշնչուին ցարդ քիւրտ հայրենասէրները։

ԺԹ. դարուն Պէտրխան, Եզտան Շէր եւ Ուպէյտուլլահ զինեալ ապստամբութիւններ սարքեցին Թուրքերուն դէմ, մասնակցութեամբ գիւղացիներու։ Վարիչներն էին քիւրտ ցեղապետներ ու կրօնապետներ։ ԺԹ. դարու վերջերը եւ քսաներորդի սկիզբը արաբական եւ թրքական ազգայնական շարժումներ ծայր տուին, ներշնչուած Արեւմուտքի ժողովրդավարական խոհականներէն։ Քիւրտերը չատ են մնացին օսմանեան կայսրութեան հպատակ պալքանեան ազգերէն, Հայերէն, Արաբներէն, Յոյներէն եւ Ասորիներէն, որովհետեւ ենթարկուած էին համիսլամական «Օսմանցիութեան» գաղափարականին։ Քիւրտերու այս ձգտումը բացայայտօրէն չէչտուեցաւ առաջին աշխարհամարտի ընթացքին, որ քայքայումի առաջնորդեց օսմանեան կայսրութիւնը։ Մինչդեռ Արաբները օգտուելով մեծ պատերազմէն, 1916ին ապստամբեցան Օսմ. կայսրութեան դէմ՝ Մէքքէի Շէրիֆ Հիւսէյնի գլխաւորութեամբ եւ Անգլիոյ աջակցութեամբ։ Իսկ Քիւրտերը հլու հպատակ մնացին Պոլսոյ սուլթան-խալիֆային հանդէպ, նոյնիսկ մղուած սուրբ պատերազմի (ճիհատ) գաղափարախօսութենէն՝ մասնակցեցան Հայ ժողովուրդի ջարդին 1915ին, ինչ որ քիւրտեւհայ յարաբերութեանց մէջ որոշ ստուեր մը պիտի ձգէ միշտ, թէեւ ցեղասպանութեան որոշման պատասխանատուութիւնը ամբողջովին կ՚իյնայ Թուրք իշխանութեանց վրայ, դիտել կու տայ Վիէնոյ։

1908ի «Երիտասարդ Թուրքերու յեղափոխութիւն»ը առիթ մըն էր փրկելու օսմանեան կայսրութիւնը՝ դաշնակցութեան ձեւի տակ միացնելով Քիւրտերը, Թուրքերը, Արաբները, Հայերը, Ասորիներն ու Յոյները։ Սակայն Իթթիհատի ազգայնական եւ բարենորոգչական Թուրքերը իրենք քանդեցին այդ կարելիութիւնը իրենց ազգայնամոլութեամբ։ Հետեւանքն այն եղաւ, որ տարուն ազգերը մղուեցան անջատողական քաղաքականութիւն որդեգրելու։

1920–1923 Թուրք անկախութեան պատերազմի օրերուն Մուսթաֆա Քէմալ ճարպիկութեամբ ապահովեց Քիւրտերու զինուորական աջակցութիւնը, անոնց խոստանալով Թուրքեւքիւրտ դաշնակցութիւն մը եւ ներկայանալով իբրեւ պաշտպան խալիֆայութեան, զոր ջնջեց 1924ին։

Լօզանի դաշնագրէն ետք է, որ Թուրքերը հետեւեցան Քիւրտերը Թրքացնելու բուռն աշխատանքին։ Բոլորովին արգիլեցին քրտերէն ամէն կարգի հրատարակութիւնները, լուծեցին քրտական բոլոր կազմակերպութիւնները եւ քանդեցին Քրտականութեան ամէն յատկանիշ։

Այս քաղաքականութեան հետեւանքով է, որ պայթեցան քրտական երեք մեծ ապստամբութիւնները, — 1925ին Շէյխ Սայիտի, 1928–1930ին Աղրը-Տաղի (Արարատ), 1937ին Տէրսիմի (որ ներկայիս կը կոչուի Թունճէլի)։ Մոնտ Տիփլոմաթիքի յօդուածագիրը կը գրէ թէ «1928–30ի ապստամբութիւնը ղեկավարողն էր Հոյպունը, որ կրցաւ օգտուիլ հայ սոցիալ-դեմոկրատ «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեան աջակցութենէն»։

Այս ապստամբութիւնները անլուր անգթութեամբ արեան մէջ խեղդուեցան։ Հարիւր հազարաւոր Քիւրտեր ջարդուեցան։ Քիւրտ մտաւորականութիւնը ամբողջովին կոտորուեցաւ։ 1930ին հարիւր քիւրտ մտաւորականներ պարկերու մէջ դրուած խեղդուեցան Վանայ լիճին մէջ, գիւղեր աւերուեցան, քրտաբնակ շրջաններու (Պոհթան) բնակիչները «առողջապահական, քաղաքական, մշակութային եւ ռազմագիտական պատճառներով» ամբողջութեամբ տարագրուեցան։ Մաս մը Քիւրտեր ապաստանեցան Սուրիա, որ կը գտնուէր Ֆրանսական հոգատարութեան տակ։

Այդ օրերէն սկսեալ է, որ պաշտօնապէս հրապարակ դրուեցաւ Անգարայի նոր վարդապետութիւնը։ Այսինքն քիւրտ անունով ազգ մը չկայ Թուրքիոյ մէջ։ Քիւրտ ըսուածները «Լեռնական Թուրքեր» են։ Թուրքէն զատ ուրիշ ազգութիւն չեն ճանչնար Հանրապետական Թուրքերը։ Միակ գերիշխան ազգը Թուրքն է, միւսները, այսինքն զուտ Թրքական ծագում չունեցողները միայն ծառայ, սարուկ ըլլալու իրաւունք ունին, կը գրէր Միլլիյէթ 1930 Սեպտեմբերին։

Տէրսիմի ապստամբութիւնը 40.000 Քիւրտերու ջարդով ցալելէ ետք, Ներքին նախարար Ճէլալ պէյ պաշտօնապէս յայտարարած էր, որ «աւազակները բաղաքակրթեցինք զինու զօրութեամբ»։ Իսկ Հանրապետութեան նախագահ Ճէմալ Կիւրսէլ 1960ին յայտարարած էր, որ եթէ անուղղայ լեռնական Թուրքերը հանդարտ չկենան, բանակը պիտի չվարանի ռմբակոծելու եւ քանդելու իրենց գիւղերն ու քաղաքները։ Իրենք եւ իրենց երկիրը արեան բաղնիքի մը մէջ պիտի ընկլուզուին։

Հարիւր հազարներ զոհ տալէ վերջ, Թուրքիոյ Քիւրտերուն մէջ ազգայնական զգացումը օրէ օր աստիճան մը աւելի աճած է ու կը զարգանայ հետզհետէ։

Թրքական հալածանքները աւելի եւս կը զօրացնեն Քիւրտերու ազատութեան ու անկախութեան ձգտումը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

—o—

Պրիւքսէլի ժողովի նախօրեակին, Վեցերը եւ Մեծն Բրիտանիա կը խորհին որ տոլարի փոքր արժեզրկում մը անհրաժեշտ է վերականգնելու համար տնտեսական տագնապը. ամէն կողմ որոշ դիմադրութիւն մը սկսած է ամերիկեան որոշումին դէմ։

Ծանօթ է որ Ամերիկա 10 առ հարիւր տուրք մը դրած է ներածումներուն վրայ եւ այդ տուրքը պիտի չջնջէ նոյնիսկ երբ օտար դրամները վերարժեւորուին։

Անգլիական կառավարութիւնը եկած է այն եզրակացութեան թէ եւրոպական դրամներու եւ եէնի վերարժեւորումին հետ անհրաժեշտ է տոլարի արժեզրկումը։ Ցարդ Անգլիացիք որոշած էին լուռ մնալ, եւ այս փոփոխութիւնը իրենց դիրքորոշումին մէջ մեծ նշանակութիւն ունի։

Պրիւքսէլի յանձնախումբն ալ վաւերացուցած է փաստաթուղթ մը որ կը պատրաստէ Երկուշաբթի օրուան Վեցերու ժողովը, ուր կը նախատեսուի դրամներու սակերու կայուն արժէքի ճշդում մը։

Այս կացութեան մէջ, գրեթէ ապահով կը թուի որ Երկուշաբթի օր Վեցերը կարենան, այս անգամ, հասարակաց դիրքորոշում մը ճշդել։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՄՊՈՃԻ նախկին նախագահը՝ իշխան Սիհանուք, որ Փեքինի մէջ առանձին կառավարութիւն մը կազմած է իր պաշտօնազրկումէն ի վեր, նկատել տուաւ, թէ Մոսկուա կը ձեւացնէ ժպտիլ իրենց, երբ իրականութեան մէջ այնքան ալ չի փափաքիր լաւ յարաբերութիւններ վերահաստատել իրենց հետ։ «Միակ բանը որ կը պահանջենք Ռուսերէն՝ ճանչնալն է մեր կառավարութիւնը»։

ԲՐԵԺՆԵՒԻ եւ Պրանտի հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ Խրիմի մէջ, Սեպտեմբեր 16–18ին։

ԹՈՒՓԱՄԱՐՈՍՆԵՐԸ ազատ արձակեցին Ուրուկուէի անգլիացի դեսպանը, որ առեւանգուած էր իրենց կողմէ ութ ամիս առաջ։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ մէջ գործադուլներ տեղի կ՚ունենան։ Ելմտական նախարարը նկատել տուաւ, թէ եթէ այս կացութիւնը շարունակուի, երկիրը կրնայ քաոսի մատնուիլ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ոստիկաններու եւ կառավարութեան միջեւ տագնապը սուր բնոյթ առած է։ Նախ Էվրիանի համագումարին մասնակցող ոստիկանները ղեկոյց մը հրապարակած են ուր կը շեշտեն թէ կառավարութիւնը ոչ մէկ լուծում կը բերէ իրենց հարցերուն։ Այս բանաձեւումին միացած են նաեւ կարգ մը ուրիշ սենտիքաներ, մինչ Ներքին նախարարը կ՚ըսէ «տեղի պիտի չտանք այս անընդունելի շանթաժին»։

ՓԱՐԻԶԻ խորհրդային դեսպանը՝ Զորին հրաժեշտ առաւ Շապան-Տելմասէն։ Ի մօտոյ կը վերադառնայ Մոսկուա եւ իր տեղը կ՚անցնի՝ Աբրասիմով, ներկայիս Արեւելեան Գերմանիա, իբրեւ խորհրդային դեսպան։

ԼՈՆՏՈՆԻ Սփեքթաթըրը ներողութիւն խնդրեց իշխանուհի Աննէն, ընդունելով որ իրաւունք չունէր գրադելու անոր անհատական կեանքով։ Իշխանուհիին գործողութենէն ետք, թերթը յօդուած մը գրած էր որուն խորագիրն է «Արդեօ՞ք իշխանուհի Ան դեռ կոյս է»։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԷՍԿԻԶՆԵՐ

—o—

Հարեւան սեղանին նստած չիկահեր ռուս աղջիկը դարձաւ դէպի ինձ.

— Ներեցէք, խնդրում եմ, այս պարոնն ուզում է իմանալ, թէ դուք ինչ ազգից էք։

Մատուցողը նախ նրանց սեղանին դրեց ուտելիքի ափսէները, յետոյ մօտեցաւ իմ սեղանին։ Շիկահեր աղջկայ կողքին նըստած էին երկու տղամարդ՝ մէկը ծեր, միւսը քսան-քսաներկու տարեկան։

— Հայր ու որդի են, — աղջիկը շարունակում էր, չսպասելով իմ պատասխանին։ — Հայրն ասում է, որ դուք Վրացի էք...

— Հայ եմ, — ասացի ես։

Աղջիկը երեւի թարգմանեց իմ ասածը։ Ծերունին ցած դրեց պատառաքաղը, նայեց ինձ։ Ես չվերցրի իմ պատառաքաղը, մենք նայեցինք իրար։ Ծերունին ինչ-որ բան ասաց աղջկան։

— Նա ասում է, որ շատ ուրախ է, — թարգմանեց աղջիկը, — իրենք վաղը հայրենիք են վերադառնում, Ստամբուլ, նա ասում է, որ Ստամբուլում շատ Հայեր կան, ասում է՝ գուցէ դուք ազգական կամ բարեկամ ունէք Ստամբուլում, այնտեղ շատ Հայեր կան, նա ասում է ինքը սիրով կը տանի նամակ կամ ծանրոց...

Ծերունին խօսում էր, աղջիկը թարգմանում էր արագ-արագ, առանց կէտադրութեան, ծերունին խօսում էր, ինձ նայելով, նրա հայեացքը հանդարտ էր ու բարի։

— ... Նա հարցնում է՝ չունէ՞ք ազգական կամ բարեկամ Ստամբուլում, գուցէ ուրիշ քաղաքում, ասում է՝ ոչինչ, ինքը կը գտնի նրանց։ Չունէ՞ք ազգական կամ բարեկամ Թուրքիայում։

— Ունէի...

Աղջիկը թարգմանում է, ես տեսնում եմ, որ ծերունին աշխուժանում է։

— ... Ունէի։ Նաեւ Ստամբուլում. շատ բարեկամներ ու ազգականներ ունէի, բայց բոլորը մեռան...

Աղջկայ շարժուն դէմքը տխրում է, եւ նա իմ վերջին նախադասութիւնը թուրքերէնի է թարգմանում աւելի հանդարտ։ Ծերունին, ես զգում եմ, նոյնպէս մտահոգ է դառնում։

— Բոլորը մեռա՞ն...

— Այո, 1915 թուականին, գրեթէ համաճարակից։ Ապրիլ ամսին սկսուեց համաճարակը...

Աղջիկը թարգմանում է։ Ծերունին աւելի է մռայլւում, յետոյ մտասեւեռ, մանրամասն նայում է իմ աչքերին. իր աչքերը կապոյտ են, մի քիչ պղտորուած։ Յետոյ ինչ-որ բան է ասում, աղջիկը թարգմանում է.

— Նա ասում է, որ խորապէս ցաւում է կատարուածի համար...

Ես ծխում եմ, թարգմանչուհին եւ երիտասարդն ուտում են աշխոյժով, իսկ ծերունին այդպէս էլ չի վերցնում ցած դրած պատառաքաղը։ Յետոյ նա էլ վառում է ծխախոտը։ Մենք երկուսով էլ ծխում ենք, երբեմն նայում իրար։ Յետոյ ես սեղանին եմ դնում իմ չկերած ուտելիքի վճարը ու դուրս եմ գնում։ Դրսում մոսկովեան տաք արեւ է, ու ես չեմ ուզում յիշել ոչինչ։

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՄՈՒՍԱՍԻՐ ԿՈՂՈՊՏՈՒԱԾ ՈՒԽՏԱՏԵՂԻՆ

Ա.

Շաբաթ մը առաջ, Օգոստոս 29ին, իրաքեան տեղեկատուութեան գործակալութիւնը հաղորդեց, որ Սեպտեմբերի վերջերուն իրաքեւճափոնական հնախուզական ընկերութիւն մը Տիգրիս գետի մէջ ընկղմած հնութիւններու փնտռտուքին պիտի ձեռնարկէ: Այս հնութիւնները, որոնց կարեւոր մէկ մասը ուրարտական է եւ ուրիշ մաս մը սերտ աղերս ունի նախահայկական քաղաքակրթութեան հետ, իրենց հետաքրքրական ոդիսականը ունին:

ՏԻԳՐԻՍԻ ՋՈՒՐԵՐՈՒՆ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

1842–43 Թուականներուն, ֆրանսացի երկու հնագէտներ, Պոթթա եւ Փլաս, հին Ասորեստանի մայրաքաղաք պատմական Նինուէէն ոչ շատ հեռու, Խորսապատ քաղաքի մէջ հնագիտական պեղումներու ձեռնարկեցին: Երեւան հանուած իրերը եւ սեպագիր արձանագրութիւնները փաստեցին, որ Խորսապատը Ասորեստանի Թագաւորներէն Սարգոն Բ.ի կառուցած արքունիքն է, որ, ինչպէս ժամանակին, ներկայիս նաեւ շրջանի գիւղացիներուն կողմէ կը կոչուի նշանաւոր Թագաւորի անունով՝ Դուր Շարրուկին:

Հոյակապ էր մասնաւորաբար պալատի արքունական դահլիճը, ամբողջութեամբ ծածկուած պրոնզեան քանդակներով, որոնք կրօնական հարուստ տաճարի մը կողոպուտը կը ներկայացնէին:

Արդարեւ, պատմական ծանօթութիւններու եւ արքունական սեպագիր արձանագրութիւններու վերծանումով, դժուար չեղաւ գիտնալ, որ քանդակները կը ներկայացնէին ուրարտական ամէնէն մեծ ուխտատեղին, Խալդի աստուծոյ նուիրուած Մուսասիրի հռչակաւոր տաճարին կողոպուտի տեսարանը՝ ասորեստանցի զինուորներու կողմէ:

Այդ շրջանին, եւ մինչեւ վերջերս, սովորութիւնն ու օրէնքը հնագիտական արշաւախումբերուն իրաւունք կուտային, որ իրենց երեւան հանած կամ ուսումնասիրած յուշարձանները մերկացնեն իրենց փոխադրելի, երբեմն նոյնիսկ անփոխադրելի մասերէն, անոնցմով զարդարելու համար իրենց մայրաքաղաքներու Թանգարանները: Այս ձեւով է, որ Ծայրագոյն Արեւելքի երկիրներէն սկսեալ մինչեւ Առաջաւոր Ասիոյ, Եգիպտոսի, Յունաստանի, Իտալիոյ, Հարաւային Ամերիկայի եւ տակաւին բազմաթիւ ուրիշ երկիրներու հնագոյն քաղաքակրթութեանց պատկանող Թանկարժէք իրերը, արուեստի գլուխ-գործոցները փոխադրուեցան եւրոպական ոստաններ՝ ճոխացնելու համար Փարիզի, Լոնտոնի, Պերլինի, Ամսթերտամի, Պրիւսէլի, Հռոմի Թանգարանները:

Խորսապատի հնութիւնները եւս, Թիւով 209, ծրարուած էր Փարիզ տանիլ: Մուսասիրի տաճարին Թալանման տեսարանը ներկայացնող քանդակները մասնաւոր խնամքով գծագրուեցան, ցուցակագրուեցան, չափագրուեցան, որպէսզի Լուվրի Թանգարանին մէջ իրենց յատկացուած սրահի մը պատերը զարդարեն եւ, այդ ձեւով, նոյնութեամբ վերապատկերացնեն Սարգոն Բ.ի արքունի դահլիճը…

Ճակատագիրը սակայն ուրիշ բան էր սահմանած: Հնութիւնները փոխադրող նաւը Պասրա քաղաքի մօտերը նաւաբեկում ունեցաւ եւ փոխադրուող բոլոր հնութիւնները իջան Տիգրիսի ջուրերուն յատակը:

Այսօր, այդ հնութիւններու ոդիսականը պատմելու համար, 27 դարով պէտք է նահանջել:

ԱՍՈՐԵՍՏԱՆԻ ՍԱՐԳՈՆ Բ.
ԵՒ ՈՒՐԱՐՏՈՒԻ ՌՈՒՍԱ Ա.

Նախ քան Քրիստոս Ը. դարուն, երկու հզօր Պետութիւններ, Միջագետքի տէր Ասորեստանցիները եւ Հայկական Բարձրաւանդակի տիրակալ Ուրարտացիները իրարու դէմ հասակ ցցած էին՝ Մերձաւոր Արեւելքի տիրապետութեան առաջնութիւնը խլելու համար: Աւելի քան հարիւր տարիներէ ի վեր շարունակուող քաղաքական այս պայքարը իր գագաթնակէտին հասաւ իրարու ժամանակակից երկու Թագաւորներու օրով՝ Սարգոն Բ.ի (722–705) եւ Ռուսա Ա.ի 730–714), որոնք հաւասար չափով փառասէր եւ ձեռներէց էին:

Ուրարտուի արքան, որ հօրմէն պարտուած ու մասամբ քանդուած Թագաւորութիւն մը ժառանգած էր, յարաբերաբար կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ յաջողեցաւ ոչ միայն երկրին ներքին խռովութիւնները դադրեցնել, պաշտպանողական ամրութիւնները վերականգնել, շինարարական եւ տնտեսական մեծ ձեռնարկներ իրականացնել, այլեւ քաղաքական մարզի մէջ, Հայկ. Բարձրաւանդակի շուրջը գտնուող փոքր Թագաւորութիւններուն վրայ բանեցնել ուրարտական հակակշիռը: Արդարեւ, արեւելքէն՝ Ուրմիոյ լճի շրջակայ երկիրները, իսկ արեւմուտքէն՝ Եփրատէն անդին մինչեւ Կոմմագէն, Հիւսիսային Սուրիա եւ Կիլիկիա տարածուող իշխանութիւնները անգամ մը եւս ճանչցան Ուրարտուի Թագաւորին գերիշխանութիւնը իրենց վրայ:

Միւս կողմէ, մրցակից Ասորեստանի Թագաւորը ձեռք կը դնէր Բաբելոնի վրայ, որուն ինքզինք Թագաւոր կը հռչակէր, պարտութեան մատնելով Եգիպտոսը՝ փարաւոնական բանակները կը նետէր Ռաֆքայէն անդին եւ վերջապէս Սամարան գրաւելով՝ կը ջնջէր Իսրայէլի Թագաւորութիւնը: Սարգոն Բ. կարելի է ըսել, որ ասորեստանեան Թագաւորութիւնը՝ իր ամէնէն ընդարձակ սահմաններուն եւ հզօրութիւնը՝ իր գագաթնակէտին հասցուց սկիզբ դնելով այսպէս Ասուրի պատմութեան մէջ սարգոնեան շքեղ դարաշրջանին:

Գալով երկու Թագաւորներու փոխյարաբերութիւններուն, անոնք ծայրայեղօրէն լարուած վիճակ մը ունէին. երկուքն ալ կը զգուշանային վճռական բախումէ, վստահ չըլլալով պատերազմի ելքին. բայց, անդադար կը հսկէին դիմացինի շարժումներուն վրայ: Ազդեցութեան գօտիները կ՚աշխատէին ընդարձակել, մրցակցական ճնշում բանեցնելով սահմանամերձ փոքր երկիրներուն վրայ, որոնց համակրանքը, պարագային համեմատ, կը տարուբերէր մէկէն միւսին միջեւ: Այս երկիրները երբեմն կ՚ենթարկուէին պատժական արշաւանքներու, կամ սաստ կը ստանային իրենց այս կամ այն արարքին համար: Այսպէս, երբ Սարգոն Հիւսիսային Սուրիոյ մէջ Ուրարտուի դաշնակից Կարկեմիշ (այժմ՝ Ճարապլուս) քաղաքին վրայ յարձակելով քար ու քանդ ըրաւ, Ռուսա անմիջապէս հակազդեց. Ուրմիոյ լճին հարաւը գտնուող Մաննա երկրին Թագաւորը, որ Ասորեստանի դաշնակից էր, սպաննել տուաւ, ապա նոյն երկիրը մտնելով անոր մէկ մասը կցեց Ուրարտուի, մնացեալին ալ վրայ իրեն կողմնակից Թագաւոր մը կարգեց:

Մրցակցութիւն եւ պայքար, մեծերուն միջեւ էր. բայց ծեծը փոքրերը կ՚ուտէին…:

Այս «պաղ պատերազմ»ը տեւեց շուրջ տասը տարի եւ, ըստ երեւոյթին, նախաձեռնողն ու նախայարձակը յաճախ Ռուսան էր, որ օրէ օր իր դիրքերը կ՚ամրացնէր, ջղայնութիւն պատճառելով Թշնամիին:

Այսուհանդերձ, Ռուսա ունէր իր տկար կողմը: Ժամանակէ մը ի վեր, Ուրարտուի հիւսիսային սահմանները կ՚ոտնակոխուէին կովկասեան լեռներէն իջնող կիսաբարբարոս ցեղի մը կողմէ, որ Կիմմեր կը կոչուէր եւ որ հաստատուած էր արդէն Կուր գետի հովիտին մէջ: Ուրարտական բանակներուն մէկ մասը ստիպուած էր աչալուրջ հսկել հիւսիսային նահանգներու ապահովութեան:

Ի վերջոյ, Սարգոնի եւ Ռուսայի միջեւ մղուող բուռն պայքարի ելքին վրայ Կիմմերները վճռական դեր խաղացին:

Արդարեւ, 714ին (Ք. Ա.), Կիմմերները հսկայ ուժերով կը խուժեն Ուրարտու. Ռուսա անոնց դէմ կ՚երթայ. կը մղուի արիւնալի ճակատամարտ մը, որ ուրարտական բանակի պարտութեամբ կը վերջանայ: Այսուհանդերձ, իրենց կրած ծանր կորուստներուն պատճառով, Կիմմերները եւս ետ կը քաշուին:

Սարգոն Բ., որ մեծ բանակով մը Մաննա մտած էր, Ուրարտուի ներքին անցուդարձերուն տեղեակ էր իր լրտեսներուն միջոցով, որովհետեւ այդ ժամանակներուն եւս Պետութիւնները լրտեսներ կը գործածէին. եւ, ըստ երեւոյթին, Սարգոն այս գործը բաւական լաւ կազմակերպած էր, որովհետեւ իր սահմանապահ զօրքերու հրամանատարները պարտականութիւն ունէին Թշնամի երկիրը ուղարկուած լրտեսներու տեղեկութիւնները արագ միջոցներով իրեն հասցնելու: Լրտեսական այս տեղեկագիրները, որոնք պատմութեան ծանօթացման համար աւելի առարկայական ու վստահելի են, քան պաշտօնական պոռոտ արձանագրութիւնները, բարեբախտաբար մեծ Թիւով հասած են մեզի:

Բարբարոս Կիմմերներու վերջին յարձակումին՝ յայտնի է, որ Սարգոն մեծ կարեւորութիւն ընծայած է, որովհետեւ տեւաբար իր պաշտօնեաներէն առատ եւ արագ լուրեր կը պահանջէ: Ահաւասիկ, քանի մը նմոյշներ կիմմերական յարձակման մասին Սարգոնի լրտեսներուն տեղեկատուութենէն.—

«Երբ Ուրարտուի թագաւորը կիմմերներու երկիրը գնաց, իր բանակը ամբողջութեամբ փճացաւ»: «Նախապէս ղրկած տեղեկութիւնս շիտակ էր: Անոնց (Ուրարտացիներուն) մէջ սոսկալի կոտորած պատահած է: Երկիրը հիմա խաղաղ է… Իր սպարապետը գերի ինկած է»: Սահմանային կուսակալ մը կը տեղեկագրէ.

«Երբ (Ռուսա) կիմմերներու երկիրը հասաւ, իր բանակը ամբողջովին բնաջինջ եղաւ: Իր մեծամեծներէն երեքը սպաննուած են իրենց զօրագունդերով: Բայց ինք ազատած ու իր երկիրը վերադարձած է: Բայց իր բանակին կազմածները դեռ հասած չեն…: Ուրզանա՝ Մուսասիրի թագաւորը, իր եղբայրն ու որդին գացած են Ուրարտուի թագաւորը դիմաւորելու: Խաբուշկիա երկրին դեսպանը եւս զինք դիմաւորելու գացած է…»:

Ե. ՓԱՄՊՈՒՔԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԴՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ԹԱՏՐՈՆԸ

Ա.

Պետրոս Դուրեան հրապուրուած էր թատրոնով: Այս հարցին մէջ մեծ դեր խաղացած է ճեմարանի անոր ուսուցիչը Սրապիոն Թղլեան: Թատերգակ եւ «Արեւելեան Թատրոն»ի երկրպագու, Թղլեան սաներուն համար կարդացած է թէ՛ իր եւ թէ՛ եւրոպացի գրագէտներու գործերը: Ան ինքզինք համարած է Հիւկոյի աշակերտ՝ խոստովանելով, որ հետեւած է «Քրոմուէլ»ի յառաջաբանին մէջ տեղ գտած սկզբունքներուն: Ուսուցչին ազդեցութիւնը, բնականաբար, ակներեւ կը դառնայ: Արդարեւ՝ Թղլեան ինք կը վկայէ, համաձայն Հրանտ Ասատուրի, թէ «երբ խօսէր իր աշակերտներուն վրայ,

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ.ն ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Սէվտի փաշան (պէկը) Հազրօ գիւղաքաղաքի ու շրջանի Հայերու հետ բարեկամական դիրք ունէր ու որոշ չափով պաշտպան, երբ անոնք ուրիշ Քիւրտերու կողմէ յարձակումներու կ՚ենթարկուէին: Հազրոյի կարիճ Հայերն ալ Սէվտին փաշային վստահելի Թիկունքն էին կռիւներու ատեն: 1895ի կոտորածին Սէվտին փաշան Հազրօ եւ Ակիլ գիւղերու Հայերը պաշտպանեց. շրջակայ Քիւրտեր կուզան Հայերը կոտորելու, չեն յաջողիր:

×

1909 Մարտ 31ի յետաշրջական սեւ օրերուն, որոնց յաջորդեցին Կիլիկիոյ աղէտալի դէպքերը, Տիգրանակերտի մէջն ալ Թրքական Թաղերէն խուլ շշուկներ ու ձայներ սկսան լսուիլ… մեծ խաներու, նոյնիսկ մեր եկեղեցիներու պատերուն, մութ ուժերու կողմէ, Սուլթան Համիտի վարչակարգին վերադարձը ազդարարող Թռուցիկներ փակցուեցան: Հապճեպ ժողովներ գումարեցինք: Հաւանական դէպքեր նկատի առնելով, հայ Թաղերու բոլոր կարեւոր անցքերուն դիմաց ինքնապաշտպանութեան դիրքեր պատրաստեցինք, հին սերունդէն ալ կարգ մը ազգասէր Հայեր որոնք 1895ի կոտորածներուն քաջ դիմադրութիւններ ըրած էին, մեզ օժանդակելու հրաւիրեցինք:

Բարեբախտաբար Տիգրանակերտի մէջ այդ օրերուն դէպքեր տեղի չունեցան, սակայն շրջանները, կարգ մը հայ գիւղերու վրայ, քիւրտ խուժաններ յարձակեցան, ինչպէս Հայնէ հայաշատ գիւղաքաղաքին վրայ, ուր ընկեր Յովհաննէս Աշոտեան, զինակիր քաջ ընկերներու հետ, ամուր պատնէշներու ետեւէն կորովի դիմադրութիւն ըրին: Հայնէի մէջ, ջարդարարներու դէմ, Հայերու բռնած դիրքը՝ իթթիհատականները Թուրքին մթին աչքերով դիտեցին, Աշոտեանն ու քանի մը ընկերներ անհիմն ամբաստանութիւններով, ձերբակալեցին բերին Տիգրանակերտ, բանտը դրին: Աշոտեան Հայնէի մեր հայ բողոքական յարանուանութեան երիտասարդ երէցն էր բնիկ Չմշկածակցի, Եփրատ քոլէճէն շրջանաւարտ եղած:

Այդ օրերուն Տիգրանակերտի ընդհանուր դատախազը Ալի Ուլվի անունով Թուրք մըն էր. կ՚ընդդիմանար Աշոտեանի ազատ արձակման, շեշտելով Թէ «ան եկեղեցական մըն է, ի՞նչպէս կը համարձակի հրացան ձեռք առնել, կռուողներուն միանալ ու զանոնք քաջալերել: Մեր կողմէն վարձուած էր Կիրակոս Ենովքեան յայտնի փաստաբանը, Թուրքերը անոր «Տալի չամմօ» (խենթ միմոս) ծաղրական անունը փակցուցած էին, իր արտակարգ համարձակախօսութեան ու արտայայտած մտքերուն համար: Դատարանին մէջ ոտքի կանգնեցաւ, աչքերը դատախազին ու դատական յանձնաժողովին ուղղելով ժիր շեշտերով ըսաւ. «Միթէ՞ մեղք ու յանցանք է երբ եկեղեցական մը, հովիւ մը իր ու իր հօտին անձերը ջարդարար խուժաններու դէմ պաշտպանելու համար հրացան կ՚առնէ ձեռքին…»: Պոլսոյ «Ազատամարտ»ի մէջ անոր ու իմ կողմէն որպէս տեղական Թղթակից գրուեցան այդ օրերուն:

1909ի ամրան Պոլսոյ Հ. Յ. Դ. պատասխանատու մարմնոյ հրահանգով, Խարբերդցի Բարսեղ Շահպազ Ակնայ շըրջաններէն Տիգրանակերտ հասաւ իբրեւ գործիչ: Վենետիկեան «Մխիթարեան»ը աւարտած, պոլսահայ հայրենասէր, եռանդուն դաշնակցական մտաւորական մըն էր:

Շահպազի հետ նկատի առնելով կազմակերպական շատ մը հարցեր, խորհրդակցաբար որոշեցինք շրջանային պատգամաւորական ժողով գումարել: Դիմեցինք շրջանի բոլոր մարմիններուն, Ֆարգինէն, Հազրոյէն, Լճէէն, Հայնէէն, Փիրանէն, Արղընիէն, Քնքուշէն, Սեւերեկէն պատգամաւորներ ներկայ եղան: Պատգամաւոր ունէին նմանապէս Հ. Յ. Դ. Կարմիր Խաչէն: Առաջին մեծ կազմակերպական ժողովն է որ կը գումարուէր Տիգրանակերտի մէջ: Այդ ժողովին, մեր ընդհանուր Թիւը նկատի ունենալով, Տիգրանակերտը Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէ հռչակեցինք: Կեդրոնական Կոմիտէի անդամներ ընտրուեցան, միաձայնութեամբ, ընկերներ Կիրակոս Յովհաննէսեան (Արբակ), Տիգրան Մեղրիկեան, Սեդրակ Քաջէթէճեան, Յովհաննէս Երէցեան (Ժիրայր):

Ըստ պատգամաւորական ժողովի որոշման, պէտք է իթթիհատականներու հետ յարաբերութեան մէջ մնայինք, ինչ որ բարձր մարմնի կողմէ ալ հրահանգուած էր: Շահպազն ու ես, Դաշնակցութեան կողմէ առաջին պաշտօնական այցելութիւնը տուինք իթթիհատ զինուորականներէ կազմուած ակումբին: Հոն էին տեղւոյն զինուորական ղեկավարները. զուսպ ու ցրտին էր անոնց ընդունելութիւնը մեզի: Շատ չբացուեցան մեզի: Շահպազն էր որ տռհասարակ ցեղային փոխ-յարաբերութիւններու տեսակէտներ արտայայտութիւններ ըրաւ: Ես հոն տեսայ, նստողներու շարքին, յայտնի Ջահայաթեայ հարկիրապետ Տէպպաղ Զատէն:

ՅՈՎՀ. ԵՐԷՑԵԱՆ

(6 – Շար.)

ամէնէն առաջ. Դուրեանը կը յիշատակէր: Կը հաւատար, թէ ինք ներշնչած էր Դուրեանի ռոմանթիկ ձգտումները, անոր սէրը Շէյքսփիրի եւ Վիկտոր Հիւկոյի համար»: Ճեմարանականներ Թղլեանի գլխաւորութեամբ յաճախ թատրոն կ'երթային՝ դիտելու ներկայացումներ: Ա. Ջօպանեան կը յիշատակէ, թէ Դուրեան ներկայ գտնուած է Թղլեանի «Էլենորա»յի բեմադրութեան: Արդ եթէ նկատենք, որ այդ գործը «Արեւելեան Թատրոն»ին մէջ ներկայացուած է 1863ին, պարզ կը դառնայ, որ ան թատրոն յաճախած է առնուազն 12 տարեկանէն սկսեալ: Յետագային Պետրոս իր խստակրօն հօրմէ գաղտնի շատ անգամ թատրոն յաճախած է:

Երկրորդ գործիչը, որ պատանի Դուրեանը կապած է թատրոնին եւ թատերագրութեան, Յակոբ Վարդովեանն էր: Ուզելով ձեռքի տակ ունենալ խաղացանկ մը, ան այդ նպատակով կը յանձնարարէ Սկիւտարի ճեմարանի բարձր կարգի աշակերտներուն, որոնց շարքին նաեւ Դուրեանի, եւրոպացի գրողներու գործեր թարգմանել: Բանաստեղծին առաջին կենսագիրը Բարսեղ Էքշէրճեան կը գրէ. «Դեռ դպրոցական վերջին տարւոյն մէջ էր (1867), որ արդէն թատրոնի հետ յարաբերութիւններ ունէր եւ թատերական թարգմանութիւններ կ'ընէր... Յակոբ Վարդովեան գաղղիերէն թատերախաղեր կը բերէ դպրոց, Պետրոսի ընկերք աշակերտներն մէջերնին բաժնելով կը թարգմանեն, որ ապա կը ներկայացուէին»: Էքշէրճեան տեղեկացած է, որ Դուրեան ֆրանսերէնէ թարգմանած է ութ թատերախաղ: Անոնցմէ մեզի ծանօթ են միայն երեքը: Առաջինը՝ Հիւկոյի «Արքայն զբօսնու» տրամն է, զոր ան թարգմանած է առանց ընկերակիցի: Այդ գործը նախապէս «Արեւելեան Թատրոն»ին համար թարգմանած էր Իլեաս Ջայեան, բայց Վարդովեան չէր հաւնած անոր ոճին: Դուրեանի նոր թարգմանութեամբ Հիւկոյի թատերախաղը, ինչպէս կը հաւաստէ Հր. Աստուր, ներկայացուցած է Վարդովեանի թատերախումբը: Կը պարզուի նաեւ, որ Դուրեան մասնակցած է անծանօթ հեղինակի մը «Ճէյն Կրէյ» եւ Շէյքսփիրի «Մակպէթ» ողբերգութիւններու թարգմանութիւններուն: Այս մասին վկայութիւն կայ բանաստեղծին դպրոցական ընկերներէն մէկուն՝ Խաչիկ Ուղուրլեանի կենսագրականին մէջ. «Դպրոցականութեանը թարգմանած է (խօսքը Ուղուրլեանի մասին է) «Ճէյն Կրէյ» եւ «Մակպէթ» տրամներն եւ ուրիշ տասնեակ մը թատերախաղեր (Վարդովեանի եւ Պէնկլեանի խումբերուն համար), մասնակցութեամբ իր դասընկերներուն՝ Տիգրան Աղամեանի, Պ. Դուրեանի եւ Վարդան Լութֆեանի»:

Նկատելով Դուրեանի ընդունակութիւնները, Վարդովեան ոչ միայն նախապատուութիւնը կու տար անոր թարգմանութիւններուն, այլ եւ կը յորդորէր գրել թատերախաղեր: Աւելի ուշ, 1869ին, կը սկսի բանաստեղծին եւ դերասանապետին կարճատեւ, բայց բեղնաւոր համագործակցութիւնը: Դուրեան իր թատերախաղերը կը գրէ բացառապէս «Թատրոն Օսմանիէ»ի համար, իսկ Վարդովեան «Ծախք եւ Ջանք» չի խնայեր զանոնք բեմադրելու համար:

Հրապարակախօսութեան ասպարէզ մտնող բանաստեղծը կ'անդրադառնայ հայ թատրոնի վիճակին: Այսպէս, «Խօսարան» յօդուածին մէջ, 1869, Նոյեմբեր ան ընդգծելով թատրոնի «քաղաքակրթական եւ բարոյական օգուտները», կը դատապարտէ կեղծ բարոյական պատկերացումները: «Թատրոնին ծուռ նայեցանք, պատճառանելով թէ սիրային դէպքեր կը գործադրուին թատերաբեմին վրայ... այսպէս մտածողները Օրթա Օյնիի եւ ուրիշ խայտառակ ներկայացմանց հանդիսատես կ'ըլլան եղեր — այդ հոգ չէ»:

Շուտով, 1869ի Դեկտեմբերին, Դուրեան «Պ.» ստորագրութեամբ «Թատրոն»ի մէջ կը մերժէ այն ըմբռնումը, թէ թատրոնը գրօսատեղի է: Պատճաշը մատուցանելով «Արեւելեան Թատրոն»ին, բանաստեղծը դժգոհութիւն կը յայտնէ անկէ ետք հրապարակ ելած «այլեւայլ անուններով թատերական խումբերու եւ վարչութիւններու» գործունէութեան մասին: Անոր համոզումով պէտք է ունենալ ազգային թատրոն: Անիկա կրնար դառնալ Վարդովեանի «Թատրոն Օսմանիէ»ն, որ այդ շրջանին «կաղնիկաղ ընթացք ունէր»: Դուրեան կոչ կ'ընէ օգնել եւ քաջալերել ազգ. թատրոնի հաստատման «ի բոլոր սրտէ ուխտած» Վարդովեանին, որ «ապագային թէ ներկային մէջ hայ անունը կրող թատրոն մը մեզ ներկայացնելու փորձ կը փորձէ... փոխանակ օտար թատրոններ յաճախելու, դիմենք հոն եւ մեր տեսած ու նշմարած պակասութիւնները եւ ապօրինաւորութիւնները լրջմտութեամբ իմացնենք վարչութեան, որ ան ալ առանց վարանելու իր նպատակը կատարելագործել աշխատի»:

Յաջորդով երկու խօսք Դուրեանի դերասանական գործունէութեան մասին:

Ա. ՇԱՐՈՒՐԵԱՆ

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Բիւզանդական կայսրութեան եւ անոր մշակոյթին ուսումնասիրութեան ձգտող աշխատանքները պայմանաւորուած են այն դերով, զոր այդ կայսրութիւնը ունեցած է, քաղաքական եւ պատմական տեսանկիւններով, միջին դարերուն:

Հայ – բիւզանդական կապերու ուսումնասիրութիւնը հայագիտութեան մէջ արդէն նշանակելի կշիռ ունի: Այդ գործին երախտաւորներն են Հ. Մ. Ջամչեան, Հ. Կ. Տէր–Սահակեան, Ն. Ադոնց, Յ. Մանանդեան եւ ուրիշներ, որոնք հետազօտելով երկու երկիրներու պատմական կապերը, միեւնոյն ժամանակ, հրատարակած են բազմաթիւ հայկական եւ բիւզանդական աղբիւրներ:

Երեւանի «Լրաբեր» ամսագրի Մարտի թիւը ամբողջութեամբ նուիրուած է հայ–բիւզանդական կապերու լուսաբանութեան:

Պատմաբան Յ. Բարթիկեան «Բիւզանդիա եւ Հայաստան» յօդուածին մէջ կը գրէ.

«Միջնադարուն հայ ժողովուրդի կեանքին բոլոր բնագաւառներուն մէջ կարեւոր դեր է խաղացած Բիւզանդական կայսրութիւնը: Միեւնոյն ատեն պէտք է ընդգծել, որ բիւզանդական բազմազգ կայսրութեան մէջ Յոյներէն ետք, Հայերը ամէնէն մեծ կշիռն ունէին: Խօսիլ հայ – բիւզանդական յարաբերութիւններու մասին, կը նշանակէ խօսիլ առաջին հերթին Հայաստանի նկատմամբ բիւզանդական կայսրութեան վարած նուաճողական քաղաքականութեան մասին, ինչպէս նաեւ հայ ժողովուրդի հերոսական պայքարի մասին՝ իր ինքնորոյնութիւնը, անկախութիւնը, ազգային դէմքը պաշտպանելու համար: Այդ պայքարը ան կը վարէր այն օրերէն սկսեալ, երբ դեռ գործ ունէր հռոմէական կայսրութեան հետ: Արդարեւ, դեռ Ա. դարէն (Ք. Ա.) Հռոմ կը ձգտէր տարածել իր գերիշխանութիւնը Հայաստանի վրայ»:

Հայ – բիւզանդական մշակութային կապերու լաւագոյն օրինակը «Դիգենիս Ակրիտաս» դիւցազնավէպն է: «Հակառակ անոր, որ այս դիւցազնավէպի մասին գրադարան կազմող գիրքեր եւ յօդուածներ են լոյս տեսած, վերջին հարիւրամեակին, դիւցազնավէպը դեռ երկար ժամանակ նոր նիւթ պիտի հայթայթէ թէ՛ Բիւզանդագէտներուն եւ թէ հայագէտներուն:

Խօսիլ «Դիգենիս Ակրիտաս»ի մասին եւ նկատի չունենալ այդ գործին ստեղծման մէջ Հայերու ունեցած դերին մասին, ճիշդ պիտի չըլլար: Ն. Ադոնց համոզիչ կերպով ցոյց տուաւ, որ այդ դիւցազնավէպը ստեղծուած է հայկական միջավայրի մէջ: Տիպարներուն մեծ մասը Հայեր են ծագումով: Յետագայ ուսումնասիրութիւնն ալ ցոյց տուաւ, որ հոն կան հայկական ժողովրդական երգեր, հայկական տեղանուններ: Դեռ աւելին, այժմ կարելի է խօսիլ նոյնիսկ դիւցազնավէպին մէջ հանդէս եկող հայկականութիւններու մասին»:

Յօդուածի վերջաւորութեան Բարթիկեան կը յիշէ բիւզանդական կայսրութեան անհեռատես քաղաքականութիւնը Հայաստանի նկատմամբ: Բիւզանդիոն քանդեց այն պարիսպը, որ պաշտպանութիւն մըն էր իրեն համար: «Երբ ԺԱ. դարու առաջին տասնամեակներուն Հայաստանի մէջ երեւացին Սելճուք – Թուրքերը, Բիւզանդիոն ի վիճակի չեղաւ առաջքն առնել աղէտին, իսկ Հայաստան ալ զրկուած էր այդ կարողութենէն»:

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

Կ. Յ. ԲԱՍՄԱՋԵԱՆ

Անխոնջ բանասէր եւ խուզարկու միտք մը, որ պրպտեց մանաւորապէս հայ մշակոյթին եւ պատմութեան նախանիւթերը եւ թաքուն աղբիւրները, եւ անհամար փաստեր ու տուեալներ բերաւ իր քննական էջերով եւ այնքան հմտալից երկասիրութիւններով:

Մէկն է անոնցմէ, որ նուիրուեցան հին Հայոց եւ հին ազգերու քաղաքակրթական նուաճումներու հետազօտութեան, եւ փորձեցին երեւան հանել անոնց փոխյարաբերութիւնները եւ իւրայատուկ գիծերը, անոնց քանդակները, բեւեռագիրները, լեզուական հարստութիւնը, բարոյական եւ գաղափարական մտցուած ժառանգութիւնը, զոր Բասմաջեան տարիներով քրքրեց ու պեղեց անհուն համբերատարութեամբ մը, հայ նախապատմութիւնը ուսումնասիրելով պարսկական, ասորական, զանդիկ, պահլաւ կամ մարական արձանագրութիւններու եւ աղբիւրներու հետ:

Կ. Յ. Բասմաջեան, որ խմբագրապետն էր Փարիզի «Բանասէր» հանդէսին, տքնաջան անուն մը պիտի մնայ միշտ մեր մշակութային պատմութեան մէջ:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ՈՐ ԿԵՆԴԱՆԻՆ ԿԸ ԾԱՄԷ

Կը թուի թէ ասկէ աւելի պարզ հարց չկայ. ակռայ ունի՞ս, ծամէ որքան կրնաս: Բայց եկուր տես, որ այդպէս չէ:

Շնաձուկին, գայլաձուկին կամ կոկորդիլոսին բերանները լեցուն են ակռաներով: Սակայն անոնք չեն ծամեր: Լաւագոյն պարագային աքցաններու նման զօրաւոր ծնօտներով կը փրցնեն համեղ պատառները եւ կուլ կուտան, իսկ շատ յաճախ ալ որսը կուլ կուտան ամբողջութեամբ, առանց ծամելու:

Կենդանական թագաւորութեան մէջ երբեմն կլլողը կլլուածէն աւելի փոքր կ'ըլլայ: Խոշոր վիշապները ամբողջ ոչխար կամ այծքաղ (անթիլոպ) մը կը կլլեն: Օձերը ակռայ չունին, որով չեն կրնար ծամել: Ոչ ձուկերը, ոչ երկկենցաղները, ոչ սողունները եւ ոչ ալ թռչունները կը ծամեն: Այդ յարմարութիւնը տրուած է կաթնասուններուն: Միայն անոնք են, որ ունին շարժուն շրթներ եւ այտեր եւ բան մը, որ շատ կարեւոր է՝ տարբեր ձեւի ակռաներ: Գայլաձուկին կամ կոկորդիլոսին ակռաները միատեսակ են, յարմարցուած են միայն կերը պահելու համար: Իսկ կաթնասուններունը՝ «մասնագիտացած» են: Կտրողները եւ քիչ մը ետեւ դանուողները կը ծառայեն որսը բռնելու, սպաննելու, պահելու համար: Իսկ սեղանատամները սնունդը տրորելու, մանրացնելու, այսինքն ծամելու համար են:

Աւելցնենք, որ բոլոր կաթնասուններն ալ չեն ծամեր: Սակայն ասիկա այն պատճառով, որ անոնք (կէտ ձուկեր եւ մաչկոտանիներ) պարզապէս կորսնցուցած են այդ յատկութիւնը՝ անհրաժեշտութեան բացակայութենէն (տեղափոխուած են ջուրի մէջ): Իսկ կէտերու եւ փոկերու նախնիքները ծամած են իրենց որսը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (42)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԴԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Քանի մը ժամ յետոյ, երբ արեւը յառաջացած էր եւ վերէն իր կիզիչ ճառագայթներովը յողնաբեկ մարմինս կ'այրէր, հեղեղատին ծայրէն դէպի ինծի յառաջացող մարդեր նշմարեցի... Ասոնք այդ նոյն անիծեալ գիւղացիին կը հետեւէին որ մինչեւ հոն եկաւ եւ զիս ցոյց տուաւ: Այդ մարդիկը սեւամորթներ չէին եւ մեր տեղական լեզուն չէին խօսեր, բայց խօսածնին թրքերէն ալ չէր, այլ օտար եւրոպական լեզու մը:

— Ուրեմն Եւրոպացինե՞ր էին, հարցուց Այիշէ հետաքրքրուած:

— Համբերէ՛, մի աճապարեր, ինչ ազդ ըլլալնին պիտի ըսեմ, ըսաւ Սելիմ:

Արդ, երբ հեղեղատին մէջ յառաջացան, այնժամ տեսնէն՝ զինուած երկրորդ խումբ մըն ալ երեւցաւ, որ ութէն մինչեւ տասնըհինգ տարեկան ինծի նման կապուած տաս–տասներկու տղեկներ կ'առաջնորդէր: Իմ սեւ բախտիս ուրիշներ ալ հետեւած էին: Գիւղացին քովս եկաւ եւ զիս ծառէն քակելով միւսներուն հետ կապեց: Զիս կապելէն յետոյ, սպիտակամորթներէն մին հրամայեց որ ճամբայ ելլենք եւ այսպէս իրարու թեւէ կապուած յառաջանալ սկսանք: Սեւ միսերէ կազմուած շղթայի մը կը նմանէինք: Ո՞ւր կ'երթայինք, չէինք գիտեր:

Գիշեր ցերեկ անընդհատ կը քալէինք, օրը երկու անգամ հացի կը ճաշէինք եւ յոգնութիւննիս կ'առնէինք: Գիւղերէ, քաղաքներէ կը հեռանայինք... Երբ օր մը կը յիշեմ մեզ ուղտերու վրայ դրին եւ այսպէս քանի մը օր ալ ուղտերով ճամբորդեցինք... Ծովեզերեայ քաղաք մը հասանք, հոդ մեզ շոգենաւի մը մէջ դրին եւ օրերով, շաբաթներով ճամբորդեցինք... Ընկերներուս չորսը շոգենաւին մէջը մեռան եւ զանոնք ծովը նետեցին... Վերջապէս մեծ քաղաք մը հասանք, ուր մեզ բանտի նմանող տունի մը մէջ արգելափակեցին... Յաջորդ օրը սեւամորթ ծերունի մը եկաւ քովերնիս եւ մեր գիւղին բարբառովը մեզի ըսաւ.

— Զաւակներս, դէշ է, շատ դէշ, այսպէս յանկարծ ծնողքնիդ, ազատութիւննիդ կորսնցնելնիդ, բայց ի՞նչ ընենք, թող Եւրոպացիները տեսնեն ասիկա որ կուգան մեզ մեր գիւղերէն յափշտակել, որպէսզի յետոյ կենդանի միսի տեղ մեզ ծախեն:

Այս խօսքերուն վրայ ընկերներս վախերնէն սկսան լալ, բայց ծերունին նշան ըրաւ որ հանդարտինք եւ շարունակեց.

— Հիմա այլեւս բնաւ մի վախնաք, մեր եղբայրներուն՝ Թուրքերուն ձեռքը ինկաք, որոնք վատ Եւրոպացիներէն գնեցին ձեզ եւ իրենց տուներուն մէջ պիտի պահեն: Աղուոր աղուոր պիտի ուտէք, պիտի հագուիք, բնաւ պիտի չաշխատիք, կարդալ գրել պիտի սորվիք եւ իրենց կիներուն պիտի ընկերակցիք:

Ծերունիին այս խոստումին վրայ հոգիներնուս մէջ կարծես թէ բալասան մը թափեցաւ, ընկերներս լացերնին դադրեցուցին եւ այսպէս բաւական ատեն այդ տունին մէջ մնացինք: Աղուոր հագուստներ, կարմիր ֆէսեր, կակուղ անկողիններ եւ ուտածնուս չափ կերակուր կուտային: Այդ հանգիստ կեանքէն երեք հոգի եւս մեռան, ես ալ ծանր կերպով հիւանդացայ, կակուղ անկողինը, մարմինիս հագուստները եւ հանգիստ կեանքը, ես որ հովին ու արեւին տակ մերկութեան վարժուած էի, չկրցայ տանիլ եւ հիւանդացայ, երեք օր մահուան հետ պայքարեցայ եւ վերջապէս յաղթեցի: Սակայն գիտեցի որ ընկերներս մէկիկ մէկիկ այդ տունէն անյայտ կ'ըլլային, այնպէս որ օր մը բոլորովին մինակ մնացի...

Առաւօտ մը, շարունակեց Սելիմ, հառաչելով, ծերունի սեւամորթին հետ միատեղ ինծի դարմանող բժիշկն ալ եկաւ եւ զիս քննելով աղէկ գտաւ ու ծերունիին դառնալով ականջն ի վար բաներ մը փսփսաց, զոր ես չհասկցայ: Ծերունին ատոր վրայ քովս եկաւ, զիս պգուեց ու ժպտելով ըսաւ որ անկողինէն ելլեմ եւ իրեն հետեւիմ: Այդ միջոցին ի՞նչպէս կրնայի երեւակայել թէ ի՛նչ կը սպասէր ինծի: Անկողինէս ելայ եւ ուզեցի ինծի նուիրած տարազներն հագուիմ:

— Ո՛չ, ոչ, ըսաւ ծերունի սեւամորթը, ետքը կը հագուիս: Հիմա հետս եկուր որ քեզ բաղնիքը տանիմ որպէսզի լաւ մը լուացուիս եւ մաքրուիս:

Խօսքերուն հնազանդեցայ եւ իրեն հետեւելով սենեակ մը մտայ, ուր երկար սեղան մը ու ճերմակ գոգնոցներ հագած երկու մարդեր կային:

ՓՈԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր
Salle des Fêtes de Sevran

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —
ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL — BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— Օթոպիւս 147 Ա, էկլիզ տը Փանթէնէն, իջնել Կառ տը Սեւրան կամ կառախումբ Կառ տիւ Նոռէն՝ իջնել Սեւրան։

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐ

1971–1972 տարեշրջանին համար, Հայ Քոյրերը կ'ընդունին գիշերօթիկ, ցերեկօթիկ եւ մանկապարտէզի համար փոքրիկներ։

Արձանագրութիւնները սկսած են։ Դիմել՝ 73, Ավընիւ Անրի Պարպիւս
Հեռաձայն՝ 985-01-79
Առնուվիլ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Տարատի (փանթալոն) լաւ ֆինիսիոն գիտցող լուրջ մէկը։ Գործը ապահովուած է ամբողջ տարուան համար։

Հեռաձայնել՝ 202-86-54։

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

21րդ ցանկ

Պր. Կարպիս Պզտիկեանի մահուան առթիւ խումբ մը բարեկամներէ փոխան ծաղկեպսակի 420 ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Օպողեան իրենց հօրաքրոջ մահուան առթիւ 350 ֆր., Տէր եւ Տիկին Եղիա Մալօեան (Տրակինեան), Տէր եւ Տիկին Վահէ Լօռէնեան (Տրակինեան), Պր. Արամ Հաճեան (Տրակինեան) 200ական, Պ. Պ. Ժան Մատոյեան, (Պուա–Քոլոմպ), Ցարէթ Ցարութիւնեան (Պուա–Քոլոմպ), Յովհաննէս Թորոսեան (Պուա–Քոլոմպ), Ժիրայր Սէրայտարեան (Պուա–Քոլոմպ), Համբարձում Գարավանճեան (Շաս), Ոսկիան Գարավանճեան (Շաս), Գրիգոր Կիրակոսեան եւ զաւակները (Շաս), Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գարավանճեան (Շաս), Ժօզէֆ Գէլումճեան (Վիէն), Արման Արզումանեան (Վիէն), Տիկին Ալթուն Մուրատեան (Վիէն), Արմենակ Գաւիթեան (Վիէն) 100ական ֆր.։

Նախկին գումար 93293,53
21րդ ցանկի գումար 2570
Ընդհ. գումար 95863,53

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ։

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, տրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը գրաւուած են։

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ
ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

(Քերթուածներ)

Մատենաշար «Ահեկան»
Պէյրութ 1971

Դիմել՝ «Յառաջ»ի
ԳԻՆ 5 ՖՐ.

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ
ՎԻՊԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԱՒԱՊՏՈՅՏՈՎ ՀՌԵՆՈՍԻ ՎՐԱՅ
Մեկնում ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18,
Վերադարձ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19

Երկու օր հանգիստ եւ պտոյտներու ճոխ յայտագրով մը։ Ժամադրավայր՝ Շաբաթ առաւօտ ժամը 7,15ին Շաթօ տը Վէնսէնէն, Քաֆէ Թերմինիւսի առջեւ եւ 7,30ին Կառ տիւ Նոռ, Քաֆէ Քիւրվէօրի առջեւ։

Մեկնում ժամը ճիշդ 7,45ին դէպի Գերմանիա, Մօ, Շալոն, Ս. Մենեհուլտ (ցերեկուան ճաշ) Վերտէօն, Էթէն, Լոնկիյոն, Լոնկվի եւ Լիւքսանպուրկ ճամբով, ուր պտոյտ եւք, մեկնում դէպի Թռիէռ, հին հռովմէական քաղաք, Մոզէլի վրայ (պանդոկ)։

Կիրակի առաւօտ, մեկնում դէպի Պենկէն ուրկէ գեղեցիկ զբօսանաւի մը վրայ, երեք ժամուան պտոյտ մը Հռենոսի վրայ։ Ցերեկուան ճաշ Պոփարտ, ուր կը ճաշակուին Հռենոսի համբաւաւոր գինիները եւ վերադարձ դէպի Փարիզ ժամը 22ի ատենները։

Մասնակցութիւն՝ 139 ֆր.
ամէն բան մէջը, բացի խմիչքէն

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9°)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie pa la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատասխանատու

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր (փասփոր) ի զօրու։

Արձանագրութեան հետ կանխավճար մը՝ Սեպտեմբեր 13էն առաջ։

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը։

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է։

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՏԻԷՓ

Կազմակերպուած Փարիզի Էսաեան Սանուց Միութեան կողմէ։

Ընդհանուրի փափաքին ընդառաջ գալու համար Միութիւնը որոշեց կազմակերպել եղանակի վերջին պտոյտը դէպի ծովափ, Կիրակի Սեպտ. 19ին։

Մեկնում Կիրակի առաւօտ ժամը 7,15ին վերադարձ 22ի ատենները։ Հաւաքատեղի Կառ տիւ Նոռ, Քիւրվէօր սրճարանին առջեւ։

Տեղերը սահմանափակ ըլլալով կը խնդրուի աճապարել արձանագրուելու համար գրելով՝

Պր. Վ. Ասլանեանի 842-08-57
Միսաք Երանեանի 782-61-10
Ծախքերու մասնակցութիւն 20 ֆրանք։

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն գրաւոր, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին ընթացիկ եւ նոր հասցէն։

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով։

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 ֆրանք։

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9°)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծնողներուն թէ՝ իր հովանաւորած դպրոցի 1971–72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1։

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 5–7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9–12, կէսօրէ ետք 2–4։

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ 8։

×

Շաւիլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին այս Հինգշաբթի (Սեպտ. 16)։

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան մօտ կամ տեղւոյն վրայ։

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, Հինգշաբթի օրուան Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 16, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8,30–11,30ին։

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revêtement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU

Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏՈՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

26 Սեպտ. Կիրակի, տօնախմբութիւն եւ մատաղօրհնութիւն Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին։

×

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարեանցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն։

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէռի շքեղ սրահներուն մէջ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԵՐ

ՀՌՈՄԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը, Հռոմի Ռատիօկայանէն 15 վայրկեան տեւող հայկական ձայնասփռում կը կատարուի, իտալական ժամով 17,45ին, որ կը համապատասխանէ Միջին Արեւելքի եւ Պալքանեան երկիրներու ժամը 18,45ին, իսկ Հայաստանի ժամը 20,45ին։

Վերոյիշեալ սփռումները կը կատարուին հետեւեալ ալիքներու վրայ.

Կարճ ալիք 41,38, 31,10, 25,55 մեթր։

Միջին ալիք 196 մեթր։

Սիրով կ'ընդունուին ոչ-քաղաքական բնոյթ ունեցող եւ հայ ժողովուրդը հետաքրքրող բոլոր լուրերը։

Հասցէ.
Sezione Armena' Radio Vaticana, ROMA

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

Le Numéro 0,50 F.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 14 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI 14 SEPTEMBRE 1971

47րդ ՏԱՐԻ — 12214
Fondateur : Schavarch Missakian
47e ANNÉE — N° 12.214

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՆՉՊԷՍ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻ ՈՄՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻ

Հարկ է երբեմն, որ մարդիկ մեռնին, անդրադառնալու համար յանկարծ թէ՝ կ'ապրէին: Այս է նաեւ պարագան Նիկիտա Սերգէեւիչ Խրուշչեւի, որուն ողջ ըլլալը իմացանք, առջի օր, երբ հաղորդուեցաւ իր մահը:

Ոեւէ մէկը չէր սակայն մեռնողը, բայց մարդոց յիշողութիւնը ապերախտ է եւ իր իսկ ժողովուրդը չէր յիշեր այլեւս թէ անոր կը պարտի այն յարաբերական ազատականութիւնը, զոր կը վայելէ:

Արդարեւ, ի նպաստ Խրուշչեւի անհրաժեշտ է չմոռնալ թէ ան համարձակեցաւ — 1956ին — տապալել Ստալինի առասպելը եւ իր քաղաքականութեամբ ծնունդ տալ՝ խաղաղ համակեցութեան:

Խրուշչեւ ժողովրդական դէմք մը դարձաւ իր շրջանին, եթէ նոյնիսկ միշտ լուրջ տպաւորութիւն մը չթողուց: Գիւղացի՝ խորքով եւ բնաւորութեամբ, մնաց հաւատարիմ իր խառնուածքին, նոյնիսկ միջազգային բեմերու վրայ:

Գիւղացի մնալ, իրեն համար, չէր նշանակեր միայն հողը սիրել, այլեւ կօշիկը սեղանին զարնել, Ազգաժողովին մէջ, երբ համաձայն չէր Նիւ Եորքի ճառերուն:

Եթէ առակներու յաճախակի գործածութիւնը, կատակներն ու հաղորդակից բնաւորութիւնը այն տպաւորութիւնը կը թողէին թէ մարդը անվնաս է, ամէն ինչ կը փոխուէր յանկարծ երբ խորհրդային հրթիռներ ճամբայ կ'ելլէին դէպի Քուպա: Այնքանը կը բաւէր որպէսզի մարդիկ յանկարծ յիշեն թէ բարի դիմագիծով այդ նոյն գիւղացին էր նաեւ, որ քանի մը տարի առաջ ժողովուրդ մը ճզմած էր Դանուբի ափին:

Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութենէն արտաքսուած, համայնավար տեսաբան՝ Ռոժէ Կառոտի, անդրադառնալով Խրուշչեւի զոր մօտէն ճանչցած է, կ'ըսէ թէ ան եղաւ համայնավարութեան համար, ինչ որ Յովհաննէս ԻԳ. Եկեղեցիին համար: Այլ խօսքով, ուզեց պատուհանը բանալ, նոյնիսկ դուռը, եւ վերջ տալ քարացած որոշ մտայնութեան մը: Վերջապէս, իր օրով էր, որ հաստատուեցաւ «Կարմիր հեռաձայնը», որ Սպիտակ Տունը ուղղակի կը կապէ Կրեմլինի:

Բայց մարդը պիտի մեռնէր իր բուն մահէն տարիներ առաջ, հոկտեմբերեան խաղաղ առաւօտ մը, երբ Սեւ ծովու ափին, կը փորձէր մոռնալ աշխարհի հոգերը:

Այդ հոկտեմբերը յեղափոխական ոչինչ ունէր եւ ամէն բան շատ բնականոն բնոյթ պիտի ստանար, պաշտօնի ընթացիկ փոփոխութիւն մը, առանց իրարանցումի: Եւ Խրուշչեւ պիտի օգտուէր իր իսկ հաստատած քաղաքականութենէն: Մինչ անցեալին, տապալած ղեկավար մը եղերական վախճան մը կ'ունենար, Խրուշչեւ հանգստեան կոչուած պաշտօնեայի մը տափակ կեանքը պիտի ունենար այլեւս: Ու իր տնակին մէջ, պիտի կարենար խորհրդածել կեանքի ունայնութեանց մասին եւ իր պարտէզը մշակել եթէ Վոլթէր կարդացած ըլլար:

Հոկտեմբերի այդ առաւօտն էր որ կը մեռնէր Նիկիտա Խրուշչեւ, խորհրդային Պետութեան ղեկավար, հին յեղափոխական, վեթերան համայնավար, որ իր երկրին եւ քիչ մըն ալ աշխարհի մէջ, բան մը փոխած էր:

Իսկ, առջի օր, Մոսկուայի մէկ արուարձանին հիւանդանոցի մը անկիւնը, իր մահկանացուն կը կնքէր մարդ մը, որ թէեւ նոյն մարդն էր, բայց կը մեռնէր իբրեւ խորհրդային մի ոմն քաղաքացի:

«ՅԱՌԱՋ»

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՄԱՀԸ

ԱՊԱՍՏԱԼԻՆԱՑՄԱՆ ԱԽՈՅԵԱՆԸ

Մոսկուայի Արեւմտեան շրջանակներն են, որ առաջին լուրը հաղորդեցին՝ Խրուշչեւ զոհ գացած էր Շաբաթ օր, սրտի տագնապի մը: Խորհ. Միութիւնը լուր չունէր տակաւին երբ Արեւմուտքի թերթերը եւ ձայնասփիւռը կուտային լուրը: Արդարեւ ոչ Թաս գործակալութիւնը, ոչ ալ պաշտօնական որեւէ աղբիւր կը տեղեկացնէին խորհրդային բովանդակ ժողովուրդին, թէ կորսնցուցած էր իր նախկին ղեկավարը, որ 11 տարիներ վարած էր աշխարհի մեծագոյն Պետութիւններէն մէկուն ճակատագիրը:

Երրորդ էնֆրաքթիւսն էր, որուն զոհ կ'երթար Նիկիթա Խրուշչեւ, 77 տարեկանին:

Ծնած էր Ուկրայնիոյ մէկ աննշան գիւղը եւ ինք է որ 1959 Սեպտ. 21ին, քանի մը բառով պիտի պատկերացնէր իր կտրած ճամբան, երբ կը խօսէր Հոլիվուտի մէջ.— «Սկսայ աշխատիլ երբ սկսած էի քալել: Նախ ոչխար եւ հորթ կը պահէի Պոմիէշչիկի (հողատէր) մը մօտ: Յետոյ աշխատեցայ գործատան մը մէջ որ կը պատկանէր գերմանացի դրամատէրերու, ապա հանքի մը՝ որ կը պատկանէր ֆրանսացի դրամատէրերու, յետոյ քիմիական արտադրութեանց գործատուն մը, որուն տէրերը Պելժ էին եւ այսօր Խորհրդային մեծ Պետութեան վարչապետն եմ»:

Ընտանիքին մէջ ինը զաւակ էին եւ հազիւ թէ դպրոց գացած էր Խրուշչեւ, ինք է կրկին որ կ'ըսէր «գացի մինչեւ որ սորվեցայ մինչեւ 30 հաշուել, յետոյ հայրս ըսաւ՝ կը բաւէ, մեզի պէս աղքատները երբեք երեսուն ռուբլիէն աւելի չեն ունենար»:

Իր գիւղական մանկութենէն, Խրուշչեւ մեծ սէր մը պահած էր հողին հանդէպ ու նաեւ խոր ըմբռնում մը իրականութեանց:

Երբ հայրը կը մեռնի, 1911ին, Խրուշչեւ 17 տարեկան է եւ գործատունէ գործատուն չարաչար կ'աշխատի: Յեղափոխութիւնը կը մօտենայ եւ անուններ կը սկսին ընտանի դառնալ՝ Լենին, Տրոցկի: Բանուորներ կը խօսին նաեւ Գերմանացիի մը մասին՝ Կարլ Մարքս որ կը յայտարարէ թէ մարդկային ընկերութիւնը կը քալէ դէպի համայնավարութիւն եւ թէ վաղը պիտի երեւի՝ պրոլետարիան: Խրուշչեւ կը սկսի մտնել պայքարի մէջ: Հազիւ կարդալ գիտէ բայց կը ցքնի քարոզչական գրքոյկներու վրայ եւ կը սկսի արդէն ցոյցերու մասնակցիլ եւ խօսք առնել «Լսեցէ՛ք, պրոլետար Խրուշչեւն է որ ձեզի կը խօսի»: Խօսքէն կ'անցնի նաեւ գործի եւ կարմիր պահակներու գունդի մը գլուխը անցած, կը կռուի Գերմանացիներուն դէմ բայց կը պարտուի: Քաղաքացիական պատերազմը կատաղի բնոյթ առած է եւ կը սկսի նաեւ ուրիշ պայքար մը յեղափոխութենէն ծնունդ առած քաղաքական շարժումներու միջեւ — մենշեւիկ, բոլշեւիկ, ընկերային-դեմոկրատ, ընկերային-յեղափոխական: Խրուշչեւ կը սկսի զգուշանալ Տրոցկիէն եւ կը մօտենայ Վրացիի մը՝ Ստալին:

1923ին կ'ամուսնանայ երկրորդ անգամ ըլլալով (առաջին կինը մեռած է 1922ին թիֆիւսէն): Մոսկուայի մէջ կուսակցական տեղական կոմիտէի մը պատասխանատուն է եւ կը բարեկամանայ Լազար Կականովիչի հետ: Այդ շրջանին կը ծագի գիւղացիական ըմբոստութիւնը: Զուլումը անողոք է: Խրուշչեւ կը սկսի մարքսիզմ ուսումնասիրել եւ կը հետեւի ճարտարարուեստի Ակադեմիային դասընթացքներուն եւ փայլուն ուսումներ կ'ընէ: Առաջին անգամ ըլլալով, Ստալին կը լսէ այդ Ուկրայնացիին մասին եւ անոր կը յանձնէ պաշտօն մը՝ Ծրագրի կոմիսարութիւնը: Օր է օր ծանօթ եւ ընտանի դէմք մը կը դառնայ Մոսկուացիներուն: 1934ին Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ է: Սարսափի շրջանն է, հալածանք, մաքրագործում, արիւնալի զտումներ: Կեդրոնական կոմիտէի 138 անդամի վրայ 93ը կը գնդակահարուին: Խրուշչեւ կը նախընտրէ «օդ փոխել» եւ Ուկրայնիա կ'երթայ ղեկավարելու համար տեղւոյն մաքրագործումը: Պատերազմին է սակայն որ Խրուշչեւ աւելի ծանօթ անձնաւորութիւն մը պիտի դառնայ: Ստալինկրատ է երբ քաղաքը վտանգուած է: Զօրավար է եւ պատերազմէն ետք կը նուիրուի խաղաղութեան վերահաստատման Ուկրայնիոյ մէջ: 1948ին բարեփոխում մը ի գործ կը դնէ՝ փոքր կոլխոզներու վերախմբումն է աւելի կարեւոր միաւորներու, նոր արդիւնաբերութիւն մը ձեռք բերելու համար: Այդ առենն է որ Ստալին զինքը Մոսկուա կը կանչէ եւ կը դառնայ քաղաքի մարմնին առաջին քարտուղար: 1950ին Կեդրոնական Կոմիտէի Պրեզիտիումին անդամ է, բայց մինչեւ 1953 Մարտ 5, Խրուշչեւի անունը ծանօթ չէ արտասահման: Այդ օրն է որ աշխարհ կ'իմանայ մեծ բռնակալին՝ Ստալինի մահը եւ միաժամանակ երրեակ ղեկավարութեան մը հաստատումը՝ Մալենկով, Մոլոտով, Բերիա: Խրուշչեւ կը դառնայ Կեդր. Կոմիտէի Ա. քարտուղար: Ամառը սակայն Բերիա կը ձերբակալուի, կը դատապարտուի եւ կը գնդակահարուի: Յաջորդ տարին Մալենկով կը հեռացուի իշխանութենէն: 1957 Յունիսին կը հնչէ Խրուշչեւի ժամը: Նախապէս կուսակցութեան 20րդ համագումարին, որ անկիւնադարձ մը կարելի է նկատել խորհրդային վարչակարգի պատմութեան մէջ, Խրուշչեւ նոր պատկեր մը գծած է Ստալինի: «Ժողովուրդներու հայրը», «բոլոր ժամանակներու, բոլոր ժողովուրդներուն մեծագոյն պարագլուխը», «յառաջդիմական մարդկութեան հպարտութիւնը» նկատուող Ստալին, Խրուշչեւի բերնով կը դառնայ՝ վախկոտ մը, մարդասպան մը, զինուորական խաբեբայ մը, պատմութեան կեղծարար մը: Ճառը մեծ արձագանգ կը գտնէ ներսը թէ դուրսը: Կոմուլքա, որ լեհական բանտերուն մէջ է, զոհ ստալինեան մաքրագործումներու, իշխանութեան գլուխ կը բերուի: Հունգարիոյ մէջ սակայն ազատական մտայնութիւնը աւելի լայն ծաւալ կը ստանայ բայց Խրուշչեւ կը զգայ թէ մինչեւ ուր կարելի է հեռու երթալ ու խորհրդային հրասայլերը կը ղրկէ Փեշտա ճզմելու համար ապստամբ ժողովուրդ մը: Չի բաւեր սակայն եւ 1957 Յունիսին է որ Մոսկուա կը հրաւիրէ Կեդրոնական Կոմիտէի 225 անդամները եւ առիթէն կ'օգտուի չէզոքացնելու համար «հակակուսակցական» խմբակը: Համոզուած համայնավար, անաստուած է, բայց հանդուրժողական քաղաքականութիւն մը կ'որդեգրէ կրօնական հարցերու նկատմամբ: Ճառերուն մէջ իսկ յաճախ կը գործածէ Աւետարանէն խօսքեր: Աւելի առաջ ալ կ'երթայ երբ փեսան — Ալեքսէյ Աճուպէյ — կը ղրկէ Պապին մօտ: Այն ատեն Յովհաննէս ԻԳ.ն է եւ Խրուշչեւ շատ հաւնած է փաչեմ ին թեռիս, հովուական թուղթէն:

Այզընհաուըրի հրաւէրով կ'այցելէ Ամերիկա, 1959ին եւ Տը Կոլի հրաւէրով՝ Ֆրանսա, 1960ին: 1961ին Վիէննայի մէջ կը հանդիպի Քենըտիի, զոր շատ երիտասարդ կը գտնէ: Անոր մահէն ետք է, որ լաւ կը խօսի տարաբախտ նախագահին մասին: 1962ին, կուսակցութեան 22րդ համագումարին կը վերահաստատուի անհատի պաշտամունքի դատապարտումը եւ կը շեշտուի խաղաղ համակեցութեան քաղաքականութիւնը: Բայց 1964 Հոկտեմբեր 13ին երբ Խրուշչեւ կը հանգստանայ Սեւ ծովու ափին, Մոսկուայի մէջ կը հաւաքուի Պրեզիտիումը եւ կ'որոշէ Կեդր. Կոմիտէին պահանջել Խրուշչեւի պաշտօնազրկումը:

Երկուշաբթի օր է միայն, որ Պրաւդա կարճ ղեկոյցով մը կը հաղորդէ Խրուշչեւի մահը, մինչ կը կատարուէր իր յուղարկաւորութիւնը Նովօ-Դիէվիչի գերեզմանատունը, որ յատկացուած է «երկրորդ կարգի» անձնաւորութեանց: Հոն են սակայն Գոգոլ, Չեխով, Ստալինի կինը, նոյնիսկ Կիրով: Ֆրանսայի Համայնավար կուսակցութիւնը նուազ լակոնական է եւ քարտուղարը՝ Ժորժ Մարշէ յայտարարութիւն մը ըրած է ուր վեր կ'առնէ Խրուշչեւի ապաստալինացման եւ խաղաղ համակեցութեան քաղաքականութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

«Հրազդան» նորակառոյց մարզադաշտին մէջ, Սեպտեմբեր 6ին, «Արարատ» յաջողեցաւ 3–2 արդիւնքով պարտութեան մատնել Ուզպէկիստանի ազգային խումբը՝ Թաշքենտի «Պախտակոր»ը:

Խաղի ութերորդ վայրկեանին Էտ. Մարգարեան, որ, ինչպէս յիշատակած ենք բազմաթիւ առիթներով, Հայաստանի եւ Խորհ. Միութեան ամէնէն շատ կոլ արձանագրող մարզիկն է, կը յաջողի գնդակը ուղարկել մրցակցին բերդը: Խաղի 31րդ վայրկեանին՝ Յովհաննէս Զանազանեան, իր կարգին, կ'արձանագրէ երկրորդ կոլը:

Առաջին կիսախաղը վերջ կը գտնէ 2–1 արդիւնքով:

Երկրորդ կիսախաղին Ուզպէկիստանցիք կը փորձեն անկարելին ի գործ դնել՝ պարտութեան մատնելու համար «Արարատ»ը: Երկրորդ կոլի մը արձանագրումով կը թուէր թէ «Պախտակոր» պիտի յաջողէր իր նպատակին հասնիլ: Սակայն, Մարգարով, գրեթէ խաղի վերջաւորութեան, գլխու հարուածով մը գնդակը կ'ուղղէ մրցակցին բերդը:

Այս ձեւով մրցումը վերջ կը գտնէ 3–2 արդիւնքով, ի նպաստ «Արարատ»ին:

Այս յաղթանակէն ետք՝ «Արարատ» վերստին դիրքի բարձրացում կ'արձանագրէ՝ վերագրաւելով իր նախկին՝ երկրորդ դիրքը:

«Արարատ» ցայսօր խաղացած է 23 խաղ եւ ապահոված 30 կէտ: Քիեւի «Դինամօ»ն, որ միշտ առաջին դիրքի վրայ կը գտնուի, 25 խաղի վրայ ունի 40 կէտ:

ՍԿԱՒԱՌԱԿ

Մինսկի Եւրոպայի ախոյենական մրցումներու ընթացքին սկաւառակի արձակման նոր մրցանիշ մը հաստատեց, իգական սեռի մէջ, Երեւանցի հայազգի մարզիկուհի մը՝ Ֆայնա Մելնիք:

Առաջին փորձին մարզիկուհին սկաւառակը արձակեց 62 մեթր 60 սանթիմեթր, իսկ երկրորդին՝ ան հաստատեց աշխարհի նոր մրցանիշը՝ 64 մեթր 88ով:

«Լ'Էքիփ»ի համաձայն «Ֆայնա Մելնիքի ուժականութիւնը մտածել կուտայ մեզի, թէ իր ուժին արտայայտութեամբ, այս հայ մարզիկուհին աւելի լաւ արդիւնքներ կ'արձանագրէ, քան Ֆրանսայի ախոյենութեան մասնակցող տղաքը»:

Ֆայնա Մելնիք անդամ է «Սեւան» խումբին:

ՄՈՒՍԱՍԻՐ ԿՈՂՈՊՏՈՒԱԾ ՈՒԽՏԱՏԵՂԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ասորեստանի թագաւորը Ռուսայի պարտութեան լուրերը ստացած ատեն իր բանակով կը գտնուէր Ուրմիոյ լճին արեւելեան կողմը, ուրկէ արագ ընթացքով մը կը մտնէ Ուրարտուի սահմանէն ներս: Ռուսա հաւաքելով նոր բանակ կը կազմէ եւ ընդառաջ կ'երթայ թշնամիին: Բայց Սարգոն Բ., որ դարձեալ իր լրտեսներուն միջոցով իմացած էր, թէ ո՛ւր բանակեղի հաստատած են Ուրարտացիները, գիշերային անակնկալ յարձակումով մը Ռուսայի բանակը խուճապի կը մատնէ եւ յաղթանակը կը շահի:

Ճակատամարտը տեղի ունեցած է 714-ին, Ուաուշ կոչուած լերան կիրճերուն մէջ: Ուրարտացիներն եւ իրենց դաշնակիցները, որոնց մէջ կը յիշուին Զիկիրտու, Անդիա, Մուսասիր եւ Խուբուշկիա երկիրները, բոլորն ալ Ուրմիոյ շրջանէն, բազմաթիւ սպաննուած, վիրաւոր եւ գերի տուած են. Ռուսա, հաւանաբար վիրաւոր վիճակի մէջ, կրցած է ապաւիլ եւ Տուշպա (Վան) մայրաքաղաքը հասնիլ: Որոշ տեղ մը, Սարգոն հետապնդած է զինք, ապա վերադարձած է իր վրէժը լուծելու համար Մուսասիրէն:

ՄՈՒՍԱՍԻՐԻ ԿՈՂՈՊՈՒՏԸ

Ուրարտուի մէջ խորանալ, մայրաքաղաքին վրայ յարձակում գործել՝ վտանգաւոր բաներ էին, որովհետեւ այս երկիրը տակաւին բաւական ուժ ունէր Ասորեստանի հետ չափուելու համար: Վերջին հաշուով, Սարգոն օգտուած էր Կիմմերներու արշաւանքէն եւ դիւրին յաղթանակ մը տարած: Եթէ վտանգ ըլլար իր յաջողութեան, թշնամին պիտի հետապնդէր մինչեւ անձնատուութիւն: Փոխանակ չահուած յաղթանակը վտանգելու, Սարգոն նախընտրեց չահագործել զայն Մուսասիրի նման անօգնական մնացած փոքր երկրի մը վրայ յարձակելով:

Մուսասիրը, Ուրմիոյ լճին արեւմուտքը գտնուող պզտիկ իշխանութիւն մըն էր. հռչակաւոր էր Ուրարտացիներու պաշտած ամենամեծ աստուած՝ Խալդիի նուիրուած իր սրբատեղիով: Կը կառավարուէր — քուրմ — թագաւորով մը: Ուրզանա անունով, որ երկու մեծ կայսրութիւններու միջեւ ինկած՝ բաւական նեղութիւն կը կրէր, այսուհանդերձ, ցեղային, կրօնական եւ տնտեսական կապերով կը հակէր Ուրարտուի կողմը եւ արդէն, վերջին պատերազմի ընթացքին, Ուրզանա թագաւորը տեսանք Ռուսայի կողքին:

Այս փոքր երկիրը սակայն, իր աշխարհագրական լեռնային դիրքով կը տիրապետէր Հիւսիս. Միջագետքի վրայ եւ, իբրեւ դաշնակից Ուրարտուի՝ վերջինին համար Ասորեստանը սպառնալիքի տակ պահելու յառաջացեալ կայան մըն էր:

Սարգոն շատ աշխատած էր Ուրզանան դուրս բերելու Ռուսայի ազդեցութեան գօտիէն, բայց չէր յաջողած: Այժմ, Ռուսայի վրայ տարած իր յաղթանակէն ետք, բանակները մտցուց Մուսասիր, գրաւեց անոր մայրաքաղաքը եւ աչաւոր կողոպուտի ենթարկեց զայն, ի մասնաւորի Խալդի աստուծոյ նուիրուած հարուստ տաճարը, զոր կառուցած էր Ռուսայի նախնի թագաւորներէն Մենուան:

Անհատնում հարստութեան եւ արուեստի գլուխ–գործոցներու տէր Մուսասիրը, ուր Ուրարտուի թագաւորները յաղթական ամէն արշաւանքէ ետք, առատ եւ թանկագին ընծաներով, կուգային Խալդի աստուծոյ իրենց երախտագիտութիւնը յայտնելու, եւ տաճարին բաժին հանելու իրենց բերած աւարէն: Թագաւորները իրենց ամէնէն արժէքաւոր իրերը, ուրարտացի վարպետներու եւ արուեստագէտներու մեծարուեստ գործերը — ականակուռ սուրեր, նիզակներ, քանդակազարդ վահաններ, արձաններ, ոսկիէ եւ արծաթէ սպասներ, զարդեր, — կը նուիրէին Խալդիի մեհեանին, որ հաւանաբար թագաւորութեան ամէնէն ճոխ թանգարանն էր:

Ասորեստանցիները անխնայ կողոպտեցին զայն: Սարգոնի արձանագրութիւններէն քաղուած համառօտ թուում մը գաղափար կուտայ Մուսասիրի պալատէն եւ տաճարէն վերցուած աւարի մասին: Ոսկի — մէկ թոն ձոյլ ոսկի. 7 ականակուռ սուր. 6 վահան, 66 քիլօ զարդեղէն: Արծաթ — 11 փորագրեալ բաժակ, 34 մեծ եւ պզտիկ գդալներ, 54 թանձր բաժակ, գաւաթ, 5 արկղ, զանգակ, եւայլն, 96 սուր եւ այլազան զէնքեր, 12 քանդակազարդ մեծ վահաններ, 129 այլազան սպասներ եւ իրեղէններ, 33 սայլեր, աղեղներ, եւայլն, 393 մեծ ու փոքր բաժակներ: Պրոնզ եւ պղինձ — 108 թոն ձուլուած պրոնզ, 331.138 պղնձէ մեծ ու փոքր վահաններ, սաղաւարտներ, զրահներ, սուրեր, գլխանոցներ, եւայլն, 768 մեծ ու փոքր կաթսաներ, ամաններ, սըրբազան անօթներ, 4 տաճարական արձաններ, Ուրարտուի Սարդուրի Ա. թագաւորին արձանը՝ աղօթելու դիրքով, իր պատուանդանով միասին. նոյն Սարդուրի թագաւորին արձանը կողքին՝ ցուլ մը, կով մը եւ իր հորթուկը (ամբողջին ծանրութիւնը 1800 քիլօ), Ռուսա թագաւորին արձանը՝ երկու ձիերու լծուած կառքը եւ կառապանը, իրենց պատուանդանով միասին ու հետեւեալ արձանագրութեամբ. «Երկու հրիվարներովս ու կառապանովս ամբողջ Ուրարտուն վերանուաճեցի»:

ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԴԱՇՏԻ ԼԻՃԵՐԸ

—o—

Ո՞ր լիճերու մասին է խօսքը:

Այս տարածքին վրայ դարերէ ի վեր յայտնի է միայն մէկը՝ Այղըր լիճը, որու անունին կապուած են բազմաթիւ զրոյցներ ու աւանդապատումներ…: Այղըր լիճէն է որ սկիզբ կ'առնէ Մեծամօր գետը եւ իր զուլալ ջուրերը կը խառնէ մայր Արաքսին: Լիճը մեծ մակերես չունի, բայց խորունկ է: Տասնամեակներէ ի վեր անոր ջուրը կ'օգտագործուի ոռոգումի, ինչպէս նաեւ Էջմիածնի եւ Հոկտեմբերեանի շրջաններու բնակչութեան կարիքներուն համար: Փոխուած է Այղըր լիճի շրջապատը, դարձած է ինչպէս այդ շրջաններու աշխատաւորներուն, նոյնպէս Երեւանցիներու հանգիստի սիրելի վայրերէն մէկը: Լիճի այգեստան դարձած ափերուն կառուցուած են հանգիստի տուներ, ուր ամառուան տաքին կը կազդուրուին ու կը հանգստանան հողի մշակներն ու շինարարները:

Այղըր լիճը շատ բան փոխեց Արարատեան դաշտի մէջ: Ամէն բանէ առաջ ան անսպառ աղբիւր հանդիսացաւ նոր լճակներու ստեղծումին. անոնք տարիէ տարի կ'աւելնան ու կը հարստացնեն Արարատեան դաշտի բերքն ու բարիքը: Ճիշդ այս լիճերու մասին է խօսքը:

Այղըր լիճի հարազատ զաւակներուն ծնունդը սկսած է երկրորդ համաշխարհային պատերազմէն առաջ: Հայաստանի ժողովրդական տնտեսութիւնը բուռն վերելք կ'ապրէր, կը կառուցուէին քաղաքներ, գործարաններ եւ բնակելի շէնքեր. իսկ ասոր համար անհրաժեշտ էր շինանիւթ եւ բարձրորակ աւազ: Եւ ահա աւազահանքեր գտնուեցան Արարատեան դաշտավայրը՝ Արաքսի հովիտին մէջ: Հոկտեմբերեանի շրջանի Երասխահուն գիւղի շրջապատին մէջ շահագործումի յանձնուեցան աւազի հանքերը: Այնտեղէն այդ շինանիւթը լուացուած վիճակի մէջ կը տարուէր դէպի կառոյցները…: Հանքերը աստիճանաբար կ'ընդարձակուէին, իսկ դատարկ տարածութիւնները աննկատելիօրէն կը լեցուէին Մեծամօրի անուշահամ ջուրերով: Տարիներ անց՝ հանքերը սպառեցին իրենց հնարաւորութիւնները, եւ քսան հեքթարէն աւելի տարածութիւնը լիովին յանձնուեցաւ ջուրի տիրակալութեան: Այդպէսով ստեղծուեցան առաջին լճակները: Սկիզբը անոնց մէջ ոչ մէկ բուսականութիւն կար, ոչ ալ ձուկ. որովհետեւ լճակները միացած չէին մեծ ջուրերուն: Սակայն մարդիկ հսկայ մեքենաներով առուներ բացին եւ նորաստեղծ լճակները միացուցին Արաքսի հունին: Շուտով երեւաց եղէգը, որ փարթամօրէն աճեցաւ ու գեղեցիկ տեսք տուաւ շրջապատին: Բայց իսկական գեղեցկութիւնը եկաւ լիճերու ափերուն հետ, երբ Արաքսէն եւ Այղըր լիճէն մուտք գործեցին ձուկերը: Կողակն ու բեղլուն, լոքօն ու ծածանը դարձան Արարատեան լճակներու առաջին բնակիչները:

Արարատեան դաշտավայրի լճակներու երկրորդ խումբը ծնունդ առաւ Հոկտեմբերեանի շրջանի Սովետական կայարանի շրջանին մէջ: Այս լճակները ստացան Եղէգնուտի լճակներ անունը: Հինգ լիճ կայ այստեղ: Անոնց ընդհանուր մակերեսը կը կազմէ շուրջ 190 հեքթար: Անոնք նոյնպէս կապուած են իրարու:

Լիճերու երրորդ խումբը, որ հիմնաքար Ջանց կ'առնենք յիշատակել Մուսասիրէն Սարգոն թագաւորի տարած հազարաւոր գերիները, անասունները եւ այլ կարգի աւարը: Խորսապատի մէջ, պեղումները ի յայտ բերին 160 թոն երկաթ, որուն մեծ մասը հաւանաբար Մուսասիրէն տարուած էր:

Նիւթական այս բոլոր վնասները երեւի այնքան չեն ազդած Ռուսայի վրայ, որքան սրբատեղիի ոտնակոխումը եւ յատկապէս Ուրարտացիները հովանաւորող Խալդի աստուծոյ հսկայ արձանին գերեվարուիլը: Ասորեստանեան յետագայ տարեգրութեանց մէջ կը յիշուի, որ արդէն վիրաւոր Ռուսայի երբ այս լուրը կը բերեն, չափազանց կը յուզուի եւ ինքզինք դաշունահարելով անձնասպան կ'ըլլայ:

Խալդի աստուած, որ Դուր Շարրուկին (Խորսապատ) տարուած էր, որպէսզի զոհեր ընդունի եւ իր նոր երկրպագուները պաշտպանէ, օգտակար չեղաւ բնաւ Ասորեստանցիներուն: Տարի մը ետք, համաճարակ հիւանդութիւն մը հազարաւորներ կը հնձէր Ասորեստանի մէջ. աղէտը վերագրուեցաւ Խալդիի բարկութեան եւ Սարգոն շուտով արձանը վերադարձուց Մուսասիր:

Այսպէս ալ վերջացաւ երկու կայսրութիւններու Ռուսա – սարգոնեան պայքարի փուլը, իրենց յաջորդներուն կողմէ շարունակուելու համար, թէեւ շատ աւելի մեղմ թափով մը:

Այժմ երբ պիտի ձեռնարկուի Խորսապատի ջրասոյզ հնութիւններուն (որ ըսել է նաեւ՝ կարեւոր մասով մը Մուսասիրի ուրարտական գանձերուն) փնտռտուքին, մաղթելի է, որ հնագէտներուն ճիգը յաջողութեամբ պսակուի եւ դարձեալ լոյս աշխարհ բերուին Արեւելքի եւ նախահայկական Հայաստանի հնագոյն քաղաքակրթութեան այդ գանձերը, որոնք 128 տարիէ ի վեր յանձնուած են Տիգրիսի ալիքներու քմայքին: Մաղթելի է նաեւ, որ վերստին ձեռնարկուի Խորսապատի պեղումներուն, ուր, բարեբախտաբար, պահուած կը մնան շատ կարեւոր գանձեր եւ նոյն ինքն Մուսասիրի թալանման տեսարանը պատկերացնող քանդակներուն մեծ մասը:

Ե. ՓԱՄՊՈՒՔԵԱՆ

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ.ն ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Մեր երկրորդ այցելութիւնը նորէն ընկեր Շահպազին հետ, իթթիհատականներու քաղաքացիական ակումբին ներկայացուցիչ Աթթար Զատէին տունն էր: Քանի մը պատշաճ խօսքերով միայն մեզ ընդունեցաւ: Այս ալ հին տարազով մօլեռանդ հայատեաց Թուրք մըն էր, չէյխի, մօլլայի տարազներով, մթին աչքերով, քովը քանի մը անձեր նստած էին: Վերադարձանք: Շահպազ յուսախաբ թուեցաւ ինծի:

Մեր ու Կարմիր Խաչին կողմէ սարքուած լսարաններուն Շահպազ քանի մը անգամ ներկայ եղաւ եւ խօսեցաւ: Արտայայտութիւնները հռետորական ու յըստակ էին, դիրքը դէպի հակառակորդը՝ բորբ ու վճռական էր:

Շահպազ դեռ Տիգրանակերտ էր երբ հեռագիր ստացաւ Պոլսէն, ուր կը տեղեկացուէր իրեն թէ՝ ինքն ալ, նորահաստատ «Ազատամարտ» թերթին խմբագրական մարմնին մէջ գրուած է…: Շա՜տ հրճուեցաւ: Խօսքին հետ գրեթէ ալ կը սիրէր…: Մեկնեցաւ դէպի Բալու, կազմակերպական գործեր լրացնելու, ապա Պոլիս երթալու համար:

Մինչեւ այդ օրերուն, Տիգրանակերտի մէջ Հ. Յ. Դ. էր իբրեւ յեղափոխական-քաղաքական կազմակերպութիւն հրապարակի վրայ: 1895ի կոտորածներուն հնչակեան անուան տակ, քանի մը խումբեր եղած են ու ազգասիրական ոգիով ժողովրդական դիմադրութիւններուն օգնած են, բայց անկից վերջ, մինչեւ Սահմանադրութիւն, հետք, նշան չկար անոնցմէ:

1909ի վերջերուն Պիթլիսի ուղղութիւնով Սեբաստացի Հերոս Մուրատն ու Վանեցի գործիչ Ղեւոնդ Մելոյեանը եկան Տիգրանակերտ: Երկուքին ալ ներկայութիւնը իբրեւ գործիչներ ազդեցիկ ու օգտակար եղաւ մեզի, մանաւանդ փէտայի հերոս Մուրատը, իր հերոսական անցեալով, իր Փիզիքական կերպարանքով, խոր տպաւորութիւն թողուց մեր նորահաս մարտունակ երիտասարդութեան վըրայ:

Թուրքերը սակայն տեսնելով զայն, ձիու վրայ, իր կորիճի կերպարանքով, ու լսելով որ ան 1905ի հայ – թաթարական կռիւներուն, փոխադարձ հատուցումներով, Ջարդարար Թաթարները կոտորած է, «Գասապ Մուրատն» է, մեծ աղմուկ ու գրգռութիւն առաջ բերին, պահ մը խորհեցանք որ բախումներ ալ կրնան տեղի ունենալ: Կուսակալը Մուրատը իր մօտ յատկապէս հրաւիրեց ու խնդրեց, որ անդորրութեան համար, ձգէ Տիգրանակերտը ու հեռանայ: Մուրատ մեկնեցաւ Խարբերդ: Ատեն մը վերջ Մելոյեանն ալ Հալէպի ուղղութեամբ Պոլիս մեկնեցաւ:

Մուրատէն եւ Մելոյեանէն յետոյ, Հալէպէն Ֆէրիտ Ճէմիլը (Տիգրան Ամաէհեան, Ծամհուր) հրաւիրեցինք որպէս գործիչ Տիգրանակերտի: Սեբրդցի էր Ֆէրիտ Ճէմիլ եւ աւարտած էր Կարնոյ «Սանասարեան»ը. ջերմասիրտ, դիւրահաղորդ, հայրենակարօտ հոգի մըն էր: Երբ Տիգրանակերտ եկաւ, դէմքին ու ձեռքերուն մորթերը խանձուած, աչքերը վնասուած էին…: Ճէմիլ Ֆէրիտ 1909ին Կիլիկիոյ ջարդերուն, Հալէպի ու Այնթապի մէջ, ինքնապաշտպանութեան համար պայթուցիկներ պատրաստելու կը լծուի… անակնկալօրէն ռումբ մը պայթելով, զայն ու Արմէն Թոփճեան անունով ազնիւ ընկեր մը մանաւանդ, մահացու կերպով կը վիրաւորէ: Ֆէրիտ Ճէմիլ Փետրուարեան ապստամբութեան նախօրեակին՝ Հայկական եռագոյնը՝ Երեւանի Խորհրդարանին վրայ կոթողած միջոցին կը զարնուի եւ կը նահատակուի, համայնավար գնդակէ մը:

×

Մեր գործունէութեան ընդարձակումներով, Խանչարակլի (Խաչճամբայ) Դաշնակցութեան համար տուն մը վարձեցինք: Այլեւս մեր բոլոր ժողովները, մեր Կ. Խաչի, պատանեկան, արհեստակցական միութիւններուն ալ ժողովները հոն տեղի կ'ունենային: Թատերաբեմ մըն ալ շինեցինք, դասախօսութիւն, բանախօսութիւն լսարան: Ընկերներ գաղափարը ունեցան ու կազմեցին արդիական բազմազան փողերով ու գործիքներով նուագախումբ մը (պէնտաֆմուզիք). այս փողով ու թաֆֆերով ու թմբուկներով նուագախումբին, Ս. Սարգիս թաղի մեր ամենագործօն ու համեստ ընկերներէն Օննիկ եւ Երեմիա Մուրատեան եղբայրներն էին: Այդ օրերուն Թրքական մանիներու եւ շարքիներու տեղ ազգային, յեղափոխական սրտայոյզ ու ոգեւորող երգերը, Կոմիտասին, Սինիին, Ճիւանիին հոգեպլից տաղերը կը լսուէին, որոնց ուսուցման եւ տարածման մէջ Ճէմիլ գլխաւոր դեր կը կատարէր, ջանքեր կը թափէր:

Ինքնապաշտպանութեան գործը աւելի ամուր հիմերու վրայ դնելու համար, կազմեցինք զինական մարմին մը, որ կը ճգնէր քաղաքին ու շրջաններու համար, Հայութիւնը զինել հաւանական դէպքերու դէմ:

ՅՈՎՀ. ԵՐԻՑԵԱՆ

(7 Շար.)

գրուած է 1966 Թուականին, կը տարածուի Արեւիկ գիւղի շրջանին մէջ: Արեւիկի լիճերու տարածքը 50 հեքթարէն աւելի է: Այստեղ նոյնպէս աւազահանքերը ըսպառած են եւ տեղի տնօրէնը դարձած են ձուկերն ու բուսականութիւնը:

Այս տեսակի լիճերու չորրորդ խումբը կը գտնուի Ջանֆիդայի շրջանը: Ի տարբերութիւն միւս լիճերուն, այստեղ տակաւին կ'օգտագործուին աւազահանքերը: Զարգացած տարածութիւնը, որուն վրայ գոյացած են լիճերը, ընդամէնը 50 հեքթար է: Սակայն մեծ է հեռանկարը: Օգտագործուող աւազահանքերուն մէջ տակաւին շատ ընելիք կայ, որովհետեւ այդ շինանիւթը առատ է հանքերուն մէջ: Տարիներ ետք, երբ սպառի աւազը, լիճերու մեծութիւնը կրնայ հասնիլ հազար հեքթարի:

Օգտագործուող աւազահանքերու թիւին կը պատկանի նաեւ Բաղալ գիւղի հանքը: Այստեղ, սակայն, չատոնց գոյացած են արդէն ջրային մակերեսներ: Հեռու չէ այն օրը, երբ Բաղալի աւազահանքերը տեղի կուտան եւ 150 հեքթարի վրայ կը ստեղծուի գեղեցիկ լիճ մը:

Հեռանկարային են Թանչպարի լիճերը: Մեծամօր գետը կ'անցնի ասոնց մէջէն եւ առատօրէն կը սնուցանէ զանոնք: Մօտ ապագային Թանչպարի լիճերու մակերեսը կը հասնի շուրջ 200 հեքթարի:

Արարատեան դաշտավայրի լիճերը փոխած են շրջապատի տեսքը եւ կլիման: Բոլոր լճակներուն մէջ կ'աճին եղէգը եւ ջրային միւս բոյսերը: Լիճերու ջուրը մաքուր է եւ քաղցրահամ: Ասոնք նպաստաւոր պայմաններ են ձուկերու բազմացման եւ տարածման համար: Լիճերու խորութիւնը մէկուկէսէն հինգ մեթր է: Ամառուան տաք օրերուն՝ լիճերու ջուրը կը տաքնայ մինչեւ 25 աստիճան, իսկ ձմրան՝ կ'իջնէ մինչեւ հինգ աստիճանի: Վերջին տարիներուն յատկապէս շատցած են ձկնապաշարները վերոյիշեալ լիճերուն մէջ: Այժմ այստեղ կ'աճին շուրջ 20 տեսակի ձուկեր, որոնք գլխաւորաբար Արաքսէն կը բարձրանան դաշտավարի լիճերը:

Ջրամբարներու հարստացման ուղղութեամբ կարեւոր գործ կը կատարեն Հայաստանի բնութեան պահպանութեան ընկերութիւնը, որսորդներու եւ ձկնորսներու Հանրապետական ընկերութիւնը: Անոնց ջանքերով քանի մը տարի առաջ բերուեցան խեցգետիններ ու ձգուեցան լիճերուն մէջ՝ բազմացումի նպատակով: Այժմ անոնք բազմացած են եւ հարստացուցած լիճերը:

Քանի մը տարի եւս կ'անցնի եւ Արարատեան դաշտավայրի աղօտ հողերուն մէջ, քանի մը հազար հեքթար տարածութեան վրայ կը ծփան կապուտակ լճակները:

Մ. ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

«Հայրենիքի Ձայն»

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

«ՓՐԿԵՆՔ ՎԵՆԵՏԻԿԸ...»

«Փրկենք Վենետիկը, Տաճերու քաղաքը»: Այս խօսքով փակեց իր ճառը՝ Ռընէ Հիւկ, անդամ Ֆրանսական Ակադեմիային: Ճառ՝ զոր արտասանեց Յուլիս 26ին, Վենետիկի մէջ, ի ներկայութեան բոլոր անդամներուն միջազգային յատուկ Յանձնախումբի մը, որ կը դրաղի Ադրիականի Դշխոյին վտանգուած ապագայով:

Անզուգական քաղաք մըն է Վենետիկ, որ կառուցուած է կամուրջներով միացած հարիւրաւոր կղզիներու վրայ: Փողոցներ չկան, այլ կան ջրանցքներ, նրբանցքներ, փոքրիկ հրապարակներ, եկեղեցիներ եւ պալատներ, գոթական ու բիւզանդական արուեստի գլուխ գործոցներ:

Վենետիկի ծովալճակին մէջ կը հանգչի նաեւ Սուրբ Ղազար կղզեակը, Մխիթար Աբբահօր բոյնը, հոգեւոր եւ մշակութային ակութը եւ փառքը Հայութեան:

Վենետիկի ապագան կը հետաքրքրէ, հետեւաբար, նաեւ Հայերը:

Իտալական կառավարութիւնը եւ Իւնեսքօ ձեռք ձեռքի տուած են ի փրկութիւն Վենետիկի, որ հետզհետէ կը կքի աւազախառն հողին մէջ, ջուրերու մակընթացութեան տեւական սպառնալիքին տակ:

Յիշեալ Միջազգային Յանձնախումբին նախագահն է Ռընէ Հիւկ: Իտալացիներ, Ֆրանսացիներ, Գերմանացիներ, Անգլիացիներ, Ռուսեր եւ Ամերիկացիներ կը մասնակցին Յանձնախումբին:

Համաշխարհային երկրորդ պատերազմի ընթացքին՝ Վենետիկ զերծ մնաց ռմբակոծութենէ, իբրեւ գերազանցօրէն գեղարուեստական քաղաք:

Բիրտ ուժին յաղթեց գեղեցկութիւնը:

Թէ՛ Ռընէ Հիւկ, թէ Ռընէ Մահէօ, Իւնեսքոյի նախագահը, յայտարարեցին թէ ճարտարարուեստական զարգացումը պէտք չէ վնասէ Վենետիկի:

Ճարտարարուեստը կը սպաննէ գեղարուեստը:

Վենետիկ պէտք չէ զոհուի, գոչեցին Յանձնախումբին բոլոր անդամները:

Յանձնախումբը կազմուած է 1969ին եւ կը վայելէ Իւնեսքոյի բոլորանուէր աջակցութիւնը:

Վենետիկի փրկութեան հարցը սովորական հանգամանք մը ունի, կ'ըսեն միջազգային գեղարուեստական շրջանակներուն մէջ:

Պալատներուն եւ եկեղեցիներուն ներքեւ հողը տեղի կուտայ, ծովը կը մակընթանայ, ծառերը կը փտախնան, աշխարհահռչակ նկարները կը տժգունին, Վենետիկ դանդաղօրէն կը մահանայ:

Վենետիկի ողբերգութիւնը կը կայանայ իր հմայքին մէջ իսկ: Հմայքը ջուրն է:

Հարիւր ութսուն ջրանցքներ, բազմահարիւր նրբանցքներ, 378 կամուրջներ, 450 պալատներ, հարիւրաւոր եկեղեցիներ, տասը հազար արուեստի գործեր ջուրերու սպառնալիքին տակ են:

Ջուրը կը կրծէ շէնքերուն հիմքը, աղային խոնաւութիւնը կ'ուտէ պատերը:

Վենետացիի մը կեանքի տեւողութեան ընթացքին (եօթանասուն տարի) Ադրիականի Դշխոն կը կքի քսան սանթիմեթր:

Եթէ այսպէս շարունակուի, կ'ըսեն մասնագէտները, հազարամեակի մըն ընթացքին շէնքերուն առաջին յարկը ջուրերուն տակ պիտի մնայ: Ահազանգը կը հնչէ:

Վենետիկ ջրամոյն պիտի ըլլայ: Նախապէս, մինչեւ ԺԸ. դարու վախճանը, հարիւր տարին անգամ մը, Վենետիկ կը կքէր տասներկու սանթիմեթր: ԺԹ. դարու ընթացքին՝ սկսաւ կքիլ քսան սանթիմեթր, իսկ այժմ այս քանակութիւնը բարձրացած է երեսուն սանթիմեթրի, մանաւանդ Վենետիկի շրջակայքը հիմնուած կարգ մը ճարտարարուեստական կառոյցներու հետեւանքով:

Փրկենք Վենետիկը, կ'աղաղակեն աշխարհի բոլոր գեղարուեստասէր մարդերը: Միայն գեղարուեստասէրնե՞րը: Նաեւ, մանաւանդ, հաւատաւոր մարդերը, որովհետեւ Վենետիկ գոհար մըն է, որ կը զարդարէ քրիստոնէական քաղաքակրթութեան ճակատը:

ԿՈՐԻՒՆ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՎԻԷՆՆԱ

Ի շնորհակալութիւն Գերյծ. Հ. Մեսրոպ Արք. Հապոզեանի 40ամեայ արքայական գործունէութեան, եւ ի պատիւ Նորընտիր Աբբահօր՝ Հ. Գրիգորիս Վրդ. Մանեանի, Մխիթարեան Գրավաճառանոցս կազմակերպած է՝ Մեծ վիճակահանութիւն:

Պատասխանեցէք հետեւեալ հարցումներուն.

1) Ո՞վ է Մխիթ. Միաբանութեան հիմնադիրը, ո՞ւր ծնած և ե՞րբ վախճանած է:
2) Աստուածաշունչի առաջին եւ երկրորդ տպագրութիւնները... ե՞րբ:

3) Հայոց աշխարհակալ մեծ թագաւորը եւ տիրած երկիրները...

4) Հ. Հ. Ալիշան, Ղ., Ակինեան Ն., Այտընեան Ա., Բագրատունի Ա., Գաթըրճեան Յ., Կոգեան Ս., Հացունի Վ., Հիւրմիւզ Ե., Տաշեան Յ., Գալէմքեարեան Գ., իսկ անունե՞րը...

5) Լեւոնուս, Նանսէն եւ Ուիլսըն՝ իտալացի՞, թէ...

6) Առաջին հայերէն գիրքն ու թերթը՝ ո՞ւր եւ ե՞րբ հրատարակուած են:

7) Յիշել Հ. Ակինեանի ու Հ. Տաշեանի գործերէն երեքական երկասիրութիւններ:

8) Յիշել Հ. Ալիշանէն և Հ. Ա. Ղազիկեանէն երեքական երկեր:

9) Ո՞վ է Հայկ Դիւցազն գրքին հեղինակը. իսկ Քննական Քերականութիւն արդի հայերէն լեզուի, Հայաստան Ս. Գրքի մէջ, Անգիտաց անպէտ, Հացին երգը, Լուռ ցաւեր, Վէրք Հայաստանի, Գիւղը, Վիշապների աշխարհում, Մուսա Տաղի 40 օրերը գրքերուն հեղինակնե՞րը:

Այս հարցումներուն լրիւ ու ճշգրիտ պատասխան ուղարկողները պիտի մասնակցին հետեւեալ մրցանակներուն.

Ա) Մրցանակ սաւառնակի երթուդարձի տոմս դէպի Վիէննա:

Բ) Մրցանակ Հանդէս Ամսօրեայի հաւաքածոն, 1889–1971:

Գ.–Դ.) Ազգ. Մատ.ներու հաւաքածոն, 218 հատոր:

Ե.–Զ.) Արեգ գրական թերթի հաւաքածոն, 1922–24:

Է.–Ը.) Շէյքսփիրի 4 եւ Հ. Համբարձումեանի 3 հատորները:

Թ.–Ժ.) Յուշարձան, Մխիթ. Տօնացոյց եւ Յուշամատեան Խատրջուրի:

ԺԱ.–ԺԲ.) Այտըն–Բէօմ երգեցողութիւնք Ս. Պատարագի, նուագախումբ:

ԺԳ.–ԺԴ.) Ակինեան Հ. Ն.ի եւ Ոսկեան Հ. Հ.ի երկերէն երեքական օրինակ:

ԺԵ.–ԺԶ.) Հայ արժէքներ եւ արժանիքներ, Վերելք տարեգիրք, Որին:

Պայմաններ՝

ա) Պատասխանները հասցնել ամէնէն ուշ մինչեւ 1972 Դեկտ. 1:

բ) Առաքողի հասցէն որոշ կամ մեքենագիր:

գ) Մասնակցողները կը վճարեն երկուտոլար թղթակցութիւններու համար:

դ) Վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ 1972 Դեկտ. 10ին:

ե) Մրցանակ ստացողներու անունները պիտի հրատարակուին թերթերու մէջ:

զ) Այս առիթով հայ գրավաճառներն ունին 50 առ հարիւր զեղչ մեր բոլոր հրատարակութիւններուն վրայ, 1972 տարեշրջանին միայն:

է) Թղթակցութիւնք կատարել հետեւեալ հասցէով.

P. R. K. Verlagsbuchhandlung
Mechitaristeng. 4
1070 WIEN, AUSTRIA

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Բայց հազիւ թէ սենեակ մտած էի, երբ երկու հոգի, որոնք կ'երեւի թէ դրան ետեւը պահուըտած էին, վրաս յարձակեցան եւ ձեռքերս բռնելով գլուխէս կաշիէ գդակ մը անցուցին, որ բերանս եւ աչքերս բոլորովին ծածկեց եւ միայն քիթս ազատ ձգեց որ շնչահեղձ չըլլամ... Վախցայ եւ ուզեցի պոռալ, սակայն գդակը բերանս այնպէս մը սեղմած էր որ անկարելի եղաւ... Զգացի որ գիս վեր կը վերցնէին՝ սեղանի մը վրայ կը պառկեցնէին եւ ոտքերս բռնալով այդ սեղանին կը կապէին...

Ուզեցի շարժիլ, բայց անկարելի եղաւ... այնքան ամուր կապուած էի որ կարծես թէ մարմինս սեղանին հետ մէկ մարմին եղած էր...

Երբ այդ կապելու արարողութիւնը լըրացաւ, մարմինս պատռող դանակ մը եւ սրտէս ելլող սուր ցաւ մը զգացի... Այդ ցաւը այնքան ուժգին էր որ նուաղեցայ, եւ գիտակցութիւնս կորսնցուցի:

Այս ըսելով Սելիմ գլուխը երկու ձեռքերուն մէջ առաւ եւ հառաչ մը արձակեց:

Այիշէ փութաց մերկ թեւերը անոր վզին փաթթել:

— Ոչ, ոչ, չեմ ուզեր որ տխրիս, բարի Լալաս, ըսաւ Ջէրքէզուհին մխիթարութիւն առթող դղուալից շեշտով մը: Աստուած, հոն վերը, շարունակեց ան, պիտի վերադարձնէ քեզ այն բանը զոր հոս վարը Եւրոպացիները խլեցին քեզմէ:

Այս խօսքերուն վրայ ծերուկ ներքինին ձեռքերը յանկարծ վար առաւ եւ շուրջը դիտելէ ետք, դէմքը Այիշէի կողմը դարձուց եւ զայրացումէ խեղդուած ձայնով մը գոչեց.

— Ո՛չ, անոնք Եւրոպացիներ չէին, ոչ, ասիկա վատ ստութիւն մըն էր որ այն ատեն հաւատացի եւ մինչեւ այն օրը շարունակեցի հաւատալ, ուր կուրցած աչքերս բացուեցան եւ իրականութիւնը տեսայ:

— Ուրեմն Եւրոպացիներ չէի՞ն անոնք, հարցուց Այիշէ հանըմը զարմացած:

— Ոչ, ոչ...

— Ի՞նչ էին:

— Թուրքեր:

— Ա՜հ...

— Այո, Թուրքեր էին որոնք դիտմամբ մեզի այնպէս հաւատացնել կուտային, որպէսզի Եւրոպացիները արհամարհենք եւ Եւրոպացիներուն հանդէպ ունեցած այդ արհամարհանքնիս իրենց զաւակներուն ալ փոխանցենք: Այո, Թուրքեր էին որոնք Եւրոպացիի տարազով ծպտեալ մեր գիւղերը կ'արշաւէին... եւ իրենց եսամոլութեան սիրոյն մեր կեանքերը կը փճացնէին... Այդ վատերը մեզ անզգայ կենդանիներու կը վերածեն, որպէսզի իրենց կիները մեզմէ վախնալիք բան մը չունենան... եւ իրենց վայելքին սիրոյն մարդկային էակներ ստեղծագործութենէ կը զրկեն զոր Աստուած պժգալի անասունէ մը անգամ զրկած չէ...

— Ա՜խ, շարունակեց ներքինին, սպառնալից բռունցքները սեղմելով, որքան կը փափաքիմ մեռնելէս առաջ այդ վատերէն վրէժս լուծել, որքան կ'ուզեմ իրենց այս եսամոլութիւնը պատժել...

Սեւամորթին ցասումի այս պոռթկումին վրայ, հանըմին աչքերը տարօրինակ փայլ մը ստացան: Գաղափար մը զոր մտքին մէջ անգամ երբեք պիտի չյանդգնէր կազմել արդէն կազմուիլ սկսած էր եւ յամառօրէն կ'աճէր:

Ներքինին իր գոյութեանը փճացման պատճառ հանդիսացող Թուրք մեծամեծները կ'ատէր: Այս ծերուկն ալ ատեն մը երիտասարդ եղած էր եւ իբրեւ երիտասարդ ինքն ալ սիրած էր եւ իր այդ հին սէրին սերմը տակաւին հոգւոյն խորը արմատացած կը մնար: Սիրող մարդ մը երբ իր սիրոյ սկզբնաւորութեանը մէջ դժբախտութեան տառապանքը կրէ, սրտին մէջ ուրիշի մը սիրոյ դժբախտութենէն թրթռացող թել մը կը պահէ: Ներքինիին սրտին մէջ սիրոյ այդ թելը դեռ հաստատ կը մնար եւ ժամերով այնքան ներդաշնակութեամբ հնչած էր: Դէպի անցեալը ունեցած այնքան նախնական, այնքան բնախօսական կարօտութիւնը յանկարծ քնացած հոգւոյն մէջ արթնցաւ եւ տաք արցունքներով դուրս պոռթկաց: Արդեօ՞ք այդ անզգայ ծերուկը պիտի կարողանար այդ մանկամարդ կնոջ սէրին համակրիլ եւ իր իսկ հաստուցումին համար իրեն օգնութեան գալ: Արդեօ՞ք պիտի կարենար այդ խաղաղասէր հոգին փոթորկոտ հոգիի մը օգնութեան փութալ: Այիշէ որոշեց անգամ մը փորձել:

Ներքինիին ցասումէն օգուտ քաղելով, անոր ձեռքը բռնեց ու գոչեց.

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Սէն Ռաֆայէլէն Տէր եւ Տիկին Տաճատ Տողրամաճեան իրենց քեռայրին Պ. Վահէ Վարդանեանի մահուան առթիւ 50ական ֆր. կը նուիրեն Կապ. Խաչի կայանին եւ Կ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղին։ (Կայանի գումարը ստանալ «Յառաջ»էն)։

Այս տխուր առթիւ Կապ. Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղի ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն ընկերուհիներ Զարուհի եւ Ազատուհի Տողրամաճեանի։

×

Միջիկանէն, Տէր եւ Տիկին Հ. Զալըալեան 10 տոլար կը նուիրեն «Յառաջ»ի, ի յիշատակ իրենց քեռայրին՝ Մեսիա Մեսիկեանի (մեռած Մարսէյլ)։

ՆՈՒԷՐ

Շաւիլէն Տիկին Ազնիւ Պարոնեան Հայաստան մահացած իր եղբօր Թագւոր Եսայեանի յիշատակին 50ական ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի կայանին եւ «Յառաջ»ին։ (Ստանալ «Յառաջէն»)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Առաքելեան Թորգոմ Սարգսի, ծնած 1908ին Աշտարակի շրջանի Եղուարդ գիւղը, կնոջ անունն է՝ Մայրանոյշ, տղուն՝ Ալբերտ, կը բնակին Երեւան, Վերին Ձէյթուն, Գաստելոյի 4րդ փողոց, 6ա շէնք, իրմէ լուր չկայ հայրենական պատերազմէն ի վեր։

×

Հրաչ Սուլթանեան, հօրը անունը՝ Թադէոս, Արտաշատէն (նախկին Կամարլու)։ Լուր ունեցողներէն գրել՝

Վ. ԽԵՐՈՑԵԱՆ
11, Sentier des Vesous
92 - CLAMART

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Փարիզի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Ուրբաթ 17 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին Մշակոյթի Տուն։

Կեդրոնական Ֆրանսայի բոլոր ընկերներուն համար՝ Կիրակի 19 Սեպտեմբեր, ժամը 15ին, Լիոնի սովորական հաւաքատեղին, Ավընիւ տը Սաքս։

Մարսէյլի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Երեքշաբթի 21 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին, Մշակոյթի Տուն։

Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ՚ըլլայ եւ զեկուցում կուտայ ընկեր ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները ողբացեալ Նմաւոն Բաջունիի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ.— Թէճիրեան ընտանիք (Փարիզ) 100 ֆր., Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Պօղոսեան (Փարիզ) 50, Պ. Կիւլեան 10 ֆր.։

Թաղականութիւնը խորին շնորհակալութիւններ կը յայտնէ նուիրատուներուն։

Կ՚ՈՒԶՈՒԻՆ

Տարատի (փանթալոն) լաւ ֆինիսիոն գիտցող լուրջ մէկը։ Գործը ապահովուած է ամբողջ տարուան համար։

Հեռաձայնել՝ 202-86-54։

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծնողներուն թէ՝ իր հովանաւորած դըպրոցի 1971-72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1։

Դասերը տեղի կ՚ունենան ամէն Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 5-7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9-12, կէսօրէ ետք 2-4։

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ 8։

×

Շաւիլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին այս Հինգշաբթի (Սեպտ. 16)։

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան մօտ կամ տեղւոյն վրայ։

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, Հինգշաբթի օրուան Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 16, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8,30-11,30ին։

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ։ Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ։

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ։

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

26 Սեպտ. Կիրակի, տօնախմբութիւն եւ մատաղօրհնութիւն Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ մէջ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին։

×

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն։

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ՚ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէռի շքեղ սրահներուն մէջ։

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՎԻՊԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՊՏՈՅՏՈՎ ՀՌԵՆՈՍԻ ՎՐԱՅ
Մեկնում ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18,
Վերադարձ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19

Երկու օր հանգիստ եւ պտոյտներու ճոխ յայտագրով մը։ Ժամադրավայր՝ Շաբաթ առաւօտ ժամը 7,15ին Շաթօ տը Վենսէնէն, Քաֆէ Թերմինիւսի առջեւ եւ 7,30ին Կառ տիւ Նոռ, Քաֆէ Քիւրվէօրի առջեւ։

Մեկնում ժամը ճիշդ 7,45ին դէպի Գերմանիա, Մօ, Շալոն, Ս. Մենեհուլտ (ցերեկուան ճաշ) Վերտէօն, Էթէն, Լոնկվոն, Լոնկվի եւ Լիւքսանպուրկ ճամբով, ուր պտոյտէ ետք, մեկնում դէպի Թրիէռ, հին հռովմէական քաղաք, Մոզէլի վրայ (պանդոկ)։

Կիրակի առաւօտ, մեկնում դէպի Պենկէն ուրկէ գեղեցիկ զբօսանաւի մը վրայ, երեք ժամուան պտոյտ մը Հռենոսի վրայ։ Ցերեկուան ճաշ Պոփարտ, ուր կը ճաշակուին Հռենոսի համբաւաւոր գինիները եւ վերադարձ դէպի Փարիզ ժամը 22ի առտենները։

Մասնակցութիւն՝ 139 ֆր.
ամէն բան մէջը, բացի խմիչքէն

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՉԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատասխանատու

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր (փասփոր) ի զօրու։

Արձանագրութեան հետ կանխավճար մը՝ Սեպտեմբեր 13էն առաջ։

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, տրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը գրաւուած են։

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20։

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revêtement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
Tél. : 326-88-65 — C. C. P. Paris : 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԾԱՆՕԹ ՀՈԳԻՆԵՐ, Պատմուածքներ, Յակոբ Կարապենց, լաթակազմ — 20 ֆր.
ԱՆՁԻՆՔ ՆՈՒԻՐԵԱԼՔ, Ս. Վրացեան, Պէյրութ, լաթակազմ — 10 ֆր.
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՃԻՊԷՅԼԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻ. լաթակազմ — 20 ֆր.
ՀԱԶԱՐՈՒՄԷԿ ԲԱՌ ՈՒ ԲԱՆ ՀԱՅՈՑ ԽՕՍԻՑ ԲԱՐԲԱՌԻ, Տ. Ֆրունճեան — 20 ֆր.
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ, Յովհ. Գազանճեան — 10 ֆր.

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԳՐՔԵՐՈՒ
Առաւման ծախքը գնողին վրայ

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale

Directrice : Arpik Missakian

Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 15 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MERCREDI 15 SEPTEMBRE 1971

Le Numéro 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12215

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.215

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԻԿԻՏԱ ՍԵՐԳԵԻԻՉ ԽՐՈՒՇՉԵՒ

Ա.

Արտակարգ մարդ մը, որուն անունը անջնջելի տառերով դրոշմուած է ժամանակակից պատմութեան մէջ։

Իր երեւումը ցարերու հնամենի պալատին՝ Կրեմլինի մէջ՝ դարձակէտ մը կազմեց ո՛չ միայն Խորհրդային Միութեան, այլեւ ամբողջ մարդկութեան համար։

Ուկրայինացի համեստ գիւղացիի մը այս զաւակը՝ ծնած 1894ին Կալինովկայի մէջ՝ պարզ բանուորի մը վիճակէն աստիճանաբար վերելք արձանագրելով պիտի բարձրանար աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին տիրող հսկայ Պետութեան նուիրապետական գերագոյն դիրքին։

Համայնավար կուսակցութեան յարած կանուխէն, 1917ի բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն անմիջապէս վերջ Լուգանսկի երեսփոխան էր ընտրուած եւ Դենիկինի բանակին դէմ կռուած հիւսիսային Ուկրայինայի մէջ։ Յաղթանակէն ետք Խարքովի համալսարանին, 1929ին ալ Մոսկուայի ճարտարարուեստի ակադեմիային մէջ ուսումը կատարելագործելով ամբողջովին նուիրուած է կուսակցական գործունէութեան։ Երկրորդ աշխարհամարտէն ետք 1947ին իր հայրենիքին վարչապետ, յետոյ Կոմկուսին ընդհ. քարտուղար եղած է։ 1949ին Մոսկուա կանչուելով Խ. Միութեան Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէի քարտուղար եւ Մոսկուայի շրջանի Ա. քարտուղար նշանակուած է։

Իր աստղը պիտի փայլէր Ստալինի մահէն (5 Մարտ 1953) վերջ, երբ 1953 Սեպտեմբերին կոչուեցաւ Խ. Միութեան Կոմկուսի Ա. քարտուղարի պաշտօնին, յաջորդելով Մալենկովի։

Խրուշչեւի առաջին գործն եղաւ 1953 Դեկտեմբերին «մաքրագործել» տխրահռչակ վրացի Լաւրենտիա Բերիան, որ իր «հանճարափայլ» հայրենակցին չար ոգին եւ աջ բազուկն էր եղած։ Իր դիրքը ամրապնդեց հետզհետէ ասպարէզէն քշելով ականաւոր մրցակիցներ։ 1957 Յունիսին կուսակցութեան նախագահութենէն եւ Կեդր. Կոմիտէէն քշել տուաւ «հակակուսակցական խմբակի անդամները, — Մոլոտով, Կագանովիչ, Մալենկով եւ Շեփիլով։ Նոյն տարուան Հոկտեմբերին մարաջախտ Ժուկով Պաշտպանութեան նախարարի պաշտօնէն հեռացուեցաւ։ 1958ին Բուլգանին նոյնպէս մեկուսացուեցաւ։

Իր ամէնէն անմոռանալի գործն եղաւ 1956 Փետրուարին կուսակցութեան քսաներորդ համագումարին ներկայացուցած գաղտնի տեղեկագիրը, որով դիմակազերծ կ'ընէր Ստալինը եւ վերջ կուտար «անձի պաշտամունք»ի դրութեան, որ տասնեակ տարիներով ամենայետին ըստրկութեան ենթարկած էր Խորհրդային Միութեան երկու հարիւր միլիոն բնակիչները։ Հարիւր հազարաւոր մարդիկ գնդակահարուած, միլիոնաւորներ աքսորի դատապարտուած էին, «ժողովուրդներու առաջնորդ»ին օրով։ «Ընկերվարութիւն»ը դարձած էր մենատիրութիւն, մարդիկ զրկուած էին ամենատարրական ազատութիւններէ։ Բացարձակապետութիւնը հասցուած էր իր գերագոյն աստիճանին, յիշեցնելով միջնադարեան հաւատաքննու-թեան չարաշուք օրերը։

1958ին ամենազօր Կոմկուսի ատաղձ քարտուղարի պաշտօնին միացուց Խորհրդային Միութեան վարչապետի պաշտօնը, ինչպէս ըրած էր Ստալին իրմէ առաջ։

1964 Հոկտ. 14ին լռիկ մնջիկ իր բոլոր պատասխանատու պաշտօններէն կը հեռացուէր Նիկիտա Խրուշչեւ, Կոմկուսի Կեդր. Կոմիտէին գաղտնի որոշումով, զարմանք պատճառելով ամբողջ աշխարհի։

Եօթը տարի քաշուած կեանք մը վարեց պատմական դարձած այս դէմքը, գրեթէ մոռցուած բոլորէն։ Վերջերս միայն մարդիկ յիշեցին իր անունը, երբ Արեւմուտքի մէջ հրատարակուեցան իր յիշատակները որոնց վաւերականութիւնը կասկածի տակ դնելու փորձեր կատարուեցան։

Իր մահուան առթիւ ամբողջ աշխարհի թերթերը, ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը օրերով զբաղեցան իր կեանքով։ Նկարագրեցին իր քաղաքական կեանքի զանազան փուլերը եւ իր կատարած ծառայութիւնը մարդկութեան։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ ՄԱՀԷՆ ԵՏՔ

ԱՆՇՈՒՔ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՈՉ ՄԷԿ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐԿԱՅ ԵՂԱՒ

Ն. Խրուշչեւի յուղարկաւորութիւնը անշուք ձեւով տեղի ունեցաւ Երկուշաբթի օր։ Արդարեւ, ոչ մէկ պաշտօնական դէմք՝ կուսակցական թէ պետական ներկայ գտնուեցաւ յուղարկաւորութեան։ Միւս կողմէ, խորհրդային իշխանութիւնները բացառիկ միջոցներ ձեռք առած էին, որպէսզի ընտանիքի անդամներէն, մօտիկ քանի մը բարեկամներէն եւ օտար լրագրողներէ զատ ոչ մէկ խորհրդային քաղաքացի հնարաւորութիւն ունենայ գտնուելու յուղարկաւորութեան։

Արդարեւ, Նովոդեվիչի ամբողջ թաղը, ուր կը գտնուի գերեզմանատունը, ոստիկանական շղթայի մէջ առնուած էր։ Ամենուրեք ոստիկաններ, որոնք ոչ մէկ պարագայի տակ թոյլ կուտային պարզ քաղաքացիներու մօտենալ գերեզմանատան։

Ութսուն օտար լրագրողներ ներկայ գտնուեցան, ինչպէս նաեւ քանի մը դիւանագէտներ՝ ամերիկացի, անգլիացի, բայց ոչ մէկ Ֆրանսացի։

Յուղարկաւորներու թափօրին առջեւէն կ'երթար մէկը, որ կը կրէր բարձի մը վրայ Խրուշչեւի պարգեւուած շքանշանները։ Այս թափօրը, որուն կ'ընկերանար անշուք նուագախումբ մը, հնչեցնելով Շոփէնի մահերգը։ Դագաղը, ռուսական սովորութեամբ, բաց էր։

Դամբանական մը կը խօսի Խրուշչեւի տղան՝ Սերգէյ Սերգեվիչ. «Ասիկա պաշտօնական հաւաքոյթ մը չէ։ Ձեզ կրնար հօրս գործունէութիւնը, իբրեւ պետական մարդ, դատել։ Ասիկա՝ պատմութիւնը ինք կ'ընէ։ Այսուհանդերձ կ'ուզեմ նկատել տալ, թէ ան մարդ մըն էր, որ արժանի է մարդ կոչուելու»։

Երկու հոգի ցաւակցական խօսքեր կ'արտասանեն։ Մէկը՝ հին համայնավար մը, որ Խրուշչեւի մօտ աշխատած է Դոնեցի եւ Մոսկուայի մէջ, միւսը՝ երիտասարդ մը, որուն հայրը մաքրագործուած է 1937ի ստալինեան մաքրագործումներու շրջանին։

Այսպէս, Խրուշչեւ, որ մօտաւորապէս տասնամեակ մը առաջնորդը եղաւ 240միլիոն խորհրդային ժողովուրդին, անշուք ձեւով գերեզման դրուեցաւ Մոսկուայի մէկ պատմական գերեզմանատան մէջ, ուր կը հանգչին զօրավարներ եւ գրագէտներ։

Աւելցնենք, որ Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն եւ Խորհ. Միութեան Նախարարներու Խորհուրդը ցաւակցական մը ղրկած էին։ Ներկաներուն մէջ էր Ա. Միկոյեանի տղան։ Թաղումը տեղի ունեցաւ Երկուշաբթի առաւօտ, թէեւ անձրեւի տակ։

Այսպէս, ինչպէս նկատել կուտայ Մոնտի Մոսկուայի թղթակիցը, խորհրդային քաղաքացիները նախընտրեցին մոռնալ Խրուշչեւն ու անոր իշխանութեան ժամանակաշրջանը։

Սպիտակ Տունը պաշտօնական զեկոյցով մը նկատել տուաւ, թէ Խրուշչեւ «միջազգային մեծ դէմք մըն էր, եւ անոր բերած նպաստը խորհրդային պատմութեան լաւապէս ծանօթ է»։

Տիկին Կանտի ցաւակցական հեռագիրին մէջ կը շեշտէ, թէ ան «ժողովուրդին մարդն էր» եւ որ «մեծ տպաւորութիւն ձգած էր հնդիկ ժողովուրդին եւ անոր ղեկավարներուն վրայ 1955ին»։

Շուման եւ Քուվ տը Միւրվիլ շեշտեցին, թէ Խրուշչեւ ճամբայ բացաւ խաղաղ գոյակցութեան այնպիսի ժամանակաշրջանի մը, երբ աշխարհ կը գտնուէր պաղ պատերազմի եւ լարուածութեան վերջ գտնելու պայմաններուն մէջ։ Եւրոպացիներուն համար ան այն մարդն է, որ նախաձեռնութիւնը ստանձնեց բարելաւելու երկու երկիրներու յարաբերութիւնները։

Ալպանիա հաղորդելէ ետք Խրուշչեւի մահը յայտարարեց, թէ ան «ուրացող» մըն էր. այդ մակդիրը կցեց Խրուշչեւի անունին։

ՊՐԻՍԷԼ

ՎԵՑԵՐԸ ՀԱՄԱՁԱՅՆ

—o—

ԲՈԼՈՐ ԴՐԱՄՆԵՐՈՒՆ ՍԱԿԸ ՊԷՏՔ Է ՎԵՐԱՃՇԴՈՒԻ, ՆԱԵՒ՝ ՏՈԼԱՐԸ

Ինչպէս կը սպասուէր, Պրիւսէլի մէջ, այս անգամ համաձայնութիւն գոյացաւ Վեցերու միջեւ թէեւ վիճաբանութիւնները երկար տեւած են բայց եւ այնպէս կարելի եղած է եզրակացութեան մը յանգիլ։

Նիստին սկիզբէն իսկ, Հասարակապետութեան հինգ անդամներ համաձայն էին որ տոլարն ալ պէտք է արժեզրկուի, այսինքն Միացեալ Նահանգները պէտք է անպայման մասնակցին դրամական ճիգին զոր կ'ընէ Եւրոպա։ Դաշնակցային Գերմանիա նախ փորձած է դժգոհ չձգել Ամերիկան եւ առարկած է որ պէտք չէ մոռնալ թէ ամերիկեան 10 առ հարիւրի տուրքը արտածումի համար պէտք է ջնջուի իսկ եթէ ան մնայ, ի՞նչ շահ կայ ստիպել Ամերիկացիները որ իրենց դրամը արժեզրկեն։

Ֆրանսա փորձած է միջին ճամբայ մը առաջարկել, ըսելով որ փոխանակ տոլարը արժեզրկելու կարելի է ոսկին վերարժեւորել, բայց այս առաջարկը չէ ընդունուած։

Երբ զեկոյցի նախագիծ մը պատրաստուած է ուր կը շեշտուէր.— «Սակերու վերաճշդում մը պէտք է ընդգրկէ բոլոր դրամները, մէջն ըլլալով տոլարը», գերման նախարարը յայտնած է թէ աւելորդ է այդքան ծանրանալ ամերիկեան դրամին վրայ եւ վիճաբանութիւնը այն տպաւորութիւնը ձգած է թէ Դաշնակցային Գերմանիոյ Ելմտական նախարարը կ'ուզէր խնայել ամերիկեան դիւրազգացութիւնը։

Ի վերջոյ իր բոլոր առարկութիւնները հող չգտան եւ Վեցերը համաձայնեցան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՏԱՅԻ մէջ (Ֆրանսա) քոլերայի պարագայ մը հաստատուած է բայց համաճարակի վախ չկայ։

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ իշխանութիւնները մերժած ըլլալով բանակցիլ Աթթիքայի արգելափակարանի ապստամբներուն հետ, ոստիկանութիւնը յարձակումի անցած է եւ իսկական ջարդ մը տեղի ունեցած է։ Ապստամբները խեղդած են ութ պատանդ, ուրիշ մը գնդակահարուած է։ Ապստամբներու մէջ ալ 28 մեռեալ եւ 32 վիրաւոր կայ։

ՓԱՐԻԶԻ երրորդ թաղամասի Սէն-Նիքոլա տէ Շան եկեղեցիէն 14 պաստառներ գողցուած են, բոլորն ալ ԺԴ. դարու գործեր։ Արժէքը շատ մեծ է եւ արհեստաւորի գործ է կատարուած կողոպուտը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ուղեւորներու աշխատավարձքը 2,5 առ հարիւր յաւելում պիտի կրէ Հոկտեմբեր մէկէն։ Սենտիքաները անբաւարար կը գտնեն այս յաւելումը։

ԿԻՊՐՈՍԻ Արտաքին նախարարը Փարիզ պիտի գայ, ուրկէ կ'անցնի Պրիւսէլ, ապա՝ Նիւ Եորք, ներկայ ըլլալու համար Միացեալ Ազգերու ընդհ. ժողովին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հանրապետութեան Նախագահը մամուլի ասուլիս մը պիտի տայ Սեպտեմբեր 23ին։

ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՁԻ կառքի արկածներու թիւը միշտ մեծ է։ Այս անգամ 11 մեռեալ, 1239 վիրաւոր կայ։ Վիրաւորներուն 443ը ծանր վիճակի մէջ են։ Նախորդ շաբաթը՝ 100 մեռեալ եւ 863 վիրաւոր կար։

ՄԱՆՉԵՍԹՐԻ կառուղիին վրայ ծանր արկած մը պատահած է մշուշի հետեւանքով։ 200 կառքեր իրարու զարնուած են, 10 մեռեալ եւ 50 վիրաւոր կայ։

ԻՒՄԱՆԻԹԷի տօնը մեծ յաջողութիւն գտած է ինչպէս ամէն տարի։ 600 հազար հոգի հաւաքուած են Քուրնէօվ եւ զաշտահանդէսին կողքին եղած են նաեւ քաղաքական ցոյցեր։

ՔԱՄՊՈՃԻ մէջ երեւան ելաւ փոսերէ կազմուած «գերեզմանատուն» մը, ուր հազարի մօտ այրեր թաղուած են, սպաննուելէ ետք Հիւսիս. Վիէթնամցիներու կողմէ։ Փոսերու մէջ նետուած են դիակները։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԵՒ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ Իրլանտայի, ինչպէս նաեւ Անգլիոյ վարչապետները հանդիպում մը պիտի ունենան իրարու հետ Սեպտեմբեր 27ին։ Օրակարգ՝ Հիւսիսային Իրլանտայի ներքին կացութիւնը։

ՁՈՒԻՑԵՐԻՈՅ անգործներու թիւը 51 է։ Անցեալ տարի 34 էր։ Երկրին բնակչութիւնն է՝ վեց միլիոն։

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին.—

Տոքթ. Վազգէն Տէր-Գալուստեան, Պէյրութէն, որ եկած է մասնակցելու Մարզկային Ժառանգականութեան (Ժենեթիք Հիւմէն) միջազգային համագումարին։ Նախագահած է նաեւ նիստերէն մէկուն։

Պ. Վարուժան Գօճեան, ծանօթ ջութակահար, Լոս-Անճելըսէն, որ շրջան մը Եւրոպա պիտի մնայ եւ մասնաւորաբար՝ Վիէննա, եւ աշխատի իբրեւ՝ ղեկավար։

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Քիւրքճեան, Պէյրութէն։

Տիկին Մկրտիչ Հաճեան, Մեքսիկայէն։

ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒ ԿԱՐԾԻՔԸ

ԱՐԴԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԽՄԲ.— Այս յօդուածը ստորագրած է Լոս Անճըլըս հրատարակուող «Նոր Օր»ի խմբագրապետը՝ Անդրանիկ Անդրէասեան: Հոն ծեծուած հարցը բոլոր Հայերուն սրտին կը խօսի եւ կը փաստէ որ հարցեր կան, որոնց շուրջ ոչ մէկ Հայ կրնայ տարբեր կարծիք ունենալ:

Օտար լրագրողներ Մոսկուայէն հաղորդեցին դէպքի մը մասին, որ աննշան է միջազգային չափանիշով, բայց կենսական արժէք ունի բովանդակ Հայութեան համար: Խորհրդային Միութեան անդամ Հանրապետութիւն մը, Ղազախստան, ութ տարի առաջ իր հողամասէն չերտ մը, շուրջ 900 քառակուսի մղոն ծաւալով յանձներ էր դրացի ուրիշ երկրի մը, նոյնպէս խորհրդային՝ Ուզպեկիստանի: Այդ արարքին պատճառը հաւանաբար այն իրողութիւնն էր, որ փոխանցուած շրջանի բնակչութեան 112.000 Ղազախներու դէմ՝ կային երեք անգամ աւելի Ուզպեկներ, — 343.000 հոգի: Բայց նոր որոշումով մը՝ Ղազախստան այդ զիջուած հողաշերտը դարձեալ յայտարարեր է իր սեփական կալուածը եւ գայն կցեր է իր սահմաններուն:

Ճիշդ է թէ հողային պարգեւը եղեր է յօժարակամ եւ խաղաղ համաձայնութեամբ, եւ նուէրին ետ առնուիլն ալ կատարուեր է առանց Մոսկուայի կեդրոնական իշխանութեան իրաւարար ջանքերուն, իբրեւ նախընթաց: Բայց տակաւին, ան կը հաստատէ երեւոյթ մը, ան կ'ապացուցանէ դէպք մը, որ Խորհրդային Միութեան ծիրէն ներս, սահմանային որոշումներ կրնան նախաձեռնուիլ՝ երբ բարեացակամ յօժարակամութիւն կը յայտնուի կողմերու միջեւ:

Տարակոյս չկայ, թէ շատ աւելի բարդ է Անդրկովկասի հայկական հողամասերու Խորհրդային Հայաստանի վերադարձուելու խնդիրը: Այդ շրջանները Վրաստանի եւ Ատրպէյճանի կողմէն գրաւուեր էին աւելի քան յիսուն տարի առաջ, երբ Հայաստան օրհասական կռիւի մէջ էր՝ աւեր ու սարսափ տարածող Թրքական բանակին դէմ, եւ նախքան խորհրդային իշխանութեանց հաստատումը երեք դրացի երկիրներուն մէջ: Բայց այդ դժուարութիւնը կը չքանայ երկու բացարձակ, անվիճելի իրողութեանց հանդէպ:

Առաջին, — որ այդ հողամասերը պատմականօրէն հայկական են, եւ արդարութեան ու իրաւունքի որեւէ դատաստանով՝ անոնք պէտք է վերադարձուին իրենց օրինական տիրոջը, — Հայութեան: Երկրորդ՝ որ Վրաստան եւ Ատրպէյճան արդէն ունին հողային սեփական ընդարձակ տարածութիւն, հարուստ՝ արդաւանդ դաշտերով ու հովիտներով, եւ բնաւ կարիք չկայ որ պահեն հայկական մարզերը: Մինչդեռ Հայաստան, իր ծաւալին փոքրութեամբ, ու մանաւանդ լեռնային բնոյթով՝ անհրաժեշտ է, որ ունենայ իր պապենական հողամասերը, իբրեւ պայման աճելու, զարգանալու եւ յառաջդիմելու ճարտարարուեստի, գիտութեան, մշակոյթի եւ գիւղատնտեսութեան մէջ:

Հողային նման հատուցում մը որքան կենսական է Խորհրդային Հայաստանի համար՝ նոյնքան խորապէս կը շահագրգռէ շուրջ մէկուկէս միլիոն Արեւմտահայեր, աշխարհի բոլոր կողմերը տարտղնուած: Սփիւռքի տարագիր Հայութեան համար նախընտրելի պիտի ըլլար հարկաւ, որ Մոսկուա յաջողէր, քաղաքական ճնշումով ու տնտեսական խայծերով համոզել Թուրքիան, որ Հայոց վերադարձնէր մեր երեք հազար տարուան հայրենիքը, իբրեւ բնակավայր արտասահմանի բիւրաւոր Հայերու, որոնք տեւական պանդխտաշխարհի մատնուած են, ապահով ու հարազատ օճախ եւ երկինք գտնելու համար: Բայց այդ հատուցումը կ'ուշանայ, եւ մեզի կը թելադրուի համբերել մինչեւ անոր կատարման պատեհութեան բացուիլը:

Սակայն միջազգային վէճերու ու թշնամանքի կապանքներէ զերծ է, օրինակ, Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը, բարեացակամ համաձայնութեամբ մը, Հայաստանի դարձնելու ձեռնարկը: Այդ երկու հայկական հողամասերը խորհրդային ինքնավար Հանրապետութիւն եւ ինքնավար մարզ կը ճանչցուին արդէն եւ միայն վարչականօրէն ենթակայ են Պաքուի կառավարութեան: Եւ Սփիւռքի բովանդակ Հայութեան խորունկ բաղձանքն է, որ Մոսկուայի կեդրոնական իշխանութիւնը, իբրեւ արդար իրաւարար՝ դարձեալ միջնորդէ, համոզելու համար դրացի եղբայրական Հանրապետութիւնը, — Ատրպէյճանը, որ հայկական Պետութեան փոխանցէ Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի վարչական կալուածագիրը:

Արտասահմանի ամբողջ Հայութիւնը երկու հիմնական պատճառներով կը յուսայ, կը ցանկայ, կ'ակնկալէ՝ այդ վեհանձն արարքին գործադրումը: Անոր ընծայած հողային ծաւալումը կարելի պիտի դարձնէ, որ չարք մը օտար երկիրներէ հարիւր հազարաւոր տարագիր Հայեր, իրենց անապահով, յաճախ թշուառ դրութիւններէն փրկուին ու ներգաղթեն հայրենիք, հոն յուսալից ներկայ մը եւ ստոյգ ու բարգաւաճ ապագայ կենցաղ մը կերտելու իրենց եւ գալիք սերունդներուն համար:

Եւ յետոյ, նման բարեացակամ ու խաղաղ լուծում մը այդ հին ու դառն անիրաւութեան՝ թանկագին նպաստ մը պիտի աւելցնէ Խորհրդային Միութեան միջազգային վարկին: Որովհետեւ ան՝ պիտի վկայէ, թէ Մոսկուա, իբրեւ սխոյեան փոքր, անիրաւուած ազգերու դատերուն՝ արդարութեան նոյն սկզբունքը կը կիրարկէ նաեւ իր իշխանութեան ծիրէն ներս: Եւ եղբայրական անցեալէ մը իրեն ժառանգ մնացած հողային պահանջներ կը հատուցանէ, որպէս իրաւարար դաշնակից ժողովուրդներու միջեւ, առանց վէճի, առանց կռիւի, — լուսաւոր օրինակ մը հանդիսանալով ուրիշ մեծ Պետութեանց: Այդպիսի պերճախօս ապացոյց մը պիտի տայ Ղարաբաղի ու Նախիջեւանի վերադարձուիլը Հայկական Հանրապետութեան:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԴՈՒՐԵԱՆ ԵՒ ԹԱՏՐՈՆԸ

Բ.

Պ. Դուրեան նիւթական մտահոգութիւններու բերումով, 1870ին, կը հարկադրուի դերասանի պաշտօնով մաս կազմել Վարդովեանի խումբին: 1870 Դեկտեմբեր 12 թուականով նամակով մը ան իր ընկերոջ՝ Տիգրան Ազամեանի կը խոստովանի, թէ «ամիսի մը չափ մինչեւ անգամ խոնարհեցայ դերասանութիւն ընելու ընտանիքիս կարօտը լեցնելու համար... Այս ալ բրի ապրելու համար, անդործութիւնը թօթափելու համար»: Զօպանեան կը բացատրէ, թէ ինչո՞ւ Դուրեան դերասանութիւն ընելը կը նկատէ վիրաւորական. համաձայն գրողէ տրին՝ ան դեռ չէր ձերբազատուած օրուան նախապաշարումներէն, մտայնութիւններէն: Սակայն մտաբերենք դերասանի կոչումի մասին Դուրեանի խօսքերը «Թատրոն կամ Թշուառներ» թատերախաղին մէջ. «Դիւրին բան չէ դերասան ըլլալ, թատրոնին բախտը դերասանին ձեռքն է, պէտք է, որ դերասանը գոնէ լաւ բանաստեղծ մը ըլլայ, որուն լեզուին տեղ հոգին խօսի, պէտք է, որ գըլխուն մէջ բոց եւ սրտին մէջ անկիւն մը ունենայ»: Այսքան բարձր կարծիք մը ունենալով դերասանի կոչումի մասին, բնական է, որ Դուրեան պիտի ձգտէր արդարացնել իր դերասանական առաքելութիւնն եւս, այսինքն՝ «բոց» եւ «սիրտ» դնել իր խաղացած դերերուն մէջ: Եւ, արդարեւ, առոր վկայութիւնները կան: Առաջին տեղեկութիւնը կը գտնենք բանաստեղծին յետ մահու հրատարակուած հաւաքածոյին (1872) յառաջաբանին մէջ, ուր կը կարդանք. «Ազգային Թատեր վերանորոգիչը (Դուրեան) ուզելով անձամբ բարեկարգել զայն, իւր վերջին տարիները քանիցս անգամ տեսարանի վրայ ներկայացաւ՝ արհամարհելով իւր հիւանդոտ վիճակը, դերասանական արուեստին մէջ ալ զարմանալի բնական յարմարութիւն մը ունէր. տեսնելու արժանի էր Ճէյն Կրէյ անուն նշանաւոր խաղին մէջ Խուլիօ Զ.ի դերը, զոր մեր ծաղկահասակ թատերագիրը հիանալի կերպով կը հանդիսացնէր»: Մենք չյաջողեցանք պարզել, թէ ո՞վ գրած է այս գործը (այս փորձը կատարած են շատեր): Գիտենք միայն, որ Խուլիօ Զ. Անգլիոյ հիւանդոտ, թոյլ եւ աստուածաբան թագաւորն էր (1547–1553), որու մահէն ետք թագաժառանգ նշանակուեցաւ Հենրի Է.ին աղջիկը, դեղանի Եոհան (Ճէյն Կրէյ), իսկ այս վերջինը 17 տարեկանին, սպաննուեցաւ օրինական ժառանգորդուհի՝ ապստամբ արքայաքոյր Մարիի կողմէ: Մեծ հաւանականութեամբ, Խուլիօ Զ. թատերախաղին գլխաւոր դերը չէր, եւ եթէ Դուրեան յաջողած է անոր հմայք մը հաղորդել, կը փաստէ, որ ան իսկապէս ունեցած է դերասանական անկրկնելի շնորհներ: Ա. Զօպանեան իր կարգին, հիմնուելով Վարդովեան թատերախումբի դերասաններ Մանուկ Սիւնկի եւ Սերովբէ Պէնկլեանի վկայութիւններուն վրայ, կը հաղորդէ, թէ Դուրեան վերոյիշեալ դերը խաղացած է «սքանչելի կերպով, իր թրթռուն հոգիին ամբողջ անկեղծութիւնն ու տրամութիւնը դնելով անոր մէջ. հանդիսատեսները կը յուզուէին, եւ Դուրեան, որ քանի մը անգամ ի տես կը կոչուի, մեծ յաջողութիւն մը կ'ունենայ»: Բ. Էքսէրճեան նոյն դերակատարութեան մասին կը պատմէ, որ յետագային Ազամեան այդ դերին մէջ «չկարողացաւ հաւասարիլ Պետրոսի եւ, մանաւանդ, շատ վար կը մնայ անկէ ըստ վկայութեան Վարդովեան էֆէնտիի»: Բանաստեղծին եղբայրը՝ Եղիշէ Արք. Դուրեան յայտնած է բանաստեղծին կենսագրին, թէ «Պետրոս ըսած է իր բարեկամաց, թէ դերասաններն այնպէս մը վրաս ինկան, որ կարծեցի, թէ իրաւ գլխ կը խեղդեն եւ ես պաշտպանեցի գլխ այնպէս, ինչպէս կ'ընէ մարդ մը այս տեսակ պարագայից մէջ»:

Դուրեան այլ դերեր ալ կատարած է: Էքսէրճեան կը գրէ, որ պատանի դերասանը անգամ մըն ալ բեմ բարձրացած է, Սկիւտարի Ս. Խաչ վարժարանի նորաբաց թատրոնի ի նպաստ տրուած ներկայացումին մէջ: Պրպտումները կը պարզեն, որ Դուրեան խաղացած է նաեւ իր յօրինած թատերախաղերուն մէջ:

Եղիշէ Արք. Դուրեան նամակի մը մէջ ուղղուած Ա. Զօպանեանի, կը գրէ. «Քանի մը անգամներ կարծեմ իւր խաղերուն մէջ ինքն ալ դեր ստանձնած է»: Հայ Թատրոնի պատմաբան Սմբատ Դաւթեան «Պատմութիւն Հայ Թատրոնի» անտիպ աշխատութեան մէջ կը հաւաստէ, թէ «Հայրենասիրական Թատրոնի համակիրներու շարքին մէջ կը գտնենք նաեւ Պետրոս Դուրեանը, որ իր թատերգութիւնները տրամադրելով հանդերձ, ինք ալ ատեն մը խումբին ներկայացումներուն կը մասնակցէր իբրեւ դերասան»: Եւ ապա՝ «հանրածանօթ բանաստեղծը քանի մը անգամ բեմ ելած է իբրեւ ամաթէօր (սիրող) իր Վարդ եւ Շուշան եւ ուրիշ

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ.Ն ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Վերջին պատգամաւորական ժողովին մէջ տեղի իթթիհատականներու հետ փոխ-յարաբերութիւններ շարունակելու համար, գիս եւ ընկեր Միհրան Պասթաճեանը նշանակած էին որպէս ներկայացուցիչներ: Միհրան Պասթաճեան աւարտած էր ազգային վարժարանը, տեղական Թուրք «Իտատիէ» պետական վարժարանը, ու վերջերս ալ նոր վերադարձած էր Խարբերդի «Եփրատ» գոլէճէն: Ընկեր Միհրան Պասթաճեան հակառակ ունեւոր, պահպանողական շրջանակներու մէջ մեծցած ըլլալուն, ունէր բուռն սէր ու հետաքրքրութիւն դէպի յառաջդիմութիւն, դէպի յեղափոխութիւն: Հոգիով սրտով ցեղին վերելքին ու ազատագրութեանն էր կապուած:

Սկսանք յաճախ իբրեւ տեղական Դաշնակցութեան ներկայացուցիչներ, այցելել Իթթիհատի կեդրոնատեղին, մեր այս յաճախակի փոխ-յարաբերութիւններով, կ'ուզէինք հաստատել թէ՝ հայ ժողովուրդն ու Դաշնակցութիւնը իրենց հետ է, Սահմանադրութեան հիմնաւորման ու պահպանման համար:

Մերթ ընդ մերթ իրենցմէ ալ այցելողներ կ'ըլլային մեր կեդրոնատեղին: Յիշած կարդ մը ամբոխավարական իթթիհատական ղեկավարներուն մէջն է նաեւ աչքառու Զիա պէյը՝ կրթուած, Պոլսոյ Թրքական «լիսէ»ն աւարտած, գիտէր Ֆրանսերէն, գիտակ էր եւրոպական քաղաքակրթութեան, այսուամենայնիւ, նորէն մոլեռանդ Թուրք էր. շուրջը կը հաւաքէր Թուրք երիտասարդներ, անոնց դասախօսութիւններ կուտար, օսմանեան պատմութիւն կը սորվեցնէր ու Թուրք ցեղի գերադասութիւնը կը շեշտէր միւս տարրերուն վրայ, վերջէն Սելանիկ գնաց ու մէկ անգամը դարձաւ Իթթիհատ կուսակցութեան ամենագլխաւոր ղեկավար մարմնոյն՝ որ վերջէն, Էնվէր ու Թալաթ փաշա ճիւաղներուն հետ, հայ ժողովուրդը բնաջնջելը ծրագրեցին:

×

Տիգրանակերտի մէջ, այդ օրերուն, մեր հայ կաթոլիկ ու բողոքական ազգայինները, ու ասորի, քաղդէացի, յոյն համայնքներն ալ սկսած էին միութիւններ կազմել: Բոլորին հետ ալ շատ սիրով էինք: Մեր հայ կաթոլիկ հատուածը, գլխաւորաբար Միհրան Պասթաճեանի շրջումներով մեզի շատ մօտ էր: Անոր մէջ երկու երիտասարդ արեղայ վանականներ կային, որ դաշնակցական ոգիով տոգորուած էին: Լիբանանի Զմմառ վանքէն ելած էին. Հ. Յ. Դ. հիմնադիրներէն Սիմոն Զաւարեանին յաճախ հանդիպելով, հիացումով կը խօսէին անոր մասին: Զաւարեան իբրեւ ռուս հնազէտ, 1906 թուականներուն, Պէյրութ, Կիլիկիա, Լիբանան եղած էր:

Մեր հայ բողոքական հատուածին մէջ, ազգային ու ազատագրական ոգիով գըլխաւոր գործող ու խօսողներն էին պատուելի Թովմաս Մկրտիչեան, պատուելի Վարդան Ամիրխանեան: Սրտով Դաշնակցութեան մօտ էին: Երկուքն ալ Ուկերտի հեռաւոր Ռավան գաւառէն էին՝ Եփրատ գոլէճը աւարտած:

1910ին Կ. Կ.ի ընկերները գիս որոշեցին՝ այցելելու շրջանները. նախ գացի Սլէվան, Ֆարգին, ապա Հազրօ: Հոն ունէինք երեք խումբեր՝ տեղական ընկերներու հետ յաջողեցանք երեսուն ընկերներ եւս աւելցնել: Զորամէջ էր Հազրօն, շուրջը ժայռոտ բարձունքներ, հին Հայոց վանք մը կար, Թէրճէլլա անունով. Հազրոյի, Սլիվանի, Պչէրիկի քրտախօս ջերմասիրտ հայ գիւղացիներուն գլխաւոր ուխտավայրն էր:

Հազրոյէն մեկնեցայ Լճէ: Ճանապարհին, բարձունքի մը ծայրը՝ նոյնպէս անուանի «Առաքելոց» վանքին հսկայ պատերը տեսայ, վեր բարձրացայ. անմարդ, աւերակ, ամայի էր... 1895ի ջարդերուն Քիւրտերը զայն թալլած, աւերած ու վանականները մորթոտած էին:

Լճէն Տիգրանակերտէն մօտաւորապէս ձիով, երկու օր հեռաւորութեամբ, նահանգին հիւսիսակողմն է, լեռնաշղթային կողերուն, իրարու եռեւէ կուգան Հայնի, Տղնէ, Փիրան, Հրէտան, Ակէլ ու Արղնի հնամի հայաշատ գիւղաքաղաքները ու բարձրահայեաց Ս. Աստուածածնայ հռչակաւոր վանքը, ուր ամէն կողմերէ հազարաւոր ուխտաւորներ կ'երթային:

Լճէն հայ եւ քիւրտ բնակչութեան հին ու մեծ գիւղաքաղաք մըն էր. հայ կըրթութիւնը ծաւալ ունէր հոն: Դաշնակցութեան թիւը մեծ էր: Այդտեղի տըքնաջան ընկերներէն կը յիշեմ կօշկակար Խաչատուր Հայրապետեանը, զինագործ Սիմոնը: Նմանապէս երկու եռանդուն ուսուցիչներ՝ Սողոմանն ու ընկերը, որոնք Սղերդէն էին, Միացեալ Ընկերութեան դպրոցէն ելած:

Հոն բազմաթիւ խումբեր ունէինք, մօտիկ հայ գիւղերու մէջն ալ խումբեր կազմեցինք:

ՅՈՎՀ. ԵՐԿՅԵԱՆ

(8 – Շար.)

ԱԿԱԹԱ ՔՐԻՍԹԻ

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՎԷՊԵՐՈՒ ՄԵԾ ՎԱՐՊԵՏԸ

80րդ գիրքին հրատարակութեան հետ Ակաթա Քրիսթի նշանաւոր անգլիացի գրողը, կը տօնէր իր ծննդեան 80րդ տարեդարձը: Միեւնոյն ժամանակ, «Մուկերու Թակարդը» վէպը կը ներկայացուէր 7511 անգամ, Լոնտոնի թատրոններէն մէկուն մէջ: Վերջապէս, երեւակայական հերոս մը, Պ. Հերքիւլ Փուարոյի ստեղծիչը, Ակաթա Քրիսթի, փառքի գագաթնակէտին հասաւ, ստանալով «Լէյտի»ի տիտղոսը: 19 տարիներէ ի վեր վերոյիշեալ գործը կը ներկայացուի, ցոյց տալով Անգլիացիներու եւ օտարներու տածած համակրանքն ու յարգանքը հանդէպ այս հաչակաւոր գրողին: Ներկայ մը չուզեր ուրիշներու պարզել թատերգութեան գաղտնի եւ խրթին մասերը, հետաքրքրական պահելու եւ չձախողեցնելու համար զայն: Ներկայիս անունն է Տիկին Օկուսթա Մալորան եւ կինն է յարգուած անգլիացի հնագէտի մը: «Քրիսթի» անունը պահած է նախկին ամուսինէն, որ սպայ մըն էր: Ակաթայի հայրը մեռած է, երբ փոքր էր ան: Մայրը, անդրադառնալով թէ այդ ժամանակի խրատութենէն ու պահպանողականութենէն ոչինչ ձեռք ձգած էին իրենց զաւակները, Ակաթան ձգած էր ազատ: Այս վերջինը, օգտուելով առիթէն, սորված էր գրել կարդալ տան մէջ: Յետագային անշուշտ յաճախեց համալսարան եւ ստացաւ գրականութեան տոքթորան:

Ակաթա Քրիսթի սկսաւ գրել փոքր տարիքին: Փորձեց բանաստեղծութիւն եւ ապա պատմուածքներ: «Մեծ թիւով հերոսներ կը ստեղծէի եւ կը չուարէի թէ, ինչպէս պիտի ձերբազատուէի անոնցմէ վերջաւորութեան: Ուրեմն, կը ստիպուէի մեծամասնութիւնը «սպաննել» կամ «մեռցնել»: Այսպէս, փոքր տարիքէս հակում ունեցայ ոճիրներու, պատմութիւններու մէջ: Երբ ընտանիքս եւ բարեկամներս չհաւնեցան գործերուս, սկսայ փնտռել բան մը, որ լեցնէր ձախողութիւնս: Եւ եկաւ Ա. Համաշխարհային պատերազմը, եւ առաջին ամուսնութիւնս»:

Պատերազմի ժամանակ երիտասարդուհին ծառայեց Կարմիր Խաչին, ուր հանդիպեցաւ հազարապետ Քրիսթիին որուն միակ յանցանքն էր յարատեւ բացակայութիւնը, օգտուելով իր պաշտօնին բերումով: Ամուսնոյն բացակայութեան Ակաթա ժամանակը լեցուց գրելով: Առաջին ոստիկանական վէպն էր «Խորհրդաւոր գործութիւններու հարցը» որ իսկապէս այնքան խորհրդաւոր էր, որ վեց տպարաններու տնօրէններ մերժեցին հրատարակութիւնը ստանձնել: Վերջապէս, մէկը հաւնեցաւ, եւ որպէս ռի՛աֆ տպեց գիրքը Ակաթային տալով միայն 27 սթերլին: Քաջալերուելով, գործերը իրարու յաջորդեցին, եւ ան մեծ յաջողութիւն գտաւ 5րդ գործով «Ռաճըր Էքքրոյտի սպանութիւնը»: Այս գիրքով սկսաւ ֆրանսական գրքոյկներու շարք մը, որ ցարդ կը շարունակուի եւ կը կոչուի «Դիմակը»:

Անշուշտ քննադատներ եւ թշնամիներ անպակաս էին, սակայն կարեւորութիւն չընծայելով շարունակեց գրել: Հարցաքննիչներու ակումբը զայն ընդունեցաւ իբրեւ անդամ: «Հերոսս միշտ Հերքիւլ Փուարոն է: Առաջին անունը կը յատկանշէ ուժ, որ կը յաղթէ չարերուն: Երկրորդ անունը ընտրեցի պարզապէս, որովհետեւ անուշ կը հնչէ առաջինին հետ: Այդպէս չէ: Զայն երեւակայած եւ ներկայացուցած եմ կարճահասակ, նիհարակազմ: Սեւ մազով եւ պեխով: Ճատախօս, ձուաձեւ գլուխով մը, զոր միշտ կ'աշխատցնէ»:

Ակաթա եւ իր հերոսը եթէ երեւակայենք քով քովի, «քարիքարիք»ի պիտի նմանին: Ակաթա պէտք եղածէն աւելի լեցուն — անուշեղէն շատ կը սիրէ, հսկայ, երկարահասակ եւ թիկնեղ է: Ունի քաղցր ձայն եւ մեղմ շարժուձեւեր, որոնք իրեն կուտան գրաւչութիւն: Մազերը ամբողջութեամբ սպիտակ են եւ աչքերը ջինջ կապոյտ: Չուզեր նկարներ տեսնել թերթերու մէջ եւ շատ քիչ են տեսակցութիւնները: Համեստ է եւ չուզեր որ փարուին իր հետ նման մեծ աստղի մը:

Թէ ինչո՛ւ եւ ի՛նչպէս ձգեց ամուսինը, պարզ է: Միշտ բացակայ ամուսինը, 12 տարուան ամուսնական կեանքէ մը ետք, օր մը վերադարձաւ եւ չգտաւ կինը: 550 ոստիկան չունէր եւ 15 հազար կամաւորներ, օդանաւեր եւ բարձրախօսներ 15 օր փնտռեցին Ակաթան: Ի զուր: Ի վերջոյ գտնուեցաւ գիւղի մը մէջ: Տարիներ ետք բաժնուեցաւ Քրիսթիէն, չլսելով այն բոլոր բամբասանքներն ու տեսութիւնները փախուստին մասին:

Հին քարերու մասնագէտ ամուսնին Մաքս Մալորանի հանդիպեցաւ գիւղի մը մէջ եւ ամուսնացան: «Շատ երջանիկ կեանք մը ունեցայ» կ'ըսէ Ակաթա: «Ես կը հետաքրքրուիմ իր գործով եւ հետը կ'աշխատիմ տարին չորս ամիս, ինք ալ կը կարդայ բոլոր գործերս»: Հաւանաբար գիտնականը նպաստած է հին պատմական նիւթեր շօշափող գործերուն յաջողութեան, ինչպէս «Մահ Նեղոսի վրայ», «Հանդիպում մահուան հետ» եւ «Մահը վերջաւորութիւն չէ»:

Ժպտելով կ'ըսէ. «Շատ լաւ բան է, կնոջ մը համար, ամուսնանալ հնագէտի մը հետ, որ կը սիրէ հնութիւնները: Որքան տարիքը առնէ կինը, այնքան արժէքը կը բարձրանայ ամուսնին աչքին»:

Ակաթայի վերջին գիրքն է «Ճամբորդ դէպի Ֆրանքֆորթ» որուն մէջ կը նկարագրէ չորս օդանաւեր առեւանգելու գործողութիւններ: Ամէն գործին մէջ կան երեւակայական Փուարոն, Միս Մարփըլը — որ միշտ եւ միշտ բուրդ կը հիւսէ — ու Տէր եւ Տիկին Փերիսֆորտերը, որոնք հակապատկերներ են:

Բախտաւոր տիկինը ունի մօտ 400 միլիոն ընթերցող: Գործերը թարգմանուած են 103 լեզուներու: Ինք կուգայ երրորդ տեղը գրաւել այն գրողներուն մէջ, որոնք ամենամեծ թիւով ընթերցողներ ունեցած են: Առաջինը եւ երկրորդն են Լենինն ու Թոլսթոյը: Թարգմանուելու տեսակէտէն գերազանցած է Շէյքսփիրը, որուն գործերը 89 լեզուներու թարգմանուած են:

Արժանացած է շատ մրցանակներու եւ տիտղոսներու: Ընթերցողներուն մէջ կան մեծ դէմքեր: Անգամ մը երբ Պի. Պի. Սի.ն հանդիպում մը ունէր Թագուհիին մօրը հետ, հարցուց թէ ի՛նչ կը փափաքէր դիտել հեռատեսիլէն: Պատասխանը եղաւ Ակաթա Քրիսթիի «Մուկերու Թակարդը»:

Քրիսթի հարուստ չէ տուրքերու պատճառով: Եթէ ուզէ մի քանի սթերլին ունենալ պահուած, պէտք է մինչեւ մահը գրէ եւ հրատարակէ: Թէեւ կարգ մը աղբիւրներ կ'ըսեն թէ իւրաքանչիւր գիրք ամէն շաբաթ 1000 սթերլին կը բերէ գրողին:

խաղերու մէջ»: Նկատենք, որ յիշատակուած թատերախաղին մէջ Դուրեան կրնար Վարդի կամ Գեղամի դերը ստանձնած ըլլալ: Հաւանաբար խաղցած էր 1869ին: («Վարդ եւ Շուշան»ը բեմադրուած է նաեւ 1871 Նոյեմբերին, բայց Դուրեան այդ օրերուն չէր կրնար բեմ ելլել, քանի որ ծանր հիւանդ էր): Ի դէպ Ս. Դաւթեան կը հաղորդէ, որ 1868–69ին «Բեմասէր երիտասարդներու» ջանքով գործող «Հայ Դերասանական Ընկերութեան» կազմին մէջ գտնուած է նաեւ Պ. Դուրեան:

«Սկիւտարի սոխակին» բեմական գործունէութիւնը կարճ տեւեց: «Թատրոն Օսմանիէի» տնօրէն Վարդովեան գէշ վերաբերում ցոյց կուտայ Դուրեանի հանդէպ, որով ան կը ստիպուի լքել թատրոնը: Վերոյիշեալ նամակին մէջ բանաստեղծը իր ընկերոջ կը գրէ. «Վարդովեանի (հին արկածներէ մնացած ատելութեան կրակովը բորբոքած) նախատինքներուն չկրնալով հանդուրժել, ազատ անկողինս թատրոնէն տուն փոխադրեցի... Այդ անձին ինծի ըրած նախատանց պատմութիւնը սոսկալի է...»: Այդ «նախատանց պատմութիւնը» մանրամասն եւ անաչառ գիծերով ներկայացուցած է Ա. Ջօպանեան (տե՛ս «Դուրեանի կեանքը», էջ 37–38), որով հոս վերստին կրկնելու անհրաժեշտութիւնը չի տեսներ: Դուրեան նորէն անգործ կը մնայ, կը քաշուի իր ցուրտ սենեակը եւ ամբողջութեամբ կը նուիրուի գրական աշխատանքի:

Ա. ՇԱՐՈՒՐԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԶԱՐՄԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԿԷՉԻՒՐԵԱՆ

Խստակրօն եւ բազմարդիւն հոգեւորական, որ աւելի քան կէս դար սպասարկած է իր խորանին եւ իր մշակոյթին:

Ոչ միայն բարձր պահեց սքեմին վեհութիւնը եւ հեղինակութիւնը, այլեւ նուիրուեցաւ ժողովուրդին եւ պատանութեան հոգեկան ու բարոյական դաստիարակութեան, եւ այս նպատակով սերտեց նաեւ կեանքի մեծ Աւետարանը:

Իր աշխարհական օրերուն, եղաւ ուսուցիչ եւ խմբագիր զանազան թերթերու, գրչի բծախնդիր աշխատաւոր մը եւ նոյնքան հաւատարիմ թարգմանիչ մը:

1907ին քահանայ ձեռնադրուեցաւ եւ աստուածային լոյսը ջանաց սփռել վեղարաւոր զինուորի մը պէս յետագային եղաւ ծայրագոյն վարդապետ եւ քարոզիչ, արժանանալով հայրապետական գնահատանքներու:

Մշակութային գետնի վրայ, իր վաստակը աւելի քան բեղնաւոր եղաւ, նախ տարիներ հրատարակելով «Տաճար» պարբերականը եւ «Տաճար Մանկանց»ը, եւ աւելի վերջ «Հայ Խօսնակը», որ ունեցաւ նաեւ Մանկանց բաժին մը, արժանաւոր աշխատակիցներու եռանդուն գործակցութիւնով: Այդ հանդէսներուն լեռնակուտակ հաւաքածոն այսօր կը նուիրագործէ իր զոհաբերական եւ համբերատար աշխատանքը:

Եղաւ դասախօս քահանայական լսարաններու, հեղինակ կրօնական դասագիրքերու, թարգմանիչ վերասլաց գործերու, եւ աչքերը փակեց 1955ին, իննսունամեայ եւ իր կոչումը լրացուցած մարդու մը խաղաղութիւնով:

Իր յոբելեանը տօնուեցաւ նոյն տարին, արժանավայել հանդիսութեամբ մը, պարզ եւ սրտառուչ մթնոլորտի մը մէջ:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ՃԱՏՐԱԿ

Ճատրակի աշխարհի ախոյենական եզրափակիչ մրցումը՝ Տիգրան Պետրոսեանի եւ ամերիկացի Ռոպըրթ Ֆիշէրի միջեւ, տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 30ին, Պուէնոս-Այրէսի մէջ:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (44)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Է՛հ, ճիշդը ըսելու համար ասիկա երբեք չէի սպասեր... Այսուհանդերձ ըսածդ ճիշդ է, այո, ճիշդ է, որովհետեւ ինչպէս որ կը տեսնես փաշաներու սոսկալի եսամոլութեան մէկ զոհն ալ ես եմ... եւ ինծի նման ուրիշ շատեր ալ... Հազիւ ոտքերնուն վրայ կանգնելու կարողութիւն ունեցող ծերեր, կ'ուզեն գեղեցիկ կիներէ բաղկացած հարէմներ ունենալ եւ զանոնք չորս անդրդայ պատերու եւ ճաֆէսներու մէջ փակուած պահել որպէսզի անոնք երբեք չտեսնեն, մինչդեռ իրենք իրենց զօրահար ձեռքը իսկ չեն կրնար երկարել որպէսզի գգուեն եւ գոնէ իրենց տառապանքովը զանոնք գոհացնեն... Եւ այս հարէմներուն մէջ կը ծերանանք, կը թառամինք ու կը մարինք...

Հարէմի մէջ ապրող կնոջ հայելին իր ամենամեծ բռնակալն է, օր ըստ օրէ հայելիին ապակին կը մթագնի եւ վերջ ի վերջոյ իր իսկ աչքերուն ուրուական մը ներկայացնելու կը յանգի... Ա՛խ Սելիմ, բարի Սելիմ... դժբախտ Սելիմ... բաժներուդ կը հաւատամ... երանի՛ թէ ես ալ քեզի պէս ըլլայի... Որովհետեւ հիմա դուն միայն երեւակայութեամբ կը տառապիս... հիմա դուն միայն յիշողութեամբ կը տառապիս, մինչդեռ ես, ես Սելիմ միայն երեւակայութեամբ չեմ տառապիր, այլ կը տառապիմ նաեւ մարմնով... Տես, Սելիմ, տես, թէ Աստուած ինչպիսի մարմին մը տուած է ինծի...

Եւ այս ըսելով Չէրքէզուհին մէկ ոտքով տիվանին վրայէն վար ցատկեց եւ սենեակին մէջ կանգնելով արագ շարժումով մը վրայէն մետաքսէ հագուստները վար նետեց...

Ներքինիին աչքերուն առջեւ պարզուածը զինքն ալ զարմացուց:

Այիշէ բոլորովին մերկ, Աստղիկի արձանի մը նման իր առջեւ կանգնած էր:

Հանըմը նախ անշարժ մնաց, կարծես թէ չէր ուզեր որ մարմինին հրաշալի գիծերը անտեսանելի մնան: Ապա ձեռքերովը զանազան շարժումներ ընելով մէջքը կը ծռէր, կուրծքը կը ցցէր, կը դառնար եւ յաջորդաբար այնպիսի հեշտալից գիծեր կ'առնէր որ կարող էին այր մը խելայեղ դարձնել...

Խեղճ ծերուկին այս տեսածը՝ իր երեւակայութեան՝ անհնազանդութեան կը նմանէր: Իրեն այնպէս կը թուէր թէ այնքան ատենէ ի վեր գլխուն մէջ թմրած գոլորշիները գանկէն դուրս կը խուժէին, կը խառնային եւ աստիճանաբար կեանքի զօրութենէն տարլուող մարմնի մը կը փոխուէին ու կը սպառնային զիրենք իսկ ստեղծողին վրայ յարձակիլ...

— Սելիմ... իմ բարի Լալաս... դուն այս մեր տէրերուն եսամոլութեան պատճառաւ կորար, ուրեմն պէտք չէ թողուս որ այս նոյն եսամոլութենէն տառապող ուրիշ արարած մըն ալ կորսի... Սելիմ չեմ ուզեր մեր երկուքին ալ փճացման պատճառ եղողներուն հանդէպ վրէժխնդիր ըլլաս... ոչ, նպատակս այդ չէ, կ'ուզեմ միայն իմ վրաս գթաս, որովհետեւ այս վանդակին մէջ բանտարկուած պիտի փճանամ... փաշան այլեւս առաջուան նման քովս չի գար, շաբաթը անգամ մը միայն զինքը կը տեսնեմ եւ աւելի աղէկ է այդ մէկ անգամն ալ չտեսնեմ:

— Գիտեմ, գիտեմ, մրմնջեց ներքինին համակրելի շեշտով մը:

— Ոչ դուն այնպէս կը կարծես որ գիտես, բայց բան մըն ալ չես գիտեր... Անկարելի է որ այդ ծերուկին, որ ով գիտէ քանի՛ քանի՛ կիներ ուժասպառ ըրած են, քովս գտնուած միջոցին քաշած տառապանքս երեւակայես... Ան քովս կուգայ միմիայն գեղեցկութեանս վրայ հիանալու եւ անցեալը յիշելով մեկնելու համար... Կը հասկնաս Սելիմ, այնպէ՞ս չէ, կը հասկնաս թէ ինչ վատ եսամոլութիւն է ասիկա, շարունակեց Այիշէ խանդավառուած, կը կարծե՞ս թէ այս եսամոլութիւնը որ զիս ամէն օր կը սպաննէ, նուազ վատ եւ նուազ սոսկալի է այն եսամոլութենէն, որ մէկ անգամ եւ առյաւէտ սպաննեց քեզ...

— Իրաւունք ունիս, իրաւունք ունիս...

— Հիմա հասկցար, այնպէս չէ՞, Սելիմ...

— Այո, զաւակս, այո:

— Հոգիիս խորը տեսար, չէ:

— Այո... այո... բայց ես ի՞նչ կրնամ ընել:

Այս հարցումին վրայ Այիշէ, ինչպէս որ էր մերկ, ներքինիին մօտեցաւ եւ քովը նստելով թեւերը անոր վզին փաթթեց:

— Սելիմ, գոչեց դողդողուն ձայնով մը... Սելիմ փրկէ զիս, փրկէ...

Ներքինին չփոթեցաւ:

— Ե՞ս... Ե՞ս փրկեմ քեզ, հարցուց:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Արթիւր Արթինեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Յարութիւնեան եւ զաւակները Տէր եւ Տիկին Տիրան Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յարութիւնեան եւ զաւակը, Պ. Ժան Յարութիւնեան, այրի Տիկին Տէր-Ղազարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Առաքելեան եւ զաւակները, Ռըվուա, Սիմոնեան, Փիլիպպոսեան, Գարակէօզլու ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ-հօր, հօրեղբօր, ազգականին եւ խնամիին՝

ՄԿՐՏԻՉ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 12ին, 87 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի, Սեպտ. 16, ժամը 15,30-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը:

Հաւաքուիլ՝ եկեղեցին:

Կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահազդ:

Այրի Տիկին Նոյեմի Փօյաճեան եւ զաւակները՝ Օր. Մարի Փօյաճեան եւ Տէր եւ Տիկին Կարօ եւ Ալիս Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Եամալեան եւ զաւակները (Երեւան), այրի Տիկին Երանուհի Սանդրեան եւ զաւակները (Լը Հավր), Տէր եւ Տիկին Մերուժան Եամալեան եւ զաւակները, Մատիկօզեան ընտանիքները եւ զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Միշէլ Մալեան եւ զաւակները

Ինչպէս նաեւ Սրապեան, Քաղանոլա, Տէր-Ներսէսեան, Գամեան, Ատրունի, Նազարէթեան, Սվաճեան, Սիրարփի եւ Աստուր Աճէմեան ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ ԵԱՄԱԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 13ին, 89 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի Սեպտ. 16, ժամը 11ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պերվիլի գերեզմանատունը (Մեթրօ Թելեկրաֆ):

Հաւաքուիլ եկեղեցին:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Հայկ Սարգսեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Սարգսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

(Նախկին երեսփոխան Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան, նախկին փոխ-քաղաքապետ Երեւանի)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Միջին տարիքի հայ տիկին մը, որ կէսօրէ վերջերը ժամը 14էն 20,30 ընկերութիւն ընէ տարեց կնոջ մը Բլամարի մէջ:

Անձամբ ներկայանալ «Յառաջ»ի:

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Փարիզի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Ուրբաթ 17 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին Մշակոյթի Տուն:

Կեդրոնական Ֆրանսայի բոլոր ընկերներուն համար՝ Կիրակի 19 Սեպտեմբեր, ժամը 15ին, Լիոնի սովորական հաւաքատեղին, Ավընիւ տը Սաքս:

Մարսէյլի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Երեքշաբթի 21 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին, Մշակոյթի Տուն:

Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ եւ զեկուցում կուտայ ընկեր ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Առաքելեան Թորգոմ Սարգարի, ծնած 1908ին Աշտարակի շրջանի Եղուարդ գիւղը, կնոջ անունն է՝ Մայրանոյշ, տղուն՝ Ալբերտ, կը բնակին Երեւան, Վերին Ջէյթուն, Գաստեղոյի 4րդ փողոց, 6ա շէնք, իրմէ լուր չկայ հայրենական պատերազմէն ի վեր:

×

Հրաչ Սուլթանեան, հօրը անունը՝ Թադէոս, Արտաշատէն (նախկին Կամարլու): Լուր ունեցողներէն գրել՝

Վ. ԽԵՐՈՅԵԱՆ
11, Sentier des Vesous
92 - CLAMART

ԱՆԱՐԱՏ ՑՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐ

1971-1972 տարեշրջանին համար, Հայ Քոյրերը կ'ընդունին գիշերօթիկ, ցերեկօթիկ եւ մանկապարտէզի համար փոքրիկներ:

Արձանագրութիւնները սկսած են: Դիմել՝ 73, Ավընիւ Անրի Պարպիւս
Հեռաձայն՝ 985-01-79
Առնուվիլ:

BAIL A CEDER

Նոր պայմանագրութեամբ (պայ) վարձու է (պատերը գնելու կարելիութիւն) սրճարան մը՝

ԻՍԻԻ

Հայկ. թաղին մէջ: 70 քառ. մեթր (մեծ լիսանսով), կեդրոնական ջերմութիւն, հարանիքի եւ կոչունքի (պանֆէ) սրահի կը վերածուի: Ազատ է անմիջապէս, դիւրամատչելի պայմաններով:

Հեռաձայնել Պ. Ազատի՝
527-25-51
Երեկոները ալ ժամը 8էն ետք՝
642-15-58

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ձերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն գրաւոր, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին ընթացիկ եւ նոր հասցէն:

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով:

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 փրանք:

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7ԻՆ

Յետագային մանրամասնութիւններ

ԹԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ՆՈՐ ՍԱԼԵՐ

Ազգապահպանման լաւագոյն միջոցներէն մէկն է կարդալ եւ ծանօթացնել հայ երգն ու երաժշտութիւնը, օտարներուն եւ մեր մատաղ սերունդին: Հասցէ՝

43, Rue Richer, Paris (9e) — Métro Cadet — Tél. 770-25-46

Նոր լոյս տեսան, Պէյրութահայ երգիչներու՝ Արա Կիրակոսեանի երկու սալերը.— 1) Ազգային եւ յեղափոխական երգեր, ՎՈՍ 10008, 2) Ազգային եւ ժողովրդական երգեր, ՎՈՍ 10006 Ա. թիւերը:

Ունինք նոյնպէս՝ Հայաստանեան սալեր եւ օփերաներ: «Էրեբունի» հրատարակչականի «Լէժանտ Արմէնիէնը», Ա. Հարմանդեանի, Լ. Գաթրճեանի, Լիա Սարեանի, Թախտ Գարեգինի, Ա. Կիրակի (Ամերիկա պատրաստուած), Ափրիկեանի, Պարթեւեանի ամբողջական գործերը եւ հայկ. պատարագը:

Գրատունը ճոխ է բազմատեսակ գրքերով եւ պատրաստ՝ ապսպրանքներ ընդունելու ամէն վայրերէ:

Առաքման ծախքը գնողին վրայ է:
Գրատունը բաց է ամէն օր ժամը 10էն սկսեալ մինչեւ երեկոյեան 7ը:

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՎԻՊԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԱՒԱՊՏՈՅՏՈՎ ՀՌԵՆՈՍԻ ՎՐԱՅ

Մեկնում ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18,
Վերադարձ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19

Երկու օր հանգիստ եւ պտոյտներու ճոխ յայտագրով մը: Ժամադրավայր՝ Շաբաթ առաւօտ ժամը 7,15ին Շաթօ տը Վենսէնէն, Քաֆէ Թերմինիւսի առջեւ եւ 7,30ին Կառ տիւ Նոռ, Քաֆէ Բիւրվէօրի առջեւ:

Մեկնում ժամը ճիշդ 7,45ին դէպի Գերմանիա, Մօ, Շալոն, Ս. Մենեհուլտ (ցերեկուան ճաշ) Վերտէօն, Էթէն, Լոնկիյոն, Լոնկվի եւ Լիւքսանպուրկ ճամբով, ուր պտոյտէ ետք, մեկնում դէպի Թրիէռ, հին հռոմէական քաղաք, Մոզէլի վրայ (պանդոկ):

Կիրակի առաւօտ, մեկնում դէպի Պենկէն ուրկէ գեղեցիկ զբօսանաւի մը վրայ, երեք ժամուան պտոյտ մը Հռենոսի վրայ: Ցերեկուան ճաշ Պոփարտ, ուր կը ճաշակուին Հռենոսի համբաւաւոր գինիները եւ վերադարձ դէպի Փարիզ ժամը 22ի ատենները:

Մասնակցութիւն՝ 139 փր.
ամէն բան մէջը, բացի խմիչքէն

RELATIONS TOURISTIQUES
EDUCATIVES
32, Rue de Trévise, PARIS (9e)
Tél. : 770-36-37
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՔԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր (փասփոր) ի զօրու:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, տրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը գրաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծնողքներուն թէ՝ իր հովանաւորած դպրոցի 1971-72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փաւեր, Մարսէյլ 1:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 5-7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9-12, կէսօրէ ետք 2-4:

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ 8:

×

Շաւիլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին այս Հինգշաբթի (Սեպտ. 16):

Արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան մօտ կամ տեղւոյն վրայ:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, Հինգշաբթի օրուան Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 16, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8,30-11,30ին:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

Librairie Orientale H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

Tél. : 326-88-65 — C. C. P. Paris : 1278-35

HISTOIRE DE L'ARMENIE, H. Pasdermadjian, *Paris*	30 Fr.
AN ARMENIAN MISCELLANY, Aram Terzian, *with 8 miniatures*	30 Fr.
OURARTOU, par Boris Piotrovsky, *Paris, Illutré*	47 Fr.
L'ART ARMENIEN DE L'OURARTOU A NOS JOURS, *Catalogue de l'Exposition du Musée des Arts Décoratifs*	15 Fr.
DOCUMENTS OF ARMENIAN ARCHITECTURE, *Texte anglais et italien* 1) Haghbat, 2) Khatchkar, 3) Sanahin, *Chaque volume*	25 Fr.
MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE, H. Kurkjian	20 Fr.
MANUEL DE LA LANGUE ARMENIENNE, Prof. F. Feydit	48 Fr.
LE GENOCIDE DU PEUPLE ARMENIEN, P. Jean Mecerian	9 Fr.
LA PASSION DE CILICIE, Paul du Véou, *Paris*	25 Fr.
Victor Gardon : 1) LE VERT SOLEIL DE LA VIE :	22 Fr.
CHEVALIER A L'EMERAUDE	12 Fr.90
L'APOCALYPSE ECARLATE	24 Fr.

GRAND CHOIX DE LIVRES SUR L'ARMENIE ET LES ARMENIENS HISTOIRE, LITTERATURE, ART, CULTURE EN GENERAL

— Frais d'envoi à la charge du client —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

×

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէռի շքեղ սրահներուն մէջ:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 90 ֆր·	Վեցամսեայ	50 ֆր·
Արտասահման	Տար· 115 ֆր·	Հատը	0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 16 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 16 SEPTEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12216

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.216

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԻԿԻՏԱ ՍԵՐԳԷԻՉ ԽՐՈՒՇՉԷՒ

Բ.

Ամէն բանէ առաջ Խրուշչեւի օրով Խորհրդային Միութեան 15 Հանրապետութեանց մէջ վերջ գտաւ ստալինեան բռնակալութիւնը: Մարդիկ դադրեցան խրար լրտեսելէ ու մատնելէ: Կաշկանդուած լեզուներու կապանքները մասամբ քակուեցան: Ազատականութեան հով մը սկսաւ փչել: Մամուլի, հասարակութեան, երթեւեկի վրայ դրուած արգելքները որոշ չափով մեղմացան: Փոքրիկ ճեղք մը բացուեցաւ երկաթեայ վարագոյրին վրայ:

Երկրորդ կարեւոր աշխատանքն եղաւ «խաղաղ կենակցութեան» սկզբունքին իրագործումը: Կրեմլինի ամրակուռ պարիսպներէն դուրս ելլելով շրջապտոյտներ կատարեց Եւրոպայի մէջ: Գնաց մինչեւ Ամերիկա: ՄԱԿի մէջ հրաշունչ ճառեր խօսեցաւ, կօշիկը սեղանին զարնելու աստիճան: Առեւտրական, տնտեսական յարաբերութիւններ ստեղծեց դրամատիրական երկիրներու հետ: Պատերազմի վտանգը հեռացնելու փորձեր կատարեց:

Հաշտութիւն կնքեց Թիթոյի հետ:

Միւս կողմէ սակայն իր կարգ մը գործերով ցոյց տուաւ հակասութիւն նկարագրի: Իր դրական կողմերուն հետ ունեցաւ նաեւ բացասականը:

Այսպէս, մինչ Ստալինի ոճիրները կը խարանէր 1956ի Փետրուարին, նոյն տարուան Հոկտեմբերին արեան մէջ կը խեղդէր Պուտափեշթի հունգար հայրենասէրներու ապստամբական շարժումը: Նոյնը կ'ընէր Փոզնանի (Լեհաստան) եւ Արեւելեան Պերլինի մէջ:

Նաեւ մինչ մէկ կողմէ Արեւմուտքի հետ խաղաղ կենակցութիւն կը քարոզէր, անդին հրթիռի արձակարաններ կը հաստատէր Քուպայի մէջ, սպառնալիքի տակ պահելու համար Միացեալ Նահանգները: Նախագահ Քենըտիի ամուր կեցուածքին առջեւ տեղի կուտար, վարկաբեկումը աչք առնելով:

Նոյնը՝ Պերլինի մասին: Վերջնագիր կուտար դաշնակիցներուն, որպէսզի վեց ամսէն քաշուին Գերմանիոյ հին մայրաքաղաքէն: Յետոյ տեղի կուտար, առանց այլեւայլի:

Իր օրով կը կառուցուէր Պերլինի «ամօթի պատ»ը:

Առիթով մը կը սպառնար 24 ժամէն կործանել Թուրքիան, եթէ Անգարայէն Մոսկուա այցելող Թուրք ծերակուտականներու եւ երեսփոխաններու պատուիրակութեան մը առջեւ ճառ մը խօսելով, կ'ըսէր, որ խորհ· Միութիւնը հողային ո՛չ մէկ պահանջ ունի Թուրքիայէն: Հողային պահանջները վրացի Ստալինն էր, որ մեռած է հիմա…:

Իրմէ առաջ, Խ· Միութեան Արտաքին Գործոց Մոլոտով, յանուն Հայաստանի եւ Վրաստանի, 1953 Մայիս 30ին ծանուցագրով մը պաշտօնապէս նոյնը հաղորդած էր Անգարայի կառավարութեան:

Հայաստանի խորհրդայնացման քառասնամեակին առթիւ «հաւաստի աղբիւրներէ» լուրեր տարածուեցան, որ Խրուշչեւ Հայաստան պիտի այցելէ եւ մեր ժողովուրդին իբրեւ «արմաղան» պիտի բերէ Ղարաբաղն ու Նախիջեւանը: Քառասնամեակէն վեց ամիս ետք, 1961 Մայիսին, վերջ միայն այցելեց Երեւան եւ իր տարբերակէն ո՛չ Ղարաբաղ ելաւ, ոչ ալ՝ Նախիջեւան: «Մաղնիս»ի մասին միայն խօսեցաւ: Հայաստան ա՛յնքան զարգացեր է, որ մաղնիսի նման իրեն կը քաշէ ըսփիւռքի Հայութիւնը, ըսաւ: Սակայն հայրենադարձը մեծ զարկ չստացաւ դժբախտաբար այդ Թուականէն ետք:

Հիասթափութիւն եւ յուսախաբութիւն ամենուրեք, մանաւանդ «Հայաստանասէր»ներու մօտ: Հայաստան մնաց ու կը մնայ դեռ նոյն նեղ սահմաններուն մէջ:

Այս եւ այլ կարգ մը դրուագներ ստուեր կ'ածեն իր վարած քաղաքականութեան վրայ:

Սակայն եւ այնպէս տաքն ու պաղը համեմատելով, պատմութիւնը մոռացութեան պիտի տայ իր թերի կողմերը, պահելով միայն դրականը:

Արեւելք – Արեւմուտք հակամարտութեան զգալի մեղմացումը եւ խորհրդային երկիրներու մէջ որոշ ազատականութեան հանդուրժողութիւնը ոչ – արհամարհելի արդիւնքներ են, զորս կը պարտինք Նիկիտա Սերգեւիչ Խրուշչեւի:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՀԱՐՑԵՐԸ

Ապահովութեան Խորհուրդի յառաջիկայ նիստին օրակարգի հարց պիտի դառնայ Երուսաղէմի այժմու իրավիճակը: Արդարեւ, Յորդանան որոշած է հարցը ներկայացնել Ապահովութեան Խորհուրդին Ուրբաթ, երբ բացումը կը կատարուի նոր նստաշրջանին:

Համաձայն որոշ շրջանակներու՝ Մ· Նահանգները Յորդանանի հետ մշակած են բանաձեւ մը, ուր «ցաւ» կը յայտնուի, որ Իսրայէլ չէ յարգած Ապահովութեան Խորհուրդի որոշումը: Թել Ավիվ, արդարեւ, մնայուն հանգամանք մը տուած է Երուսաղէմի արաբական բաժնի գրաւման, դայն նկատելով անբաժան մասը Իսրայէլի:

Ամերիկեան կառավարութիւնը իր բանբերին միջոցաւ յոյս յայտնեց, որ Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ քննութեան կ'առնուի միայն Երուսաղէմի հարցը, առանց ընդլայնելու զայն եւ տարածուելու արաբ այլ հողերու գրաւման խնդրին վրայ: Այս ձեւով, համաձայն Ուաշինկթընի, խնդրոյ առարկայ չի դառնար համաձայնութեան մը կարելիութիւնը՝ Սուէզի Ջրանցքի բացման շուրջ:

Ամերիկեան պաշտօնական շրջանակները կը վախնան, որ կարգ մը արաբ երկիրներ, ինչպէս, օրինակ, Սուրիա, որ անդամ է Ապահովութեան Խորհուրդին, առանձին բանաձեւ մը ներկայացնէ՝ դատապարտելով իսրայէլեան գրաւումը արաբ հողերուն իրենց ամբողջութեանը մէջ:

Արդէն, կը թուի թէ այդ պիտի ըլլայ Սուրիոյ դիրքը:

Իսրայէլեան Խորհրդարանը, իր կարգին, առջի օր քննեց այս հարցը: Համաձայն պաշտօնական աղբիւրներու՝ Իսրայէլ «հակայարձակման» պիտի անցնի ցոյց տալով յորդանանեան գրաւման ժամանակաշրջանի « վանտալութիւնը » Երուսաղէմի մէջ: Միեւնոյն ատեն Ամմանի կատարած «ջարդը» Պաղեստինցիներուն:

Յամենայն դէպս, ինչպէս յայտարարեց ՄԱԿի Իսրայէլի դեսպանը՝ «ամբաստանեալի աթոռին վրայ պիտի չնստինք», այլ խօսքով՝ Թել Ավիվ պիտի հակադարձէ:

Գահիրէի մէջ վերջ գտան անգլեւեգիպտական խօսակցութիւնները: Սըր Ալեք Տըկլաս Հիւմ, Անգլիոյ Արտաքին նախարարը, տեսակցութիւններ ունեցաւ եգիպտացի իր պաշտօնակցին եւ փոխ – նախագահին հետ: Անգլիացի դիւանագէտը ամբողջովին զօրավիգ կենալով եգիպտական դիրքորոշումին, խնդրած է այս վերջիններէն համբերատար գտնուիլ: Ցիշեցուցած է ան Եգիպտացիներուն, թէ երկար ժամանակ կը կարծուէր, որ Պերլինի հարցը անլուծելի է, մինչդեռ այսօր վերջնապէս լուծուեցաւ ան:

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

Ներքին նախարարը եւ Նախարարապետ Շապան – Տելմաս բաւական մտահոգութիւններ ունին ոստիկաններու բռնած դիրքին եւ տուած որոշումներուն առթիւ:

Առաջին առթիւ կարգապահական միջոցներ ձեռք առնուած են սենտիքաներու հինգ պատասխանատուներու հետ, ինչ որ իբրեւ առաջին հետեւանք ունեցած է համախոհութեան սերտացում մը ու նաեւ նախապայմանի մը հաստատումը: Խօսելու կամ բանակցելու համար, այլեւս նախապայման կը դրուի սենտիքաներու կողմէ որ նախ վերցուին իրենց հինգ ընկերներու դէմ ձեռք առնուած միջոցները: Ցիշենք որ Ֆրանսայի ոստիկանները համախմբուած են 22 սենտիքաներու մէջ, թիւ մը, որ խորհրդանշական ալ կը թուի քանի հարցը ոստիկաններու հետ կապ ունի:

Կացութիւնը ամէն պարագայի մէջ բաւական հակասական բնոյթ ունի: Պետական պաշտօնեայ ըլլալէ զատ, ոստիկանները հանրային կարգուկանոնի ուժն են եւ տրամաբանօրէն գործադուլի իրաւունք չունին եւ ցարդ չեն ալ փորձած:

Ծանօթ է որ Էվիանի համագումարին մէջ է որ 184ի վրայ 102 ձայնով քուէարկուած էր բանաձեւ մը ուր ոստիկանները կ'ըսէին թէ պատրաստ են ապօրինի միջոցներու դիմելու, ի հարկին յարգել տալու իրենց պահանջները: Ներքին նախարարին հակազդեցութիւնը շատ խիստ եղած էր եւ յայտարարութեան մը մէջ, Մարսըլէն կը յայտնէր թէ պաշտօնանկ եղած են կարգ մը բարձրաստիճան ոստիկաններ, որոնք պատասխանատու պաշտօններ ալ կը վարեն սենտիքաներու մէջ:

Նախարարը այլ կոչ մըն ալ ըրած է որպէսզի Հանրային Ուժի սպասարկուները ծառայեն պատուով եւ արժանաւորութեամբ:

Միւս կողմէ Շապան – Տելմաս հաշտարար ոգիով նամակ մը գրած է Մոնաթի, որ ոստիկանութեան սենտիքաներու ինքնավար Դաշնակցութեան ընդհ· քարտուղարն է: Նախարարապետը կ'ըսէ թէ կարգ մը հարցեր նկատի առնուած են որոնք 1972ին եւ 1973ին պիտի բարելաւեն շահակից անձնակազմերու կացութիւնը, բայց ոստիկաններն ալ, իրենց կարգին, պէտք է յարգեն տարրական կանոնները:

×

ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Երեքշաբթի (նախնական) եւ Չորեքշաբթի (երկրորդական) վերամուտը տեղի ունեցաւ բայց աշակերտները պարապ աթոռներ գտան իբրեւ դասատու, քանի որ ուսուցման սենտիքաները գործադուլի որոշում տուած էին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԽՐԻՄԻ Օրէնտա քաղաքն է ուր Պրանտ եւ Բրեժնեւ պիտի տեսնուին բայց ըստ Մոսկուայի փափաքին տեսակցութիւնը գաղտնի բնոյթ պիտի առնէ: Կը կարծուի որ անոնք պիտի խօսին եւրոպական ապահովութեան ժողովին մասին եւ միջգեր – մանական յարաբերութեանց: Դաշնակցային Հանրապետութեան բանբերը սակայն չեշտած է թէ Պրանտ նախապատուութիւն պիտի տայ երկկողմանի առեւտրական հարցերուն, այսինքն մշակութային, գիտական եւ առեւտրական համաձայնութեանց կնքումին եւ պայմանագրութեան մը որ օդանաւային յարաբերութիւններ հաստատէ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ճամբաներուն վրայ, շաբաթավերջին մեռած են 111 հոգի (եւ ոչ 11 ինչպէս հրատարակուած էր երէկ սխալմամբ):

ԵԳԻՊՏՈՍԻ եւ Սէուտական Արաբիոյ պահանջին վրայ Յորդանանցիք եւ Պաղեստինցիք համաձայնեցան հանդիպման երկրորդ փորձ մը կատարել Ճետտայի մէջ՝ լուծելու համար իրենց միջեւ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնները: Նախապէս այս ուղղութեամբ կատարուած փորձ մը ձախողած էր: Գահիրէ եւ Ճետտա սպառնացած են Ամմանի՝ դադրեցնել իրենց նիւթական օժանդակութիւնը եւ թոյլ չտալ յորդանանեան օդանաւերու թռիչք կատարել իրենց հողամասին վրայէն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարը՝ Մ· Շուման Հունգարիա եւ Պուլկարիա այցելելէ ետք, այս շաբաթ կ'այցելէ Ջուկօսլաւիա: 23 տարուան մէջ առաջին անգամն է, որ Ֆրանսայի Արտաքին նախարար մը պաշտօնական այցելութեան կ'երթայ Ջուկօսլաւիա: Վերջին այցը կատարած էր Ռ· Շուման 1949ին: Երկու երկիրներու յարաբերութիւնները բնականոն են:

ՀԻՒՍ· ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ մէջ երկու անգլիացի զինուորներ սպաննուեցան եւ երկու ուրիշներ ալ վիրաւորուեցան ահաբեկիչներու կողմէ: Կացութիւնը միշտ լարուած է երկրին մէջ:

ՄԱԿ-Ի ԸՆԴՀ· ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ հաստատեց թէ բացարձակապէս չընդունիր վերընտրուիլ իր ժամանակաշրջանը երբ լրանայ, Դեկտեմբեր 31ին:

ՎԻԷԹՆԱՄԻ, Լաոսի եւ Քամպոճի մէջ զինուորական լայն գործողութիւններ ծայր տուած են՝ ամերիկեան օդային ուժին պաշտպանութեան տակ: Հիւէի եւ Սայկոնի մէջ հակամերիկեան ցոյցեր տեղի ունեցան, երբ ամերիկացի զինուոր մը սպաննեց վիէթնամցի պատանի մը սխալմամբ:

ԽՐՈՒՇՉԵՒԻ դերեզմանը այցելեցին, յուղարկաւորութենէն ետք, հարիւրաւոր Ռուսեր:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Գերմանիա յաջողեցան ապաստանիլ երկու Չեխեր:

ԼԵՆԻՆԳՐԱՏԻ մէջ բացառիկ ընդունելութեան արժանացաւ Տիք Էլլինկթընի ճազի նուագախումբը: Առաջին համերգին ներկայ գտնուեցան 4000 հանդիսականներ, մեծ մասը երիտասարդ:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ գաղտնի ներկայացում մը տեղի ունեցած է խորհրդային փաստանկարի մը, ուր կը լսուի Տիկին Զինայտա Գրիգորիէնկոյի կոչը «Օգնեցէ՛ք ինծի որ փրկեմ ամուսինս եւ նաեւ անոնք, որոնք իրեն պէս կը տառապին իրենց գաղափարներուն համար»: Զօր· Գրիգորիէնկօ ձերբակալուած է եւ ըստ «նոր» սովորութեան յիմարանոց մը փոխադրուած է որովհետեւ պայքարած է այն սեղմումներուն դէմ, որոնք կան Խորհ· Միութեան մէջ մարդկային տարրական իրաւունքներու առընչութեամբ:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարը թէեւ բուռն պայքար կը տանի յաւելումներու դէմ եւ այդ մասին վեց ամսուան պայմանագրութեան մասին ալ խօսեցաւ բայց եւ այնպէս նոր յաւելումներ նախատեսուած են ծխախոտի, լուցկիի եւ ոգելից ըմպելիներու վրայ, որոնք 15էն 20 միլիառ մուտք պիտի ապահովեն Պետական Գանձին:

ՅՈՎՀ. ԴՐԱՍԽԱՆԱԿԵՐՏՑԻ

Խաղաղութեան շրջաններուն շինարարական բուռն վերելքներ, արուեստի եւ գիտութեան մարզերու մէջ ծաղկումներ արձանագրուած են: Որոշ իմաստով, վերածնունդներ եղած են ատոնք: Սակայն Հայաստանի մէջ բուն իմաստով Վերածնունդը սողմնաւորուեցաւ Թ.–Ժ. դարերուն, երբ արդէն քայքայման մէջ էր արաբ Խալիֆայութիւնը եւ Հայաստան վերստին ձեռք ձգած էր իր կորսնցուցած պետականութիւնը, եւ ստեղծուած էր ընկերային–քաղաքական նպաստաւոր կեանք մը: Այս շրջանին է ահա, որ հայ մշակոյթը ապրեցաւ իր երկրորդ Ոսկեդարը՝ աշխարհի տալով քանի մը գլուխ գործոցներ, որոնց շարքին ամէնէն մեծը՝ Գրիգոր Նարեկացիի «Մատեան ողբերգութեան» քերթուածը:

Այսպիսի ժամանակաշրջանի մը մէջ չէր կրնար չզարգանալ նաեւ հայ պատմագրութիւնը, որուն փայլուն աւանդները կուգային Ե. դարէն: Թ.–Ժ. դարերուն երեւան եկան պատմագիրներ, որոնցմէ կարելի է յիշել Շապուհ Բագրատունին, Յովհաննէս Դրասխանակերտցին, Թովմա եւ Անանուն Արծրունիներ: Յովհաննէս Դրասխանակերտցի (Պատմաբան) եղած է կաթողիկոս եւ կարեւոր դեր է խաղացած իր ժամանակաշրջանի իրադարձութիւններուն մէջ:

Դրասխանակերտցիի Պատմութիւնը կարեւոր տուեալներ կը հայթայթէ հեղինակին մասին, սակայն ստոյգ կերպով յայտնի չէ պատմագրին ծննդեան թուականը: Հաւանաբար ծնած է Թ. դարու կէսին:

Մանուկ տարիքին աշակերտած է Մաշտոց Եղուարդցիի, Սեւանի անապատը: Այս վերջինը ծանօթ հոգեւորական մըն էր եւ «ըստ մարմնոյ» ազգակից Յովհաննէսի: Եղուարդցիի քով ան, ըստ երեւոյթին, աստուածաբանութեան, քերթողական արուեստին եւ այլ գիտութիւններու հետ ուսումնասիրած է նաեւ հին աշխարհի գրականութիւնն ու փիլիսոփայութիւնը: Հետաքրքրական է այն փաստը, որ երբ Ժ. դարուն Եւրոպայի մէջ մերժուած էր անթիկ մշակոյթը, Յ. Դրասխանակերտցի իր Պատմութեան մէջ քանի մը տեղ կը յիշատակէ Հոմերոսի «Իլիական»ը եւ մէջբերումներ կը կատարէ Սողոնէ:

Մաշտոց Եղուարդցիի մահէն ետք, 898ին Սմբատ Թագաւորին եւ «նախարարակոյտ բազմութեան» կողմէ կաթողիկոս կ'օծուի Յովհաննէս: Այդ շրջանին Հայաստանը կ'ասպատակէին Ատրպատականի ոստիկան Եուսուֆի հրոսակները՝ հուրի եւ սուրի մատնելով գիւղերը, թշնամութիւններ հրահրելով հայ աւատատէրերու միջեւ: Արտաքին և ներքին ալեկոծութիւններու մատնուած հայրենասէր կաթողիկոսը կը նետուի մերթ այս, մերթ այն կողմ, ամենուրեք հաշտութիւն քարոզելով երկպառակտուած իշխաններուն եւ, միեւնոյն ատեն, կոչ ուղղելով անոնց՝ պայքարել երկրին անկախութեան սպառնացող թշնամիին դէմ: Այս ձեւով ան իր կրօնական եւ քաղաքական աշխատանքով, Սմբատ եւ ապա Աշոտ Բ. (Երկաթ) Թագաւորներու օրով, մեծ չափով նպաստած է կեդրոնաձիգ ուժերու կազմակերպման եւ կեդրոնացեալ հայկական Պետութեան ստեղծման: Դրասխանակերտցի կ'ըմբռնէ, որ միայն սեփական ուժերուն ապաւինելով դժուար էր Հայաստանի համար ապահով վիճակ մը ստեղծել: Եւ ան 914ին Թուղթ մը կը գրէ Բիւզանդիոնի կայսր Կոստանդին Ծիրանածնի՝ հայցելով անոր հովանաւորութիւնը:

Կայսրը ի պատասխան եղած խնդրանքին Բիւզանդիոն կը հրաւիրէ գինքն ու արքայազն Աշոտը՝ այս վերջինը թագաւոր օծելու համար: Սակայն հասնելով մինչեւ Դերջան գաւառը, կաթողիկոսը կը հրաժարի իր միտքէն: Ան կը նախագզար, որ հոն իրեն դաւանափոխութեան առաջարկ պիտի ընեն: Ասկէ զատ, ան թերեւս կը հասկնայ նաեւ Կոստանդինի կայսեր քաղաքական նպատակները, որոնք ի վերջոյ կը ձգտէին վերջ դնել տալ Հայաստանի անկախութեան: Պատահական չէր, որ կաթողիկոսը մնաց Դերջան: Արդարեւ, ինչպէս յայտնի է, հոն կային Գրիգոր Լուսաւորչի անունին հետ կապուած սրբատեղիներ: Գաւառը շրջագայելով Յովհաննէս փաստօրէն ցոյց կուտար իր կապը Հայոց եկեղեցիին արմատներուն հետ: Ընդհանրապէս անոր վարած բանակցութիւնները բիւզանդական արքունիքին հետ խրատմ կը նկատուին դիւանագիտական նուրբ արտայայտութիւն մը, միջնադարեան մեր պատմութեան մէջ:

Յովհաննէս Դրասխանակերտցիի ձգած գրական ժառանգութիւններէն մեզի են հասած անոր «Պատմութիւն Հայոց» եւ «Շարք կաթողիկոսաց» աշխատութիւնները: Այն փաստը, որ ԺԸ. դարու ժամանակագրութիւնն է հայ 50 կաթողիկոսներու գահակալութեան: Ունի պատմական արժէք: Այն փաստը, որ ԺԸ. դարու ժամանակագիր Դաւիթ Բաղիշեցի զայն անուանած է «անյաղթ փիլիսոփայ եւ պատմագիր», մտածել կուտայ մեզի, թէ Յովհաննէս հեղինակած է նաեւ իմաստասիրական գործեր:

Յովհաննէս կաթողիկոսի Պատմութեան գրութեան թուականի մասին յայտնուած են հակասական կարծիքներ: Բանասիրական լուրջ պրպտումներ ցոյց կուտան, որ Պատմութիւնը գրուած է մէկ շունչով եւ պատմագրին կեանքին վերջին տարիներուն, մօտաւորապէս 927–928ին:

Մովսէս Խորենացիի հետեւութեամբ Յովհաննէս Դրասխանակերտցի ձգտած է գրել Հայոց ամբողջական պատմութիւնը, սկսելով Յաբէթի սերունդներու ապգաբանութենէն, որու հետ ան կապած է հայ ժողովուրդին ծագումը, մինչեւ 927 թըւականի դէպքերը: Հին անցեալի պատմական դէպքերուն եւ իրադարձութիւններուն նկարագրութեան համար ան օգտուած է Ե. դարու պատմագիրներու, մանաւանդ Խորենացիի եւ Եղիշէի մատեաններէն: Յետագայ շրջանի պատմագիրներէն օգտագործած է Շապուհ Բագրատունիի, Մովսէս Կաղանկատուեցիի եւ Սեբէոսի վկայութիւնները: Պատմութեան այս հատուածը ունի աղբիւրագիտական մեծ արժէք: Հոս մանրամասն տեղեկութիւններ կը գտնենք նախորդ մատենագիրներէն Յովհան Օձնեցիի, Եզրի, Յովհան Մայրագոմեցիի, Շապուհ Բագրատունիի եւ ուրիշներու մասին: Սակայն մեր ժողովուրդի պատմութեան համար անգնահատելի արժէք կը ներկայացնէ մատեանին այն մասը, ուր կը նկարագրուին պատմագրին ժամանակակից իրադարձութիւնները: Յովհաննէս Դրասխանակերտցի փաստօրէն Թ. դարավերջի եւ Ժ. դարու առաջին քսանամեակի պատմական անցքերուն ականատեսն ու մասնակիցն է եւ անոնց ամէնէն հաւաստի աղբիւրն ու մեկնաբանը: Այս տեսակէտէն անոր գործը աւելի արժէք ունի քան, օրինակ, իրմէ քիչ ետք հանդէս եկող Թովմա Արծրունիի գործը, որուն բաղդատմամբ, ինչպէս Լէօ նկատած է, ան ունի շատ աւելի «անկախութիւն եւ անաչառութիւն»: Իր Պատմութեան մէջ Դրասխանակերտցի կը խօսի նաեւ իր մասին, թէեւ ատիկա ինքնակենսագրութիւն մը չէ երբեք: Քաղաքական անցքերուն մասնակցած կաթողիկոս – պատմագիրը աւելի շօշափելի եւ կենդանի գոյներով է ներկայացուցած իր ժամանակը: Ճիշդ չէ նաեւ այն տեսակէտը, թէ Դրասխանակերտցին «Բագրատունեաց տոհմը փառաբանող պատմագիր է»: Ան տոհմագիր չէ, այն տոհմական ւստապետական ըմբռնումներէ վեր կեցող անձնաւորութիւն մը, որ գրած է Հայոց ընդհանուր պատմութիւնը: Ճիշդ այս է, որ կը պայմանաւորէ անոր Պատմութեան գաղափարական բովանդակութեան խորքն ու արժէքը: Ճիշդ է, որ իբրեւ հոգեւորական, ան հայ թագաւորներու եւ իշխաններու անյաջողութիւնները, ժողովուրդի տառապալից վիճակը կը բացատրէ քրիստոնէական մեղքի ըմբռնումով, բայց երբեմն ի յայտ կը բերէ խոհուն եւ առարկայական մեկնաբանութիւն: Այսպէս, Սմբատի եւ Աշոտ Երկաթի պարտութիւնները կը կապէ Բագրատունեաց Պետութեան թուլութեան եւ անկազմակերպ վիճակին հետ: Ան կը դատափետէ Աշոտ Երկաթի «Բղջախոհ» վարքը եւ մէջտեղ կը դնէ զօրաւոր եւ իմաստուն տիրակալի գաղափարը: Հայրենասէր պատմագիրը դայրոյթով կը խօսի հայ իշխաններու անմիաբանութեան մասին, համարելով զայն «կորստական դուռ»: Յովհաննէս, ինչպէս ճիշդ կերպով նկատած է Մ. Աբեղեան, «ունէր ազգային ինքնագիտակցութիւն» եւ յաճախ հաշտարարի դեր կատարած թշնամացած իշխաններու միջեւ: Իշխաններ, որոնք չունէին ազգային ընդհանուր շահերու, նորաստեղծ Պետութեան եւ միասնական հայրենիքին գիտակցութիւնը: Այս իրողութիւնը խոր տառապանք կը պատճառէ կաթողիկոսին, որ իր Պատմութեան մէջ դառնութեամբ կը ներկայացնէ հայ իշխաններու «անկարգ ճամարտականութիւնները», որոնցմէ ամէնէն աւելի պիտի օգտուէին օտար բռնակալներ: Այսպէս, օրինակ, երբ Գագիկ Արծրունի Սմբատ Թագաւորէն չի ստանար Նախճաւան քաղաքը, անոր հետ կը խզէ իր կապերը եւ կը միանայ Եուսուֆի հետ: Իսկ այս վերջինն ալ, ինչպէս կը վկայէ Դրասխանակերտցի, «աւխորժաբար» կ'ընդունի դաւաճանը, կուտայ անոր «Հայոց Թագաւոր» տիտղոսը եւ ապա կ'արշաւէ Սմբատ Թագաւորի դէմ:

Ըստ պատմագրին, իշխաններու եղբայրասպան պատերազմներէն ոչ միայն կ'օգտուէին օտարները, այլեւ մեծապէս կը տուժէին ռամիկները, որոնք կը դառնային ռազմական աւար եւ կ'անցնէին ձեռքէ ձեռք:

Դրասխանակերտցի Խորենացիի նման կ'երազէ բանականութեան թագաւորութիւն: Ողջմտութիւնը, ահա ըստ պատմագրին, այս պէտք է ըլլայ քաղաքական գործիչին, թագաւորին, իշխանին եւ հոգեւոր առաջնորդին նշանախօսքը:

Պատմութեան վերջաբանին մէջ դիմելով հայ նախարարներուն, Յովհաննէս խորհուրդ կուտայ անոնց «իբրեւ զմի այր միանալ» եւ լսել «բաղաձայնութեան (միաբանութեան) խրատին»:

Դրասխանակերտցի գրած է հարուստ գրաբարով եւ «ըստ քերթողական արուեստի»: Այսպէս է, որ անոր գործը որոշ նմանութիւն ունի Ե. դարու ոսկեդարեանին: Սակայն ան չէ մնացած Խորենացիի, Եղիշէի եւ միւս պատմագիրներու ազդեցութեան ոլորտին մէջ, այլ շատ յաճախ ստեղծած է ինքնուրոյն պատկերներ եւ նկարագրութիւններ, որոնց շնորհիւ անոր Պատմութիւնը օժտուած է գեղարուեստական խորք: Անոր ոճը ոմանք կը համարեն ճոռոմ եւ խրթին, իսկ ոմանք՝ գունագեղ եւ ճարտասանական: Ճիշդ է, Դրասխանակերտցիի Պատմութեան մէջ կարելի է հանդիպիլ որոշ խրթին եւ մանուածապատ հատուածներու, բայց, ընդհանրապէս, ան ունի գեղեցիկ եւ հասկնալի գրելաձեւ, հռետորական ոճաւորման մեծ կարողութիւն:

Դրասխանակերտցի աւելի շատ ողբերգու պատմագիր է, ցնցող եւ սահմռկեցնող նկարագրութիւններու վարպետ: Կենդանի գոյներով կը պատկերացնէ մարտեր, կոտորածներ, բնական աղէտներ: Անմոռանալի են, մանաւանդ, ասոր, Սմբատ Թագաւորի կտտանքներուն եւ անպաշտպան Հայերու խոշտանգումներուն պատկերները:

Հ. ԲԱԽՉԻՆԵԱՆ

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ.Ն

ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Լճէէն մեկնեցայ Հայնէ: Հայնէ եւս մեծ ու հին գիւղաքաղաք մըն էր: Հայութիւնը հոն աւելի շատ էր, եւ ազգային կրթութիւնն ու հետաքրքրութիւնները աւելի էին:

Հայ լուսաւորչական գլխաւոր հասուածին հետ հայ բողոքական յարանուանութիւններ ալ կային իրենց առանձին ժողովարաններով: Հոս ալ Դաշնակցութեան թիւր բարձրացուցինք: Տեղւոյն վրայ ընկերներ Յովհ. Աչոտեան, Գրիգոր Սթանպօլեան, Կարապետ Մարգարեան, Յովհ. Կարապետեան ինծ օգնեցին: Ասկից վերջ ընկ. Աչոտեանի հետ Տայնէ՝ զուտ հայ մեծկակ գիւղը գացի՝ հոն յաջողեցանք տեղական խումբ մը կազմել: Յետոյ գացինք Փիրան, շատ հին գիւղաքաղաք մըն էր քիւրտ ու հայ բնակչութեամբ. ուխտաւորներու թիւր աւելցուցինք, մարմին մը կազմեցինք:

Տըայնէի ու Փիրանի մօտերը թաքնուած կ'ապրէր Ալօէ–Բաշչալ անունով հաշակաւոր աւազակը, որ ոճիրներու պատճառաւ քանի մը անգամ բանտարկուած էր, բայց միշտ յաջողած էր փախչիլ: 1895ի կոտորածներուն, մեծ թիւով հայ գիւղեր թալանեց ու Հայեր սպաննեց:

Նոյն արիւնոտ թուականին, Տիգրանակերտէն դէպի հիւսիս ժամ մը հեռու, Տիգրիսին մօտիկ ծնընդավայրս, Հնամենի Հայեղիկանունով գիւղս աւերողներէն մին այս աւազակը եղաւ:

Փիրանի այցելութենէս վերջ վերադարձայ Տիգրանակերտ: Յարաբերութիւններ կը պահէինք նոյնպէս Սեւերեկի, Չեր–մուկի, Չնքուշի, Արղնիի մեր մարմիններուն ու խումբերուն հետ: Արղնիի մէջ դեռ թրքական հին ռեժիմէն կար դաշնակցական խումբ: Սահմանադրութեան հռչակումէն ետք, արագ ծաւալելով թիւը մինչեւ 110ի հասաւ: Սեբաստացի հերոս ընկեր Մուրատ, 1909 թուականին Տիգրանակերտէն Խարբերդ մեկնած ատեն, բաւական ատեն Արղնիի բարձրահայեաց Ս. Աստուածածին վանքը մնաց, Բզեցի ընկեր Ճնոյին ալ՝ Տիգրանակերտ Յառաջդիմական վարժարանը ուսուցչութեան գալէ առաջ, ատեն մը հոն կեցաւ ու օգնեց անոնց: Օգնող ու քաջալերող էր անոնց այդ օրերուն, Մկրտիչ վարդապետ Ջլդատեան, երբ վանքին առաջնորդ – վանահայրն էր հոն (որ ետքէն Տիգրանակերտի առաջնորդ եղաւ): Մեր ամենագործօն ընկերներէն կը յիշեմ, եռանդուն Տիգրան Սրապեան, որ Խարբերդի Եփրատ գոլէճը աւարտած էր, Տիգրան Տիլլեան, Յովհաննէս Խ. Միրիճանեան ու Թորոս Յակոբեան որ, եթէ չեմ սխալիր, 1950ի ատենները, մօտաւորապէս, Փարիզ այցելութեան գացած ու յանկարծամահ եղած էր:

1910ին էր կարծեմ, որ Հայ Ռամկավար կուսակցութիւն անունով մասնաճիւղ մըն ալ Տիգրանակերտ հրապարակ եկաւ, գըլխաւորաբար ունեւոր ու պահպանողական դասակարգէն:

Յաւալի է ըսել, որ անոնք եւս մեզի հանդէպ հակահամերաշխական եղան, մեր ժողովրդական գործունէութիւնը խափանելու աշխատեցան: Ասոնք՝ որ առհասարակ եկեղեցական ու գպրոցական վարչութիւններու գլուխն էին, տեղւոյն առաջնորդին համախոհութեամբ, առաջին քայլով եկեղեցիներուն դուռները փակեցին մեր ժողովրդական լսարաններուն դիմաց: Այդ օրերուն Տիգրանակերտի առաջնորդ Տ. Զաւէն Ծ. Վ. Եղիայեանն էր, որ վերջէն եղաւ Կ. Պոլսոյ պատրիարք: Այդ օրերուն այսպիսի մտայնութիւններով լեցուն ազգայիններու կողմէ, Պոլիս բացի ու գոցի հակաժողովրդական ծանօթ խընդիրը հրապարակ եկած էր:

Մենք, բեմերով, սրահներով մեր կեդրոնատեղին ունէինք. Ս. Կիրակոս եկեղեցիի դուռները մեր դէմ գոցելը չէր վնասեր մեզի: Եկեղեցիներուն մէջ, փարգուրուած խորաններէն վար, մեր ազգային խնդիրներու ու տօներու առիթով էին առհասարակ մեր սարքած լսարանները, որրէնայլի անխտրապէս ամէն դասու ու հասանքէ անձեր ներկայ ըլլային: Նոյնպէս լսարաններ տեղին վրայ, առտի, քաղքէայի ու յոյն համայնքներն իսկ կը սարքէին իրենց եկեղեցիներուն մէջ: Բայց մեր առաջնորդն ու ազգային վարչութիւնները արգելք յարուցին, եկեղեցիին դուռները գոցեցին մեզի դէմ:

Համիտեան ռէժիմի օրով՝ դպրոցական ու եկեղեցական վարչութիւնները նշանակուէր կ'ըլլային առաջնորդին կողմէ: Պահանջեցինք որ մեր ազգային Սահմանադրութեան պատուիրով ժողովրդական քուէարկութիւններ ի գործ դրուին այլեւս: Դժուարութեամբ ընդունեցին, տեղի ունեցան ժողովրդական քուէարկութիւններ, դաշնակցական ընկերներ ու համակիրներ ընտրուեցան: Անհիմն ամբաստանութիւններով, հակառակորդներու կողմէ բեկանուելով եղած ընտրութիւնները, կրկին քուէարկութիւն տեղի ունեցաւ:

ՅՈՎՀ. ԵՐԷՑԵԱՆ

(Շար. – 9)

ՏՕՆ ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ

Հայց. Եկեղեցւոյ հինգ տաղաւարներէն մին է խաչվերացը, որ ամէնէն հինն է Խաչի տօներուն եւ իր սկիզբը կ'առնէ Երուսաղէմի մէջ, Տեառն եղբայր Յակոբ առաքեալի խաչով հաւատացեալները օրհնելու դէպքէն: Երուսաղէմի առաջին եպիսկոպոսն հանդիսացող Տեառնեղբայր առաքեալը, խաչը բարձրացնելով ի տես ժողովուրդին, արտասանած է խաչի fn, քրիստոս, երկրպագեմք աղօթքը: Յիշեալ խաչը բուն, իսկական խաչին նմանութիւնն ունէր, որուն մէջ սակայն իսկական խաչափայտէն մասունք մը զետեղուած էր:

Խաչվերացի տօնին տուն տուող այլ դէպք մըն ալ կը նկարագրուի: Արդարեւ, Հեղինէ Թագուհին խաչափայտն գտնելէ ետք Երուսաղէմի մէջ, զայն փառաւոր թափօրով մը տարաւ ու Ս. Յարութեան տաճարին մէջ զետեղեց, ի հոգեւոր վայելումն հաւատացեալներուն:

Խաչի փառաւորման երրորդ դէպքը կապուած է Ս. Խաչի գերեդարձին: Երուսաղէմը Պարսիկներու կողմէ 610ին գրաւուած ըլլալով, այլ բազմաթիւ թանկագին սպասներու կարգին, մեր Տիրոջ իսկական խաչափայտն ալ գերի տարին ի Տիզրոն, սակայն 627ին, Բիւզանդիոնի Հերակլ կայսրը Պարսիկներուն յաղթելով, խաչափայտն ազատեց ու 628ին աննախընթաց փառաւորումներով զայն տարաւ Երուսաղէմ ու զետեղեց Ս. Յարութեան տաճարին մէջ: Այս դարձէն ետք է որ Յոյներ Խաչի Վերացման Տօնը սկսան կատարել, անփոփոխ կերպով 14 Սեպտեմբերին: Հայց. Եկեղեցին ալ, որ ընդհանրապէս մեծ տօները Կիրակի օրերը տօնակատարելու սովորութիւնն որդեգրած էր, որոշեց Խաչվերացի տօնն կատարել 14 Սեպտեմբերէն առաջ կամ յետոյ, ամէնէն մօտ Կիրակիին, որ կը հանդիպի 11–17 Սեպտեմբերի օրերուն:

Խաչվերացի տօնին իմաստը թէեւ կապուած է վերոյիշեալ երեք տօներուն, սակայն առաւելաբար ան կապուած է Տեառնեղբայր Առաքելոյն կողմէ խաչի բարձրացման դէպքին կամ այդ աւանդութեան:

Խաչին նուիրուած բազմաթիւ տօներուն հետ ու անոնց հանդէպ ցոյց տրուած ջերմեռանդութեան շնորհիւ, քրիստոնէական եկեղեցիներ կարողացած են հաւատացեալներուն մէջ կենդանի պահել հաւատքին հուրն ու յաւիտենական կեանքի Յոյսին կայծերը: Շնորհիւ այս հաւատքին եւ յոյսին է, ու դարեր շարունակ քրիստոնեաներ կարողացած են ջերմօրէն կապուած մնալ Ս. Կրօնին ու զոհաբերութեան բազմաթիւ օրինակներով, ցոյց տալ իրենց հոգեկան արիութիւնն աշխարհի փորձութեանց դիմաց եւ պատրաստակամութիւնը մարդկային առաքինութիւններու կատարման իրենց յանձնառութիւններուն մէջ:

Հայց. Եկեղեցին եւս ի սկզբանէ հետամուտ եղած է իր հաւատացեալներու հոգիներուն մէջ միշտ վառ պահել պաշտամունքը Գողգոթայի բարձունքին բարձրացած այն խաչին, որուն վրայ Փրկիչն աշխարհի իր վերջին ժամերը ապրեցաւ, Փրկագործութիւնն մարդոց իրականացնելով: Հայ Շարականոցին մէջ թէ ներբողական այլ գրութեանց, Հայոց եկեղեցւոյ հայրապետներ եւ աստուածաբան վարդապետներ, ստորագրած են թանկագին գոհարներ, որոնք միշտ կը վերրերեն մեր սրտերը հրաշալի տեսիլքին դիմաց, կարծէք ականատես վկաները դարձնելու համար դարձեալ Տեառնեղբայր Առաքելոյն կողմէ բարձրացուած խաչին:

Խաչին հանդէպ եղած պաշտամունքին արդիւնքն կարելի է համարել նաեւ այն բազմաթիւ տօները, որոնք Խաչվերացէն առաջ ու յետոյ կը տօնակատարուին մեր մէջ, եւ որոնց ընթացքին հայ հաւատացեալը աւելի կը մօտենայ իր հաւատքի աղբիւրին ու զոհաբերութեան սեղանին:

Մեծ տեսանողներ, աստուածաբաններ թէ պարզ հաւատացեալներ, իրենց ներշնչման աղբիւրն դարձած են Ս. Խաչը, որ ինչպէս պիտի յայտարարէր Ս. Կիպրիանոս, քրիստոնեաներուս տրուեցաւ իբրեւ նշան Յաղթութեան եւ արգելիչ բազմաթիւ փորձութեանց եւ դժբախտութեանց:

ՎԱՐԴԱՆ Ծ. Վ. ՏԷՄԻՐՃԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՓՐՈՖ. ՅՈՎՀ. ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ

Բնիկ Զնդուզցի, Խարբերդահայ մտաւորականութեան լուսաշող արժէքներէն մէկը:

Համակ սիրտ եւ նուիրում, համակ ազգասիրութիւն եւ գաղափարական ոգի:

Եփրատ Քոլէճի փայլուն ընթացաւարտներէն, որ իր ուսումը լրացուց Ամերիկայի մէջ եւ վերադարձաւ Խարբերդ, փիլիսոփայութիւն, մանկավարժութիւն եւ այլ գիտութիւններ դասաւանդելու համար իր սիրելի քոլէճին մէջ, որուն տեսուչ կարգուեցաւ առաջին աշխարհամարտէն հինգ տարի առաջ:

Պուճիգանեան թերթերու եւ հանդէսներու մէջ ստորագրած է գրականօրէն հարուստ եւ իմաստասիրութեամբ օծուն էջեր, երանգաւոր եւ տպաւորիչ բառամթերքով մը, զոր այսօր ալ կը կարդանք զուսպ յուզումով մը, եւ կը լսենք իր սրտին զարկը ու կը դիտենք իր մաքին բոցավառումը, ժողովուրդին ցաւերուն եւ հրճուանքներուն, յոյսերուն եւ քաղաքակրթական նուաճումներուն դիմաց:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԱՅՍ ԱՆՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 6ի Երկուշաբթի իրիկուն, պաշտօնապէս Հայերուս յատկացուած օրը ըլլալուն, տեղի ունեցաւ Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան կողմէ Յաղթական Կամարին տակ, Անծանօթ Զինուորին բոցի արծարծումը: Այս առթիւ ծաղկեպսակ մըն ալ զետեղուեցաւ ինչպէս որ սովորութիւն է:

Օրեր շարունակ մամուլի մէջ յայտարարութիւն կար այս մասին:

Նախարարութիւնը իր ներկայացուցիչը ղրկած էր, ի պատիւ հայ ռազմիկներուն ինչ որ կը նշանակէ ի յարգանս Հայութեան:

Ո՞ւր էր սակայն Հայ ժողովուրդը...:

Ծաղկեպսակ կրող երկու ռազմիկներ, երկու դրօշակիրներ, Միութեան նախագահ Պր. Պալըճեան, Պր. Ճերմակեան եւ զօրավար Գարամանուկեան որոնք միասնաբար արծարծեցին բոցը, հագիւ եօթը ծերուկներ կը հետեւէին թափօրին... Եթէ կարելի է թափօր անուանել 14–15 հոգինոց այս խումբը:

Բոցի կոմիտէի անօրէնը, այս իսկ պատճառաւ, յարմար չնկատեց Շան գ'Էլիզէէ պողոտային երթեւեկը դադրեցնել մեր անցքին համար, եւ առաջնորդուեցանք մայթերէն մեր անցքին մեծապէս ընկճեց մեզ, ամօթով մնացինք օտար հետաքրքիրներու առջեւ:

Սոյն նուաստացուցիչ երեւոյթը մեծապէս ընկճեց մեզ, ամօթով մնացինք օտար հետաքրքիրներու առջեւ:

Այո՛, ո՞ւր էր Փարիզի Հայութիւնը...

Մեր երիտասարդ սերունդը ի խնդիր Հայ Դատին ծառայեց բանակին կամաւոր եւ ոչ, իր կեանքը ի սպաս դրաւ, զոհաբերուեցաւ, արիւնը թափեց, եւ այդ արեան գնով պատմական իրաւունք մը ձեռք ձգեց, արժէքաւորեց հայ անունը յաչս մարդկութեան եւ մասնաւորաբար իր ապրած երկրին, որ գիտցաւ գնահատել զայն, որու շնորհիւ յաճախ կ'օգտուինք կարգ մը վարչական առաւելութիւններ ձեռք ձգելով նեղ պարագաներու մէջ:

Այս գնահատանքին, որ փոխադարձութիւնն է մեր ցոյց տուած զոհաբերութեան, Պետութիւնը մեզի յատկացուցած է տարուան մէջ երեք օրեր անմար բոցը արծարծելու համար, Ռազմիկներու Միութեան, Հայկական Սուրբ Ընկերակցութեան եւ Ապրիլ 24ին:

Հայութիւնը պէտք չէ՞ որ հպարտ զգայ ինքզինքը, ձեռք բերուած այս պատիւէն եւ փութայ ներկայ գտնուիլ, թափօր կազմելով եւ ցոյց տալով որ արժանի է այդ յարգանքին:

Սակայն աւա՜ղ, 15 հոգիներ միայն...

Ամօթալի այս վիճակին առջեւ մեր գինանշանները կուրծքերնիս, գլխիկոր կը քալէինք, փոխանակ բարձր ճակատով յառաջանալու: Անձնապէս, կ'ուզէի որ շուտով վերջ գտնէր արարողութիւնը եւ հեռանայինք Յաղթական Կամարէն որ պարտողական կամարի մը վերածուած էր այդ պահուն իմ աչքիս:

Ուրիշ ազգեր, եթէ ունենային մեր այդ իրաւունքը, այսպէ՞ս պիտի վարուէին արդեօք:

Յառաջիկայ Շաբաթ երեկոյ, ժամը 6ին, 18 Սեպտեմբեր, կրկին պիտի արծարծուի բոցը «Հայկական Սուրբ Ընկերակցութեան» կողմէ, հրաւիրուած են բազմաթիւ օտար բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ, եւ օտար Ռազմիկներու Միութիւններ իրենց դրօշակներով, յուսանք որ այս անգամ հայ ժողովուրդը խուռներամ ներկայ պիտի գտնուի, դարմանելու համար, նախորդ չարաթուան ամօթը:

Փ. ԶՊՈՒՔՃԵԱՆ

ԿՈՉ

Փոն տը Շերուի Ազգային Միութեան վարչութիւնը գոհունակութեամբ կը տեղեկացնէ, թէ տեղւոյն Հայոց եկեղեցիին արտաքին մասին բոլոր աշխատանքները լրացած են: Յարդ այդ աշխատանքին համար ծախսուած է 120.000 Ֆրանք: Այժմ կը մնայ կարգաւորել ներքին մասը, որ պիտի ծառայէ նաեւ սրահ երիտասարդական եւ գաղութային հաւաքոյթներու համար: Ներքին մասի կահաւորումը եւ անհրաժեշտ այլ աշխատանքները իրագործելու համար անհրաժեշտ է 50.000 Ֆրանքի գումար մը:

Ազգային Միութեան վարչութիւնը կոչ կ'ուղղէ գաղութի ազգակիցներուն՝ նուիրատուութիւններով գոյացնել այդ գումարը, որպէսզի շրջանը օժտուի եկեղեցի – սրահով մը:

Վստահ ենք գաղութի զոհաբերութեան ոգիին:

ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Նուէրները ղրկել՝
AREGUIAN ACHOD
7, Rue de la Chaîne
38 - CHARVIEU

ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

Տիկին մը վաճառատունէ մը կ'ելլէ եւ կ'երթայ առնել իր ինքնաշարժը, զոր ձգած է փողոցին դիմացի կողմը:

Ոստիկան մը մօտենալով կը հարցնէ.

— Ձե՞րն է այս ինքնաշարժը:

— Այո, ի՞նչ կայ որ, կը գոչէ տիկինը:

— Չէ՞ք գիտեր որ արգիլուած է այստեղ ինքնաշարժ ձգելը: Տուգանք պիտի վճարէք:

— Բայց ես յաճախ հոս կը ձգեմ ինքնաշարժը եւ ոստիկանն ալ կը տեսնէ եւ բան մը չըսեր: Ի՞նչ եղաւ, ի՞նչ փոխուեցաւ, կը յարէ տիկինը:

— Ոստիկանը փոխուեցաւ տիկին, կը պատասխանէ ան մեղմ ժպիտով մը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (45)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Սելիմ, գոչեց դղուալից ձայնով մը
— Այո դուն, դուն...: Գթա վրաս... հոս այս մարդուն քովը այլեւս չեմ կարող տոկալ, պիտի մեռնիմ եւ հոգիս ամէն վայրկեան քովդ պիտի գայ եւ ըսէ. «Սելիմ ինչո՞ւ թողուցիր որ էակ մը կորսուի, քանի որ կրնայիր զայն փրկել եւ կեանքի վերադարձնել»:

— Այիշէ, ընդմիջեց ծերուկը, հասկցայ ինչ ըսել կ'ուզես, բայց ատիկա անկարելի է:

— Սելի՛մ...

— Ո՛չ, անկարելի է... անկարելի...

— Սելիմ, լսէ, այս հոգին որ քու հոգիիդ ցաւը զգաց... ըսէ, ճիշդը ըսէ, ուրիշ կնոջ մըն ալ այս ցաւը պատմա՞ծ ես:

— Ոչ, վաթսուն տարի է այս ցաւը սրտիս խորը պահած էի եւ հիմա առաջին անգամ ըլլալով քեզի յայտնեցի:

— Եւ սակայն այնքան կ'ինէր ճանչցար:

— Ո՛հ, այո: Շատ, չափազանց շատ:

— Ուրեմն ինչո՞ւ ինծի պատմածիդ նման անոնց ալ չպատմեցիր:

Ներքինին հանըմին այտերը շոյեց եւ բարութեամբ պատասխանեց.

— Որովհետեւ դուն, անուշս, վրադ բան մը ունիս զոր միւսները չունէին:

— Բան մը զոր միւսները չունէին, գոչեց Այիշէ: Ուրեմն ըսէ՞մ քեզի թէ ինչ է այդ բանը... Այդ բանը, իմ բարի Լալաս, հոգիս է որ քու դժբախտ հոգիիդ խօսեցաւ մեր բերաններուն խօսելէն առաջ. դժբախտութիւն մըն է որ ուրիշ դժբախտութեան մը հանդիպեցաւ եւ հետը հաշտուելով մէկ հոգի կազմեց:

— Այո, այո, ատիկա ըլլալու է, կակազեց սեւամորթը յուզուած:

Մերկ սիրէնը առաւել եւս ներքինիին փարելով շարունակեց.

— Այո, այո, ատիկա է. կուրծքիդ տակ վաթսուն տարիներէ ի վեր թաղուած սէր մը ունէիր եւ այդ սէրը մեռած չէր, կենդանի էր եւ այսօր առանց դուն իսկ հասկնալու... քեզի խօսեցաւ...

Սելիմ Այիշէն իր գրկէն փոքր ինչ հեռացուց եւ դէմքը դիտեց:

Իր շլացած ակնարկը երկար ժամանակ մանկամարդ կնոջ դէմքին վրայ գամուած մնաց:

Երբեք զայն այսքան արտայայտիչ, այսքան շողշողուն տեսած չէր:

— Աղջիկս, ըսաւ զօրավարին, այսօր ի՞նչպէս եղաւ որ այսպէս կը խօսիս

— Է՛հ, Սելիմ, ես ալ քեզի նման կը խօսիմ: Եթէ սիրեցեալ Հայնէիդ հետ այն մենաւոր ջրհորին եզերքը ունեցած հանդիպումդ նկարագրած միջոցիդ հայելիի մը դիմաց ըլլայիր եւ անոր մէջ նայէիր, դուն անգամ պիտի զարմանայիր, պիտի կարծէիր թէ երկինքէն լոյս մը իջած եւ գլուխդ շրջապատած էր, այնպէս որ իմ աչքիս առջեւ Աստուծոյ այն ընտրեալներէն մէկուն նմանած էիր զոր մարդիկ կը պաշտեն:

— Ո՛, հառաչեց ծերուկը, ոչ, այդ ըսածդ չէ, այդ լոյսը նոյնինքն իմ սիրեցեալ Հայնէիս հոգին էր որ վերը ինծի կը սպասէ եւ զինքը յիշած պահուս վրաս իջած էր:

— Ոչ, ոչ, գոչեց Այիշէ բուռն թափով մը, ատիկա այդ նոյն բանն է որ գիս ալ հիմա քեզ նման այդ նոյն լոյսով կը լեցնէ, ատիկա սիրող հոգւոյն հուրն է... տառապող հոգին է որ չի կրնար իր սրտին ուզածը վայելել...

Այս խօսքերուն վրայ ներքինին այլեւս հասկցաւ թէ հանըմը ուրիշ մէկը կը սիրէր, որ բնականաբար ծերուկ փաշան չէր:

Այիշէ նետը նետած էր եւ ելքին կը սպասէր: Այլեւս վայրկեանը յարմար կը գտնէր իր մարմնի պահապանին իր սէրը յայտնելու եւ ամէն ինչ անոր պատմելու:

Չէրքէզուհին պահ մը կնոջական սուր ակնարկով մը ներքինիին դէմքը դիտեց:

Ծերուկը գլուխը ծռած էր եւ չէր պատասխաներ: Մտածումներու մէջ թաղուած կ'երեւար:

Սիրահարեալ հանըմը որոշեց ծայրայեղութեան դիմել: Ներքինիին հետ եղած համաձայնութիւն մը զինքը անվտանգ երջանիկ պիտի դարձնէր եւ Տիգրանը անխուսափելի վտանգէ մը պիտի փրկէր:

Ուստի սեւամորթին լռութենէն օգուտ քաղելով, վերստին անոր առջեւ ծունկի եկաւ եւ լալագին գոչեց.

— Սելիմ, իմ բարի Լալաս, ինչպէս որ դուն ժամանակին սիրած էիր, այնպէս ալ ես հիմա երիտասարդ մը կը սիրեմ:

— Ատիկա կռահեցի, ըսաւ ներքինին գլուխը օրօրելով:

— Սելիմ, փրկէ զիս... փրկէ... եւ Հայնէի հոգին ըրած բարիքիդ համար երախտապարտ պիտի ըլլայ քեզ:

Ներքինին չպատասխանեց: Մօտ էր տեղի տալու:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Այրի Տիկին Նոյեմի Փօլաճեան եւ զաւակները՝ Օր. Մարի Փօլաճեան եւ Տէր եւ Տիկին Կարօ եւ Ալիս Աճէմեան, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Եամալեան եւ զաւակները (Երեւան), այրի Տիկին Երանուհի Սանդրեան եւ զաւակները (Լը Հավր), Տէր եւ Տիկին Մերուժան Եամալեան եւ զաւակները, Մատիկողեան ընտանիքները եւ զաւակները (Երեւան), Տէր եւ Տիկին Միշէլ Մալեան եւ զաւակները

Ինչպէս նաեւ Սրապեան, Քազանովա, Տէր–Ներսէսեան, Գամեան, Աշրունի, Նազարէթեան, Սվաճեան, Սիրարփի եւ Ասատուր Աճէմեան ընտանիքները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ ԵԱՄԱԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 13ին, 89 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի Սեպտ. 16, ժամը 11ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պերվիլի գերեզմանատունը (Մեթրօ Թելեկրաֆ), ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Հաւաքուիլ եկեղեցին:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Հ. Ժորժ Տէրօֆեան, Մելքոնեան եւ Արծրունի ընտանիքները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան այս Կիրակի (19 Սեպտ.) Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ 339, Ավընիւ տիւ Փրատօ: իրենց սիրեցեալ մօր, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱԶՆԻՒ ՁԷՄԷՆԵԱՆԻ

(ծնեալ Աբրահամեան)

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն հանգուցեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Հայկ Սարգսեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Սարգսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

(Նախկին երեսփոխան Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան, նախկին փոխքաղաքապետ Երեւանի)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի ժողովը Երեքշաբթի, Սեպտ 21, իրիկուան ժամը 20,30ին ընկերուհի Թորոսեանի բնակարանը՝ 88, Ռիւ Մարսէլ Պոնէ, Քաշան:

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐ

1971–1972 տարեշրջանին համար, Հայ Քոյրերը կ՚ընդունին գիշերօթիկ, ցերեկօթիկ եւ մանկապարտէզի համար փոքրիկներ:

Արձանագրութիւնները սկսած են: Դիմել՝ 73, Ավընիւ Անրի Պարպիւս

Հեռաձայն՝ 985-01-79

Առնուվիլ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ գտնուող հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին՝ Կիրակի, 19 Սեպտեմբերին եւ Հինգշաբթի, 23 Սեպտեմբերին:

Դասընթացքները տեղի կ՚ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր ժամը 9,30էն մինչեւ 12:

Ալֆորվիլի մէջ՝ էքոլ Փրիմէր Ժորժ Լափիէռ, ռիւ տը Շուազի, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ՝ Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Ժանթիյիի մէջ, 22 ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Հինգշաբթի օրեր, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Շավիլի մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4, ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պանեէօ – Քաշանի մէջ, Պանեէօյի քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լոռ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5:

Որոշուած է նաեւ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հաստատել Հինգշաբթիօրեայ դասընթացք մը: Անոնք որոնք կը փափաքին ուղարկել իրենց զաւակները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյս դիւանին, ըստ այնմ կարգադրութիւններ ընելու համար:

Կոչ կ՚ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները:

ԴԻՒԱՆ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Varoujean

Choix de poèmes 10 F.

●

Tcharentz

Choix de poèmes 6 F.
Traduction de
LUC-ANDRE MARCEL
avec la collaboration de
G. Poladian

●

ՋՐՈՅՑ

(Դ. հատոր) Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Գին՝ 8 Ֆր.

●

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ.

●

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ.

դիմել՝
G. Poladian
53, Av. de St. Julien
13 - Marseille (12e)
FRANCE

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին:

Պաշտօնական հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, տրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը գրաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Փարիզի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Ուրբաթ 17 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին Մշակոյթի Տուն:

Կեդրոնական Ֆրանսայի բոլոր ընկերներուն համար՝ Կիրակի 19 Սեպտեմբեր, ժամը 15ին, Լիոնի սովորական հաւաքատեղին, Ավընիւ տը Սաքս:

Մարսէյլի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Երեքշաբթի 21 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին, Մշակոյթի Տուն:

Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ՚ըլլայ եւ զեկուցում կուտայ ընկեր ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծնողքներուն թէ՝ իր հովանաւորած դպրոցի 1971–72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1:

Դասերը տեղի կ՚ունենան ամէն Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 5–7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9–12, կէսօրէ ետք 2–4:

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ 8:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, Հինգշաբթի օրուան Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 16, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8,30–11,30ին:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

«Արարա»յի 53րդ տարեդարձին, ինչպէս նաեւ Շամփանեի 56րդ տարեդարձին անմար բոցը պիտի արծարծուի, «Հայկական Սուր»ի ընկերակցութեան կողմէ, 18 Սեպտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն:

Բազմաթիւ ռազմիկներու միութիւններ ներկայ պիտի ըլլան իրենց նուագախումբով:

Հաւաքուիլ ժամը 17,45ին, Շան զ՚էլիզէի, Պալզաք փողոցի անկիւնը:

Կը խնդրուի խուռներամ ներկայ գտնուիլ:

ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

ՎԻՊԱԿԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՊՏՈՅՏՈՎ ՀՌԵՆՈՍԻ ՎՐԱՅ

Մեկնում ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 18,

Վերադարձ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19

Երկու օր հանգիստ եւ պտոյտներու ճոխ յայտագրով մը: Ժամադրավայր՝ Շաբաթ առաւօտ ժամը 7,15ին Շաթօ տը Վենսէնէն, Քաֆէ Թերմինիւսի առջեւ եւ 7,30ին Կառ տիւ Նոռ, Քաֆէ Քիւրվէօրի առջեւ:

Մեկնում ժամը ճիշդ 7,45ին դէպի Գերմանիա, Մօ, Շալոն, Ս. Մենեհուլտ (ցերեկուան ճաշ) Վերտէօն, Էթէն, Լոնկիյոն, Լոնկվի եւ Լիւքսանպուրկ ճամբով, ուր պտոյտէ ետք, մեկնում դէպի Թռիէռ, հին հռովմէական քաղաք, Մոզէլի վրայ (պանդոկ):

Կիրակի առաւօտ, մեկնում դէպի Պենկէն ուրկէ գեղեցիկ զբօսանաւի մը վրայ, երեք ժամուան պտոյտ մը Հռենոսի վրայ: Ցերեկուան ճաշ Պոփարտ, ուր կը ճաշակուին Հռենոսի համբաւաւոր գինիները եւ վերադարձ դէպի Փարիզ ժամը 22ի ատենները:

Մասնակցութիւն՝ 139 փր.

ամէն բան մէջը, բացի խմիչքէն

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

32, Rue de Trévise, PARIS (9e)

Tél. : 770-36-37

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷՉԻՐԵԱՆ

Ընդհ. Պատուիրակ

Կարեւոր.— Ֆրանսացիներուն համար ազգ. անձնագիր, օտարներուն համար թիթր տը վօյաժ կամ անցագիր (փասփոր) ի զօրու:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը իր վերամուտի առաջին «Սուրփրիզ–փարթին» կուտայ Հոկտեմբեր 2ին, Շաբաթ երեկոյ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն *գրաւոր*, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդումն *ընթացիկ եւ նոր հասցէն*:

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ՚ընդունուի հեռաձայնով:

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 փրանք:

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, rue de Trévise - Paris (9e)
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50
Le Numéro 0,50 F.

ՈՒՐԲԱԹ 17 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 17 SEPTEMBRE 1971

47րդ ՏԱՐԻ — 12217
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.217

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱՅ

—o—

Գ.

Ցաւերգական երեք մեծ ապստամբութիւնները՝ 1925էն 1937՝ արեան մէջ խեղդուելէ ետք, Թուրքիոյ Քիւրտերուն ազատագրական շարժումը բոլորեց հանդարտութեան շրջան մը: Ազգային գիտակցումը վառ կը մնար հոգիներու մէջ եւ կը պարգանար լռելեայն:

1960ին սկսաւ վերակազմութեան շրջանը: Թուրքերը ուզելով իր սաղմին մէջ խեղդել հաւանական նոր ապստամբութիւն մը, ձերբակալեցին բազմաթիւ քիւրտ մտաւորականներ, ճարտարապետ, փաստաբան, լրագրող, սպայ, պետական պաշտօնեայ, եւայլն, որոնցմէ 49 հոգիի դատավարութիւնը տեղի ունեցաւ Անգարայի մէջ: Ասոնք ամբաստանուած էին, որ գաղտնի դաւադրական շարժումի լծուած են՝ կազմելու համար քիւրտ անկախ Պետութիւն մը:

1958 Յուլիս 14ին տեղի ունեցած էր Պաղտատի զինուորական յեղափոխութիւնը, որմէ վերջ Խ. Միւթենէն Իրաք վերադարձած էր Մոլլա Մուսթաֆա Պարզանի եւ ապաօրէն կազմակերպած հիւսիսային Իրաքի քրտական ապստամբութիւնը, որ պիտի պայթէր 1961ի աշնան: Կը կազմուէր Քիւրտ Դեմոկրատ կուսակցութիւնը, որուն ծրագրին 23րդ յօդուածը խմբագրուած էր այսպէս. «Զօրավիգ կը հանդիսանանք Քիւրտիստանի զանազան մասերու Քիւրտերու պայքարին՝ ազատագրուելու համար աշխարհակալութեան եւ յետաշրջութեան լուծէն. կը պայքարինք քիւրտ ազգի ինքնորոշման իրաւունքին համար»:

Պարզանի ո՛չ մէկ փորձ ըրաւ ոտքի հանելու համար Թուրքիոյ եւ Իրանի Քիւրտերը: Իր նպատակն էր Իրաքի Քիւրտերուն ազատագրումը: Չէր ուզեր, ու չէր կրնար միաժամանակ կռուիլ երեք ճակատներու վրայ: Արդէն Թուրքիա, Իրան եւ Իրաք (ու նաեւ Փաքիստան) դաշնակցեր էին՝ 1955 Փետր. 24ին կազմելով Պաղտատի Ուխտը (ներկայիս ՍԷՆԹՕ), որուն նպատակներէն մէկն ալ ուղղուած էր Քիւրտերու դէմ: Սահմանագլուխի Թրքահպատակ Քիւրտերը գաղտնի աջակցեցան Պարզանիի շարժումին, որուն համեստաբար յաջող արդիւնքը բարոյապէս քաջալերեց զիրենք:

Մոնտ Տիփլոմաթիքի իր յօդուածին մէջ Ժան-Փիէր Վիէնոյ կը գրէ թէ Թուրքիոյ քիւրտ ազգայնականներու գործունէութիւնը ամէնէն առաջ կեդրոնացած էր լեզուական եւ մշակութային մարզին մէջ: Թուրք կառավարութիւնը օրէնքով խստիւ արգիլած է քրտերէն քերականութեան եւ Մէմ-օ-Զինի պէս քիւրտ դասական գրական երկերու հրատարակութիւնը: Արգիլած է նոյնիսկ քրտերէն այբուբենը: Անստորագիր հեղինակները իբրեւ քաղաքական յանցաւոր դատարան կը քաշուին: Վերջին տարիներուն բազմաթիւ քրտերէն պարբերաթերթեր լոյս տեսած են: Սակայն անոնք բոլորն ալ խափանուած են առաջին թիւէն ետք:

Քիւրտ հեղինակները միջոցը գտած են խուսափելու օրէնքի խստութիւններէն՝ իրենց գիրքերը հրատարակելով երկու լեզուով, — Թրքերէն եւ քրտերէն եւ Թրքերէնի թարգմանելով քրտերէն գրական երկերը:

1967 Փետր. 14ի օրէնքով արգիլուած է Թուրքիա մուտքն ու ցրումը արտասահմանի մէջ քրտերէն լեզուով լոյս տեսած ամէն կարգի հրատարակութեանց, սալերու, մագնիսական ժապաւէններու, եւն.: Ո՛չ Սպանիա պասքերէնի, ո՛չ ալ Ռուսիա լեհերէնի դէմ այսքան խիստ են եղած, դիտել կուտայ յօդուածագիրը, որ կը յիշէ անունները ներկայիս բանտարկուած կարգ մը քիւրտ գրական դէմքերու, ինչպէս՝ Ջէթին Ալթան, Աճէմի նշանաւոր քրոնակագիրը, անդամ Թուրքիոյ Բանուորական կուսակցութեան (այժմ լուծեալ), Քէմալ Պուրքայ՝ Տէրսիմցի, յեղափոխական մեծ բանաստեղծ Մուսա Անթար ու մանաւանդ Մէհմէտ Էմին Պոզարսլան՝ Մէմ-օ-Զինը Թրքերէնի թարգմանողն ու հեղինակը քրտերէն այբուբենի եւ «Արեւելեան Անատոլու»ի տնտեսական եւ ընկերային հարցերուն մասին ուսումնասիրութեան մը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

1972-Ի ՊԻՒՏՃԷՆ

ՓՈՄՓԻՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ՝ ՔԱՋՈՒԹԵԱՆ ԱՐԱՐՔ ՄԸ

—o—

1972ի պիւտճէն վաւերացուեցաւ Նախարարաց Խորհուրդին կողմէ, Չորեքշաբթի օր:

Ծախքերը պիտի հասնին 192,730 միլիառի եւ մուտքն է՝ 192,840 միլիառ, ինչ որ կը նշանակէ հաւասարակշռուած պիւտճէ մը:

Եղած փոփոխութիւնները կը վերաբերին գլխաւորաբար ազգայնացուած հաստատութեանց որոնց տրուած վարկերը զգալապէս պիտի նուազին: Ասոնք են՝ երկաթուղին, հանրային սպասարկութիւնները, ածուխ, կազ-ելեկտրականութիւն, Փարիզի օդակայաններ, Էռ-Ֆրրանս, Ռընօ եւայլն, եւայլն:

Տուրքերու մարզին մէջ, փոփոխութիւններ չկան եւ շատ քիչ թեթեւացումներ կան: Ասոր փոխարէն արդէն ոգելից ըմպելիներու եւ ծխախոտի յաւելումները 300 միլիոն մուտք պիտի ապահովեն Պետական Գանձին:

Վաւերացուելէ ետք կառավարութեան կողմէ, այս պիւտճէն պիտի յանձնուի Խորհրդարանին քուէարկուելու համար:

Ժիսքար տ'Էսթէնի համար 1972ի պիւտճէն հետեւեալ պատկերը կը պարզէ «կայունութիւն հաւասարակշռութեան մէջ եւ կամք՝ աճման մէջ»:

Հարկ է որ արտածումները աւելնան: Ներկայիս 127 միլիառ ֆրանք կը ներկայացնեն եւ պէտք է 8,1 առ հարիւր աւելնան: Նախագահ Փոմփիտու յայտարարեց թէ այս պիւտճէն քաջութեան եւ վճռականութեան արարք մըն է «վասնզի Ֆրանսա կ'ուզէ բարգաւաճման բարձր աստիճան մը պահել, ապրուստի մակարդակի աճում մը եւ ամբողջական աշխատանք աշխարհի մը մէջ, ուր աճումին դանդաղեցման տարր մը երեւան կ'ելլէ:

Հաւանական է նաեւ որ ի մօտոյ Թէ. Վէ. Ա.ի գործադրութեան կանոններու փոփոխութիւններ ըլլան եւ ի մասնաւորի ջնջուի ինչ որ կը կոչուի «Պիւթուար»ի կանոնը: Այս կանոնը հետեւեալն է. ցարդ ամէն ամիս, կամ ամէն եռամսեայ (եթէ փոքր հաստատութիւն մըն է) հաստատութիւնը տուրք մը կը վճարէ Պետութեան որ համեմատական է իր շինած կամ ծախած ապրանքին: Բայց նոյն այդ հաստատութիւնը իրաւունք ունի պակսեցնելու այդ տուրքէն այն Թէ. Վէ. Ա.ն զոր ինք վճարած է ապրանք գնելով իր արտադրութեան համար: Օրինակ կառք շինող գործատուն մը, ամէն ամիս Պետութեան պիտի վճարէ իր ծախած կառքերու գումարին 25 առ հարիւրը, բայց նաեւ այդ գումարէն պիտի պակսեցնէ այն Թէ. Վէ. Ա.ն զոր վճարած է արդէն, օրինակ պողպատ գնելով:

Ցարդ պակսեցուելիք գումարը չէր կրնար աւելի ըլլալ քան ինչ որ հաստատութիւնը կը պարտէր: Եթէ այդ ըլլար, ըստ Պիւթուարի կանոնին, հաստատութիւնը այդ ամիս տուրք չէր վճարեր եւ տուրքի վարկ մը կ'ունենար զոր կրնար օգտագործել յաջորդ ամիսներուն: Ասկէ ետք, հաստատութիւնը պիտի կարենայ Պետութենէն գանձել իր առնելիքը եթէ տալիքը նուազ ըլլայ քան առնելիքը: Այս է ծրագիրը, որ կրնայ ի գործ դրուիլ:

ՂՐԻՎԱՍ ԿԻՊՐՈՍ ԳՆԱՑ

—o—

Քաղաքական շրջանակները վերստին մտահոգուած են Կիպրոսի հարցով: Արդարեւ, Յունաստանէն Կիպրոս անցած է Զօր. Ղրիվաս, որ կը նկատուի կղզիին հերոսը: Ան էր, որ անցեալին կազմակերպեց կղզեբնակ Յոյներու դիմադրութիւնն ու պայքարը անգլիական տիրապետութեան դէմ:

Կղզիին անկախութենէն ետք լուրջ տարակարծութիւններ ունեցաւ նախագահին հետ: Այս վերջինը կ'ուզէ պահպանել Կիպրոսի պետականութիւնն ու անկախութիւնը, մինչդեռ Ղրիվաս կը պահանջէ Կիպրոսի միացումը մայր երկրին՝ Յունաստանի:

Իրաց այս կացութեան մէջ զօրավարին Կիպրոս ներկայութիւնը կրնայ ներքին պայքարներու եւ բախումներու դուռ բանալ: Ցամենայն դէպս յոյն մամուլը մտահոգութեան ազդանշան կուտայ, շեշտելով, թէ զօրավարը արդէն իսկ կազմակերպած է գաղտնի ջոկատներ կղզիին մէջ: Ասոնք կրնան զինուած ըմբոստութեան դիմել Նիքոսիոյ կառավարութեան դէմ՝ տապալելու համար Մակարիոսի իշխանութիւնը:

Աթէնք լուռ կը մնայ: Սակայն ծանօթ է, որ տարակարծութիւններ կան Աթէնքի եւ Նիքոսիոյ միջեւ, որովհետեւ Յունաստան չուզեր Էնոսիսի հարց յարուցանելով բախում մը ստեղծել իր եւ Թուրքիոյ միջեւ: Անգարա բացարձակապէս դէմ է կղզիին կցումին Յունաստանի: Ծանօթ է, որ Թուրք իշխանութիւնները կ'ուզեն պահպանել Կիպրոսի անկախութիւնը, ուր Թուրքերը ձեռք պէտք է ձգեն բացառիկ առանձնաշնորհումներ՝ ունենալով նախարարներ եւ Թրքական իշխանութիւն մը:

Կացութիւնը մտահոգիչ է նաեւ այն պատճառով, որ Թուրք-կիպրական համայնքներու խօսակցութիւնները անելի մատնուած են, երեք տարուան բանակցութիւններէ ետք:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍՈՒՏԱՆԻ մէջ համայնավարներու դէմ հալածանքը կը շարունակուի, համաձայն լիբանանեան եւ անգլիական կարգ մը թերթերու՝ դեռ վերջերս ընդդակահարուած է արհեստակցական կազմակերպութեան մը անդամը: Ի մօտոյ տեղի պիտի ունենայ նաեւ դատավարութիւնը Համայնավար կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի վեց անդամներու:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԷՆ Հոնկ-Քոնկ ապաստանած են Յուլիսի ընթացքին 397 երիտասարդներ եւ 83 երիտասարդուհիներ: Փախստականներու թիւը շատ աւելի մեծ է, եթէ նկատի առնուի, որ անոնցմէ շատեր իրենց փախուստի ընթացքին կը ձերբակալուին չինացի պահակներու կողմէ եւ կամ խեղդուին բաց ծովուն մէջ, երբ լողալով կը փորձեն անցնիլ Չինաստանը Հոնկ-Քոնկէն բաժնող ծովը:

ԱՆԳԼԻՈՅ Արտաքին նախարարը Գահիրէի մէջ յայտարարեց, թէ Մերձաւոր Արեւելքի հարցին լուծման մէջ կարեւոր դեր կրնան կատարել Զօրսերը: Սըր Ալեք Տըգլաս Հիւմ փափաքեցաւ նաեւ, որ Եարինկի առաքելութիւնը շարունակուի: Անգլիացի նախարարին տեսակէտով միջազգային երաշխաւորութիւն մը պէտք է ապահովէ Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութիւնը: Այս ուղղութեամբ պէտք է հաստատուին ապազինեալ գօտիներ՝ միջազգային դէտերու հսկողութեան տակ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին փոխ-նախարարը՝ Լիփովսկի հինգ օրուան պաշտօնական այցելութեան համար Անգարա մեկնեցաւ, ուր դիմաւորուեցաւ Թուրք Արտաքին նախարարին կողմէ:

ՈՒԿԱՆՏԱՅԻ նախագահը՝ Զօր. Իտի Ամին Ֆրանսա կը գտնուի: Պիտի ընդունուի Փոմփիտուի կողմէ:

ԺԸՆԵՒԷՆ Դաստիարակութեան Միջազգային գրասենեակը կը հաղորդէ, թէ աշխարհ իր զինուորական ծախքերուն համար կը յատկացնէ այնքան գումար, ո՛րքան կը յատկացնէ ուսման եւ առողջապահութեան միասնաբար: Այսպէս, 1967ին ծախսուած է զինուորական նպատակներու 173 միլիառ տոլար, իսկ 120 միլիառ ուսման եւ 59 միլիառ առողջապահութեան համար: Ասոնց մէջ նկատի չեն առնուած Չինաստանի, Հիւս. Քորէայի եւ Հիւս. Վիէթնամի ռազմական ծախքերը:

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ գերմանական Լուֆթհանզա ընկերութիւնը որոշեց իջեցնել Հիւսիսային Ամերիկայի ճամբորդութեանց իր գիները: Այս ձեւով նոր մրցակցութիւն մը պիտի ծնի օդանաւային ընկերութեանց միջեւ քանի որ ցարդ բոլոր ընկերութիւնները նոյն սակերը կը կիրարկէին, համաձայնաբար: Ասկէ ետք ամէն ընկերութիւն ազատ է իր սակը ճշդելու:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Պաքուի «Նեֆթչի» եւ Երեւանի «Արարատ» խումբերու մրցումները միշտ արտակարգ հետաքրքրութիւն ստեղծած են, որովհետեւ տարիներէ ի վեր երկու խումբերն ալ իրենց միջեւ ունեցած հանդիպումներու ընթացքին, միշտ յաղթական եղած են իրենց դաշտին վրայ:

Այսպէս, այս տարուան առաջին շրջանի մրցումը՝ երկու խումբերու միջեւ, որ տեղի ունեցած էր Երեւանի մէջ, վերջ գտած էր «Արարատ»ի յաղթանակով (2-1):

Երկու խումբերու երկրորդ հանդիպումը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 10ին, Պաքու:

Երկու կողմերն ալ գեղեցիկ խաղարկութիւն մը ցոյց տուին, թէեւ չկրցան օգտուիլ ներկայացուած պատեհ առիթներէն: Աշխոյժ խաղ մը եղաւ, որու հետեւանքով խաղը վերջ գտաւ առանց որեւէ կոլի արձանագրութեան, այլ խօսքով՝ զէրօ երկուստեք:

Երկու խումբերը, համաձայն խաղի օրէնքին, մէկական կէտ արձանագրեցին իրենց աղիւսակին մէջ: «Արարատ» այժմ ունի 31 կէտ եւ միշտ կը գտնուի երկրորդ դիրքի վրայ:

ՀՈՒՆԳԱՐԱՀԱՅ ԴԷՄՔԵՐ

ԵԱՆՈՇ ՑԵՑ

Ա.

Հունգարիոյ եւ Թրանսիլվանիոյ մէջ յեղափոխութիւններ ծայր տուին 1848–1849ին, աւստրիական տիրապետութեան դէմ։ Յեղափոխութեան մասնակցեցան նաեւ երկու երկիրներու Հայերը, մասնաւորապէս, հայկական մեծ կեդրոններ՝ Կեռլա, Եղիսապէթպոլիս (այժմ՝ Դումբրուէն) եւ ուրիշներ։ Նիւթական մեծ զոհողութիւններէ զատ, Հայերէն շատեր յեղափոխութեան օրերուն թարգմանի, առաջնորդի, բանբերի եւ հիւանդապահի դերստանձնեցին։ Անոնք հիմնած էին հիւանդանոց, իրենց թաքստոցներուն մէջ կը պատսպարէին յեղափոխականներ, զէնք, հանդերձանք եւ սննդամթերք կը հայթայթէին կռուողներուն։ Բացի յեղափոխական բանակի շարքերուն մէջ կռուող մեծ թիւով հայ սպաներէն եւ զինուորներէն, հայ կեդրոնները կամաւորներ տուին բանակին։

Ազատագրական այդ պայքարի ղեկավար զօրավարներէն երեքը Հայեր էին՝ զօրավարներ Էռնէօ Կիշ (Կիշեան–Պատիկեան, նախապէս՝ Ագոնց), Վիլմոշ Լազար (Ղազարեան) եւ Եանոշ Ցեց (Յովհաննէս Ցեցեան)։ Յեղափոխութեան ձախողութենէն ետք Աւստրիացիք մահապատիժի ենթարկեցին առաջին երկուքը։ Միայն Ցեցեանն էր, որ յաջողեցաւ ազատիլ Աւստրիացիներու ձեռքէն եւ անցնիլ արտասահման։

Յովհաննէս Ցեցեան (հունգարերէն՝ Եանոշ Ցեց) ծնած է 1822ին, Կիտոֆալվա աւանը։ Ծնողքը Թրանսիլվանիոյ Կեռլա (Արմէնոպոլիս) հայաքաղաքէն էին։ Հայրը նոյնպէս զինուորական էր եւ հասած էր ընդապետի աստիճանին։ Կեռլանի դիւանին, ինչպէս նաեւ Փեշտայի Սեչէն պետական գրադարանի հայերէն վաւերագիրներուն եւ ձեռագիրի մը մէջ կը յիշուին «Վարդան, մականուամբ՝ Ցեց» եւ նոյն գերդաստանին պատկանող բազմաթիւ անձերու անուններ։ Կեռլայի մէջ աշխատած է ապագայ զօրավարին ժամանակակից եւ ազգական Գրիգոր Ցեցեան (1822–1889), որ ծանօթ մանկավարժ էր եւ քաղաքին բարերարը։ Թրանսիլվանիոյ մեծանուն բուսաբանը՝ Անտալ Ցեց (1801–1865) եւս նոյն գերդաստանէն էր։ Անոր անունով կը ճանչցուին զանազան բոյսեր։

Վիէննայի մօտ գտնուող զինուորական ակադեմիան աւարտելէ ետք Յովհաննէս Ցեց կը ստանայ տեղակալի աստիճան։ Գիտէր բազմաթիւ լեզուներ։ 1844ին կը պատրաստէ զինուորական դասագիրք մը, որ իր տեսակին մէջ կը համարուէր առաջին հունգարերէն ձեռնարկը։

Երբ ծագեցաւ 1848ի յեղափոխութիւնը, ան ինքզինք նուիրեց Թրանսիլվանիոյ ազատագրութեան գործին։ Իր ընդունակութիւններուն շնորհիւ յեղափոխութեան առաջնորդը՝ Լայոշ Կոշուտ զինք կը նշանակէ զօրավար Բեմի յեղափոխական բանակի սպայակոյտի պետ Թրանսիլվանիոյ մէջ։

Ցեցեան մեծ աշխատանք կատարեց յեղափոխական բանակի կազմակերպման գործին մէջ։ Ան դարձաւ յեղափոխութեան մեծ հերոսին՝ Բեմի աջ բազուկը։ 1848–49ի յաղթական արշաւը ձմեռ ժամանակ Ցեցեանի յղացումին կը պարտին Հունգարացիք։ Այդ արշաւին՝ Աւստրիոյ կայսերական բանակի զօրավարը՝ Պուխներ հարկադրուեցաւ նահանջել հայազգի հերոսին չեշտակի հարուածներուն տակ։ Մասնաւորապէս վճռական եղաւ անոր դերը 1849 Մարտ 11ին Սիպինի (այժմ՝ Սիպիու) ճակատամարտին մէջ, ուր ռազմագիտական հմտութեամբ ան իր զօրքերով կարողացաւ ապահովել Զօր. Բեմի յառաջխաղացումը Պրաշովի ուղղութեամբ։ Ցեցեանի զինուորական կարողութիւնը փայլեցաւ նաեւ Պիշկիի ճակատամարտին, ուր ան յանկարծակիի բերաւ կայսերական բանակը։ Այս վերջինը հարկադրուեցաւ նահանջել Սասվարոշի ուղղութեամբ։ Հայ զինուորականին ծառայութիւնները մեծապէս գնահատուեցան։ Հունգարիոյ Պատերազմի նախարարը՝ Լազար Մեսարոշ 1848 Դեկտեմբեր 30ին Պեշտէն ուղղած իր հրամանագրով զայն նշանակեց գլխաւոր սպայակոյտի փոխ ընդապետ, իսկ 1849ին՝ ընդապետ։ Բեմ, որ մօտէն ծանօթ էր Ցեցեանի կարողութիւններուն, երբ Թրանսիլվանիայէն Պանատ տեղափոխուեցաւ, այս վերջնոյն վստահեցաւ, 1849 Ապրիլ 18ի հրամանագիրով, շրջանի ընդհանուր հրամանատարի մինչ այդ իր վարած պաշտօնը։ Այդ առիթով առաջարկեց զօրավարի աստիճան շնորհել անոր։ Մայիս 3ին, Պատերազմի փոխ նախարարը՝ Զօր. Կլապկա կը հաստատէ տրուած որոշումը։

Հունգար յեղափոխութեան մեծ առաջնորդը՝ Լայոշ Կոշուտ կը յանձնարարէ հայ զօրավարին կազմել 30 հազարնոց բանակ մը։ Այս առաքելութիւնը ան պատուով կ՚իրագործէ։

Թրանսիլվանիա արդէն փաստօրէն ազատագրուած էր յեղափոխական բանակներու կողմէ եւ եթէ չըլլար յետադիմական մեծաթիւ ուժերու նոր ներխուժումը, յաղթանակը ապահովուած կ՚ըլլար։ «Բաւական էր, որ շրջանը վեց ամիս ապրէր խաղաղ ու հանդիստ կեանք մը, որպէսզի Թրանսիլվանիա կարողանար մնալ անառիկ նոյնիսկ մեծ ուժերու դիմաց», նկատել կուտայ Ցեցեան։ Ան իրաւամբ դիտել կուտայ, որ հունգար յեղափոխութեան մէջ Թրանսիլվանիոյ յեղափոխական բանակը խաղացած է շատ կարեւոր դեր։ Արդարեւ, առանց անոր դըժուար թէ Հունգարացիք հնարաւորութիւն ունենային Տերպենցէնի մէջ կազմելու կառավարութիւն եւ հաստատելու Խորհրդարան։

Հունգար լրագրող Իշտվան Կուսկօ, նկատի առնելով Ցեցեանի խաղացած մեծ դերը իր երկրին յեղափոխութեան մէջ, «1848–1849ի պատմական թերթեր» ամսագրին մէջ կը գրէ. «Զօրավար Ցեց Կոշուտի մտերիմ բարեկամն էր, իսկ Թրանսիլվանիոյ արշաւանքին ընթացքին Բեմի աջ բազուկը»։

Իբրեւ Բեմի հետեւորդ եւ համախոհ, Զօր. Ցեցեան կը գտնէր, որ յեղափոխութեան յաջողութեան ամենամեծ գրաւականը ոչ թէ ազգամիջեան պայքար է, այլ բոլոր ժողովուրդներու միասնականութիւնը։ Այս տեսակէտը կը յայտնէ իր այն գիրքին մէջ, զոր նուիրած է Զօր. Բեմի յաղթարշաւին։

Անհաւասար մարտերու ընթացքին յեղափոխութիւնը խեղդուեցաւ արեան մէջ։ Աւստրիոյ կառավարութիւնը հալածեց յեղափոխականները, ուստի Ցեցեան ուրիշներու կարգին, անցաւ արտասահման։ Ի բացակայութեան մահուան դատապարտուեցաւ ան։

Անցնելով Գերմանիա՝ Ցեց Համպուրկի մէջ 1850ին կը գրէ եւ գերմաներէն լոյս կ՚ընծայէ իր աշխատութիւնը՝ նուիրուած Բեմի արշաւանքներուն Թրանսիլվանիոյ մէջ։ Ասիկա ականատեսի եւ մասնակիցի ձեռքով գրուած գործ մըն է, որ կը ներկայացնէ զօրավարի մը կեանքն ու պայքարը, այլեւ Թրանսիլվանիոյ յեղափոխութեան պատմութիւնը։

Ցեց Համպուրկի մէջ հրատարակեց նաեւ հունգարերէնի քերականութիւն գերմանացի սպաներու համար։

Ցեց ետքէն անցաւ Փարիզ, ապա՝ Լոնտոն։ Հոն 1851 Նոյեմբեր 15ին քննարկուեցաւ հունգար յետագայ յեղափոխութեան նախագիծը։ Այդ գործին ղեկավարութիւնը ստանձնեց Զօր. Ցեցեան, զօրավարներ Կալի եւ Վեթրերի հետ։

Ցեց իր մասնակցութիւնը կը բերէ նաեւ ֆրանքեւիտալական սահմանային աշխատանքներուն, որոնք կը ձգտէին երկաթուղի մը հաստատել Մոն Սընի փապուղիին մէջ։

Ս. ՔՈԼԱՆՋԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԵՌՆԵՐՈՒ ՆՇԱՆԱԳԻՐՆԵՐԸ

Հայաստանի տարածքին վրայ պահպանուած ժայռապատկերներն ու ժայռակերտ նշանագիրները մեր մշակոյթին մէկ կարեւոր մասը կը կազմեն։ Զարգացման բարձր փուլին, մասնաւորապէս, երբ Հայաստանի մէջ յայտնաբերուած էին երկաթը ձուլելու եւ մշակելու եղանակները, պահանջը զգացուեցաւ պատկերագիրները (գաղափարագիրներ) փոխարինելու հնչիւնագիրերով։ Այդ պահանջը կը պայմանաւորուէր անով, որ պատկերագիրները, որոնք իրենց ձեւով շատ աւելի բարդ էին եւ կը պարունակէին մեծաթիւ նշաններ, դիւրութեամբ չէին խըրացուիր եւ, հետեւաբար, տարածեր։

Հնագոյն այբուբենները կազմուած էին երբեմն միայն բաղաձայններէ (սեմական այբուբեններ), իսկ երբեմն ալ ե՛ւ բաղաձայններէ ե՛ւ ձայնաւորներէ (բաբելոնական, յունական)։

Դժուար չէ նկատել, թէ կարգ մը նմանութիւններ կան հնագոյն այբուբեններու նշանագիրներու (տառերուն) մէջ։ Մենք նկատի ունինք հիքսոսեան, փիւնիկեան, յունական, հին հայկական, լատինական նշանագիրները։ Այդ այբուբենները ստեղծուած են տարբեր դարաշրջաններուն, 2րդ հազարամեակի սկիզբէն մինչեւ Ե. դարը, Ք. Ե.։ Եթէ այդ բոլոր այբուբենները համեմատենք հայկական լեռնաշխարհի պատկերագիր նշանագիրներուն հետ, դիւրութեամբ կը նկատենք անոնց միջեւ գոյութիւն ունեցող բոլոր համեմատութիւններն ու նոյնութիւնները։ Հայկական բարձրաւանդակին համար ընորոշ եղած է մշակութային եւ ցեղագրական միասնութիւնը։

Մովսէս Խորենացի, խօսելով Մեսրոպ Մաշտոցի յօրինած հայկական գիրերու մասին, իր «Հայոց պատմութեան» մէջ կը գրէ. «Անկէ ետք ինք Մեսրոպ աշակերտներով կ՚իջնէ Միջագետք նոյն Դանիէլի քով եւ նախկինէն աւելի բան չգտնելով, կ՚անցնի Եդեսիա, Պղատոն անունով ճարտասանի մը մօտ, որ դիւանապետ էր։ Ան ուրախութեամբ ընդունեցաւ, եւ ինչքան որ հայերէն խօսքեր միտքը կը բերէր հաւաքելով ու ջանք թափելով, օգուտ չունեցաւ եւ հռետորը խոստովանեցաւ իր անգիտութիւնը։ Բայց ան ըսաւ, թէ ինք առաջ ունեցած է ուսուցիչ մը, շատ հմուտ մարդ, որ յետոյ ճարտարներու գրութիւնները Եդեսիոյ դիւանէն առնելով, գացած ու քրիստոնէութիւն է ընդունած, անունը Եպիփանոս, անոր ըսաւ, փնտռէ զայն, որ քու փափաքդ կատարես։

«Այն ժամանակ Բաբիլոս եպիսկոպոսէն օգնութիւն չգտնելով՝ Փիւնիկէն անցնելով կը դիմէ Սամոս, ուրկէ Եպիփանոս մեռած էր՝ ձգելով աշակերտ մը Հռոփանոս անունով, որ յունարէն գրութեան հրաշալի արուեստ ունէր եւ առանձնացած էր Սամոս։ Մեսրոպ կ՚երթայ անոր քով եւ անկէ ալ օգուտ չգտնելով՝ կ՚ապաւինի աղօթքի։ Եւ կը տեսնէ ոչ երազ քունի մէջ, ոչ տեսիլք արթնութեան մէջ, այլ սիրտի գործարանին մէջ անոր հոգեկան աչքերէն կ՚երեւի աջ ձեռքի թաթ, որ քարի մը վրայ կը գրէ, այնպէս, որ քարը գիծերու հետքը կը պահէր, ինչպէս ձիւնի վրայ։ Եւ ոչ միայն երեւաց, այլեւ բոլոր (գիրերու) հանգամանքները անոր միտքին մէջ հաւաքուեցան ինչպէս ամանի մը մէջ»։

Ուրեմն քարերու, եւ ոչ թէ մագաղաթ-

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ.Ն ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Ռամկավարներ, հնչակեաններ, յետադիմականներ ու պահպանողականներ, իրենց հետեւորդներով Ս. Կիրակոս եկեղեցիին բակը աղմուկ ու բախումներ հանեցին. մեր շարքերը ջղագրգռուեցան, հակառակ կանխօրօք մեր հանդարտեցումներուն...։ Ուրիշ վայրերու նման արկնահեղութիւններ տեղի պիտի ունենային. ընտրութիւնները դադրեցուցինք ժամանակուան մը համար։

Ազգային դպրոցներուն մէջ ալ, այդ նոյն աչքերով կը դիտէին մեր ուսանողները, որոնք մեր պատանեկան խումբերուն կը պատկանէին։

Ազգային դպրոցը, իր ուսուցիչներով ու դրութիւնով ցած վիճակ մը կը ներկայացնէր այդ օրերուն։ Խորհեցանք յառաջդիմական ծրագրով դպրոց մը բանալ, պատանիներու կրթութեան ու վերելքին աւելի մղում տալու համար։

Կազմեցինք կրթական մարմին մը, ընկեր Տոքթ. Յովհ. Թէրզեանի գլխաւորութեամբ։ Ջերմ սրտով, խոր գիտակցութեամբ հաւատաւոր հոգի մըն էր Թէրզեան, Պէյրութի Ամերիկեան բժշկական համալսարանէն նոր վերադարձած էր։ Հոն՝ Պէյրութ, 1905ին Զաւարեանի շունչին տակ դաշնակցական եղած ու դաշնակցական առաջին խումբին հիմը դրած էր ուրիշ ջերմասիրտ ուխտեալներու հետ։ Ան որդին էր 1870 թուականներէն ասդին, իր աննման ազգասիրութեամբ, հայրենասիրութեամբ ու զոհողութիւններով բոլորին ծանօթ Զուքպարմագ Թարգի Կիրակոսին։

Տոքթ. Թէրզեան եղած է երկար տարիներ Տիգրանակերտ Կ. Կ.ի անդամ, գաղտնի մարմնի անդամ, բանուորներու եւ բանուորուհիներու արհեստակցական միութեանց կազմակերպման օժանդակողներէն։ Եղաւ Տիգրանակերտի Յառաջդիմական բարձրագոյն վարժարանի ամենամեծ ու զոհուող հիմնադիրներէն մին եւ անոր նախագահը։ Նահատակուած է 1916ին Երգրումի ճակատին վրայ, իբրեւ Թուրք սպայ։

Յառաջդիմականին ուսուցիչներ բերինք Պոլսէն, Խարբերդէն, Այնթապէն, Կարինէն։ Կարինէն ընկեր Յարութիւն Գասպարեան (բուն անունը Կարապետ Բարունակեան), ռուսական կառավարութեան հետապնդումներու տակ, Գասպարեան անունը առնելով կնոջը ու զաւակներուն հետ փախչելով Կարին ապաստանած էր։

Բացինք դպրոցը, անուանեցինք զայն «Յառաջդիմական Վարժարան»։ Շըրջաններէն նոյնիսկ սկսան ուսանողներ գալ, բայց հազիւ քանի մը ամիս անցած, կառավարութիւնը գոցել տուաւ դպրոցը, ըսելով մեզ թէ պէտք է պետական արտօնութիւն ստանանք, «պէտք է ձեր դըպրոցին ամբողջական ծրագրին թուրքերէն ընագիրը մեզ տաք, որ Պոլիս ղրկենք կրթական նախարարութեան, ու անոր վճռական հաւանութեան ենթարկենք»։

Ակնյայտնի էր տեղի իթթիհատականներու չկամութիւնը այս գործին մէջ։ Տիգրանակերտի Կրթական Նախարարութեան ներկայացուցիչը, իթթիհատականներու պարագլուխ (Էնվէր Թալաաթի հետ հայկական ջարդերը կազմակերպող) Զիապէյն էր։ Ընկեր Պասթաճեանի հետ քովը գացինք, պարզելով ժողովրդական կրթութեան համար մեր ծրագիրը, խընդրեցինք որ իբր բարեկամ օգնէ, փութացնէ մեր արտօնագիրը։ Զօղնեց մեզ, գլխաւոր արգելք եղողը ինքն էր. ակնըրեւ էր ատիկա։

Թուրքերէնի թարգմանելով «Յառաջդիմական Վարժարան»ի ծրագիրը՝ Պոլիս Կրթական Նախարարութեան ղրկեցինք, նոյն ատեն գրեցինք Պոլսոյ մեր պատասխանատու մարմնոյն որ հետամուտ ըլլան։ Արտօնագիրը ուշացած ըլլալով ամժամապէս ուսուցիչներէն ոմանք Ֆարգին ղրկեցինք, իսկ Գասպարեանն ու Ծնոխն, տեղւոյն վրայ կազմակերպչական գործերու լծեցինք։

1910ին մեր շարքերը ինքնապաշտպանութեան համար զինելու մեր ջանքերուն հետ, մեր հայ միւս հատուածներու հետ միասնաբար գործակցութեան մասին կը մտածէինք... Գրեցինք Հնչակեաններուն ու անոնք պատասխանեցին թէ «իրենք չեն կրնար գործակցիլ այն կուսակցութիւններուն հետ, որոնք ընկերվարութեան զուտ ու իրաւական հողին վրայ կանգնած չեն»։

1910ի ամրան տեղի ունեցաւ մեր շրջանի 9րդ պատգամաւորական ժողովը։ Հ. Յ. Դ. մեր արեւելեան Բիւրօն կը տեղեկացնէր մեզ թէ ի մօտոյ Կարին պիտի գումարուի Բայոնական ընդհանուր ժողովը, ու կը հրահանգէին մեզ, որ մեր շրջանէն երկու պատգամաւորներ ղրկենք շուտով։ Ընկերներ Յովհ. Տիքիճեան եւ Տոքթ Յովհաննէս Թէրզեանը ղրկեցինք։ Կարինը, ժողովն ու հոն տեսած մեր վեթերան ընկերները հոգեշունչ տպաւորութիւններ թողած էին իրենց վրայ։

ՅՈՎՀ. ԵՐԷՑԵԱՆ

(10 – Շար.)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅ

Առաւելապէս Սփիւռքի Հայերու ջանքերովն է, որ դրուած չափով հարստացած է դրամագիտութեան բաժնի հաւաքածոն, Հայաստանի Պատմութեան Թանգարանին մէջ։ Յատկապէս հարստացաւ Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան դրամներու հաւաքածոն։ Ճշդենք, որ տասնամեակ մը առաջ, այդ բաժինը ընդհանուր հաւաքածոյին վերջին տեղը կը գրաւէր, իսկ այժմ՝ ամէնէն հարուստն է։

Այս հարստացման գործին մէջ իր ներդրումը ունի Արմենակ Փօլատեան, Կեսարացի եւ Պէյրութաբնակ, որ քառորդ դարէ ի վեր թանգարան կ'ուղարկէ զանազան հաւաքածոներ։

1947ին ան թանգարանին նուիրեց ԺԳ. դարու Կիլիկիոյ հայկական թագաւորութեան շրջանէն Լեւոն Մեծի, Հեթում Ա.ի եւ Զապէլ թագուհիին 120 արծաթեայ դրամները։ Ասոնք գտնուած էին Անտիոքէն ոչ հեռու «Տաֆնէ» կոչուած վայրին մէջ։ Անիկա Կիլիկեան դրամներու առաջին գանձն էր։ Վերջերս ան կրկին թանգարան յանձնեց 368 դրամներ նոյն շրջանէն։

ներու կամ թուղթի վրայ է տեսած Մեսրոպ հայկական այդ գիրերը։ Անիկա արդեօք հիմք չի՞ տար ենթադրելու, որ վերոյիշեալ պատկերագիրները կրնային Մաշտոցի համար հայկական գիրեր ստեղծելու հիմնակէտ ծառայել։ Մենք չենք պնդեր, թէ անոնք միակ հիմը ծառայած են։

Վերջին տարիներու ընթացքին մեր կողմէ յայտնաբերուած բազմահազար ժայռապատկերներու նախնական ուսումնասիրութիւնը կը բերէ այն եզրակացութեան, որ հնագոյն այբուբեններու յօրինման ճամբուն վրայ պատկերագիր նշանագիրները կրնային այն սկզբնաղբիւրները ըլլալ, որոնցմէ հոսող առուները հասած են մեզի բազմաթիւ այբուբեններու տեսքով։

Մեսրոպ Մաշտոցի մեղուաջան աշխատանքին արգասիքը եղաւ կատարեալ այբուբենի մը յօրինումը, որ պատիւ կրնայ բերել ոեւէ ժողովուրդի։ Իսկ նման կատարելութիւններ ոչինչէն չեն ստեղծուիր, ճիշդ այնպէս, ինչպէս Ե. դարու մեր լեզուն ու գրականութիւնը։

Մեր կարծիքով, շատ կարեւոր փաստ է այն, որ ո՛չ մեսրոպեան եւ ոչ ալ նախամեսրոպեան գիրերը օտարներէ չեն առնուած։ Ասոր ցայտուն ապացոյցներն են մեր լեռնաշխարհի բազմահազար պատկերագիրներն ու նշանագիրները։

Ս. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

«Հայրենիքի Ձայն»

ԿՈՐՈՒՍՏԷ ՓՐԿԵՆՔ ՄԵՐ ՏՈՀՄԻԿ ՊԱՐԵՐԸ

ԽՄԲ.— Վերոյիշեալ խորագրին տակ Ծովակ Համբարձումեան, երգահան եւ պարուսոյց, «Սովետական Հայաստան» ամսագրի Յունիսի թիւին մէջ, զոր նոր ստացանք, կ'անդրադառնայ հայկական տոհմիկ պարերու անաղարտ պահպանման անհրաժեշտութեան մասին Սփիւռքի մէջ։

Յօդուածագիրը նկատել տալէ ետք, թէ այլեւս հրատապ դարձած է, Սփիւռքի հայկական պարախումբերու համար, «օտարամուտ պարաշարժումներ» դուրս վանել հայկական պարերու ոլորտէն, կոչ կ'ընէ Հայրենակցական միութիւններուն, ինչպէս նաեւ պարուսոյցներուն կորուստէ փրկել արեւմտահայ տոհմիկ պարերը։

«Կասկածէ վեր է, որ այսուհետեւ ոչ միայն մասնագէտ պարուսոյցներուն եւ պարագէտներուն, այլեւ Սփիւռքի իւրաքանչիւր պարասէրին համար հրամայական պահանջ կը դառնայ՝ հոգատարութիւն ցոյց տալ արեւմտահայ բազմաթիւ տոհմիկ պարերը պահպանելու, զանոնք կորուստէ փրկելու ուղղութեամբ։

Մենք շեշտը կը դնենք արեւմտահայ տոհմիկ պարերուն վրայ, որովհետեւ ինչպէս «Սով. Հայաստան» թերթը կը գրէ.— Ապրելով նահապետական բնատնտեսութեան վերջին փուլին մէջ, Արեւմտահայաստանի գիւղը տակաւին եղեռնի նախօրէին պահպանած էր հայկական ցեղագրութեան յատուկ հարուստ պարարուեստը, որ շեշտուած ազգային ոճ ունէր։ Սասունցիներու պարը մեր ժողովուրդին պատահաբար փրկուած պարարուեստին մէկ գողտրիկ նմոյշն է լոկ։

Հայ տոհմիկ պարերը վերծանելու (ոչ միայն տեսական, այլ նաեւ առաջ գործնական առումով) գաղափարին՝ յապաղումը, վաղը արդէն կրնայ ճակատագրական դառնալ։

... Ահ թէ ինչու, երբեւ մեր արուեստի համեստ մշակներէն մէկը, կոչ կ'ընեմ Սփիւռքի հայ պարարուեստակիցներուս, բոլոր անոնց, որոնք կրնան իրենց ծառայութիւնը բերել, հաւաքեն եւ գրականութեան ու արուեստի թանգարանին յանձնեն մեր ազգային տոհմիկ պարերը։ Անոնք ոչ միայն կը դառնան թանգարանի հազուագիւտ նմոյշներ, այլեւ անոնց վերծանումով աշխուժութիւն եւ թարմութիւն կը մտնէ Սփիւռքի եւ Հայրենիքի պարախումբերուն մէջ»։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՀԱՅԿ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՀԱՅՏԱՐԱՊԱՏԻ ՄԷՋ

Հնդկական այս քաղաքը լաւ ծանօթ է իր պատմական յուշարձաններով, ինչպէս նաեւ իր երբեմնի կուսակալին՝ Նիզամի անհամար գանձերով։

Սեպտեմբերին սկիզբները յայտնաբերուեցաւ պատմական վայր մը եւս՝ Հայոց անցեալի գերեզմանատունը, քաղաքին ծայրամասին, նեղ ու անձուկ փողոցներու անկիւնը։

Գերեզմանատունը, համաձայն Ապտուլ Ուահիտ Խանի, որ տնօրէնն է Հարաւային Հնդկաստանի Անդրհա Փրատէշ նահանգի հնագիտութեան հիմնարկութեան, երեք հարիւր տարուան հնութիւն ունի։ Հոն կայ լաւ պահպանուած աւելի քան 40 շիրիմ։ Կարգ մը գերեզմաններու վրայ կան գրաբար տապանաքարեր։ Առանձին տապանագրեր կը կրեն 1662 թուականը։

Գերեզմանատան ուշագրաւ կառոյցներն են այն երկու տաղաւարները (տեղական բարբառով՝ «մանդապամները»), ուր, ըստ երեւոյթին, վերջին յարգանքը կը մատուցուէր ննջեցեալին։

Տաղաւարները հաստատուած են դրուագազարդ չորս կրանիթէ սիւներու վրայ եւ փակուած են ճաղերով։

Ինչպէս կը հաղորդէ «Ինտիա Իմֆորմէյշըն» գործակալութիւնը, այս գերեզմանատան գոյութիւնը Հայտարապատի մէջ կը վկայէ, որ քաղաքական եւ առեւտրական սերտ կապեր գոյութիւն ունեցած են, անցեալին, Հայերու եւ Կոլկոնտա Պետութեան միջեւ, որ կը կառավարուէր մահմետական Քութուբ Շահի տոհմին կողմէ։ Ինչպէս ծանօթ է, այս Պետութիւնը կազմաւորուած էր ԺԶ. դարու սկիզբները եւ, յետագային, 1687ին, նուաճուած էր Մեծ Մողոլներու կողմէ։

Ի՞նչպէս յայտնաբերուեցաւ Հայտարապատի Հայոց գերեզմանատունը։

Ապտուլ Ուահիտ Խան քաղաքին դիւանատան մէջ պատահմամբ կը գտնէ նամակ մը, որ գրուած է 1907ին, ոմն գնդապետ Ու. Հէյկի կողմէ։ Այս վերջինը, շատ հաւանականօրէն, կը ծառայէր անգլիական բանակին մէջ։ Նամակը հասցէագրած էր Նաւապ Ֆարիտու Զանկի, որ քարտուղարն էր Հայտարապատի Նիզամին։ Անգլիացի գնդապետը նամակով մը կը խնդրէ քարտուղարէն՝ «պահպանել հայկական համայնքին աճիւնները քայքայումէ»։ Նամակին մէջ ճշդուած էր նաեւ հայկական գերեզմանատան ճշգրիտ վայրը։

Ահա այս ձեւով գտնուեցաւ քաղաքին Հայոց հնամենի գերեզմանատունը։

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՓՐՈՖ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՍՈՂԻԿԵԱՆ

Կը մտնեմ Խարբերդահայ աշխարհին մէջ, որ այնքան հարուստ էր մտքի եռանդուն մշակներով, եւ այսօր ալ կը թողու բարոյական ժառանգութեան մը կսկծալի յիշատակը։

Անհատական այդ ծաղկեալ գաւառին երբեմնի Եփրատ քոլէճը, երեւութապէս օտար, բայց խորքով եւ ոգիով հայ ուսումնարան մը որ համալսարանի մը մակարդակին բարձրացած էր իր դասախօսներու չքախումբով եւ փարթամ պատրաստութեամբ։

Ահա անմոռանալի դէմք մը այդ համբաւաւոր կրթարանէն, Փրոֆ. Կարապետ Սողիկեան, Խարբերդի մէկ անմահ զաւակը, ուսումնաւարտ Եփրատ քոլէճէն եւ յետագային այդ կրթական յարկին ամէնէն սիրուած եւ յարգուած մէկ ուսուցիչը։

Լեզուագէտ եւ տարրալան, տարիներով պաշտօնավարեց Թլկատինցիի վարժարանին եւ Եփրատ քոլէճի մէջ, մեր դարուն սեմին վրայ հետեւելով նաեւ մտաւորական շարժումին, արտադրելով գրական, բանաստեղծական եւ ուսումնասիրական աշխատանքներ։

Մտերիմ բարեկամ Ռուբէն Զարդարեանի, զոր եղբօր պէս կը սիրէր եւ որուն քնարերգու հոգիէն կայծեր կը պահէր։

1910էն մինչեւ առաջին աշխարհամարտը, հրատարակած է «Եփրատ» կիսամսեան, կուռ եւ ներշնչող բովանդակութեամբ։

Սողիկեան կը մնայ պայծառ եւ լուսացայտ դէմք մը, որ աստղի մը պէս մարեցաւ Խարբերդի երկնակամարին վրայ։

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Օր մը, Փօլ Վալէրի եւ Ալպէր Այնշթայն իրարու հանդիպեցան եւ թղթակցելու համար, իրենց հասցէները փոխանակեցին։

— Փողոց ու թիւ գրելու պէտք չկայ։ Փօլ Վալէրի, Փարիզ, Ֆրանսա գրեցէք, կը բաւէ։ Նամակը կուգայ, ըսաւ Վալէրի։

— Դուք միայն Այնշթայն գրեցէք, ու նամակը կուգայ, յարեց Այնշթայն։

×

Երբ հօրեղբայրը մեռաւ եւ հարստութիւնը իրեն ձգեց, Պալզաք բարեկամներուն ըսաւ.

— Երէկ իրիկուն, ժամը 5ին, հօրեղբայրս եւ ես լաւագոյն կեանքի մը տիրացանք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (46)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Այիշէ մատը միւս վէրքին վրայ ալ դըրաւ։

— Լալա չարունակեց պաղատագին, փրկէ զիս այս փաշային եասմըլըթենէն … ես այլեւս իր կինը չեմ, այլ իր գերին… իր բանտարկեալը… դուն որ հիմա վաթսուն տարի է այս եասմըլըթեան սոսկալի շղթաները կը կրես, դուն որ այս եասմըլըթեան զոհն ես… այս եասմըլըթիւնը զոր ամբողջ կեանքդ խլեց քեզմէ եւ կեանքի ամենագեղեցիկ բաներուն հանդէպ անզգայ դարձուց քեզ… դուն որ առջեւդ այս գըրկին մարմաջումը կը տեսնես եւ չտեսածի պէս ես… պիտի թողո՞ւս որ մարդկային էակ մը կորսուի, միմիայն անոր համար որ եասմըլ ծերուկ մը այդպէս կ'ուզէ եւ կը կարծէ թէ ուզած դրամական գումարս ծախսելու իրաւունք տալով զիս երջանիկ կ'ընէ։

Ասոնք ըսած միջոցին հանըմը հիանալի կերպարանք մը ստացած էր։ Նշաձեւ աչքերուն արտեւանունքները խոշոր բացուած էին եւ աչքերը սեւ սեւ կ'երեւային։ Վարդագոյն շրթները բերնին խոնաւութենէն լոյսին մէջ կը փայլէին, մինչ մազերուն մէկ մասը կիսամերկ կուրծքը կը գոյէր իսկ միւս մասը ետեւ ինկած ըլլալով ձիւնաթոյր մարմինը եբենոսէ շրջանակի մը մէջ առած կը թուէր։

Ծերուկը ակնարկովը այդ պատկերը դիտեց եւ գլուխը օրօրեց։

— Այո, իրաւունք ունիս ըսաւ, այս բոպէիս երկրային սիրատռչոր հուրիի մը կը նմանիս։

Ու ոտքի ելլելով ձեռքը երկարեց, Այիշէն վեր վերցուց ու գորովագին աւելցուց.

— Ելիր զաւակս, վեր ելիր եւ հասկցիր… քեզ նման կնոջ մը համար կ'արժէ ինձ նման ծերուկ սեւամորթ մը կորսուի… որ հիմա վաթսուն տարիէ ի վեր մեռնելէ զատ ուրիշ բանի մը չի սպասեր որպէսզի կորսնցուցածը գտնէ։

Այիշէ ծայր աստիճան ուրախացած վեր ցատկեց եւ Ներքինիին ձեռքը բռնեց։

— Ուրեմն պիտի օգնե՞ս։

— Այո, որոշումս տուի եւ պիտի գործադրեմ։

— Հայնէի սիրոյն վրայ կ'երդնո՞ւս թէ խօսքիդ տէրը պիտի մնաս։

Սելիմ ժպտեցաւ։

— Ուրեմն խօսքիս չե՞ս հաւատար։

— Այո, այո, կը հաւատամ, չեմ ուզեր երդում ընես, ոչ, չեմ ուզեր։

— Ոչ, երդում պիտի ընեմ, որպէսզի անկեղծութեանս վրայ որեւէ կասկած մը չունենաս։

Եւ խաչուած ձեռքը կուրծքին տանելով դողահար շեշտով մը հետեւեալ բառերը արտասանեց.

— Կ'երդնում Հայնէի հոգւոյն վրայ, խօսքիս տէրը մնալ։

Այս խօսքերէն վերջ իրարու թշնամի այդ երկու արարածները իրարմէ բոլորովին տարբեր արցունքներ թափելով իրարու գրկին մէջ նետուեցան։

Մանկամարդ կինը իր արցունքներովը սիրային երջանիկ առագաստ մը կը թըրջէր։

Իսկ ծերուկ ներքինին իր արցունքներովը երկու գերեզմաններ կը թրջէր։ Հայնէի գերեզմանը եւ իր հոգւոյն գերեզմանը։

ԺԵ.

ԳԱՂՏՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Քանի մը վայրկեան յետոյ Այիշէ հագուած եւ ուրախութենէն շողշողուն ներքինիին ոտքերուն քովը ցած աթոռակի մը վրայ կը նստէր եւ Տիգրանի հետ ունեցած սիրային արկածները սկիզբէն մինչեւ ծայրը կը պատմէր։

Պատմութեան մէկ մի կէտին, Սելիմ այդ կնոջ յանդգնութեանը վրայ կը հիանար որ իր իսկ կեանքին վտանգովը գաղտնի ոստիկանութեան տնօրէն Մուխթար փաշային հարէմին մէջ Հայ մը մըտցնելու ծայրայեղ յանդգնութիւնը գործած էր։ Սակայն ճիշդ այդ յանդգնութենէն ծերուկ ներքինին համոզուեցաւ թէ՝ իր դիմացը նստող այդ կինը ոսկեզօծ վանդակին մէջ այնքան տարիներէ ի վեր սէրէ զրկուած սրտի տառապանքը կը կրէր։

Այիշէ, ներքինիին երդումէն աւելի անոր Թուրքերուն եասմըլըթեան հանդէպ ունեցած արհամարհանքին վստահելով, առանց բան մը զանց ընելու սիրահարութեանը բոլոր պարագաները պատմեց։

— Ուրեմն այդ Հայը հիմա հո՞ս է, հարցուց Սելիմ ապշահար։

— Այո։

— Եւ բանէ մը չե՞ս վախնար։

— Ոչ, ի՞նչ բանէ պիտի վախնամ։ Որոշած եմ մեռնիլ կամ զինքը վայելել։

— Քեզի՛, քեզի՛, սատանայ, գոչեց ներքինին ցուցամատի կատակալից սպառնալիքով մը։

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Բագրատ եւ Եդուարդ Գրքոյեան եղբայրներ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ԳՐՔՈՅԵԱՆԻ

մահուան 5րդ տարեդարձին առթիւ, այս Կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Պարոն Տիգրան Ադամեան եւ իր ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի 19 Սեպտեմբեր Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին մէջ

ԱՐՏԵՄ ԱԴԱՄԵԱՆԻ

(ծնեալ Էնիտեան)

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն հանգուցեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տիկին Հ. Ժորժ Տէրօֆեան, Մելքոնեան եւ Արծրունի ընտանիքները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան այս Կիրակի (19 Սեպտ.) Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ՝ 339, Ավընիւ տիւ Փրատօ: իրենց սիրեցեալ մօր, հօրաքրոջ եւ ազգականին՝

ԱԶՆԻՒ ՁԻՄԻՆԵԱՆԻ

(ծնեալ Աբրահամեան)

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն հանգուցեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Հայկ Սարգսեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Սարգսեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ, յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ

(Նախկին երեսփոխան Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան, նախկին փոխքաղաքապետ Երեւանի)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր

Salle des Fêtes de Sevran

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —

ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— Օթոպիւս 147 Ա, էկլիզ տը Փանթէնէն, իջնել Կառ տը Սեւրան կամ կառախումբ Կառ տիւ Նոռէն՝ իջնել Սեւրան:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Զուարթ Գչիկեան, զաւակներն ու թոռները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր՝

ՆԵՐՍԷՍ ԳՉԻԿԵԱՆԻ

մահուան 6րդ տարեդարձին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Այս առթիւ հեռեւեալ նուէրները կ'ընեն՝ 50ական ֆր. կը նուիրեն Սեբաստիոյ Նահանգի Մուրատ Ուսումնասիրացին, Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէին, Կապ. Խաչի Իսիի մասնաճիւղին եւ «Յառաջ»ին:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Ցետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Զուարթ Անդիկի Քայեան ծնած 1912ին չուրջ, Բայբուրդի Քարերակ գիւղը կը փնտռէ իր մայրը՝ Իսկուհի Պետիկեանը, քոյրը՝ Գայանէ (որու հետ երկուրեակ է), եղբայրը, մօրաքոյրը, որոնք Ֆրանսա կ'ապրին: Մօրեղբայրը մինչեւ 1957 ապրած է Պաթում, անունը՝ Աւետիս է ապա մեռնած է: Կը փնտռէ հօրեղբայրները՝ Արամ, Միհրան եւ Տիգրան:

Զուարթ ներկայիս կ'ապրի Երեւան, Թամանցիների 5րդ նրբանցք, 6րդ չէնք, թիւ 65 բնակարան եւ մականունն է՝ Շահինեան:

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

26 Սեպտ. Կիրակի օր, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Առնուվիլի համանուն եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւն:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Այս առթիւ Սերովբէ Արք. Դպրութեան աստիճան պիտի շնորհէ Յովակիմ Թօսունեանի եւ Օննիկ Ժամկոչեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ բարերարներու ննջեցելոց յիշատակին:

Կը հրաւիրուին գիւղին, Անկէնի, Սեվրանի, Սարսէլի եւ Կուսէնվիլի հաւատացեալ ժողովուրդը: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9,15, պատարագ 10,30:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ
Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին:

Պաշոյի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի վարչութիւնը խորին շնորհակալութեամբ ստացած է Պր. Մ. Պայընտըրեանի ձեռամբ Տէսինի դպրոցին 350 ֆր., հաւաքուած Էքս-լէ-Պէնի Աստուածածնայ տօնին առթիւ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Կեդր. Յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է.—

Պր. Մուշեղ Ճիէրճեան 20.000 ֆր., Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն 5000, Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ եւ Շրջ. Վ. 7000 (իր փառատօնին հասոյթը), Վարդանեան Ա. «Սերտեմէն» 1000, Տքթ. Գաբրիէլեան Զաւէն (Ամերիկա, իր մօր յիշատակին) 500, Գալաճեան եղբայրներ 200, Շիրինեան (Ավինեոն) 150, Գաբրիէլեան Մկր. (Ավինեոն) 100, Գիգիրեան Զաքէոս (Ավինեոն) 130, Մատոյեան Թադէոս (Ավինեոն) 100, Գաբրիէլեան Խաչիկ (Ավինեոն) 50, Գիգիրեան Գէորգ (Ավինեոն) 10, այրի Տիկին Արաքսի Ճօշխունեան 100 ֆր.:

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

«Արարատ»ի 53րդ տարեդարձին, ինչպէս նաեւ Շամփանեի 56րդ տարեդարձին անմար բոցը պիտի արծարծուի, «Հայկական Սուր»ի ընկերակցութեան կողմէ, 18 Սեպտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն:

Բազմաթիւ ռազմիկներու միութիւններ ներկայ պիտի ըլլան իրենց նուագախումբով:

Հաւաքուիլ ժամը 17,45ին, Շան զ'էլիզէի, Պալզաք փողոցի անկիւնը:

Կը խնդրուի խուներամ ներկայ գտնուիլ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Մարսէյլի Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Կապոյտ Խաչի վարչութիւնները կը տեղեկացնեն թէ դպրոցի 1971–1972 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հինգշաբթի 30 Սեպտ. եկեղեցիին սրահը:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9–12: Արձանագրութեան համար դիմել Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Տէր Նշան քահանային:

Դասաւանդութիւնները կ'ուսուցուին տեղւոյն քահանային կողմէ:

×

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ գտնուող հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին՝ Կիրակի, 19 Սեպտեմբերին եւ Հինգշաբթի, 23 Սեպտեմբերին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր ժամը 9,30էն մինչեւ 12:

Ալֆորվիլի մէջ՝ էքոլ Փրիմէր ժորժ Լափիէռ, ռիւ տը Շուազի, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ՝ Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Ժանթիյիի մէջ, 22 ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Հինգշաբթի օրեր, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Շաւիլի մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4, ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պանեէօ – Քաշանի մէջ, Պանեէոյի քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լոռ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5:

Որոշուած է նաեւ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հաստատել Հինգշաբթիօրեայ դասընթացք մը: Անոնք որոնք կը փափաքին ուղարկել իրենց զաւակները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյս դիւանին, բաւ այնմ կարգադրութիւններ ընելու համար:

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները:

ԴԻՒԱՆ

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Փարիզի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Ուրբաթ 17 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին Մշակոյթի Տուն:

Կեդրոնական Ֆրանսայի բոլոր ընկերներուն համար՝ Կիրակի 19 Սեպտեմբեր, ժամը 15ին, Լիոնի սովորական հաւաքատեղին, Ավընիւ տը Սաքս:

Մարսէյլի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Երեքշաբթի 21 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին, Մշակոյթի Տուն:

Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ եւզեկուցում կուտայ ընկեր ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծնողքներուն թէ՝ իր հովանաւորած դըպրոցի 1971–72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 5–7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9–12, կէսօրէ ետք 2–4:

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ 8:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, Հինգշաբթի օրուան Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 16, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8,30–11,30ին:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերաբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն: Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի ժողովը Երեքշաբթի, Սեպտ 21, իրիկուան ժամը 20,30ին ընկերուհի Թորոսեանի բնակարանը՝ 88, Ռիւ Մարսէլ Պոնէ, Քաշան:

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԷԿ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 18 SEPTEMBRE 1971

Le Numéro 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12218 — Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN — 47e ANNÉE — N° 12.218

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՐՑԸ ՕՐԱԿԱՐԳԻ ՎՐԱՅ

Դ.

Մոնտ Տիփլոմաթիքի մէջ Ժան – Փիէր Վիէնոյ ուրիշ տեղեկութիւններ եւս կուտայ Թուրքիոյ Քիւրտերու ազատագրական շարժումներուն եւ Թուրք ձախակողմեան տարրերու հետ գործակցութեան մասին :

Քրտական գրականութեան վերածնունդին հետ միաժամանակ լայն աստիճանաչափով գիտական ուսումնասիրութիւններ կը կատարուին, կ'ըսէ, քննելու համար «Արեւելքի հարց»ին տնտեսական եւ ընկերային հիմերը : Բոլոր հրատարակութիւնները, մէջն ըլլալով Թուրք ընկերվարներու գրածները, կը յանգին նոյն եզրակացութեան.— Արեւելեան Անատոլուն — այսինքն Քիւրտիստանը — ետ մնացած է բաղդատմամբ Թուրքիոյ միւս մասերուն : Ճարտարարուեստի պակաս, ապրելակերպի շատ ցած մակարդակ, անգործներու բարձր տոկոս, լեզուական ձուլումի քաղաքականութեան կատարեալ ձախողութիւն : Այսպէս է վիճակը այսօր՝ Թուրքիոյ քրտաբնակ շրջաններուն մէջ, ուր ամէնէն առատ բանը կը կազմեն ոստիկանական եւ ոստիկան – զինուորական պահականոցները :

Այարնի երեսփոխան Շիւքրիւ Քոչ 1966 Յուլիս 31ին Ճումհուրիյէթի մէջ կը գրէր թէ՝ Մարտինի մէջ — ուր մեծ թիւով Արաբներ ալ կ'ապրին — բնակչութեան 91 առ հարիւրը Թրքերէն չի խօսիր, Սղերտի մէջ՝ 87 %ը, Հէքքեարիի մէջ՝ 81 %ը, Պինկէօլի մէջ՝ 68 %ը, Տիարպէքիրի մէջ՝ 67 %ը : 1965ի պաշտօնական վիճակագրութեանց համաձայն, գրել–կարդալ չգիտցողներու թիւը արեւելեան՝ քրտաբնակ շրջաններու մէջ կը հասնէր 72 %ի, իսկ Թրքական Անատոլուի մէջ՝ 44,5 %ի : Ամբողջ Թուրքիոյ ճարտարարուեստական հիմնարկութեանց 5,6 %ը միայն կը գտնուի Արեւելքի մէջ, մինչդեռ «Թրքական Քիւրտիստան»ը կը ներկայացնէ երկրի ամբողջ տարածութեան 30 %ը եւ բնակչութեան 21 %ը (այսինքն 5–7 միլիոն Քիւրտ), կը գրէ Ժան–Փիէր Վիէնոյ :

Ահա՛ թէ ինչու այսօր ուժեղ թափ առած է քիւրտ ազգայնական շարժումը : Քաղաքներու մտաւորական ընտրանիին լեզուական ու մշակութային պահանջնեբուն տնտեսական ու ընկերային պահանջներ կը միացնեն ժողովրդային լայն զանգուածները, մանաւորապէս գիւղացիները :

Քիւրտ յառաջապահ տարրերը ներկայիս «Քրտական հարց»ը լեզուականի ու տնտեսականի նեղ սահմաններէն դուրս հանելով դարձուցած են քաղաքական խնդիր, զարկ տալով Թրքական Քիւրտիստանի ազատագրական շարժումին : Այս նպատակով ամուր կապեր հաստատած են Թուրք ձախակողմեաններու եւ Քիւրտիստանի այլ մասերու քիւրտ ազգայնականներուն հետ : Մշակութային սեղմումներն ու տնտեսական չահագործումը Քիւրտիստանը վերածած են «Թուրք տիրող դասակարգերու գաղթավայրի մը» :

1970ին Արեւելքի Յեղափոխական Մշակութային Տուներ (Տէվրիմճի Տօղուքիւլթիւր Օճաքլարը) անուան տակ Քիւրտիստանի բոլոր քաղաքներուն եւ աւաններուն մէջ կեանքի կոչուած է երիտասարդական կազմակերպութիւն մը՝ կապուած Թուրք Բանուորական Կուսակցութեան (Թիփ) : Այս կազմակերպութիւնը կանոնաւորաբար կը հրատարակէ տեղեկատուպրակներ՝ արձանագրելով Թուրք «քոմանտօ»ներու մէջ : Նման հրատարակութիւններ կ'ընէին նաեւ Թուրք ձախակողմեանները :

1967ին Քիւրտ Դեմոկրատ Կուսակցութեան գաղտնի մասնաճիւղ մը կազմուած էր Թուրքիոյ մէջ : Հիմնադիրներէն Ուրֆայի երեսփոխան Ֆայէք Պուճաք վաղօրէն սպաննուած է ընդհակով մը : Ուրիշ քրտական գաղտնի կազմակերպութիւններ եւս կան Թուրքիոյ մէջ, ինչպէս «Թուրքիոյ Քիւրտերուն Ազատագրութեան Կուսակցութիւն»ը, «Քամէլա Ազադի» (Ազատութեան Ընկերակցութիւն), «Քամէլա Թէքօշէրէն Քիւրտիստան» (Քիւրտիստանի Ռազմիկներու Կազմակերպութիւն), որ կը հրատարակէ քրտերէն Տեղեկատու մը՝ Պահօզ (Փոթորիկ) անունով :

Ծանօթ է մեր ընթերցողներուն Թիփի Դ. համագումարին (Անգարա, 28–31 Հոկտեմբեր 1970) բանաձեւը քրտական հարցի մասին, որ մաս կը կազմէ Թուրք բանուոր դասակարգի յեղափոխական եւ ընկերվարական պայքարին : Ինչպէս կը յիշուի, Պաշարման Վիճակի հրամանատարութիւնը լուծեց Թիփը (Թիւրք Իշճի Փարթիսի), որուն նպատակներէն մէկը կը նկատուէր քրտաբնակ շրջաններու անջատումը Թուրքիայէն :

Այս մարզին մէջ աւելի առաջ գացեր էր Տէվ Կէնճը, Յեղափոխական Ուսանողներու Դաշնակցութիւնը, որուն մաս կը կազմեն Մահիր, Ճիհան, Քամթրոյի եւ Տրոցկիի կողմնակիցները, եւ որ կը ջատագովէր Քիւրտերու զինեալ պայքարը իր իրաւունքներու պաշտպանութեան համար : Ֆրանսայի Թուրք Ուսանողական Միութիւնն ալ 1971 Մարտ 5ին Հաղորդագրութեամբ մը կը ճանչնար «Քիւրտ ժողովուրդի ինքնորոշման իրաւունքը», ինչ որ լռելեայն կ'ենթադրէ անջատման իրաւունք :

Ժան – Փիէր Վիէնոյ, որուն ձախակողմեան հակումները գաղտնիք մը չեն, կը շեշտէ որ ընկերային գետնի վրայ ներկայիս Թուրքիոյ մէջ քրտական շարժումէն բոլորովին հեռու կը մնան բարձրաստիճան կրօնաւորները, կալուածատէրերն ու ցեղապետները, որոնք անցեալին կը վարէին ապստամբական շարժումները եւ որոնք այսօր կը գործակցին Անգարայի հետ, սարսափելով շարժման արմատականացումէն եւ զանգուածային հանգամանքէն : Քաղաքական գետնի վրայ Միացեալ Նահանգները հակառակ են Թուրքիոյ եւ Իրանի քիւրտ ազգային շարժումներուն եւ զինեալ ապստամբութեան մը պարագային Ամերիկա զինուորական աջակցութիւն պիտի ընձեռէ Անգարայի, որ անդամ է ՕԹԱՆի (Ատլանտեան Ուխտ) :

Իրաքի մէջ կռիւներու դադրելէն ետք, Թուրքերը սկսած են խիստ հալածանքներու եւ չարչարանքներու ենթարկել Քիւրտերը (1970 Ապրիլ 8ին Սիլվանի դէպքը) : Կարծես կ'ուզէին գրգռել որ ապստամբին, որպէսզի գլխատեն եւ իր սաղմին մէջ խեղդեն վերածնող քիւրտ քաղաքական շարժումը եւ լռութեան դատապարտեն զայն, ինչպէս էր 1937էն 1960 :

Ոմանք կը թելադրեն եղեր սկիլ հայդուկային կռիւներու, սակայն մեծամասնութեան կարծիքով քրտական շարժումը տակաւին շատ ուժեղ եւ կազմակերպուած չէ, ու չի կրնար դիմագրել Թուրքերու զսպումին : Ատոր օրինակը տեսանք հայ ժողովուրդի ցեղասպանութեան առթիւ, գիտել կուտայ Վիէնոյ, որ կ'աւելցնէ թէ ռազմագիտական տեսակէտէ եւս սխալ մը, եթէ ոչ անձնասպանութիւն մը պիտի ըլլար զինեալ ապստամբութեան դիմել Թրքական կամ Իրանական Քիւրտիստանի մէջ, ցորչափ Իրաքեան Քիւրտիստանը չէ ստացած ամուր ու վերջնական ինքնավարութիւն մը, որ թոյլ տայ իրեն խարիսխի եւ յենարանի դեր խաղալու Թուրքիոյ եւ Իրանի Քիւրտերու ազատագրական պայքարին համար :

Մոնտ Տիփլոմաթիքի յօդուածագիրը տեղեկութիւններ կուտայ նաեւ Իրանի Սուրիոյ եւ Իրաքի Քիւրտերու ներկայ կացութեան մասին :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ԲՈՂՈՔԸ

Յորդանան, ինչպէս գրած էինք, Ապահովութեան Խորհուրդին իբրեւ օրակարգ ներկայացուց Երուսաղէմի իրավիճակի հարցը :

Յորդանանի բողոքը կը ներկայացուի հետեւեալ բանաձեւումով.— Իսրայելեան կառավարութեան միակողմանի եւ հակօրինական միջոցառումները փոփոխութեան ենթարկելու համար Երուսաղէմի շրջապատը եւ անոր արաբ դիմագիծը» :

Սուրիա իր կարգին օրակարգի հարց դարձուցած է Ու Թանի 1967 Յուլիսէն ցայսօր մշակած ութ տեղեկատուութիւնները այս հարցին շուրջ :

Ապահովութեան Խորհուրդի առաջին իսկ նիստին, որ տեղի ունեցած է Հինգշաբթի օր, ՄԱԿի Յորդանանի դեսպանը Թուքան նկատել տուած է, թէ ՄԱԿի պատմութեան մէջ Իսրայէլէն զատ ոչ մէկ ուրիշ երկիր մարտահրաւէր կարդացած է ՄԱԿի հեղինակութեան եւ անոր համբաւին դէմ :

Թուքան յիշատակելէ ետք Իսրայելեան կառավարութեան կատարած աշխատանքները ընդլայնելու համար իր մայրաքաղաքին՝ Երուսաղէմի սահմանագիծը, որուն հետեւանքով քաղաքին սահմաններուն մէջ պիտի մտնեն արաբ երեք քաղաքներ (մէջն ըլլալով Բեթղեհէմ) եւ 27 գիւղեր, յիշեցուցած է Ապահովութեան Խորհուրդի երեք որոշումները (մէկը 1968ին, երկուքը՝ 1969), որով կը դատապարտուէր Իսրայէլի կառավարութիւնը՝ քաղաքին իրավիճակին փոփոխութեան համար :

Թուքան մէջբերելէ ետք անգլիացի պատմաբան Արնոլտ Թոյնպիի հաստատումը, թէ Իսրայէլ «կը հրէացնէ Երուսաղէմը», երկու փաստաթուղթեր երեւան կը հանէ : Առաջինը բողոքագիր մըն է մահմետական աշխարհի կողմէ հնագիտական այն աշխատանքներուն դէմ, որոնք ի վերջոյ պիտի քանդեն երկու պատմական մզկիթներ՝ Ռոք եւ Էլ–Աքսա, անոնց տեղ հրէական տաճար բարձրացնելու համար : Այս բողոքագիրը մշակուած էր մահմետական համագումարին, Քարաչի, 1970 Դեկտեմբեր 26 : Երկրորդը՝ «Օսսերվաթորէ Ռոմանօ»ի մէկ յօդուածն է, ինչպէս նաեւ Պապին արտայայտած մտահոգութիւնը, թէ օր մը Սուրբ Վայրերը պիտի պարպուին իրենց հաւատացեալներէն :

Համաձայն Յորդանանի պատուիրակին՝ քրիստոնեաներու թիւը Երուսաղէմի մէջ նուազած է : 1948ին 25.000 էր, իսկ այժմ՝ 10.000 :

Երկու միլիառ հաւատացեալներ (մահմետական եւ քրիստոնեայ) մտահոգ են Սուրբ Քաղաքի դիմագիծի փոփոխութեան համար, որուն ձեռնարկած է Իսրայէլ, եզրակացուցած է իր խօսքը Թուքան :

ԼՈՆՏՈՆԻ ԺՈՂՈՎԸ

Աշխարհի տասը ամէնէն հարուստ երկիրներու ժողովը, որ գումարուեցաւ Լոնտոնի մէջ, ոչ մէկ նորութիւն կը բերէ դրամական կացութեան մէջ եւ հարկ է որ տասերը անգամ մը եւս հաւաքուին Սեպտեմբեր 26ին :

Արդարեւ Միացեալ Նահանգներու եւ միւս ինը ընկերներու միջեւ ոչ մէկ նորութիւն կայ, այսինքն տեսակէտներու մերձեցման ոչ մէկ յոյս : Ժողովին ամէնէն դրական երեւոյթն այն է որ Եւրոպայի Վեցերը միացեալ ճակատ մը պարզեցին :

Ինչպէս ծանօթ է, Ամերիկայի ընկերները կ'ուզեն որ ջնջուի 10 առ հարիւրի տուրքը զոր Նիքսըն դրաւ ներածումներուն վրայ, կամ տոլարը արժեզրկուի, եւ կամ ոսկին վերարժեւորուի : Միացեալ Նահանգները այս երեք լուծումներէն ոչ մէկը կ'ընդունին :

Սեպտ. 26ի ժողովը պիտի գումարուի Ուաշինկթըն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

«ՍԻՒՏ–ՈՒԷՍԹ» օրաթերթին համար Սոֆրէսը հանրային կարծիքի քննութիւն մը կատարած է գիտնալու համար թէ Ֆրանսացի ժողովուրդը կողմնակի՞ց է մառեչալ Փէթէնի աճիւններուն Տուոմոն փոխադրուելուն : Այս քննութենէն կը պարզուի որ 72 առ հարիւրը կողմնակից է, 11 առ հարիւրը դէմ է եւ 17 առ հարիւրը կարծիք չունի :

ԵԱԼԹԱՅԻ մօտ, ուր Ամերիկացիք եւ Ռուսերը աշխարհը բաժնած են իրենց միջեւ 1945ին, Պրանտ եւ Բրեժնեւ իրենց առաջին տեսակցութիւնը ունեցան անցի իրիկուն : Պոնէն մեկնած ատեն Պրանտ յայտարարած է թէ այս ճամբորդութիւնը ոչ ոքի դէմ է եւ անոր միակ նպատակն է խաղաղութեան ամրապնդումը :

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ պաշտօնական տեսակցութիւններ ունենալէ ետք, Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութեան կցորդը՝ Լիփովսկի, պիտի այցելէ նաեւ Իզմիր եւ Պոլիս : Ֆրանքօ–թրքական խօսակցութիւններու գլխաւոր նիւթն է Նիհատ Էրիմի պաշտօնական այցելութիւնը Ֆրանսա (1972ի սկիզբը) : Ֆրանսական մամուլը կը շեշտէ թէ այս այցելութիւններու փոխանակութիւնները ցոյց կուտան թէ որքան յարաբերութիւնները հրաշալի են երկու երկիրներու միջեւ, «որոնց տեսակէտները արտաքին քաղաքականութեան մարզին մէջ, նոյնն են կէտերու մեծ մասին վրայ» :

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ մէջ, գաղտնի թռուցիկներ կը հրաւիրեն ժողովուրդը որ պոյքոթի ենթարկէ յառաջիկայ ընտրութիւնները : Այս թռուցիկները ստորագրած է «Չեխ քաղաքացիներու Ընկերվարական Շարժումը», ըստ որուն այդ ընտրութիւնները պարզ խեղկատակութիւն մըն է քանի որ քաղաքացիները չեն կրնար ազատօրէն ընտրել անոնք որոնք զիրենք պիտի ներկայացնեն :

ԱԹԹԻՔԱՅԻ ջարդին շուրջ շատ հակասական լուրեր շրջան կ'ընեն եւ Ամերիկայի հանրային կարծիքը բաւական ցնցուած է : Կարելի չէ եղած պարզել թէ ո՞վ սպաննած է պատանդները : Խորհրդարանական քննութիւն բացուած է պատասխանատուութիւնները ճշդելու համար :

ՀԻՆԴԻ մէջ Իւ. Տէ. Էւ. (Կօլիստ) երեսփոխանները ցոյց տուին որ « առանց պայմանի » հլու հնազանդ չորքոտիներ չեն : Սանկինէթթի շեշտեց թէ կառավարութիւնը պէտք է նկատի առնէ իր մեծամասնութիւնը, որ պէտք չէ միայն «արձանագրող մեքենայ» մը ըլլայ :

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ ՏԻՊԱՐԸ ՀԱՅ ԳԵՂԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԺԻ - ԺԸ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Ա.

Համաշխարհային նկարչութեան մէջ, մնայուն կերպով մուտք գործած յաւի – տենական տիպարներու շարքին առանձին տեղ կը գրաւէ Աստուածամայրը: Կեր– պարուեստին մէջ Աստուածամօր տի – պարը ձեւաւորուեցաւ Բ. դարու կէսե– րուն: Հայաստան այն երկիրն է, ուր Աստուածամօր դիմանկարը աւելի հին շրջանին մուտք գործած է:

Ըստ աւանդութեան, զոր գրի առած է Մովսէս Խորենացի եւ հաստատուած է Սահակ Արծրունիի, Բարդուղիմէոս ա– ռաքեալ Հայաստան բերած է փայտի վը– րայ նկարուած Աստուածամօր դիմա – նկարը: Նկարը գծուած էր, երբ Աստուա– ծամայրը դեռ ողջ էր: Առաքեալը Տիգ – րիսի ափին, Աղուանից քար բերդին քով կը շինէ Հոգեաց վանքը եւ Աստուածամօր նուիրուած փոքրիկ եկեղեցիին մէջ կը տե– ղաւորէ «Զատկեր Տիրուհոյն»: Յետա – գային, առաքելական հայ եկեղեցին, յատկապէս խաչկալներուն մէջ, կը դետե– ղէ Բարդուղիմէոսի նկարը՝ Աստուածա – մօր նկարը ձեռքին:

Աստուածամայրը իբրեւ գեղեցկու – թեան, ազնուութեան, անկեղծութեան եւ հոգեկան մաքրութեան մարմնացում, գե– ղարուեստական արտաքինով երեւան ե– կած է երբեմն իբրեւ եգիպտական Իսի– դա, բաբելոնեան Իշտար, սուրիական Աստարտա եւ յունական Աֆրոդիտէ: Ան դարձած է համամարդկային եւ, նոյնիսկ, մուտք գործած է պարսկական եւ հնդկա– կան գեղանկարչութեան մէջ:

ԺԻ. դարուն, կրօնական նիւթերէն յա– գեցած եւրոպական արուեստը հիմնակա– նին մէջ արդէն կը հեռանայ անկէ: Ա – ռաջնահերթ կը դառնան աշխարհիկ նիւ– թերը, մէջտեղ կուգան նոր սեռեր, գա– ղափարական նոր խաչլներ: Իսկ հայ նկարչութեան մէջ ինքնատիպ պոռթկու– մով կը սկսի զարգանալ ան, որ քաղա– քական անբարենպաստ պայմաններու բե– րումով մնացած էր սաղմնային վիճակի մէջ:

Հայ տպագիր գիրքը, փորագրութիւնը, Եւրոպայէն բերուած նկարները իրենց հետ բերին նոր նիւթեր, նոր մեկնաբա – նութիւններ, նոր ճաշակ: Յաճախ եւրո– պական նկարին մէջ կ'երեւէին պատուի– րատուներու նկարները: Ասոր լաւագոյն օրինակներէն է «Աստուածամայրը մա– նուկին հետ» մեծ նկարը (ԺԻ. դար, Նոր Ջուղա, Ս. Աստուածածին եկեղեցի), ուր ընդհանուր շարահիւսութեան մէջ ներ – մուծուած են դայն եկեղեցիին նուիրող Գերաք աղան, անոր ազօթող երեք զա– ւակները եւ կինը:

ԺԻ.–ԺԸ. դարերու հայ գեղանկարչու– թեան մէջ Աստուածամօր դիմագիծը մէկ կողմէ կը պահպանուի աւանդական տե– սարաններու մէջ, միւս կողմէ երեւան կուգայ առանձին պատկերացումներով: Կը պահպանուին Աւետումի տեսարաննե– րը: Լաւագոյններէն են «Աւետաբեր հրեշ– տակը» եւ «Աւետընկալ Մարիամը» էջ– միածինի տաճարէն (ԺԸ. դար, Յովնա– թան Յովնաթանեան): Այս նկարին մասին Յ. Թումանեան գրած է. «... եւ ամէն անգամ երբ նայում եմ Աւետընկալ Մա– րիամի պատկերին, որ դրատուել է կո– րստից, ու հիացման մէջ միշտ ուզում եմ Մուրիլյոյի Մադոննայի կողքին դը– նեմ՝ համեմատելու, թէ արդեօք ո՞րն է աւելի չքնաղ այս աստուածային կանան– ցից»:

1778ին է ստեղծուած գեղեցկագոյն ըս– տեղծագործութիւններէն մէկը՝ Հաւուց Թառի Ս. Նշանի տափին ձեւաւորումը (Էջմիածնի վանքին թանգարանը), ուր Մարիամի ծունկի եկած մարմնին կերպ– ընկալ շարժումը, նազանքով առլցուն կերպարը կը յիշեցնէ իտալական նկար– չութեան օրինակները: Ուշագրաւ են Աստուածամօր պատկերացումները Մոզե– րու երկրպագութեան տեսարանին մէջ, օրինակ, Նոր Ջուղայի Ս. Գրիգոր եկե– ղեցիի հարաւի պատին (1619), Ամենա– փրկիչ վանքի նկարազարդումներուն մէջ: Ուշագրաւ է խաչելութեան պատկերացու– մը, որուն պահպանուած օրինակներէն մէկը կը պատկանի Յ. Յովնաթանեանի: Բոլորին մէջ բացառիկ տեղ կը գրաւէ «Ձնծող ակն» շարահիւսութիւնը: Պահ – պանուած լաւագոյն օրինակներէն է Նոր Ջուղայի Ամենափրկիչ վանքի արեւմըտ– եան պատի աջ անկիւնի տեսարանը: Շատ օրինակներ չկան սակէ, որուն նիւթը սկը– սաւ ձեւաւորուիլ ԺԵ. դարուն:

Ուշ շրջանի մէջտեղ եկած եւ հայ իրա– կանութեան մէջ իր բարձր արտայայտու– թիւնը ստացած նիւթերէն է «Աստուածա– մօր եօթը վէրքը»: Լաւագոյններէն մէկը կը պատկանի Նաղաշ Յովնաթանի զա– ւկին՝ Յակոբի: Յակոբ Յովնաթանեան կ'օգտագործէ Միքէլ Անճելոյի նշանաւոր Փիեթայի (Հռոմ, Ս. Պետրոս տաճար) հակադարձ պատկերացումը, որ կուգայ հաստատելու, թէ նկարիչը փորագրու – թենէ մը օգտուած է: Այսուհանդերձ ան կը ստեղծէ բարձր վարպետութեան հա – սած գեղանկարչական գործ մը: 160է ա– ւելի են այն նկարները, ուր պատկերաց– ուած է Աստուածամայրը, ԺԻ. – ԺԸ. դարերու հայ գեղանկարչութեան մէջ: Ասոնք յօրինուած են Հայաստան, Նոր Ջուղա, Թեհրան, Սուրիա, Լվով, Երուս– սաղէմ, Գահիրէ եւ այլուր: Բոլորն ալ ստեղծուած են հայ նկարիչներու կողմէ, անշուշտ՝ կրելով տեղական արուեստին զօրաւոր կնիքը: Ասոր պատկերաւոր օ– րինակներէն են Հաննա Երուսաղէմցիի

Աստուածամայրերու շարքը Գահիրէի Ղպտի եկեղեցիներուն եւ Ղպտիներու ար– ուեստի թանգարանին մէջ, ուր պարզ կը զգացուի բիւզանդական սրբանկարչու – թեան ազդեցութիւնը՝ տեղական արեւել– եան նկարագրով:

Մ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ՀՈՒՆԳԱՐԱՀԱՅ ԴԷՄՔԵՐ

ԵԱՆՈՇ ՑԵՑ

Բ.

Ցեցեան 1857ին կը մեկնի Սպանիա: Սեվիլլայի մէջ ան 1859ին կ'ամուսնանայ Օ. Ռոսսաի հետ, որ Արժանթինի նախա– գահին եղբօր աղջիկն էր:

Այնուհետեւ ան կը մասնակցի Աւս – տրիոյ դէմ Իտալիոյ մղած պայքարին՝ կազմակերպելով հունգար լեգէոն մը: 1860ին Ցեց վերջնապէս իր ընտանիքով կը հաստատուի Պուէնոս–Այրէս:

Հայ զօրավարը Արժանթինի պատմու– թեան մէջ եւս ձգեց արժանաւոր անուն մը: Պուէնոս–Այրէսի կառավարիչը Միթ– րէ պարտականութիւն կուտայ անոր չա– փագրելու նահանգին սահմանները: 1861– ին Հանրապետութեան նորընտիր նախա– գահը՝ Միթրէ զինք կը նշանակէ բանա– կի երկրաչափներու պետ: 1865ին կը ծա– ռայէ բանակին մէջ՝ գնդապետի աստի – ճանով: 1869ին երկրին նախագահը՝ Սար– միենտօ անոր կը վստահի Հանրապետու– թեան հարաւային սահմաններու պաշտ – պանութեան գործը, զոր ան կը կատարէ ձեռնհասօրէն: Ապա անոր կը յանձնա – րարուի Արժանթինի զինուորական ակա– դեմիայի կազմակերպումը, որուն առա– ջին տնօրէնը դարձաւ ինք: Ան էր, որ հիմնեց Պուէնոս – Այրէսի զինուորական աշխարհագրական հիմնարկութիւնը: Դա– սաւանդած է նաեւ Քոնսեփսիոն քաղաքի ազգային գոլէճին մէջ, իսկ 1885ին հրա– տարակած է Արժանթինի ռազմական աշ– խարհագրութիւնը:

Ցեցեան մեռաւ խոր ծերութեան մէջ, 1904 Սեպտեմբեր 6ին: Անոր աշակերտ – ներէն են եղած Արժանթինի Պաշտպանու– թեան նախարար Ռիքջերի եւ այլ զօրա– հրամանատարներ: Անոր յուղարկաւորու– թիւնը կատարուեցաւ մեծ շուքով: Զին – ուորական քանի մը հարիւրակներ իրենց վերջին յարգանքը մատուցանեցին: Ցեցի դագաղին մէջ դրուեցաւ Հունգարիայէն իրեն ուղարկուած բուռ մը հող եւ ազա– տութեան մարտիկներու դրօշակէն կտոր մը: Անոր մահը դառնապէս սգաց նաեւ Հունգարիա: «Փեշտայի Լրագիր» թերթը այդ առթիւ գրած է. «Ան հաւատացած էր Հունգարիոյ յարութեան եւ որովհե – տեւ ան խոկական զինուորական էր, ե– րեւի հաւատացած էր, որ դեռ կուգայ ժամանակը, երբ ինք զէնքով կը վերա – դառնայ օգնելու Հունգարիոյ անկախու– թեան պայքարին»:

Հայ զինուորականը զբաղած է նաեւ գրականութեամբ: Բացի վերոյիշեալ գեր– մաներէն երկու գիրքերէն, Ցեցեան կա– տարած է բազմաթիւ թարգմանութիւն – ներ՝ սպաներէնէ հունգարերէն, ինչպէս նաեւ հրատարակած է յեղափոխութեան մասին իր յուշերը: Սպաներէն գրած է յեղափոխութեան մասին գիրք մը, որ յե– տագային թարգմանուած է գերմաներէնի:

Հունգարիոյ անձնուէր քաղաքացին, մեծ հայրենասէրը երբեք չմոռցաւ նաեւ զինքը ծնող ժողովուրդը: Ան միշտ սերտ շփման մէջ է եղած իր ազգակիցներուն հետ: Յեղափոխութեան ամէնէն առաջ օ– րերուն Ցեցեան մեծ ընդունելութեան ար– ժանացաւ Հայերու կողմէ՝ Թրանսիլվա– նիոյ երկու մեծ կեդրոններու՝ Կեռլայի եւ Եղիսաբէտուպոլսոյ մէջ: Ան բարձր գնա– հատեց Կեռլայի իր ազգակիցներուն կող– մէ ազատութեան բանակին ցոյց տրուած ջերմ ընդունելութիւնը, իր ազգակիցները համարեցաւ քաջ եւ հերոսներ:

Յեղափոխութեան ձախողութենէն ետք հեռաւոր Արժանթինէն իր առաջին նա – մակագրութիւնը՝ Հունգարիոյ եւ Թրան– սիլվանիոյ հետ, ան հաստատեց Կեռլա հայաքաղաքի ծանօթ գիտնական եւ «Ար– մենիա» հունգարերէն հայագիտական հանդէսի խմբագիր – հրատարակիչ Խա– չիկ Սոնկոտեանի միջոցով: Ան մինչեւ իր կեանքին վերջը մնաց «Արմենիա»յի ըն– թերցող եւ աշխատակից: Հանդէսը ող– ջոյնի խօսք ուղղելով Ցեցեանի՝ զայն նկատեց «Հունգարիոյ Հայութեան պար– ծանքը եւ մեր ազատագրական պատերազ– մի հերոսը»:

«Արմենիա»յի մէջ ան հրատարակեց ըս– պաներէնէ իր թարգմանած արժանթինցի գրագէտ, զօրավար, իրեն բարեկամ Լու– սիոյ Մանսիլաէի «Հրապարակային խօս– տովանութիւն» ուշագրաւ գործը, իր խօսքով՝ «Նպատակ ունենալով ձմեռուան երկար ամիսներուն հաճելի ժամանց պար– գեւել Հունգարիոյ Հայուհիներուն»: Ու – րիշ նամակի մը մէջ ցանկութիւն կը յայտ– նէ հայ երիտասարդի մը սովեցնել աշ– խարհագրութիւն: «Արմենիա»յի խմբա – գրին ի սրտէ կը փափաքէր, որ «ասկէ ետք ալ ան կարողանայ աշխատիլ Հուն– գարիոյ Հայութեան փառքին եւ օգտին համար»: Հանդէսին գրած նամակներէն մէկուն մէջ ան իր խօսքը ուղղելով հայ հայրենակիցներուն՝ կը գրէ. «Դուք պէտք է համոզուիք, թէ այնքան ժամա– նակ որ իմ շատաւիղները կ'ապրին, ձեր՝ ինծի հանդէպ ցոյց տուած սիրալիրու – թիւնը իբրեւ ժառանգութիւն կը պահեմ, եւ «Արմենիա»յի թիւերը իբրեւ ընտանե– կան սրբութիւն կը պաշտեմ»:

Ինչպէս նկատել կուտայ Հունգարահայ հայագէտ Դ. Գորդուշի, ի յաւերժացումն հայազգի զօրավարին յիշատակին՝ փեշ –

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ.Ն ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

1910ին մեր 9րդ պատգամաւորական ժո– ղովէն վերջ, ընկեր Ֆէրիտ–Ճէմիլ մեկ – նեցաւ իր ծննդավայրը՝ Սղերդ, Կարնոյ Սանասարեանը աւարտելէն ետք տուն չէր դարձած: Ազատագրութեան կրակէն բըռ– նուած, տէրվիշի պէս, Կովկասի, Կիլի – կիոյ, Թուրքիոյ շրջանները թափառած էր անդադար...: Անձնազոհութեան, գաղա – փարապաշտութեան տիպարն էր:

Սահմանադրութեան հռչակումէն ետք մեր կազմակերպական օրինական յարա – բերութիւնները եղան Պոլսոյ մեր պա – տասխանատու մարմնոյն հետ:

Տարօնէն գործիչ – ղեկավար Ռուբէն գրած էր մեզի թէ հին Ֆէտայի ընկեր մը ունի, որ շատ մը կռիւներու մասնակցած է, սրունքին մէջ գնդակ մը կայ, չեն կրցած մինչեւ այսօր դուրս հանել եւ հետքը գտնել, ուստի կ'ուղեն Տիգրանա– կերտ ղրկել զայն, որ մեր հոգածութեամբ փորձառու վիրաբոյժ բժիշկի մը հոգա – տարութեան յանձնենք: Եկաւ սրունքէն վիրաւոր Ֆէտային: Անունը Գալէ էր, Խաժակն: Խոհուն, զուսպ, ծանրաքայլ հսկայ մը: Լեռներու գաղաթէն դաշտերը իջնող արծիւի մը տպաւորութիւնը կը թո– ղուր զայն տեսնողին վրայ: Եղնիկի, ճէյրանի նման գեղեցիկ, ամօթխած կինն ալ հետն էր՝ ամուսնոյն մօտէն օգնելու համար:

Ընկ. Տոքթ. Թէրզեանի միջոցաւ, Գա– լէն յանձնեցինք այդ օրերուն Տիգրանա– կերտի մէջ միակ փորձառու Տոքթ. Ռս – կան Թօփալեանին, որ Այնթապցի էր (Փարիզ՝ Արաքս տպարանի տէր՝ Բիւ– զանդ Թօփալեանի հօրեղբայրն էր): Տքթ. Ռսկեան քանի մը անգամ գործիքներով քննութիւններու ենթարկեց, գնդակին հետքը չգտաւ, ու առաջարկեց անոր որ պէտք է զինքը քնացնենք, վէրքին բերանը աւելի բանալ՝ գնդակին հետքը գտնելու համար: Գալէն չհամաձայնեցաւ ու հարսը տաւ գնաց Սասուն...:

Այդ օրերուն օսմանեան Սահմանադրա– կան Խորհրդարանին մէջ, Թուրքիոյ քը– րիստոնեայ հպատակներէն զինուոր առ – նել–չառնելու հարցը կը ծեծուէր: Ընդ– հանրապէս քրիստոնեայ հպատակ ցեղերը ու Հայութեան մեծ մասը զինուորագրու– թեան կողմը չէին, կը նախընտրէին հի– նին նման, տարեկան զինուորական տուր– քեր վճարել, քան թէ զինուոր դառնալ:

Դաշնակցութիւնը կողմնակից էր զին – ուորագրութեան: Կը խորհէր թէ առիթ մըն էր այդ, որ հայ երիտասարդը ռազմի մէջ թրծուելով, նկատելի արժէք ու ազ– դեցութիւն կը ներկայացնէ Թուրքերու աչքին, որ հաւանական ջարդերու առեն, աւելի պատրաստ կ'ըլլայ ինքզինքն ու ցե– ղը պաշտպանելու, զէնք գործածելու կը վարժուի:

Խորհրդարանին մէջ, գլխաւորաբար Զօհրապ ու Վարդգէս այս ոգիով, ան – խտրական զինուորագրութեան պայքար մղեցին ու յաջողեցան: Բայց նորէն զին– ուորական հին օրէնքին համաձայն, ով որ ուզէր կանխիկ 40 օսմ. ոսկի վճարել, ազատ կը թողուէր: Շատ ծնողքներ այդ գումարը վճարեցին. Թուրք կառավարու– թեան գործին կուգար նորէն, որ Հայերը զէնք գործածել չսորվին: Շատեր մեր շարքերէն ու հետեւորդներէն, զինուորա– կան զգեստներ հագան:

Զինուորագրեալները դիտումնաւոր կերպով տեղւոյն վրայ չէին պահեր. Մարտինի, Մուսուլի կողմերը, ոմանք ալ Մուշ կը ղրկուէին բայց հայ զինուորնե– րը կեղտի, ոջիլներու մէջ կը պահէին կխաքաղ: Պաշտօնեաներու դիրքը, հա– յատեաց ու կոպիտ էր անոնց հանդէպ:

Իթթիհատականներուն պարզեցինք կա– ցութիւնը: Պատասխանեցին. — «Իճապը – նա պաքարըզ» (հարկ եղածը կ'ընենք). նոյնիսկ թունաւորումներ տեղի ունե– ցան:

1911ի սկիզբներուն Տիգրանակերտ յա– ճախ կուգար Ուրֆացի անմահն հերոս Մկրտիչ Եօթնեղբայրեան: Մեզի ու մեր շարքերուն անծանօթ էր, ինքն ալ կ'ու– զէր անծանօթ մնալ: Հալէպէն մեզի յանձնարարուած էր: Հնարագէտ զար – տուղի միջոցներով, սկսաւ Տիգրանակերտ արտահարուած զէնքեր ու ռազմամթերք փոխադրել: Երբեմն ալ քօղինափ ճամ – բաներով Պչէրիկի, Սլիվանի, Հայնէի, Լճէի կողմերը կը ղրկէր, ամեն զինեալ հայ գիւղացիներու մէջ կը տարածէր ինք– նապաշտպանութեան համար:

Եօթնեղբայրեանին մեր մարտունակ ըն– կերներէն միայն Տիգրան Զադուճեան, Լեւոն Կամճեան, Խորէն Գասապեան ու Տիգրան Պաղալեան գաղտնօրէն ծանօթա– ցուցինք որոնք՝ բերած զէնքերը Տիգրա– նակերտէն ներս մտցնելու կամ շրջանները փոխադրելու համար:

Ուսկի՞ց այսքան զէնք ձեռք կը բերէ Ուրֆացի այս քաջը, կը մտածէինք...: Վերջէն պիտի իմանայինք որ ան իր յան– դուգն հնարքներով, Հալէպի Թուրք պա– հեստանոցէն դուրս կը բերէր...:

Յաճախ կը տեսնէին զէնք լարանական սրահներու մէկ անկիւնը առանձին նըս– տած: Զուսպ, սակաւախօս ու գիտող էր: Երբեմն պարիսպներէն դուրս արտական տարածքով ու ապառաժով, նժոյգի մը վը– րայ, հազիւ կը ճանչնայի...:

ՅՈՎՀ. ԵՐԵՑԵԱՆ

(11 – Շար.)

ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ

ՄԱՏԸ ՎԷՐՔԻՆ ՎՐԱՅ

Յատկանշական, միեւնոյն ժամանակ ուրախալի երեւոյթ է իմանալ, որ այս վերջին ամիսներու ընթացքին, արտասահմանի հայկական թերթերը, իսկ ժամանակապէս Հայաստանի «Հայ Գրողներու Միութեան» Երդ. Համագումարի ելոյթները չեշտօրէն կ'անդրադառնան հայ ուղղագրութեան հարցին:

Արդարեւ, երկար ժամանակէ ի վեր պարբերականօրէն կ'արծարծուի այս հարցը, առանց դրական արդիւնքի մը յանգելու: Կը գրուին, կը խօսուին, վիճաբանական ձեւի տակ ակնարկութիւններ կ'ըլլան, սակայն ի վերջոյ կը նետուին մոռացութեան տապանակին մէջ:

Բայց այս անգամ, աւելի լուրջ եւ շինիչ առաջադրութիւններով ի յայտ կուգայ հայ գրողներու Համագումարին մէջ, Հայաստանի բանաստեղծ՝ Վաղարշակ Նորենց, մատը վէրքին վրայ դրած, կը բացագանչէ «Համազգային ուղղագրութիւն» նշանաբանով:

Այս մեկնաբանութենէն առաջնորդուած, ուրեմն, կը կարծենք թէ լրիւ ժամանակն է, Գիտութիւններու Ակադեմիայի Լեզուի «Ինստիտուտ»ի Հայագիտական կեդրոնի, ինչպէս նաեւ հայ լեզուաբանութեան հմուտ անձնաւորութեանց լուրջ ուշադրութեան առարկան դառնալով, անցնիլ գործնական քայլի: Եւ սակայն ինչպէս:

Մի՞թէ կարելի չէ՞, որ արտասահմանի մէջ համահայկական իմաստով, նախաձեռնարկ մարմին մը հրապարակ գայ ու հրաւէր ուղղէ Սուրիոյ, Լիբանանի, Եգիպտոսի, Յունաստանի, Պարսկաստանի, Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի ձեռնհաս անձերու, կրթական – մշակութային մարմիններու, խորհրդակցական ժողով մը գումարել յարմարագոյն վայրի մը մէջ, անկէ ետք, միացեալ կերպով առաջարկ ներկայացնել Հայաստանի պատկան եւ իրաւասու մարմիններուն, որպէսզի հնարաւորութիւն ստեղծուի, Երեւանի մէջ իսկ, միասնաբար ուսումնասիրել ուղղագրական եւ լեզուաբանական հարցը, գտնել ու համեմատել ուղիղ ճամբան, որ կիրարկելի ըլլայ թէ՛ Հայաստանի եւ թէ արտասահմանի Հայութեան համար:

Առարկողներ ըլլան մի գուցէ, որ երկար եւ տքնաջան աշխատանք պահանջող գործ մըն է: Թերեւս: Սակայն, որպէսզի իմաստ եւ կշիռ ունենան, երկար տարիէ ի վեր, այնքան գրուած ու խօսուած ճառերու փոխասացութիւնները — մտքի արտայայտութիւնները, անհրաժեշտ պայման է — կարելի է ըսել — որ յանձն առնուի նկատուած դժուարութիւնները, ոչ միայն համազգային բնոյթ կրող, այլեւ առաւելաբար, անջատ գործերու եղանակին վերջ մը դնելու ծառայող այս կարեւոր գործին համար:

Պէտք չէ անկարելի նկատել, մեր ուղղագրութիւնը նորից վերանայելու հարցը, ինչպէս կ'ըսէ բանաստեղծ Նորենց:

Այս բարեկարգութեան շնորհիւ, հայ ժողովուրդը կ'ունենայ շատ մը առաւելութիւններ: Ուղղագրական, լեզուաբանական, քերականական կանոնադրութեան միակերպ մեթոդը, դպրոցներու մէջ հաւասարակաց յայտագրով ուսուցանելու եղանակը, կուգայ հոգեբանական երեւոյթով, միատարր գանգուած մը դառնալու, վերնալով նոյնիսկ ներսի – դուրսի տարամերժ եւ անիմաստ հոգեբանութիւնը:

Պատմական անկիւնադարձ մը, որ տեղի պիտի ունենայ այս առիթով — կարելի է ըսել որ, կը փլին այն պարիսպները, ու կ'անհետի իսկոյն մշուշապատ հորիզոնը, որ անջատած է Հայաստանի և Սփիւռքի Հայութիւնը: Եւ իրաւական կերպով կը վերադարձնի հայ ժողովուրդի մէջ հայրենական զգացումը, կը զօրանան հոգեկան կապերը հայրենիքի եւ սփիւռքի Հայութեան միջեւ: Զենք ունենար այլեւս, 2–3 տեսակ — թերեւս աւելի — ուղղագրութեամբ հրատարակուող թերթեր: Մէկը միւսին չյարմարող օտար բառախաղացութեամբ, անհաղորդ բովանդակութեամբ թերթեր: (Բացառութիւն կրնան կազմել այն բառերը, որոնք նորոյթ եւ մասնագիտական իմաստ ունին):

Ինչո՞ւ այս խոտոր համեմատութիւնը մեր մէջ:

Ֆրանսական լեզուն շատ նուրբ քաղաքակիր լեզու մը ըլլալով հանդերձ, ունի քերականական եւ մանաւանդ ուղղագրական բարդ դրութիւն մը: Նոյնիսկ բուն Ֆրանսացին կը շփոթի երբեմն գրել բուն ուղղագրութեամբ: Ինչո՞ւ մէկ բառի մէջ 2 – 3 տառեր չեն հնչուիր: Եթէ չեն հնչուիր, ինչո՞ւ կը գրուի, եթէ կը գրուի ինչո՞ւ չեն հնչուիր: Հակառակ այս անկանոն դրութեան, Ֆրանսական Ակադեմիան երբեք մտքէ չէ անցուցած փոփոխութեան ենթարկել իրենց դարաւոր ուղղագրութիւնը: Հինգ ցամաքամասի վրայ գտնուող Ֆրանսացին կը գրէ ու կը կարդայ միակերպ ուղղագրութեամբ:

Համեմատաբար, մենք ափ մը ժողովուրդ, մեղի՞ է մնացեր, մեր Մեծասքանչը այլափոխել մեր նախնիքներու գեղեցկօրէն համեմատած ուղղագրական դրութիւնը: Օտար հայագէտ փրոֆեսէօրներն անգամ հիացմամբ կ'արտայայտուին մեր հայկական բառապաշարի ճոխութեան եւ ուղղագրական – քերականութեան հրաշալի կերպով պատրաստուած կանոնադրութեան: Նոյնիսկ կը յանձնարարեն, որ զանոնք պահենք շատ դուրգուրանքով, իբրեւ ոսկեդարեան նշխարներ:

Այն նախաձեռնութիւնը, որուն կ'ակնարկենք, օրուան հրատապ հարց ըլլալով հանդերձ, արտասահմանի Հայութեան արտայայտիչը կը դառնայ, հայ մշակոյթի եւ գրականութեան հանդէպ ունեցած ջերմ հետաքրքրութեան եւ նախանձախնդրութեան ուրոյ արժանիքին:

Եթէ դէպքերը դարձնենք իբրեւ մեռեալ տառ, ապա ուրեմն ինչի՞ կը ծառայեն այն ջանքերը, որոնք կը կատարուին արտասահմանի մէջ նորահաս սերունդը հայրենիքի սէրով խանդավառելու, Հայ պահելու սկզբունքը: Չէ՞ որ հայ մշակոյթը զօրաւոր ազդակ մըն է ինքնապահպանման համար:

Բոլոր երկիրներու մէջ բնակող հայ գանգուածը, ունի քաղաքացիական իրաւական դոյավիճակ, ունի պարտականութիւններ, որ կը կատարէ հաւատարմօրէն, համաձայն իւրաքանչիւր երկրի օրէնքներուն: Սակայն ասիկա պատճառ մը չէ որ, իր ազգային ծագումն ու զարգացումը ուրանայ կամ անտարբեր մնայ:

Այս կապակցութեամբ կազմուելիք պատուիրակութիւնը, որ պիտի ներկայացնէ արտասահմանի Հայութեան ինքնութիւնը, ի զօրու կ'ըլլայ ինքնին, մշակութային գետնի վրայ տեւական յարաբերութեան մէջ մնալու Հայաստանի Ակադեմիայի հետ, որ անտարակոյս կ'ունենայ իր բարերար ազդեցութիւնը երկու կողմերու վրայ:

Եւ սակայն, որո՞նք պիտի կազմեն նախաձեռնող մարմինը: Մի՞թէ անկարելի՞ է նման ձեռնարկ մը ընել: Կը կարծեմ, որ արտասահմանեան Հայութիւնը իր կարելիութեան մակարդակով, ի վիճակի է իր առջեւ ցցուած այս հարցը գլուխ հանել լայնախոհ մտածողութեամբ: Մինչեւ հիմա նման ձեռնարկ մը կատարուա՞ծ է, կ'անգիտանամ:

Ով որ ալ ըլլայ անոր հեղինակը, անհատական թէ հաւաքական ջանքերով, արդարեւ կ'արժանանայ հայ ժողովուրդի երախտագիտական զգացման, ու կը դառնայ ժամանակակից պատմական ու ամենաթանկ հայ փառատօնին յաւիտենական դափնեկիրը:

Լիոն — ՀՐԱՆԴ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ

...տայի փողոցներէն մէկը կը կոչուի Յովհաննէս Յեցեան: Մարմարէ յուշատախտակին վրայ գրուած է, որ ան եղած է Բեմ զօրապետին աջակիցը, Պիշկիի ճակատամարտի հերոսը եւ Արժանթինի զինուորական ակադեմիայի հիմնադիրը: Նոյնպէս լեհ եւ հունգար դրօշմաթուղթեր կան Յեցեանի նկարով՝ զօրավար Բեմի հետ: Պիշկիի ճակատամարտին նուիրուած դրօշմաթուղթին վրայ կ'երեւի անոր նկարը կամուրջի մը կողքին՝ զօրքը դէպի յաղթանակ առաջնորդելու դիրքին մէջ:

Ս. ՔՈՒԼԱՆՋԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

Գաւառահայ մտաւորականութեան ոչ նուազ արժանաւոր մէկ ներկայացուցիչը, որ գործեց Սեբաստիոյ մէջ, իբր գրչի, մտքի եւ կրթական անձանձիր աշխատաւոր մը:

Ունեցաւ զօրաւոր եւ ինքնատիպ անհատականութիւն մը, եւ գաւառէ գաւառ իր ձայնը հնչեցուց հեղինակաւոր շեշտերով, ստորագրեց տեղական գոյնով պատմուածքներ, բարքերու պատկերացումներ, ստեղծեց տիպարներ ու կերպարներ մարդկային մեծ ալեկոծումներէն եւ կրեց նաեւ չարչարանքի փուշէ պսակը:

Կարապետ Գաբիկեան եղբայրակիցն էր Միհրան Իսպիրեանի, եւ իր գաւառին լուսաւոր մէկ դէմքը, առաջին աշխարհամարտէն առաջ եւ անոր յաջորդող շըրջաններուն, մեր գրական մամուլը զարդարեց տոհմաչունչ էջերով, ուր կը ցոլանայ գիւղին եւ շինականին փիլիսոփայութիւնը եւ վախճանը կը յանգի անծանօթ իմաստութեան մը:

Իր գրիչը նկարագեղ է եւ իր դիտելու զգայարանքը սուր ու հետաքրքիր, ընկերային խառնիխուռն կեանքերէն կը յաջողի դուրս բերել ծածուկ հոգեբանութեան մը դերակատարը, որուն շուրջ գործողութիւն մը կը հիւսէ միշտ, իր գրութեան խառնելով համեղ եւ մերթ բարկ համեմ մը:

Ունեցած է հարուստ եւ անժխտելի վաստակ մը:

Համեմատութիւնները պահելով, կարելի է զինքը նկատել Սեբաստիոյ Թըլկատինցին:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երեւանի Օրջոնիկիձէ շրջանի թիւ 123 միջնակարգ դպրոցը այսուհետեւ պիտի կրէ Պարոյր Սեւակի անունը: Միւս կողմէ, Երեւանի փողոցներէն մէկը, իր կարգին, բանաստեղծին անունով պիտի մըկրտուի:

1972ի ընթացքին բանաստեղծին տուն-թանգարանը պիտի հաստատուի Սովետաշէն գիւղին մէջ, անոր կիսանդրիով: Արկածահար բանաստեղծը ծնած էր հոն:

Գրականութեան հիմնարկութիւնը պարտականութիւն ստանձնած է 1974ին հրապարակ հանել մենագրութիւն մը անոր կեանքին եւ ստեղծագործութեան մասին: 1972–73 թուականներուն լոյս պիտի տեսնեն բանաստեղծին գործերուն հաւաքածոն, ինչպէս նաեւ անոր ընտիր գործերուն թարգմանական հատորը ռուսերէն: Պարոյր Սեւակի անունով թոշակ հաստատուած է Երեւանի պետական համալսարանի բանասիրական ճիւղի ուսանողներուն համար:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (47)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Ոչ Սելիմ, այդ յանդգնութիւնը ինծ տուողը սատանան չէ, այլ սիրոյն այն աստուածը, որ Հայնէն ալ գիշերները գաղտագողի դուրս կը հանէր իր հիւղակէն, որպէսզի գայ Ջրհորին քովը քեզի տանէ:

— Ո՛հ, այո, իրաւունք ունիս, յարեց ծերուկը խոր հառաչանք մը հանելով: Այժմ ըսէ ինծի թէ ի՞նչ կը պահանջես:

— Քեզմէ ի՛նչ կը պահանջեմ, գոչեց Ջէրքէզուհին հրապուրիչ շեշտով մը, բայց դուն իմ ազատարարս պիտի ըլլաս եւ դեռ կը հարցնես թէ ի՞նչ կը պահանջեմ:

Ներքինին պահ մը մտածեց եւ որոշում մը տալով պատասխանեց.

— Լաւ, ինծ համար սուրբ երդում մը տուր եւ երբեք այս երդումը պիտի չդրժեմ: Գրեթէ ամբողջ կեանքս վատնած եմ, այստեղ ապրելիքս դեռ քանի մը տարի է, որով վախնալիք բան մը չունիմ... ուզածդ պիտի կատարեմ:

— Ո՛, շնորհակալ եմ, շնորհակալ եմ, գոչեց Այիշէ, ներքինիին ձեռքը համբուրելով:

— Հիմա ըսէ՛ տեսնեմ ի՞նչ կ'ուզես:

— Կ'ուզեմ որ առանց փաշան բանէ մը կասկածելու, Տիգրան որքան ժամանակ որ ուզէ հոս քովս մնայ:

— Հոգ մի ըներ, ուզածդ պիտի ըլլայ, փաշան վրաս կատարեալ վստահութիւն ունի: Բայց ի՞նչպէս պիտի կարողանանք հոս այր մը պահել, որովհետեւ միայն փաշան չէ, սպասաւորներ ալ կան:

— Ատոնցմէ չեմ վախնար, հիմա պիտի տեսնես:

Եւ այս ըսելով յանդուգն Ջէրքէզուհին արտորանօք ննջասենեակէն դուրս ելաւ, հանդերձարանը մտաւ եւ պառաւ Ֆաթմէի դուռը զարկաւ:

Ֆաթմէ վախէն դեղ–դեղին եղած դուրս ելաւ:

— Լալան տակաւին նե՞րսն է, հարցուց վրդոված:

Այիշէ հաւատարիմ սենեկապանուհիին վախը տեսնելով փոխանակ պատասխանելու խենթի նման անոր վիզը նետուեցաւ եւ դէմքը համբուրեց:

— Ոչ, Ֆաթմէ, այլեւս մի վախնար... ազատեցանք... յաջողեցայ զինքը սիրաշահիլ... եւ ան ալ այժմ քեզ նման հաւատարիմ է:

Ֆաթմէ Այիշէի բազուկներէն բաժնուեցաւ եւ տարակուսելով գլուխը օրօրեց:

— Այիշէ հանըմ... զգուշացիր, Լալաները անհաւատարիմ մարդեր են... խօսքերնուն պէտք չէ հաւատալ:

— Ոչ, հաւատա Ֆաթմէ, Սելիմ այդպէս չէ:

— Աչքերովս իսկ տեսնեմ չեմ հաւատար:

— Այո Ֆաթմէ հաւատա, այլեւս վախնալիք բան չկայ, Լալան ամէն բան գիտէ:

— Ի՞նչ, ամէն բան պատմեցի՞ր անոր:

— Այո:

— Ո՛հ, Աստուած իմ, ի՛նչ դժբախտութիւն:

— Մի վախնար Ֆաթմէ, այդպէս մի ըներ:

— Է՛հ հանըմս, դուն տակաւին անոնց ինչ նենգամիտ ըլլալնին չես գիտեր... ես Լալա մը կը ճանչնայի որ իր հանըմին սիրային խոստովանութիւնները կը լսէր, սիրահարին հետ անոր յարաբերութիւնները կը դիւրացնէր եւ ապա երկուքն ալ տիրոջը կը մատնէր:

— Քեզի կ'ըսեմ որ Սելիմ այդպէս չէ, կը պնդէր Այիշէ:

— Հանըմս, երբ անոնց նենգութիւնները միտքս կուգան, յուզումէս կը դողամ:

— Քեզի ըսի թէ Սելիմ անոնց չի նմանիր, որով վախնալիք պատճառ մը չունիս: Ո՞ւր պահած ես զայն:

— Զո՞վ, երիտասա՞րդը:

— Այո:

— Ներսը իմ սենեակս է:

— Ըսածիս նման հագուեցուցի՞ր:

— Ա՛հ, հանըմս, գոչեց պառաւ սենեկապանուհին, բայց ան այլեւս այր չէ, երիտասարդ չէ, այլ հուրի մըն է, այդ ծպտումով ան մինչեւ հիմա տեսած աղջիկներուս մէջէն ամէնէն գեղեցիկը եղաւ:

— Շուտ գնա զինքը հոս բեր, գոչեց հանըմը ուրախացած:

— Հանըմս, եթէ զայն քովդ նստեցնես, ինծմէ գիտցած եղիր որ այլեւս մէկը երեսդ չի նայիր:

— Ա՛հ, Ֆաթմէ, այդ ըսածդ չես գիտեր որքան ուրախութիւն պատճառեց ինծի: Այո, ինծմէ աւելի գեղեցիկ ըլլալը զիս ալ աւելի երջանիկ կ'ընէ: Գնա՛ Ֆաթմէ, գնա, շուտ զինքը հոս բեր:

— Թող Աստուած ձեռքը վրադ դնէ, ըսաւ սենեկապանուհին, ձեռքերը երկինք բարձրացնելով:

Եւ արագ քայլերով հեռացաւ:

Այիշէ դրան առջեւ անձկագին սպասեց:

ՓՈՂ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Լակատանէն Տէր եւ Տիկին Եղնիկեան 50 Ֆր. կը նուիրեն փոխան ծաղիկի Կապոյտ Խաչի կայանին, ողբացեալ Սիրա – նոյշ Արապեանի մահուան տխուր առթիւ:

Նոյն առիթով Տէր եւ Տիկին Քարուճեան 30 Ֆր. կը նուիրեն Այնճարի «Յառաջ» վարժարանին, Անիէռէն Տէր եւ Տիկին Տէ–վէճեան 50 Ֆր. կը նուիրեն Մոնմորանսիի Հանգստեան տունին:

(Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆՈՒԷՐ

Այրի Տիկին Կըկըղեան իր ամուսնոյն Նիկողոս Կըկըղեանի մահուան Բ. տարեդարձին ինչպէս նաեւ իր հին ննջեցելոց յիշատակին 30 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլի Մշակոյթի Տան Կեդր. Յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է.—

Սէֆէրեան Ժան 50 Ֆր., Պարտանեան 100, Գալֆայեան 50, Ակօբեան Փօլ 200, Մինասեան 100, Պարտանեան 10, Պապայեան 20, Արմայեան 100, Էլմայեան Անդրանիկ 20, Ճէրճիրեան 150, Մինասեան 50, Գալուստեան 10, Ղազարեան Մարտիրոս 350, Կիրակոսեան Յարութիւն 200, Քաչեան Համբարձում 50, Արզումանեան 100, Կիրակոսեան Փայլակ 100, Սէն Լուի Թաղականութիւն 50, Դաւիթեան եղբարք 200, Աւետեան Սահակ 100, Մուրատեան Արմենակ 1000, Պուլվար Օտտոյի Թաղականութիւն 50 Ֆր.:

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Կեդրոնական Ֆրանսայի բոլոր ընկերներուն համար՝ Կիրակի 19 Սեպտեմբեր, ժամը 15ին, Լիոնի սովորական հաւաքատեղին, Ավընիւ տը Սաքս:

Մարսէյլի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Երեքշաբթի 21 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին, Մշակոյթի Տուն:

Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ եւրոպական կուսակցական ընկեր ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր

Salle des Fêtes de Sevran

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —

ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL

BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— Օթոպիւս 147 Ա., Էկլիզ տը Փանթէնէն, իջնել Կառ տը Սեւրան կամ կառախումբ Կառ տիւ Նորէն՝ իջնել Սեւրան:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծնողքներուն թէ՝ իր հովանաւորած դպրոցի 1971–72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 5–7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9–12, կէսօրէ ետք 2–4:

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ 8:

×

ՎԱԼԱՆՍ

Վալանսի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ, Հինգշաբթի օրուան Դաւիթեան դպրոցի արձանագրութիւնները կը սկսին Սեպտ. 16, Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 8,30–11,30ին:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն: Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16:

Կ'ՈՒՋՈՒԻ

Kaza - Sports

40, Rue des Jeuneurs
PARIS (2e)

Որակեալ բանուորներ թայյօրի, վերարկուի եւ

Prêt à porter de luxe

Շատ խնամուած աշխատանք

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է
ԳԱԼ ՇԱԲԹՈՒԱՆ

Է. Ճէզվիրեանի կազմակերպած ճամբորդութիւնը դէպի Գերմանիա տեղի կ'ունենայ գալ Շաբաթ (Սեպտ. 25-26):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Երեւանէն հետեւեալ անձերը կը փնտռուին.—

Յարութիւնեան Մանուկ, Օստեղծի, Յարութիւնեան Թուշոն, Զարչինցի, Թումանեան Հմայեակ, Ղորուզցի, Մատինեան Մարտիրոս, Ղորուզցի, Աֆարեան Հայրապետ, Ղորուզցի: Այս հինգ անձերը կ'ապրէին Ֆրանսա, Մարսէյլի հայկական թաղամասը: Կը կարծուի որ Բայբուրդցիները պէտք է գիտնան:

Տեղեկութիւն ունեցողներէն գրել.—
SARKISSIAN
10, Rue du Général de Gaulle
95 - HERBLAY

MELIK AMIRAYAN

PHOTOGRAPHE

est à votre disposition pour réaliser l'ensemble des photographies de votre mariage. (Déplacement dans toute la France, portraits de style à domicile, reportage de l'ensemble des cérémonies en noir et en couleurs).

Téléphon er au : 845-65-04, pour vous rendre visite et vous montrer nos collections.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ գտնուող հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին՝ Կիրակի, 19 Սեպտեմբերին եւ Հինգշաբթի, 23 Սեպտեմբերին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր ժամը 9,30էն մինչեւ 12:

Ալֆորվիլի մէջ՝ Էքօլ Փրիմէր Ժորժ Լափիէռ, Ռիւ տը Շուազի, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ՝ Վարդապայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւստ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Ժանթիյիի մէջ, 22 Ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Հինգշաբթի օրեր, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Շավիլի մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4, Ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պանեէօ – Քաշանի մէջ, Պանեէոյի քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լոռ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5:

Որոշուած է նաեւ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հաստատել Հինգշաբթիօրեայ դասընթացք մը: Անոնք որոնք կը փափաքին ուղարկել իրենց զաւակները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյս դիւանին, ըստ այնմ կարգադրութիւններ ընելու համար:

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները:

ԴԻՒԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՎԱՅԵԼԵՑԷՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՍԿԻ ԱՇՈՒՆԸ

ՈՒՂՂԱԿԻ ԹՌԻՉՔ ՓԱՐԻԶ-ԵՐԵՒԱՆ

Pension complète Hôtel ANI, lère classe

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 2-էՆ 20

2450 ՖՐ.

Արձանագրութիւն

Renseignements et inscriptions :

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

1, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 742-22-12
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
Messieurs SARKISSIAN et SEDEFIAN
agence de voyages **SEVAN**
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er — Téléphone : 62-03-44 et 64.09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ

26 Սեպտ. Կիրակի օր, Վարդապայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Առնուվիլի համանուն եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւն:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Այս առթիւ Սերովբէ Արք. Դպրութեան աստիճան պիտի շնորհէ Յովակիմ Թօսունեանի եւ Օննիկ Ժամկոչեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ բարերարներու ննջեցելոց յիշատակին:

Կը հրաւիրուին գիւղին, Անկէնի, Սեվրանի, Սարսէլի եւ Կուսէնվիլի հաւատացեալ ժողովուրդը: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9,15, պատարագ 10,30:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Զուարթ Անդիկի Քայեան ծնած 1912ի շուրջ, Բայբուրդի Քարեւրակ գիւղը կը փնտռէ իր մայրը՝ Իսկուհի Պետիկեանը, քոյրը՝ Գայանէ (որու հետ երկուորեակ է), եղբայրը, մօրաքոյրը, որոնք Ֆրանսա կ'ապրէին: Մօրեղբայրը մինչեւ 1957 ապրած է Պաթում, անունը՝ Աւետիս է ապա մեռնած է: Կը փնտռէ հօրեղբայրները՝ Արամ, Միհրան եւ Տիգրան:

Զուարթ ներկայիս կ'ապրի Երեւան, Թամանցիների 5րդ նրբանցք, 6րդ շէնք, թիւ 65 բնակարան եւ մականունն է՝ Շահինեան:

ԲՈՑԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ
Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

«Արարա»յի 53րդ տարեդարձին, ինչպէս նաեւ Շամփանեի 56րդ տարեդարձին առթիւ բոցը պիտի արծարծուի, «Հայկական Սուր»ի ընկերակցութեան կողմէ, 18 Սեպտեմբեր, Շաբաթ իրիկուն:

Բազմաթիւ ռազմիկներու միութիւններ ներկայ պիտի ըլլան իրենց նուագախումբով:

Հաւաքուիլ ժամը 17,45ին, Շան զ'էլիզէի, Պալզաք փողոցի անկիւնը:

Կը խնդրուի խուռներամ ներկայ գտնուիլ:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի ժողովը Երեքշաբթի, Սեպտ 21, իրիկուան ժամը 20,30ին ընկերուհի Թորոսեանի բնակարանը՝ 88, Ռիւ Մարսէլ Պոնէ, Քաշան:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7 ԻՆ

Յետագային մանրամասնութիւններ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 19 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 19 SEPTEMBRE 1971

Le Numéro 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12219
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.219

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԱՐԱ

(Յաղթապանծ ճակատամարտի 53րդ տարեդարձը)

«Կ'երդնում ձեր գերեզմանին վրայ, որ կատարեալ եւ տեւական պիտի ըլլայ հատուցումը»:

Դեր-գնդապետ ՌՈՄԻԷՕ

Այս սրտառուչ ու յուսադրիչ երդումը կը կատարէր Արեւելեան Լեգէոնի հրամանատար դեր-գնդապետ Ռոմիէօ 1918 Սեպտեմբեր 19ին Արարայի ամրոցին գրաւման առեն քաջաբար նահատակուած 23 հայ կտրիճներու դամբարանին վրայ:

Արարան Պաղեստինի ճակատին ձախ թեւին վրայ ռազմագիտական անառիկ դիրք մըն էր, զոր կը պաշտպանէին գերման թնդանօթաձիգներն ու Թուրք հետեւակները: Անոր գրաւումովն էր, որ ճամբան պիտի բացուէր դէպի Հայֆա եւ Նապլուս, կտրելով Թրքական 7րդ եւ 8րդ բանակներու նահանջի գիծը:

7րդ բանակի հրամանատարն էր Մուսթաֆա Քէմալ, որ Զօր. Ալէնպիի ընդհանուր յարձակողականի առաջին օրն իսկ (19 Սեպտ. 1918) Նապլուսի իր բանակատեղիէն փախուստ կուտար սպայակոյտին հետ, անտէր ձգելով իր զինուորները: 8րդ բանակի հրամանատար Ճէվատ փաշան է, որ Թուլքերմէն գալով կը փորձէր կազմակերպել զոյգ բանակներու նահանջը: Սակայն շատ ուշ էր: Բոլորն ալ գերի կ'իյնային Անգլիացիներու ձեռքը:

Արեւելեան (եաքէն Հայկական մկըրտուած) Լեգէոնին բաժին ինկած էր Արարայի ամրացեալ բարձունքին գրաւումը: Հայ լեգէոնականները, իրենց հարազատներու արեան վրէժով գրահուած եւ «ցանկալի» Կիլիկիան գրաւելու յոյսով ու հաւատքով զօտեպնդուած՝ անվեհեր նետուեցան թշնամիի դիրքին վրայ, անտեսելով գերմանական թնդանօթներու եւ թըրքական գնդացիրներու մահասփիւռ կրակը: Իրենց կուրծքերը վահան դարձուցած՝ խոյացան դէպի վեր՝ արհամարհելով մահը: Ու գիրկընդխառն կռիւներով պարտութեան մատնեցին Թուրքեւգերման թշնամիները:

Նշանակելի յաղթանակ մը կ'արձանագրէր ֆրանսական դրօշակը: Ֆրանսացի սպաները հիացած էին իրենց հրամանին տակ կռուող հայ կամաւորներու արտակարգ քաջութեան վրայ: Պատուոյ ճակատին վրայ դիւցազնօրէն ինկած էին 23 հայ լեգէոնականներ: Վիրաւորներու թիւն էր 70:

Այսպէս յուզուած, Լեգէոնի հրամանատարը դեր-գնդապետ Ռոմիէօ, զամբանականով մը կը դրուատէր իր հայ զինուորներուն հերոսական խոյանքը: Ֆրանսացի զինուորականը անկեղծ էր, երբ երիտասարդ նահատակներու գերեզմանին վրայ հանդիսաւորապէս կ'երդուըննար, որ ի զուր պիտի չանցնի անոնց թափած սուրբ արիւնը: «Հատուցումը կատարեալ եւ տեւական պիտի ըլլայ»:

«Հատուցում»ը Կիլիկիան էր:

Փոքր Ասիոյ դաղթակայանի Մուսա Տաղցիներն ու հեռաւոր Ամերիկայի հայրենասէր երիտասարդները խանդավառութեամբ ու անհամբեր փութացեր էին դէպի Կիպրոս, կազմելու համար Արեւելեան Լեգէոնը, ֆրանսական եռագոյնի հովանիին տակ:

Այդ հազարաւոր անձնազոհ հայորդիները հաստատօրէն հաւատացեր էին, որ Կիպրոսէն ու Պաղեստինէն ետք, իրենց վերջնական հանդրուանը պիտի ըլլար Կիլիկիան:

Ինչպէս ալ անոնք դրուեցին Կիլիկիան, զոր կը պարպէին Անգլիացիները, համաձայն 1916ի Սայքս-Փիքօյ գաղտնի դաշնագրին:

Հազա՜ր ափսոս: Զինուորական յաղթանակը շուտով պիտի վերածուէր քաղաքական պարտութեան: Փարիզ նստած քաղաքագէտներն ու Պէյրութ բազմած մարդպանը խորախորհուրդ եւ անըմբռնելի քաղաքականութեամբ մը թոյլ կուտային, որ Մարաշի մէջ աւելի քան տասը հազար, Հաճընի մէջ ութ հազար Հայեր 1920ին զոհ երթան Թրքական ցեղասպանութեան:

Կը լուծուէր Հայկական Լեգէոնը:

Եւ յաջորդ տարին, 1921 Հոկտ. 20ի ֆրանքեւթուրք համաձայնագրով ամբողջ Կիլիկիան կը յանձնուէր երէկի թշնամի Թուրքին:

Կարելի չէ թափանցել եւրոպական դիւանագիտութեան գաղտնիքներուն:

Մոռցուեցան դաշնակիցներու դատին համար մեր կատարած զոհողութիւնները: Ի զո՜ւր հոսեցաւ մեր մէկուկէս միլիոն նահատակներու արիւնը: Ուրացուեցաւ Հայկական Դատը:

Հիասթափուեցաւ գնդապետ Ռոմիէօ, որ կ'երազէր կատարեալ ու տեւական հատուցում, որուն արժանի էին Հայերը:

Ապերա՜խտ դիւանագիտութիւն:

Փա՜ռք Արարայի յաղթապանծ հերոսներուն:

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՈԼԻՍՏԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ ԿԸ ՇԵՇՏԷ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԳԵՐԱԶԱՆՑՈՒԹԻՒՆԸ

Ծանօթ է որ Հիէռի մէջ (Վառ) քանի մը օր է տեղի կ'ունենար Իւ. Տէ. էռ.ի խորհրդարանականներու համագումարը, ուր Սանկինէթթի խիստ ելոյթ մը ունեցած էր, շեշտելով թէ կառավարութիւնը պէտք եղած կարեւորութիւնը չի տար իր մեծամասնութեան երեսփոխաններուն եւ ծերակուտականներուն, աւելցնելով թէ մեծամասնութիւնը պէտք չէ արձանագրող մեքենայի դերին մէջ ըլլայ: Նման տեսակէտ ունեցողները քիչ չեն եւ «երիտասարդ գայլերու» խումբ մը կայ ամբողջ որ կը պահանջէ որ կառավարութիւն-Խորհրդարան խորհրդակցութիւնները աւելի զարգանան:

Տըպրէ միջամտած է ըսելով իր երիտասարդ ընկերներուն որ վերջ տան իրենց «գրօսանքին», վասնզի կարելի է դէմ դէմի դնել մեծամասնութիւն եւ ընդդիմութիւն բայց կարելի չէ դէմ առ դէմ հանել մեծամասնութիւն եւ կառավարութիւն եւ աւելի ծանրանալով իր ըսածին վրայ, յայտնած է թէ «մեծամասնութեան մեծամասնութիւնը պէտք է մնայ մեծամասնութիւնը մեծամասնութեան»:

Շապան-Տելմաս որ Կօլիզմի ծագումէն իսկ միշտ ընդդիմադիր եղած է Տըպրէի, փորձած է հաշտարարի դեր խաղալ եւ ըսած է ի մասնաւորի.— «Ամէն ինչ միշտ ընելիք կը մնայ, դէպի նոր յառաջդիմութիւններ է որ պէտք է գտնենք: Մեր գործունէութիւնը պէտք է ընդգրկէ երեք մարզեր.— տնտեսական եւ ընկերային, քաղաքական իշխանութեան բարելաւում եւ մեր դերը Իւ.Տէ.էռ.ի մէջ»:

Նախարարապետին համար Խորհրդարանին նախապատուութիւնը ինքզինքը կը պարտադրէ, վասնզի ամէն որոշումի համար, վերջին խօսքը միշտ քաղաքականութեանց պէտք է մնայ:

Շապան-Տելմաս ըսած է նաեւ թէ կենսականօրէն կարեւոր է որ խորհրդարանական մը երբեք կասկածանքի տակ չըլլայ, աւելցնելով թէ օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի կառավարութեան կողմէ Խորհրդարանին, յառաջիկայ նստաշրջանին իրարու խառը համեմատող պաշտօններու մասին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ մեծ օդանաւ մը զգետնուեցաւ եգիպտական հրթիռի մը կողմէ Սինայի մէջ: Օդանաւը, համաձայն Թել Ավիվի, թռիչք կը կատարէր Սուէզի ջրանցքի երկայնքին՝ սահմանագիծէն 22 քիլոմեթր ներս: Հրթիռը արձակուած է եգիպտական սահմանէն: Վար առնուած օդանաւին անձնակազմէն եօթը հոգի մեռան: Մէկը ազատեցաւ:

ՀԻՒՍԻՍ. ԻՌԼԱՆՏԱՅԻ մէջ անգլիացի զինուոր մը եւս սպաննուեցաւ: Անգլիացիք 500 զինուոր հեռացուցին: Այժմ, Հիւսիս. Իռլանտայի մէջ կը գտնուին 12 հազար անգլիացի զինուոր:

ՄԱՐԱՔԷՇԻ դատավարութիւնը վերջ գտաւ: Ամբաստանեալներն էին 193 մարոքցի ձախակողմեաններ: Դատարանը 5 մահավճիռ սահմանեց — չորսը ի բացակայութեան — եւ ցկեանս բանտարկութիւն: 53 հոգի ազատ արձակուեցան, իսկ մնացեալները բանտարկութեան դատապարտուեցան:

ԵԳԻՊՏՈՍ Իսրայէլի արտաքսումը պահանջեց ՄԱԿէն, քանի որ Թել Ավիվ «ամբարտաւան կերպով մարտահրաւէր» կը կարդայ ՄԱԿի տուած որոշումներուն դէմ:

ՀԱՐԱՒ. ՎԻԷԹՆԱՄԻ նախագահին կարծիքով խաղաղութիւն կարելի պիտի չըլլայ հաստատել երկրին մէջ մինչեւ 1973:

ՍԿՈՎՏԻՈՅ մէջ երեսփոխանի մը ընտրութիւն տեղի ունեցաւ: Ընտրուեցաւ աշխատաւորականը: Երրորդ տեղը գրաւեց պահպանողական թեկնածուն:

ԱՆՏՐԷ ՄԱԼՐՕ, 69 տարեկան, որ տը Կօլի իշխանութեան օրով Մշակոյթի նախարարն էր, պատրաստակամութիւն յայտնեց կռուելու Արեւելեան Փաքիստանի մէջ, Պենկալեան ուժերու հետ:

Գրագէտը, որ «յոյս» բերաւ ամբողջ սերունդի մը համանուն գործով, Սպանիոյ պատերազմէն արդէն կամաւոր եղած է կռուելու համար յանուն իր համոզումներուն: Ակնկալելի չէր սակայն, որ «Հակա-յուշերու» հեղինակը, որ վերջերս լոյս ընծայեց անոնցմէ մաս մը «Կաղնիները զորս կը տապալեն» խորագրին տակ եւ որ վերջերս կորսնցուց իր կեանքի ընկերուհին՝ Լուիզ տը Վիլմօրէն, նոր կռիւներու ծարաւն ունենայ: Ինք կը բացատրէ իր փափաքը ըսելով թէ այլեւս կոչերով եւ բողոքագիրներով կարելի չէ պաշտպանել դատեր, պէտք է զէն ի ձեռին, հրապարակ իջնել: Ի վերջոյ ինք է որ գրած է «Երբ մէկը գրած է ինչ որ ես գրած եմ եւ պատերազմ կայ, այն ատեն պատերազմը պէտք է ընէ», ու նաեւ «Անոնք որ չեն կռուիր երբեք պիտի չկարենան այնքան օրինաւորապէս խօսիլ, վասընզի կռուիլ դատի մը համար, կը նշանակէ ամուսնանալ անոր հետ — բառը դիւրին է — կը նշանակէ կապ մը ունենալ այդ դատին հետ, զոր չենք ունենար «տէօ մակօ»ի մէջ եւ ի վերջոյ պէտք է միշտ տեղ մը երթալ»:

ՄԱԼԹԱՅԻ վարչապետը՝ Մինթոֆ տեսակցեցաւ Անգլիոյ վարչապետին հետ, Լոնտոնի մէջ: Խօսակցութեան նիւթ՝ Անգլիոյ տալիք «վարձքը» Մալթայի իր զինուորական կայաններուն համար:

ԻԲՐԵՒ ՄԱՏՐԻԿԱՆ

Աչնանամուտի պայծառ միջօրէն ես դուն, երբ լոյսը իբրեւ հեշտանք ու հասունութիւն կը մաղուի դաշտերուն վրայ:
Աչնանամուտին գիս դաշտը կանչող լուռ ու ամայի ճամբաներն ես դուն
— Դաշտի ճամբաներ —
Ճամբաներուն վրայ կախուած լուռ հանդարտութիւնը,
Երբ ողկոյզներուն քաղցրութիւնը տակաւ կը դառնայ գինի՝ արեւուն համով,
Սրտերուն մէջ սէրը կ'եփի ու կը զտուի:
Դուն գինիս ես, լոյսին հոտով քաղցրութիւնս,
Կրնամ բաժակս բարձրացնել եւ ըմպել
Երբ ցմահ ուրախ եմ ու տխուր
Կենացը նոյնիսկ մահուան,
Դուն իմ սէր, իմ լիութիւն, իմ մահ:

×

Գիշերը հսկայ մեռելակառքն է,
Մենք անմխիթար յուղարկաւորներ,
Լալով՝ ապրուած բաներուն համար,
Կ'երթանք թաղելու լոյսերը մեռած:

Յուղարկաւորի տրամադրութեամբ
Ո՞վ կրնայ կանչել
— Փա՜ռք ապրողներուն:
Ո՞վ կրնայ սրբել
Գերեզմաններու սեւցած քարերէն
Մահկանացուի եւ կամ անմահի
Խօսքը անիմաստ
Եւ ուրախ սրտով ելլել հաղներգել
Թէ կեանքն է անվերջ:

Անգամ մը գոնէ
Արեւը ծագէր ժամանակէն դուրս
Ուր յիշատակներ չունենայինք մենք
Սահմանափակող, լոյսը մեռցնող գիծերու նման:
Անգամ մը գոնէ մեր սրտերուն մէջ
Ալիք վեր տալու երբ ուժն ենք վատներ
Բարձրացող ալիքը չփշրուէր:
Փոխան տխրութեան
Կարօտը կոչուէր յաւիտենութիւն,
Սէր, կեանք, մահ եւ կամ ուրիշ որեւէ աւելորդ բառով:

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՍՊԱՆԻՈՅ մէջ փոխադրակառքի արկածի մը հետեւանքով սպաննուեցան 17 քանատացի զբօսաշրջիկներ: Եուկոսլաւ նաւաշինարանի մը մէջ հրդեհ ծագեցաւ: 13 բանուոր մեռաւ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ կրնայ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել Ճափոնի հետ, երբ կազմուի նոր կառավարութիւն մը Թոքիոյի մէջ: Այս միտքը յայտնեց Շու Էն Լայ:

1972Ի ՅԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐԸ ալքոլներու եւ ծխախոտի վրայ բաւական զգալի են: Ալքոլներու վրայ 12էն 15 առ հարիւրի յաւելում մը պիտի կատարուի Յունուարէն հետեւեալ ըմպելիներուն վրայ՝ Մարթինի, Պիրհ եւայլն՝ 66 սանթիմ լիթրի վրայ, Փասթիս, Անիս եւայլն՝ 2,37 լիթրի վրայ, լիքէօրներու վրայ 1,43: Առաւելագոյն յաւելումը պիտի կրէ ուիսկին, լիթրին վրայ 2,27: Դեռ յայտնի չէ թէ ե՞րբ պիտի կատարուի ծխախոտի յաւելումը: Ըստ նոր գիներուն, Կօլուազը պիտի արժէ 1,65 եւ 1,80 (կապոյտ տուփը), Ժիթանը՝ 2,20:

ԽՐԻՄԻ ափին ուր կը խօսին Բրեժնեւ եւ Պրանտ ծովի լոգանք ալ առած են եւ այս ձեւով մտերիմ բնոյթ մըն ալ տուած են իրենց հանդիպումին:

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՐԱՖՖԻ» ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ

Բ. ՏԱՐԻ

Գնահատելի աշխատանքի մը նախաձեռնարկ կ'ըլլար Տաճատ Պօղոսեան 1969-ին՝ հրապարակ հանելով «Րաֆֆի» տարեգիրքը: Առաջին հատորն իսկ ուշագրաւ էր իր բովանդակութեամբ, որու շնորհիւ ըստ արժանւոյն գնահատուեցաւ ան գրական հասարակութեան կողմէ:

Այդ օրերուն դադրած էր «Ամէնուն Տարեգիրք»ին հրատարակութիւնը, որ 1954էն մինչեւ 1967-68, Կարօ Գէորգեանի հմուտ եւ խղճամիտ խմբագրութեամբ, բացառիկ ժողովրդականութիւն գտած էր շուրջ մէկուկէս տասնամեակ:

Անշուշտ անկէ առաջ, Պոլսէն մինչեւ Փարիզ, մօտ քառորդ դար, արժէքաւոր հաւաքածոյ մը կազմեց, իր այլազան եւ որակեալ բովանդակութեամբ, Թէոդիկի «Ամէնուն Տարեցոյցը»:

Ուրեմն պատկառելի «ժառանգութիւն» մը կը մնար արդէն տարեգիրքերու մարզին մէջ 1969ին, երբ Տ. Պօղոսեան լոյս կ'ընծայէր «Րաֆֆի»ի Ա. հատորը: Եւ դրասէր հասարակութիւնը վարժ էր տեսնելու մշակուած եւ այլապէս հարուստ բովանդակութեամբ տարեգիրքեր, ինչ որ գինք կը դարձնէր դժուարահաճ:

Այնուամենայնիւ, դժուարահաճ ընթերցողն իսկ առաջին առիթով հաստատեց, թէ տարեգիրքին խմբագիրը խղճամիտ աշխատանքի մը կարգին ունի նաեւ ճաշակ եւ մշակուած միտք, այլ խօսքով հիմնական գրաւականները տուեալ գործին յաջողութեան:

Այս աշխատանքին, բնականաբար, իր նպաստը բերաւ նոյնպէս հեղինակին փորձառու գրիչը, որ տասնամեակներ շարունակ խմբագրական եւ այլ բնոյթի գործերով ձեռք ձգած էր բացառիկ կարողութիւն:

Անհատական նախաձեռնութիւններ եղան ընդհանրապէս տարեգիրքերու երեւումը մեր կեանքէն ներս: Եւ, բնականաբար, կրեցին իրենց խմբագրին կնիքը: (Զենք անտեսեր անշուշտ կազմակերպութիւններու, թերթերու հրապարակ հանած տարեգիրքերը անցեալին, ինչպէս, օրինակ Համազգայինի, Հայրենիքի տարեգիրքերը, որոնք, սակայն, նոյնպէս կրեցին իրենց խմբագիրներուն կնիքը — Գ. Ինճիկեան եւ Ս. Վրացեան):

Այս ճշդումը պարզ այն մտածումով, որ «Րաֆֆի»ն եւս կը մասնէ գայն խմբագրողին «նկարագիրը»: Եւ, միեւնոյն ժամանակ ցոյց կուտայ աշխատանքին դժուարութիւնը, որ, ինչպէս կը հաստատուի տարեգիրքին Յառաջաբանէն, բացառապէս մեծ եղած է Բ. հատորի հրատարակութեան ժամանակ:

Այսպէս է, որ 1970ի հատորը ընթերցողի սեղանին կը հասնի այս տարուան կիսուն միայն:

Անհրաժեշտ է նկատել տալ սակայն, որ Տաճատ Պօղոսեան վերամշակումի ենթարկած է բազմաթիւ բաժիններ, որպէսզի անոնք իրենց նիւթերուն սեւեռող էջերը տարեշրջանի մը փոխարէն ընդգրկեն երկու հատորներու միջեւ տարածուող ամբողջ շրջանը:

Հաճոյքով կը թղթատուի Տարեգիրքին առաջին ծաւալուն բաժինը, որ կը հայթայթէ գրական ստեղծագործութիւններու՝ սփիւռք, հայրենիք եւ իրանեան: Առաջին առթիւ նկատելի է հեղինակին ձգտումը 216 էջերու մէջ մէկտեղելու երէց եւ ծանօթ գրիչներու հետ միասին նոր կամ քիչ ծանօթ անուններ: Այս ձեւով բաժինը կը դառնայ «թարմ» ձեւով եւ բովանդակութեամբ, եւ կուտայ շատ աւելի «ամբողջական» եղած ըլլալու տպաւորութիւնը: Մնաց որ սփիւռքին կը յաջորդէ անմիջապէս հայրենի գրական էջերու յատկացուած ենթաբաժինը՝ չահեկան բովանդակութեամբ:

Գնահատելի կը գտնենք նաեւ Տ. Պօղոսեանի մտասեւեռումը անպայման ներկայացնելու իրանեան արդի գրականութենէն էջեր: Անհրաժեշտ է մղում տալ այս ուղղութեան, թէեւ գիտենք, թէ տարեգիրքի մը «կոչում»ը չէ օտար գրականութեան ծանօթացումը հայ ընթերցողին: Առնուազն մաս չի կազմեր անոր հիմնական առաջադրութիւններուն:

Յատուկ չահեկանութիւն կը ներկայացնեն յաջորդական՝ պատմա-բանասիրական եւ պատմա-տեղագրական զոյգ բաժինները, որոնք, անխուսափելի կերպով գլխաւոր առանցքը կը կազմեն Տարեգիրքին:

Գաղութներու ներքին կեանքի պատկերացումը, պատմական տուեալներու կողքին, «Ամէնուն Տարեգիրք»երու հիմնական արժանիքը կազմեցին: Տաճատ Պօղոսեան, իր կարգին, ըմբռնած է կարեւորութիւնն ու արժէքը գաղութներու այժմու կեանքին պատկերացման: Անկախ այդ բաժիններու զուտ գործնական արժանիքէն, անոնք աղբիւր պիտի կազմեն ապագային մեր գաղութներու այլապէս հարուստ կեանքին նուիրուած պատմութեան:

«Րաֆֆի»ի Բ. հատորը աւելի քան ութսուն լայնածաւալ էջերու մէջ կը պատկերացնէ ամերիկահայ գաղութը իր ներքին վարչական, եկեղեցական, կրթական, մշակութային, կազմակերպական եւ այլ երեսներով՝ կարելի մանրամասնութիւններով: Հեղինակը որոշ բաժիններ, ինչպէս մամուլ, հայ քաղաքական կուսակցութիւններ եւայլն, սահմանափակ էջերու տարողութեան պատճառով, հարկադրաբար դեղչած է՝ ներկայացնելով միայն անոնց էական եւ հիմնական գիծերը:

Պատմա-տեղագրական բաժինը ունի նաեւ խիստ չահեկան նիւթեր Թեհրանի եւ Ատրպատականի Ղարատաղ գաւառի գաղութներու պատմութեան մասին:

Առանձին խորագիրներու տակ իրենց նիւթին լաւապէս ծանօթ գրիչներ ընթերցողին կը ներկայացնեն այլազան ուսումնասիրութիւններ, որոնք, առաւելաբար, կապ ունին պարսկահայ անցեալի էջերու հետ, ինչպէս՝ համառօտ ակնարկ Թեհրանի մօտիկ անցեալին մասին, Թեհրանի առաջին հայկական տպարանը եւ իրանահայ անդրանիկ պարբերականը, պարսկահայ առաջին տպարանը:

Պատմա-բանասիրական նկարագրով չահեկան բաժին մըն է այս:

Տարեգիրքը կ'արտացոլէ նաեւ հայ կեանքը՝ 1969-70ի ժամանակաշրջանի: Համառօտ այլ հիմնական գիծերու մէջ յիշատակուած են անցուդարձեր, յոբելենական ձեռնարկներ և տարեդարձներ:

Շուրջ 700 էջերէ կազմուած Տարեգիրքին բովանդակութիւնը այլազան է նաեւ: Ամբողջ հատորը իր մաքուր տպագրութեամբ եւ չահեկան նիւթերով խղճամիտ եւ բծախնդիր աշխատանքի մը վկայութիւնը կը բերէ:

Փ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

«Րաֆֆի» տարեգիրք, խմբագրեց Տաճատ Պօղոսեան, 688 էջ, տպ. «Մոդերն», Թեհրան, 1970:

ԱՍՏՈՒԱԾԱՄՕՐ ՏԻՊԱՐԸ ՀԱՅ ԳԵՂԱՆԿԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԺԷ-ԺԸ ԴԱՐԵՐՈՒՆ

Բ.

ԺԷ.-ԺԸ. դարերու հայ գեղանկարչութիւնն ու Աստուածամայրերու պատկերացումները ստեղծուած են երկու ուղղութեամբ՝ մասնագէտ նկարիչներու եւ ժողովրդական վարպետներու կողմէ: «Մասնագէտ» որակումը կ'օգտագործենք պայմանական ձեւով, քանի որ նկարիչներ Յովնաթանեանները (Էջմիածին), Մրքուզ, Մինաս (Նոր Ջուղա), Բողուշները (Լվով), Մանասէները (Պոլիս), Գահիրէի, Երուսաղէմի, Հռոմի Յովհաննէսները, քիչ բացառութեամբ, մասնագիտական կրթութիւն ստացած էին: Երիցագոյնէն՝ կրտսերին, վարպետէն՝ աշակերտին անցնող արհեստաւորական սկզբունքը հոս արդէն հասած էր կատարելութեան եւ դարձած նոր որակ: Ահա այս մասնագէտ նկարիչներն էին, որ կ'ըմբռնէին Եւրոպայէն եկած գեղագիտական ուղղութիւնները, կը հիմնուէին ազգային ժողովրդական արուեստին վրայ եւ կը ստեղծէին ինքնատիպ գործեր, այնքան բնորոշ ԺԷ.-ԺԸ. դարերու արուեստին:

Ժամանակաշրջանը աշխարհիկ մտածողութեան դար էր:

Բոգդան Սալթանովի «Մեծացուցէ անձն իմ, Տէր» եռաթեւեայ աշխատանքին մէջ (Մոսկուա, Կրեմլին, Խաչելութեան եկեղեցի) Աստուածամօր տիպարը հեռու է ռուսական սրբանկարչութեան դարաւոր կանոններէն, հեռու է նոյնիսկ անոր շնորհալի ժամանակակից Սիմէոն Ուշակովի արուեստին ազդեցութենէն: Աւագերէց Աւակում այս նկարն եւս նկատի ունէր, երբ իր «Զօրրորդ գրոյցին» մէջ կը պախարակէր Սալթանովի արուեստը: Արուեստ, ուր ճգնաւորը կը դառնար երկրային արարած: Ձեւերու ծաւալը, դէմքին հողեղէն արտայայտութիւնը, կերպարին ամէնօրեայ եւ իրական մեկնաբանութիւնը, երկար հիւսքերը, գլխուն պարզութիւնը արդէն նոր որակ էր ԺԷ. դարու ռուսական կերպարուեստին մէջ: Նորութիւն էր նաեւ գծագրութեան թեքնիքը՝ դէմքն ու ձեռքերը կը նկարուէին խղաներկով, իսկ մնացածը (քօղը, գլխարը, վրայի զրուագները) կը պատրաստուէր ասեղնագործ կտորներէ, որոնք խորատիպ փայլ մը կուտային նկարին: Սալթանովի ստեղծագործութիւնը իր բազմակողմանի մեկնաբանումներով կը մօտենար ժամանակի հոլանտական արուեստին, որուն ազդեցութեան ալիքները մուտք գործած էին անոր արուեստին մէջ պատանեկութեան տարիներուն, Նոր Ջուղայի մէջ:

Նոր Ջուղայի մէջ պահպանուած են Աստուածամօր բազմաթիւ նկարներ, որոնց շարքին Գրիգոր Լուսաւորիչ (1678) եւ Ս. Ներսէս եկեղեցիներու (1724) գեղեցիկ խաչկալները: Անոնց մէջ բացառիկ տեղ կը գրաւէ Ամենափրկիչ վանքի թանգարանին Աստուածամայրը (ԺԷ. դար): Գլխուն մուգ կապոյտ քօղը, գլխուն կարմիրը, անոնց վրայի ոսկեկար հիւսուածքը, հոլանի պարանոցին փղոսկրեայ նրբագեղութիւնը, սեւ, երկար հիւսքերը, դէմքի քնքուշ յատակ ծաւալները, աչքերուն վարդագոյն թեթեւ երանգը, մանրագաթեւ յօնքերը, աչքերու ընդգծուած բայց խորայատուկ կը դարձնեն այս գործը, որ տարբեր է հայ կերպարուեստին մէջ գոյութիւն ունեցող նոյնատիպ կերպարներէն:

Նաղաշ Յովնաթանի պարզ եւ քիչ մը միամիտ մտածողութեան կողքին, անոր թոռին՝ Յովնաթանի քով արդէն կը տեսնենք նիւթերու անսպառ բազմազանութիւն, իրերու, գլխարներու, զանազան հատուածներու չքեղութիւն եւ հարստութիւն, երբ նկարիչը մեծ ուշադրութիւն կը դարձնէ դահին փայլին, Մարիամի եւ Յիսուսի թագերու զոհարներու գունադեղութեան (Էջմիածնի վեհարան, Հայաստանի պետական պատկերասրահ): Եւ ասոր առընթեր՝ գեղանկարչի մեծ հմտութիւն, գոյներու մեծ ճաշակ, որոնք յատկապէս բացայայտուած են «Աստուածամայրը գահին վրայ» «Աստուածամայրը գահին վրայ, Գրիգոր Լուսաւորիչի եւ Ս. Ստեփանոսի հետ», եւ յատկապէս «Աստուածամօր փառքը» պաստառներուն

(Շար. 2)

ԱՆՑԵԱԼԻ ՅՈՒՇԵՐ

Հ. Յ. Դ.Ն ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏԻ ՄԷՋ

Երբեմն ալ անոր կրտսեր միականի եղբայրը, որ նոյնպէս 1915ին Ուրֆայի քաջարի հերոսներէն ու նահատակներէն պիտի ըլլար, մեր Լեւոն Կամճեանին հետ Տիգրիսի ջուրերուն մէջ, արարական ապաշաւաց նժոյգներ կը լուային: Ուսկից այս նժոյգները, կ'իմանայի որ, Մկրտիչ գանոնք իր հայ եղբայրները թալողներէն, սպաննողներէն խլած է... «Ակն ընդ ական...»:

1911ին գիշեր մը Տարվէշ անունով յայտնի փողոցային Թուրք մը, կալուածատէր հայ կաթոլիկ Հաննա էֆէնտին սպաննեց: Եօթնեղբայրեան կ'ազդուի ո ւ փոխ-վրէժի համար կը սկսի հետապնդել ոճրագործ տարվիշը արարական հագուստով ծպտուած: Գիշեր մը Լեւոն Կամճեանին հետ, պարխսպներուն մօտ վերջապէս կը տեսնեն ոճրագործը: Աղմուկէ, ձայնէ խուսափելու համար ատրճանակի տեղ, երկսայրի սուրը հանելով ուժով կը նետէ, սակայն դժբախտաբար, հակառակ իր փորձառութեան, սուրը կը վրիպի, ոճրագործը փախչելով կ'ազատի: Այդ դէպքէն վերջ, ամբարտաւան, ոճրագործը կը զգուշանար, կը վախնար գլուխն ալ ծռած էր...:

Եօթնեղբայրեան որ խիստ ու վճռական էր ջարդող Թուրքերուն հանդէպ, նոյնքան խիստ ու վճռական էր մատնիչ-դաւաճան ցեղակիցներու ալ հանդէպ: Զէնքերը Հալէպէն Տիգրանակերտ փոխադրող Վահօ (Վահան) անունով, կրքոտ ու ոգէտ հայ կառապան մը, գումարի մը համար Մկրտիչին հետ վէճ կ'ունենայ ու կը սպառնայ զայն Թուրք կառավարութեան մատնելու...: Մկրտիչ նկատի ունենալով ծանր հետեւանքներ իրեն, ու զէնքերը իրմէ գնող հայ գիւղացիներուն ու քաղաքացիներուն հանդէպ, նոյն գիշերն իսկ, սպառնացող մատնիչ կառապանը յաւիտենական քունի կ'ենթարկէ ճարպիկութեամբ...:

1911ի ամրան տեղի ունեցաւ մեր Դ. րդ պատգամաւորական ժողովը: Ստացած էինք, Պոլսոյ պատասխանատու մարմինէն մեզի ղրկուած 6րդ ընդհ. ժողովին շուրջ հարցարանը: Կը հրահանգուէր մեզի փութացնել մեր պատգամաւորները:

Ընկերներ մեր շրջանին կողմէ ղրկեցին զիս պատգամաւոր: 6րդ ընդհ. ժողովը գումարուեցաւ «Ազատամարտ»ի շէնքին մէջ: Կովկասէն, Պարսկաստանէն, Պուլկարիայէն, Ռումանիայէն ու Ամերիկայէն պատգամաւորներ կային: Հոն էին Զաւարեան, Ակնունի, Վռամեան, Վարանդեան, Արամ, Զարդարեան, բժիշկ Յովսէփ Դաւթեան, Օր. Սաթենիկ Օհանջանեան, Աւետիք Իսահակեան, Աւետիս Ահարոնեան, Խանասորի կռուին ղեկավարներէն քաջն Վարդան, Սեբաստացի Մուրատ եւ ուրիշներ...:

Սրտի, հոգիի մեծ հաճոյք էր աչքերով տեսնել ու լսել զանոնք: Ժողովը տեւեց երկար. կային լուրջ հարցեր: Երեք ամիս մնացի Պոլիս, «Յառաջդիմական Վարժարան»ին արտօնագիրը ստանալու համար:

×

Տիգրանակերտի Թուրք կառավարութեան կողմէ մեր «Յառաջդիմական Վարժարան»ին արգելափակումն ու Կրթական նախարարութենէն պաշտօնական արտօնագիր ստանալու հարցին համար՝ ընկեր Վռամեան զիս Պապը Ալի, Կրթական նախարարութեան մօտ պաշտօնավարող, մեր մէկ լաւ Թրքագէտ ընկերոջ մը քով ղրկեց, որ կարծեմ կեսարացի էր՝ Գալֆայեան, ճկուն ու ներկայանալի:

Ընկերը զիս Կրթական նախարարութիւնը տարաւ, քաղաքավարի բացատրեց մեր դպրոցի ծրագիրը ու վերջապէս յաջողեցանք արտօնագիր ստանալ:

Անմիջապէս ընկերներուս հեռագրեցի եւ «Յառաջդիմական Վարժարան»ը անմիջապէս վերաբացուեցաւ, ընկեր Տոքթ. Յովհ. Թէրզեանի վերահսկողութեամբ:

Բացի իր ունեցած բարձր ծրագրէն, հայրենաշունչ մթնոլորտ մը ունէր: Հոն հաւաքուած ուսանողները, ուսման բոլոր ճիւղերուն զուգընթաց, ազգային պատմութեանը վերապարթնումին ու աշխարհագրական դրուագներուն շուտով կը ծանօթանային ու կը ներշնչուէին:

Սակայն աւա՜ղ, երեք տարիներու կեանքէ վերջ՝ դադար առաւ:

ՅՈՎՀ. ԵՐԻՑԵԱՆ

(Վերջ)

մէջ (Հայաստանի պետական պատկերասրահ):

Յ. Յովնաթանեան ստեղծեց դէմք նկարելու իր անհատական ոճը, նկարելաձեւը, արուեստի իր ըմբռնումները: Քիչ մը լայնեղ ծնօտ, կլորցուած կարմրագոյն այտեր, նուրբ, ծաւալ ունեցող, սակայն բարակ երկրով դէմքը կիսող քիթ, թեթեւ ժպիտով դրոշմուած փոքր բերան, հաստ կոպերով նշաձեւ աչքեր, դէմքի ձեւերու փափուկ եւ նուրբ ձեւաւորում: Ահա ընդհանուր յատկանիշները անոր նկարներուն:

Նոյն յատկանիշները ունին անոր Աստուածամայրերը: Մէկուն մէջ աչքերը խոնարհած, անհանդիստ Աստուածամայրն է, խիստ կապոյտ թիկնոցի մը տակ ներկայացուած: Անոր առջեւ, անորոշ բարձրութեան մը վրայ նստած է Քրիստոս՝ փայտէ խաչ մը գրկած: Հոգեբանական ներքին տագնապը կը մնայ «երկնային» սահմաններուն մէջ: Տարբեր նկարագիր ունի միւս Աստուածամայրը: Անոր դիմանկարչական ըմբռնումով ստեղծուած դէմքը կը փայլի ներքին ուրախութեամբ, երջանկութեամբ, որուն կ'արձագանգէ նաեւ Քրիստոսի մաքուր կնիք ունեցող դէմքը: Նկարիչը կը հեռանայ նաեւ կանոն դարձած պատկերագրութենէն: Աստուածամայրը հիմնականին մէջ պատկերացուած է նստած դիրքի մէջ, ծածկուած շատ շքեղ ծաղկանկար մուգ-կապոյտ թիկնոցով, բաց ձգելով միայն դէմքն ու ձեռքերը: Յովնաթանեան կը հեռանայ աւանդական մուգ-կապոյտ թիկնոցներէն: Անոր քով կը հանդիպինք դեղնաշագանակագոյն, ծաղկազարդ ծածկոցներու: Անոր Յիսուսները ունին հաստատուն, շարժուն, երբեմն չարաճճի եւ ամէնէն կարեւորը՝ քանդակի յատկութեան հասած մարմնի մասերու մշակում: Նկարիչը կը յաջողի տրամադրութեան կապ մը ստեղծել Մարիամի եւ Յիսուսի միջեւ, որ երբեմն կը հասնի հոգեբանական ինքնատիպ արտայայտչութեան: Անոր լաւագոյն ստեղծագործութիւններէն մէկը՝ «Աստուածամօր փառքը» արեւելեան շքեղութեան, երանգի նուրբ զգացողութեան հետ, ունի նաեւ լաւատես տրամադրութիւն, զոր այնքան բնորոշ է անոր ստեղծագործութեան:

Յովնաթանեաններու մտածելակերպը, անշուշտ, ժողովրդական մտածողութեան վրայ խարսխուած գեղարուեստական ըմբռնումն էր: Անոնց արուեստը ճամբայ հարթեց իրենց յաջորդներուն համար, միեւնոյն ժամանակ ներդրեց իրենց ուժանի ժողովրդական արուեստին մէջ:

ԺԸ. դարու ժողովրդական նկարիչներու կողմէ ստեղծուած գործերէն յատկապէս անհրաժեշտ է յիշատակել «Աստուածամայրը Գ. Լուսաւորիչի եւ Յովհաննէս Մկրտիչի հետ» սրբապատկերը, ուր մեծ տեղ է յատկացուած պայմանական բնանկարին, արեւի եւ լուսնի կենդանի պատկերացումներուն: Կերպարները տեղական ծագում ունին, իսկ Յիսուս դարձած է տեղական ծաղկազարդ զգեստ հագած հայ երախայ մը: Երբեմն Գրիգոր Լուսաւորիչի փոխարէն պատկերացուած է Ս. Ստեփանոսը, փոխուած են զգեստներու ձեւերն ու գոյները, խախտուած են պատկերագրական օրէնքները, սակայն բոլոր պարագաներու մէջ ալ աչքի կը զարնեն իրենց ազգային առանձնայատկութիւններով:

«Աչքերը ծով», «ունենի այտերը նման են ծաղիկներու», «ոզորկ թեւերը կը կապէր կամարակապ», «բերանն երկթերթի, վարդը կը կաթէր շրթունքներէն», «Հալբէով զարդարուն ծամը հիւսքերու», «գեղեցիկ, կապոյտ, ծիրանի, բեհեզեայ եւ որդան կարմիր ոսկեշող գոյներով փայլուն պատմուճանով զարդարուած էր», «զօտին արծաթափայլ, ոսկետուռն չափիղեայ ակներով, ակներով կամար մանրամասն յօրինուածքով պճնուած էր» — այս բառերով Նարեկացի գովաբանած է Աստուածամայրը: Այս հմայիչ նկարագիրը կ'ընդգծուի մեր միջնադարեան գրականութեան մէջ, կը հասնի մինչեւ Նաղաշ Յովնաթան, մինչեւ Ռափայէլ Պատկանեան եւ Յովհաննէս Յովհաննիսեան:

Մ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՓՐՈՖԵՍԷՕՐ ՆԻԿՈՂՈՍ ԹԸՆԷՔՃԵԱՆ

Դարձեալ Խարբերդի մտաւորականներէն, ուսումնասէր եւ բազմարդիւն դասախօս Եփրատ Քոլէճի, ուր տարիներով դասախօսած է պատմութիւն եւ արեւելեան լեզուներ: Աւելի քան երեսուն տարի իր շունչը սպառած է, անձանձիր եւ անադմուկ, եւ յաջորդական սերունդներու յարգանքին եւ երախտագիտութեան արժանացած:

Թընէքճեանի կողքին, պէտք յիշենք Եփրատ Քոլէճի միւս ականաւոր դասախօսները, Փրոֆ. Մկրտիչ Որբերեան, բանաստեղծ Ռուբէն Որբերեանի զարմիկը, ատենախօս եւ մասնագէտ երկրաբանութեան եւ աշխարհագրութեան, հեղինակ՝ մանկավարժական եւ գիտական յօդուածներու, Փրոֆ. Խաչատուր Նահիկեան յաբելեար ուսուցիչ ուսողական գիտութիւններու, եւ վերջապէս Միրայր Յակոբեան, Խարբերդի մէկ տարբեր զաւակը, միաժամանակ գրչի մարդ եւ հրապարակագիր:

Անոնց աստղը տրամօրէն մարեցաւ, բայց ամբողջութիւնը կը կազմէ Եփրատ Քոլէճի անշէջ համաստեղութիւնը:

ՄԻՄԵՌՆԱԿ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

Պուլկարիոյ հայ փոքրամասնութիւնը դժուար պայմաններու տակ կ'ապրի այսօր, թէ՛ քաղաքականապէս եւ թէ նիւթապէս:

Երկրին համայնավար խիստ օրէնքները կողմնակի կերպով կը հարուածեն զայն, հայ ազատ միութիւնները ջնջելով. հայ դպրոցները փակելով, իսկ համայնավարութեան դիմակի տակ սոսկալի ազգայնամոլ Պուլկարներու ձեռքը զոհ դարձնելով զայն: Ըլլալով երկիր մը, ուր միայն համայնավար կուսակցութեան պատկանողներն իրաւունք ունին պահպանելու բազմելու, ուտելու, խմելու եւ ժողովուրդին անունով բարբանջելու, կրնաք երեւակայել փոքրամասնութեան մը ծանր վիճակը, որ կ'ուզէ պահել իր եկեղեցին, լեզուն եւ իր ընտանեկան բարքերը: Իսկ ամէնէն տխուր պատկերն է հայ ընտանիքին ծանր եւ անել վիճակը: Անկէ հայրը Հայաստան ներգաղթեց 1947 թուին ներգաղթն արգիլուեցաւ ու մայրը մնաց Պուլկարիա: Վերջին հնգամեակին օրէնքի մը բաց ջակերտէն օգտուելով խումբ մըն ալ Հայեր ահագին դժուարութիւններէ վերջ կրցան շունչերնին քաշել Խաղաղականի ափերը: Ուրեմն կրկին բաժանումներ տեղի ունեցան եւ մնացողներուն ելքն արգիլուեցաւ:

Հայ ժողովուրդին պարտքը կը դառնի Պուլկարիոյ հանդէպ այն օրէն, երբ ան մարդկային ամէն իրաւունք ոտնակոխելով հայ դպրոցները փակեց եւ թոյլ չտուաւ որ փախաքողները իր երկրէն դուրս ելլեն: Թէեւ Հայը պուլկարահպատակ է, բայց անիկա 1948էն բռնի հպատակ եղած է զոհ դառնալով անճիշդ եւ բռնակալ օրէնքի մը, որ այնքան հասուն եւ տարեց մարդիկ զօրանոցներու խորը փտիլ տուաւ:

Թէեւ Պուլկարիոյ հողին վրայ կ'ապրի, բայց Հայը Պուլկար չէ ու չէ վարժուած թաթարական լուծի տակ ապրելու: Մինչեւ ատեն մը կը ճանչնայինք զայն իբրեւ ասպնջական երկիր, բայց անիկա դարձաւ բռնակալ: Փոքրամասնութիւնը որոշած է այս երկիրը ձգել եւ ի զո՛ւր հայ համայնավար պնակալէզներ կը քրտնին փոքրամասնութեան անունով կեղծ ցանկեր լեցնելու եւ ստորագրելու, որպէսզի այսօրուան Սոֆիայի վարիչներուն հաճելի դառնան:

Իսկ ինչ կը վերաբերի նիւթականին, հարկ է միայն յիշեցնել՝ թէ Ֆրանսացի բանուորին մէկ օրավարձը հաւասար է Պուլկարիոյ աշխատաւորի մը կէս ամսուան վաստակին:

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ

ԱՐՏԵՐԿՐԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բանական կամ՝ տրամաբանական կեանքը հեռաւոր աշխարհներու մէջ... Այս հարցը, որ մինչեւ երէկ ուշադրութեան առարկայ կը դառնար միայն այն գրագէտներուն կողմէ, որոնք երեւակայական գործեր կը գրեն, մարդկային միտքի նոր նուաճումներուն շնորհիւ հետզհետէ կը դառնայ գիտական լուրջ հետազօտութիւններու նիւթ: Ասոր են յարած բնագէտներու, քիմիագէտներու եւ կենսաբաններու, ինչպէս նաեւ մարդաբաններու եւ այլ մասնագէտներու ուշադրութիւնը:

Գիտական նուաճումները իրական հեռանկարներ կը բանան այս հարցին պարզաբանման համար: Այս հարցին դանազան երեսները վերջին տարիներուն քննութեան առարկայ դարձան բազմաթիւ երկիրներու մէջ, գիտաժողովներու ընթացքին: Մասնաւորապէս ութ տարի առաջ Բիւրականի մէջ գումարուեցաւ խորհրդակցական յատուկ ժողով մը այս իմաստով: Խօսակցութիւններն ու վիճաբանութիւնները անգամ մը եւս ցոյց տուին հարցին կարեւորութիւնը եւ այժմէականութիւնը:

Նկատի առնելով այս իրողութիւնները, Մ. Նահանգներու եւ Խորհ. Միութեան գիտութիւններու Ակադեմիաները որոշեցին յատուկ հանդիպումներ ունենալ՝ քննելու համար «կապը արտերկրային քաղաքակրթութիւններու հետ» հարցը:

Հանդիպումներու վայր նշանակուեցաւ Բիւրականի աստղադիտարանը:

Սեպտեմբեր 6ին հոն գումարուեցաւ խորհրդային — ամերիկեան գիտաժողովը, որուն ներկայ գտնուելու հրաւիրուեցան նաեւ ուրիշ երկիրներու մասնագէտները: Մասնակիցներու շարքին էին ակադեմականներ Վ. Կինզպուրկ, Շիկլովսկի, Սիֆորով, Տրոյիցկին, Նոպէլեան մրցանակի դափնեկիրներ Չ. Տաունս (Մ. Նահանգներ), կենսաբան Ֆ. Կրիկ (Անգլիա), ամերիկացի փրոֆեսէօրներ, բնագէտներ եւ ուրիշներ: Ժողովին ներկայ գտնուեցան նաեւ հայ գիտնականներ:

Գիտաժողովին բացումը կատարեց Ակադ. Վ. Համբարձումեան: Ժողովը, որ տեւեց 10 օր, քննեց զանազան հարցեր, որոնց շարքին հետեւեալները.— Մոլորակին կենսաբանութիւնը, արտերկրային քաղաքակրթութիւններու աստղա-ճառագայթական գործունէութեան որոնումները, կապը արտերկրային քաղաքակրթութիւններու հետ եւ մարդկութիւնը:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (48)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Տիգրանի հետ բաժնուելէն ի վեր երկու ժամ անցած էր եւ սակայն այդ երկու ժամերը իրեն համար երկու դարերու կը նմանէին:

Զայն վերստին տեսնելու իղձը այդ երկու ժամերը անհատնում դարձուցած էր, մինչդեռ երեւան ելլելու վախը զանոնք անտանելիօրէն անձկալից դարձուց:

Քանի մը րոպէ յետոյ Ֆաթմէ դարձեալ կ'երեւար, բայց այս անգամ մինակը չէր, ձեռքէն բռնած գեղանի աղջիկ մը կ'առաջնորդէր, որուն շագանակագոյն հարուստ մազերը գեղեցիկ խոպոպներով ճակատը կը ծածկէին, ձեռքերը վարդագոյն սպիտակութիւն մը ունէին, իսկ հագուստին պճնազէր բացուածքէն դուրս ցցուող վիզը ձիւնափայլ մարմին մը կը մատնէր:

Հանըմին առջեւ երեւցած միջոցին անոր վարդագոյն շրթները անուշ քմծիծաղ մը ունեցան, որուն վրայ սպիտակ ակռաներու շարք մը երեւան ելաւ, որ շրթներու կարմրութեանը հետ հրապուրիչ հակապատկեր մը կազմեց:

Այիշէ կարծեց թէ ուրուացուցութեան մը առջեւ կը գտնուի: Քանի մը քայլ ետ ընկրկեցաւ, աչքերը խոշոր բացաւ ու իր դիմացը գտնուած գեղանի աղջիկը դիտեց: Մինչեւ հիմա անիկա այսքան հրապուրիչ աղջիկ մը տեսած չէր:

— Տիգրան, գոչեց յափշտակուած, Տիգրան... ո՞ւր ես... եկուր, քովս եկուր, մօտեցիր...

Եւ առանց սպասելու որ երիտասարդը մօտենայ, անոր վրայ խոյացաւ, զայն գրկին մէջ առաւ եւ դէմքը անյագ համբոյրներով ծածկեց:

— Այլեւս մի վախնար, շարունակեց Զէրքէզուհին երիտասարդը գգուելով, այլեւս որեւէ վտանգ չկայ... Լալան մեր կողմէն է... բացատրեցի իրեն թէ որքան կը սիրեմ քեզ, եւ ինծ գթաց... Այժմ ազատ պիտի ըլլաս ուզած ատենդ հոս գալ եւ ուզած ատենդ երթալ...

— Այիշէ, երկուքս ալ պիտի կորսուինք ըսաւ երիտասարդը, Լալաները վտանգաւոր մարդեր են:

— Ոչ, ոչ, հետս եկուր... ան ներսն է եւ քեզ տեսնել կ'ուզէ. դուն ալ ետք զինքը տեսնես պիտի համոզուիս թէ ան քու գիտցած Լալաներէդ չէ:

Տիգրան գլուխը օրօրեց եւ ըսաւ.

— Թող Աստուծոյ ուզածը ըլլայ: Օ'ն երթանք:

Եւ արագ քայլերով Այիշէի հետեւեցաւ:

Զէրքէզուհին ննջասենեակին մէջ երիտասարդէն առաջ մտնելով անոր դարձաւ եւ անփոյթ շեշտով մը ըսաւ.

— Աղջիկս, հոս սպասէ եւ երբ լուր ընեմ ներս եկուր:

Ներքինին ետին դարձած հետաքրքրութեամբ դուռը կը դիտէր:

— Բերի՞ր, հարցուց հանդարտութեամբ, Այիշէն տեսնելով:

Այիշէ խորամանկութեամբ ժպտեցաւ եւ պատասխանեց.

— Ոչ, Ֆաթմէ զայն հագուեցնելու վրայ է եւ հիմա պիտի բերէ:

— Ուրեմն դրան առջեւ որո՞ւ հետ կը խօսէիր:

— Հա՛, մոռցայ ըսելու, նոր սենեկապանուհի մը առի, որովհետեւ խեղճ Ֆաթմէն այլեւս ծերացաւ եւ չափազանց կը յոգնի:

— Այո, ըսաւ ներքինին, նշանակալից ժպիտով մը, միայն ես եմ որ բնաւ յոգնելու պատճառներ չունիմ:

Այիշէ ուզելով Տիգրանի ծպտումը փորձել, շինծու պարզութեամբ մը շարունակեց.

— Նոր առած սենեկապանուհիս Այտընցի գեղեցիկ աղջիկ մըն է: Հայրը ոստիկանութեան պաշտօնեայ է:

— Է՛հ, որքան ալ գեղեցիկ ըլլայ, բնաւ քեզի պիտի չկրնայ հաւասարիլ, ըսաւ ներքինին ծիծաղելով:

Այիշէ հառաչեց.

— Այսուհանդերձ կը վախնամ որ փաշան աւելի գեղեցիկ կը գտնէ զայն: Յետոյ բնական է տարիքի տարբերութիւնն ալ կայ, ան տասնեւութ տարեկան է մինչդեռ ես քսանըհինգ:

— Անգամ մը տեսնեմ եւ դատողութիւնս արդար պիտի ըլլայ:

Այիշէ ծանր քայլերով սենեակէն դուրս ելաւ եւ Տիգրանի ձեռքէն բռնելով զայն ներս բերաւ:

— Լալաս է Զէյնէփ, ըսաւ Տիգրանի:

Տիգրան խոնարհութիւն մը ըրաւ, ներքինիին մօտեցաւ ու ձեռքը համբուրեց:

Սելիմ այդ աղջիկը տեսնելով աչքերը պիշ բացաւ, վերէն վար անոր մարմինը չափեց եւ ապշած նամին կողմը դարձաւ:

— Էֆէնտիմ, ըսաւ Այիշէի ցած ձայնով, իրաւունք ունիս... այս աղջիկը հուրի մըն է...

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Մարսէյլի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Երեքշաբթի 21 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին, Մշակոյթի Տուն:

Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ եւրոպական կեդրոնական կոմիտէի ընկեր ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի ժողովը Երեքշաբթի, Սեպտ 21, իրիկուան ժամը 20,30ին ընկերուհի Թորոսեանի բնակարանը՝ 88, Ռիւ Մարսէլ Պոնէ, Քաշան:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

(Քերթուածներ)

Մատենաշար «Ահեկան»
Պէյրութ 1971

Դիմել՝ «Յառաջ»ի
ԳԻՆ 5 ՖՐ.

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերաբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն: Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16:

×

Լիոնի Կրթական Մարմինը կը ծանուցանէ թէ «Հայկազեան» վարժարանի 1971–72 շրջանի հայերէն դասընթացքները կը սկսին 7 Հոկտ. Հինգշաբթի օր:

Փութացէք ձեր զաւակները արձանագրել Խորհրդարանը:

Փոխադրակառքը, ըստ սովորութեան, պիտի անցնի: Կը խնդրուի ծնողքներէ պատրաստ պահել իրենց զաւակները, զուր տեղ ժամանակ չկորսնցնելու համար:

×

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ գտնուող հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին՝ Կիրակի, 19 Սեպտեմբերին եւ Հինգշաբթի, 23 Սեպտեմբերին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր ժամը 9,30էն մինչեւ 12:

Ալֆորվիլի մէջ՝ Էքոլ Փրիմէր Ժորժ Լա Փիէռ, ռիւ տը Շուազի, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ՝ Վարդայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Ժանթիյիի մէջ, 22 ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Հինգշաբթի օրեր, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Շաւիլի մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4, ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պանեէօ – Քաշանի մէջ, Պանեէօյի քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լոռ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5:

Որոշուած է նաեւ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հաստատել Հինգշաբթիօրեայ դասընթացք մը: Անոնք որոնք կը փափաքին ուղարկել իրենց զաւակները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյս դիւանին, ըստ այնմ կարգադրութիւններ ընելու համար:

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները:

ԴԻՒԱՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Երեւանէն հետեւեալ անձերը կը փնտռուին.—

Յարութիւնեան Մանուկ, Օստեղձի, Յարութիւնեան Թուշոն, Զարչինցի, Թումանեան Հմայեակ, Ղորուզցի, Մատինեան Մարտիրոս, Ղորուզցի, Աֆարեան Հայրապետ, Ղորուզցի: Այս հինգ անձերը կ'ապրին Ֆրանսա, Մարսէյլի հայկական թաղամասը: Կը կարծուի որ հայ – բուրդցիները պէտք է գիտնան:

Տեղեկութիւն ունեցողներէն գրել.—
SARKISSIAN
10, Rue du Général de Gaulle
95 - HERBLAY

BAIL A CEDER

Նոր պայմանագրութեամբ (պայ) վարձու է (պատերը դնելու կարելիութիւն) սրճարան մը՝

ԻՍԻԻ

Հայկ. թաղին մէջ: 70 քառ. մեթր (մեծ լիսանսով), կեդրոնական ջերմութիւն, հարսնիքի եւ կոչունքի (պանքէ) սրահի կը վերածուի: Ազատ է անմիջապէս, դիւրամատչելի պայմաններով:

Հեռաձայնել Պ. Ազատի՝
527–25–51
Երեկոները ալ ժամը 8էն ետք՝
642–15–58

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise — Paris (9e)

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Varoujean
Choix de poèmes 10 F.

●

Tcharentz
Choix de poèmes 6 F.
Traduction de
LUC-ANDRE MARCEL
avec la collaboration de
G. Poladian

●

ԶՐՈՅՑ
(Գ. հատոր) Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Գին՝ 8 Ֆր.

●

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ.

●

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ
ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ.

դիմել՝
G. Poladian
53, Av. de St. Julien
13 - Marseille (12e)
FRANCE

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ

26 Սեպտ. Կիրակի օր, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Առնուվիլի համանուն եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւն:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Այս առթիւ Սերովբէ Արք. Դպրութեան աստիճան պիտի շնորհէ Յովակիմ Թօսունեանի եւ Օննիկ Ժամկոչեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ բարերարներու հոգւոյն յիշատակին:

Կը հրաւիրուին գիւղին, Անկէնի, Սեվրանի, Սարսէլի եւ Կուսէնվիլի հաւատացեալ ժողովուրդը: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9,15, պատարագ 10,30:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կոմիտասս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը Դեկտ. 4ին ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս, Շառպոնիէռ:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՀԱՅԵՐԷՆ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը տեղեկացնէ յարգելի հայ ծնողքներուն թէ՝ իր հովանաւորած դպրոցի 1971–72 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Չորեքշաբթի 15 Սեպտեմբեր Հ. Բ. Ը. Միութեան սրահին մէջ՝ 7, Ռիւ Փափեր, Մարսէյլ 1:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 5–7 եւ Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9–12, կէսօրէ ետք 2–4:

Արձանագրութեան համար դիմել վարժուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանին վերի հասցէին, եւ Մայր եկեղեցւոյ քարտուղարութեան մօտ 339 Ավընիւ տիւ Փրատօ 8:

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Վարժարանին արձանագրութիւնները փակուած են, տրուած ըլլալով որ բոլոր տրամադրելի տեղերը գրաւուած են:

Վերամուտը կը կատարուի Երկուշաբթի առաւօտ, Սեպտեմբեր 20:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Զուարթ Անդիկի Քայեան ծնած 1912ի շուրջ, Բայբուրդի Քարեւրակ գիւղը կը փնտռէ իր մայրը՝ Իսկուհի Պետիկեանը, քոյրը՝ Գայանէ (որու հետ երկուորեակ է), եղբայրը, մօրաքոյրը, որոնք Ֆրանսա կ'ապրին: Մօրեղբայրը մինչեւ 1957 ապրած է Պաթում, անունը՝ Աւետիս է ապա մեկնած է: Կը փնտռէ հօրեղբայրները՝ Արամ, Միհրան եւ Տիգրան:

Զուարթ ներկայիս կ'ապրի Երեւան, Թամանցիներու 5րդ նրբանցք, 6րդ շէնք, թիւ 65 բնակարան եւ մականունն է՝ Շահինեան:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին:

Պաշոյի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր.
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

Le Numéro 0,50 F.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
21
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI
21 SEPTEMBRE
1971

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12220

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.220

ՔԱՐԸ ՋԱՏԵՆՔ ՀԱՏԻԿԷՆ...

Եթէ ներքին դժուարութիւններ կան ոչ միայն Եղեռնի ոգեկոչական հանդիսու – թեանց Թելադրած քաղաքական մեր պարտականութեանց, այլեւ ընդհանրապէս Հայ Դատի քարոզչական աշխատանքներուն ու գործնական հետապնդումի տեսական ծիրերուն մէջ՝ ցաւալի այս իրողութիւնը պէտք չէ վերագրել հայ քաղաքական կազմակերպութիւններու «չկա – մութեան»:

Եթէ հաւաքական ուժի եւ միաձակատ գործի կենսականութիւնը ընդգծելով հանդերձ անոնք կը ձախողին տակաւին քաղաքական հասարակաց ու անվերապահօրէն ընդունելի բանաձեւում մը տալ համազգային մեր Դատին՝ պէտք չէ աճապարել դատապարտելու համար մէկը կամ միւսը:

Մեր ազգային ղեկավարութիւնն ու անխտիր բոլոր հայ մարդոց եւ կազմակերպութիւններու արդար ակնկալութիւնը մեր միասնական ճակատ ստեղծելու՝ ի վերջոյ կը բախի քաղաքական դատումներու եւ նախատեսութեանց մարզին մէջ տեսակէտի ու գործելու եղանակներու տարբերութեանց: Եւ մենք որքան ալ խորհինք՝ թէ «բարի կամեցողութիւնը» կրնայ ճամբայ հարթել ցանկալի գործակցութեան, կուսակցութիւններու քաղաքական համոզումներն ու դատումներն են որ գերակշիռ դեր կը խաղան:

Հայ Դատի հետապնդումը, ինչպէս ըսինք, ներքին հարց չէ: — Եթէ այդպէս ըլլար, ջուրը չառո՞նց գտած կ'ըլլար իր ճամբան:

Մեծ ու փոքր ուժերու, մեծ ու փոքր շահերու, մեծ ու փոքր նկատումներու եւ խաղերու յորձանուտ մը կայ այդ դատին շուրջ:

Հարկ չենք տեսներ մտնելու խնդրին բոլոր կողմերն ու թելադրած մտածումներուն կամ պարզաբանումներուն մէջ եւ կը բաւարարուինք դիտել տալով հայ մարդուն՝ թէ ոչ մէկ կուսակցութիւն նուազ հայրենասէր է կամ գիտակ ազգային իր պարտաւորութեանց, քան անոնք որ ցաւալի երեւոյթներու կամ իրողութեանց մէջ իրենց քաղաքական կազմակերպութիւնները կը դարձնեն մեղադրանքի նշաւակ:

Անոնք — այդ կուսակցութիւնները — դերծ չեն սխալներէ եւ թերացումներէ, մարդկային տկարութիւններէ եւ հաւաքական վրիպանքներէ: Գործո՛ղն է որ կը սխալի, ու բացարձակ անսխալականութիւնը գերեզմանէն անդին միայն կրնայ ըլլալ:

Անոնք — այդ կուսակցութիւնները — իրենց տարակարծութեանց ու փոխադարձ վերապահութիւններուն մէջ կրնան արդար կամ անարդար ըլլալ. սակայն իրենց հիմնական պարտաւորութիւնը՝ հաւատքի մը, դաւանանքի մը, քաղաքական կազմակերպութեան իրենց հաւաքական հաստատումներէն թելադրուած ուղենիշով մը ծառայելու կոչումն է, իբրեւ համազգային գերագոյն շահերու իրագործումին նուիրուած հանրային գործօններու:

Ո՛չ ոք իրաւունք ունի թող դրայ վճռելու՝ թէ մեր կուսակցութիւններէն ա՛յս մէկը ուղիղ ճամբու վրայ է, բայց այն մէկը՝ սխալ: — Կարելի է վիճիլ մէկուն թէ միւսին ուղղութեան մասին (ու մենք ալ վիճելու այդ դերին մէջ ենք, երբեմն իրարու ըմբռնումներ չհասկնալո՛ւ ալ լալով), սակայն կարելի չէ ու ճիշդ չէ բացարձակ ճշմարտութիւն նկատել որեւէ եզրակացութիւն:

Քաղաքական մտածողութեան տէր ոեւէ մարդ, մեր ներքին պայմաններուն ու միջազգային – յարաբերական անողոք ազդակներու դէմ յանդիման՝ բնական կամ նախատագրական պիտի նկատէ հետեւաբար յապաղումը միասնական ճակատի ստեղծման, Եղեռնի յուշատօներուն արընչուող քաղաքական արտայայտութեանց կամ քաղաքական նախաձեռնութեանց մէջ:

Ցաւ զգալ այս առթիւ՝ հասկնալի է: Դատապարտել՝ անարդար ու անհասկնալի:

Թո՛ղ ըսենք, որ Հայ Դատի հետապնդումին լծուած մեր կուսակցութիւնները չարունակեն ճամբայ փնտռել քաղաքական հասարակաց ուղեգծի մը մշակման: Մեր գլացումները չհասցնենք փութկոտ եզրակացութիւններու:

Ու մանաւանդ՝ ձեռնթափ չըլլանք հաւային իրաւունքներու մեր գիտակցութեան մէջ:

Արդ ու սեղմ այս քանի մը հաստատումներէն ետք չենք, թէ ո՛չ մէկ հայ մարդ եւ ո՛չ մէկ հայ կուսակցութիւն պէտք է մղուի հետեւցնելու՝ թէ վերջնականօրէն անելի մատնուած է «միասնական ճակատի» կամ «հաւաքական ուժ»ի ստեղծումը:

Քաղաքական կեանքը վերիվայրումներու եւ տատանումներու ենթակայ է ամէն վայրկեան, ու ցնորք չէ հաւատալ թէ մէկ օրէն միւսը կրնան չքանալ արտաքին ու յարաբերական այն ազդակները՝ որոնք սկզբունքի թէ գործելակերպի տարակարծութեանց դէմ յանդիման կը բերեն մեր կազմակերպութիւնները:

Հաստատուն պէտք է պահել մեր կուսակցութեանց փոխադարձ յարգանքի սկզբունքը եւ ամէնօրեայ կարգախօսք դաւանիլ միաձակատ գործունէութեան առաջադրանքը: Մնացեալը կուգայ ինքնին:

Եւ որպէսզի «տեղ մը» գոնէ անվերապահօրէն միանանք իրարու՝ դառնալու համար մէկ մարմին կամ մէկ մարդ, պէտք է զօրձի վերածենք «Օր Նահատակաց»ը համազգային – համագաղութային նախաձեռնութեամբ ոգեկոչելու ներքին ազգային մեր պարտաւորութիւնը:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱ ՄՏԱՀՈԳ
ՊՐԱՆՏ–ԲՐԵԺՆԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԷՆ

Գերմանեւխորհրդային խօսակցութիւնները վերջ գտան միացեալ զեկոյցով մը, որ հրապարակուեցաւ միաժամանակ Մոսկուայի եւ Պոնի մէջ:

Միացեալ զեկոյցէն առաջին առթիւ նկատելի կը դառնայ, որ երկու երկիրներն ալ որոշած են միտքերու փոխանակումը շարունակել յառաջիկային: Արդէն իսկ մօտոյ Դաշնակցային Գերմանիոյ Արտաքին Նախարարը տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ Կրոմիքոյի հետ Նիւ Եորքի մէջ, ապա պիտի մեկնի Մոսկուա: Միւս կողմէ, Պրանտի հրաւէրին ընդառաջելով՝ Բրեժնեւ հաւանաբար 1972ին պիտի այցելէ Գերմանիա:

Պրանտ եւ Բրեժնեւ իրենց խօսակցութիւններու ընթացքին հաստատած են, թէ 1970 Օգոստ. 12ի համաձայնագիրը, կնքուած իրենց միջեւ, ինչպէս նաեւ գերմանեւլեհ համաձայնագիրը, կարեւոր նպաստ մը բերած են քաղաքական գետնի վրայ բարելաւելով երկու երկիրներու յարաբերութիւնները: Զոյգ համաձայնագիրներուն վաւերացումը խորհրդային Գերագոյն Խորհուրդի, Պունտեսթակի եւ Վարշաւայի կողմէ հիմնական անկիւնադարձ մը պիտի կազմէ երկու երկիրներու յարաբերութիւններուն մէջ, քանի որ պիտի զարգանայ համագործակցութիւնը իրենց միջեւ:

Պերլինի համաձայնագրին կնքումն եւս կարեւոր քայլ մը կը նկատուի այս ուղղութեամբ:

Պրանտ եւ Բրեժնեւ խօսած են նաեւ Եւրոպայի ապահովութեան խորհրդաժողովի մը գումարման շուրջ: Երկուստեք հաստատած են, որ այժմու պայմանները նպաստաւոր են, որպէսզի եւրոպական երկիրներէ զատ ապագայ խորհրդաժողովին մասնակցին նոյնպէս Ամերիկա, Քանատա եւ Խորհ. Միութիւն:

Զինուորական ուժերու կրճատումն եւս Եւրոպայի մէջ խաղաղութեան հաստատման եւ պահպանման ազդակ պիտի դառնայ: Եւրոպայի ապագան, ինչպէս նաեւ այլ շրջաններունը, պէտք չէ զինուորական բախումի մը վրայ հիմնուի, այլ՝ համագործակցութեան եւ ապահովութեան վրայ իւրաքանչիւր երկրի համար:

Պրանտ եւ Բրեժնեւ դեռ խօսած են երկու Գերմանիաներու մասին: Անոնց յարաբերութիւնները պէտք է բնականոն վիճակ ստանան՝ համահաւասար իրաւունքներու հիման վրայ, ինչպէս նաեւ իւրաքանչիւր երկրին անկախութեան յարգումով: Այժմ կարելի կը նկատուի երկու Գերմանիաներու անդամակցութիւնը Մ. Ազգերու Կազմակերպութեան: Պոն եւ Մոսկուա տրամադիր են նպաստելու այս քայլին:

Երկու կողմերը նպատակայարմար գտած են նաեւ տնտեսական համագործակցութեան մը ընդլայնումը երկուստեք:

Պրանտ իր վերադարձին խօսակցութեանց մասին տեղեկագրած է Փոմփիտուի, Հիթի եւ Նիքսընի: Գերմանիոյ վարչապետը Երկուշաբթի օր կ'ընդունէր Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու դեսպանները՝ անոնց ներկայացնելու համար մանրամասն գիծերու մէջ, Խրիմի խօսակցութեանց արդիւնքը:

Արդարեւ Արեւմուտք շատ լաւ աչքով չի նայիր այս տեսակցութեան եւ կարելի է ըսել թէ բնաւ ալ գոհ չէ: Պրանտ շատ ոգեւորուած վերադարձած է Խրիմէն, ուր ցոյց տուաւ նաեւ թէ լաւ «լողալ գիտէ» ու նաեւ օգտուիլ Պատմութեան ընթացքէն: Իբրեւ մեծ Պետութեան մը ղեկավարն է որ հաւասարէ հաւասար խօսեցաւ Բրեժնեւի հետ եւ Արեւմտեան Պետութիւնները, հակառակ Պրանտի տուած հաւաստիքներուն, չեն կրնար վստահ մը չտեսնել: Այս տարընչութեամբ յատկանշական է Օռոռի Երկուշաբթի օրուան խմբագրականը, մինչ Իվ Մօրօ, Իւմանիթէի մէջ նկատել կուտայ թէ, ընդհակառակն, պէտք է դաս մը քաղել Խրիմի խօսակցութիւններէն, ուրախանալ եւ ջանալ «Պրանտէն աւելի օժանդակել ապահովութեան եւ գործակցութեան Եւրոպայի մը կառուցման»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՀԱՐԱՅԻ անապատին մէջ, երեք երիտասարդ Ֆրանսացիներ ծարաւէն մեռած են: Կը թուի թէ իրենց ճամբան կորսնցուցած են Նիժերի հիւսիսը: Առջի օր դիակները գտնուած են ջուրի հորէ մը հազիւ քանի մը քիլոմեթր անդին: Այս երեք ընկերները նախապէս Միջին Արեւելք եւ Թուրքիա պտըտած էին եւ ընդհանրապէս շատ մանրամասնօրէն կը պատրաստէին իրենց ուղեւորութիւնը:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ «Քուին Էլիզապէթ» նաւէն ցամաք հանուած ժակուարի մը մէջ 100 քիլօ հերոյին գտնուած է, որ 40 միլիոն տոլար կ'արժէ: Հինգ հոգի ձերբակալուած է, որոնց երեքը Ֆրանսացի:

ՔՈՆՔՈՐՏ օդանաւը Թուլուզ վերադարձաւ 40 հազար քիլոմեթրնոց յաղթական ճամբորդութիւն մը ընելէ ետք Հարաւային Ամերիկա: Ներկայիս վերաքննութեան շրջան մը պիտի բոլորէ:

ՍՈՒԷԶԻ ջրանցքին վրայ միջադէպ մը պատահեցաւ: Իսրայելեան երեք օդանաւեր հրթիռներ արձակեցին եգիպտական դիրքերու վրայ: Եգիպտացիք փոխադարձեցին իրենց կարգին հրթիռներ արձակելով օդանաւերուն վրայ: Երուսաղէմի մէջ ձեռնառումբ մը սպաննեց աղջնակ մը եւ վիրաւորեց տասը հոգի:

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ թերթերը լոյս չտեսան Կիրակի եւ Երկուշաբթի: Մամուլի աշխատաւորները ամսականի յաւելում կը պահանջեն: Մինչեւ հարցին կարգադրութիւնը Անգլիացիք կրնան զրկուիլ իրենց թերթերու ընթերցումէն ժամանակ մը եւս: Բանուորներու գործադուլի հետեւանքով, թերթերու տէրերը դադրեցուցին հրատարակութիւնը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Թիֆլիսի «Դինամօ» խումբը, որ չորրորդ տեղը կը գրաւէ ընդհանուր խաղացանկին մէջ, Սեպտեմբեր 15ին, 1–0 արդիւնքով պարտութեան մատնեց «Արարատ»ը:

Մրցումը տեղի ունեցաւ «Հրազդան» մարզադաշտին վրայ, Երեւան:

Վրացական խումբը, որ առաջին խաղաշրջանին 4 կէտով պարտուած էր հայկական խումբէն, այս անգամ յաղթանակը ամէն գնով ապահովելու տրամադրութեամբ դաշտ իջած է: «Դինամօ» կիրարկած է արագաշարժ, գնդակը հեռուէն փոխանցելու եւ մրցակիցները հակողութեան տակ պահելու խաղի եղանակը, իսկ Արարատցիք չեն յաջողած հակազդել առոր՝ համապատասխան խաղ մը ցուցաբերելով:

Աւելցնենք, որ Վրացիք նեղ պահերուն չեն վարանած կոշտութեան դիմելու, «ուժային պայքարի», ինչպէս կը գրէ «Սով. Հայաստան»:

«Արարատ»ի պարտութիւնը կը զուգադիպի այնպիսի շրջանի մը, երբ ան ամէնէն աւելի պէտք ունի նոր կէտերու արձանագրման:

Յառաջիկայ հինգ խաղերուն մէջ, որոնք վերջինները պիտի ըլլան, «Արարատ» պէտք է շատ լուրջ ուշադրութիւն դարձնէ եւ փորձէ առաւելագոյն թիւով կէտեր ապահովել:

Արդարեւ, յաջորդական կարգով երկրորդ, երրորդ եւ չորրորդ տեղերը գրաւող «Արարատ»ը, Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի «Դինամօ»ները 25ական խաղ ունեցած են, իսկ արձանագրուած կէտերն են՝ «Արարատ» 31, միւս երկուքը՝ 28ական:

Քիեւի «Դինամօ»ն միշտ առաջին դիրքի վրայ կը մնայ՝ 26 խաղով եւ 41 կէտով:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Խմբագրատուն այցելեցին.—

Ընկերներ Կարօ Թաշճեան եւ Սուրէն Տօնապետեան, Պէյրութէն:

Պ. Վարուժան Պօյաճեան, Մոնթրէալէն:

ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՄԱՐ

«Աղէտի մը հետեւանք ըլլալով հանդերձ, Սփիւռքը անպայման աղէտ մը չէ»:
«ՅԱՌԱՋ», 8 Յունիս 1971

Քանի մը ամիսէ ի վեր, Սփիւռքի որոշ թերթերու մէջ, կը շարունակուի բանավէճ մը՝ այսպէս կոչուած հայ արդիապաշտ երիտասարդութեան դէմ:

Այս բանավէճին դրդապատճառը հանդիսացաւ ֆրանսահայ երիտասարդ Մարք Նշանեանի մէկ գրութիւնը, որ լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի 30 Ապրիլ եւ 2 Մայիս 1971ի թիւերուն մէջ, «Սփիւռքականութիւնը եւ Հայ Դատը» վերնագրով, եւ որ ճիշդ իր հակառակ իմաստով հասկցուեցաւ — կամ բնա՛ւ չհասկցուեցաւ:

Պարագայական յօդուած մը, ուր Մարք Նշանեան անդրադառնալով Եւրոպայի Հայ Ուսանողական Միութեան 1970–1971 տարեշրջանի գործունէութեան՝ իբրեւ այդ Միութեան մէկ անդամը՝ կարգ մը խորհրդածութիւններ կ'ընէր ԵՀՈՄ·ի Փարմայի Համագումարին եւ Վենետիկի սեմինարին ընթացքին քննուած հարցերու՝ Հայ Դատի եւ հայապահպանումի մասին (1): Ու նոթի մը ձեւին տակ, ընթերցողի ճակատին կը զարնէր հետեւեալ կատակախօսքը (պութատ). «Հայ Դատով զբաղիլ չուզելը առողջութեան նշան է»:

Առաջին անգամ չէր անշուշտ, որ ԵՀՈՄ·ի տղաքը քիչ մը ոչ-ուղղափառ նկատուած միտքեր կ'արտայայտէին (2): Ոչ ալ առաջին անգամ էր որ այդ միտքերը սխալ հասկացողութեան տեղի կուտային (3): Բայց առաջին անգամ էր որ անոնք կը շղթայազերծէին շատ բուռն եւ ընդհանուր հակազդեցութիւն մը:

Յարդ մեզի ծանօթ գրութիւնները արդէն իսկ պատկառելի քանակ մը կը կազմենք (4) եւ… դեռ բանավէճը կը շարունակուի: Սակայն, դժբախտաբար, դըրուած հարցերը դոյզն իսկ չափով առաջ գացած չեն տակաւին:

Մարք Նշանեանի արտայայտած միտքերը եւ կատարած հաստատումները — զորս սխալ է շփոթել «սփիւռքականութեան» անունով աջ եւ ձախ բուսածներուն հետ — հաւանաբար ընդունելի չըլլային շատերուն համար, ինչպէս ճշդած էր արդէն «Յառաջ» իր խմբագրական ծանօթութեան մէջ, մանաւանդ որ յաճախ անոնց կը պակսէր անհրաժեշտ պատճառաբանութիւնը: Սակայն, Մարք Նշանեան բարձրաղաղակ կ'արձանագրէր այն՝ ինչ որ հարիւրաւոր Սփիւռքահայ երիտասարդներ,—Ամերիկաներէն մինչեւ Միջին Արեւելք, անցնելով Եւրոպայէն՝ հետզհետէ կ'ըսեն ու առաւել եւս կը մտածեն ցած ձայնով: Այն թէ՝ Հայ Դատը եւ Հայապահպանումը այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնեն, կը սահմանեն եւ կը հետապնդեն հայ առկայ կազմակերպութիւնները (եկեղեցի, կուսակցութիւններ, զանազան միութիւններ) այլեւս չեն գոհացներ եւ զօրաշարժի չեն ենթարկեր Սփիւռքահայ նոր սերունդները:

Եւ սակայն ըսելը — անկախաբար ըսելու քիչ մը հում ձեւէն — ոչ պարտուողականութիւն կը նշանակէ, ո՛չ ուրացում, ո՛չ ազգուրաց միջազգայնականութիւն կամ աշխարհաքաղաքացիութիւն, ո՛չ սերունդներու պայքար, ու նուազ եւս՝ ազգային կամ արեգակնային դրութեան խախտում, ինչպէս կը փորձէ ապացուցանել Ս· Կալեան, «Ազդակ Շաբաթօրեակ»ի մէջ ստորագրած իր յօդուածաշարքի (ցարդ լոյս տեսած գլուխներուն) մէջ: Այլ հաստատումն է իրողութեան մը — ո՛չ անպայման ուրախ եւ յուսի — զոր կարելի չէ աւելի երկար ժամանակ անգիտանալ ձեւանալ կամ ուրանալ:

Իբրեւ նոր հոգեվիճակի մը եւ մտածելակերպի մը վկայութիւն՝ Մարք Նշանեանի գրութիւնը չունէ՛ր այն տարողութիւնը, զոր ոմանք անհրաժեշտ կարծած են տալ անոր, թերեւս արդարացնելու համար իրենց բուռն հակազդեցութիւնը, որ երբեմն կ'անցնէր նուազագոյն պատշաճութեան սահմանները:

Այսուհանդերձ, Հայ Դատի եւ Սփիւռքի մասին բացուած բանավէճը — թէեւ ցարդ միակողմանի — դրական երեւոյթ մըն է: Ան պէտք է, արդիւնաւոր դառնալու համար, առիթ հանդիսանայ խորհրդածութեան, նոր միտքերու արտայայտութեան եւ բախումին, որբութիւն դարձած նախապաշարումներու վերացման, եւ անյեղլի նկատուած տեսակէտներու ու չափանիշերու վերատեսութեան: Ասոր է որ կը ձգտին սոյն տողերը: Բայց մանաւանդ՝ յստակացնել փորձելու կարգ մը էական հարցեր եւ անոնց մօտենալու տարբեր տեսանկիւնէ մը, քան ինչ որ կ'ըլլայ սովորաբար: Հարկ չկայ ճշդելու թէ ստորեւ արտայայտուած կարծիքները յաւակնութիւնը չունին ըլլալու այլ ինչ՝ քան պարզ «խարխափումներ»: Բայց խարխափումը փնտռտուք մըն է արդէն:

×

Հայ ժողովուրդին առջեւ այսօր դրուած երկու կարեւորագոյն հարցերն են՝ Սփիւռք եւ Հայ Դատ:

Ա·— ՍՓԻՒՌՔ

Սփիւռքը այսօր — ու նաեւ որոշ չափով անցեալին — զուգահեռաբար Հայաստանին՝ որ հետզհետէ կը ստեղծէ ու կը զարգացնէ իր քաղաքական, տնտեսական, ընկերային եւ մշակութային կառոյցները՝ հայ իրականութեան երկու համահաւասար բեւեռներէն մէկն է: Ո՛չ ստորադաս, ո՛չ գերադաս: Իբրեւ այդ՝ ան իր իւրայատուկ եւ անփոխարինելի դերը ունի հայ ժողովուրդի պատմական լինելութեան մէջ:

Սփիւռքի դերն է·

— Օգտագործել հայ ժողովուրդի առջեւ յրօնքի շնորհիւ բացուած մշակութային հարստացումի եւ քաղաքակրթական ստեղծագործումի գրեթէ եզակի հեռանկարները եւ կարելիութիւնները:

— Հայաստանի հետ միասնաբար երաշխիքը հանդիսանալ հայ ժողովուրդի յաւերժութեան եւ անոր հայկականութեան անկորնչելիութեան:

— Յարատեւ նեցուկ կենալ Հայաստանին: — Ներկայ թէ ապագայ — հակակշռելով անոր աշխարհագրական եւ տընտեսական խոցելի ու տկար դիրքը:

Սփիւռք եւ Հայաստան ինքնանպատակ չեն, ո՛չ ալ՝ ինքնաբաւ: Այլ կը ձգտին հայ ժողովուրդի յաւերժութիւնը, քաղաքակրթական ծաղկումը եւ բարօրութիւնը ապահովելու: Անոնք զիրար կը պայմանաւորեն եւ զիրար կը լրացնեն: Անոնց փոխադարձ սերտ եւ անխափական կապի մշտական գոյութիւնը կենսական է երկուքին համար:

Բ·— ՀԱՅ ԴԱՏ

Հայ Դատը կը ձգտի իր լրումին հասցնել հայ ժողովուրդի հայաստանեան բեւեռը: Անոր իրագործումը անհրաժեշտութիւն է ամբողջ Հայութեան համար՝ երկու պատճառով.

— Ան համահայկական ժողովրդային բաղձանք է. ասոր փաստերը առատ են ե՛ւ Սփիւռքի («Ազդակ»ի Ապրիլ 1ի «Կատակ»ին հակազդեցութիւնները) ե՛ւ Հայաստանի («Մեր հողերը…») մէջ:

— Ան նախապայման մըն է, առանց որուն հայաստանեան բեւեռը չի կրնար ամբողջապէս եւ անխտրականօրէն սատանձնել իր դերը:

Հայ Դատի իրագործումը կը յանգի հայկական ինքնագոյ եւ ինքնատէր պետականութեան մը ստեղծումին եւ, այս պարագային միա՛յն կենսական նշանակութիւն ցեցող՝ Հայաբնակ եւ հայապատկան հողերու վերամիացման: Ո՛չ անպայման — մաղթելի ալ չէ — հայ ժողովուրդի մէկտեղումին, որովհետեւ աւելա կ'ըլլայ վախճանը Սփիւռքի:

Հայ Դատը կ'իրագործուի գլխաւորաբար հայաստանեան բեւեռի միջոցով· բընաւ երբեք՝ առանց կամ ի հեճուկս անոր: Սփիւռքը միայն կրնայ նպաստել իրեն:

Հայ Դատի իրագործման մերժումը — աւելի ճիշդ՝ անկարողութիւնը — ներկայ Խորհրդային Հայաստանի կողմէ՝ պարագայական հանգամանք կը կրէ եւ ժամանակաւոր է: Եւ որովհետեւ Սփիւռք–Հայաստան լրացուցիչ են՝ բնական է որ Սփիւռքը դառնայ, պարագայական եւ ժամանակաւոր կերպով, հայ ընդհանրական պահանջներուն եւ կարիքներուն արտայայտիչը: Բայց սակայն պէտք չէ ըլլայ ի՛ր իսկ իրագործումը անտեսելու կամ զայն երկրորդական դեռնի վրայ դնելու գնով:

×

Եթէ իրողութիւն է որ Հայ Դատի լուծումը — այսինքն՝ հայաստանեան բեւեռի լրումը — այսօր մեծ մասամբ դուրս կ'իյնայ հայ ժողովուրդի կարելիութեանց եւ կարողութեանց սահմաններէն, նոյնքան իրողութիւն է որ Սփիւռքի իրագործումը գլխաւորաբար նոյնինքն Սփիւռքահայութեան կամքէն կախուած է եւ հետեւաբար՝ առաջնահերթ է:

Սփիւռքը իրագործել՝ կը նշանակէ զայն ըմբռնել եւ կազմակերպել իբրեւ մնայուն եւ յաւերժալի իրականութիւն՝ իր իւրայատուկ կենսական դերով: Եւ ո՛չ այլեւս իբրեւ ժամանակաւոր եւ անցաւոր երեւոյթ մը, որ դատապարտուած է անհետանալու այս կամ այն ձեւով.

— Կամ ձուլումով, ինչ որ միջին կամ երկար պայմանաժամով անխուսափելիօրէն բացայայտ կը համարուի,

— Կամ ալ Հայ Դատի լուծման հետեւանքով Սփիւռքահայութեան ամբողջական վերադարձովը Հայաստան, ինչ որ մաղթելի կը թուի ըլլալ բայց նուազ բացայայտ կը նկատուի: Այս իսկ պատճառով՝ զարմանալի չէ որ հայ առկայ կազմակերպութիւնները յաճախ իրարու կը միացնեն Հայ Դատը եւ Հայապահպանումը եւ կը նոյնացնեն անոնց լուծումը:

Եւ սակայն, Սփիւռքը պիտի իրագործուի նոյնինքն այս կազմակերպութեանց միջոցով, որոնք առնուազն գոյութիւն ունենալու արժանիքը կը ներկայացնեն: Կը բաւէ որ անոնք հիմնական վերատեսութեան ենթարկեն ե՛ւ իրենց ըմբռնումները, ե՛ւ գործելակերպը, ու փորձեն նոր հեռանկարներուն դիմաց՝ նոր ուղիներ գծել:

Անշուշտ, մէկ օրէն միւսը իրականալի ձեռնարկ մը չէ սակայն: Բայց աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է եւ անյետաձգելի: Դժուար է բայց անկարելի չէ: Ո՛չ միտքը, ո՛չ ալ ստեղծագործ երեւակայութիւնը կը պակսին հայ ժողովուրդին — մէկ ու յաւիտենական՝ իր յաւերժալի գոյդ բեւեռներով:

ՏԻԳՐԱՆ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆ

(1) Այս հանդիպումներուն մասին տեսնել՝ «Յառաջ», 5 Դեկտ· 1970 եւ 7 Մարտ 1971, ինչպէս նաեւ 27 Ապրիլ 1971ի թիւին մէջ՝ ԵՀՈՄ·ի Պելֆոնթէնի բանակումին մասին:

(2) Կարդալ գլխաւորաբար — Մարք Նշանեան՝ «Էնաէսթ է Աստիլթէռ» («Ուսանող՝ թիւ 3), «Սփիւռքի մասին» («Ա-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

Փարիզ, 1939

Կեանքիս մէջ առաջին եւ — դէթ այդպէս կը յուսամ — վերջին անգամ ըլլալով բանտ գացած եմ… Լարոնիայի մէջ, եւ ան ալ, կերպով մը, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան երեսէն:

Անսովոր սովորականէն դուրս արկած մըն է, զոր կ'ուզեմ պատմել, մանաւանդ որ, անձնական դէպքի մը առաւել կամ նուազ շահեկան արժէքէն աւելի, մեծ պատերազմին ատեն Դաշնակից երկիրներուն մէջ Թրքահպատակ Հայերու կացութեան մասին ստոյգ վաւերագրի մը առաւելութիւնն ունի:

Երբ 1914ի Հոկտեմբերին Թուրքիա մէկէն ի մէկ պատերազմին մէջ մտաւ՝ Կէօպէնի եւ Պրէսլաուի կողմէ Սեւ ծովու ռուս նաւահանգիստներուն անանկնունելի ռմբակոծումով, Փեթրոկրատ կը բնակէի քիչ ատենէ ի վեր: Շատ չանցած, հրաւէր ստացայ ներկայանալու ոստիկանութեան, որ ռուսական խիստ — այն ատենուան համար — ու կասկածոտ ռէժիմին բերումով, օրը օրին ունէր ամէն տան կամ օթէլի մէջ ապրող օտարականներուն եւ նորեկներուն ցանկը, եւ որ ինծ յայտնեց թէ, իբր Թրքահպատակ, այսինքն թըշնամի երկրի մը պատկանող անձ, պարտաւոր էի բնակութեան մասնաւոր արտօնութիւն մը ձեռք բերել:

Պատերազմը ծագելուն պէս, ակներեւ էր արդէն բոլոր Հայութեան, ինչպէս եւ Թուրքիոյ Հայերուն խոր համակրանքը Դաշնակիցներուն դատին հանդէպ: Պատերազմի առաջին ամիսը Փարիզ էի, երբ Մաթէն հրատարակեց ռուսական զլայացունց հեռագիրը, որ կ'իմացնէր թէ՝ Կովկասի փոխարքան, կոմս Վարանցով-Տաշքով, հրովարտակ մը ուղղած էր Հայերուն՝ կոչ ընելով իրենց բոլոր ուժովը յարելու ռուսական դատին եւ խոստանալով իրենց բոլոր բաղձանքներուն գոհացումը յաւարտ պատերազմին: Վերջէն երեւան եկաւ թէ՝ այդպիսի հրովարտակ մը բնաւ գոյութիւն չունէր եւ թէ հեռագիրը ծայրէ ի ծայր շինծու էր:

Ի՞նչ աղբիւրէ կը բխէր այդ լուրը, Մաթէն ի՞նչ պայմաններու մէջ էր հրատարակած զայն, սակայն գաղտնիք մնաց: Բայց թէ Հայերը, մանաւանդ Թուրքիոյ ապարէզ իջնելէն յետոյ, սրտանց Դաշնակիցներուն հետ էին, ասիկա ամէն կասկածէ վեր փաստ մըն էր:

Կովկասի մէջ, հայ կամաւորական խումբերուն կազմութեան շարժումը ծայր տուած էր արդէն: Հետեւաբար, ինծի համար դժուար չեղաւ ստանալ Փեթրոկրատ բնակութիւնս շարունակելու արտօնութիւնը: Վերջին, ռուս կառավարութիւնը, ինչպէս եւ բոլոր Դաշնակից երկիրները, ընդհանուր տնօրինութիւն մը պիտի ընէին Թրքահպատակ Հայերը «թշնամիներուն» ցանկէն դուրս հանելու: Ըսեմ այս առթիւ թէ, տարի մը յետոյ, Փեթրոկրատի զինուորական վարչութեան հետ մօտիկ յարաբերութիւն ունեցող հայ սպայ մը ինծ հաղորդեց թէ՝ երկու Թրքահպատակ Հայեր, որ իբր վաճառական կը ճամբորդէին, ձերբակալուած էին՝ լրտեսութեան ամբաստանութեամբ, Փեթրոկրատի պատերազմական ատեանէն դատուած, մահուան դատապարտուած եւ «մաքրագործուած»: Աւելին չուզեց ըսել, եւ չկրցայ իմանալ ու մինչեւ հիմա ալ չեմ գիտեր թէ՝ ո՞վ էին այդ երկու Հայերը եւ իրենց վերագրուած ոճիրը մինչեւ ո՞ր աստիճան ճիշդ էր:

Ամիս մը յետոյ, իմ Թուրք հպատակութիւնը նոր դժուարութեան մը առջեւ դըրաւ զիս: Պետութեան ռազմանիւթ հայթայթող մեծ ընկերութեան մը կողմէ, որուն գլխաւորները բարեկամներ էին, ինծմէ խնդրուեցաւ Անգլիա երթալ՝ կապար, անագ եւ մեքենաներ գնելու Ռուսիոյ համար: Անմիջապէս ընդունեցայ, առանց մտածելու ճամբորդութեան բոլոր վտանգներուն:

Սակայն, ի՜նչ վաւերաթուղթով Անգլիա պիտի մտնէի պատերազմի ատեն: Թուրք անցագիրս անշուշտ չէր բաւեր, մանաւանդ որ պայմանաժամը շատոնց լրացած էր եւ հնարաւորութիւն չունէի զայն վերանորոգելու: Թուրք դեսպանատունը եւ բոլոր հիւպատոսարանները փակուած էին եւ դեսպան ու հիւպատոս երկրէն հեռացած: Առիթ ունեցած էի անձամբ իրազեկ ըլլալու այս իրողութեան:

Աստորիա օթէլին մէջ, ուր կ'ապրէի, սենեկապանս օր մը ինծ լուր տուած էր թէ իմ յարկիս վրայ մէկ քանի սենեակներ յատկացուած էին Թուրք հիւպատոսներու, որոնք հետզհետէ Փեթրոկրատ կը բերուէին Ռուսիոյ զանազան քաղաքներէն՝ Օտէսայէն, Թիֆլիսէն, Պաթումէն, Պաքուէն, Ռոսթովէն, եւայլն, եւ Ֆինլանտայի վրայով Շուէտ պիտի ղըրկուէին, անկից Գերմանիոյ ճամբով Թուրքիա վերադառնալու համար:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(1 – Շար·)

ՆԱԽԱՐԻ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

ԱՄԵԼԻ
ԿԱՄ
ՄԱՅԹԵՐՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

Ա.

Մեծ քաղաքները կը նմանին նախաջրհեղեղեան անտառներու: Անոնց լայն պողոտաներուն, հոյակապ շէնքերուն, յուշարձաններուն եւ կոթողներուն ետեւը կը տարածուի ժողովրդային թաղերու լաբիւրինթոսը, նման խիտ թաւուտքներու, որոնց մացառներուն տակ կը վխտան մարդանման գազաններ, որոնց միակ նպատակն է գոհացնել իրենց նախնական բնազդները: Հոն, կեանքը վայրագ է, բուռն ու կարճ, որովհետեւ հոն տիրող վտանգները ահաւոր են եւ ահեղ: Անոնք կը կոչուին աղքատութիւն, թշուառութիւն, ալքոլ, կին եւ դանակ: Այդ պատճառաւ, ամէնէն պզտիկ հաճոյքը կը ստանայ աներեւակայելի հմայք, որուն համար պատրաստ են վճարել իրենց ունեցած ամէնէն թանկագին բաները, այսինքն՝ կեանքն եւ ազատութիւնը:

Այս միջավայրը ունեցած է իր հանճարեղ երգիչները՝ Էօժէն Սիւ, Փոնսոն տիւ Թերայլ կամ Վիքթոր Հիւկօ: Ճիշդ է, որ այսպիսի մարդկութեան մը գոյութիւնը յատուկ չէ միայն ԺԹ. դարուն, բայց այդ շրջանին է, որ անոնք հետաքրքրութիւնը արթնցուցած են հրապարակագիրներուն, վիպասաններուն եւ ընկերաբաններուն:

Այս միջավայրին մէջ ապրողներուն համար անծանօթ հրապարակագիր մը դրած է պատկերաւոր ու պերճախօս անուն մը, ափաշ, որ մեր կանկսթերներուն նախահայրը կրնայ սեպուիլ: Բայց ափաշը աւելի համակրելի է, քան կանկսթերը, որովհետեւ իր սարսնութեան մէջ իսկ պահած է կարգ մը ասպետական գիծեր: Ափաշը կը նմանի գազանի մը, որ կը թափառի փողոցներու մէջ եւ կը փնտռէ յարմար որս մը: Կողոպտելիք կամ սպաննելիք որսը, եւ մանաւանդ էգ որսը, որուն համար պատրաստ է գործելու ամէնէն դատապարտելի արարքներն իսկ:

Երբեմն, այս խաւարի ասպետներուն շրջանակին մէջ կը յայտնուի գեղեցիկ աղջիկ մը, աւելի ճիշդը թունաւոր ծաղիկ մը, այն ատեն է, որ կը սկսի իրարանցումը: Բնազդները կ՚արթննան, ջիղերը կը պրկուին, աչքերը բոց կը ժայթքեն եւ արիւն կը հոսի: Գեղեցիկ աղջիկը գիտէ, թէ անխուսելի այս չարագործներէն ոչ մէկը կը յանդգնի վնասել այսքան թանկագին էակի մը: Ան մէկ հատ է, բայց տենչացողները բազմաթիւ: Անտառներու մէջ ճամբորդողները յաճախ ականատես եղած են հետեւեալ տեսարանին.— էգ վագրը կանգնած է ծառի մը տակ, իսկ բացատին մէջ երկու հուժկու արուներ գիրար կը յօշոտեն: Վայրագ մենամարտը կը վերջանայ ախոյեաններէն մէկուն փախուստով կամ մահով: Յաղթականը կը տիրանայ էգին: Ափաշներու միջավայրին մէջ ալ պատկերը նոյնն է: Անոնք նոր դարերու մէջ ապրող նախամարդեր եղած են, նոյն անզիջողականութեամբ, նոյն բնազդներով:

Ափաշ մը եւ գեղեցիկ աղջիկ մը նստած են սրճարանի մը սեղանին առջեւ: Վրայ կը հասնի ուրիշ ափաշ մը, որ աչք ունի աղջկան: Երկու արուները իրարու դէմ կանգնած կը քաշեն իրենց երկար դանակները ու կը սկսի արիւնալի մենամարտը: Վէրքեր կը բացուին, կուրծքեր կ՚արիւնին, մինչեւ որ մէկը կամ միւսը գետին տապալի: Յաղթականը կը բռնէ աղջկան ձեռքը ու զայն կը տանի իր որջին մէջ եւ աղջիկը սիրայօժար իրեն կու տայ ինչ որ մերժած էր ժամ մը առաջ:

Այսպիսի աղջիկ մըն էր Ամելի Հէլի կոչուած օրիորդը, որուն կու տային նաեւ Ոսկի Սաղաւարտ մակդիրը իր առատ ու շէկ մազերուն համար: Պերճաղիճներու այս թագուհին ծնած էր 1878 Մարտ 14ին: Վայելչութիւնը եւ գեղեցկութիւնը զինքը կը ներկայացնէին իբրեւ թթուաշ պտուղ մը յագեցած ճաշակներու համար: Շէկ մազերը կը ծածանէին հրդեհի մը բոցերուն պէս, որոնցմէ բռնկած էին անհամար սրտեր: Կը սիրէր պարել, զուարճանալ, լաւ հագուիլ եւ ընտրել իր սիրահարները: Ժողովրդային պարահանդէսի մը ընթացքին ծանօթացած էր Լ՚Օմ կոչուած անձի մը: Լ՚Օմ բառը ծածկանուն մըն էր, որուն տէրը կը կոչուէր նաեւ Մանտա, բայց բուն անունով Ժօզէֆ Փլենմէօր, ծնած 19 Ապրիլ 1876ին: Լ՚Օմ տէր էր որոշ բարոյականի մը, այսինքն չէր ապրեր չատերու պէս պերճազիճներու շահած դրամով: Կ՚աշխատէր իբրեւ յղկիչ հայելիի գործարանին մէջ եւ կը շահէր իր ապրուստը: Բայց երբ ճանչցաւ Ամելին, սկսաւ փախիլ գործէն, ժամանակ անցընել սրճարաններու մէջ եւ յաճախել քաղաքի արուարձաններու անուանի ճաշարանները: Ամելիի արհեստը աւելի շահաբեր էր եւ ատեն մը Լ՚Օմ ապրեցաւ անոր հաշւոյն, բայց չուտով իր մէջ արթնցաւ արուի արժանապատուութիւնը եւ ինք ալ լծուեցաւ գործի: Իր նախկին թօշակը պիտի չբաւէր իրեն եւ Ամելիի ողջեղրած ապրելակերպին: Պէտք էր քիչ աշխատէր ու չատ վաստկէր: Իր չուրջը հաւաքեց Օրթօ թաղին դատարկապորտ երիտասարդները եւ կազմեց աւազակախումբ մը: Իր գործունէութեան ընթացքին ծանօթացաւ մօտակայ թաղերէն մէկուն աւազակախումբին, որուն պետն էր հռչակաւոր քուրիքացի Լեքան: Լեքայի հոմանուհին, նախկին սպասուհի Ժերմէն Վան Մաէլէն էր, որուն կու տային Ցովազ մակդիրը: Ինչպէս կը տեսնէք խակական ժէօնկլ մը:

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

նեկան» 70, թիւ 4) եւ «Շահան Շահնուր եւ հարիւրամեակներու զանշտը», («Ահեկան» 70, թիւ 3): Գրիգոր Պըլտեան՝ «Ներածական Սարաֆեանի բերբերցումին», («Ահեկան» 69, թիւ 2–3): Յակոբ Սաղճեան՝ «Սփիւռքահայ հարցեր» («Ուսանող» թիւ 3) եւ «Լա Տխաւխորա Խոհրլոժիք» («Հայաստան» Ապրիլ 1970): Յարութիւն Քիւրքճեան՝ «Աւանդապաշտութիւնը եւ նորարարութիւնը հայ Սփիւռքի մէջ» («Ուսանող», թիւ 2), «Երկրորդ հաւասարում՝ բազմաթիւ անյայտներով» («Ահեկան» 68, թիւ 3–4), «Ինչո՞ւ մշակոյթ կը ծամենք» («Ազդակ» 3 Դեկտ. 1969) եւ «Ե՞րբ Սփիւռքը» («Յառաջ», 12 Դեկտ. 1969): Կարդալ նաեւ «Ուսանող» թիւ 2ի խմբագրականը:

(3) Տեսնել «Աշխարհ»ի 4 Մարտ 1970 եւ յաջորդ 4 թիւերուն մէջ ԴՊԻՐ ստորագրութեամբ լոյս տեսած յօդուածաշարքը՝ «ըստ պատկերի իւրեանց»:

(4) Կարդալ գլխաւորաբար — Աւէտ Փափազեան՝ «Անհասկնալին՝ («Յառաջ», 10 Մայիս 1971): «Հայրենիք» օրաթերթի խմբագրականները՝ 4, 5 եւ 6 Յունիս 1971: Մ. Կալեան՝ «Խարխափումներ» («Ազդակ Շաբաթօրեակ», Բ. տարի, թիւ 27, 28, 29, 39, 40, 41, 42, 43...): «Ազդակ Շաբաթօրեակ»ի խմբագրականները՝ 20 եւ 27 Յունիս 1971: Կարօ Մեհեան՝ «Բանի մը «նողփիւններու» առիթով», («Ազդակ Շաբաթօրեակ», Բ. տարի թիւ 38 եւ 39):

ԳԵՂԱՐԴ

Հայաստանի բազմահազար պատմական յուշարձաններու շարքին, ամէնէն կարեւոր եւ խիստ հետաքրքրական կոթողներէն է Գեղարդի վանքը: Ճարտարապետ Թորոս Թորամանեան զայն կը նկատէ հայկական ճարտարապետական արուեստի գլուխ-գործոցներէն մէկը:

Վանքը կը գտնուի Երեւանէն 40 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ, դէպի հարաւ-արեւելք, հսկայ լեռներու գոգին մէջ ծուարած: Վանքէն վար, ձորին մէջ կը հոսի Ազատ գետը:

Գեղարդի վանքը հնագոյն ժամանակներուն կոչուած է Այրեվանք, անոր համար որ հոն կը գտնուէին բազմաթիւ քարայրներ, ժայռափոր խուցեր, որոնցմէ մէկուն մէջ ապրած է ԺԳ. դարու պատմագիր Մխիթար Այրեվանցի: Յետագային ան առած է Գեղարդ անունը եւ այս անունով ալ կը ճանչցուի ներկայիս:

Գեղարդի գեղատեսիլ վանքին հիմնադրութեան ստոյգ թուականը թէեւ դեռ չէ ճշդուած, սակայն, հայ մատենագրութեան մէջ պահպանուած աւանդութեան համաձայն, ան կառուցուած է Հայաստանի մէջ քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք յայտարարելու շրջանին: Այդ հնագոյն կառուցուածքէն ոչ մէկ կտոր յայտնաբերուած է:

Գեղարդի վանքը կազմող գլխաւոր կաթողիկէն, ժայռափոր երկու եկեղեցիներն ու ժայռակոփ հոյակապ գաւիթը, ինչպէս նաեւ ժայռափոր բազմաթիւ խուցերը սարքուած են ԺԳ. դարու առաջին քառորդէն մինչեւ նոյն դարու վերջին քառորդ: Ան եղած է միջնադարեան Հայաստանի ամէնէն ծանօթ հոգեւոր մշակոյթի վարարաններէն մէկը եւ ունեցած է դպրոց, հարուստ գրադարան, գրչութեան կեդրոն եւ ուրիշ արհեստանոցներ, ինչպէս նաեւ մեծափոր խուցեր, որոնց մէջ բնակած են վանականները:

Գեղարդի վանքին ճարտար. ամբողջութիւնը հիւսիսէն շրջապատուած է բնական հսկայ լեռներով, որոնց մէջ ճարտարութեամբ մտնելով ճարտարապետ Գալիակ յաջողած է ստեղծել աշխարհահռչակ ժայռափոր կառոյցները: Ասոնք արդիւնքն են անոր ճարտարապետական յանդուգն հանճարին, տարիներու տքնաջան աշխատութեան:

Վանքի պարիսպներու մէջ գտնուած հիանալի կաթողիկէն, հոն գտնուած շինութիւններուն առաջինն է: Անոր արեւմտեան ճակատի մուտքին վրայ փորագրուած արձանագրութենէն կը տեղեկանայ այցելուն, որ ան կառուցուած է 1215ին Զաքարեաններու տիրապետութեան ժամանակ:

Գեղարդի վանքը, սակայն, ունեցած է շինարարական երկրորդ կարեւոր շրջան մը ԺԳ. դարու կէսէն սկսեալ, երբ Պռոշ իշխան Զաքարեաններէն գնելով վանքը, կ՚որոշէ շինել վանքին շրջափակին մէջ գտնուած ժայռակոփ եկեղեցիները, որոնք իրենց իւրայատուկ արտակարգ գեղեցկութեամբ մասնաւոր եւ չատ կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն բոլոր ժամանակներու համանման ստեղծագործութիւններուն մէջ:

Այսպէս, առաջին մեծափոր եկեղեցին լերան մէջ փորուած է կաթողիկէին արեւմտեան կողմը: Անոր հարաւային պատին վրայ փորագրուած արձանագրութենէն կը յայտնուի, որ ան իրագործուած է, Իվանէի որդի իշխան Աւագի իշխանութեան օրով, ԺԳ. դարու քառասնական թուականներէն մինչեւ իր մահը 1250:

Այս ժայռակոփ կոկիկ եկեղեցիին խորը, լերան մէջէն կը բխի զուլալ աղբիւր մը, որուն պաղ, վճիտ ջուրը հնագոյն ժամանակներէն նկատուած է սրբազան ջուր՝ օժտուած հիւանդութիւններ բուժելու կարողութեամբ, եւ այսպէս ան եղած է պաշտամունքի առարկայ:

Կաթողիկէի քովընտի դաւիթին հիւսիսակողմի արեւելեան դուռը կը հայի դէպի ժայռակոփ երկրորդ գմբէթաւոր հրաշալի եկեղեցին, որու պատերուն վրայ կը տեսնուին գեղեցիկ քանդակներ՝ աղաւնիներ, կենդանիներ, մարդիկ, բոյսեր եւ երկրաչափական սքանչելի մոթիֆներ: Այս եկեղեցիին մէջ գտնուած արձանագրութիւնը կը տեղեկացնէ, թէ իր գաւիթով լերան մէջ փորուած է Պռոշ իշխանի ժամանակ, 1283ին: Ժայռին մէջ, աւելի բարձր դիրքի մը վրայ, շինուած է մեծ, հոյակապ դամբարան մը, Պռոշ իշխանի որդի Պապաքի եւ անոր կնոջ Դուզուքանի համար: Այս ընդարձակ չորս անջատ սիւներով դամբարանին սիւներէն մէկուն վրայ քանդակուած արձանագրութիւնը կ՚ըսէ, թէ այս սքանչելի դամբարանը լերան մէջ փորուած է 1288ին:

Վանքին չուրջը կը տեսնուին ցրուած գեղեցիկ եւ հիանալի խաչքարեր, որոնց նուրբ եւ աննման քանդակները այնքան պերճ ձեւով կը վկայեն գանոնք ստեղծող վարպետներու նուրբ արուեստին կատարելութեան աստիճանը:

Ս. ԳԱԳԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (49)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Եւ ոտքի ելլելով Տիգրանի մօտեցաւ ու սկսաւ մարմինը քննել: Օտար հանդիսատես մը այս քննութիւնը տեսնելով պիտի կրնար կատարեալ գաղափար մը ունենալ թէ մահմետականութիւնը ինչպիսի խոնարհ եւ ստորնացուցիչ դիրքի մը մէջ դնելած է կինը:

Սելիմ նախ երիտասարդին ձեռքերը բռնեց եւ մատները քննեց: Այս քննութենէն փորձառու ներքինին գոհ մնաց եւ Այիշէի դառնալով հաստատական նշան մը ըրաւ: Ապա ձեռքը Տիգրանի ցցուած կուրծքին տարաւ, որուն շինութեանը համար պառաւ Ֆաթմէ իր վայելչագիտութենական ամբողջ պաշարը սպառած էր: Ներքինին տարօրէն ալ գոհ մնաց եւ խանդավառուած գոչեց.

— Ապրիս աղջիկս, ապրիս:

Յորմէհետէ ձեռքին երկու մատներովը երիտասարդին վարդագոյն շրթները բացաւ եւ ձիւնի պէս սպիտակ ակռաները քննեց, ապա ալ ընելէ յետոյ նշաձեւ խոշոր աչքերը դիտեց:

Տիգրան ամբողջ այս քննութեան միջոցին անշարժ ու անզգայ մնաց: Այիշէ հազիւ կը յաջողէր խնդուքը զսպել:

Վերջապէս ներքինին սուր ակնարկով մը Տիգրանի մարմինը վերէն վար չափելէ ետք, որ մետաքսէ հագուստին մէջէն վարդագոյն գոյն մը առած կը թուէր, Այիշէի կողմը դարձաւ եւ անոր ձեռքէն քաշելով կարծեցեալ աղջիկէն քանի մը քայլ հեռու տարաւ:

— Ինձ նայէ հանըմս, ըսաւ հազիւ լսելի ձայնով մը, այս աղջիկը կրնայ Սուլթան մը անգամ խելագար դարձնել: Բերնի բան մը ըսեմ, կ՚ուզե՞ս փաշան քեզի հանդիստ ձգէ եւ այլեւս բանէ մը չվախնաս ու անոր հետ երջանիկ ըլլաս, առ այս աղջիկը եւ անոր ցոյց տուր, ես եթէ ձեռքիս մէջ այդպիսի աղջիկ մը ունենայի, հազար ոսկիի կը ծախէի: Արդեօք կո՞յս է:

— Ի հարկէ, պատասխանեց Այիշէ, բռնադատեալ ժպիտով մը:

— Յայնժամ երկու հազար ալ կ՚արժէ, ըսաւ սեւամորթը:

Ներքինիին այս խօսքին վրայ այլեւս հանըմը չկրցաւ խնդուքը զսպել:

— Տիգրան, գոչեց, երիտասարդին կողմը դառնալով, Տիգրան հոգիս, տեսա՞ր թէ ինչ հուրի մըն ես, գեղեցկութիւնդ փորձառու Լալա մը անգամ խաբեց որ մինչեւ հիմա այնքան գեղեցիկ կիներ ճանչցած է... Ոչ, աւելցուց Չէրքէզուհին, երիտասարդը իր գրկին մէջ սեղմելով, ոչ, Լալան քեզ ինձմէ աւելի գեղեցիկ գտնելուն չեմ նախանձիր... ես անուշս, առով ինքզինքս աւելի երջանիկ կը զգամ:

Եւ այս ըսելով զայն գգուեց ու դէմքը համբոյրներով ծածկեց:

Այս յայտնութեան վրայ Սելիմ քարացած մնաց: Այրէ մը բնաւ այսքան գեղեցկութիւն չէր սպասեր:

— Ուրեմն ա՞ն է, կակազեց քարացած:

— Այո, ան է... ան է... գոչեց Չէրքէզուհին: Տես Լալա, տես, հիմա ալ զայն իբրեւ այր տես եւ դուն ալ վրան հիացիր...

Ներքինին քայլ մը ընելով Տիգրանի մօտեցաւ եւ վերստին անոր ձեռքը բռնեց: Միեւնոյն ատեն միւս ձեռքովը այտին թեթեւ ապտակ մը տուաւ եւ կատարեալ գոհունակութեան ժպիտով մը աւելցուց.

— Հայտէ, հէլալ օլսուն սանա... ապա Այիշէի դառնալով՝ հիմա, ըսաւ, երկուքդ ալ հոս տիվանին վրայ նստեցէք, եւ առանձին եղածի նման իրարու հետ համբուրուեցէք... Է՜հ, ես ալ կ՚ուզեմ վաթսուն տարիներէ վերջ այս ճշմարիտ սէրին պատկերը զգալ:

Եւ որովհետեւ Տիգրան սեւամորթին այս տարօրինակ թելադրութենէն ապշած մնացած էր, քանզի զայն իբրեւ թշնամի մը կը նկատէր, ծերուկը տիվանին դիմացը գտնուած ցած բազմոցին վրայ նստեցաւ եւ նիհար գլուխը օրօրելով չարունակեց.

ՓՈԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Surprise-Party de la Rentrée

կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի Փարիզի Ահարոնեան խումբին կողմէ

Շաբաթ, Սեպտ. 25, ժամը 19,30էն մինչեւ առաւօտ

Samedi, 25 Sept. de 19 h. 30 à l'aube Pavillon Arménien de la Cité Universitaire

57, Bd. Jourdan, PARIS, Métros : Porte d'Orléans ou Cité Universitaire.

ENTREE 5 FRS.

AMBIANCE BAR BUFFET

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ գտնուող հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին՝ Կիրակի, 19 Սեպտեմբերին եւ Հինգշաբթի, 23 Սեպտեմբերին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր ժամը 9,30էն մինչեւ 12:

Ալֆորվիլի մէջ՝ Էքոլ Փրիմէր Ժորժ Լա Փիէռ, ռիւ տը Շուազի, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ՝ Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Ժանթիյիի մէջ, 22 ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Հինգշաբթի օրեր, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Շաւիլի մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4, ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պանեէօ – Քաշանի մէջ, Պանեէոյի քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լոռ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5:

Որոշուած է նաեւ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հաստատել Հինգշաբթիօրեայ դասընթացք մը: Անոնք որոնք կը փափաքին ուղարկել իրենց զաւակները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյս դիւանին, ըստ այնմ կարգադրութիւններ ընելու համար:

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները:

ԴԻՒԱՆ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պր. Միսաք Երանեանէ 50 Փր. իր որդւոյն Արմանի բարձրագոյն ուսմանց վկայականի արժանանալուն առթիւ:

ՏԷՍԻՆԻ ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

22րդ ցանկ

Ազգասէր Հայ մը, Գերշ. Տէր Սերովբէ Արք. Մանուկեանի ձեռամբ 1000 Փր., Տէր եւ Տիկին Մանասէ Մանասէրեան (Փիւժէ – Վառ) 400, Տէր եւ Տիկին Արա Պայընտրեան (Վօ-ան-Վըլէն), Պ. Սուրէն Խաչատուրեան (Պուռ-լէ-Վալանս) 200ական, Պ. Միսաք Միրզէ (Լիոն), Պր. Կէթօ (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Ռոպէռ Փափազեան (Ժիվոռ), Պ. Օննիկ Մանուկեան, (Քոմօ-Իթալիա), Պ. Արթիւր Սէթեան (Վօ-ան-Վըլէն) (երկրորդ անգամ), այրի Տիկին Հոխսիմէ Զիլինկիրեան «Յառաջ»ի միջոցաւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գալէյճեան (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Կարօ Պօղոսեան (Տէսին), Պր. Օննիկ Պօղեան եւ ընտանիք (Տէսին), այրի Տիկին Պէաթրիս Առաքելեան (Տէսին), Տէր եւ Տիկին Ժան Ֆէրմանեան (Տէսին), Պ. Նիքոլա Գարայեան (Տէսին) 100ական Փր.:

Նախկին գումար 95863,53

22րդ ցանկի գումար 3000

Ընդհ. Գումար 98863,53 Փր.:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի ժամը 16,30էն կէս գիշեր

Salle des Fêtes de Sevran

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

— ՍՕՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —

ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— Օթոպիւս 147 Ա, Էկլիզ տը Փանթէնէն, մինչեւ Կառ տը Սեւրան կամ կառախումբ Կառ տիւ Նոռէն՝ մինչեւ Սեւրան:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին:

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղի ժողովը Երեքշաբթի, Սեպտ 21, իրիկուան ժամը 20,30ին ընկերուհի Թորոսեանի բնակարանը՝ 88, Ռիւ Մարսէլ Պոնէ, Քաշան:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Զուարթ Անդիկի Բայեան ծնած 1912ին շուրջ, Բայբուրդի Քարեբակ գիւղը կը փնտռէ իր մայրը՝ Իսկուհի Պետիկեանը, քոյրը՝ Գայանէ (որու հետ երկուորեակ է), եղբայրը, մօրաքոյրը, որոնք Ֆրանսա կ'ապրին: Մօրեղբայրը մինչեւ 1957 ապրած է Պաթում, անունը՝ Աւետիս է ապա մեկնած է: Կը փնտռէ հօրեղբայրները՝ Արամ, Միհրան եւ Տիգրան:

Զուարթ ներկայիս կ'ապրի Երեւան, Թամանցիներու 5րդ նրբանցք, 6րդ շէնք, թիւ 65 բնակարան եւ մականունն է՝ Շահինեան:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

Լիոնի Կրթական Մարմինը կը ծանուցանէ թէ «Հայկազեան» վարժարանի 1971–72 շրջանի հայերէն դասընթացքները կը սկսին 7 Հոկտ. Հինգշաբթի օր:

Փութացէք ձեր զաւակները արձանագրել Խորհրդարանը:

Փոխադրակառքը, ըստ սովորութեան, պիտի անցնի: Կը խնդրուի ծնողքներէ պատրաստ պահել իրենց զաւակները, զուր տեղ ժամանակ չկորսնցնելու համար:

×

Մարսէյլի Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Կապոյտ Խաչի վարչութիւնները կը տեղեկացնեն թէ դպրոցի 1971–1972 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հինգշաբթի 30 Սեպտ. եկեղեցիին սրահը:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9–12: Արձանագրութեան համար դիմել Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Տէր Նշան քահանայի:

Դասաւանդութիւնները կ'ուսուցուին տեղւոյն քահանային կողմէ:

Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Մարսէյլի շրջանի բոլոր ընկերներուն համար՝ Երեքշաբթի 21 Սեպտեմբեր, ժամը 20ին, Մշակոյթի Տուն:

Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ եւ զեկուցում կու տայ ընկեր ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ:

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ

26 Սեպտ. Կիրակի օր, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Առնուվիլի համանուն եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւն:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայրապետական Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Այս առթիւ Սերովբէ Արք. Դպրութեան աստիճան պիտի շնորհէ Յովակիմ Թօսունեանի եւ Օննիկ Ժամկոչեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ բարերարներու ննջեցելոց յիշատակին:

Կը հրաւիրուին գիւղին, Անկէնի, Սեվրանի, Սարսէլի եւ Կուսէնվիլի հաւատացեալ ժողովուրդը: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9,15, պատարագ 10,30:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին քարեսիրական հաւաքոյթը

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU

Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Երեւանէն հետեւեալ անձերը կը փնտռուին.—

Յարութիւնեան Մանուկ, Օստեղձի, Յարութիւնեան Թուշոն, Զարչինցի, Թումանեան Հմայեակ, Ղորուզցի, Մատինեան Մարտիրոս, Ղորուզցի, Աֆարեան Հայրապետ, Ղորուզցի: Այս հինգ անձերը կ'ապրին Ֆրանսա, Մարսէյլի հայկական թաղամասը: Կը կարծուի որ Բայբուրդցիները պէտք է գիտնան:

Տեղեկութիւն ունեցողներէն գրել.—

SARKISSIAN
10, Rue du Général de Gaulle
95 - HERBLAY

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը իր վերամուտի առաջին «Սիւրփրիզ-փարթին» կու տայ Հոկտեմբեր 2ին, Շաբաթ երեկոյ:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7ԻՆ

Յետագային մանրամասնութիւններ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը 0,50	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
22
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
22 SEPTEMBRE
1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12221

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.221

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

—o—

Սեպտեմբերին հետ վերջ գտան արձակուրդի ամիսները եւ վերարացուեցան դպրոցներու դռները:

Ֆրանսայի մէջ միլիոնաւոր երկսեռ փոքրիկներ ու պատանիներ լեցուցին մանկապարտէզներու, նախակրթարաններու եւ երկրորդական վարժարաններու դասարանները:

Աւելի ուշ կը բացուին համալսարանի զանազան ճիւղերը, ինչպէս նաեւ բարձրագոյն ու մասնագիտական կրթական հիմնարկութիւնները:

Ինչպէս անցեալ տարի, այս անգամ եւս երկրորդական վարժարաններու ուսուցիչները հարիւրէն յիսուն համեմատութեամբ դասադուլ ըրին վերամուտի առաջին օրը, հակառակ Կրթական նախարարի ազդարարութեան եւ խոստումներուն:

1968 Մայիս – Յունիսի ուսանողական ծանօթ խռովութիւններէն ետք, կառավարութիւնը հիմնական բարենորոգումներ կատարեց դպրոցներու կրթական ծրագրին եւ ներքին վարչական մեքենային մէջ: Կիրքերը հանդարտած են եւ խաղաղութիւնը վերահաստատուած է մեծ չափով ուսանողներու եւ ուսուցանողներու շարքերուն մէջ:

Բնակչութեան բնականոն յաւելումին հետ աւելցած է նաեւ դպրոց յաճախողներու թիւը եւ կառավարութիւնը ստիպուած է դպրոցական նոր շէնքեր շինել եւ նոր ուսուցիչներ պաշտօնի կոչել:

Գիտութեան յառաջդիմութեան հետ ուսուցման եղանակներն ալ բարեփոխուած են: Կարգ մը նիւթերու համար կ'օգտագործուին ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը, ինչ որ մեծապէս կը դիւրացնէ ուսուցիչներու գործը:

Ֆրանսայի մէջ նախակրթարան եւ երկրորդական վարժարան յաճախող աշակերտներու թիւն է շուրջ տասներկու միլիոն, — 10·129·900ը պետական, մնացեալը մասնաւոր դպրոցներ կը յաճախեն:

Մանկապարտէզի համար ընդունուած տարիքն է 5–6: Սակայն ներկայիս ծնողքները աւելի փոքր տարիքէն դպրոց կը ղրկեն իրենց զաւակները: Վիճակագրութեան համաձայն 1970–71ի շրջանին մանկապարտէզ յաճախած են՝ 2–3 տարեկանները 18 % համեմատութեամբ, 3–4 տարեկանները՝ 61 %, 4–5 տարեկանները 86 առ հարիւր, իսկ 5–6 տարեկանները 100 առ հարիւր համեմատութեամբ: Մէկ տարիէն միւսը յաւելումը եղած է շատ զգալի: 1971–72 տարեշրջանին մանկապարտէզի համար արձանագրուողներու թիւն է 1·970·000, անցեալ տարուընէ 80·000 աւելի: Նախակրթարանի աշակերտներունը՝ 4·123·000 (անցեալ տարուընէ 2000 պակաս), զանազան մասնաւոր դասարաններունը՝ 250 հազար: Ընդհ. գումար մանկապարտէզի եւ նախակրթարաններու՝ 6·343·000, անցեալ տարուընէ 26 հազար աւելի:

Երկրորդական վարժարաններու առաջին բաժնին (6րդէն 3րդ դասարան) աշակերտներու ընդհ. թիւն է 2·414·000 (անցեալ տարուընէ 139·000 աւելի): Այս բաժնի մասնագիտական վարժարաններու աշակերտներունը՝ 743·900 (անցեալ տարուընէ 47·300 աւելի):

Երկրորդական վարժարաններու երկրորդ բաժնին արձանագրուած են 534·000 աշակերտներ (14·000 աւելի). մասնագիտական դպրոցներու հետեւողներու թիւն է 95·000:

Ներկայիս Ֆրանսայի մէջ կան 6313 երկրորդական վարժարաններ, որոնց 1102ը լիսէ, 2122ը երկրորդական կրթութեամբ քոլէժ, 1889ը ընդհ. կրթութեան քոլէժ, 1200ը թեքնիք կրթութեան քոլէժ:

Ընդհանուր հաշուով մէկ տարիէն միւսը դպրոցական աշակերտներու թիւին յաւելումն է 2 առ հարիւր, ինչ որ որոշ կայունութիւն կ'ենթադրէ, իբրեւ հետեւանք բնակչութեան նուազ աճման՝ 1968էն ի վեր:

Նախակրթարաններու մէջ դասարան կրկնողներու համեմատութիւնն է 16 %: Անցեալ տարեշրջանին փակուած են 4324 դասարաններ, աշակերտներու թիւին պակսելուն համար: Աւոր փոխարէն բացուած են 7161 նոր դասարաններ եւ աւելցած են 1090 ուսուցիչներ, իբրեւ հետեւանք գիւղական բնակչութեանց դէպի քաղաքները գաղթին:

Երկրորդական ուսման առաջին բաժնին մէջ կարեւոր բարեփոխումներ կատարուած են: Առաջին բաժինը 1968էն սկսեալ հիմնական փոփոխութիւններ կրած էր արդէն:

Ուսման տարիքը երկարաձգուած է մինչեւ 16 տարեկանը:

Բարձրագոյն վարժարաններու բացումը տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 1էն մինչեւ Նոյեմբերի սկիզբը, իւրաքանչիւր համալսարանի համար տարբեր թուականի մը:

Երկրորդական վարժարաններու ուսուցիչները կը պնդեն իրենց պահանջներուն վրայ, մասնաւորաբար կը բողոքեն արձակուրդի օրերու կրճատման դէմ (120ի տեղ 110 օր): Խորհրդանշական կարճատեւ դասադուլով Կրթական նախարարին հետ բանակցութիւններով կը յուսան գոհացում ստանալ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵՒԹՐՔԱԿԱՆ "ԻՒՐԱՅԱՏՈՒԿ ԿԱՊԵՐ"

Կ'ՈՒԶԷ ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԷՐԻՄ

—o—

Ֆրանսայի Արտաքին փոխ-նախարարը Անգարայէն Պէյրութ մեկնեցաւ Երկուշաբթի: Ժան տը Լիփքովսքի, ինչպէս հաղորդած էինք, պաշտօնական այցելութեան գացած էր Թուրքիա հինգ օրուան համար: Ֆրանսայի նախարարը յաջորդաբար տեսակցած էր Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին հետ:

Այս վերջինը՝ Նիհատ Էրիմ փափաք յայտնած է, որ «շատ իւրայատուկ» յարաբերութիւն մը հաստատուի Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Այս առթիւ նկատել տուած է, թէ իր ուսումը առած է Կալաթա Սերայի Ֆրանքեւթուրք լիսէին, ինչպէս նաեւ յետագային Փարիզի մէջ: «Շատ կապուած եմ ձեր մշակոյթին» յայտարարած է ան:

Լիփքովսքի շեշտը դրած է Ֆրանքեւթուրք գործակցութեան վրայ Միջերկրականի մէջ, որպէսզի այդ ծովը թատերաբեմ չդառնայ բախումի՝ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ:

Այս առթիւ նկատել կը տրուի, թէ ֆրանսական մշակոյթին տարածումը Թուրքիոյ մէջ ապահովուած է 150 փրոֆեսէօրներով, որոնք կը դասաւանդեն համալսարաններու մէջ, ինչպէս նաեւ լիսէներով, Անգարայի, Իզմիրի եւ Պոլսոյ մէջ հաստատուած կրթարաններով:

Հակառակ այս ճիգին՝ Ֆրանսերէնի դասաւանդումը տեղատուութեան մէջ է: Երկրորդական վարժարաններու աշակերտութեան 65 տոկոսը անգլերէնը կ'ընտրէ իբրեւ երկրորդ լեզու, 23 տոկոսը ֆրանսերէնը, իսկ 12 տոկոսը՝ գերմաներէնը: Կացութիւնը բարելաւելու մտադրութեամբ Էրիմ կը նախատեսէ պահանջել Ֆրանսայի կառավարութենէն, որ օժանդակէ Թուրք հեռատեսիլին ընդլայնումի ճիգին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱԿ-ի տեղեկագրին համաձայն Իսրայելացիք 15·000 պաղեստինցի տեղահան ըրած են Կազայի շրջանէն՝ քանդելով անոնց տուները:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱԲԲԱՀՕՐ ԳՐ. Վ. ՄԱՆԵԱՆԻ

ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

11 Սեպտեմբեր ցնծատօն Մխիթարեան Միաբանութեան: Առաւօտեան ժամերէն արդէն եռուզեռը սկսած էր Մայրավանքին մէջ: Ամէն մարդ ոտքի էր, երեւցող հայրերէն մինչեւ կրտսեր անդամը ունի իր պարտականութիւնը իր վերջին պատրաստութիւն երեկոյեան հանդիսութեան:

Ուրախութեան մէջ է Հայ Ազգը, որուն եկեղեցական մեծերը Ամենայն Հայոց Վազգէն Ա., Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Խորէն Ա., Իգնատիոս Պետրոս ԺԶ. կաթողիկոսները, Երուսաղէմի եւ Թրքահայոց Պատրիարքները, Իսթանպուլի Զուլաքեան Վիճակաւորը, Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահայրը, դեռ ուրիշ արքեպիսկոպոսներ եւ եպիսկոպոսներ, ղրկած են իրենց խնդակցութեան եւ շնորհաւորական հեռագիրները:

Մեզի խնդակից է նաեւ աւստրիացի ժողովուրդը իր աշխարհական եւ կրօնական պետերով՝ Աւստրիոյ Հանրապետութեան նախագահը՝ Ֆրանց Եոնաս, վարչապետ Բրունօ Քրայսքի, նախարարներ, Վիէննայի եպիսկոպոսապետը՝ կարդինալ Ֆրանց Քէօնիգ, միւս քաղաքներու արքեպիսկոպոսները եւ եպիսկոպոսները: Վսեմապատիւ Նախագահը այս առթիւ հեռագրով իր բարեմաղթութիւնը եւ գնահատանքը յայտնելէ վերջ կը հրաւիրէ նորընտիր Աբբահայրը՝ Գերպ. Հ. Գրիգորիս Վ. Մանեան, որ իր մասնակցութիւնը բերէ ամսոյս 20ին սարքուելիք ընդունելութեան ի պատիւ Պելժիոյ Թագաւորին եւ Թագուհիին, որոնք պաշտօնապէս Աւստրիա պիտի այցելեն: Յաջորդ օրը, Սեպտեմբեր 21ին, Գերպ. Հայրութիւնը մեծապատիւ Թագաւորական հիւրերու հետ օփերա հրաւիրուած է:

Տեղական ժամով ժամը 5,30ին Մայրավանքի եկեղեցւոյն նստարանները արդէն իսկ գրաւուած էին ազգային եւ տեղացի հաւատացեալներու կողմէ: Արարողութիւնը սկսաւ ժամը 6ին աւանդատունէն «Այսօր Աստուածութիւնն զուարճանայ» հոգեմայլ շարականով: Նախ Աբբայի օրհնութիւնը զոր կատարեց Մեսրոպ Արք. Հապոզեան: Արարողութեան նախագահեց պապական նուիրակ՝ Տքթ. Ռօսիի Արքեպ.: Ներկայ էին բարձրաստիճան եկեղեցականներ, Հիւսիսային Ամերիկայէն Տիրան Արք. Ներսոյեան, Աբբաներ, համալսարանի ուսուցչապետներ, Վիէննայի Հայոց հոգեւոր հովիւը՝ Տոքթ. Մեսրոպ Ծ. Վ. Գրիգորեան եւ ուրիշ կրօնական եւ աշխարհական ներկայացուցիչներ:

Եկեղեցին բերնէ բերան լեցուն էր, ամկորէն լուսաւ, ասեղ ձգելու տեղ չկար: Նստարաններու առջեւ դրուած 30–40 աթոռները գրաւուած էին Հ. Ղուկաս Վ. Առաքելեանի առաջնորդութեամբ Միացեալ Նահանգներէն ժամանած Հայերու կողմէ, որոնք իրենց յարգանքի տուրքը ընծայելու եկած էին նորընտիր Աբբահօր: Ներկայ էին Միաբանութեան հայ եւ տեղացի համակիրներ, բարեկամներ, ծանօթներ ինչպէս նաեւ ծխակատարութեանց սիրահարներ:

Աբբայի օրհնութիւնը որ կէս ժամ տեւեց, ժապաւէնի առնուեցաւ, եւ յաջորդ օրը, Խաչվերացի Կիրակին երկու անգամ սփռուեցաւ հեռատեսիլէն:

Այս արարողութեան ընթացքին Աբբահօր կատարելիք աղօթքէն առաջ սարկաւագներէն մին կարդաց Պօղոս Զ. Քահանայապետի օրհնութեան հեռագիրը, ֆրանսերէն լեզուով. ապա տուաւ անոր գերմաներէն եւ հայերէն թարգմանութիւնները:

Ձայնաւոր պատարագի սկզբնաւորութեան, մինչ երիտասարդ աւստրիացի թենորը ոսկեհնչիւն ձայնով «Խորհուրդ խորին...» կը մեներգէր երգեհոնի ընկերակցութեամբ, յուզիչ էր տեսնել նախկին ծերունազարդ եւ նորընտիր՝ զոյգ Աբբահայրերու ողջագուրումը: Յետոյ վարդապետները եւ ուխտեալ – եղբայրները, առանձին առանձին, Աբբահօր առջեւ ծունրադիր վերանորոգեցին իրենց յարգանքի եւ հնազանդութեան ուխտը: «Սուրբ Աստուած»ին սարկաւագը երկու բուրվառակիրներով մատոյց աւետարանը ի համբոյր քահանայապետական նուիրակին:

Երգչախումբը որ կազմուած էր գերմանախօս տեղացիներէն (եւ որոնց համար լատինատառ գրուած էին արարողութիւնները) Հայր Միքայէլ Վ. Ազեանի ղեկավարութեամբ եւ Սրապեան եղանակով շատ ներդաշնակօրէն երգեց պատարագը:

Ձայնաւոր պատարագը ամբողջութեամբ, ինչպէս նաեւ Աբբայի օրհնութեան արարողութիւնը Կրթական նախարարութեան կողմէ երիզի առնուեցան պետական դիւանին համար: Երկրորդ երիզ մը եւս առնուեցաւ, որուն կցուեցան համառօտ տեղեկագրութիւն մը եւ նորընտիր Աբբահօր պատգամը ուղղուած՝ Ամերիկահայոց: Այս երկրորդ երիզը Խաչվերացի Կիրակին սփռուեցաւ Ուաշինկթընի ռատիոկայանէն:

Արարողութենէն յետոյ, ժամը 8ին, մեծայարգ հիւրերը, ազգայիններ ինչպէս նաեւ տեղացի բարեկամներ առաջնորդուեցան Մայրավանքի ճաշասրահը: Գերապայծառ Աբբահօր մուտքը ծափահարութիւններով ողջունուեցաւ: Բոլոր հիւրերը, մասնաւորաբար Ամերիկահայերը եւ տեղացիք յայտնեցին իրենց գնահատանքն ու զարմանքը ի լուր մեր փառահեղ արարողութեան, անոր գեղեցկութեան եւ կանոնաւորութեան, ինչպէս նաեւ երգեցողութեան եւ սարկաւագներու գեղեցիկ ձայներուն:

12 Սեպտեմբեր Վիէննայի Հայոց Ս. Հռիփսիմէ գեղեցիկ եկեղեցւոյ մէջ Ներսոյեան Սրբազան մատոյց ձայնաւոր պատարագ, որուն ներկայ եղան մայրաքաղաքիս արքեպիսկոպոսը՝ կարդինալ Ֆրանց Քէօնիգ, նորընտիր Աբբահայրը եւ ուրիշ եկեղեցականներ: Կէսօրին հացկերոյթ մը սարքուեցաւ Իմփէրիալ պանդոկի շքեղ սրահներուն մէջ: Այս առթիւ Գերպ. Հայրութիւնը խօսք առաւ, հիւսեց գովքը Հայ Եկեղեցւոյն եւ իր հոգեւորական շունչով պանծացուց Հայ Ազգը:

ԻՐԱՆ — 2500ԱՄԵԱԿ

ԿՐՕՆՔԸ ԱՔԵՄԵՆԵԱՆՆԵՐՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՎ

Գրաւոր պատմութեան մէջ յիշատակուած մարգարէներու շարքին, պարսկական Զարադուստրան այն առաջիններէն է, որ հաւատքի պերճախօս օրինակ մը ստեղծելով՝ ցոյց տուաւ, թէ կրօնքը ի՛նչպէս կրնայ վսեմացնել մարդկային կեանքի նիւթական եւ հոգեկան բովանդակութիւնը։

Աքեմենեաններու իշխանութեան օրով, Զրադաշտականութիւնը պաշտօնական կրօնքն էր պարսկական կայսրութեան։ Հիմնուած էր Քրիստոսէ առաջ մօտաւորապէս 7րդ դարուն, եւ խորքին մէջ միաստուածեան նկարագիր մը ունէր։ Զրադաշտական կրօնքին մէջ, Ահուրա Մազդա այն մեծ, օգտակար եւ իմաստուն աստուածն էր, որ կ'ապահովէր իր հաւատացեալներուն առողջութիւնը, հարստութիւնն ու երջանկութիւնը, եթէ անոնք պատուէին զինք բարոյական եւ գործնական աշխատանքով։

Սակայն, Ահուրա Մազդայի ըմբռնումին կը հակադրուէր Ահրիմանի աստուածը։

Ահուրա Մազդա եւ Ահրիման թշնամի աստուածներ էին եւ այս պատճառով Զրադաշտականութիւնը կը ստանար երկուութեան մօտեցող բնոյթ մը։ Հակառակ անոր, որ այս երկու աստուածներուն, բարիին ու չարին բախումը շարունակական ընթացք մը ունէր, այսուհանդերձ, Զրադաշտականութիւնը կը հաւատար, որ վերջնական յաղթանակը եւ յաւիտենական իշխանութիւնը կը պատկանի Ահուրա Մազդայի կամ բարութեան աստուծոյ։

Զրադաշտականները կը հաւատային, որ ամբողջ մարդկութիւնը իր մասնակցութիւնը պէտք է բերէ այս պայքարին եւ թէ՝ իրենց մահէն ետք, մարդիկ պիտի դատուին իրենցմէ սպասուած այդ մասնակցութեան հիման վրայ, դրախտի կեանքով վարձատրուելով եւ կամ երկար, բայց ոչ յաւիտենական պատիժի ենթարկուելով։ Անոնք կը հաւատային նաեւ, որ Ահուրա Մազդա անձնաւորուած էր եօթը տարբեր բարոյականի հասկացողութիւններու մէջ, որոնք են՝ արդարութիւն կամ ճշմարտութիւն, բարի մըտածում, գերիշխանութիւն, բարեպաշտութիւն, բարգաւաճութիւն, անմահութիւն եւ հնազանդութիւն։

Կ'ենթադրուի, որ Զարադուստրա, կրօնքի հիմնադիրը, ծնած էր Քրիստոսէ առաջ 600 թուականին եւ ապրած՝ շուրջ 80 տարի։ Նոյնպէս կ'ենթադրուի, որ անոր ծննդավայրը եղած է Ատրպատականի մէջ գտնուող Ուրմիոյ Լիճի մօտերը։ Բայց կայ նաեւ աւելի արդիական տեսութիւն մը, ըստ որուն Զարադուստրա ծնած էր Մարաստանի մէջ, ներկայ Իրանի հիւսիս-արեւմուտքը։

30 տարեկանին, Զարադուստրա ըրաւ յայտնութիւնը նոր կրօնքի մը, եւ սկսաւ զայն քարոզել։ Վշտասպ Թագաւորի այս հաւատքին դարձէն ետք, Զրադաշտականութիւնը արագօրէն սկսաւ տարածուիլ։

Աքեմենեան Թագաւորները իրական հաւատացողներ էին իրենց կրօնքին։ «Պարսկաստանն ու Յոյները» գրքի հեղինակ Պըռնիի համաձայն, «... Մեծն Դարեհ (Ք. Ա. 527–486) եւ իր յետեւորդները խորապէս կրօնապաշտ էին, եւ կը հաւատային, որ իրենց պաշտօնները ստացած էին աստուծմէ, եւ աստուած յանձնած էր իրենց աշխարհին իշխելու, խաղաղ կեանք մը պարգեւելու եւ իր օրէնքները տարածելու պարտականութիւնը։ Նախ քան իր մահը, Զարադուստրա հիմնած ու իր հաւատացեալներուն յանձնած էր վարդապետութիւն մը, որ մարդոցմէ (որոնց կարգին՝ թագաւորներէն) կը պահանջէր աշխատիլ աստուծոյ համար, հաստատելու համար անոր ուղիղ օրէնքները»։

Իր լայնամտութեան, լուսաւորութեան եւ բարի տրամադրութիւններուն պատճառով, Զրադաշտականութիւնը որոշ չափով թոյլատու կրօնք մը եղաւ, ինչ որ բնականաբար, զայն քարացած վարդապետութենէ մը հասցուց օգտապաշտ հաւատքի մը մակարդակին։ Արդի Փարսիները, որոնք Իրանի վրայ իսլամական գերիշխանութեան հաստատումէն ետք, իբրեւ պարսիկ գաղթականներ ապաստանեցան Հնդկաստան, իրենց կրօնքի բարի տրամադրութիւններուն եւ լուսամիտ սկզբունքներուն հիման վրայ, յաջողեցան ոչ միայն կարեւոր դիրքի մը հասնիլ Հնդկաստանի տնտեսական կեանքին մէջ, այլ եւ՝ կրցան դաստիարակչական եւ մտային զարգացումի այնպիսի կարելիութիւններ ստեղծել, որ անոնք ներկայիս կը հանդիսանան Հնդկաստանի մէջ ապրող փոքրամասնութեանց ամէնէն ուսեալ եւ զարգացած տարրերը։

Անկասկած, Աքեմենեան Թագաւորներու նկարագրին եւ կրօնական աշխարհահայեացքին միաձուլման մէջ այս կրօնքը ունեցաւ իր վճռական դերը։ Պարսկական կայսրութեան հիմնադիր Մեծն Կիւրոս ազատարարի, քաղաքագէտի եւ պատերազմիկին իր յատկութիւններուն վըրայ աւելցուց նաեւ կ ր օ ն ք ի այս թոյլատուութիւնը։ Շուրջ 40 հազար գերեալ Հրեաներուն արտօնելով, որ վերադառնան Պաղեստին, տաճարները վերաշինելով եւ տեղական աստուածները եւ սովորութիւնները յարգելով, Մեծն Կիւրոս հանդիսացաւ օրինակելի կայսր մը, որուն յաջորդները միշտ փորձեցին ընթանալ իր գծած ուղիով։ Կրօնական այս ազատամտութիւնը, ներկայիս, դարձած է Իրանի ազգային նկարագրին մէկ անբաժան մասնիկը։

Աքեմենեաններու իշխանութեան օրով ապրող Իրանցիներուն համար, կրօնքը կը հանդիսանար լաւագոյն աշխարհ մը կերտելու եւ աւելի լաւ կեանք ստեղծելու միջոց մը, քան թէ վերացական եւ խորհրդաւոր փիլիսոփայութիւն մը։ Այս կրօնքին բանալի բառը մնաց արդարութիւնը, որ միշտ հոմանիշ նկատուեցաւ ճշմարտութեան, իսկ սխալ մտածողութիւնը միշտ ալ մնաց մեծագոյն չարիքը։ Այդ շրջանին ապրող Իրանցիներու նշանաբանը կը խտացուէր երեք գրոյթներու մէջ.— Բարի մտացումներ, բարի բառեր եւ բարի արարքներ։

Զրադաշտական կրօնքի գրականութիւնը կը մարմնաւորուի Աւեստայով, որ սկիզբը կը բաղկանար 21 գիրքերէ, մասամբ՝ նոյն ինքն Զարադուստրայի կողմէ պատրաստուած։ Դարերու ընթացքին, զանազան յաւելումներ եղան այս կրօնքին վրայ։ Արդէն իսկ լայնածաւալ այս կրօնագիրքը, վերջերս գտնուած աղբիւրներու համաձայն, կը կազմէ միայն մէկ մասը աւելի մեծ գրականութեան մը, որուն մեծագոյն մասը կորսուած է։ Այս մեծ կրօնագրքին մնացորդները նախ հաւաքուած էին Սասանեան Պարսիկներու օրով (223–641), եւ ապա՝ 13րդ եւ 14րդ դարերու ընթացքին։

Զարադուստրայի կողմէ պատմական Իրանի մէջ հիմնուած այս առաջին կրօնքէն ասդին, բարոյականութիւնը դարձած է իրանեան ժողովուրդին ընդունած կարեւորագոյն արժանիքը։ Մեր օրերու Իրանցիները կը հաւատան, որ կրօնքի ճամբով բարոյական արժէքներու հանդէպ հաւատարմութիւնը լաւագոյն միջոցն է, փրկելու համար մարդկային ընկերութիւնը կազմալուծումէ, որ անխուսափելի կը դառնայ՝ այդ հաւատարմութեան չգոյութեան պարագային։

Այս հաւատքը, միացած՝ խորունկ մարդկայնութեան մը, կը կազմէ ա՛յն չափանիշը, որով այսօրուան Իրանը կը փորձէ արժեւորել իր մտածումներն ու արարքները։ Եւ անկասկած, այս արժեչափը առաւել եւս պիտի շեշտուի յառաջիկայ Հոկտեմբերին, երբ Իրան պիտի տօնէ իր միապետութեան հիմնադրութեան 2500ամեակը։

ԽԱՒԱՐԻ ԱՍՊԵՏՆԵՐԸ

ԱՄԵԼԻ ԿԱՄ ՄԱՅԹԵՐՈՒ ԹԱԳՈՒՀԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Զոյգերը իրարու մտերմացան, Ամելի որ արտասովոր ճաշակ ունէր, սիրահարեցաւ Լեքայի, որովհետեւ ան աւելի հին էր արհեստին մէջ։ Լեքա սակայն տեղի չտուաւ զանազան պատճառներով։ Նախ կար միջավայրին պատուոյ օրէնքը, որ կ'արգիլէր դաւաճանութեամբ տիրանալ ընկերոջ մը հոմանուհիին, կար Ցովացը, որ իրեն համար լքած էր ամէն բան, կար Լ'Օմը, որուն հանդէպ ունէր անկեղծ բարեկամութիւն մը։ Բայց Ոսկի Սաղաւարտ ի գործ դրաւ իր հմայքները ու վերջ ի վերջոյ յաջողեցաւ Լեքան առնել իր ուռկանին մէջ։ Լեքա եւ Ամելի սկսան միասին կենակցիլ։ Երբ Լ'Օմ իմացաւ ընկերոջը եւ սիրուհիին դաւաճանութիւնը, սուրհանդակ մը ղրկեց Լեքայի, ուզելով իրեն վերադարձնէ Ամելին։ Լեքա հեգնանքով դիմաւորեց այս վերջնագիրը եւ ըսաւ. «Եթէ Լ'Օմ կ'ուզէ ետ առնել Ամելին, թող ներկայանայ անձամբ»։

Լ'Օմ հասկցաւ հրաւէրին իմաստը ու վերցուց նետուած ձեռնոցը։

1902 Յունուար 6ի գիշերը, պաղ հով մը կը կծէր ձիւնի հաստ խաւը։ Լէ Հալ թաղի սրճարաններէն մէկուն առջեւ յանկարծ ատրճանակի կրակոցներ լսուեցան։ Երբ ոստիկանները հասան՝ կռուի դաշտը ամայի էր. բայց ձիւնին վրայ գտան զանազան տեսակի զէնքեր, երկու փամփուշտով ծակուած քասքէթ մը, եւ պատին կռթնած վիրաւոր մը։ Շուտով երեւան ելաւ, որ այդ քասքէթը կը պատկանէր Լ'Օմ կոչուած չարագործին, որուն հետքերը սակայն անգտանելի կը մնային։ Վիրաւորը ոչ մէկ տեղեկութիւն ուզած էր տալ պատահածի մասին եւ կը պնդէր, որ զինք վիրաւորողը իրեն բոլորովին անծանօթ էր։ Վիրաւորը փոխադրուեցաւ հիւանդանոց. վիճակը շատ ծանր չէր։

Երեք օր ետք, 1902 Յունուար 9ին, երիտասարդ մը դուրս կուգար Պելվիլի Թընոն հիւանդանոցէն։ Դրան առջեւ գտնուող կառքերէն մէկուն մէջ ելաւ ու տուաւ հասցէ մը։ Երբ հասաւ Պանեոլէ եւ Փիրենէ փողոցներու քառուղին, յանկարծ խումբ մը ստահակներ վրան յարձակեցան։ Երիտասարդին բարեկամները վրայ հասան եւ ճակատամարտը սկսաւ դանակներով, դաշոյններով եւ սուիններով։ Երբ ոստիկանները վրայ հասան, քառուղին գրեթէ ամայի էր։ Միայն գտան Հալի զոհը, այս անգամ թեւէն ծանրօրէն վիրաւորուած եւ զայն փոխադրեցին հիւանդանոց եւ պառկեցուցին այն մահճակալին մէջ, զոր լքած էր քանի մը ժամ առաջ։ Այդ երկու անգամ վիրաւորուած անձը կը կոչուէր Լեքա։

Ասիկա եղած էր Լեքայի հրաւէրին արդիւնքը։ Լ'Օմ անվախօրէն պատասխանած էր հռչակաւոր աւազակապետի հրաւէրին եւ դուրս եկած էր յաղթական։

Ոստիկանութիւնը սկսաւ իր փնտռտուքները։ Նախ իմացաւ, որ Լ'Օմ կը կոչուէր նաեւ Մանտա, բայց իրական անունն էր Ժօզէֆ Փլենյէօր։ Ձերբակալու-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

Օր մը նորանցքին մէջ հանդիպեցայ իրենց ողորմելի հօտին, երբ մեղմաձայն կը խօսակցէին, եւ, չեմ գիտեր ինչո՛ւ, չարախնդաց հաճոյքը տուի ես ինծի՝ իրենց խօսք ուղղելու թրքերէն.

— Հանգիստ ճամբորդեցի՞ք, էֆէնտիներ, — հարցուցի։

Իրենց վատառողջ ճարպի մէջ ծանրաբեռն անբան աչքերը խոշոր բացած, իրարու նայեցան ու պատասխան չտուին։

— Ե՞րբ ճամբայ պիտի ելլէք, — շարունակեցի՝ առերեւութապէս անտարբեր կասկածին եւ մանաւանդ զահանդեալ սարսափին, որ ակներեւօրէն կը պատէր զիրենք։

Ու, իրենց խայծ մը նետելու մտքով, աւելցուցի.

— Ես Թուրքիոյ հպատակ եմ։

Բառ մը չարտասանեցին, բայց, իրարու ետեւէ, հալածական երէի պէս, իրենց սենեակը մտան խուճապով եւ դուռը փակեցին ամրօրէն։

Ամէն անգամ որ այս միջադէպը միտքս կուգայ, ներքին խնդուք մը կ'ողողէ զիս ցնծութեամբ։ Հիւպատոսները իրենք ալ մոռցած ըլլալու չեն անշուշտ թակա՛րդը, զոր իրենց լարեց ռուս գաղտնի ոստիկանութիւնը՝ Աստորիայի մէկ նորանցքին մէջ։

Նմանօրինակ ուրիշ խաղ մը պատմելու հաճոյքին չեմ կրնար դիմանալ այստեղ։

1920 Հոկտեմբերին, երկարամեայ բացակայութենէ մը յետոյ, Կովկասէն Պոլիս անցեր էի՝ Ֆրանսա գալու համար։ Առտու մը, Սկիւտարէն Կամուրջ կ'երթայի Շիրքէթի շոգենաւով։ Քովս նստած էր Թուրք մը, աւելի յատկանշական պիտի ըլլար ըսել «Տաճիկ» մը, անտարակոյս պետական պաշտօնեայ, կարճահասակ, թիկնեղ, աժգոյն, կլոր հոծ մօրուքով, մին անոնցմէ, որոնց համար մերինները կ'ըսեն թէ՝ «Թոյն կը վազէ երեսէն» եւ զոր Թուրքերը իրենք ալ կ'որակեն բառով մը, որ բնակարաններու ամէնէն անհրաժեշտ անկիւններէն մին կը նշանակէ։ Պէշիկթաշի բացերը, անցանք Դաշնակիցներու պատկառելի նաւատորմիղին առջեւէն, որմէ քիչ հեռու խարսխած էր հելլենական Աւերոֆ զրահաւորը, Յոյներուն փառքն ու պարծանքը։

Քովինիս դարձայ եւ ըսի, լրջութեամբ.

— Վա՛հ, վա՛հ, վա՛հ, ա՞ս ալ մի տեսնելու էինք։ Ես երկար տարիներէ ի վեր Կ. Պոլսէն բացակայ էի, նոր վերադարձած եմ, ու այս տեսարանը սիրտս կը ճմլէ։ Ինկիլիզներուն ըսելիք չկայ, ծովը իրենցն է, Ֆրանսացիներուն եւ Իտալացիներուն ալ հայտէ աչք գոցենք, բայց սա հելլենական տաշտը ի՞նչ գործ ունի այստեղ։

Թուրքերը, որ պէտք է ընդունիլ, հիւմիւրի ըմբռնումն եւ ոգին ունին, շատ զուարճալի սրամտութեամբ մը՝ թէքնէ (տաշտ) մակդիրը փակցուցած էին հելլէնական զրահաւորին։

Մարդը ձայն չհանեց, բայց ես շարունակեցի.

— Սիրտ պէտք է որ դիմանայ ասոր։ Հէյ վա՛խ, ո՞ւր մնաց Օսմանեան փառքը, սալթանաթը։ Այս օրերո՞ւն ալ պիտի հասնէինք։

Բառ մը չելաւ իր կղպուած շրթունքէն։ Բայց եթէ նայուածքով կարելի ըլլար մարդ մը սպաննել, տեղն ու տեղը շանթահար կ'իյնայի դիտապաստ։

Ժամանակ է, սակայն, Փեթրոկրատ վերադառնալու։

×

Անգլիա մտնելու արտօնութեան հարցը կրցայ յաջողութեամբ լուծել։

Ռուս բարեկամի մը միջոցաւ, որ կարեւոր պաշտօն մը ունէր Փեթրոկրատի անգլեւռուսական առեւտրական սենեակին մէջ եւ սերտ յարաբերութեամբ կապուած անգլիական դեսպան Սըր Ճորճ Պըքանանի, այս վերջինը բարի եղաւ ջերմ վկայական մը տալու ինծի, որուն մէջ կը յայտարարէր թէ՝ ես իրեն յանձնարարուած էի երբ ամէն կերպով պատուաւոր եւ վստահելի անձնաւորութիւն մը, որ Անգլիա կ'երթար զուտ առեւտրական գործերով, եւ անգլիական իշխանութիւններէն կը խնդրէր ինծի շնորհել աջակցութիւն եւ պաշտպանութիւն։

Այս յանձնարարականով զօտեպնդուած, անմիջապէս ճամբայ ելայ։ Պատերազմին ատեն, Ռուսաստանէն Անգլիա երթալը դիւրին գործ չէր։ Պոթնիոյ ծոցը, ուր գերմանական սուզանաւեր երեւան եկած եւ իրենց սարսափը սփռած էին, փակուած էր, այնպէս որ ինծի արդէն ծանօթ սովորական անցքը, Ապոյէ շոգենաւով Սթոքհոլմ, դադրած էր։ Հարկ էր երկաթուղիով երթալ նախ, երկու օրէն, Ֆինլանտայի հիւսիսային ծայրագոյն բնակավայրը, Թորնէօ, համանուն գետին բերանը, ուր կը սկսի Լափոնիայի տափաստաններուն սառնային ամայութիւնը։

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(2 – Շար·)

թեան հրամանագիրը արգիլուեց մը չոր – ւու սակայն։ Լ՛Օմի թաքստոցը անգտա – նելի կը մնար, մինչեւ որ մատնիչ մը դիւրացուց ոստիկաններուն գործը։ Պա – շարուեցաւ Լ՛Օմի բնակարանը, բայց ան յաջողեցաւ տանիքէ տանիք ցատկելով ա – զատել իր օձիքը եւ անյնիլ արտասահման։

Ամելի մէկ անգամէն կորսնցուցած էր իր երկու պաշտպանները, բայց հոգ չէր ըներ։ Մինչ Լեքա հիւանդանոցին մէջ կը պայքարէր մահուան դէմ, եւ Լ՛Օմ անձ – կութեամբ կը սպասէր սահմանէն անդին, Ոսկի Սաղաւարտ կը դառնար երգչուհի, փիկալի սրճարաններէն մէկուն մէջ։

Օր մը, Լը Փըթի Փարիզիէնի մէջ Լ՛Օմ կը կարդայ լուր մը, որ կը կատղեցնէ զինք։ Ըստ փարիզեան թերթին, Լեքա կը գտնուի ապաքինման շրջանի մը մէջ եւ, անմիջապէս որ դուրս գայ հիւանդանոց – ցէն, պիտի ամուսնանայ Ոսկի Սաղա – ւարտին հետ։

Լ՛Օմի հոգիին մէջ կ՛արթննայ գազանը, աւելի ճիշդը առիւծը։ Անսասաններուն թա – գաւորին պէս Լ՛Օմ բիրտ է ու վայրագ, բայց նաեւ վեհանձն։ Անկեղծ է ու պատ – ուախնդիր։ Եթէ աւելի խորամանկ ըլլար, պիտի հասկնար որ թերթին տուած լու – րերը գիտումնաւոր էին։ Ոստիկանութիւ – նը կ՛ուզէր որ ան յայտնուի ու ելլէ հրա – պարակ։ Եւ Լ՛Օմ միամտօրէն ինկաւ ծու – ղակին մէջ։ Վերադարձաւ Փարիզ ու ձեր – բակալուեցաւ Վենսէնի սրճարաններէն մէկուն մէջ։

Դատարանը խիստ միջոցներու դիմեց, որպէսզի Լ՛Օմ խօսի, տեղեկութիւններ տայ։ Ոստիկանապետը իրեն հասկցուց, որ զինք մատնողները եղած էին Լեքան եւ Ամելին։ Արդէն այնքանի պէտք չկար, որովհետեւ անոնց բուն դաւաճանութիւ – նը իրենց ամուսնութիւնն էր։ Լ՛Օմ բա – ցաւ տոպրակը եւ Ամելին ամբաստանեց իբրեւ պատճառը եւ մեղսակիցը իր չարա – գործութիւններուն։ Անմիջապէս կը ձեր – բակալեն Ամելին եւ Լեքան։ Ամելի դար – ձած էր «բարձրաստիճան» պերճանգին եւ իր յաճախորդներուն մէջ ունէր երեւելի մարդիկ։ Սպանացի կոմս մը 300.000 ոսկի առաջարկեց իբրեւ երաշխաւորութիւն, որպէսզի Ոսկի Սաղաւարտը չմնայ բանտ։

Բայց առեանին առջեւ երբ Լ՛Օմ եւ Ա – մելի դէմ դիմաց կուգան, մարդը կը մոռ – նայ իր դառնութիւնները եւ ետ կ՛առնէ ամբաստանութիւնները։ Դատաւորը դի – տել կուտայ, թէ այսպէս ընելով ան իր սիրուհին կը նետէ հակառակորդին գիր – կը։ Բայց Լ՛Օմ, որուն սէրը հասած էր ասպետական դագաթնակէտի մը, կը պա – տասխանէ հանդարտօրէն.

— Ի՞նչ կարեւորութիւն ունին այդ բո – լորը. կը բաւէ որ անգամ մըն ալ կրցայ տեսնել սիրուհիս։

Դատաւորը կ՛ուզէ հասկնալ կռիւին դրդապատճառը։

— Ես ու Քորսիքացին կռուեցանք, ո – րովհետեւ կը սիրէինք նոյն կինը, կը սի – րէինք հիւանդանալու չափ, չքնանալու չափ, մեռնելու չափ։ Պարոն դատախազ, դուք ձեր կեանքին ընթացքին չէ՞ք սի – րած կին մը, այս ձեւով։

Դատարանին նախագահը, որ մեղմա – ցուցիչ պարագաներ չատ կը տեսնէր այս թշուառականներու արարքներուն մէջ, չկրցաւ սակայն Լ՛Օմը փրկել ծայրագոյն պատիժէն. ընդհանուր դատախազը եւ երդուեալները չէին բաժներ անոր տե – սակէտները։ Ժօզէֆ Փլէնյէօր դատա – պարտուեցաւ ցկեանս թիապարտութեան եւ ղրկուեցաւ Գայէն։

Տասն մը ետք, Լեքա ձերբակալուեցաւ ու դատապարտուեցաւ ութ տարուան տաժանակիր աշխատանքի, կրկին Գայէ – նի թիարանը։ Յաջողեցաւ հոնկէ խոյս տալ բայց սպաննուեցաւ ոսկի փնտռող – ներու կողմէ, կոյս անտառներու մէջ։

Գալով հերոսուհիին, Ոսկի Սաղաւար – տին, ան շարունակեց իր սանձարձակ կեանքը, մինչ իր սիրահարները կը տըք – նէին թիարաններու մէջ։ Նոյնիսկ գտաւ յարմար ամուսին մը, բայց շարունակեց իր շնորհքները բաշխել ունեւոր յաճա – խորդներու։ Երբ սկսաւ տարիքը առնել, արժեզրկուեցաւ եւ փոխեց արհեստը, դարձաւ շրջուն վաճառորդուհի ու ապրե – ցաւ անձուկ կեանք մը վերյիշելով իր նախկին սխրագործութիւնները։ Իր մահ – կանացուն կնքեց 16 Ապրիլ 1933ին, 55 տարեկան հասակին մէջ, ու թաղուեցաւ Պաթինեոլի գերեզմանատունը։

Խաւարի ասպետներուն ամէնէն հա – մակրելին կը մնար Լ՛Օմը։ Թիարանի մէջ, ան չատ օգտակար եղաւ իր ընկերներուն։ Դարձաւ հիւանդապահ ու խնամեց իր հի – ւանդ ընկերները։ Լ՛Օմը ինկապէս որ իր անունը չէր գողցած, ան իսկական մարդ էր։ Քանի մը տարի ետք ներումի ար – ժանացաւ, բայց չուզեց լքել իր տառա – պանքի ընկերները, իր ազատ կամքով մնաց Գայէնի դժոխքին մէջ, ուր շարու – նակեց իր մարդասիրական գործը։ Հոն է որ կնքեց իր մահկանացուն։

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

ՔՆԱԲԵՐ ԴԵՂԵՐԸ

Քնաբեր դեղեր կ՛օգտագործեն հիւանդ – ները, իսկ երբեմն ալ առողջ, սակայն չափազանց յոգնած մարդիկ, երբ իրենց քունը կը փախի։ Ընդհանրապէս առանց դոհ կը մնան, քանի որ դեղին օգնու – թեամբ լաւ կը քնանան եւ կը վերագտնեն իրենց ֆիզիքական անդորրութիւնը։

Բաւական չատ է քնաբեր դեղերու թի – ւը։ Եւ այս պատճառով բժիշկները հնա – րաւորութիւն ունին համապատասխան քնաբերներ տալու իրենց հիւանդներուն։ Այսպէս, մէկուն քունը անկանոն է, յա – ճախ կ՛արթննայ, որով պէտք ունի կա – նոնաւոր հանգիստի. այս պարագային բժիշկը աղղու քնաբեր մը կուտայ՝ եօթը – ութ ժամուան քունի համար։ Ուրիշ մը ուշ կը պառկի քնանալու համար, բայց աչքերը չեն փակուիր, դժուար կը քնա – նայ։ Ասոր պարագային ալ անհրաժեշտ է միջին զօրութեամբ դեղ, որպէսզի դիւ – րութեամբ փակէ աչքերը։ Այս քնաբեր – ները 3–4 ժամուան ազդեցութիւն ունին։

Մարմնին համար կարեւոր են դեղերու տեսակները։ Օրինակ, քլորալ–հիտրատը թունաւոր է սիրտին համար, ուրիշ մը՝ կը գրգռէ թոքերը։ Կը հետեւի ուրեմն, թէ դեղերը պէտք է գործածել մեծ զգու – շութեամբ եւ խիստ սահմանափակ քանա – կութեամբ։ Քնաբեր դեղերը երբեմն կը տրուին այլ դեղերու հետ՝ մարմինը հան – դստացնելու կամ ցաւերը մեղմացնելու համար։ Մէկ խօսքով, այդ դեղերը միայն բժիշկներու խորհուրդով պէտք է գոր – ծածուին, այլապէս կը դառնան վնասա – բեր։

Դժբախտաբար չատեր ինքնագլուխ ձե – ւով կ՛օգտագործեն զանոնք։ Փաստերը ցոյց կուտան, որ կիները այրերէն աւելի չատ կ՛օգտագործեն քնաբեր դեղեր, եւ յաճախ ալ անտեղի կերպով։ Ասիկա վնա – սակար երեւոյթ է։ Արդարեւ, այդ դեղե – րուն առանձնայատկութիւններուն ծանօթ չեն մարդիկ, որով սխալ ենթադրութիւն – ներու կը դիմեն կարծելով թէ անվնաս դեղեր են անոնք։ Այդ դեղերը ամէնէն ա – ռաջ ճնշում կը բանեցնեն ուղեղին վրայ, որով, ձեւով մը, թմրեցուցիչի դեր կը կատարեն, ինչպէս եթերն ու քլորոֆորմը։ Ասկէ զատ, չատ յատկանիշերով անոնք նման են ալքոլին, ինչպէս գինին, որ սկզբնական շրջանին թեթեւակի կը թըմ – րեցնէ, իսկ այնուհետեւ (յատկապէս եր – կար գործածութեան պարագային) կը դառնայ սովորութիւն։

Քնաբեր փոշիներու չարաչահումը կը թուլցնէ մարմնին դիմադրականութիւնը զանազան վնասակար երեւոյթներու դէմ, ինչպէս, օրինակ, թունաւորումը։ Զայն չարաչահողը կը նիհարնայ, երբեմն անոր մարմնին վրայ երեւան կուգայ ցան, կ՛ու – նենայ քոր, գլխացաւ, մնայուն ան – քնութիւն, կրնան մէջտեղ գալ նոյնիսկ սպիտակ տենդի նշաններ։

Ահա քնաբեր դեղերու ծանր հետեւանք – ներէն մէկը։ Իր գործը սիրող, չարաչար աշխատող ճարտարապետ մը կ՛աշխատի ձերբազատուիլ մտատանջութիւններէ, ո – րոնք ծանր կը ճնշեն իր վրայ։ Քանի մը քնաբեր դեղ կ՛առնէ։ Նախ մէջտեղ կու – գայ անկանոն, բայց չատ վնասակար սո – վորութիւն մը։ Արդարեւ, ամէն դժուա – րութեան առթիւ, յոգնածութեան պա – րագային՝ կը գործածէ քնաբեր դեղ։ Հե – տեւանքը կ՛ըլլայ այն, որ 44 տարեկանին կը դառնայ հաշմանդամ։ Կ՛ապաքինի հո – գեբուժարանի մէջ եւ կը վերադառնայ գործի։ Երեք տարի ետք վերստին կը տարուի դեղամոլութեամբ։ Վերստին հի – ւանդանոց եւ բուժում։ Եթէ անգամ մը եւս դիմէ քնաբեր դեղերուն՝ հետեւանքը կ՛ըլլայ ծանր։

Հետեւաբար, զգոյշ եղէք քնաբեր դե – ղերէն։

Ե. Պ.

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՓՐՈՖ. ՏՕՆԱՊԵՏ ԼԻՒԼԷՃԵԱՆ

Դարձեալ Խարբերդէն, Եփրատ Քոլէճի մէկ քաղցրապտուղը եւ աւելի վերջ անոր կրթական երկարամեայ պաշտօնեան։

Ընթացաւարտ նաեւ Եէյլի համալսա – րանէն։

Խոհուն եւ խորաթափանց միտք մը, որ սէր ու պատկառանք կը ներշնչէր իր ա – շակերտներուն։

Կը դասաւանդէր կենսաբանութիւն, բը – նական գիտութիւններ, քրքրելով միշտ տարբերու թաքուն աշխարհը։

Նաեւ գրական խմոր, որ նախապատե – րազմեան շրջանի թերթերուն եւ Սփիւռ – քի հանդէսներուն մէջ պարտադրած է իր արժէքը, ընկերաբանական եւ տպաւորա – կան էջերով, որոնց բնաբանը կը կազմէ միշտ.

— Վե՛ր, միշտ աւելի վեր, լո՛յս աւելի լոյս։

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ աստղագէտ Տոքթ. Յա – կոբ Թէրզեան աստղագիտական աշխա – տանքներ կը կատարէ Բիւրականի մէջ, Ակադ. Վ. Համբարձումեանի հրաւէրով։ Աստղագէտը ծնած է Պոլիս 1927ին։ Ու – սումը ստացած է Կեդրոնականի մէջ, ապա՝ պետական համալսարանի մէջ։ 1952ին եղած է Պէզճեան վարժարանի տե – սուչ։ 1965ին Լիոնի համալսարանէն ըս – տացած է ուսողութեան տոքթորայի աս – տիճան՝ «յոյժ պատուաբեր» յիշատակու – թեամբ։ 1966 Յունիս 13ին, Մարսէյլի մօտ, Հօթ Փրովանս դիտարանին մէջ, ծիրկաթինի կեդրոնական մասին մէջ երե – ւան հանած է անծանօթ գնդաձեւ աստ – ղերու նոր կոյտ մը, որ կը կրէ «Թերզան 1» անունը։ 1967 Օգոստոս 7ին գտած է «Թերզան 2» կոչուած նոր աստղակոյտ մը։ 1967 Դեկտեմբեր 18ին, յայտնաբե – րած է «փոփոխական» նոր աստղեր։ Տքթ. Յ. Թէրզեան 1967ի վերջերը փոխ – տնօ – րէն նշանակուած է Սէն Ժընի Լավալի (Լիոն) աստղադիտարանին։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ մեռած է վաս – տակաւոր ուսուցիչ Փրոֆ. Յակոբ Ալոճ – եան, որ 1895էն ի վեր նուիրուած էր կըր – թական ասպարէզին, Պարտիզակէն մին – չեւ Թեսաղոնիկէ, Յունաստան։ Երկար տարիներ պաշտօնավարած է Թեսաղոնի – կէի (Սելանիկ) ամերիկեան Անաթոլիա քոլէճին մէջ, հասցնելով բազմաթիւ ա – շակերտներ։ Վարած է պաշտօններ ազ – գային, բարեսիրական կազմակերպու – թեանց մէջ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (50)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Է՛հ, այս բամբ տարօրինակ թուե – ցաւ քեզ այնպէս չէ՞, սակայն սիրելիս, մի կարծեր թէ ես ալ սէրը ճանչցած չեմ։ Այո, ճանչցայ, բայց չատ կանուխ կոր – սնցուցի զայն եւ այն առենէն ի վեր այլեւս ոչ մէկ տեղ չկրցի գտնել։ Շատ հարէմներու մէջ գտնուեցայ, երիտասարդ պէյեր ճանչցայ որոնք գիշերը չորս կին կը փոխէին, սակայն ճշմարիտ սէրը ոչ մէկ տեղ տեսայ... Հառաչներ լսեցի, համ – բոյրներ լսեցի... բայց այս ամէնուն մէջ ճշմարիտ սէր մը չգտայ, որ հառաչանքը ներդաշնակ երաժշտութեան մը կը նման – ցնէ... Ա՛խ, որքան կը փափաքիմ այս երաժշտութիւնը լսել, որքան կը փափա – քիմ զայն զգալ, որքան կը բաղձամ այս սիրտս բանալ եւ թողուլ որ անոր արձա – գանգը ծծէեւանոր ներդաշնակութեամբը լեցուի...

— Եկուր Այիշէ... աւելցուց խօսքը Չէրքէզուհիին ուղղելով, երիտասարդը տակաւին երկչոտ է եւ ծերուկ սեւամոր – թին կեանքի տառապանքները չի գիտեր որպէսզի անոր շնորհակալ ըլլայ որ զին – քը այսքան երջանիկ կ՛ընէ...

Սեւամորթին այս խօսքերուն վրայ Ա – յիշէ երիտասարդը գրկին մէջ առաւ, եւ զայն տախտին վրայ քաշեց, մինչ ծերուկ ներքինին ձեռքերը կուրծքին վրայ կը խաչաձեւէր եւ անոնց դիմացը նստած, երանելի ժպիտով մը այդ հեշտալից պատկերը կը դիտէր...

Ողորմելի արարածը այլեւս խրախու – գրկին մէջ տապլտկող այդ երկու մար – մինները չէր տեսներ։ Ակնարկը իր ան – ցեալին թանձր խաւը թափանցած էր եւ իր առջեւ Նուպիայի ատեղադարդ դի – շեր մը, ջրհորի մը եզերքը երկու գիրկ – ընդխառնուող սեւ մարմիններ կը տեսնէր։

Տարփանքի այս ծայրայեղութիւնը այդ դժբախտ արարածին առջեւ գերեզման մը կը բանար եւ կեանքի հեղնութիւնը կը ներկայացնէր։ Սեւ ուրուական մը...

Այդ երեքէն եւ ոչ մէկը պիտի կարենար այդ միջոցին սահած ժամերը հաշուել։

Որովհետեւ ժամանակը միայն երկու պարագաներու մէջ կարելի չէ հաշուել, այսինքն ներկայի երջանկութեան եւ ան – ցեալի յիշողութեան մէջ։ Առաջին պա – րագային կարծես թէ նիւթը ժամանակ – ւան դէմ վրէժ կը լուծէ եւ անոր ընչիչ առաւելութիւնը կ՛արհամարհէ։ Երկրորդ պարագային մէջ, հոգին անոր սառուցեալ թեւերուն մէջէն անվնաս դուրս կուգայ եւ զայն բանի տեղ չի դներ։

Եւ ասիկա արդարեւ ի նպաստ դժբախտ մարդուն համար եղած բնութեան մէկ բարեգործութիւնն է։ Եթէ ժամանակին ջնջիչ առաւելութիւնը չի կրնար յաղ – թել, գոնէ թոյնը ոսկեփայլ բաժակով մը կ՛առնէ։

Տիգրան ու Այիշէ իրարու ձեռքէ բռնած եւ քով քովի նստած, վառվռուն աչքե – րով, դիմացը նստող ներքինիին իրենց երջանկութիւնը կը յայտնէին, երբ յան – կարծ դարդախուցին կողմէ ննջասենեա – կին դուռը զարնուեցաւ եւ Ֆաթմէի սար – սափահար դէմքը երեւցաւ։

— Հանըմ էֆէնտի, ըսաւ պառաւը կըց – կտուր չեչտով մը, փաշային կող – մէ խալամը եկաւ եւ ուղեց արթնցած ըլ – լալնիդ հասկնալ։

Պառաւ սենեկապանուհիին այս խօսքին վրայ երեքին ալ տեղերնէն վեր ցատկե – ցին։

— Փաշան տակաւին հո՞ս է, հարցուց Սելիմ։

— Այո, Լալա պատասխանեց Ֆաթմէ։ Կ՛երեւայ թէ հանըմը տեսնել կ՛ուզէ։

Այիշէ վրդոված Տիգրանի ձեռքը սեղ – մեց։

— Տիգրան մի վախնար, ըսաւ Չէրքէզ – ուհին, սպասէ հագուստներդ շտկեմ։

— Հիմա ի՞նչ պիտի ընես, հարցուց Սելիմ Այիշէի։

— Զայն իբրեւ իմ սենեկապանուհիս փաշային պիտի ներկայացնեմ։

— Ոչ, հանըմ էֆէնտի, գոչեց Ֆաթմէ այլայլած, ասիկա մեծ անխոհեմութիւն մը պիտի ըլլայ, աւելի լաւ է զայն հոս տեղ մը պահենք։

— Այո, Ֆաթմէն իրաւունք ունի, ա – ւելցուց ներքինին։

— Տիգրան, ըսաւ Այիշէ երիտասար – դին դառնալով, փաշային ներկայանալու համարձակութիւնը ունի՞ս։

Երիտասարդը տժգունեցաւ, այսուհան – դերձ համարձակութիւնը չկորսնցուց։ Ծռեցաւ եւ հագուստին մէջէն ձեռքը տա – քին տարաւ, ուր Այիշէ մետաքսէ երկար գուլպայ մը հագցուցած էր։ Այդ գուլ – պային վերի մասին վրայ Տիգրան փոք – րիկ դաշոյն մը պահած էր։ Երիտասարդը հագուստին տակէն ձեռքովը այդ դա – շոյնին կոթը շօյեց եւ պատասխանելու պատրաստուեցաւ։

Սակայն պատասխանը բերանը մնաց։ Այլեւս ուշ էր։

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Տէր-Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Տէր-Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Տէր-Գալուստեան (Շաւիլ), Տէր եւ Տիկին Կապի Մահիկեան, Վարչ. Տէր-Վարդանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գամէր Տէր-Վարդանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի 26 Սեպտ. Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայոց եկեղեցւոյ մէջ յետ պատարագի, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ խնամիին՝

ԺԻՐԱՅՐ ՏԷՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պէյրութէն Սերժ Ռափայէլի Սարգիս-եան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Ալպէր, ծնած Հայաստան, Արթիքի շրջան Հարիճ գիւղը 1923ին: Կը կարծուի թէ Մարսէյլ կը գտնուի եւ կօշկակարութեամբ կը զբաղի: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել Պէյրութի Հայոց Առաջնորդարանը:

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Մանուկ Քաչանեան կը նուիրեն 50 ֆր. Փարիզի Հայ Մշ. Տան, 50 ֆր. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն):

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Varoujean

Choix de poèmes 10 F.

•

Tcharentz

Choix de poèmes 6 F.
Traduction de
LUC-ANDRE MARCEL
avec la collaboration de
G. Poladian

•

ՁՐՈՅՑ

(Դ. հատոր) Կ. ՓՈԼԱՏԵԱՆ
Գին՝ 8 Ֆր.

•

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ.

•

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ.

դիմել՝
G. Poladian
53, Av. de St. Julien
13 - Marseille (12e)
FRANCE

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը իր վերամուտի առաջին «Սիւրփրիզ-փարթին» կուտայ Հոկտեմբեր 2ին, Շաբաթ երեկոյ:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

26 Սեպտ. Կիրակի օր, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Առնուվիլի համանուն եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւն:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Այս առթիւ Սերովբէ Արք. Դպրութեան աստիճան պիտի շնորհէ Յովակիմ Թօսունեանի եւ Օննիկ Ժամկոչեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ բարերարներու ննջեցելոց յիշատակին:

Կը հրաւիրուին գիւղին, Անկէնի, Սեվրանի, Սարսէլի եւ Կուսէնվիլի հաւատացեալ ժողովուրդը: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9,15, պատարագ 10,30:

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Surprise-Party de la Rentrée

կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի Փարիզի Ահարոնեան խումբին կողմէ

Շաբաթ, Սեպտ. 25, ժամը 19,30էն մինչեւ առաւօտ

Samedi, 25 Sept. de 19 h. 30 à l'aube Pavillon Arménien de la Cité Universitaire

57, Bd. Jourdan, PARIS, Métros : Porte d'Orléans ou Cité Universitaire.

ENTREE 5 FRS.

AMBIANCE BAR BUFFET

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Զուարթ Անդրիկի Քայեան ծնած 1912ին շուրջ, Բայբուրդի Քարեւրակ գիւղը կը փնտռէ իր մայրը՝ Իսկուհի Պետիկեանը, քոյրը՝ Փայանէ (որու հետ երկուորեակ է), եղբայրը, մօրաքոյրը, որոնք Ֆրանսա կ'ապրին: Մօրեղբայրը մինչեւ 1957 ապրած է Պաթում, անունը՝ Աւետիս է ապա մեկնած է: Կը փնտռէ հօրեղբայրները՝ Արամ, Միհրան եւ Տիգրան:

Զուարթ ներկայիս կ'ապրի Երեւան, Թումանցեաններու 5րդ նրբանցք, 6րդ չէնք, թիւ 65 բնակարան եւ մականունն է՝ Շահինեան:

BNP

A votre service
tous les services de la

banque nationale de Paris

présente dans le monde entier

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ գտնուող հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին՝ Կիրակի, 19 Սեպտեմբերին եւ Հինգշաբթի, 23 Սեպտեմբերին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր ժամը 9,30էն մինչեւ 12:

Ալֆորվիլի մէջ՝ Էքոլ Փրիմէր Ժորժ Լափիէռ, ռիւ տը Շուազի, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ՝ Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31-33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Ժանթիյիի մէջ, 22 ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Հինգշաբթի օրեր, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Շաւիլի մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4, ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պանեօ - Քաշանի մէջ, Պանեէօյի քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լոռ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5:

Որոշուած է նաեւ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հաստատել Հինգշաբթիօրեայ դասընթացք մը: Անոնք որոնք կը փափաքին ուղարկել իրենց զաւակները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյս դիւանին, ըստ այնմ կարգադրութիւններ ընելու համար:

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որ պէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները:

ԴԻՒԱՆ

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆԴ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)
Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԾԱՆՕԹ ՀՈԳԻՆԵՐ, *Պատմուածքներ*, Յակոբ Կարապենց, *լաթակազմ*	20 ֆր.
ԱՆՁԻՆՔ ՆՈՒԻՐԵԱԼՔ, Ս. Վրացեան, *Պէյրութ*, *լաթակազմ*	10 ֆր.
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՃԻՊԷՅԼԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻ. *լաթակազմ*	20 ֆր.
ՀԱԶԱՐՈՒՄԷԿ ԲԱՌ ՈՒ ԲԱՆ ՀԱՅՈՑ ԽՕՍԻՑ ԲԱՐԲԱՌԻ, Տ. Ֆրունճեան	20 ֆր.
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ, Յովհ. Գազանճեան	10 ֆր.

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԳՐՔԵՐՈՒ
Առաքման ծախքը գնողին վրայ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ 50 ֆր.	
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը 0,50	LE NUMÉRO 0,50 F.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
23
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI
23 SEPTEMBRE
1971

47րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 12222

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.222

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՆՈՐ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի մէջ դպրոցները բացուած են աւելի կանուխ, Սեպտեմբեր 1ին, — ինչպէս երբեմն մեր ծննդավայրերուն մէջ:

Սովետական Հայաստան իր Սեպտեմբեր 1ի թիւին մէջ կը գրէ.

«Այսօրուայ դպրոցական զանգին սպասել են քաղաքում ու գիւղում ապրող շատ ու շատ տղաներ ու աղջիկներ, որոնք ամառուայ ամիսներին հանգստացել են, կազդուրուել եւ այժմ թարմ ուժերով, ուրախ ու երջանիկ մտնում են դպրոց»:

Ըստ իր հրատարակած տեղեկութեանց, Հայաստանի «հանրակրթական դպրոցներում» կ'ուսանին 648.000 երախաներ: Միայն Երեւանի քաղաքին մէջ առաջին անգամ դպրոց կը մտնեն 17.000 փոքրիկներ: Վաթսուն պրոֆեսիոնալ-տեխնիկական ուսումնարաններու մէջ մասնագիտական կրթութիւն կը ստանան 30.000 պատանիներ ու աղջիկներ: Շուրջ 100.000 երիտասարդներ, 300 մասնագիտութիւններու գծով, իրենց ուսումը կը շարունակեն բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական ուսումնական հաստատութիւններու մէջ:

Միջնակարգ դպրոցներու թիւը աւելցեր է 31ով: Բարձրագոյն Ուսումնական Հաստատութիւններու (Բուհ) մէջ կազմակերպուած են նոր «ֆակուլտետ»ներ ու բաժիններ: Երեւանի, Կիրովականի, Իջեւանի եւ Արմաւիրի մէջ բացուած են նոր «տեխնիկում»ներ, ուր շատ երիտասարդներ առաջին անգամ է, որ մասնագիտական կրթութիւն կը ստանան: Կառուցուած են եւ կառուցուելու վրայ են 38.000 աշակերտական տեղով դպրոցական նոր շէնքեր: Միջնակարգ դպրոցի նիւթական «բազա»ն հարստացեր է 300 հազար ռուբլիով:

Համաձայն Համայնավար կուսակցութեան 24րդ համագումարի որոշման, նոր հնգամեակի ընթացքին զարկ պիտի տրուի կրթութեան եւ 1975ին մօտաւորապէս մէկուկէս անգամ պիտի աւելնայ միջնակարգ վարժարաններու թիւը:

Կուսակցական մարմիններուն վրայ պարտականութիւն կը դրուի հսկել, որ բոլոր երախաները դպրոց մտնեն, դասերը ակտիւ բնականոն կերպով եւ ութամեակը աւարտած շրջանաւարտներն իրենց ուսումը շարունակեն միջնակարգ վարժարաններու մէջ:

Խորհրդային Հայաստանի պաշտօնաթերթը ուրախութեամբ արձանագրելէ ետք այս յուսադրիչ տեղեկութիւնները, չի քաշուիր յայտնելէ նաեւ իր դժգոհութիւնը: Այսպէս, կը գրէ որ «Առաջուայ նման հանրակրթական դպրոցներում որպէս լուրջ թերութիւն մնում է մեծ թւով երկտարեցիների առկայութիւնը: Երկտարեցիութիւնը չարիք է դպրոցի առջեւ կանգնած խնդիրների կատարման ճանապարհին»:

Կը կարծենք թէ մեր աշխարհաբարով «երկտարեցի» կը նշանակէ դասարան կրկնող: Ուրեմն աշակերտները լրջօրէն չեն աշխատիր եւ տարեվերջի քննութեանց մէջ չյաջողելով դասարան չեն փոխեր:

«Սով. Հայաստան» իրաւացի գայրոյթը կը յայտնէ, երբ կը գրէ.

«Չի կարելի ներել, օրինակ, որ միայն Երեւանի դպրոցներում կան մօտ 7000 երկտարեցիներ: Զնայած նման վիճակին, երկտարեցիութիւնը վերացնելու համար Հանրապետութիւնում, ինչպէս հարկն է, չեն մոբիլիզացւում մանկավարժական կոլեկտիվների ուժերը»:

Ուսուցիչներու պարտականութեան եւ պատասխանատուութեան մասին հոդեչահ կարգ մը խօսքերէ վերջ, պաշտօնաթերթը կը շեշտէ, որ «շատ կարեւոր է դպրոցականների, ուսանող երիտասարդութեան կոմունիստական աշխարհայեացքի ձեւաւորումը եւ նրանց մարքսիստ - լենինիզմի գաղափարներով դաստիարակումը»:

Ատոր համար կան բոլոր պայմանները ամէն կարգի դպրոցներու մէջ: Մանկավարժական եւ դասախօսական «կոլեկտիվ»ները, կոմերիտական եւ պիոներական կազմակերպութիւններն այդ հարցին մէջ պէտք է ըլլան «կուսակցութեան հաւատարիմ օգնականները»:

Աշակերտներու գաղափարական դաստիարակութիւնը ուժեղացնելու համար ուսուցիչները աշակերտներու «գիտակցութեան պէտք է հասցնեն», ըստ տարիքի, մատչելի ձեւերով, կուսակցութեան 24րդ համագումարի որոշումներն ու նիւթերը:

Խիստ կարեւոր խնդիր մըն է նաեւ դպրոցականները «գիտակցական կարգապահութեան» վարժեցնելը: Աշակերտներու «կոմունիստական դաստիարակութեան» գործին մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ նաեւ «հայրենասիրութեան դաստիարակումը»: Պաշտօնաթերթը կը խօսի ո՛չ թէ հայկական, ազգային, այլ խորհրդային հայրենասիրութեան մասին:

Ս. Հայաստանի նոյն թիւին մէջ յօդուածագիր մը կը գրէ թէ նոր ուսումնական տարեշրջանին Հայաստանի մէջ «գործելու է» 1342 դպրոց, 759ը միջնակարգ: Աշակերտներու ընդհանուր թիւը կ'անցնի 624.000ը: Բաց աստի 25.000 բանուոր - երիտասարդներ կ'ուսանին երկոյեան (հերթափոխային) եւ հեռակայ դպրոցներու մէջ: Սեպտ. 1ին դասասենեակները մտեր են մօտ 70 հազար առաջին դասարանցիներ: 1,3 միլիոն ռուբլի յատկացուած է «ուսումնադիտողական պարագա (?), լաբորատորի սարքաւորում եւ տնտեսական գոյք ձեռք բերելու համար: «Շարք են մտել սպորտային բազաներ, խաղահրապարակներ»: Ուսուցիչներու ընդհանուր թիւն է 85.000: Ստեղծուեր է դասագրքերու գրադարանային ֆոնտ, ուրտեղ արդէն «մուտքագրուել» է աւելի քան կէս միլիոն դասագիրք:

Ուրախալի երեւոյթ է արձանագրել, որ դպրոց յաճախողները կը կազմեն Հայաստանի բնակչութեան աւելի քան մէկ քառորդը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԻՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑՆԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ՓԵՔԻՆԻ ՄԷՋ

Աշխարհի ուշադրութիւնը կեդրոնացաւ Չինաստանի վրայ, երբ Աժանս Ֆրանս-Փրէսի Փեքինի թղթակիցը հաղորդեց, թէ շատ հաւանական է, որ Հոկտեմբեր մէկի աւանդական տողանցքը տեղի չունենայ այս տարի: Չորեքշաբթի օր արդէն իսկ կը հաստատուէր այս լուրը:

Հոկտեմբեր մէկի տողանցքը կանոնաւոր կերպով տեղի կ'ունենար երկու տասնամեակներէ ի վեր, որու ընթացքին Մաօ միշտ ներկայ կը գտնուէր: Ծշդենք, 1949 Հոկտեմբեր մէկին էր, որ Մաօ Փեքինի մէջ Չինաստանի Հանրապետութիւնը հռչակեց: Այդ թուականէն ասդին Չինաստանի ամէնէն մեծ տօնը կը նկատուէր:

Մամուլի թղթակիցներ նկատած էին վերջին շաբթուն, որ ջնջուած էին տողանցքին նախապատրաստական աշխատանքները, որոնք սկսած էին Օգոստոսի վերջը:

Միւս կողմէ նկատած են նաեւ, որ Փեքինի հրապարակներէն հանուած են Մաօյի նկարները, ինչ որ յատկանշական երեւոյթ մը կը նկատուի դէտերու կողմէ:

Առջի օր Ուաշինկթըն Փոսթի Հոնկ - Քոնկի թղթակիցը, իր կարգին, կը հաղորդէր, թէ անցեալ շաբաթ երեք օր (Երկուշաբթիէն Չորեքշաբթի) ոչ մէկ օդային սպասարկութիւն կատարուած է Չինաստանի մէջ: Օդանաւերու թռիչքները, զինուորական թէ ճամբորդատար, բոլորովին կեցած են այդ երեք օրերուն:

Ուաշինկթըն Փոսթ թերթը նկատել կու տար այս առթիւ, թէ անցեալին միայն երկու անգամ եւ այն ալ քանի մը ժամուան համար նման միջոցառում մը ձեռք առնուած էր: Երկու անգամուն ալ կարեւոր խռովարձութիւններ արձանագրուած էին երկրին մէջ:

Իրաց այս կացութեան մէջ ենթադրութիւններ կը կատարեն դէտերն ու մամուլի թղթակիցները: Իբրեւ քաղաքական խռովարձութիւն նկատել կուտան անոնք, թէ ժողովրդական Ազգային ժողովը ի մօտոյ նիստ պիտի գումարէ: Հաւանական է, որ անկէ առաջ գումարուի նաեւ կեդրոնական կոմիտէի լիակատար նիստը, երրորդը 1969 Ապրիլէն ցայսօր:

Ենթադրութիւններէն մէկն այն է, որ կարեւոր փոփոխութիւններ պիտի կատարուին Չինաստանի ղեկավար շրջանակներու մէջ: Փեքին - Ուաշինկթըն մերձեցումը նոր կացութիւն ստեղծած է: Ղեկավարութեան մէջ կրնան գտնուիլ այնպիսիներ, որոնք դէմ եղած ըլլան այդ քաղաքականութեան: Կրնայ ըլլալ նաեւ, որ նոր քաղաքականութիւնը վարելու կանչուին նոր դէմքեր, առնուազն այնպիսիներ, որոնք համաձայն են Փեքին - Ուաշինկթըն մերձեցման:

Երրորդ վարկածը այն է, որ Նիքսըն օգտուելով իր Ալասքա այցելութենէն Սեպտեմբերին, ուր պիտի տեսակցի Ճափոնի կայսեր հետ, այցելութիւն մը կատարէ Չինաստան:

Վերջապէս կը խօսուի Մաօյի հիւանդութեան եւ, նոյնիսկ, մահուան մասին, անշուշտ միշտ ենթադրաբար:

Ծշդենք, որ Մաօ 78 տարեկան է: Այս կապակցութեամբ նկատել կը տրուի, թէ սրտի մասնագէտ երկու ամերիկացի բժիշկներ կը գտնուին ներկայիս Փեքին, թէեւ այս վերջինները մաս կը կազմեն Չինաստան այցելելու հրաւիրուած խումբի մը:

× Ֆրանսական ձայնասփիւռի Փեքինի թղթակիցը կը հաղորդէր թէ պաշտօնական շրջանակներու բացատրութեանց համաձայն, Հոկտ. մէկի տողանցքն ու ցոյցերը ջնջուած են որպէսզի անոնց տարբեր ձեւ տրուի յետ այսօրիկ: Աւելորդ է ըսել թէ ոչ ոք կը համոզուի այս բացատրութեամբ բայց պարզ է որ այս տարի միայն փոքր հաւաքոյթներ տեղի պիտի ունենան պարտէզներու մէջ:

Փարիզի Համայնավար պաշտօնաթերթը՝ Իւմանիթէ արձագանգ հանդիսանալով Ա. Էֆ. Փէ.ի այս լուրերուն, կ'աւելցնէ իր կողմէ թէ մեկնելով այս տեղեկութիւններէն, զորս ոչ մէկ բան կը հաստատէ, արեւմտեան գործակալութիւնները ամէն տեսակ վարկածներ առաջ կը քշեն, ինչ որ հասարակ շահագործում է, ի չգոյէ պաշտօնական լուրերու:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼ Երկուշաբթի օր տօնեց իր նոր տարին (5732) բաւական լարուած մթնոլորտի մը մէջ: Ռոշ Հաշանան սկիզբն է նաեւ տասնօրեայ ապաշխարանքի շրջանի մը որ կը վերջանայ Եոմ Քիփուրով (Մեծ-ներում):

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՄՓԻՏՈՒ Պարսկաստան պիտի չերթայ 2500ամեակի հանդիսութեանց ներկայ ըլլալու ինչպէս յայտարարուած էր նախապէս: Այս որոշումը տրուած է, որովհետեւ Անգլիա, Ամերիկա, Խորհ. Միութիւնն ալ ներկայացուցիչներ պիտի ղրկեն եւ ոչ Պետութեանց ղեկավարները:

ՔԼԷՐՎՈՅԻ բանտին ողբերգութիւնը եղերական վախճան մը ունեցաւ Չորեքշաբթի առտու ժամը 4ին: Ծանօթ է որ երկու աւազակներ քաշուած են հիւանդանոցի բաժինը երկու պատանդներով՝ մէկը՝ հիւանդապահուհի, միւսն ալ պահակ մը: Կը պահանջէին ազատութիւն, դրամ եւ զէնք: Իշխանութիւնները տեղի չտուին եւ Չորեքշաբթի վաղ առաւօտեան մինչ զինեալ ուժեր յարձակում կը կատարէին, աւազակները կը սպաննէին երկու պատանդները:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ լիսէներու եւ երկրորդական վարժարաններու ուսուցիչներու գործադուլը պիտի շարունակուի նաեւ գալ շաբթու: 38էն 75 առ հարիւր է մասնակցողներու համեմատութիւնը:

ՔԱՆԱՏԱ պաշտօնապէս հրաւիրած է Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը: Այս ձեւով Տը Կոլի «կեցցէ՛ ազատ Քէպէքը»էն չորս տարի ետք, երկու երկիրներ հաշտարար ճամբայ մը կը բռնեն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ծերակոյտը 12ի դէմ 134 ձայնով (եւ մէկ ձեռնպահ) քուէարկեց բարեփոխուած Սահմանադրութիւնը, որ արդէն վաւերացուած էր Ազգ. ժողովին կողմէ:

ՆԻՔՈՍԻՈՅ մէկ թերթը կը պնդէ որ Զօր. Ղրիվաս սպաննուած է Մակարիոսի ծայրայեղ կողմնակիցներուն կողմէ: Ուրիշներ կը շեշտեն թէ 73 տարեկան զինուորականը կղզին մէկ անկիւնը պահուըտած է ուր ծրագիր կը մշակէ տապալելու համար Մակարիոսը: Ամէն պարագայի ապահով է որ Զօր. Ղրիվաս որ գաղտնի մտած էր Կիպրոս, իր թաքըստոցէն դուրս չէ ելած:

ԲՐԵԺՆԵՒ Պելկրատ ժամանեց Չորեքշաբթի: Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան քարտուղարը Եուկոսլաւիա կը մնայ մինչեւ Սեպտեմբեր 25: Այցելութեան նախօրէին Եուկոսլաւիոյ Ընկերվարական Դաշնակցութիւնը կոչ ուղղեց ժողովուրդին ջերմ ընդունելութիւն վերապահել Բրեժնեւի: Այս այցելութիւնը կը ձգտի զարգացնել երկու երկիրներու յարաբերութիւնը եւ համագործակցութիւնը՝ հիմնուելով «երկուստեք յարգանքի եւ հաւասար իրաւասութեան» սկզբունքին վրայ, կը շեշտէ Ընկերվարական Դաշնակցութեան հաղորդագրութիւնը: Խորհրդային մամուլի մեկնաբանութեամբ՝ Բրեժնեւի այցելութիւնը «թուական մը պիտի ըլլայ խորհրդային - եուկոսլաւ յարաբերութիւններուն մէջ»:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ օդուժը առջի օր երկու հարիւր ռմբակոծում կատարեց Հիւսիս. Վիէթնամի հակօդային կայաններու վրայ: 1968էն ցայսօր առաջին անգամն է, որ այսքան մեծ տարողութեամբ ռմբակոծում կը կատարուի մինչեւ 50 քիլմ. ներս Հիւսիս. Վիէթնամի մէջ:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Պետական Դրամատունը (Պունտըսպանք) ըստիպուեցաւ «միջամտել» առջի օր, դօլարին կենալու համար, անգամ մը եւս, տոլարին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

Ա.

1971–72ի ուսումնական տարեշրջանը սկսաւ Սեպտեմբեր 1ին:

Պերճախօս են աշակերտութեան թիւերը: Այսպէս, հանրակրթարաններու մէջ ուսման կը հետեւին 643.000 աշակերտներ (*), 30.000 պատանիներ եւ պարմանուհիներ իրենց մասնագիտական կրթութիւնը կը ստանան 60 թեքնիք – մասնագիտական ուսումնարաններու, իսկ մօտաւորապէս 100.000 երիտասարդներ ալ 300 մասնագիտութիւններու կը հետեւին բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական ուսումնարաններու մէջ: Աւելցնենք, որ միայն Երեւանի մէջ 17.000 փոքրիկներ առաջին անգամ ըլլալով մուտք կը գործեն դպրոց:

Պարզ կը դառնայ, հետեւաբար, որ պետական մարմիններուն գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկն է դպրոցական ցանցին ընդլայնումը եւ գիտական նոր ճիւղերու հաստատումը կրթարաններու մէջ: Նկատելի է, որ 1975ին միջնակարգ ուսում ջամբող կրթարաններու թիւը պէտք է ընդլայնի մէկուկէս անգամ:

Վերջին հնգամեակին կառուցուեցաւ 285 դպրոցական շէնք, որու շնորհիւ կարելի դարձաւ կարգ մը շրջաններու մէջ վերջ տալ երկհերթ դասաւանդութեան դրութեան:

Ներկայիս կառուցուած կամ կառուցման ճամբուն մէջ են 38.000 աշակերտատեղով դպրոցական նոր շէնքեր: Ներկայ հնգամեակին, որ վերջ կը գտնէ 1975ին, Լուսաւորութեան Նախարարութիւնը իր միջոցներով պիտի աւարտէ շինութիւնը 122 դպրոցներու, իսկ հաւաքական տնտեսութիւնները, այսինքն՝ կոլտնտեսութիւնները՝ պիտի շինեն 38 շէնք:

Այսուհանդերձ կը հաստատուի, որ դպրոցաշինութեան ծրագիրը դանդաղ կ'իրագործուի: Այսպէս, վերջին վեց ամսուան ծրագիրը (Յունուարէն Յուլիս), ինչպէս կը վկայէր «Սով. Հայաստան» Յուլիս 27ի իր թիւով, իրագործուած է 88 տոկոսով:

Ուսումնական ցաւոտ հարցերէն մէկը կը մնայ մի՛շտ այսպէս կոչուած երկտաբեցիութիւնը, այլ խօսքով՝ աշակերտներու դասարան կրկնելու խնդիրը: 1970–1971ի տարեշրջանի համար ամբողջական թիւեր չեն ներկայացուած ցարդ: Սակայն նախորդ ուսումնական տարեշրջանի ընդհանուր, եւ վերջին շրջանի մասնակի թիւերը կը հաստատեն, թէ թերութիւնը մեծ է այս մարզին մէջ: 1968–69ի ուսումնական տարեշրջանին իրենց դասարանը կրկնած էին 34.244 աշակերտներ, ինչ որ կը ներկայացնէր 5,9 տոկոսը դպրոց յաճախողներու թիւին: Խօսելով միայն Երեւանի դպրոցներու մասին, որոնց թիւը 161 էր մինչեւ վերամուտ, անոնց 156.289 աշակերտներէն 7049ը մնացած է նոյն դասարանը: Ինչ կը վերաբերի Լենինականին՝ դասարան կրկնողներու թիւը 1619 է:

Կը հետեւի ուրեմն թէ գոհացուցիչ չէ ուսման յառաջդիմութեան թափը: Օգոստոսի ուսուցչական խորհրդակցական ժողովին նկատուեցաւ, որ Լենինականի դպրոցներուն 90,6 տոկոսը «դեռ եւս ցածր առաջադիմութիւն» ունի («Սով. Հայաստան» 29 Օգոստոս), իսկ Երեւանի դպրոցներուն յառաջդիմութեան տոկոսը, վերջին եռամսեայի տուեալներու համաձայն, եղած է 88,3 տոկոս: Աւելցնենք, որ ինչպէս նկատել կուտան հարցին ծանօթ կրթական մշակներ, Երեւանի դպրոցներու յառաջդիմութիւնը կը շարունակէ ետ մնալ ո՛չ միայն Հայաստանի, այլեւ Խորհ. Միութեան բազմաթիւ քաղաքներու միջինէն, ինչպէս, օրինակ, Մոսկուա, Լենինկրատ, Քիեւ, Ռիկա, Թալին: «Այս հանգամանքը պէտք է լրջօրէն անհանգստացնի մայրաքաղաքի ժողկրթութեան աշխատողներին», նկատել կուտայ Երեւանի Ժողովրդ. Կրթութեան բաժնի վարիչը Ռ. Դալլաքեան, «Սով. Հայաստան»ի Օգոստոս 27ի թիւին մէջ:

Պատկան մարմիններուն լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ ո՛չ միայն հազարաւոր աշակերտներու ցած յառաջդիմութեան հանգամանքը, այլեւ այն, «որ ընդհանուր առմամբ դեռեւս ցածր է սովորողների գիտելիքների մակարդակը եւ այն չի համապատասխանում կեանքի առաջադրած պահանջներին» (անդ): Թիւերը ցայտուն են: Այսպէս, Երեւանի պարզային վերջին եռամսեային 6699 աշակերտներ անբաւարար թուանշան ստացած են հայերէն լեզուի, 644ը՝ ռուսերէնի, 4300ը՝ թուաբանութեան, 5.913ը՝ հանրահաշիւի, 3015ը՝ բնագիտութեան, 4928ը՝ երկրաչափութեան մէջ:

Նախակրթարաններու աշակերտութեան կէսը կը յաճախէ գիւղական դպրոց: Անոնց ուսման եւ դաստիարակութեան աշխատանքով զբաղած են աւելի քան 17.000 ուսուցիչներ (2000ը ապահովուեցաւ այս ուսումնական տարեշրջանին), որոնց 8500ը ունի բարձրագոյն կրթութիւն: Այսուհանդերձ, ինչպէս նկատել կուտայ «Սով. Հայաստան» (15 Սեպտ..) «գիւղում միջնակարգ կրթութեան մակարդակը համեմատաբար ցածր է, իսկ դպրոցների նիւթական բազան միանգամայն անբաւարար է»:

Ուսուցիչներու օգոստոսեան խորհրդակցութիւններուն ընթացքին զեկուցողներ եւ խորհրդակիցներ նկատել տուին, թէ բարձր դասարաններու մէջ ուսման յառաջդիմութիւնը խիստ ցած է, «4» եւ «5» գնահատականներով սովորողների թիւը չնչին տոկոս է կազմում» («Սով. Հայաստան» Օգոստոս 25): «Մասսայական դպրոցներում յատկապէս ցածր է մաթեմատիկայի, ֆիզիկայի, քիմիայի, լեզուների դասաւանդման որակը: Աղքատ է սովորողների գրաւոր եւ բանաւոր խօսքը, թոյլ է տրամաբանելու, ինքնուրոյն մտածելու կարողութիւնը» («Սով. Հայաստան», Օգոստ. 29):

Ծչղենք, որ Խորհ. Միութեան 1970ի վիճակագրութիւնը եթէ մէկ կողմէ կը հաստատէր Հայաստանի բարձր դիրքը կրթական մարզի մէջ (3րդը 15 Հանրապետութիւններուն մէջ) միւս կողմէ ցոյց կուտար, որ ան վերջինթեր (վերջինը՝ Ազրբէջան) դիրքի վրայ կը գտնուի ուսման յառաջդիմութեան տեսակէտով:

Իրաց այս կացութեան պատճառները մէկէ աւելի են: Նախ կայ ուսուցման որակը: Առաջին առթիւ նկատելի է, որ կրթական մշակներու զգալի մասը դասը կը վարէ հին, ձանձրանալի, անարդիւնաւէտ ձեւերով եւ եղանակով: «Նման վիճակը պէտք է բացատրել ուսուցչութեան մի զգալի մասի դասաւանդման ցածր մակարդակով» («Սով. Հայաստան» Օգոստոս 27): Մասնագէտ ուսուցիչներու պակասն ալ իր անդրադարձը կ'ունենայ: Արդարեւ, հակառակ մասնագէտ դասախօսներու թիւի յաւելման (ներկայ ուսումնական տարեշրջանին աւելի քան 2000), անոնց պահանջը օր աւուր կը մեծնայ աշակերտութեան թիւին յաւելումին հետեւանքով:

Ներկայացնենք բուհերու (բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններ) ուսուցչական կազմին պատկերը: 1961ին՝ 1488 դասախօս կար ուսումնական հաստատութիւններու մէջ, իսկ այժմ այդ թիւը բարձրացած է 3800ի: Միւս կողմէ, սակայն, ուսանողութեան թիւը այդ տասնամեակին 2,5 անգամ աւելցած է, որով «ուսանողութեան աճի արագ տեմպերին համապատասխան վերջին տարիներին չի աճել նաեւ գիտական աստիճաններ ունեցող դասախօսների թիւը» («Սով. Հայաստան», Յունուար 26):

«Սով. Հայաստան» Յունուար 16ի իր խմբագրականով կը շեշտէր, թէ «Չի կարելի նորմալ համարել այն երեւոյթը, երբ միջնակարգ մասնագիտական ուսումնական հաստատութիւնների 3440 ուսուցիչներից մօտ 1200ն աշխատում են համատեղութեան կարգով: Ինչո՞ւ է այդպէս, որովհետեւ մասնագէտ ուսուցիչների խիստ պակաս է զգացւում»:

Յատկապէս գիւղական դպրոցներու մէջ որակաւոր ուսուցիչներու մեծ պահանջ կայ: Այսպէս, օրինակ, «մաթեմատիկայի 580 մասնագէտի փոխարէն աշխատանքի է ուղարկուել 340ը» («Սով. Հայաստան» Օգոստ. 13): Կը պակսին յատկապէս հայերէնի եւ օտար լեզուներու, թուաբանութեան, բնագիտութեան, քիմիաբանութեան, կենսաբանութեան ուսուցիչներ:

Հիմնական թերութիւն մըն է նաեւ «դաստիարակչական աշխատանքի եւ մանկավարժական աշխատանքի թոյլ դրուածքը, որի հետեւանքով աշակերտները ձեռք չեն բերում անհրաժեշտ գիտելիքներ», ինչպէս նկատել կուտար Վ. Համբարձումեան Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան 25րդ համագումարին:

Բայց այս մասին՝ յաջորդիւ:

Ժ. Մ.

(*) «Սով. Հայաստան» (Սեպտեմբեր 1) 643.000 կը ներկայացնէ նախակրթարաններ յաճախող աշակերտութեան թիւը, մինչդեռ « Հայրենիքի Ձայն » (Սեպտեմբեր 1), աշակերտներու թիւ կը ներկայացնէ 667.400:

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

«ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՌՈՏՈՍԹՈՅԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ»

(1606–1922)

(Հեղինակ՝ ՍԱՐԳԻՍ Գ. ՓԱՉԱՃԵԱՆ)

Այս գեղատիպ պատմագիրքը գրուած է ի յիշատակ բոլոր այն Ռոտոսթոցիներուն, որոնք ինկան 1915–1916ի բռնագաղթի արիւնոտ ճամբուն վրայ: Թէեւ հեղինակը 1929 թուին «Ռոտոսթոյի Հայերը» վերտառութեամբ 128 էջնոց արժէքաւոր գրքոյկ մը հրատարակած է, բայց հիմա՝ 40 տարի վերջ, երկրորդ եւ լրացեալ յուշամատեան մը հրապարակ կը հանէ շուրջ 270 մեծադիր էջերով, 95 լուսանկարներով, տեղագրական, պատմական, ազգագրական ու մշակութային բաժիններով, կենդանապատկերներովը հին ու նոր վաստակաւոր եւ արժանաւոր Ռոտոսթոցիներու, որոնք իրենց տաղանդով եւ արժանիքով աչքառու դիրք գրաւած են պանդուխտ երկիրներու մէջ: Այսպիսիներէն յիշենք այստեղ միայն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.ը, ակադեմիկոս Հրաչեայ Աճառեանը, երեք պատրիարքներ, Օսմ. փաշաներ, պետական բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, որոնք բոլորը Ռոտոսթոցիներու զաւակներ, կոչուած են բարձրացնելու հայ ազգային հպարտանքի ոգին ոչ միայն Ռոտոսթոցիներու, այլեւ ամբողջ Հայութեան:

Այն ինչ որ Ռոտոսթոցիներու Հայրենակցական Միութիւն մը պէտք էր ընէր, այդ ըրած է հեղինակը՝ Փաչաճեան՝ տարիներու անխոնջ աշխատանքով ու ձեռնհասութեամբ՝ այս յուշամատեանին մէջ ամփոփելով 1600 թուականներուն հայկական նահանգներու մէջ Ջալալիներու խժդժութիւններէն փախչող հայ գաղթ-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

Ուշ էր արդէն, երբ Թորնէօ հասանք: Աւանին միակ օթէլին մէջ ասեղ ձգելու տեղ չկար, այնպէս որ շատ շատեր յանձն առին անդաստակին կամ նրբանցքներուն մէջ գիշերել աթոռներու վրայ, յաջորդ առտուն անցնելու համար հանդիպակաց եզերքը, շուէտական Հափարանտա աւանը, որ կամուրջով մը կը բաժնուի Ֆինլանտայէն, եւ անկից երթալու համար Քարունկիի կայարանը:

Թորնէօ, որ սովորական ատեն աննշան վայր մըն էր, պատերազմին պատճառով բանուկ պորտայ մը դարձած էր, միակ անցքը հարիւրաւոր ճամբորդներու, որոնք պաշտօնով, առեւտուրով կամ առաւել կամ նուազ խոստովանելի նպատակներով Ռուսաստանէն Շուէտ, Նորվեկիա, Անգլիա կամ Ֆրանսա կ'երթային կուգային ամէն օր:

Ամբողջ գիշեր մը չոր աթոռի մը վրայ անցընելու հեռանկարը գործիս չէր գար, ու պէտք էր ճար մը գտնել: Դուրս ելայ եւ սկսայ չորս կողմս դիտել: Քիչ մը անդին բալխիր մը տեսայ՝ առոյգ ձիու մը լծուած, եւ անոր առջեւ կանգնած մարդ մը, որուն թաւամազ գլխանոցին մէջէն աչքերն ու քիթը կ'երեւնային եւ որ մինչեւ ոտքը ծածկուած էր բրդոտ մորթերով: Անոր մօտեցայ եւ, իրարու ետեւէ, գիտցած բոլոր լեզուներովս հարցուցի թէ տեղ մը կը ճանչնա՞ր ուր կարենայի գիշերը անցընել:

Մարդը ֆինլանտերէնէն զատ ուրիշ լեզու չէր գիտեր, եւ անճար շարժումներ եղան իր պատասխանները: Այն ատեն դիմեցի լեզուի մը, որ ամէնուն մատչելի է: Գլուխս ափիս դրի կիսահակ, աչքերս գոցեցի րոպէ մը, եւ ամբողջ դիմագծութիւնս հարցական նշան մը դարձաւ: Իր գլխանոցին ստուերներուն արանքէն փայլող աչքերուն քթիթը ինծ յայտնեց, որ միտքս հասկցած էր: Բալխիրին ծածկոցը բացաւ, նստեցուց զիս, մուշտակիս օձիքը դարձուց եւ գլուխս անոր մէջ թաղեց, արջի մորթ մը դրաւ ուսերուս, ուրիշ երկու մորթի մէջ ալ մարմինս փաթթեց, իր դահակին վրայ տեղաւորուեցաւ. մտրակի շաչիւն մը, ու բալխիրը ճամբայ ելաւ սրարշաւ:

Լոյսերն ու բնակութիւնները ընդհուպ անհետացան եւ մխրճուեցանք համայնապարփակ խաւարին մէջ: Ձին գլուխը առած կ'երթար, ո՞ւր: Ճամբայ չկար: Ձիւնը — ի՛նչ ձիւն — ծածկած էր ամէն բան, ու անոր յորդ առատութիւնը ակօսելով կը յառաջանայինք շարունակ: Ժամանակը կարծես կանգ առած էր: Տա՞սը վայրկեան, քառո՞րդ մը, կէս ժա՞մ. էր որ ճամբայ ելած էինք: Ո՞ւր էր վախճանը այս անհատնում անապատին, ուր, մեծ արձակագրի մը աննման պատկերացումը կրկնելով, «լռութիւններ լռութիւններու կը յաջորդէին»: Վախը չէր որ կը պաշարէր զիս, հապա նորանշան սոսկումը կորսուած ըլլալու այս բեւեռային անսահմանութեան մէջ, շրջապատուած ու պարուրուած ամեհի բնութեան մը դաժան ու դշխեմ ուժերէն, ընկճուած, ճզմուած, ջախջախուած այս պակուցանողական անծանօթէն, ուր հիւլէի ոչնչութիւններ էինք:

Բալխիրը մէկէն ի մէկ կանգ առաւ տան մը առջեւ, ո՞րկից ո՛ւր, որուն դրան վերեւի պատուհանէն աղօտ լոյս մը կը նշուլէր: Մարդը վար իջաւ եւ դուռը զարկաւ: Մանկամարդ կին մը բացաւ դայն, մեզ ներս ընդունեցաւ՝ քարիւղի լամբար մը ձեռքը, եւ հաւանութեան նշաններ ըրաւ մարդուն արտասանած խօսքերուն:

Փնտռած օթեւանս գտած էի, բայց պէտք էր վերադարձի մասին մտածել, եւ մեքենական վերսկսաւ: Կառախումբը յաջորդ առտուն ժամը 8ին կը մեկնէր Քարունկիէն, եւ բալխիրը գալու զիս տանելու էր 7ին: Ֆը՛շ–Ֆը՛շ–Ֆը՛շ, անխնեբուն արագ հոլովումը պատկերացնել յաւակնող շարժումի մը հետ, շողեկառքը եղաւ, եւ ժամացոյցիս վրայ մատանշած 8 թուանշանս մեկնումի, իսկ 7ը բալխիրին վերադարձին ժամերը որոշեցին: Մարդուն աչքերը ինծ ապացուցին թէ խօսքը կարծուածին չափ ալ բացարձակ անհրաժեշտութիւն մը չէ: Գալով իր վարձքին, Արեւելքցիի կասկածամտութեան մնացորդ մը ինծ թելադրեց դրամ ցոյց տալ իրեն եւ հասկցնել թէ՝ երթուդարձը միասին պիտի վճարէի Թորնէօ: Ասոր ալ հաւանեցաւ եւ մեկնեցաւ:

Քիչ յետոյ, մաքուր սենեակի մը մէջ էի, մաքուր անկողնի մը առջեւ, որուն դիմաց լայն շըմինէի մը խորը խոշոր կոճղ մը կը վառէր՝ լուսապայծառ ճարճատիւնով:

Յաջորդ առտուն Թորնէօ էի ճիշդ ժամանակին, նախադծած վիլանս կէտ առ կէտ գործադրուած, եւ բալխիրներով անցանք սահմանային կամուրջը դէպի Հափարանտա եւ անկից Քարունկի:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(3 – Շար.)

ԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՐՏԵՐԿՐԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԽՄԲ.— Մարդկային մտքին արձանագրած նուաճումները նոր գրած անձախրնթաց ... հեռանկարներ բացին գիտնականներուն առջեւ: Անոնցմէ մէկն է բանական կամ՝ տրամաբանական կեանքը տարբեր մոլորակներու վրայ հարցը, որ լուրջ հետաքննութիւններու առարկայ կը դառնայ զանազան երկիրներու մէջ, տարիներէ ի վեր: Այս ուղղութեամբ գիտական համագումար մը տեղի ունեցած էր Բիւրականի մէջ ութ տարի առաջ:

Բիւրականի մէջ Սեպտեմբեր 6ին, ինչպէս հաղորդած էինք «Յառաջ»ի Սեպտեմբեր 19ի թիւով, խորհրդային – ամերիկեան համագումարի մը բացումը կատարուեցաւ՝ քննելու համար մոլորակներու կենսաբանութեան, արտերկրային քաղաքակրթութիւններու եւ յարակից այլ հարցերու զանազան երեսները:

Գ. Բէնկլեան եւ Ռ. Մելիքսէթեան «Սովետ. Հայաստան»ի մէջ (Սեպտ. 15) կը ներկայացնեն գիտնականներուն տեսակէտները ու եզրակացութիւնները այս հարցերուն մասին: Ստորեւ հիմնական միտքերը:

×

Անմիջապէս ճշդենք, թէ համագումարի ընթացքին զգայացունց յայտնութիւններ չկատարուեցան: Բիւրականի մէջ չխօսուեցաւ տիեզերքէն ստացուած ազդանշանի մը եւ անոր վերծանումին մասին, «Երկիր» մոլորակին գոյութեան վերաբերեալ տիեզերքին լուր հաղորդելու փորձերուն մասին: Սակայն չհիասթափուեցանք: Արդէն այն իրողութիւնը, որ դանազան մասնագիտութեանց տէր անուանի գիտնականներ հաւաքուած են այդ հարցին քննութեան համար, ինքնին մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ: Զմոռնանք նաեւ, որ այլեւս երեւակայութեան սահմաններէն դուրս ելած է մեր մոլորակէն դուրս բանական կեանքի մը գոյութեան հարցը: Այլեւս ան մենաշնորհը չի կազմեր կարգ մը գրագէտներու: Մարդկութեան պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով հնարաւորութիւն ստեղծուած է խոր եւ մանրազնին կերպով հետազօտութիւններ կատարելու այս ուղղութեամբ:

Մեկնաբանելով այս միտքը, Ակադ. Վ. Համբարձումեան ըսաւ մեզի, թէ «ժամանակ առ ժամանակ գիտութեան առջեւ կը ծագին այնպիսի հետաքրքրական հարցեր, որոնք յետագային կրնան գործնական մեծ նշանակութիւն ստանալ: Այսպիսի պարագաներուն միշտ ալ կը գտնուին յոռետեսներ, որոնք չեն համաձայնիր լաւատեսներու հետ:

Այդպէս եղաւ հիւլէական ուժի յայտնաբերումէն առաջ. նոյնը այժմ տեղի կ'ունենայ արտերկրային քաղաքակրթութիւններու գոյութեան եւ անոնց հետ կապ հաստատելու հարցին մէջ: Անհրաժեշտ է նոյնիւ, մենք կրնանք համարձակ կերպով ըսել, որ վերջին տարիներուն մարդկութիւնը աստղագիտութեան, կապի թեքնիքի, ձմեռնաքունի մարզերուն մէջ արձանագրած է այնպիսի յաջողութիւններ, որոնք թեքնիք գետնի վրայ իրական հնարաւորութիւններ կը ստեղծեն ուրիշ աշխարհներու բանական կեանքին հետ կապ հաստատելու համար, անշուշտ, եթէ նման քաղաքակրթութիւններ գոյութիւն ունին:

Միւս կողմէ ձգողական կենսաբանութեան մարզին մէջ արձանագրուած յաջողութիւնները հնարաւորութիւն կ'ընձեռեն լուծելու մեր եւ այլ մոլորակներու մէջ ծագում առած կեանքին հարցը: Խօսքը կը վերաբերի ոչ միայն կեանքի պարզ, այլեւ անոր բարձրագոյն ձեւերուն ծագումին, ընդհուպ մինչեւ քաղաքակրթութիւններու ձեւաւորումին: Եւ այս հարցին մէջ գիտական համագումարը լաւատես նկարագիր մը առաւ, թէեւ յոռետեսներու կարծիքներն ալ ուշի ուշով լսուեցան»:

Գիտնականներուն կարծիքով, արտերկրային քաղաքակրթութիւններու հետ յարաբերութիւն հաստատելու համար կարեւոր է, որ աւելի նոր եւ զօրաւոր ընթակարմիր ձայնացոյց հեռադիտակներ շինուին, որպէսզի անոնց միջոցով կարելի ըլլայ ընդլայնել մերձակայ աստղերու եւ քանի մը այլ առեղծուածային մարմիններու ուսումնասիրութիւնը: Մանաւորապէս մեծ ուշադրութիւն պէտք է դարձուի ծիր–կաթիններու միջուկներուն եւ մեր ծիր–կաթինի կեդրոնին հետազօտութեան գործին:

Այս ուղղութեամբ առաջին փորձերը կատարուեցան Մ. Նահանգներու մէջ: Ընտրելով արեւի նման երեք աստղ, գիտնականները անոնց վրայ ուղղեցին ընթակարմիր ձայնացոյց հեռադիտակը: Ասոր կցուած էր ընդունիչ սարք մը, որ կ'արձանագրէր ստացուած բոլոր ազդանշանները: Սակայն փորձերը արդիւնք չտուին:

Տասը տարի ետք խորհրդային գիտնականներն ալ զբաղեցան ասով, այսինքն՝ գտնել եւ արձանագրել այն բոլոր ազդանշանները, որոնք կուգան տիեզերքէն:

Համաձայն գիտնական Վ. Տրոյիցկիի, որ 1968էն ցայսօր կը կառավարէ այս աշխատանքները, ցարդ կարելի չէ եղած արձանագրել ազդանշան մը: Այսուհանդերձ, այդ փորձերուն շնորհիւ գիտնականները եկած են այն եզրակացութեան, որ անհրաժեշտ է շարունակել որոնումները, օգտագործելով աւելի մեծ զգայնութիւն ապահովող աքբէններ:

Արտերկրային քաղաքակրթութիւններու կապակցութեամբ ենթադրութիւն մը եւս ընենք: Ենթադրենք, թէ գիտնականները յաջողեցան յարաբերութիւն հաստատել տիեզերական բանական կեանքին հետ: Ի՞նչ անդրադարձ կ'ունենայ այդ կապը մարդկային հասարակութեան վրայ: Այս հարցը երկար վիճաբանութիւններու առարկայ դարձաւ Բիւրականի մէջ: Ակադ. Շկլովսկի հարցադրոյցի ժամանակ յայտարարեց, որ այդ յարաբերութեանց հաստատումը կրնայ օգտակար ըլլալ մարդկութեան, եթէ անոնք խելացի ձեւով կազմակերպուին: Արտերկրի քաղաքակրթութեան ազդեցութիւնը մեր վրայ կրնայ մեծ ըլլալ, կ'ունենայ գործնական եւ փիլիսոփայական նշանակութիւն:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

կաններուն 1606ին Ռոտոսթօ հաստատուելու օրերէն մինչեւ 1922ի վերջնական լու գաղթն ու հայաթափումը: Այդ շուրջ 320 տարուան ընթացքին Ռոտոսթոցինեւ բու կառուցած երկու հայկական թաղերը — Ս. Թադէոս եւ Ս. Խաչ — երեք եկեղեցիները, երկու ազգ. վարժարանները, անհատական դպրոցները, 13 աղբիւրները, լուսարձան – ուխտատեղիները, եւն.:

Յիշուած են հին եւ նոր յատկանշական դէպքեր՝ տեղի ունեցած գաղթական Հայերուն Ռոտոսթոյի մէջ հաստատուելու տարիներուն, Ռուսերուն Ռոտոսթօն գրաւելը (1878), Օսմ. Սահմանադրութիւնը (1908), Պուլկարներուն Ռոտոսթօն գրաւելը (1912), Քաջն Անդրանիկի կամաւորական գունդին Հայոց Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ բակին մէջ բլրած տողանցքը (1913), Պուլկարաց ցար Ֆերտինանտին Ռոտոսթօ գալը իր երկու գահաժառանգներով եւ Մովսէս Ցակոբովիչի տան մէջ երեք օր ապրիլը, 1915ի արիւնոտ բռնագաղթը, Ռոտոսթոցիներու մնացորդացին հայրենադարձին վերադառնալը (1919), Իտալացիներուն Ռոտոսթօն գրաւելը (1919), Յոյներուն Ռոտոսթօն գրաւելը (1920), եւ 1922ին Ռոտոսթոցիներուն վերջին տեղահանումը դէպի Պուլկարիա (շուրջ 3000 հոգի) եւ Յունաստան (շուրջ 360 հոգի), եւայլն:

Հեղինակը այժմ իր 75 տարեկան հասակին հաստատ գիտակցութեամբ մանրամասն վկայագրած է այս վերջին դէպքերը, որոնց ականատես վկան եղած է ինքը, բայց այդ խոհեմութիւն համարած է մօտիկ ընել նաեւ տարեց ու լրջախոհ հայրենակիցներու վկայութիւններն ալ:

Մարմարայի եզերքին բազմած այս պատուական գաղթօճախի հայախօս եւ հայասիրտ Հայերուն 320 տարուան պատմութիւնը, անոնց յոյզերն ու յոյսերը եւ հայրենասիրութիւնը անփոփոխ այս Յուշամատեանը յարգանքով եւ ակնածանքով կը կարդացուի ամէն Հայու կողմէ:

ՏՈՔԹ. ՊԵՏՐՈՍ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԲՈՅԻ ԱՐԾԱՐԾՈՒՄ

Ինչպէս յայտարարուած էր, Հայկական Լեգէոնի կողմէ յաղթանակ տարուած «Արարա»յի ճակատամարտին եւ ինկած զոհերու 53րդ տարեդարձին, ինչպէս նաեւ Շամփանեի 56րդ տարելիցին ի յիշատակ, անմար Բոցի արծարծումը կատարուեցաւ 1971 Սեպտեմբեր 18 Շաբաթ իրիկուն «Հայկական Սուր»ի ընկերակցութեան կողմէ:

Բազմաթիւ ռազմիկներու միութիւններ թիւով մօտ 70, իրենց դրօշներով եւ ներկայացուցիչներով ներկայ գտնուեցան այս արարողութեան:

Աւելի քան յիսուն հոգինոց զինուորական նուագախումբի մը առաջնորդութեամբ, Թափօրը ճամբայ ելաւ Շան զ'Էլիզէի Պալզաք փողոցի անկիւնէն:

Դրօշներու Թափօրին առաջին կարգի վրայ էր Նախկին Հայ Ռազմիկներու Հայկական Եռագոյնը, ինչպէս նաեւ Հայերու զինադրական ճակատի Ֆրանսական եռագոյնը: Հայկական Սուրի դրօշը կանգնած էր յաղթական կամարին տակ:

Ներկայ էին բազմաթիւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ եւ զինուորականներ իրենց շքանշաններով:

Շան զ'Էլիզէի պողոտային երկու մայթերը լեցուած էին հետաքրքիրներու հոծ բազմութեամբ որոնց կարգին կը նշմարուէին բազմաթիւ Հայեր: Այս անգամ հպարտութեամբ էր որ կը յառաջանայինք դէպի Յաղթական Կամարը նուագախումբին առաջնորդութեամբ:

Ինչպէս մաղթած էինք «Յառաջ»ի մէջ, այս անգամ Հայերը թէեւ ոչ պէտք եղած չափ, բայց եւ այնպէս հարիւրէ աւելի կարելի էր հաշուել:

Անշուշտ Շամփանեի 56րդ տարեդարձը որոշ բաժին մը բերած էր այս փայլուն շքերթին ու բոցի արծարծման:

Գոհ մնացինք բոլորս ալ սակայն, «Ինչո՞ւ այս անտարբերութիւնը» մեր գրութիւնը իր որոշ արդիւնքը ունեցած էր: Կ'երեւի երբեմն ալ պէտք է հայ ժողովուրդի զգացումներն ալ արծարծել:

Հայերու դրօշներով շրջապատուած հայկական խումբ մը առանձին նկարուեցաւ Յաղթական Կամարին տակ:

Պ. ՋՊՈՒՔՃԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՌՈՏՈՍԹՈՅԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ (1606–1922), գրեց Սարգիս Գ. Փաչաճեան, տպ. Տօնիկեան, Պէյրութ 1971:

×

ՇԻՐԱԿ եռամսեայ հանդէս, թիւ 16, Հրատարակութիւն Պէյրութի Շիրակ հրատարակչատան (Համազգային եղբայրներ), 1971:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (51)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Նրբանցքին դրան վրայ թեթեւ հարուած մը լսուեցաւ:

Սելիմ խոկոյն Ֆաթմէի նշան ըրաւ որ հեռանայ, մինչ Տիգրանի սենեակին անկիւնը ցոյց տուաւ որպէսզի հոն սպասէ, իսկ ինքը ծանրաքայլ սենեակին խորը յառաջանալով դուռը բացաւ:

Ալի Մուխթար փաշան ներս մտաւ: Սելիմ խոնարհութիւն մը ընելով ետեւէն դուռը գոցեց եւ հոդ դրան քով ամուսնական սենեակէն հեռանալու հրամանի սպասեց:

Փաշան ներքինիին գիտակցութիւնը զգահեց եւ ժպտելով անոր դարձաւ ու ըսաւ.

— Սելիմ, մի հեռանար, երեք օր է որ այս սիրելի ծաղիկս տեսած չեմ եւ չափազանց կարօտնալուս զայն տեսնելու եկայ:

Աս ըսելով փաշան՝ առանձին մնացած կնոջը քով գնաց: Այիշէ փաշային ձեռքը համբուրեց, ապա անոր թեւէն բռնելով զայն զարդախուցը առաջնորդեց ուր քանի մը վայրկեան առաջ իր անցեալը երազող ներքինիին մարած ակնարկին առջեւ Տիգրանի իր գիրկը բացած էր:

Տիգրան զարդախուցին մէկ անկիւնը քաշուած, դարանի մը ետեւէն սկսաւ երկու ամուսիններուն միջեւ եղած խօսակցութեան հետեւիլ:

Երիտասարդ Թուրքերու ծրագիրը արդէն իր միջոցաւ իրականութեան ճամբուն մէջ մտած էր: Այժմ կը մնար միայն շարժում մը ընել, որպէսզի գուպային մէջէն դաշոյնը հանէ եւ քայլ մը ընելով՝ անպաշտպան ու անկասկած, ոստիկանութեան տնօրէնին կուրծքը մխէ:

Ասիկա այնքան դիւրին բան մըն էր որ այլեւս. ատոր վրայ չմտածեց:

Սակայն այդ դժբախտ կինը որ այնքան անկեղծութեամբ իրեն նուիրուած էր, որ իրեն հետ իր իսկ կեանքն ալ վտանգի ենթարկած էր, արդեօք կարո՞ղ էր զինքը իբրեւ գիշերուան մը գործիք գործածել եւ առաւօտուն տակաւին շրթներուն վրայ սիրային վերջին համբոյրին ջերմութեան հետ խառնուած մահուան դալուկը փչել:

Այսուհանդերձ քանի՛, քանի՛ Թրքուհիներ այս վայրագութեան դիմած չեն իրենց գլուխը ազատելու համար:

Գիշերային հեշտանքի անասնային բընազդին առաւօտուն կը յաջորդէր ինքնապաշտպանութեան անասնային բնազդը: Այս երկու անասունները ի մի գալով հարէմներու մէջ ապրող կիները մարդկային ոճիրներու ամենասոսկալիին առջեւ չըն–կըրկող մօրուներու կը վերածեն, մարդ մը սպաննել կուտան որուն հետ ամբողջ գիշեր մը շուայտացան եւ որուն վիզէն սարսռացող մերկ բազուկնին կը քաշեն սառուցեալ անզգայ լար մը անցընել տալու համար:

Երիտասարդին ուղեղին մէջէն վայրկենական այս ամէն մտածումները անցնելով ձեռքը կասեցուցին: Փաշային հետ միեւնոյն յարկի մը մէջ գտնուելով կրնար շատ աղէկ այն փոքրիկ խաչին վրայ բրած երդումին գործադրութիւնը ուրիշ վայրկեանի մը յետաձգել: Եթէ այս սոսկալի Թուրքը իր սեռը երեւան հանէր այն ատեն ամէն ինչ կրնար փորձել:

Այս որոշումը տալէ յետոյ, կոնակը բազմոցին վրայ նստող զոյգին դարձուց եւ իրեն վստահուած մասնաւոր սենեկապանուհիի պաշտօնին գործադրութեան սկսաւ:

Դարանին փոշիները մաքրելու համար հանած փոքրիկ շշուկ մը փաշային առջեւ իր ներկայութիւնը պատրաստելու ծառայեց:

Ծերուկ Մուխթարը դարանին ատեւ շշուկ մը լսելով, ակնարկը դէպի հոն դարձուց:

Եթէ այդ միջոցին ան Այիշէի սրտին զարկը կարող ըլլար համրել, որուն դեռ ձեռքը բռնած էր, ուրիշ բանի պէտք պիտի չունենար հասկնալու համար որ այդ վայրկեանին սենեակին մէջը բան մը կար զոր պէտք չէր ըլլար:

Սելիմ սրտանց զԱստուած կ'օրհնէր, որովհետեւ փաշան զինքը թողած չէր որ հեռանայ:

— Ֆաթմէ՞ն է, հարցուց Մուխթարը անտարբերութեամբ Տիգրանի գտնուած կողմը նայելով:

Այիշէ կը զգար իր ձայնին կոկորդին մէջ խեղդուիլը: Կը նախատեսէր թէ պարզ «ոչ» մը իսկ ըսելու կարող պիտի չըլլար առանց յուզումը մատնելու:

Սակայն խորամանկութիւնը միշտ իգական սեռին տկար բնութեան ամէնէն ապահով ապաւէնը եղած է:

Ջերքէզուհին փաշային հարցումը չլսել ձեւացուց, բռնած ձեռքը ձգեց եւ թեւերը բանալով ծերուկին գլուխը իր ձեռքերուն մէջ առաւ եւ համբոյրներով ծածկեց:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Տէր եւ Տիկին Սերժ Սարեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Էքպէրեան եւ զաւակը ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ՄԱՆՈՒԷԼ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 20ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Հինգշաբթի (Սեպտ. 23) ժամը 10,30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուլոնեը-Պիյանքուրի գերեզմանատունը, 134 Ռիւ Թիէր:

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այրի Տիկին Եղիսաբէթ Տէր-Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Տէր-Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Յովհ. Տէր-Գալուստեան (Շաւիլ), Տէր եւ Տիկին Կապի Մահիկեան, Վարչ. Տէր-Վարդանեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գամէր Տէր-Վարդանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի 26 Սեպտ. Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայոց եկեղեցւոյ մէջ յետ պատարագի, իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր եւ խնամիին՝

ԺԻՐԱՅՐ ՏԷՐ-ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

հոգւոյն համար, մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ — ՍԷՆ-ԼՈՒ

Սէն-Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը ծանուցանէ շրջանի հայ հասարակութեան, որ Կիրակի 26 Սեպտեմբեր կը կատարուի մատաղօրհնութիւն, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առիթով: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Շահան Խաչակիր Քահանայ Տէտէեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Նորեկեան եւ զաւակները, Օր. Հայկանոյշ Նորեկեան, Տէր եւ Տիկին Տըմանժ եւ զաւակները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, մամուլով կամ նամակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԸՆԾԱՅՈՒՆ ՆՈՐԵԿԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ԼԻՈՆ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղ. Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի, 26 Սեպտ., Վարագայ Խաչի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ: Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն Արարայի ճակատամարտի մէջ ինկող նահատակներու հոգիներուն ի հանգիստ, անոնց մահուան 53րդ տարելիցին առթիւ:

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Հայկ Սարգսեանի յիշատակին, Պօր-տոյէն բարեկամ ընտանիք մը 100 փրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

BAIL A CEDER

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԾԱԽՈՒ Է

Հիւանդութեան պատճառով կօշկակարի լաւ աշխատող խանութ մը որ ետեւի մաս մըն ալ ունի, խոհանոցով:

Գին՝ 22 հազար փրանք.:

Դիմել տեղւոյն վրայ ամէն օր ժամը 17էն 18,30

ARAM OKANIAN

148, Rue Lamarck, Paris (18e)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ֆր. այրի Տիկին Զեփիւռ Փանիքեանէ, իր ամուսնոյն մահուան երկրորդ տարեդարձին առթիւ:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ գտնուող հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին՝ կիրակի, 19 Սեպտեմբերին եւ Հինգշաբթի, 23 Սեպտեմբերին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր ժամը 9,30էն մինչեւ 12:

Ալփորվիլի մէջ՝ Էքօլ Փրիմէր Ժորժ Լափիէռ, ռիւ տը Շուազի, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ՝ Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31-33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Ժանթիյիի մէջ, 22 ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Հինգշաբթի օրեր, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Շաւիլի մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4, ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պանեէօ – Քաշանի մէջ, Պանեէօյի քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լոռ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5:

Որոշուած է նաեւ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հաստատել Հինգշաբթիօրեայ դասընթացք մը: Անոնք որոնք կը փափաքին ուղարկել իրենց զաւակները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյս գիւանին, ըստ այնմ կարգադրութիւններ ընելու համար:

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները:

ԴԻՒԱՆ

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Surprise-Party de la Rentrée

Կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի Փարիզի Ահարոնեան խումբին կողմէ

Շաբաթ, Սեպտ. 25, ժամը 19,30էն մինչեւ առաւօտ

Samedi, 25 Sept. de 19 h. 30 à l'aube Pavillon Arménien de la Cité Universitaire

57, Bd. Jourdan, PARIS, Métros : Porte d'Orléans ou Cité Universitaire.

ENTREE 5 FRS.

AMBIANCE BAR BUFFET

ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

ՆՈՐ ՍԱԼԵՐ

Ազգապահպանման լաւագոյն միջոցներէն մէկն է կարդալ եւ ծանօթացնել հայ երգն ու երաժշտութիւնը, օտարներուն եւ մեր մատաղ սերունդին: Հասցէ՝

43, Rue Richer, Paris (9e) — Métro Cadet — Tél. 770-25-46

Նոր լոյս տեսան, Պէյրութահնակ երգիչներու՝ Արա Կիրակոսեանի երկու սալերը.— 1) Ազգային եւ յեղափոխական երգեր, ՎՈՍ 10008, 2) Ազգային եւ ժողովրդական երգեր, ՎՈՍ 10006 Ա. Թիւերը:

Ունինք նոյնպէս՝ Հայաստանեան սալեր եւ օփերաներ: «Էրերունի» հրատարակչականի «Լէժանտ Արմէնիէնը», Ա. Հարմանդեանի, Լ. Գաթրճեանի, Լիս Սարեանի, Թաթիոս Գարեգինի, Ա. Կիրակի (Ամերիկա պատրաստուած), Ափրիկեանի, Պարթեւեանի ամբողջական գործերը եւ Հայկ. պատարագը:

Գրատունը ճոխ է բազմատեսակ գրքերով եւ պատրաստ՝ ապսպրանքներ ընդունելու ամէն վայրերէ:

Առաքման ծախքը գնողին վրայ է:

Գրատունը բաց է ամէն օր ժամը 10էն սկսեալ մինչեւ երեկոյեան 7ը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Զուարթ Անդիկի Քայեան ծնած 1912ի շուրջ, Բայբուրդի Քարերակ գիւղը կը փնտռէ իր մայրը՝ Իսկուհի Պետիկեանը, քոյրը՝ Գայանէ (որու հետ երկուորեակ է), եղբայրը, մօրաքոյրը, որոնք Ֆրանսա կ'ապրին: Մօրեղբայրը մինչեւ 1957 ապրած է Պաթում, անունը՝ Աւետիս է ապա մեկնած է: Կը փնտռէ հօրեղբայրները՝ Արամ, Միհրան եւ Տիգրան:

Զուարթ ներկայիս կ'ապրի Երեւան, Թամանցիների 5րդ նրբանցք, 6րդ շէնք, թիւ 65 բնակարան եւ մականունն է՝ Շահինեան:

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,

ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints

Revêtement de sols plastiques, nylon

Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU

Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժեռոմի Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ դպրոցի հայերէն դասընթացքները կը սկսին Հոկտ. 2ին: Պիտի դասաւանդէ ուսուցչուհի Տիկին Պերճուհի Տէր – Մեսրոպեան:

Արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրեր ժամը 3էն 5, իսկ Կիրակի առաւօտ՝ եկեղեցին:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերաբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն: Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին:

Պաշոյի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ

26 Սեպտ. Կիրակի օր, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Առնուվիլի համանուն եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւն:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հայրապետական Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Այս առթիւ Սերովբէ Արք. Դպրութեան աստիճան պիտի շնորհէ Յովակիմ Թօսունեանի եւ Օննիկ Ժամկոչեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ բարերարներու ննջեցելոց յիշատակին:

Կը հրաւիրուին գիւղին, Անկէնի, Սեվրանի, Սարսէլի եւ Կուսէնվիլի հաւատացեալ ժողովուրդը: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9,15, պատարագ 10,30:

IMPRIMERIE SPÉCIALE

DU JOURNAL « HARATCH »

32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առաջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը իր վերամուտի առաջին «Սիւրփրիզ-փարթին» կուտայ Հոկտեմբեր 2ին, Շաբաթ երեկոյ:

×

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՈՒՐԲԱԹ 24 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 24 SEPTEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 12223
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.223

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ԽԱԽՏԷ ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Ա.

Անցեալ Օգոստոս 4էն 5 լուսնալիք գիշերը անծանօթներ երկու ձեռք ռնդակ արձակեր էին Գումգաբուի Հայոց Պատրիարքարանին վրայ՝ վնասելով Պատրիարք Հօր աշխատասենեակին յարակից գրադարանը :

Այդ առթիւ «Մարմարա»յի խմբագիրը այս եւ Պոլսոյ հայ համայնքը հետաքրքրող զանազան հարցերու մասին Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Շնորհք Արք. Գալուստեանի հետ ունեցեր էր հարցազրոյց մը, զոր հրատարակեցինք Յառաջի 17, 18 եւ 19 Օգոստոսի յաջորդական երեք թիւերով :

Խնդրոյ առարկայ հարցերը ցարդ ոչ մէկ լուծում ստացած ըլլալով կը պահեն իրենց այժմէութիւնը : Ուստի յիշողութիւնները թարմացնելու համար կ՚արժէ անգամ մը եւս անդրադառնալ անոնց համառօտակի :

Վոսփորի վրայ մեծ կամուրջ մը շինելու եւ նոր պողոտաներ բանալու առթիւ կառավարութիւնը քանի մը տարի առաջ գրաւած էր կարգ մը ազգապատկան կալուածներ, որոնց շարքին ամէնէն կարեւորներն էին Խասգիւղի եկեղեցին, Գալֆայեան որբանոցն ու Ներսէսեան վարժարանը :

Թրքական օրէնքով կառավարութիւնը պարտաւոր է ո՛չ միայն վճարելու ապասեփականացուած շէնքերու եւ հողերու փոխարժէքը, այլ եւ արտօնութիւն տալու, որ սեփականազրկուողը համապատասխան շէնքեր կառուցանէ իր ուզած տեղը :

Արդ, հակառակ ազգային մարմիններու, նոյնինքն Պատրիարքի բազմիցս կատարած դիմումներուն, թուրք կառավարութիւնը ցարդ կը մերժէ անհրաժեշտ արտօնագիրը տալ տարբեր շրջաններու մէջ եկեղեցի, որբանոց եւ վարժարան բանալու համար :

Աւելի ծանրակշիռ պարագայ մը : Վաքըֆներու տնօրէնութիւնը բացայայտ կերպով որոշեր է, որ երբ Խասգիւղի եկեղեցին փլցուի եւ Ներսէսեան վարժարանն ալ մէջտեղէն վերնայ, անոնց կալուածներն ու գոյքերը իբրեւ «վաքըֆ» կառավարութեան պիտի փոխանցուին :

Ուրեմն կը շարունակուի «լքեալ գոյքերու աւարը . . . :

Ըստ Պատրիարքի յայտարարութեան, այս որոշումը ոչ Լօզանի դաշնագրին, ոչ Թուրք Սահմանադրութեան, ոչ ալ Թուրք քաղաքացիական սովորական իրաւունքներուն կը համապատասխանէ : Ուստի Խասգիւղի Թաղական Խորհուրդը դատ բացեր է Վաքըֆներու տնօրէնութեան որոշումին դէմ :

Ի՞նչ համարձակութիւն :

Առաջին անգամը չէ, որ Շնորհք Պատրիարք Անգարա կ՚այցելէ այս հարցերու կարգադրութեան համար : Սիւլէյման Տէմիրէլի օրով ալ այցելած էր եւ ըստ թըրքական կեղծ քաղաքավարութեան, սիրալիր ընդունելութեան արժանացած վարչապետին կողմէ, որ իր ներկայութեան հրամանով հրահանգած էր առ որ անկ է, որպէսզի դրական հետեւանք տան Պատրիարքի խնդրանքներուն : Գալֆայեան որբանոցի Խնամակալութեան անդամներէն ոմանք իրենց կարգին մէկ երկու անգամ Անգարա գացած եւ այս խնդրով զբաղած են :

Հակառակ պետական մարդոց առատաձեռն խոստումներուն, ա՛յնքան պարզ հարցեր չեն կարգադրուած :

Բացորոշ է չկամութիւնը :

Ինչպէս իր նախորդ այցելութեան առթիւ, այս անգամ եւս Պատրիարքը ութ յօդուածներէ բաղկացեալ յուշագիր մը ներկայացուցեր է փոխ-վարչապետ եւ Պետական Նախարար Սատի Քօչաշի, որ այդ օրերուն շատ զբաղած ըլլալուն, ժամանակ չունի եղեր զոհելու իր թանկագին ժամերը, լսելու համար Թուրքիոյ հայ փոքրամասնութեան պետին շատ սովորական ուրիշ պահանջները :

Խնդրոյ առարկայ յուշագրով, Պատրիարքը պետական դէմքերու ուշադրութեան յանձներ է այն դժուարութիւնները, որոնց կը բախի, օրինակի համար, եկեղեցապատկան շէնքերու եւ եկեղեցիներու նորոգութեան, պարապ հողերու վրայ շէնքեր կառուցանելու, վարժարաններու նորոգութեան, կարգ մը դպրոցներ գիշերօթիկի վերածելու եւ Թափուի վերաբերեալ խնդիրներու առթիւ :

Մինչ այդ, Գալֆայեան եւ Ներսէսեան վարժարանները այս տարի եւս կը վերաբացուին իրենց այժմու շէնքերուն մէջ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲՐԵԺՆԵՒ ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Եուկոսլաւիա այցելութեան առաջին օրը Բրեժնեւ բաժակաճառ մը արտասանեց, որ ուշագրաւ կը նկատուի քաղաքական դիտերու կողմէ :

Արդարեւ չվարանեցաւ նկատել տալ, թէ «սահմանափակ գերիշխանութեան» վարկածը, որ, ինչպէս ծանօթ է, հրապարակ նետած էր ան Չեխոսլովաքիոյ իրադարձութիւններուն առթիւ, «դադիր սուտ» մըն է : Այդ սուտին հեղինակները կ՚ուզեն խափանել խորհրդային - եուկոսլաւ յարաբերութիւնները : «Գիտենք, նկատել տուաւ ան, որ աշխարհի մէջ կը գտնուին ուժեր, որոնք չեն վարանիր խափանել մեր յարաբերութիւններու բարենպաստ հոլովոյթը : Անոնք հրապարակ հանեցին սահմանափակ գերիշխանութեան վարդապետութիւնը, անոնք կը խօսին խորհրդային բանակներու հաւանական գործողութիւններու մասին Պալքաններու մէջ» եւայլն : Բրեժնեւ աւելի առաջ երթալով յայտարարեց, թէ Պելկրատի 1955ի «յայտարարութիւնը» կը մնայ ի զօրու :

Ինչպէս ծանօթ է, Խրուշչեւ բարելաւելու համար խորհրդային - եուկոսլաւ յարաբերութիւնները, 1955ին Պելկրատի մէջ հրապարակաւ ընդունեցաւ Կոմինֆորմի սխալները : Այժմ պէտք է աւելի ընդլայնել եւ ամբողջացնել այդ յայտարարութեան սկզբունքները, դիտել տուաւ ան :

Ասիկա կը նշանակէ, թէ Մոսկուա կ՚ընդունի Պելկրատի իրաւունքը վարելու իր ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւնը՝ գերիշխանութեան սկզբունքներով :

Թիթօ արդէն իր բարի գալուստի խօսքին մէջ թուած է այն սկզբունքները, որոնցմով կ՚առաջնորդուի Եուկոսլաւիա.— Ներքին ճակատի վրայ ինքնավար ընկերվարութեան կիրարկում, ժողովրդավարութիւն եւ ապակեդրոնացում, իսկ արտաքին ճակատի վրայ՝ ոչ մէկ ճակատի յարող քաղաքականութիւն : Այս քաղաքականութիւնը պէտք է «յարգուի նաեւ ընկերվարական երկիրներու կողմէ» :

Քաղաքական շրջանակները նկատել կու տան, թէ Մոսկուա կ՚ուզէ բարեկամական լաւ մթնոլորտ մը հաստատել Եուկոսլաւիոյ եւ իր մէջ այնպիսի ժամանակի մը, երբ Փեքին ճիգ կը թափէ Ալպանիոյ, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ ճամբով ազդեցութիւն ձեռք ձգել եւ ներկայութիւն մը դառնալ Պալքաններու մէջ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵՔԻՆԻ պաշտօնական շրջանակները կը հաստատեն թէ Մաօ շատ առողջ է եւ թէ Հոկտեմբեր մէկի տողանցքը եւ հանդիսութիւնները ջնջուած են պարզապէս խնայողութեան համար : Արտասահմանի բոլոր դեսպանատուներն ալ նոյն բացատրութիւնը կուտան թէեւ քաղաքական դիտերը կը խորհին թէ բան մը կ՚անցնի կը դառնայ :

ՔԼԸՐՎՈՅԻ կեդրոնական բանտին մէջ մթնոլորտը շատ ծանր է երկու անմեղ պատանդներու վայրագ սպանութենէն ետք եւ քաղաքին մէջ ալ որոշ վրդովում կայ իշխանութեանց հանդէպ : Բոլորը համաձայն են յայտարարելու համար թէ Քլէրվոյի բանտը աւելի հանգստեան տունի կը նմանի քան արգելարանի եւ թէ դատապարտուած ոճրագործները աւելի հանգստաւէտ պայմաններու մէջ կ՚ապրին քան բանտապահները : Երկու բանտապահներ արդէն հրաժարեցան մինչ իրենց սենտիքաները Ուրբաթ օրուան համար «ազգային բողոքի օր» որոշեցին :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ սպայակոյտի պետ եւ Պաշտպանութեան փոխ - նախարար նշանակուեցաւ Զօր. Վիքթոր Կուլիկով, 50 տարեկան : Ցարդ այդ պաշտօնները կը վարէր մարեշալ Մաթվէյ Զախարով, որ համաձայն Թասի՝ այլ պաշտօնի կոչուած է :

ԼԻԲԻՈՅ նախագահը՝ Գնդ. Քատաֆի ինքնաշարժի արկածի մը հետեւանքով վիրաւորուեցաւ : Որոշ շրջանակներու ենթադրութեամբ՝ արկածը կազմակերպուած ահաբեկում մըն է :

ՊԷՅՐՈՒԹԻ առեւտրականները առջի օր փակեցին իրենց խանութները՝ բողոքելու համար կառավարութեան սահմանած նոր տուրքերուն դէմ, որոնք, համաձայն իրենց, շատ ծանր են : Տուրքերը ներածուած ապրանքներու վրայ են :

Առեւտրականները կ՚ուզեն ձեռք ձգել հրովարտակի մը ջնջումը որ 10 առ հարիւր կ՚աւելցնէ մաքսային տուրքերը լիւքս 500 ապրանքի վրայ, սկսեալ ածիլուելու քրէմէն մինչեւ կառքերը : Լիբանանի առեւտուրը 67 առ հարիւր կը կազմէ ազգային զուտ արտադրութեան եւ ճարտարարուեստը՝ միայն 21 առ հարիւր :

ԱՐԺԱՆԹԻՆ որոշեց դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատել Փեքինի հետ :

ՄԱԼԹԱ համաձայնեցաւ թոյլ տալ Անգլիոյ եւ անոր Ատլանտեան Ուխտի դաշնակիցներուն օգտագործել կղզիին զինուորական կայանները : Անգլիա եւ Ատլանտեան Ուխտը իբրեւ վարձք տարեկան պիտի վճարեն 9,5 միլիոն սթերլին :

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ մէջ, Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութեան փոխ - նախարարը՝ Լիփովսկի, յայտարարեց թէ Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ յարաբերութիւնները շատ աւելի սերտ պէտք է դառնան : Լիփովսկի Նախագահ Փոմփիտուէն անձնական նամակ մըն ալ յանձնեց Նախագահ Ասատի :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ազգ. Ժողովի արտաքին յանձնախումբի նախագահը՝ Ժան տը Պրոյլ, որ անկախ երեսփոխան է, արեւելեան Պերլին կ՚երթայ Երկուշաբթի օր, Ժողովրդական Գերմանիոյ Ազգ. Ժողովի (Ժողովուրդի Ժողով) հրաւէրով : Ժան տը Պրոյլի երկրորդ այցելութիւնն է, վերջին վեց ամիսներու ընթացքին :

ԱՏԱՆ ՄԱԼԻՔ (Ինտոնեզիա) Ազգաժողովի 26րդ նստաշրջանին նախագահ ընտրուեցաւ :

ՍՊԱՆԱԿԱՆ ՔԱԹԱԼՈՆԻ մէջ, ողողումները 20 հոգիի մահուան պատճառ եղած են :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ հանրածանօթ թաւջութակահար՝ Ռոստրոպովիչ, որ տարի մըն է «պատժուած» էր եւ չէր կրնար արտասահման երթալ, Հոկտեմբերէն պիտի կարենայ ճամբորդել : Ծանօթ է որ Ռոստրոպովիչ այս արգելքին ենթարկուած էր որովհետեւ Սոլժենիցինի ի նպաստ դիրք բռնած էր :

ՆԻՔՍԸՆ Սպիտակ Տան մէջ Խորհ. Միութեան Արտաքին նախարարը պիտի ընդունի Սեպտեմբեր 29ին :

ԱԹԷՆՔԻ մէջ կատարուեցաւ յոյն գրագէտ, Նոպէլեան մրցանակաւոր՝ Ժորժ Սեֆերիսի յուղարկաւորութիւնը, որու ազգային բնոյթ չէր տրուած :

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ թերթերը կրկին լոյս կը տեսնեն : Եօթը ժամ բանակցութենէ ետք համաձայնութիւն գոյացաւ կողմերու միջեւ :

ԵԼՄՏԱԿԱՆ նախարարը յայտարարեց Եւրոպա թիւ մէկ կայանէն թէ յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին հեռատեսիլի գործիքներու տուրքը պիտի չաւելնայ : Միւս կողմէ 1972 Փետրուար 1էն սկսեալ ապրանքներու գիները պարտադրաբար պէտք է ցուցադրուին :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՏՐԱԿ

Խորհ. Միութեան ճատրակի 39րդ ախոյենական մրցաշարքին բացումը կատարուեցաւ Սեպտեմբեր 14ին, Լենինգրադ : Մրցաշարքին կը մասնակցին տասը քաղաքներու պատուիրակներ՝ 14 կրոսմայստր եւ եօթը անուանի վարպետ : Մասնակիցներէն երկուքը Երեւանէն են : Առաջինը՝ Ռաֆիկ Վահանեան, որ աշխարհի ամէնէն երիտասարդ կրոսմայստրն է, եւ Կարէն Գրիգորեան, որ երկու անգամ Հայաստանի ախոյեան հռչակուած է :

Երկու խաղացողներն ալ դէմ յանդիման գտնուեցան զօրաւոր ուժերու : Ռ. Վահանեանի մրցակիցն եղաւ անոր երբեմնի մարզիչը՝ կրոսմայստր Եֆիմ Գիլլէր, իսկ Կ. Գրիգորեան մրցակից ունեցաւ Մոսկուայի ախոյեանը՝ Անատոլի Լէյն :

Երկու խաղերն ալ շատ հետաքրքրական եղան : Ռ. Վահանեան խաղի առաջին շրջանին դժուարութիւններու մատնուեցաւ, սակայն քիչ ետք ան յաջողեցաւ բարելաւել իր դիրքը : Երկուստեք համաձայնութեամբ խաղը յետաձգուեցաւ : Հաւանական է, որ հաւասար արդիւնքով վերջ գտնէ :

Սեպտեմբեր 17ին Ռ. Վահանեան հանդիպում ունեցաւ Լենինգրադի ախոյեան Անատոլի Կարպովի հետ : Խաղի 27րդ վայրկեանին Լենինգրադցին ընդունեցաւ իր պարտութիւնը :

Կ. Գրիգորեան, իր կարգին, երկու հանդիպում ունեցաւ : Առաջին հանդիպումը իր եւ Մոսկուայի ախոյեանին միջեւ, վերջ գտաւ հաւասար արդիւնքով, 43րդ քայլին :

Հայաստանի ախոյեանին երկրորդ մրցակիցը եղաւ Իգոր Պլատոնով : Այս վերջինը ճարպիկ խաղարկութեամբ յաջողեցաւ յաղթական դուրս գալ՝ խաղին 29րդ քայլին :

Մրցաշարքը կը շարունակուի :

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

Ա.

ԽՄԲ. — «Պատմա-Բանասիրական Հանդէս»ի այս տարուան Բ. թիւին մէջ Ա. Այվազեան առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնէ Նախիջեւանի հայկական պատմական յուշարձանները շեշտելով, թէ շրջանը պատմական Հայաստանի անբաժան մասը կազմած է: Յօդուածագիրը տեղ-տեղ կը խօսի նաեւ վերջին տասնամեակին քանդուած հայկ. եկեղեցիներու մասին:

Յօդուածը կը ներկայացնենք արեւմտահայերէնով:

Նախիջեւանի Ինքնավար Հանրապետութիւնը, որ պատմական Հայաստանի մէկ մասը կը կազմէ, հարուստ է եղած պատմական եւ հնագիտական յուշարձաններով: Նախիջեւանի եւ անոր չորս գաւառներուն՝ Գողթանի, Երնջակի, Ճահուկի եւ Շահապունիքի հայկական բոլոր գիւղերն ալ ունեցած են իրենց եկեղեցիները եւ վանքերը, որոնց կողքին գոյութիւն ունեցած են դպրատուներ եւ կրթարաններ: Այսպէս, օրինակ, միայն Նախիջեւան քաղաքը ունեցած է մօտաւորապէս 80 հայկական եկեղեցի եւ վանք, Ագուլիս գիւղաքաղաքը՝ ճարտարապետական մեծարուեստով կառուցուած 10 եկեղեցիներ, Հին Ջուղան՝ 7 եկեղեցիներ: Անհրաժեշտ է ընդգծել, որ պատմա-հնագիտական յուշարձաններու թիւը Նախիջեւանի մէջ երթալով կը նուազի: Շարք մը յուշարձաններ վերջին տասնամեակներուն քանդուած են: Նախիջեւանի պատմա-հնագիտական յուշարձանները քիչ թէ շատ ուսումնասիրուած են նախախորհրդային շրջանին (Հ. Ղ. Ալիշան, Քաջբերունի, Ա. Սեդրակեանց, Ե. Լալայեանց): Սակայն ճամբորդական, ազգագրական նիւթերը սահմանափակ են, մեծ թիւ կազմող յուշարձաններ աննկատ ձգուած են, ներկայացուածներն ալ չեն ենթարկուած պատմա-քննական, համեմատական ուսումնասիրութեան: Այս յօդուածով ներկայացուած ուսումնասիրութիւնները, որոնք առաջին անգամ ըլլալով կը տպագրուին, կը վերաբերին Շահապունիքի (ներկայիս Նախիջեւանի Շահպուզի շրջան), Ճահուկի (ներկայիս Նախիջեւանի շրջանին մէկ մասը) գաւառներուն եւ Նախիջեւան քաղաքի պատմա-հնագիտական յուշարձաններուն: Հրապարակուած նիւթերուն նպատակն է օգնել բոլոր անոնց, որոնք կը հետաքրքրուին պատմական Հայաստանի հնագիտական եւ ճարտարապետական յուշարձաններու պատմութեամբ:

ՇԱՀԱՊՈՒՆԻՔ

Շահապունիքը՝ ներկայիս Շահպուզի շրջանի Կեանք Շահպուզ գիւղը, կը գտնուի շրջանային կեդրոնէն 4 քիմ. հեռու, Շահպուղչայ գետի վարի հոսանքին, անոր ձախ ափին:

Շահապունիք գաւառի մասին սակաւաթիւ տեղեկութիւններ կան միայն հին աղբիւրներու մէջ: Գաւառը կոչուած է նաեւ Շահապունիս, Շահապոնք, Շահփուր, Շահպուզ: Շրջանը եղած է Նախիջեւանի առանձին գաւառներէն մէկը, յաճախ ալ՝ գաւառի մը մասը՝ մաս կազմելով Ճահուկ գաւառին: Պատմական համանուն գիւղը փռուած էր խոր ձորի մը մէջ, որու աբեւելքը կը գտնուի վիմխարի քարաժայռերու կատարին Շահապունիք ամրոցը: Պատմական գիւղը ունեցած է բարեկարգ տուներ եւ Ս. Աստուածածնի Ծննդեան մեծ վանքը: Այս վանքին կառուցման մասին ստոյգ տեղեկութիւններ չկան: Մեր կարծիքով ան կառուցուած է ԺԳ. դարու երկրորդ կէսին եւ աւերակի վերածուած դրեթէ 1790–1800ին: Ծանօթ է, որ գիւղը աւերուած է քանի մը անգամ, եւ վերջին քանդումէն ետք Ատրպէջանցիներ հոն հաստատուած են մօտաւորապէս 1840էն 1860ի միջեւ՝ հին, քանդուած գիւղին տեղ նոր մը հաստատելով նախկինին մօտերը (Շահապունիք վտակին աջ ափը):

Ամրոցը շինուած է Զ. դարուն: Այդ ամրոցին մասին Ստ. Օրբելեան կը գրէ. «Շահապանից բերդ՝ ի Շահապայ պարոնկէ շինեալ, եւ գձորն իւր անուն Շահապանից ձոր, որ հատուածի պատճառաւ եկեալ էր առ նահապետքն Սիւնի»: Ամրոցը անառիկ եղած է իր բնական դիրքին շնորհիւ: Ունի միայն մէկ մուտք, որ կ'անցնի 35–60 մ. լայնութիւն եւ աւելի քան 200 մեթր բարձրութիւն ունեցող լեռնապատնէշին վրայէն: Հոն գտնուած են խեցեղէն իրեր, զէնքեր, պարսկական, թրքական, հայկական հին դրամներ, որոնցմէ մէկ քանին ներկայիս կը գտնուին Նախիջեւանի Թանգարանը:

ՃԱՀՈՒԿ (ՋԱՀՐԻ)

Ճահուկ գիւղաքաղաքը, որ պատմական Ճահուկ գաւառի կեդրոնն էր, կը գտնուի Երնջակ գաւառէն (ներկայիս Ջուլֆայի շրջան) հիւսիս-արեւմուտք: Սահմանակից էր պատմական Վայոց ձորի, Ծղուկունքի, Երնջակի եւ Նախիջեւանի:

Ճահուկ, որ այժմու Ջահրի գիւղն է, ունեցած է երկու եկեղեցի՝ Ս. Շողակաթ եւ Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ, որոնց կողքին գտնուած են դպրատուներ: Այդ եկեղեցիներէն Շողակաթը ներկայիս աւերակ վիճակի մէջ է: Կառուցուած է 1325–1330ին: Աւերուած է 1935–40ին:

Ճահուկի երկրորդ եկեղեցին դեռ կանգուն է: Ան գմբէթաւոր է, ունի խորան, պատերուն վրայ կան սրբապատկերներու եւ խաչքարերու քանդակներ: Ունի 20 մեթր երկարութիւն եւ 16 մեթր լայնութիւն: Ստոյգ տեղեկութիւններ չկան շինութեան թուականի մասին: Մեր կարծիքով ան շինուած է մօտաւորապէս 1450–1455ին:

Ճահուկ ծանօթ եղած է նաեւ իր անառիկ ամրոցներով: Ցայսօր կ'երեւին Ճահուկ, Սրինգ եւ Ջմիրան ամրոցներու աւերակները:

ՔԻՒԼՈՒՍ

Շահապունիքի պատմական Քէօլը, Քէօլքը այժմ Շահպուզի շրջանի Քիւլուս գիւղն է:

Պատմական Քէօլքը ունեցած է երկու եկեղեցի՝ Ս. Արջակապ եւ Ս. Գրիգոր, որոնցմէ առաջինը այժմ աւերակ վիճակի մէջ է, իսկ երկրորդը՝ կանգուն:

Ս. Արջակապի աւերակներէն կ'երեւի, որ ան մեծ եկեղեցի մը եղած է: Եկեղեցիին շինութեան եւ աւերման մասին ստոյգ տեղեկութիւններ չկան: Հաւանաբար շինուած է 1390–1400ին, իսկ քանդուած՝ 1850–1860ին:

Քէօլքի երկրորդ եկեղեցին կը գտնուի գիւղին կեդրոնը: Կանգուն է, կառուցուած է երկաթաքարով, վերանորոգումներու ժամանակ օգտագործուած են նաեւ կարմիր քարեր: Եկեղեցին ունի խորան, զարդաքանդակներ: Կան արձանագրութիւններ՝ «Թվ ՌՃՁ», «ՍԲ ԽԱՉՍ Թվ ՌՃՁ», այսինքն՝ 1657:

Ա. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

Բ.

Ուսման որակի բարելաւումը կը նախատեսէ բազմաթիւ հարցերու բարւոք լուծումը: Առաջնահերթ հարցերէն են ուսուցիչներու մանկավարժական եւ մասնագիտական պատրաստութեան օր աւուր կատարելագործումը, ուսումնական նիւթերու ընդհանուր համակարգումը ժամանակակից պայմաններու համաձայն, միջոցներու եւ կարելիութիւններու արդիւնաւէտ օգտագործումը եւայլն:

Քննենք համակարգման հարցը նկատի առնելով իբրեւ օրինակ պատմութեան ուսուցման յատկացուած տեղը դպրոցներու մէջ: Աշակերտը մինչեւ միջնակարգն աւարտելը՝ 4էն 10րդ դասարան, հարկադրուած է ուսումնական ծրագրին համաձայն օգտագործելու 16 պատմութեան դասագիրք՝ հետեւեալ կարգով — «Զրոյցներ ՍՍՀՄ պատմութիւնից» (4րդ դասարան), «Հին աշխարհի պատմութիւն» (5րդ), «ՍՍՀՄ պատմութիւն» հնագոյն ժամանակներից մինչեւ ԺԸ. դարի վերջը» (6րդ), «Նոր պատմութիւն՝ Ա. շրջան», «ՍՍՀՄ պատմութիւն՝ ԺԸ. դարից վերջից մինչեւ ԺԹ. դարի վերջը» եւ «Հայ ժողովրդի պատմութիւն» (8րդ), «Նոր պատմութիւն, Բ. շրջան», «ՍՍՀՄ պատմութիւն՝ Ի. դարի սկզբից մինչեւ սոցիալիզմի յաղթանակը ՍՍՀՄ.ում», «Արտասահմանեան երկրների նորագոյն պատմութիւն, 1917 թուականից մինչեւ Բ. աշխարհամարտի նախօրեակը» եւ «Հայ ժողովրդի պատմութիւն» (9րդ), «ՍՍՀՄ պատմութիւն, սոցիալիստական հասարակարգի կառուցման աւարտման եւ կոմունիզմի ծաւալուն կառուցման ժամանակաշրջանը», «Արտասահմանեան երկրների նորագոյն պատմութիւն», «Հայ ժողովրդի պատմութիւն» եւ «Հասարակագիտութիւն (10րդ դասարան):

«Այս բոլոր պատմութիւնները ամփոփուած են 16 դասագրքի մէջ, որոնք բաղկացած են 4000 էջից կամ 670 պարագրաֆից: Անիլին՝ հօթը ուսումնական տարուայ ընթացքում աշակերտը պէտք է սովորի եւ մտքի մէջ պահի 450–500 կարեւոր տարեթուեր եւ մօտ 200 պատերազմների ու ճակատամարտերի պատմութիւններ ու նկարագրութիւններ: Բացի դրանից, 9րդ եւ 10րդ դասարաններում ուսումնասիրւում է 85–100 վաւերագրական փաստաթուղթ եւ առաջադրանքի կարգով ընթերցւում են ոչ քիչ թւով քաղաքական, գեղարուեստական եւ պատմական գրքեր: Եթէ այդ բոլորին աւելացնենք նաեւ իւրաքանչիւր դասարանի պատմութեան քրիստոմատեաները, ապա այն տպաւորութիւնը կը ստացուի, թէ մեր դպրոցները հանրակրթական թեքումով պատմութեան ուսուցման մասնագիտացուած ուսումնական հաստատութիւններ են», *նկատել կուտայ Ս. Արշակունի, վարիչը «Ուսուցիչների կատարելագործման Երեւանի քաղաքային ինստիտուտի պատմութեան կաբինետի» («Գրական Թերթ» 1970):*

«Գարուն» ամսաթերթի կազմակերպած զրոյցին ընթացքին, անցեալ տարի, աշակերտներ դժգոհութիւն յայտնած էին դասերու ծանրաբեռնուածութենէն, որ համաձայն իրենց՝ «չափէն դուրս շատ է»: Արդարեւ բազմաթիւ մանկավարժներու կարծիքով պէտք է կրճատել, օրինակ, «Պատմութեան ուսումնական առարկայի ծրագրային նիւթը, չափաւորել դասագրքերի մեծ ծաւալը եւ թողնել միայն առաւել կարեւորը»:

Այս ճիւղին մէջ յառաջդիմութեան խոչընդոտ կը հանդիսանան նաեւ պատմական դէպքերու մեկնաբանութեան յաճախակի փոփոխութիւնները, վիրար հակասող տեսակէտները: Այսպէս, Փրոֆ. Բ. Լալաբէկեանի հաստատումով, մեր ժամանակակից պատմութեան 1917–1920ի իրադարձութիւններու մասին պարզ պատկերացում չկայ «ուսանողութեան եւ մտաւորականութեան որոշ շրջաններում»:

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

Սեղմ ձիւն մը կը տեղար, աւելորդ առատութեամբ մը. ծածկելու ա՛լ ի՞նչ բան մնացած էր: Կը յիշեմ որ, ճամբուն երկայնքը, բրդեղէններու մէջ պարփակուած աղջնակներ, որոնք դպրոց կ'երթային, մեղ կը բարեւէին արքունիքի վայել խոնարհութեամբ մը, ծնրադրութեան սիրուն շարժումի մը մէջ դնելով իրենց բոլոր ծաղկատի շնորհը: Ի՜նչ ժողովուրդ:

Քանի քանի անգամ ճամբորդած եմ Սկանտինաւեան երկիրները, եւ կը կարծեմ թէ արդի քաղաքակրթութեան դագաթնակէտին վրայ կը գտնուին անոնք, մանաւանդ Շուէտ: Մարդկային բարձրագոյն առաքինութիւնն ունին նախ, ան որուն մէջ կը բովանդակուին բոլոր միւս բարեմասնութիւնները, — մաքրութիւնը: Ամէն բան մաքուր է հոն, եւ ամէն մարդ մաքուր է:

Գիտեմ թէ հիւսիսային երկիրներու մարդոց համար աւելի դիւրին է մաքրութեան տպաւորութիւն մը տալ, քան հարաւային երկիրներու մարդոց: Տարինեբով Մանչեսթըր ապրած հայ բարեկամ մը ինծի պատմած է թէ՝ սափրիչին աթոռէն ելլելուն, վարսավիրան անգամ մը ըսած էր իրեն. «Դուք որ հիմա ածիլուեցաք եւ պիտի ելլէք երթաք, աւելի շատ մաղ ունիք ձեր երեսին վրայ քան սա Անգլիացին, որ ներս կը մանէ ածիլուելու համար»:

Բայց միայն արտաքին մաքրութիւնը չէ Շուէտին յատկանիշը: Ընդհանուր բարեկարգութիւնը, ընկերային դասակարգերուն միջեւ տիրող համերաշխութիւնը, անհատներուն ծայրագոյն պարկեշտութիւնը եւ բարեկրթութիւնը, ամէնուն ալ խորին գիտակցութիւնը այնքան իրենց պարտքին որքան իրենց իրաւունքին, գիտութեան ընձեռած բարիքներուն թափանցումը ընկերային բոլոր խաւերուն մէջ, այն արդիւնքը առաջ բերած են որ ընկերաբաններուն երազած մտատիպարին իրականացումը կը կարծես տեսնել ամէն քայլին:

Քարունկիէն Պէրկէն երեք օրուան ճամբայ էր, ամբողջ Շուէտի երկայնքէն եւ յետոյ ամբողջ Նորվեկիոյ մէջէն: Լիճ ու անտառ, անտառ ու լիճ անընդհատ պահուըտուք կը խաղան երկաթուղիին հետ: Մէկ քանի ժամը անգամ մը դադար կայարաններու մէջ, կերակրուելու եւ կազդուրուելու համար:

Լայն ու երկայն սեղանի մը վրայ շարուած են քսան-երեսուն տեսակ աղանդերներ, որոնց կարգին, Հիւսիսային Շուէտի մէջ, Լափոնիայի եղջերուներուն ծխած միսը (ռէնսթէֆ), աշխարհիս ամէնէն համեղ ուտելիքներէն մին, եւ ծխած սօմօնի ծաղկաթոյր շերտեր՝ ակնապարար առատութեամբ: Սովորական հացին տեղ, դորշ մոխրագոյն տեսակ մը տափակ, փխրուն եւ ծակոտկէն պաքսիմատ՝ հաճարի ալիւրէ, Սկանտինաւեան երկիրներուն եւ Ֆինլանտայի յատուկ, որ կ'ուզեմ հաւատալ թէ շատ առողջապահական է, բայց համի եւ քիմքի հետ գործ չունի ըստ իս: Սպասաւոր չկայ. ամէն մարդ պնակ մը, դանակ մը եւ պատառաքաղ մը կ'առնէ եւ ափսէներուն մէջէն կը վերցնէ ուզած ուտելիքը, ուզածին չափ, որչափ անգամ որ կրնայ, եւ, երբ ճաշը աւարտէ, որոշուած միօրինակ գինը կը վճարէ ճաշարանատիրոջ: Կը յիշեմ թէ այս վերջինը ի՛նչ արհամարհանքով կը նայէր ինծի ընկերացող Ռուսերուն եւ Հրեաներուն, որոնք, շատ բնական բան մը ընելու պէս, չէին քաշուեր իրենց բերնի պատառաքաղը խօթելու ափսէներուն մէջ՝ իրենց ընտրած կտորը առնելու համար:

Մէկ օր Պէրկէն, եւ երկու օրուան նաւանցութենէ մը յետոյ, Հիւսիսային ծովուն մէջէն անվտանգ Անգլիա:

Երբ Դեկտեմբեր 19ին, շարաթ կէսօրէն յետոյ մեր նորվեկիական շոգենաւը եկաւ Նիւ Քասըլ քարափին մօտեցաւ, անգլիացի պաշտօնակալ մը, երկու ոստիկանի ընկերակցութեամբ, ներս մտաւ եւ ճամբորդները հրաւիրեց շարք կազմել եւ մի առ մի ներկայացնել իրենց անցագիրները: Երբ կարգը ինծի եկաւ, իրեն երկնցուցի անցագիրս, հետն ալ ալ Սըր Ճորճ Պըքանանի վկայագիրը: Ակնարկ մը նետեց անոնց վրայ եւ ինծի ըսաւ.

— Խնդրեմ մէկ կողմ քաշուեցէք եւ սպասեցէք:

Սիրտս կըրճ ըրաւ: Թուրք հպատակութեանս փորձանքն էր որ կը վերսկսէր:

Վաւերագրերու քննութիւնը մէկ քանի ժամ տեւեց, եւ ճամբորդները իրարու ետեւէ մեկնեցան: Երբ ա՛լ մարդ չմնաց, անգլիացի պաշտօնատարը իր մօտ հրաւիրեց զիս եւ ըսաւ.

— Դուք թշնամի օտարական մըն էք, պարոն, եւ ձեզ թոյլ չեմ կրնար տալ Անգլիա մտնելու: Պէտք է ետ դառնաք այս շոգենաւով:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(4 – Շար.)

փրոֆեսօրը իր հաստատումը կը կատա–րէր փրոֆ. Շմաւոն Յարութիւնեանի հայ ժողովուրդի պատմութեան բուհական դասագիրքի չորրորդ հատորին նուիրած գրախօսականին մէջ («Սով. Հայաստան», Յունուար 15): Հատորը, որ կ՚ընդ–գրկէ մեր ժողովուրդին պատմութեան 1917–1967 ժամանակաշրջանը, կ՚անդրա–դառնայ Լենինի դեկրետին (1917 Դեկտ. 29), հայ–թրքական պատերազմին (1920), Հայաստանի Հանրապետութեան եւայլն: Արդ, փրոֆ. Բ. Լալաբէկեանի վկայու–թեամբ աշխատութեան հեղինակը «սրբ–բագրած» է «տարիներ շարունակ աղա–ւաղուած պատմական ճշմարտութիւննե–րը»: Նոյն ձեւի մատնանշում կը կատարէ նաեւ Ս. Արշակունի, երբ կը խօսի 9րդ եւ 10րդ դասարաններու «Նորագոյն պատ–մութիւն» դասագիրքին մասին: «Բազմա–թիւ են կրկնութիւնները, անճշդութիւն–ները, ոչ գիտական հիմնաւորումները: Երբ համեմատելու լինենք միեւնոյն դա–սարանի միեւնոյն դասագրքի հին եւ նոր հրատարակութիւնները, ապա կը հանդի–պենք միմեանց ժխտող պատմական շատ փաստերի» («Գրական Թերթ»):

Ինքնաբինքեան հասկնալի կը դառնայ, որ պատմական «անճշդութիւնները», «ոչ գիտական հիմնաւորումները», «միմեանց ժխտող պատմական շատ փաստերը», «սրբագրումները տարիներ շարունակ ա–ղաւաղուած պատմական ճշմարտութիւն–ներուն», ընդհանուր չփոթ կը ստեղծեն ուսանող երիտասարդութեան եւ մտաւո–րականութեան միտքերուն մէջ, որմէ նաեւ՝ «պարզ պատկերացումի» պակասը անոնց մասին:

Աւելցնենք, որ համաձայն հարցին ծա–նօթ ուսուցիչներու՝ պատմութեան 16 դասագիրքերէն միայն 3–4ը կարելի է հա–մարել մշակուած եւ կայուն:

Ցաւալի է հաստատել նաեւ, որ հայե–րէնի ուսուցման որակը անգոհացուցիչ է: 1970–71 ուսումնական տարեշրջանի վեր–ջին եռամսեայի տուեալներուն համա–ձայն միայն Երեւանի մէջ 6699 աշակերտ «Հայոց լեզուից ունեցել է անբաւարար գնահատական» («Սով. Հայաստան» Օ–գոստոս 28): «Չնայած կան այնպիսինե–րը, որոնք մայրենի լեզուի քննութեան ժամանակ իրենց գրագէտ եւ յուզիչ շա–րադրութիւններով ուրախացնում են դա–սախօսներին, սակայն այդպիսիների թի–ւը մեծ չէ» («Սով. Հայաստան», Օգոս–տոս 20): «Դպրոցն աւարտելուց յետոյ, երբ շրջանաւարտները ուզում են ընդուն–ուել ինստիտուտ, դժուարանում են մայ–րենի լեզուից, այնպիսի սխալներ են ա–նում, որ ամաչել կարելի է» («Գարուն», Յունուար 1970):

Այս ցաւալի երդութեան գլխաւոր պատճառներէն մէկը պէտք է նկատել, անկասկած, այն փաստը, որ բարձր դա–սարաններու մէջ նուազագոյնի են իջեց–ուած մայրենի լեզուին յատկացուած դա–սաժամերը: Մտաւորականներ եւ մանկա–վարժներ Հայաստանի Լուսաւորութեան

Նախարարին ուղղեալ Բաց Նամակով մը դեռ 1965ին նկատել կուտային, թէ Հայ երախան իր մայրենի լեզուն կը սորվի մինչեւ 8րդ կարգ, այսինքն՝ մինչեւ 14–15 տարեկան, որմէ ետք՝ «Մեր երեխա–ները հազիւ են փոխադրւում իններորդ դասարան, հազիւ են ոտք դնում հասու–նութեան սանդուխին, մենք դրօշակը բարձրացնում ենք, «ստոպ»: Դուք ար–դէն հրաշալի գիտէք մայրենի լեզուն: Եւ այսպէս, մայրենի լեզուն, որպէս առար–կայ, 9–10–11րդ (*) դասարանից հան–ուած է: Այսինքն՝ հանուել է ճիշդ այն ժամանակ, երբ նոր պէտք է սկսուէր խ–կական, գիտակցական ուսուցումը» «Գր–րական Թերթ», Օգոստ. 27):

Տարիներ ետք Երեւանի ուսուցիչներէն մէկը՝ Հ. Անանեան, իր կարգին, դառ–նանք կը յայտնէր, թէ «վերջին տարի–ներս, չգիտեմ ինչու, բարձր դասարան–ներում պակասեցրել են մայրենի լեզուի դասերը... Միթէ՞ պարզ չէ, որ բարձր դասարաններում լեզու պարապելը մեծ նշանակութիւն ունի» («Գարուն», 1970 Յունուար):

Մայրենի լեզուին դասաւանդման գոր–ծին մէջ այլ թերիներ ալ կը մատնանշ–ուին, որոնց մասին յաջորդիւ:

Ժ. Մ.

(*) Ներկայիս վերցուած է 11րդ դա–սարանը:

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

Խարբերդահայ արժէք մըն ալ, գրչի հասուն մարդ մը եւ բնապաշտ հարա–զատ եւ հաւատարիմ մէկ նկարիչը:

Թլկատինցիի եւ Ռուբէն Զարդարեանի բարոյական ժառանգորդներէն, որ հողին, լեռներուն եւ անխարդախ բնութեան մը վեհութիւնն ու գեղեցկութիւնը փոխադ–րած է մարդկային հոգիներու մէջ, ներ–կայացնելով գաւառի կեանքը իր քաղցր լա–ւակին տակ, աշխատանքի, վերելքի, տա–ռապանքի ձայնը, որ կը ըլլայ անհե–տացած սերունդի մը երդեցիկ էութենէն:

Ունի կրակոտ եւ թարմ արձակ մը, գրական պերճախօսութեամբ ջերմացած, եւ իր լեզուն ինքնաբուխ ուժ մըն է, որ գինքը ստեղծագործութեան կը տանի իր յաջող էջերուն մէջ:

Սերնդակից Խարբերդէն ծնած հոգինե–րու, Զօհրապի, Համաստեղի, Բենեամին Նուրիկեանի, Վահան Թոթովենց կը վեր–ապրի իր տաղանդին եւ գործին ամուր շաղախով:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

«ՆԱՒԱՍԱՐԴ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ ՍՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Երբ հպանցիկ ակնարկ մը նետենք մեր նոր սերունդին մարզական, երաժշտական եւ կամ ֆոլքլորիկ գործունէութեան վը–րայ, հաճոյքով պիտի տեսնենք որ միշտ յաջողութիւններով պսակուած են իրենց ձեռնարկները եւ միշտ առաջնութիւն խը–լած են խանդավառելով մեր սրտերը:

Շատ հեռու չէ մեր Հայ Արիներու մաս–նակցութիւնը մինչեւ Ծայրագոյն Արե–ւելք՝ Ճափոնի մէջ տեղի ունեցած Ճէմ–պորիին,ուրկէ դուրս եկան մեծ յաջողու–թեամբ եւ հպարտանքով իրենց մարզանքի հսկայական աշխատանքին շնորհիւ: Օ–տար եւ տեղական թերթեր արձագանգ տուին իրենց լաւագոյն յաջողութեանց դրուատիքը տալով, մասնակցող երկիր–ներու բոլոր դրօշակներու կողքին մեր հայկական դրօշակն ալ անոնց կարգին տեղ գրաւած էր, հպուածէպ եւ հոյա–կապ պատկեր:

Գալով Նաւասարդ պարախումբին, ինչ–պէս գիտենք Լիլիլէի միջազգային փա–ռատօնին իր ցոյց տուած յաջողութիւն–ներով Ա. մրցանակ ստացած էր, ինչպէս նաեւ Գերմանիոյ Վեռհայմ քաղաքին մէջ յաջող ներկայացումներ ունեցած էր:

Սպանացիք անտարբեր չեն մնար, կը հրաւիրեն պարախումբը մասնակցելու Եաքայի մէջ տեղի ունենալիք միջազգա–յին փառատօնին Յուլիս 29էն մինչեւ Օ–գոստոս 1: Սոյն փառատօնը տեղի կ՚ու–նենայ երկու տարին անգամ մը 12 ազգե–րու եւ 50 պարախումբերու մասնակցու–թեամբ, որով մեր Նաւասարդն ալ գո–հունակութեամբ դիմաւորելով սոյն սըր–տաբուխ հրաւէրը ճամբայ կ՚ելլէ Յուլիս 28ին դէպի Եաքա: Տեղացիք բարի գա–լուստի մաղթանքներով սիրալիր ջերմ ընդունելութիւն մը կ՚ընեն, ուրախ են մեր տղաքը:

Ու կը սկսի 12 ազգերու տողանցքը, հա–զարաւոր սպանացի հետաքրքիր աչքերու դիմաց, ծափահարութիւններ, բացագան–չութիւններ. ըստ յայտագրի բոլոր պա–րախումբերը կը սկսին պարել իրենց կար–գին. փառաշուք հանդիսութիւն, եռու–գեռ, գիրար գերազանցող ֆոլքլորիկ պա–րեր, քաղաքը ցնծութեան մէջ է. Սպա–նացիք չեն կրնար իրենց հիացումը զսպել, մեր տղաքը իրենց առնական պարի խի–զախ սլացքներով, իրենց ազգային գեղե–ցիկ տարազներով մեծ ուշադրութիւն կը գրաւեն ու ամբոխին մէջէն կը լսուին վիվա Արմենիա, վիվա Արմենիա: Քա–ղաքը տենդոտ կերպարանք կ՚առնէ, բազ–մութիւնը հետզհետէ կը խռնայ մարդ–կային զանգուածին խառնուելով: Անդին կը տեսնուի հայ ընտանիք մը որ Մատ–րիտէն Եաքա եկած է հայ պարախումբը դիտելու եւ շնորհաւորելու, ուրիշ հայ կին մը, որ 30 տարիէ ի վեր հայերէն ոչ լսած է ոչ ալ խօսած, արցունքը աչքե–րուն՝ յուզուած կը համբուրէ տղաքը ու կը սկսի հայերէն խօսիլ իրենց հետ: Ի՜նչ բերկրաւէտ պարագայ հայասէր կնոջ համար:

Նաւասարդի պարերը շատ հաճելի կը թուին, այնպէս որ սպանական Ֆէստիրա–սիոնի նախագահը նուէրներով կը պատ–ուէ բոլորը, կրկին ու կրկին շնորհաւո–րելով եւ միեւնոյն ատեն փափաքելով ի–րենց մասնակցութիւնը բերելու յառաջի–կայ միջազգային փառատօնին:

Պարախումբը հրաւէր ստացած է Պել–ժիայէն, Իտալիայէն, Զուիցերիայէն եւ Յունաստանէն:

Մեր տղաքը գոհ եւ ուրախ կը բաժնուին Սպանացիներէն եղբայրական ջերմ սիրով, գորովով եւ սրտաբեկումով:

Աւելցնենք ըսելով որ պարախումբը կը պարէ նաեւ 2–5 Օգոստոս Պայէօնի մէջ եւ 6–8 Ավէյրոնի 16րդ միջազգային փա–ռատօնին մէջ, արժանանալով ոսկեղէն–դոստ ծափերու: Տեղական թերթերը գնա–հատանքով նկարագրած եւ պատկերա–ցուցած են պարախումբին ելոյթները:

Անվիճելի է որ մեր տղաքը իրենց յաղ–նատանջ ձեռնարկներով ցոյց կուտան թէ բարձր մշակոյթ ունեցող ժողովուրդ մըն ենք:

Ու մեր յոյսերը կ՚երթա՜ն դէպի իրենց, փրկութեան լաստ մը ապահոված ըլլալու գոհունակութեամբ:

ՀՌ. ՁԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

ԱՌԱԾԱՆԻ

Ասեղը ուրիշները կը հագուեցնէ, բայց ինքը կը մնայ մերկ: (Պասք)

×

Կանթեղը կը լուսաւորէ ինքզինք սպա–ռելով: (Անգլիական):

×

Գեղեցկութիւնը սովէն աւելի մահացու է: (Գերմանական)

Արմաւենիներու երկրին մէջ, էշն ար–մաւով կը կերակրեն: (Արաբական)

×

Ով բացակայ է՝ գահ չի ժառանգեր: (Լատինական):

×

Բացակաները յանցաւոր են միշտ: (Ֆր–րանսական)

×

Սիրտը չի կրնար ափսոսալ՝ ինչ որ աչ–քը չէ տեսած: (Ֆրանսական):

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Յուզան իր տէրը անգամ մը միայն մատնեց եւ ան ալ երրայերէն, սակայն աշխարհիս ստեղծուելէն ի վեր կիները ի–րենց այդ համբոյրը ամէն լեզուներու թարգմանեցին:

Այդ միջոցին Սելիմ աւիթ մը գտնելով փաշային մօտեցաւ եւ ականջին ի վեր փսփսաց.

— Զգուշացիր Հանըմը բան չիմա–նայ, այդ աղջիկը որ հոդ կանգնած է, մինչեւ հիմա տեսած աղջիկներուս մէջէն ամէնէն գեղեցիկն է:

Ներքինիին այս խօսքին վրայ Մուխ–թարի աչքերը բոցավառեցան եւ Տիգրանի մարմնին վրայ գամուեցան:

Այնչէ այդ խօսակցութիւնը չլսեց, սա–կայն ծերուկին ողեւորուող աչքերէն ա–մէն ինչ կռահեց:

Կատակերգութիւնը արդէն սկսած էր, եւ պէտք էր բնականաբար իր բնական ծաւալը առնար:

Կնոջ վիրաւորուած արժանապատուու–թիւնը պէտք էր դրդուէր:

Չէրքէզուհին դէմքին կատաղի արտա–յայտութիւն մը տալով բազմոցէն ըն–դոստ վեր ցատկեց եւ ներքինիին երեսին գոռաց.

— Լալա երբ ես մեռնիմ եւ մարմինս ու սրտիս տէրը այլեւս իմ սէրս կորսնցնէ, միայն այն ատեն պիտի կարենայ ակնար–կը սենեկապանուհիի մը վրայ յառել:

Եւ իշխանավայել հպարտութիւն մը առ–նելով, Տիգրանի դարձաւ ու գոչեց.

— Չէյնէփ, այժմ քեզի պէտք չունիմ, գնա, երբ լուր ընեմ, այն ատեն կուգաս:

Տիգրան իր եաւը խաղացուած ամ–բողջ կատակերգութիւնը կռահելով դար–ձաւ եւ առանց ակնարկը փաշային վրայ յառելու, մինչեւ գետինը խոնարհութիւն մը ըրաւ ու ծանր քայլերով դէպի դար–գախուցին դուռը ուղղուեցաւ:

Մուխթար հակառակ իր կնոջը նախան–ձի այդ պոռթկումին, չկրցաւ ակնարկը գէթ վայրկեանի մը համար գեղանի սե–նեկապանուհիին դէմքին վրայ չսեւեռել:

— Օ՛հ, յառեց ներքինիին ժպտելով, ի–րաւունք ունիս Լալա:

Եւ մինչ Տիգրան դրան կը մօտենար, փաշան ձեռքը երկարեց եւ դղուալից չեշ–տով մը ըսաւ.

— Հոս եկուր տեսնեմ աղջիկս... հոս եկուր...

Այդ հրաւէրը հրաման մըն էր եւ երի–տասարդը չէր կրնար գործադրելէ խուսափիլ: Ետին դարձաւ եւ աչքերը գետին սեւեռած ծերուկ փաշային մօտեցաւ ու անկէ քանի մը քայլ հեռու կանգ առաւ:

— Գլուխդ վերցուր եւ հոս նայէ, վրայ բերաւ փաշան:

Տիգրան գլուխը վեր վերցուց եւ ակ–նարկը ակամայ գաղտնի ոստիկանութեան տնօրէնին ակնարկին հանդիպեցաւ:

Այսուհանդերձ ծերուկը այդ դէմքին վրայ իր տեսածէն աւելի բան մը չկրցաւ գանազանել: Երիտասարդին գեղեցկու–թիւնը կուրացուցած էր զինքը: Դան–դաղօրէն ոտքի ելաւ, երիտասարդին մօ–տեցաւ եւ անոր այտերը շոյելով հան–դերձ դարձաւ ու Չէրքէզուհին դիտեց:

Այնչէ կատաղութենէն շրթները կը խածնէր:

— Գեղեցիկ աղջիկ է, ըսաւ ծերուկը իր կնոջ, բայց վստահ եղիր քեզի չի հա–ւասարիր:

Սակայն ծերուկ փաշային՝ Տիգրանի այտերը շոյելու յամառութիւնը վայր–կեանէ վայրկեան վտանգաւոր կը դառ–նար:

Հանըմին դէմքը այդ պահուն մեռելա–յին կերպարանք մը ստացած էր:

Մինչ ծերուկ Մուխթար կը շարունակէր Տիգրանի այտերը գգուել, յանկարծ իր եաեւ աղաղակ մը եւ մարմնի մը տախ–տակամածին վրայ գլտորիլը լսեց:

Այնչէ նուաղած գետին ինկած էր:

Ծերուկ ոստիկանապետը իր կողակիցին նուաղումը տեսնելով, արտորանօք անոր մօտեցաւ եւ այսպէս Տիգրանի ատկէ հե–ռանալու ժամանակ տուաւ:

— Լալա, գոչեց ծերուկը նեղացած, եկուր շուտ զայն վերցնենք եւ իր անկո–ղինը փոխադրենք:

Երկուքն ալ նուաղած Այնչէի վրայ ծռեցան, մեծ դժուարութեամբ զայն վեր վերցուցին եւ իր անկողինը փոխադրեցին:

Այնչէ այդ պահուն բուռն նուաղումի մը նշանները կը ներկայացնէր: Դէմքը տժգունած էր իսկ ձեռքերը ստռած էին: Փորձառու բժիշկ մը անգամ այդ վիճակը տեսնելով պիտի խաբուէր:

Կենդանի արարածներուն մէջ ուրիշ ոեւէ էակ մը իր դէմքին արտայայտու–թեանը վրայ այնքան չիշխեր, որքան կի–նը: Գետնախիծը տէր է միայն գոյնե–րու, կինը տէր է նաեւ իր ջղային դրու–թեան:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Խորէն Մինասեան եւ Տիկ. Բերկրուհի Մինասեան և ընտանեկան պարագաները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, այս Կիրակի առաւօտ (Սեպտ. 26) իրենց մօր՝

ՄԱՐԻԱՄ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ԼԻՈՆ — Ս. ՅԱԿՈԲ

Լիոնի Հայ Առաք. եկեղ. Ազգ. Միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս Կիրակի, 26 Սեպտ., Վարագայ Խաչի տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ: Յաւարտ պատարագի տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն Արարայի ճակատամարտի մէջ ինկող նահատակներու հոգիներուն ի հանգիստ, անոնց մահուան 53րդ տարելիցին առթիւ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Կոլոմպի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին 9 Հոկտ. Շաբաթ առաւօտեան ժամը 9ին:

Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները որպէսզի կատարած ըլլան իրենց ազգային պարտականութիւնը:

Դասաւանդութիւնը կը կատարէ Պ. Հայկ Միքայէլեան:

×

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժեռոմի Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ Թաղին Ս. Սահակ–Մեսրոպ դպրոցի հայերէն դասընթացքները կը սկսին Հոկտ. 2ին: Պիտի դասաւանդէ ուսուցչուհի Տիկին Պերճուհի Տէր – Մեսրոպեան:

Արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրեր ժամը 3էն 5, իսկ Կիրակի առաւօտ՝ եկեղեցին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

BNP

A votre service
tous les services de la

banque
nationale
de Paris

présente dans le monde entier

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր
Salle des Fêtes de Sevran

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
—— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ ——
ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— Օթոպիւս 147 Ա, Էկլիզ տը Փանթէնէն, իջնել Կառ տը Սեւրան կամ կառախումբ Կառ տիւՆոռէն՝ իջնել Սեւրան:

Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ — ՍԷՆ–ԼՈՒ

Սէն–Լուի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը ծանուցանէ շրջանի հայ հասարակութեան, որ Կիրակի 26 Սեպտեմբեր կը կատարուի մատաղօրհնութիւն, եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առիթով: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Շահան խաչակիր քահանայ Տէտէեան:

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՄԷՋ

26 Սեպտ. Կիրակի օր, Վարագայ Ս. Խաչի տօնին առթիւ, Առնուվիլի համանուն եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ աւանդական մատաղօրհնութիւն:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հայրապետական Պատուիրակ

ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Այս առթիւ Սերովբէ Արք. Դպրութեան աստիճան պիտի շնորհէ Յովակիմ Թօսունեանի եւ Օննիկ Ժամկոչեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյ բարերարներու ննջեցելոց յիշատակին:

Կը հրաւիրուին գիւղին, Անկէնի, Սեվրանի, Սարսէլի եւ Կուսէնվիլի հաւատացեալ ժողովուրդը: Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9,15, պատարագ 10,30:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերաբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն: Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16:

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Surprise-Party de la Rentrée

Կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի Փարիզի Ահարոնեան խումբին կողմէ

Շաբաթ, Սեպտ. 25, ժամը 19,30էն մինչեւ առաւօտ

Samedi, 25 Sept. de 19 h. 30 à l'aube Pavillon Arménien de la Cité Universitaire

57, Bd. Jourdan, PARIS, Métros : Porte d'Orléans ou Cité Universitaire.

ENTREE 5 FRS.

AMBIANCE BAR BUFFET

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

Հայաստանեայց Առաք. Եկեղեցւոյ հովանաւորութեան տակ գտնուող հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին՝ կիրակի, 19 Սեպտեմբերին եւ Հինգշաբթի, 23 Սեպտեմբերին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան հետեւեալ վայրերուն մէջ.—

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Կիրակի օրեր ժամը 9,30էն մինչեւ 12:

Ալֆորվիլի մէջ՝ Էքոլ Փրիմէր Ժորժ Լա Փիէռ, ռիւ տը Շուազի, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Առնուվիլ լէ Կոնէսի մէջ՝ Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 31–33 Ռիւ Սէն Ժիւսթ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Ժանթիյիի մէջ, 22 ռիւ Վիքթոր Հիւկօ, Հինգշաբթի օրեր, ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Շաւիլի մէջ, Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ, 4, ռիւ տէ Թրուա Շանթիէ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պանեէօ – Քաշանի մէջ, Պանեէօյի քաղաքապետութեան դպրոցին մէջ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 4,30:

Պուա Քոլոմպի մէջ, 4 Ռիւ Մարի Լոռ, Հինգշաբթի օրեր ժամը 9էն 12 եւ 2էն 5:

Որոշուած է նաեւ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հաստատել Հինգշաբթիօրեայ դասընթացք մը: Անոնք որոնք կը փափաքին ուղարկել իրենց զաւակները, թող հաճին տեղեկացնել եկեղեցւոյս դիւանին, ըստ այնմ կարգադրութիւններ ընելու համար:

Կոչ կ'ընենք յարգելի ծնողքներուն, որպէսզի նախանձախնդիր ըլլան եւ անպայման իրենց զաւակները առաջնորդեն հայկական դպրոցները:

ԴԻՒԱՆ

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Կոլոմպի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Մութաֆեանէ 50 ֆրանք, ընկերուհի Տիկ. Շուշանի մահուան քառասունքին առթիւ, ի նպաստ դպրոցի: Նոյն առթիւ Տիկ. Մառի Միքայէլեանէ 40 ֆր.:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դերձակ բանուոր մը խանութին համար:

Դիմել՝

Mr. M. SAADETIAN
18, Rue de Picardie, Paris (3e)

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆ

(Քերթուածներ)

Մատենաշար «Ահեկան»
Պէյրութ 1971

Դիմել՝ «Յառաջ»ի
ԳԻՆ 5 ՖՐ.

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ
Նախաձեռնութեամբ
Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին:

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը իր վերամուտի առաջին «Սիւրփրիզ–փարթին» կուտայ Հոկտեմբեր 2ին, Շաբաթ երեկոյ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris
Եղանակի խիստ փայլուն եւ առա ջին բարեսիրական հաւաքոյթը

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՇԱԲԱԹ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 25 SEPTEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — 12224 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.224

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ԽԱԽՏԷ ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Բ.

Պոլսոյ հայ համայնքին վերաբերեալ հարցերը փոխանակ կարգադրուելու, վերջերս աւելի բարդացած են։ Վագըֆներու տնօրէնութիւնը Թաղական Խորհուրդներէ պահանջած է իրեն հաղորդել իրենց գոյքերու ցանկերը։

Նորութիւն մըն ալ այս։

Լօզանի դաշնագրով, փոքրամասնութեանց վագըֆները պէտք է մնան, ըստ աւանդոյն, տեղական համայնքներու հակակշռին տակ։ Պատրիարքը անարդար կը գտնէ Վագըֆներու տնօրէնութեան այս պահանջը։

Ուրիշ խախտում մը Լօզանի դաշնագրին, — կառավարութիւնը Թաղական Խորհուրդներու անդամներուն շրջաբերականով մը իմաց տուեր է, որ առ այժմ շարունակեն իրենց պաշտօնը եւ նոր ընտրութիւն չկատարեն մինչեւ մօտալուտ նոր օրէնքի մը հրատարակութիւնը։

Ու դեռ աւելին։ Վագըֆներու տնօրէնութիւնը հրահանգով մը Թաղական Խորհուրդներէն եւ համայնական մարմիններէն պահանջեր է իրեն վճարել իրենց եկամուտին 5 առ հարիւրը։

Ապօրէն պահանջ։

Պատրիարքը դիտել կուտայ, որ եկեղեցիներն ու համայնական բարենպատակ հաստատութիւնները արդէն իրենց բոլոր կալուածներու եկամուտներուն վրայէն օրինական տուրքը կը վճարեն Պետութեան՝ միւս քաղաքացիներուն պէս, առանց սակայն անոնց պէս ազատ ըլլալու իրենց կալուածներուն վրայ հասութաբեր շէնքեր կառուցանելու եւ եղած շէնքերն ալ օրինական արտօնութեամբ նորոգելու եւ աւելի եկամտաբեր դարձնելու։

Մնաց որ եկեղեցիներն ու բարենպատակ հաստատութիւնները հազիւ կրնան իրենց ծախքերը գոցել ժողովրդական նուիրատուութեամբ։ Որբանոցներէն, հիւանդանոցէն եւ եկեղեցիներէն յատուկ տուրք գանձելը անհասկնալի կը գտնէ Պատրիարքը, որ դիտել կուտայ թէ երբ ապրուստը տարապայման սղած է, ուսուցիչներու եւ պաշտօնեաներու ամսականներն ալ յաւելում կրած են, նոր տուրքը նիւթական ծանրութիւն մը պիտի ըլլայ հայ համայնքին վրայ։

Այս եւ յարակից այլ խնդիրներու առընչութեամբ ժամանակին այս էջերուն մէջ մանրամասնօրէն ներկայացուցեր էինք Լօզանի դաշնագրին բացորոշ տրամադրութիւնները Թուրքիոյ փոքրամասնութեանց մասին։ Սեւրի դաշնագիրը փոխարինող այս չարաշուք դաշնագիրը, որուն մէջ Հայոց անունն անգամ չէ յիշուած, ցարդ ի զօրու է եւ Անգարայի կառավարութիւնը պարտաւոր է յարգելու զայն։

Լօզանի դաշնագրին (24 Յուլիս 1923) մէջ ութ յօդուածներ յատկացուած են Փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան (հատուած Գ., յօդուած 37–44)։

37րդ յօդուածով Թուրքիա յանձնառու կ'ըլլայ ճանչնալու 38էն 44րդ յօդուածներու տրամադրութիւնները իբրեւ հիմնական օրէնքներ։ Ո՛չ մէկ ուրիշ օրէնք, ո՛չ մէկ կարգադրութիւն եւ ո՛չ մէկ պաշտօնական գործողութիւն պէտք է հակասեն կամ հակառակին այդ տրամադրութեանց կամ հակադրուին անոնց։

38րդ յօդուածով Թուրք կառավարութիւնը յանձնառու կ'ըլլայ Թուրքիոյ բոլոր բնակիչներուն ապահովել կեանքի եւ ազատութեան լիակատար եւ ամբողջական պաշտպանութիւն, առանց ծնունդի, ազգութեան, լեզուի, ցեղի կամ կրօնքի խտրութեան։

Ըստ 39րդ յօդուածի, ոչ-իսլամ փոքրամասնութիւնները իսլամներուն պէս քաղաքային ու քաղաքական նոյն իրաւունքները պիտի վայելեն եւ օրէնքի առջեւ հաւասար պիտի ըլլան։ Հանրային պաշտօններու մէջ պիտի ընդունուին եւ պատիւներու պիտի արժանանան։ Ամէն տեսակ արհեստներով եւ ճարտարարուեստներով զբաղելու իրաւունք պիտի ունենան։ Ո՛չ մէկ սեղմումի պիտի ենթարկուի լեզուի գործածութիւնը ըլլայ անհատական կամ առեւտրական յարաբերութեանց մէջ, ըլլայ կրօնական հարցերու, մամուլի, ամէն կարգի հրատարակութեանց եւ հանրային հաւաքոյթներու մէջ։ Թրքերէնէ զատ ուրիշ լեզու խօսողներուն դիւրութիւններ պիտի ընծայուին բերանացի իրենց լեզուով արտայայտուելու դատարաններուն առջեւ։

Յօդուած 40ի համաձայն, ոչ-իսլամ փոքրամասնութիւնները իսլամներուն հաւասար իրաւունք պիտի ունենան կազմելու, վարելու եւ հսկելու իրենց ծախքով ամէն կարգի բարեսիրական, կրօնական կամ ընկերային հաստատութիւններ, կրթական եւ դաստիարակչական հիմնարկութիւններ, անոնց մէջ գործածելով իրենց սեփական լեզուն եւ ազատօրէն կատարելով իրենց կրօնական պաշտամունքը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՀԱՐՑԵՐ ՇՕՇԱՓԵՑ

Նախագահ Փոմփիտու ամէնէն երկար մամուլի ասուլիսներէն մէկը տուաւ առջի օր։ Խօսեցաւ շատ մը հարցերու մասին եւ առաւելապէս ծանրացաւ դրամական տագնապին վրայ։ Սկիզբէն իսկ Փոմփիտու կարճ պատմական մը ըրաւ Պրեթըն Վուտսի համաձայնագրերուն (1945) ուր Միացեալ Նահանգները իրենց դրամին երաշխաւորութիւնը բերին աշխարհի եւ այն ատեն այդ դրամին արժէքը անվիճելի էր, բայց համաշխարհային առեւտուրին զարկ տալու համար միշտ աւելի մեծ դրամական միջոցներ պէտք էին։ «Փորձութիւնը ուրեմն մեծ էր, կ'ըսէ Փոմփիտու, Միացեալ Նահանգներուն համար դրամ ստեղծելու։ Ասիկա կրնար տեւել առանց արգելքի եթէ չափաւոր ըլլար եւ մանաւանդ եթէ ամերիկեան վճարումներու հաշուեկշիռը հաւասարակշռուած մնար։ Բայց, անձնապէս կը խորհիմ թէ ատիկա որեւէ կառավարութեան ուժերէն վեր էր»։ Ապա, Փոմփիտու կը շեշտէ թէ Ֆրանսա նախատեսած էր ինչ որ պատահեցաւ բայց ոչ մէկ բան ըրաւ որպէսզի ան աւելի արագ պատահի, թէեւ կարգ մը նախնական զգուշութիւններ ձեռք առաւ։ Փոմփիտու կը շեշտէ նաեւ թէ Ֆրանսա բացարձակապէս դէմ է ֆրանքի վերարժեւորման, կը գտնէ թէ ինչ որ ըրաւ Նիքսըն դէմ է միջազգային բոլոր համաձայնագրերուն բայց «ժողովուրդին փրկութիւնը գերագոյն օրէնք է» (լատինական առած)։

Ամէն պարագայի մէջ, դրամական կայունութիւնը փրկելու համար պէտք է որ բոլոր դրամները մնայուն եւ կայուն սակ մը ունենան ոսկիին բաղդատմամբ։ Պէտք է նաեւ որ բոլոր դրամները վերածելի ըլլան ոչ թէ ոսկիի, անշուշտ, ատիկա երազ մը կ'ըլլար, այլ իրենց միջեւ, այլ խօսքով ով որ տոլար ունի օրինակ կարենայ ծանօթ սակով մը փոխել եէնի, ֆրանքի կամ մարքի եւ փոխադարձաբար։

Նախագահ Փոմփիտու յայտնեց թէ Ֆրանսա բնաւ դէմ չէ Պրանտի արեւելեան քաղաքականութեան։ Այս առթիւ մամուլի ասուլիսէն քանի մը ժամ ետք արդէն, Դաշնակցային Հանրապետութեան վարչապետը շնորհակալութիւն կը յայտնէր Նախագահ Փոմփիտուի որ զօրավիգ կը կենար իրեն Խորհ. Միութեան հետ վարած իր քաղաքականութեան համար։

Շատ մեծ բան մըն է նաեւ Նիքսընի ճամբորդութիւնը։ «Ոչ միայն մեծ բան մը այլեւ մեծ արկածախնդրութիւն մը, բայց Նիքսըն ուրիշ շատ մը արկածախնդրութիւններէ ալ դուրս ելած է...»։

Հարցումներ կ'ըլլան նաեւ ներքին քաղաքականութեան մասին, ու Փոմփիտու կ'անդրադառնայ Միթերանի գործունէութեան եւ կ'ըսէ.— «Գալով այն ճիգերուն զորս կ'ընէ Միթերան, լաւ կը ճանչնամ Պ. Միթերանը, մարդ մըն է որ գիտէ թէ ի՞նչ կ'ուզէ։ Պիտի յաջողի՞։ Ի՞նչ բանի արդէն։ Եթէ զօրաւոր ձախ մը կազմելու մէջ է հարցը, որ գլուխ բռնէ համայնավարութեան, շատ չեմ հաւատար։ Եթէ հարցը կը կայանայ իրագործելու մէջ ինչ որ կը կոչուի ձախի միութիւնը, կը հաւատամ։ Արդէն քանի մը անգամ յաջողեցաւ եւ ընտրական հարցերու մաս կը կազմէ»։

Կարեւոր հարց մըն է նաեւ կալուածային գայթակղութեանց հարցը եւ մանաւանդ խորհրդարանական պաշտօնի խոտոր համեմատութիւնը կարգ մը այլ պաշտօններու եւ արհեստներու հետ։ Փոմփիտու կը հաստատէ թէ այս առընչութեամբ օրինագիծ մը կը պատրաստուի, յետոյ կը ծանրանայ առաւելապէս իրեն դէմ եղած զրպարտութեանց եւ մեղադրանքներուն, հերքելու համար շաբաթաթերթի մը կարգ մը լուրերը ըստ որոնց 180 միլիոնի չէք մը ստացած է ատենին «Կառանթի Ֆոնսիէ-ռէն» իր ընտրապայքարին համար կամ թէ 1500 հեկտար հող գնած է Քոթ տ'Ազիւրի վրայ։ Կը խօսի նաեւ Կրթական Նախարարութեան նոր շէնքի մը կառուցման մասին, որու համար ալ իր անունը խնդրոյ առարկայ եղած էր (Քանար Անշէնէի մէջ, որ հարցումի ձեւով կը պարզէր հարցը), ու կը յիշէ Պոմարշէի հերոսին (Տոն Պազիլ) խօսքը.— «Զրպարտութիւնը, պարոն, չէք գիտեր թէ ի՞նչ է զոր կ'արհամարհէք։ Ամէնէն պարկեշտ մարդիկը տեսայ որոնք ատոր զոհ գացին։ Գիտցէք որ չկան տափակ չարամտութիւններ, անիմաստ առասպելներ զորս կարելի չըլլայ ընդունիլ տալ մեծ քաղաքի մը պարապ մարդոց երբ այդ ըլլայ վարպետօրէն» ու Փոմփիտու այս հարցը կը փակէ յայտնելով.— «Հաւատարիմ Զօր. Տը Կոլի դասերուն, կ'ուզեմ որ գիտնան, ընդդէմ զրպարտութեան եւ զրպարտիչներուն, արհամարհանքի անսպառ պահեստ մը ունիմ»։

Նախագահ Փոմփիտու խօսեցաւ նաեւ Քլէրվոյի ոճրագործութեան մասին եւ յայտնեց թէ շատ չի հաւատար յիմարաբոյժներուն եւ պատմութիւն մը պատմեց ցոյց տալու համար թէ դժուար է համոզուիլ թէ ոճրագործ մը փրկուած է եւ կարելի է վստահիլ իրեն երբ քանի մը տարի օրինակելի կեանք մը ապրած է բանտին մէջ։

Յետոյ, լրագրող մը ուզեց գիտնալ Նախագահին կարծիքը այն նախաձեռնութեան մասին զոր մեծամասնութեան մէկ աչքառու դէմքը առած է տուրքերու առընչութեամբ, ու Նախագահը, ժպիտով մը կը պատասխանէ.— «Հարկ եղածին չափ արագ մտածելակերպ չունիմ հետեւելու համար Էտկար Ֆօռի։ Միշտ կը փորձեմ իրեն հասնիլ, հազուադէպօրէն կը յաջողիմ։ Տաղանդաւոր մարդ է եւ շատ կը գնահատեմ»։ Ապա կ'ընդունի թէ հարկային դրութեան մէջ ճիգ մը կայ ընելիք։

Այս ասուլիսէն ետք, հակազդեցութիւնները չեն տարբերիր ըստ շրջանակներու։ Իւմանիթէ կը գրէ «Փոմփիտու ոսկիի մասին կը խօսի բայց տանտիրուհիին համար բան չի փոխուիր», մինչ մեծամասնութիւնը գոհ է։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՐԵԺՆԵՒ Եուկոսլաւ բանուորներու առջեւ խօսելով գործատունի մը մէջ շեշտեց, թէ իւրաքանչիւր ժողովուրդի եւ Համայնավար կուսակցութեան իրաւունքն է ընտրել իր ընկերային կեանքին կառոյցը, ասիկա «ներքին հարց» մըն է։ Միւս կողմէ նկատել տուաւ նաեւ, թէ իբրեւ մարքսական, գիտենք որ յատուկ օրէնքներ կան ընկերվարութեան կառուցման համար, ինչպէս նաեւ իւրայատուկ յատկանիշներ, առանց որոնց բացարձակապէս անկարելի է, որ գոյութիւն ունենայ ընկերվարութիւնը։ Բրեժնեւ – Թիթօ խօսակցութիւնները կը շարունակուին։ Որոշ շրջանակներ հաւանական կը գտնեն Բրեժնեւի Պուքրէշ այցելութիւնը՝ Մոսկուա վերադարձի ճամբուն վրայ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին գործ – Նախարարը Փարիզ վերադարձաւ չորս օրուան պաշտօնական այցելութենէ մը ետք Սուրիա։ Լիփովսքի Դամասկոսի մէջ յաջորդաբար տեսակցեցաւ Հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին, Արտաքին եւ այլ նախարարներու հետ։ Սուրիական ձայն – պատկերասփիւռն ու մամուլը մեծ կարեւորութիւն տուին ֆրանսացի նախարարին այցելութեան։

ԹՈՒՐՔ Խորհրդարանը երկու ամսով եւս երկարաձգեց պաշարման վիճակը Թրքական 11 Նահանգներու մէջ։ Հաստատուած էր Ապրիլ 26ին։

ՄԱԿ-ի Ազգայնական Չինաստանի ներկայացուցիչը յայտարարեց, թէ չեն կրնար արտաքսուիլ անկէ, քանի որ իրենք ՄԱԿի հիմնադիր անդամներուն մաս կը կազմեն։ Ուէյ Եու-Սիեն դատապարտեց նաեւ Մ. Նահանգներու ծրագիրը, որ կը ձգտի ապահովել Համայնավար Չինաստանի անդամակցութիւնը ՄԱԿի, առանց կորսնցնել տալու ազգայնական Չինաստանի աթոռը։

ՍՈՒՏԱՆԻ նախագահը՝ Զօր. Նիմէյրի յայտարարեց, թէ Խորհ. Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ դրդումով տեղի ունեցած են այն երկու դաւադրութիւնները, որոնք կը ձգտէին տապալել Եգիպտոսի նախագահն ու զինքը։ Համաձայն զօրավարին դաւին մասնակից դարձած են Արեւելեան Եւրոպայի բոլոր համայնավար երկիրները, բացառութեամբ Եուկոսլաւիոյ։

ՌՈՒՍ նաւաստի մը հինգ ժամ լողալէ ետք յաջողեցաւ Քանատա ապաստանիլ։ Փախուստ տուած էր իր նաւէն ծով նետուելով Խաղաղականի մէջ։

ՆԻՔՍԸՆ անուղղակի պատասխանեց Փոմփիտուի յայտարարելով թէ տոլարը պիտի չարժեզրկուի, գալով 10 % տուրքի ներածումներուն վրայ, կը ջնջուի միայն այն ատեն երբ կարգ մը երկիրներ վերարժեւորեն իրենց դրամը։

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՆՈՐՍ

Նորս գիւղը, որ կը պահէ իր անունը, ծանօթ էր իբրեւ հայկական մեծ գիւղ եւ իբրեւ կրթական, առեւտրական կեդրոն։ Նորսեցի առեւտրականները սերտ կապի մէջ եղած են Հնդկաստանի, Չինաստանի, Պարսկաստանի, Յունաստանի, Վենետիկի, Վիէննայի եւ այլ առեւտրական կեդրոններու հետ։

Նորս ունեցած է եկեղեցի մը, որ այժմ կանգուն է։ Արեւմտեան կողմէն քանդուած եւ վերցուած է եկեղեցիին կէս դպրատունը։ Տեղացիները եկեղեցին կ՚անուանեն Երեք Խորանի, կառուցուած է սեւ երկաթաքարով, գմբէթաւոր է, ունի երկու դուռ, արձանագրութիւններ, սրբապատկերներու, կենդանիներու քանդակներ, պատուհաններ։ Ըստ արձանագրութեան, եկեղեցին կառուցուած է 1654ին։ Եկեղեցիին դրան մօտ կայ խաչքար մը, որ ունի երկու մեթր բարձրութիւն եւ 1,20 սմ. լայնութիւն։ Ժամանակի, բնութեան ազդեցութեան պատճառով խաչքարին արձանագրութիւնները անընթեռնլի են։ Ըստ աւանդութեան, խաչքարը քանդակուած է Հին Ջուղայի քանդակագործի մը կողմէ։

ՕԾՈՓ (ԲԱԴԱՄԼՈՒ)

Պատմական Շահապունիք գաւառի Օծոփ գիւղը ներկայիս Շահպուզի շրջանի Բադամլու գիւղն է։ Օծոփ հին հայկական գիւղ է։ Անոր բնակիչները աշխատասէր, վաճառական մարդիկ եղած են։ Օծոփ մատենագրութեան մէջ կը յիշատակուի նաեւ Մեծոփ, Նշուտ, Նշաճոր անուններով։ Պատմական Օծոփը տեղաւորուած էր մեծ, հարթ տարածութենէն դէպի լեռնափէշերը տարածուող գոգաւորութեան վրայ։ Այժմ ալ տեսանելի են հին գիւղին հետքերը։ Բադամլուի բնակչութիւնը մինչեւ 1940–45 հայկական էր, իսկ 1960ին հոն բնակութիւն հաստատած են Ազրբեջանցիները։ Այժմ Հայ չկայ գիւղին մէջ։

Պատմական Օծոփը ունեցած է երկու հայկական եկեղեցի, որոնցմէ մէկը տեղացիներուն կողմէ անուանուած է ժամ, իսկ միւսը՝ վանք։ Այժմ այդ երկու եկեղեցիներն ալ կանգուն են։ Ժամը կը գտնուի գիւղին կեդրոնը, իսկ Ս. Աստուածածնի վանքը կը գտնուի գիւղէն մօտաւորապէս 400–500 մեթր հեռու բլրակի մը վրայ։ Օծոփի ժամը, ըստ մուտքի գլխաքարին արձանագրութեան, կառուցուած է «Թուական (ՀԱ) ՅՈՅ ՌԽ, ԴԱՍ ԱԴ ԹԵՄ», այսինքն՝ 1591։ Պատերուն վրայ կան արձանագրութիւններ, որոնք չեն կարդացուիր։ Եկեղեցին գմբէթ չունի, իր կառուցման յատակագիծով՝ պարզ եւ հասարակ է։

Ս. Աստուածածին վանքը ժամանակին վեհաշուք վանքի համբաւ ունեցած է։ Այդ վանքին եւ ընդհանրապէս Օծոփի մասին կը խօսի պատմագիր Առաքել Դաւրիժեցի։ Ըստ արձանագրութիւններուն, վանքը շինուած է Հայոց ՌՃԻ (1671) թըւականին, իսկ ըստ Դաւրիժեցիի՝ աւելի կանուխ։ Վանքը կառուցուած է երկաթաքարէ (դուրսի կողմը օգտագործուած են կարմիր քարեր), ունի խորան, պատերուն վրայ կան արձանագրութիւններ, խաչքարեր, կենդանիներու, սրբապատկերներու բաւական մեծ արուեստով կատարուած քանդակներ։ Վանքը ունեցած է դպրատուն։ Վանքին մօտ կը գտնուի հայկ. գերեզմանատունը՝ 550–600 գերեզմանաքարերով։

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ

Պատմական Հայաստանի Նախիջեւան քաղաքը ներկայիս Նախիջեւանի ԻՍՍՀ մայրաքաղաքն է։ Քաղաքը հարուստ էր պատմական յուշարձաններով, որոնցմէ այսօր երկուքը միայն կանգուն են՝ ըլմբէթաղարդ Ս. Գէորգ եկեղեցին եւ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին։

Առաջինը այժմ կը գտնուի քաղաքին կեդրոնը։ Տուֆակերտ է, գմբէթը՝ աղիւսաշար եւ քանդակազարդ։ Եկեղեցին շինուած է ԺԹ. դարու կէսերուն, պատերուն վրայ կան զարդաքանդակներ, արձանագրութիւններ։ Այժմ եկեղեցին վերածուած է տպարանի։

Քաղաքին կեդրոնը կը գտնուի նաեւ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին, որ կառուցուած է երկաթաքարէ եւ տուֆէ։ Ստոյգ տեղեկութիւններ չկան շինութեան թուականի մասին, սակայն, ըստ աւանդութեան շատ հին է։ Շէնքին ոճն ու արուեստը այդ կը վկայեն։

ԱՅԼԱԲԱԹ

Այս գիւղը կը գտնուի Նախիջեւան քաղաքէն մէկ քիլոմեթր հեռու, Երեւան գացող ճամբուն աջ կողմը։ Ներկայիս կանգուն է Այլաբաթի Ս. Աստուածածին եկեղեցին, որ շինուած է երկաթաքարէ (դուրսը նաեւ կարմիր քարեր), գմբէթաւոր է, ունի զանգակատուն, զարդաքանդակներ, շինութեան թուականը ծանօթ չէ։ Ըստ պատերուն վրայ գտնուող արձանագրութիւններուն, եկեղեցին տեղացիներու կողմէ վերանորոգութեան ենթարկուած է 1854ին եւ 1887ին։

ՇԽՄԱՀՄՈՒՏ

Ըստ աւանդութեան այս գիւղը Նախիջեւան գաւառին մաս կազմող Շամէն կամ Շմրթան գիւղն է։ Ներկայիս գիւղին մէջ կանգուն է հայկական եկեղեցի մը, որ իր շինութեան ձեւով կը տարբերի Նախիջեւանի միւս հայկական եկեղեցիներէն։ Անոր կառուցման մասին ստոյգ տեղեկութիւններ չկան, արձանագրութիւնները անընթեռնլի են։ Շէնքը հաստատուած է չորս սիւներու վրայ, ունի կոնաձեւ, վեր ձգուող յառաջամաս, բարձրութիւնը մօտաւորապէս 25–26 մեթր է, կառուցուած է հրակայուն աղիւսէ։

ԱՍՏԱՊԱՏ (ԹԱՁԷՔԵՆՏ)

Պատմական Աստապատը ներկայիս Նախիջեւանի շրջանի Թազէքենտ գիւղն է։

Աստապատ ծանօթ է իր հնագիտական մեծարժէք յուշարձաններով։ Անուանի են Կարմիր Վանքը (Ս. Ստեփանոս Նախավկայի), Ս. Վարդանի վանքը, Ս. Յովհաննէսի մենաստանը, Աբրասապատ ամրոցը եւ ուրիշ յուշարձաններ։ Սակայն այժմ քիչ թէ շատ բարեկարգ վիճակի մէջ կը գտնուի միայն Կարմիր Վանքը, որ կը գտնուի գիւղէն հեռու, Արաքսի ափին, պետական սահմանի եզրին։ Վանքը հայ պատմագրութեան մէջ կը յիշուի Է. դարէն սկսեալ։ Կարմիր Վանքը շինուած է քարէ եւ աղիւսէ, գմբէթաւոր է, ունի գաւիթ, դպրատուն (հոն սորված է Ս. Աբեղեան), ձիթհան, ջրաղաց եւ այլ շինութիւններ։ Պատերուն վրայ կան իւղաներկ պատկերներ, պարիսպին եւ գերեզմանաքարերուն վրայ կան արձանագրութիւններ, ճարտարապետական մեծ արուեստով կերտուած քանդակներ։ Գմբէթին ութ պատուհաններուն միջեւ անոնց իսկ տակ նկարուած են Աստուածածինն ու 12 առաքեալները, իսկ սեղանը զարդարուած է Տիրամօր պատկերով։ 1840ի երկրաշարժին ճեղքուած է զանգակատան պատը, քանդուած եւ վերցուած է ձիթհանը, ջրաղացը, խարխլած է պարիսպը։

Ա. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Կրթական մարզին մէջ բացառիկ տեղ վերապահուած է դասագիրքերուն։ Արդ, ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնեն ընդհանուր առմամբ հայերէն դասագիրքերը Հայաստանի մէջ։

Նկատուած է, որ աշակերտութեան որակաւորութեան տակ դրուած հայերէնի ուսուցման ծառայող դասագիրքերը ներդաշնակ միասնութիւն եւ ամբողջութիւն չեն կազմեր, իբրեւ բովանդակութիւն։ Արդարեւ, ինչպէս կը հաստատեն ուսուցիչներ եւ մանկավարժներ, շատ յաճախ գիրքէ գիրք կը տարբերին լեզուական եւ քերականական օրէնքներու սահմանումները, անոնց մեկնաբանումները, դասաւորումները։ Դասագիրքերու հեղինակները միեւնոյն ատեն կ՚անտեսեն ուսումնական ծրագիրները, նկատի չեն առներ տուեալ դասարանին աշակերտութեան տարիքը, անոնց ըմբռնելու եւ իւրացնելու կարողութիւնը։ Մնաց որ՝ դասագիրքերու լեզուն շատ յաճախ բարդ եւ խրթին է, դարձդարձիկ եւ մինչեւ իսկ խուցելի հայերէնով են շարադրուած նիւթերը։

Մանկավարժական գիտութիւններու թեկնածու Պ. Խաչատրեան, հանգամանօրէն քննելէ ետք քերականական դասագիրքերը կուգայ այն եզրակացութեան, թէ «դասագրքերի ու ձեռնարկների իւրաքանչիւր հեղինակ քերականական կատեգորիաները մեծ մասամբ մեկնաբանում է իւրովի, որոշ հարցերում հակադրւում միւսներին»։ Յօդուածագիրը իր հաստատումին կը միացնէ նաեւ բազմաթիւ օրինակներ։ Ստորեւ քանի մը օրինակ։

— Աշակերտները դասագրքով սովորում են, որ ապառնի դերբայը ինքնուրոյն գործածութիւն չունի, լրացում չի դառնում, այլ հանդէս է գալիս միայն բայի դիմաւոր ձեւերի կազմութեան մէջ։ Բայց ահա, ըստ Պ. Պօղոսեանի ձեռնարկի (Հայոց լեզու, օժանդակ ձեռնարկ բուհ ընդունողների համար, «Լոյս» հրատ. 1969), ապառնի դերբայը, դրուելով գոյականի վրայ, դառնում է նրա որոշիչը (էջ 128)։

— «Կապ» թեման պարզաբանելիս է. Աղայեանի եւ Հ. Բարսեղեանի դասագրքում (Հայոց լեզու, 5–7րդ դասարանների համար, «Լոյս» հրատ. 1967) անիսկական են համարւում դէմ, դիմաց, հետ, յետոյ, մօտ, մէջ, նման, վրայ, վեր, շուրջը, չափ, տակ, տեղ կապերը (էջ 326), իսկ Փրոֆ. Գ. Սեւակի շարահիւսութեան դասագրքում (7–8րդ դասարանների համար, «Լոյս» հրատ., 1969) մօտ, վրայ, հետ, պէս, չափ՝ գոյականներ են — այո՛, դրանք հեղինակը գոյական է համարում։ Այնուհետեւ շարահիւսութեան դասագրքում անիսկական կապերը դըրւում են տրական հոլովով կապի խնդրի վրայ, իսկ 5–7րդ դասարանների դասագրքում (էջ 329) եւ Պ. Պօղոսեանի ձեռնարկում՝ սեռական (էջ 117)։

— Շարահիւսութեան դասագրքում ընդունւում է միաւորեալ նախադասութեան գոյութիւնը, եւ այն համարւում է բարդ համադասական (էջ95), սակայն Պ. Պօղոսեանի ձեռնարկում բոլորովին ուրիշ բան է ասւում. «Միաւորեալ նախադասութիւնը ոչ պարզ է եւ ոչ էլ բարդ» (էջ 138)։ Ա՛յ քեզ բան, եթէ ոչ այս է, ոչ էլ այն, ապա վերջապէս ի՞նչ է, ի՞նչ անուն

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

— Չէ՞ք ուզեր նկատողութեան առնել, ըսի, թէ ձեր դեսպանը, իմ Թուրք հպատակութիւնս յիշելով հանդերձ, չէ վարանած զիս յանձնարարելու անգլիական իշխանութեանց բարեացակամութեան։

— Ասիկա ներքին քաղաքականութեան գործ մըն է, եւ դեսպանին դրութիւնը չի բաւեր։

Անտարակոյս։ Դիմացինս Ընդհանուր Ապահովութեան մարդ մըն էր, հարկաւ, եւ Փեթրոկրատի դեսպանին հանդէպ չէր որ պատասխանատու էր։

Սկսայ լեզու թափել։ Բացատրեցի թէ անարդարութիւն պիտի ըլլար Թուրքիոյ քրիստոնեայ Հայերը չջոկել բուն Թուրքերէն, թէ Հայերը ամենուրեք ապացոյցը կուտային իրենց բուռն համակրանքին՝ Դաշնակիցներուն դատին համար, եւ թէ Սըր Ճորճ իր պաշտօնին բերմամբ ատոր իրազեկ ըլլալով եւ ատոր վրայ հիմնուելով է որ գրած էր իր յանձնարարականը։ Միւս կողմէ, պէտք էր գիտնալ թէ՝ ես հաճոյքիս համար չէր որ Անգլիա կուգայի՝ ամէն դժուարութեանց դիմագրաւելով, հապա Անգլիոյ դաշնակից երկրի մը ռազմական պէտքերուն համար։ Անգլիոյ շահերը նոյնն էին Ռուսիոյ շահերուն հետ։

Անգլիացին հանդարտութեամբ մտիկ կ՚ընէր ինծ, դէմքին վրայ որեւէ նշան ցոյց չտալով իմ պաշտպանողականիս յառաջ բերած ազդեցութեանը։

Մէկէն, նոր փաստ մը մէջտեղ դրի։

Կեանքին մէջ տարօրինակ զուգադիպութիւններ կան։ Շոգենաւին վրայ, իմ կարգիս սպասելու ժամանակ, նոյն առտուան Տէյլի Նիւզը գնած էի աչքարաց լակոտէ մը, որ լրագիրներու ծրար մը թեւին տակ՝ շոգենաւ եկած էր, եւ անոր մէջ հաճութեամբ կարդացեր էի Փրոֆ. Կ. Թումայեանի կնոջ (Զուիցերուհի) մէկ նամակը խմբագրութեան ուղղուած, որով անգլիական կառավարութենէն կը պահանջէր, ուժգին շեշտերով, անմիջապէս տնօրինութիւն մը ընել «թշնամի օտարական» չնկատելու Թուրքիոյ հպատակ Հայերը։ Յօդուածը մատնանիշ ըրի Անգլիացիին, որ ուշադրութեամբ կարդաց զայն, եւ աւելցուցի.

— Տեսէք, Թուրքիոյ Հայերուս խնդիրը արդէն ուշադրութեան առարկայ է, անով կը զբաղին հիմա, հանրային կարծիքը իրաւամբ վրդովուած է եւ օրէ օր որոշման մը կը սպասէ՝ մեզ ազատելու համար մեր մասին տիրող անիրաւ եւ անարդարանալի կասկածէն։

Մարդը գլուխը վերցուց եւ ինծի նայեցաւ։ Դէմքին գիծերը կարծես թէ սկըսեր էին քիչ մը կակղիլ։ Կոխելու ատեն էր։

— Պէտք է հասկնաք, — վրայ բերի՝ ձայնիս մէջ դնելով այնքան համոզական ուժ, որ կարելի էր ինծի, — թէ ես ետ չեմ կրնար դառնալ եւ պարտաւոր եմ կատարել ինծի յանձնուած կարեւոր պաշտօնը։ Քանի որ հարցը մէջտեղ դրուած է, թոյլ տուէք ինծ ցամաք ելլելու, եւ իմ պարագաս հաղորդեցէք Ներքին Գործերու Նախարարութեան։

Խնդիրը անգամ մը Անգլիա ոտք դնելուն վրայ էր։ Վերջէն ողջ ըլլային Լոնտոնի բարեկամներս։

Իմ պերճախօսութիւնս ու կերպարա՞նքս էր որ ակնկալած արդիւնքս յառաջ բերին, դեսպանին յանձնարարակա՞նը, թէ Թումայեանի բարեդէպ նամա՞կը։

— Օլ րայթ, — ըսաւ՝ առաջին անգամ ժպտելով։

Ու աւելցուց.

— Ձեզի հիմա կը տանին կայարանին օթէլը, ուր կը մնաք, մինչեւ որ ինծմէ լուր առնէք։ Պէտք չկայ դուրս ելլելու։ Օթէլը ճաշարան ունի։

Հասկցայ։ Տեսակ մը բանտարկութիւն էր ասիկա, շատ փափկանկատութեամբ ինծի պարտադրուած, բայց ո՞րքա՞ն ժամանակ պիտի տեւէր։

— Այսօր Շաբաթ կէսօրէն յետոյ պաշտօնատուները փակ կ՚ըլլան, — ըսի, — վաղն ալ Կիրակի է, այնպէս որ...

— Օ՜, հոդ մի ընէք, — պատասխանեց՝ այս անգամ խնդալով, — հոն ուր պիտի դիմեմ՝ Շաբաթ – Կիրակի չկայ։

Խե՞լքս ո՛ւր էր։ Ընդհանուր Ապահովութեան պաշտօնատունը, աշխարհածանօթ Ինթէլիճընս Սըրվիսը, մանաւանդ պատերազմի ատեն, միշտ բաց ըլլալու էր, հարկաւ։

Ու հրահանգ տուաւ իր մարդոցմէ մէկուն զիս առաջնորդելու մօտակայ կայարանին օթէլը, ուր ընդունելութեան պաշտօնեան, որուն ականջին բաներ մը փսփսացած էր ուղեկիցս, զիս տարաւ գեղեցիկ սենեակ մը եւ ընթրիքի համար պատուէրս ընդունեցաւ։ Ոչ մէկ խօսք, ոչ մէկ ժեստ, ոչ մէկ վարմունք կրնային ենթադրել տալ թէ՝ հսկողութեան ներքեւ էի։

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(5 – Շար.)

տալ դրան: («Սով. Հայաստան» Յուլիս 16):

Եւ այսպէս տասնեակներով փաստեր քերականական կանոններու սխալ մեկնաբանութեանց՝ մի՛շտ իրար հակասող: Այս իրողութիւնը նկատի առնելով է, որ յօդուածագիրը դառն հաստատումով մը նըկատել կուտայ, թէ դասագիրքի մը մէջ արտայայտուած լեզուական այս կամ այն օրէնքը այլ դասագիրքի մէջ սխալ կը համարուի, իսկ երրորդ մըն ալ բոլորովին տարբեր սահմանումի եւ մեկնաբանումի կ'ենթարկէ զայն՝ հերքելով միւսներուն տեսակէտները:

Այս խառնափնթոր երեւոյթը կ'ազդէ նաեւ ուսուցչական կազմին վրայ, քանի որ, ինչպէս նկատել կուտայ յօդուածագիրը, բուհերու մէջ «փաստօրէն, որքան դասախօս, նոյնքան էլ կարծիք» կայ: Խօսքը, անշուշտ, դասաւանդութեանց եղանակին եւ լեզուական հարցերու մեկնաբանութեան մասին է:

Կը հետեւի, ուրեմն, թէ ներկայիս աւելի քան անհրաժեշտութիւն կը նկատուի հայերէն լեզուի նոր դասագիրքի պատրաստութիւնը, ուր բնութագրուէր արդի հայերէնին ճշգրիտ պատկերը, այլ մանաւանդ՝ պարտադիր դառնար ան բոլոր ուսուցիչներուն եւ աշակերտներուն համար հաւասարապէս:

Եւ քանի որ խօսքը դասագիրքերու մասին է, անհրաժեշտ է անդրադառնալ նաեւ անոնց լեզուին, որ ընդհանուր առմամբ խրթին է: Դասագիրքերուն «յատկանիշները» կարելի է նկատել մանուածապատ, անհասկնալի նախադասութիւնները, քերականական մեղանչումները, բառակոյտերը, անորոշ տեսակէտ արտայայտող միտքերը:

«Ընդհանուր կենսաբանութիւն» դասագիրքին մէջ, օրինակ, նմանօրինակ բացատրականներու կարելի է հանդիպիլ.— «Նպատակայարմարութիւն արտայայտութեան տակ այն ժամանակ հասկանում էին օրգանիզմի կամ օրգանի համապատասխանութիւնը այն նպատակին, որը իբր թէ դրել էր արարիչը՝ ամէն ինչ ամենակատարեալ ձեւով ստեղծելով»: «Կենդանիների եւ բոյսերի տեսակները կապուած են մէկից միւսը բազմաթիւ անցումներով»: «Կախուած միկրոկլիմայից, կերային օբիեկտների առկայութիւնից եւ բնոյթից, թշնամիներից, հողից եւայլն՝ տարբեր հողամասեր գրաւում են տեսակի մէջ մտնող օրգանիզմների առանձին խմբերով»: 10րդ դասարանի պատմութեան դասագիրքէն օրինակ մը.— «Վերացուեց ազգային ճնշումը, գործը սահմանափակուեց նրանով, որ չեղեալ յայտարարուեցին Հրեաների նստակցութեան սահմանը դաւանանքի սահմանափակումը» եւայլն, եւայլն:

Բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Հ. Ցովասափեան, «Սով. Հայաստան» թերթի փետր. 2ի թիւին մէջ բազմաթիւ ու բազմազան մէջբերումներ կատարելէ ետք դասագիրքերու աւագուկ էջերէն, նկատել կուտար, թէ դեռ կարելի է բազմաթիւ օրինակներ բերել միւս դասագիրքերէն ցոյց տալու համար, թէ լեզուական ի՛նչ մակարդակ ունին պատմութեան, թուաբանութեան, բնագիտութեան, կենսաբանութեան եւ առհասարակ ռուսերէնէ թարգմանուած դասագիրքերը:

Լուսաւորութեան նախարարութիւնը պէտք է բարելաւէ ստեղծուած անհանդուրժելի վիճակը: Այս էր յօդուածագրին եզրակացութիւնն ու պահանջը, որ ի զօրու կը մնայ ցայսօր:

Ներկայացուած պահանջներու կարգին են նաեւ արդիական ձեւաւորումով, ճաշակով եւ մանկավարժական հիմունքներով պատրաստուած դասագիրքերու հրատարակութիւնը: «Առաջնահերթ խնդիր է, որ դասագրքերը տպագրուին ժամանակակից մակարդակով, գոնէ ինչ-որ չափով համապատասխանեն, եթէ ոչ միջազգային, ապա գոնէ մեր երկրի միջին ստանդարտին» («Գրքերի Աշխարհ», Մայիս 15):

Ժ. Մ.

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԺԱՔ ՍԱՅԱՊԱԼԵԱՆ

Գրչի մարդ, հանրային գործիչ եւ բեղուն թարգմանիչ օտար բանաստեղծներու:

Ծնած է Պէրպէրեան, յետոյ Զմիւռնիոյ ամերիկեան վարժարանը, սերտած անգլերէն եւ ֆրանսերէն, եւ այդ լեզուներուն հատընտիր քերթողները:

Աշխատակցած է բազմաթիւ թերթերու, հանդէսներու եւ գրական տարեգիրքերու, Սահմանադրութեան տարիներէն մինչեւ առաջին աշխարհամարտ, մերթ երգիծական ու նկարագրական էջերով, վարելով առանձնապէս հանրային գրչապայքարներ, շատ անգամ կծու լեզուով մը:

Թարգմանած է Սիւլլի Փրիւտոմ, Էտմոն Ռոստան, Ռոլլինա, Լամարթին, Սիլվէսթր Բէնիէ, Հայնէ, ինչպէս հայացուցած է Թոնըն Տօյլի վէպը, «Մեծ բատուերը»:

Ունի հանգարտ ու ծաւալուն թարգմանչական արուեստ մը:

Իր ծածկանունն է Փայլակ:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱՐԻ ԵՐԿԻՆՔ, քերթուածներ. գրեց՝ Զահրատ, 25ամեակի բացառիկ հրատարակութիւն Մխիթարեան Սանուց Միութեան, Պոլիս 1971:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ ՄԵՐ ՊԱՇՏՕՆԱԿԻՑ «ԱԼԻՔ»Ի 40-ԱՄԵԱԿԸ

ԽՄԲ.— Թեհրանի մեր պաշտօնակից «Ալիք»էն նոյնութեամբ կ'արտագրենք իր 40ամեակի նախօրեակին խմբագրուած հրապարակային կոչ մը:

— «Մարտ 22ին (1971 թ.) լրացաւ «Ալիք» օրաթերթի (Թեհրան) հրատարակութեան 40 տարին: «Ալիք»ի մի խումբ բարեկամներ միտք յղացան յոբելենական տարի հռչակել 1971ը եւ պատշաճ ձեռնարկներով երախտագիտութեան տուրքը տալ Իրանահայութեան միակ օրաթերթին, որ 40 տարիներ չարունակ արձագանգել է թէ՛ իրանահայ եւ թէ համազգային բոլոր երեւոյթներին, հոգեպէս շաղկապելով իրանահայ գաղութը Սփիւռքի բոլոր գաղութներին եւ Մայր Հայրենիքին:

Գաղութային իրականութիւնը ունի իր մտահոգիչ կողմերը՝ լեզուի, մշակոյթի, ազգ.-հասարակական կեանքի ու քաղաք. պայմանների տեսակէտից: Հայապահպանման նշանաբանը յատկապէս վերջին կիսադարում դարձաւ աւելի՛ հրամայական, աւելի կենսական: Իրանահայ գաղութը չէր կարող բացառութիւն կազմել, իբրեւ հայկական գաղութներից հնագոյնը: Նա փառաւոր անցեալ է ունեցել եւ դարերի ընթացքում պահել – պահպանել է սրբութեամբ այն բոլորը որ հայկականութիւն են խորհրդանշել:

«Ալիք»ը հիմնուեց այն օրերին, երբ տագնապ էր ապրում հայ դպրոցը, հայ լեզուն եւ մշակոյթը, ուստի մի խումբ մտաւորականներ միտք յղացան հիմը դնելու հայերէն թերթի, որ պիտի կապէր հայկական գաղութները իրար, կենդանի պահէր Մեսրոպեան Մեծագանձը, իր էջերում արտացոլէր հայ կեանքի երեւոյթները, ուժ տար հայկականութեան, հայապահպանման, եւ սէր հրահրէր հայ լեզուի եւ մշակոյթի նկատմամբ:

«Ալիք»ը եւս ունեցաւ հայ մամուլին յատուկ բոլոր դժուարութիւնները, յաղթահարեց բոլոր խոչընդոտները, նոյնիսկ ունեցաւ «Մատենաշար», «Ամսագիր», այժմ էլ «Ալիք Պատանեկան» երկշաբաթաթերթ (գունատիպ), որ իր շուրջն է հաւաքել պատանի ղանդուածներ:

Մեծ դժուարութիւններով, «Ալիք»ն ունեցաւ նախ՝ գրաշարանոց, ապա՝ սեփական տպարան եւ հոյակապ շէնք: Թերթի բարեկամները եւ հանրութիւնը իրենց հընարաւորը արին՝ «Ալիք»ը ինքնապահ դարձնելու համար:

Սփիւռքի օրաթերթերի մէջ «Ալիք»ը առաջինն եղաւ, որ հրատարակուեց ութ էջերով:

Ահա՛ Իրանահայութեան այս օրգանն է, որ բոլորեց իր քառասուն տարին, հայ մամուլի անդաստանում գրաւելով իր յատուկ տեղը:

Իրանահայ գաղութը տարիներից ի վեր աչքի է ընկել իր միասնականութեամբ եւ համերաշխ գործունէութեամբ: «Ալիք»ի էջերում տեղ են գտել հանրային բոլոր կազմակերպութիւնների եւ միութիւնների գործունէութիւնն ու կեանքը՝ առանց խտրութեան: Հայութեան միասնականութեան եւ համերաշխութեան գաղափարը առաջնորդող սկզբունք է «Ալիք»ի եւ իր յարակից հրատարակութիւնների:

Արդ, յարգելի հայրենակիցներ, այս բազմավաստակ օրաթերթի յոբելեանն է որ պիտի տօնուի յառաջիկայ ամիսներում, հանրային բոլոր խաւերի եւ կազմակերպութիւնների գործօն մասնակցութեամբ:

Ընտրուած են՝ « Յոբելենական Յանձնախումբ » եւ « Գործադիր Մարմին », որոնք անցել են գործօն աշխատանքի:

Յոբելենական գործադիր մարմնի
Ա. նախագահ՝ ԱՆԴՐԷ ՏԷՐ–ՕՀԱՆԵԱՆ
Բ. Նախ. ՍԱՄՈՒԷԼ ՍԱՐՈՒԽԱՆԵԱՆ
Ա. Քարտուղար՝ ԱՐՍԷՆ ՄԱՄԵԱՆ
Բ. Քարտուղար՝ ԺԻՐԱՅՐ ՂԱՐԻԲԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— Հայկական մամուլի օրգաններից խնդրւում է իրենց ուղերձները ուղարկել ոչ ուշ քան Հոկտ. 15ը, 1971 թ.:

ԱՌԱԾԱՆԻ

Եթէ կ'ուզես գնահատուիլ, մեռիր կամ ճամբորդէ: (Պարսկական)

×

Ուղտը եղջիւր ուզեց, եւ հանեցին իր ականջները: (Արաբական)

×

Ով որ ուսերուդ կը նստեցնես, պիտի փորձէ բազմիլ գլխուդ: (Դանիական)

×

Սոխ մշակողը այլեւս հոտը չի զգար: (Գերմանական)

×

Դարբինին դաւակները կայծերէն չեն վախնար: (Դանիական)

×

Ինքզինքնիդ մի պաշտպանէք՝ երբ տակաւին չէք ամբաստանուած: (Անգլիական)

×

Ան որ գնած տանէն աչքը չի բանար, վճարելու ատեն կը բանայ քսակը: (Դանիական)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (53)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Սակայն Մուխթար փաշային նման մարդ մը որ կինը տասնեակ մը կողակիցներէ ճանչցած էր, չէր կրնար կնոջական պարզ նախանձէ մը յառաջ եկած նուաղումի մը կարեւորութիւն տալ: Հետեւաբար եւ Այիշէ մաթեմաթիքական ճշդութեամբ մը նուաղում մը կեղծելով լեց ծերուկ փաշան որ իր հաւատարիմ Ներքինիին կ'ըսէր.

— Սելիմ, այս աղջիկը ի՞նչպէս հոս կը գտնուի:

— Ձեզ գիտեր, կակազեց սեւամորթը, եւ ալ այս առաւօտ տեսայ զայն:

Այս յուզումը ծածկելու համար աւելցուց.

— Բայց գեղեցիկ է, չէ՞:

Փաշան ծռեցաւ պահ մը, Այիշէի տկար շնչառութիւնը մտիկ ըրաւ ու յետոյ Ներքինիին ըսաւ.

— Այո գեղեցիկ է: Այս գիշեր ո՞ւր պիտի պառկի:

— Կ'ենթադրեմ թէ հոս պիտի պառկի, որպէսզի հանըմը մինակ չմնայ:

— Ոչ, թող հոս չպառկի: Հանըմին ըսէ որ գիշերը պիտի գամ եւ կ'ուզեմ մինակ ըլլայ:

— Շատ աղէկ, ըսաւ Սելիմ, խորամանկութեամբ աչքերը խփելով: Սակայն հանըմը պարապ տեղը պիտի սպասէ, որովհետեւ դուք գիշերը պիտի չգաք:

— Կարեւորութիւն չունի, թող սպասէ, վաղը իրեն կ'ըսես որ անհանգիստ էի եւ չկրցայ գալ:

— Ուրե՞մն:

— Ուրեմն ջանա այս գիշեր այդ աղջիկը սենեակս բերել:

Այս խօսքին վրայ անկողնին մէջ երկընցած հանըմը հազիւ կրցաւ ճիչ մը զսպել, բռունցքները սեղմեց եւ դէմքը ճշմարիտ տժգունութիւն մը պատեց:

Ներքինին չանթահարուածի նման տեղը մնաց:

— Հանըմին վիճակը աղէկ չէ, ըսաւ, ջանալով պատասխանելէ խուսափիլ:

— Բան մը չունի, կիներու սովորական ջղային նոպայ մըն է:

— Սակայն ձեռքերը սառած են, առարկեց Սելիմ Զէրքէզուհիին գեղեցիկ ձեռքը բռնելով:

Փաշան անտարբեր մնաց:

— Ճանըմ բան մը չէ, հիմա կ'անցնի, Ֆաթմէն կանչէ, որպէսզի զայն խնամէ: Ես կը մեկնիմ որովհետեւ ստիպողական գործ ունիմ:

Եւ առանց Այիշէի վրայ երկրորդ ակնարկ մը նետելու դէպի զարդախուցին դուռը ուղղուեցաւ ուրկէ քիչ առաջ ծըպտուած երիտասարդը դուրս ելած էր:

Ներքինին չուշացաւ վաւաշոտ Թուրքին դիտաւորութիւնները կռահելէ: Այդ դեռատի աղջիկը վերստին անոր քնացած կիրքերը կ'արթնցնէր զորս այլեւս հասուն կինը կարող չէր արթնցնել: Ցայտնութիւնը ցաւալի էր: Սելիմ պէտք էր այդ բանը արգիլէր: Իր մեղսակիցին բռնած ձեռքը թողուց եւ փաշային մօտեցաւ:

— Վսեմափայլ տէր, ըսաւ, մի մոռնար թէ կին մը ունիս որ քեզ կը պաշտէ եւ հաւատարիմ կը մնայ որքան պիտի չմնար ուրիշ ոեւէ կին մը այս աշխարհիս վրայ, հաւատարիմ մարմնով եւ հաւատարիմ հոգւով: Այդպիսի կինը մը անհաւատարմութեամբ վշտացնելդ լաւ բան չէ:

— Տերացար եւ կ'երեւայ թէ ապուշցար Լալա, ըսաւ Մուխթար: Այս կինը, ինչպէս միւս բոլոր հարէմի մէջ ապրող կիները, կարող են առաջին հանդիպածնուն հետ հարիւրաւոր ամուսիններ խաբել, կը բաւէ որ այդ հանդիպածնին իրենց ամուսինը չըլլայ:

— Ոչ, ոչ, վսեմափայլ, կը պնդէր Սելիմ, այս կինը այնպէս չէ, այս կինը քեզ կը սիրէ:

— Դուն գործիդ նայէ եւ քեզի չվերաբերած բաներուն մի խառնուիր: Այս գիշեր կ'ուզեմ որ այդ աղջիկը սենեակս բերես, ահա այսչափ:

— Բայց... Վսեմափայլ... թոթովեց Սելիմ:

Գաղտնի ոստիկանութեան տնօրէնին աչքերը վաւաշոտութեամբ խառն բարկութեամբ մը բոցավառեցան:

Բռունցքը սեղմեց, ոտքը ուժգնութեամբ գետին զարկաւ ու գոչեց.

— Երկար խօսք չեմ ուզեր, իմ Լալաս ես եւ ես ինչ որ ըսեմ ան պիտի ընես: Այս գիշեր ժամը տասնըմէկին կ'ուզեմ որ այդ աղջիկը սենեակս բերես:

Եւ ընդոստ դառնալով դուռը բացաւ ու դուրս ելաւ:

Ներքինին քարացած տեղը մնաց:

Բարձր հասակը այդ զարմանալի հրամանէն կքած եւ նիհար գլուխը վար ծռած էր: Այդ պահուն ան պղինձեայ դժբախտութեան արձանի մը կը նմանէր:

Սակայն յանկարծ ձեռքին ուժգնութեամբը շարժիլը զգաց եւ գլուխը վեր առաւ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՎԵՐԱՄՈՒՏԻ ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Surprise-Party de la Rentrée

Կազմակերպուած Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի Փարիզի Ահարոնեան խումբին կողմէ

Շաբաթ, Սեպտ. 25, ժամը 19,30էն մինչեւ առաւօտ

Samedi, 25 Sept. de 19 h. 30 à l'aube Pavillon Arménien de la Cité Universitaire

57, Bd. Jourdan, PARIS, Métros : Porte d'Orléans ou Cité Universitaire.

ENTREE 5 FRS.

AMBIANCE BAR BUFFET

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիլի եկեղեցւոյ վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆր. այրի Տիկին Սրբուհի Փանոսեանէ, Զարման Խմիրճեանի եւ Մարիամ Մինասեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

Երէցկին Ալթունեանէ 50 ֆր., Տէր Եսայի քահանայ Ալթունեանի մահուան 7րդ տարելիցին առթիւ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Դերձակ բանուոր մը խանութին համար ամբողջ օր կամ կէս օրուան աշխատանք:

Դիմել՝
Mr. M. SAADETIAN
18, Rue de Picardie, Paris (3e)

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս Կիրակի առաւօտ պատարագ կը մատուցուի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Երեւանէն հետեւեալ անձերը կը փնտռուին.—

Յարութիւնեան Մանուկ, Օստեղձի, Յարութիւնեան Թուշոն, Զարչինցի, Թումանեան Հմայեակ, Ղորուզցի, Մատին-եան Մարտիրոս, Ղորուզցի, Աֆարեան Հայրապետ, Ղորուզցի: Այս հինգ անձերը կ'ապրին Ֆրանսա, Մարսէյլի հայկական թաղամասը: Կը կարծուի որ Բայ-բուրդցիները պէտք է գիտնան:

Տեղեկութիւն ունեցողներէն գրել.—
SARKISSIAN
10, Rue du Général de Gaulle
95 - HERBLAY

Librairie Orientale H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

HISTOIRE DE L'ARMENIE, H. Pasdermadjian, *Paris*	30 Fr.
AN ARMENIAN MISCELLANY, Aram Terzian, *with 8 miniatures*	30 Fr.
OURARTOU, par Boris Piotrovsky, *Paris, Illutré*	47 Fr.
L'ART ARMENIEN DE L'OURARTOU A NOS JOURS, *Catalogue de l'Exposition du Musée des Arts Décoratifs*	15 Fr.
DOCUMENTS OF ARMENIAN ARCHITECTURE, *Texte anglais et italien* 1) Haghbat, 2) Khatchkar, 3) Sanahin, *Chaque volume*	25 Fr.
MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE, H. Kurkjian	20 Fr.
MANUEL DE LA LANGUE ARMENIENNE, Prof. F. Feydit	48 Fr.
LE GENOCIDE DU PEUPLE ARMENIEN, P. Jean Mecerian	9 Fr.
LA PASSION DE CILICIE, Paul du Véou, *Paris*	25 Fr.
Victor Gardon : 1) LE VERT SOLEIL DE LA VIE :	22 Fr.
CHEVALIER A L'EMERAUDE	12 Fr.90
L'APOCALYPSE ECARLATE	24 Fr.

GRAND CHOIX DE LIVRES SUR L'ARMENIE ET LES ARMENIENS HISTOIRE, LITTERATURE, ART, CULTURE EN GENERAL

— Frais d'envoi à la charge du client —

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Լիոնի Կրթական Մարմինը կը ծանուցանէ թէ « Հայկազեան » վարժարանի 1971–72 շրջանի հայերէն դասընթացքները կը սկսին 7 Հոկտ. Հինգշաբթի օր:

Փութացէք ձեր զաւակները արձանագրել Խորհրդարանը:

Փոխադրակառքը, ըստ սովորութեան, պիտի անցնի: Կը խնդրուի ծնողքներէ պատրաստ պահել իրենց զաւակները, զուր տեղ ժամանակ չկորսնցնելու համար:

×

Մարսէյլի Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Կապոյտ Խաչի վարչութիւնները կը տեղեկացնեն թէ դպրոցի 1971–1972 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հինգշաբթի 30 Սեպտ. եկեղեցիին սրահը:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9–12: Արձանագրութեան համար դիմել Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Տէր Նշան քահանայի:

Դասաւանդութիւնները կ'ուսուցուին տեղւոյն քահանային կողմէ:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն: Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

« ՅԱՌԱՋ »Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ցրեզնոյէն, Պ. Սարգիս Պօղոսեան 40 ֆր. կը նուիրէ:

Փարիզէն Տիկին Մարգարեան՝ 10 ֆր.:

×

Խմբագրատուն իրենց այցելութեան առթիւ.—

Պէյրութէն՝ Արա Սարգիսեան 50 ֆր.:

Մոնթրէալէն՝ Վարուժան Պօյաճեան՝ 100 ֆր.:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէին, Հոկտ. 23ին, Շաբաթ պետական թատրոնին մէջ:

ARMENIA-MONDIA

Grande Semaine Arménienne

A

ISSY LES MOULINEAUX

Sous le signe de la Nouveauté

Սեպտեմբեր 25էն Հոկտեմբեր 4
ժամը 16էն 21

4, Rue de la Défense

(Bus 191, à la Mairie d'Issy, descendre Gare d'Issy ou prendre le Train à Invalides et descendre à Issy), à 2 pas des deux stations.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր
Salle des Fêtes de Sevran

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —

ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— Օթօպիւս 147 Ա., Էկլիզ տը Փանթէնէն, իջնել Կառ տը Սեւրան կամ կառախումբ Կառ տիւնոռէն՝ իջնել Սեւրան:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ
Նախաձեռնութեամբ
Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին:

Պաշոյի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, Հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

MELIK AMIRAYAN

PHOTOGRAPHE

est à votre disposition pour réaliser l'ensemble des photographies de votre mariage. (Déplacement dans toute la France, portraits de style à domicile, reportage de l'ensemble des cérémonies en noir et en couleurs).

Téléphoner au : 845-65-04, pour vous rendre visite et vous montrer nos collections.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը իր վերամուտի առաջին «Սիւրփրիզ–փարթին» կուտայ Հոկտեմբեր 2ին, Շաբաթ երեկոյ:

×

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն:

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revètement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU

Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ, իր հովանաւորած հայերէնի դասաւանդութիւնները վերսկսած են Սեպտ. 15էն սկսեալ, իր սրահին մէջ, 7 Ռիւ Փավիէր:

Արձանագրութեան համար դիմել ուսուցչուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանի, ամէն Չորեքշաբթի ժամը 15–19 եւ Հինգշաբթի առաւօտները՝ 9–12: Եւ կամ, քարտուղարութեան մօտ, ամէն օր, ժամը 14–18:

×

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին 9 Հոկտ. Շաբաթ առաւօտեան ժամը 9ին:

Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները որպէսզի կատարած ըլլան իրենց ազգային պարտականութիւնը:

Դասաւանդութիւնը կը կատարէ Պ. Հայկ Միքայէլեան:

×

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժեռոմի Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ դպրոցի հայերէն դասընթացքները կը սկսին Հոկտ. 2ին: Պիտի դասաւանդէ ուսուցչուհի Տիկին Պերճուհի Տէր-Մեսրոպեան:

Արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրեր ժամը 3էն 5, իսկ Կիրակի առաւօտ եկեղեցին:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
Le Seul Quotidien Arménien en Europe Occidentale
Directrice : Arpik Missakian
Rédaction - Administration : 32, Rue de Trévise - Paris (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ԿԻՐԱԿԻ 26 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 26 SEPTEMBRE 1971

Le Numéro 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12225 Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN 47e ANNÉE — N° 12.225

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՆԳԱՐԱ ԿԸ ԽԱԽՏԷ ԼՕԶԱՆԻ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Գ.

Լօզանի դաշնագրին Յօդ. 41րդ Թուրք կառավարութիւնը յանձնառու կ'ըլլայ դիւրութիւններ ընծայելու փոքրամասնութեանց, որպէսզի նախակրթարաններուն մէջ իրենց մայրենի լեզուով կատարեն ուսուցումը: Այս պայմանը արգելք մը չէ, որ Թրքերէնը պարտադիր ըլլայ նոյն դպրոցներուն մէջ: Այն քաղաքներուն կամ շրջաններուն մէջ, ուր ոչ-իսլամ փոքրամասնութիւնները կարեւոր թիւ մը կը ներկայացնեն, Թուրք կառավարութիւնը պարտաւոր է պետական, քաղաքապետական կամ այլ պիւտճէներէ գումարներ յատկացնել անոնց դպրոցներուն, եկեղեցիներուն կամ բարեսիրական հիմնարկութեանց: Նշուած առարկայ գումարները պիտի վճարուին յիշեալ հիմնարկութեանց եւ հաստատութեանց պաշտօնական ներկայացուցիչներուն:

42րդ յօդուածով Թուրք կառավարութիւնը թոյլ պիտի տայ, որ փոքրամասնութիւնները իրենց սովորութեանց համաձայն կարգադրեն իրենց ընտանեկան եւ անհատական դոյավիճակը (սթաթիւ):

Այս յօդուածին վերջին հատուածը կը վերաբերի Հայոց Պատրիարքին ու Պոլսոյ համայնական (ազգային) մարմիններու ծանօթ պահանջներուն, որոնց կը մերժեն գոհացում տալ Պոլսոյ եւ Անգարայի պատկան իշխանութիւնները:

Ահա՛ այդ հատուածը.—

« Թուրք կառավարութիւնը յանձնառու կ'ըլլայ ամէն կարգի պաշտպանութիւն ընծայելու վերոյիշեալ փոքրամասնութեանց եկեղեցիներուն, սինակոկներուն, գերեզմաններուն եւ այլ կրօնական հիմնարկութեանց: Ամէն կարգի դիւրութիւններ եւ արտօնութիւններ պիտի տրուին նոյն փոքրամասնութեանց ներկայիս Թուրքիոյ մէջ ունեցած վագըֆներուն (Ֆոնտասիոն փիէօզ) եւ կրօնական ու բարեսիրական հաստատութեանց, եւ թուրք կառավարութիւնը կրօնական ու բարեսիրական նոր հաստատութիւններ հիմնուելու համար պիտի չմերժէ այն բոլոր անհրաժեշտ դիւրութիւնները, որոնք երաշխաւորուած են այս կարգի ուրիշ մասնաւոր հաստատութեանց համար »:

Շատ յստակ է այս յօդուածը: Բացայայտ է Թուրք կառավարութեան չկամութիւնը: Զուղեր գործադրել Լօզանի դաշնագրին տրամադրութիւնները:

43րդ յօդուածին համաձայն ոչ-իսլամ փոքրամասնութիւնները պէտք չէ պարտադրուին իրենց դաւանանքին ու կրօնական պաշտամունքին հակառակ արարքներ կատարելու: Ո՛չ մէկ պատիժ պիտի ենթարկուին անոնք, եթէ իրենց հանգիստի օրը մերժեն ներկայանալ դատարան կամ պետական որեւէ պաշտօնատուն:

44րդ յօդուածը կը շեշտէ, որ փոքրամասնութեանց վերաբերեալ վերոյիշեալ յօդուածները միջազգային հանգամանք կը ներկայացնեն եւ երաշխաւորուած են Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ: Անոնք չեն կրնար փոխուիլ առանց Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի մեծամասնութեան հաւանութեան: Թուրք կառավարութեան եւ Խորհուրդի անդամներուն միջեւ ծագելիք անհամաձայնութիւնները կը լուծուին Լահէյի Միջազգային Արդարութեան Մնայուն Ատեանին կողմէ:

45րդ յօդուածով Յունաստան յանձն կ'առնէ նոյն իրաւունքները ճանչնալ Յունաստանի իսլամ փոքրամասնութեանց:

Ինչպէս կը տեսնուի, Անգարայի կառավարութիւնը բացէ ի բաց կ'անտեսէ փոքրամասնութեանց իրաւունքները, զորս պաշտօնապէս ու հանդիսաւորապէս ճանչցած էր Լօզանի մէջ միջազգային դաշնագրով մը, զոր կամովին ստորագրած էր, իբրեւ... յաղթական:

Պարզ է խնդիրը: 44րդ յօդուածով Ազգերու Դաշնակցութիւնը երաշխաւորած է Թուրքիոյ ոչ-իսլամ փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն տառացի գործադրութեան: Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներէն որեւէ մէկը իրաւունք ունի անոր խորհուրդի նկատառման յանձնելու թուրք կառավարութեան կողմէ յիշեալ իրաւունքներէն մէկուն կամ միւսին խախտումը կամ խախտուելու վտանգը:

Ներկայիս Ժընեւի Ազգերու Դաշնակցութիւնը փոխարինուած է Նիւ Եորքի Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնով (ՄԱԿ), Խորհուրդն ալ՝ ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդով:

Չկա՞յ ՄԱԿի անդամ Պետութիւն մը, որ Ապահովութեան Խորհուրդին նկատառման ներկայացնէ Լօզանի դաշնագրին ոչ-իսլամ փոքրամասնութեանց վերաբերեալ իրաւունքներու բացորոշ խախտումը Թուրք կառավարութեան կողմէ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԻԱ 105 ՌՈՒՍ Կ'ԱՐՏԱՔՍԷ

Դիւանագիտական պատմութեան համար աննախընթաց երեւոյթ մը պարզուեցաւ Ուրբաթ օր, երբ անգլիական իշխանութիւնները «անբաղձալի» անձեր նկատեցին խորհրդային 105 դիւանագէտներ եւ պաշտօնատարներ:

Արդարեւ, Անգլիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը հաղորդեց, թէ դիւանագիտական գործերու բաժնի պետը՝ Սըր Տենիզ Կրինհիլ Լոնտոնի խորհրդային դեսպանատան ներկայացուցած է յուշագիր մը, որով Անգլիայէն մեկնումը կը պահանջուի, 15 օրուան ընթացքին, խորհրդային 90 դիւանագէտներու եւ պաշտօնատարներու: Միեւնոյն ատեն արտօնութիւն պիտի չտրուի 15 այլ դիւանագէտներու վերադառնալու Լոնտոն: Այս վերջինները արձակուրդով կը գտնուին Խորհ. Միութիւն:

Յուշագիրը կը շեշտէ, թէ ասոնք բոլորն ալ «լրտեսութեամբ կը զբաղէին»: Այսուհետեւ, խորհրդային դիւանագէտներու եւ պաշտօնատարներու թիւը պիտի սահմանափակուի արտաքսումներէն ետք մնացած թիւին մէջ: Ճշդենք, որ ներկայիս Անգլիա կը գտնուին դիւանագիտական սպասարկութիւններու, առեւտրականներու եւ ճամբորդական պատուիրակութիւններու եւ գրասենեակներու մէջ պաշտօնավարող 550 խորհրդային դիւանագէտներ եւ պաշտօնատարներ:

Այս թիւը, անգլիական իշխանութիւններուն համաձայն, մտահոգիչ ըլլալու ատփճան մեծ է:

Խորհրդային լրտեսութեան այս տարածուն ցանցը երեւան հանեց, կը ճշդէ Արտաքին Նախարարութեան հաղորդագրութիւնը, Քա. Ժէ. Պէ.ի մէկ բարձրաստիճան անձնաւորութիւնը, որ վերջերս հաբուստ փաստաթուղթերով ապաստանած էր Լոնտոն: Քա. Ժէ. Պէ.ն խորհրդային լրտեսութեան, հակալրտեսութեան, գաղտնի ոստիկանութեան մարմինն է կամ կազմակերպութիւնը: Անպաշտօն լուրերու համաձայն Արեւմուտք ապաստանած խորհրդային անձնաւորութիւնը խորհրդային լրտեսական սպասարկութիւններու պետերէն է, զօրավարի աստիճանով: Այս վերջինը շատ կարեւոր տեղեկութիւններ տուած է: Այսպէս, համաձայն կարգ մը աղբիւրներու, խորհրդային իշխանութիւնները աշխատած են ձեռք ձգել Քոնքորտի վերաբերեալ մանրամասնութիւններ, որոնք գաղտնի կը մնան անշուշտ: Մտադիր էին նոյնիսկ խափանարարական արարքով մը արգիլելու օդանաւի շինութեան յաջող ընթացքը:

Այս առթիւ կը ճշդուի, թէ խորհրդային լրտեսական գործունէութեան կապակցութեամբ Անգլիոյ վարչապետը երկու առիթներով տեսակցած է Կրոմիքոյի հետ՝ պահանջելով, որ վերջ տրուի: Նոյնիսկ երկու նամակ գրկուած է 1970ին՝ խորհրդային Արտաքին Նախարարութեան: Նամակները մնացած են անպատասխան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԷՍԿԻԶՆԵՐ

... Եւ ամէն Կիրակի օր՝ հայ դարբինները զարկում են սովորականից երեք զարկ աւելի, որ ամրանան Արտաւազդ արքայի շղթաները: Արտաւազդը փակուած է Արարատի խոր այրերից մէկում եւ հայ դարբինները զարկում են երկու հազար տարուց աւելի: Արքան կաշկանդուած է շղթաներով, հաւատարիմ շները լիզում, կրծում են շղթաները, շղթաները բարակում են, երկաթը մեղմանում է, ահա ուր որ է կ'ազատուի արքան, բայց զարկում են հայ դարբինները, եւ շղթան ամրանում է նորից: Ի՞նչ է արել երկու հազար տարուայ այդ բանտարկեալը: Վկան Մովսէս Խորենացին է, որ, ի հարկէ, չի տեսել իր աչքով. լսել է՝ երգերում, թափառող զրոյցների մէջ եւ գրի է առել:

... Արտաւազդի հայրը՝ Արտաշէս թագաւորը մեռնում էր, եւ նրա հետ մեռնում էր երկիրը. չէին համարձակուի կարծել, թէ արքայի մահից յետոյ, առաւօտեան, նորից պիտի ծագի արեւը, ծառերը պիտի ծաղկեն ու թառամեն, պիտի ծնունդ լինի ու բամբասանք, հարսանիք եւ չսանձուած ձիերը պիտի սուրան արձակ ամայութեան մէջ: Երբ կենդանի էր արքան, նա էր այդպէս սովորեցնում: Եւ մեռաւ արքան ու ժամանակն էր քննութիւն տալու... Ու մարդիկ մեռան նրա հետ, նրա շիրմի մօտ փոսեր փորեցին, պոկեցին մազեր, քանդեցին տներն ու կամուրջները: Այլեւս ի՞նչ...

Եւ Արտաւազդը՝ արքայորդին, ասաց դառնօրէն ու հարցական: «Մինչ դու գնացիր եւ երկիրն էլ քեզ հետ ես տանում. ես այս աւերակների վրայ ի՞նչպէս պիտի թագաւորեմ...»:

... Եւ լսեց մեռած արքան ու անիծեց. «Թող որսի գնաս... ու փակուես Արարատի մութ այրերից մէկում եւ թող երբեք չտեսնես լոյսն արեգական»: Եւ խելայեղ ամբոխը միացրեց իր անէծքն արքայի անէծքին, որովհետեւ Արտաւազդը երեւի խորհում էր նաեւ այդ ամբոխի համար, իսկ ամբոխը յաճախ երկրպագում է նաեւ ... իրեն ստորացնողներին: Ամբոխը նըման է զորդի, որի գոյները բացւում, պայծառանում են... տրորուելուց: Եւ ամբոխը միացաւ իր մեռած արքային եւ անիծեց նրան, որ խենթ էր՝ անգամ առասպելի համար:

... Ու գնաց որսի, գահավիժեց Արարատի անդունդի մէջ:

— Ու բանտուեց Արտաւազդը:

.. Ու մինչեւ այսօր զարկում են դարբինները:

Դարբինների զարկը ես յանկարծ լսում եմ իսկապէս եւ մտածում եմ դժբախտ արքայի մասին, որ ուզում էր թագաւորել ոչ թէ գերեզմանների, այլ մարդկանց վրայ, որ երեւի առաջինն էր մեր պատմութեան առասպելի մէջ, որ մերժեց դժայական ցնորքը, յանուն առողջ ու կենդանի երկրի: Խենթ, ինչի՞դ էր պէտք: Հօրդ՝ Արտաշէսի նման կը կառավարէիր երկիրը, կը տրորէիր ամբոխ-զորդը, քո մահով կը տանէիր քեզ հետ հօրդ թողած կէսը եւ անպայման կենդանի կը մնար գոնէ կիսակոյր, կիսախեւ մի երգիչ, որ կը պատմէր, թէ ինչ մեծ արքայ էիր դու, եւ ինչպէս էր սիրում քեզ ժողովուրդը: Իսկ դրա փոխարէն՝ դու որոշեցիր մտածել երկրիդ համար... Եւ ահա վաստակածդ՝ երկու հազար տարի է դարբինները զարկում են, ամրացնում քո շղթաները եւ, երեւի, դեռ երկար կը զարկեն:

... Իսկ անիծեալ արքան ասում է ինձ. «Իմ ժամանակը կը գայ եւ մարդիկ կը հանեն ինձ ազատ Մասիսի վիհից: Ե՞րբ: Չգիտեմ: Մհերը նոյնպէս քարայրում փակուած էր, դուրս եկաւ. «Երբ ցորենը դարձաւ ընկոյզի չափ»: Ե՞րբ ցորենը ընկոյզի չափ կը դառնայ՝ Արտաւազդ արքայի համար... Ո՞վ կ'ասի:

... Իսկ մինչ այդ՝

Զարկեցէք դարբիններ, կռանը սալին
Անիծեալ արքայի կապանքն ամրանան..

ՎԱՐԴԳԷՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՊԱՆ-ՏԵԼՄԱՍ ամուսնացաւ Ուրբաթ օր Պորտոյի քաղաքապետարանը: Նախարարապետին երրորդ ամուսնութիւնն է, առաջին կնոջմէն, որմէ բաժնուած է ունի երեք զաւակ, մէկ ալ երկրորդ կնոջմէն, որ կառքի արկածի հետեւանքով մեռաւ 1970 Օգոստոսին: Շապան-Տելմասի երրորդ կինը ամուսնալուծուած է եւ մայր է չորս զաւակներու:

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ տնօրէնութեան հետ համաձայնագիր կնքուեցաւ առջի օր: Հոկտեմբեր մէկին 1,25 % յաւելում մը կայ, ապա՝ 1,75 % Նոյեմբեր 1ին: Սէ. Ժէ. Թէ. եւ Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ. չստորագրեցին:

ՄԻՒՆԻԽԻ մէջ 22 տարեկան երիտասարդ ուսանող մը հրապարակաւ ապտակեց վարչապետ Պրանտը, անոր Օսթփոլիթիքին (արեւելեան քաղաքականութիւն) դէմ իբրեւ բողոք: Ըստ երեւոյթին երիտասարդը «տաք գլուխ» մըն է որ յաջորդաբար ծայրայեղ ձախի ծայրայեղ աջի շարքերը եղած է: Ապտակած ատեն աղաղակած է «Ասիկա ձեզի կը սորվեցնէ ինչ ըսել է Գերմանիոյ շահերուն դաւաճանել Մոսկուայի մէջ»:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին նախարարը՝ Օսման Օլչայ «ցաւալի» կը գտնէ Կիպրոսի Արտաքին նախարարին յայտարարութեանց «շեշտը»: Քանի մը օր առաջ է որ Կիպրոսի Արտաքին նախարարը յայտարարութիւն մը ըրած է Ֆիկառոյի ուր կ'ըսէր ի մէջ այլոց թէ ուղղակի բանակցութիւնները Յունաստանի եւ Թուրքիոյ միջեւ Կիպրոսի առընչութեամբ վնասակար կ'ըլլան եւ աւելի կը ծանրացնեն կացութիւնը: Ֆիկառօ այս անգամ տեղ կուտայ Թուրքին «ճշդումին», իր կողմէ աւելցնելով թէ այս անակնկալ «զրոյցը» Ֆիկառոյի մէջ Թուրքին եւ Կիպրացիին միջեւ ցոյց կուտայ թէ որքան վտանգաւոր եւ բարդ է կիպրական հարցը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՂԵՂՆԱՅԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Ա.

Հայկական աղեղնային արուեստը մեր երաժշտութեան հետաքրքրական եւ ընդարձակ բնագաւառն է եւ ունի երեւելի նուագողներ, երգահաններու պայծառ անուններ:

Լարային նուագարանները հինէն ի վեր ծանօթ եղած են Հայերուն եւ տարածուած անոնց մօտ, իսկ անոր արուեստը կարեւոր դեր է խաղացած ազգային արուեստին մէջ: Այսուհանդերձ աղեղնային արուեստին բնագաւառը մինչեւ այսօր ալ չհետազօտուած ճիւղ մըն է: Արդարեւ չկան մասնագիտական գիրքեր եւ հետազօտութիւններ: Այս պատճառով ալ այդ ճիւղին ուսումնասիրութիւնը մեծ դժուարութիւններու կը հանդիպի:

Անհրաժեշտ նիւթեր գրեթէ չկան այդ արուեստին հին շրջանին վերաբերեալ: Եւրոպական արուեստին մէջ մնացած են աննշան յուշարձաններ, որով կարելի է գտնել աղեղնային նուագարաններու ձեւերը եւ տեսակները, անոնց գործածութեան եղանակները: Այդ տեսակէտէն անհամեմատ աւելի քիչ տեղեկութիւններ ունինք արեւելեան արուեստին վերաբերեալ: Շատ աւելի անմխիթար պատկեր կը ներկայացնէ հայկական աղեղնային արուեստին հետազօտութիւնը. ասիկա, ինչպէս կ՚ըսեն՝ «սպիտակ կէտն է» հայկական երաժշտական արուեստին մէջ:

Հարկ եղաւ արուեստագիտական եւ հետազօտական լուրջ աշխատանք կատարել Հայաստանի շրջաններուն, պետական եւ անհատական դիւաններուն, գրադարաններուն, մատենադարանի դրապահոցներուն մէջ եւ, ըստ էութեան, մաս – մաս տեղեկութիւններ հաւաքել, փաստեր եւ տուեալներ, որոնք կարելիութիւն կ՚ընծայեն վերարտադրելու հայկ. աղեղնային մշակոյթին եւ նուագի արուեստին դեռ ոչ – ամբողջական պատմութիւնը: Հարկ եղաւ օգտագործել յարակից գիտութիւններու՝ հնէաբանութեան, ազգագրութեան, արուեստագիտութեան ընձեռած նիւթերը, ուսումնասիրել Հայաստանի եւ այլ երկիրներու կերպարուեստն ու մանրանկարչութիւնը, որպէսզի կարողանանք հետամուտ ըլլալ այդ արուեստին զարգացման՝ միւս մշակոյթներու, գիտութիւններու եւ այլ ժողովուրդներու արուեստին հետ կապակցաբար:

Հայաստանի նուագարաններուն բնորոշ է լարային, որուն շարքին աղեղնային նուագարաններու տեսակներու բազմազանութիւնը: Այդ նուագարաններու մասին ամէնէն հին տեղեկութիւնները կուգան Ժ. դարէն, երբ Հայաստանի տնտեսական եւ մշակութային կեանքը կ՚ապրէր մեծ վերելք, որ կ՚ընդգրկէր նաեւ արուեստին բոլոր բնագաւառները՝ ճարտարապետութիւն, կերպարուեստ, բանաստեղծութիւն, երաժշտութիւն: Այդ ժամանակաշրջանին բարձր զարգացում արձանագրեց նուագարանային ստեղծագործութիւնը, իսկ շատ լայն տարածում գտաւ նուագելու վարպետութիւնը:

Տարածուած աղեղնային նուագարաններէն պէտք է յիշատակել քեմանը, ռեբաբը, քեամանչան: Այդպիսի նուագարաններէն էր նաեւ ռուդը, որու մասին ոչ մէկ յիշատակութիւն կայ, եւ որ, ինչպէս կը վկայեն Ժ. դարու ձեռագիրները, նոյնպէս տարածուած էր երկրին մէջ:

Հայաստանի մէջ ապահովուած էր լարային նուագարաններու արտադրութիւնը: Գնորդները տեղացի երաժիշտներ էին: Օտար երկիրներ ալ կը ղրկուէին: Հայ երաժիշտները կ՚օգտագործէին զանազան նիւթերէ՝ ճիլեր, արծաթ, մետաքս, կանեփ եւ պղինձ, պատրաստուած լարեր, որոնք կը հաւաստեն հայկական նուագարաններուն բարձր մակարդակը:

Շատ հետաքրքրական է ջութակի նախատիպին մասին հին շրջանի կրաւոր յիշատակութիւնը, որ կը պատկանի Գրիգոր Նարեկացիի գրչին: Քանի որ խօսքը կը վերաբերի Ժ. դարուն, յիշատակուածը, հաւանաբար եղած է ջութակի տեսակ մը, փիտելի նման բան մը:

Մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ նաեւ Դուինի մէջ յայտնաբերուած աղեղնային նուագարանին՝ ջութակի նախորդին պատկերը: Այն սափորը, որուն վրայ պատկերացուած է յիշեալ նուագարանը, մասնագէտներու կարծիքով, Ժ. դարու վերջին եւ ԺԱ. դարու սկիզբի գործ է: Ահա թէ ինչո՛ւ այդ աղեղնային նուագարանին պատկերը պէտք է դասել աշխարհի այդօրինակ ամէնէն հին պատկերներու շարքին:

Ժ.–ԺԳ. դարերու հայկ. աղեղնային մշակոյթին ուսումնասիրութիւնը ցոյց տուաւ, որ Դուինի մէջ գտնուած պատկերը եզակի երեւոյթ չէր: Նմանօրինակ նուագարանները տարածուած էին երկրին տարբեր շրջանները: Այս փաստին արձանագրումը թոյլ կուտայ եզրակացնելու, որ աղեղնային նուագարաններու զարգացումը ուրոյն ուղիով ընթացած է Հայաստանի մէջ, եւ ասիկա, իր կարգին, հնարաւորութիւն կ՚ընձեռէ նոր մօտեցումով լուսաբանելու ջութակի նախատիպներուն տարածման եւ նախնական զարգացման հարցը: Այդ արուեստին բարձր մակարդակին մասին վկայութիւններ կը գտնենք նաեւ յետագայ դարերու ձեռագիրներու մէջ: Գուսաններու, վարպետ երգասացներու նուագին լաւագոյն աւանդութիւնները իրենց զարգացումը արձանագրեցին յաջորդական սերունդներուն մօտ, որուն գագաթը դարձաւ անզուգական Սայաթ Նովան, ինչպէս նաեւ անոր յետնորդներուն՝ Շամչի–Մելքոյի, Քիւչիւկ–Նովայի, Ազուան Օղլանի, Շամչի–Բալէի, քէչիչ–Նովաաի եւ ուրիշներու արուեստին մէջ: Անոնք նպաստաւոր հող պատրաստեցին փրոֆեսիոնել նուագածութեան ապագայ հոլովոյթին համար: Ու թէեւ Սայաթ Նովան ու ծանօթ այլ գուսաններ ամբողջովին կը յենուէին արեւելեան նուագարաններու սովորական ոլորտին վրայ, այսուհանդերձ, անոնց հետ մէկտեղ, լուսաւորեալ հոգեւորականութեան միջավայրին մէջ կ՚աճէր այն մշակոյթը, որ կը միաւորէր արեւելքի եւ արեւմուտքի փիլիսոփայութիւնները: Եւ դեռ կային համապարփակ ուսումի տէր մարդիկ, որոնց համար հայկական մշակոյթը համամարդկային մշակոյթին կապելու գաղափարը չէր կրնար սրտամօտ չըլլալ:

Հրապարակ կ՚ելլեն գիտական աշխատութիւններ Գապասաքալեանի երաժըշտութեան մասին, Լիմոնճեան առաջին փորձը կը կատարէ հայկական նօթագրութեան ուղղութեամբ:

Ուսումնասիրելով ԺԹ. դարու երաժիշտներու գործունէութիւնը, լիովին կը պատկերացնենք կատարողական եւ աղեղնային արուեստին զարգացումը:

Ա. ՑԻՑԻԿԵԱՆ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

Ընթացիկ տարւոյս սկզբնաւորութեան, Լիոնի մէջ հիմքը դրուեցաւ ճամբորդական ընկերութեան մը, որ կը կոչուի «Սեւան»: Խումբին տէր եւ տնօրէն Պր. Վարուժան Սարգիսեան, խորհրդակցութեամբ Լիոնի հոգեւոր հովիւ Դաւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեանի, ծրագրեցին ուխտագնացութիւն մը կազմակերպել դէպի Սուրբ քաղաք՝ Երուսաղէմ, ճամբու վրայ Լիբանան հանդիպելու մտադրութեամբ:

Երուսաղէմ եւ Լիբանան: Պատմական արժէք ներկայացնող զոյգ երկիրներ: Ճոխ իրենց սրբավայրերով, եկեղեցիներով, դպրոցներով եւ հայ ազգային հաստատութիւններով: Ներշնչարան քրիստոնէական հաւատքի, կեդրոն հայ մշակոյթի եւ գանձարան հայկական արժէքներու:

Զոյգ երկիրներու բացառիկ հանգամանքը մղիչ ուժը հանդիսացաւ, երեսուն երեք հոգիներէ բաղկացած այն խումբին, որ օգոստոսեան կիզիչ օր մը թռիչք կատարելով Միջերկրական ծովու վրայէն, կ՚իջնէր արեւոտ եւ դալարթ երկրի մը միջազգային օդակայանը Խալտէ (Լիբանան):

Օդակայանի մեր էջքին ծաղկեփունջերով դիմաւորուեցանք ընկերութեան պաշտօնէութեան կողմէ եւ առաջնորդուեցանք առաջնակարգ պանդոկ մը:

Մեր ժամանման յաջորդ օրն իսկ կը կիրարկուէր նախօրօք պատրաստուած խնամեալ յայտագիրը: Խումբին ղեկավար Պր. Վ. Սարգիսեանի առաջնորդութեամբ կ՚այցելենք պատմական արժէք ներկայացնող վայրեր: Պաալպէք, Ժէյթա, Պիպլոս, Դամասկոս: Ամենուրեք հաճոյքով ունկնդրեցինք Փոքլորիկ խումբերու ելոյթները, հետաքրքրութեամբ լսեցինք պատմական դէպքերու մանրակրկիտ բացատրութիւնները, վայելեցինք կապոյտ երկինքի գեղեցիկ բնութիւնը եւ ըմբոշխնեցինք Լեռնալիբանանի առողջարար օդը:

Օգոստոս 11–23ի մեր լիբանանեան շըրջապտոյտի ընթացքին զուգադիպեցաւ Աստուածածնայ տօնը: Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի ամարանոցի մատրան մէջ, Օգոստոս 15ին, տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր պատարագ, որու ընթացքին օրհնուեցան մատաղն ու խաղողը: Հայկական մեղեդիներն ու քաղցրահնչիւն շարականները զմայլանքի պահեր ներշնչեցին բոլորին: Ծովածաւալ բազմութիւնը ազգակիցներու, յիշեցուց մեզ այն օրերը, երբ աշխարհախումբ բազմութեանց տաղաւարներու առիթներով, մեր նախահայրերը ուխտագնացութիւններու կը մեկնէին:

Կրօնական այդ մեծ տօնը ազգային յաղթանակի մըն ալ հաւատքը ներշնչեց բոլորին: Պիքֆայայի բարձունքին վրայ կանգնած Մեծ Եղեռնի Յուշարձանը, յաղթանակի կոթող մըն է: Յաղթանակ մը, որ տարիներու ընթացքին անպայման իր լրումին պիտի հասնի:

Տօնական այդ օրերուն, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ շնորհազարդ Կաթողիկոս Խորէն Ա. ունկնդրութիւն մը շնորհեց խումբին, եւ իր հայրական օրհնութիւնները ստանալէ ետք վարդապետի մը առաջնորդութեամբ շրջեցանք Մայր Տաճարը, Վեհարանն ու անոր յարակից մասերը: Եղեռնի մատրան մէջ մեր ուխտը կատարեցինք: Անդթօրէն խողխողուած մարդկային գանկերուն ի տես ընդվզեցանք: Ներկաներու աչքերուն մէջ կրակ կը ցայտէր եւ բոլորս ալ արդարութիւն կը հայցենք: Այդ պահուն մեր միտքը կուգայ Կիլիկիոյ գահուն վրայ բազմող երանեկայիշատակ Գարեգին Կաթողիկոսի յայտարարութիւնը.—

«Արդար է մեր դատը, ամէնից արդարը բոլոր անտեսուած դատերի մէջ: Պէտք է բախենք արդարութեան փակ դռները, մինչեւ բացուին նրանք: Մէկ միլիոն նահատակների եւ նոյնչափ հողմացրիւ եղած Հայութեան անունով պէտք է բարձրացնենք մեր բողոքը, մինչեւ լսելի լինի ձայնը ազգերի բախտը իրենց ձեռքին ունեցող զօրաւորներին...»:

Արձակուրդի շրջան ըլլալով փակ էին հայկական դպրոցներն ու ակումբները: Ազգային կեանքը փոխադրուած էր օդափոխութեանց վայրերը: Զանազան առիթներով լսեցինք երգիչ Լեւոն Գաթըրճեանն

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

Հետեւեալ առաւօտ, կամ ու պատրաստ, սենեակիս մէջ լրագիրներու ընթերցումով զբաղած էի, երբ դուռը զարնուեցաւ, ներս մտաւ ինծի ընկերացած ոստիկանը, ինձմէ խնդրեց իրեն հետեւիլ, եւ մէկ քանի փողոց անդին տարաւ զիս պաշտօնատուն մը, ուր գրասենեակի մը մէջ գտայ նորէն անգլիացի պաշտօնատարը:

— Գիտէ՞ք ինչ, — եղաւ իր առաջին խօսքը, — Լոնտոն ձեր պարագան իմ հայեցողութեանս կը թողու կոր:

— Օ՛, — ըսի զուարթամտութեամբ, — այն ատեն գործս եղած է: Որքան կարելի է մէկը դատել իր արտաքին երեւոյթէն, կարծեմ վտանգաւոր մարդու մը կերպարանք չունիմ: Ամէն պարագայի մէջ, բոլոր ուժովս կրնամ ձեզ հաւաստել թէ՝ արժանի եմ ձեր վստահութեան եւ անկարող եմ որեւէ պատասխանատուութիւն հրաւիրելու ձեր վրայ:

— Այն ատեն, ազատ էք շարունակելու ձեր ճամբորդութիւնը:

— Պայման մը կա՞յ:

— Ոչ մէկ: Լոնտոն ո՞ւր պիտի իջնէք:

— Սավոյ օթէլը, ուր կը բնակէի արդէն անցեալ Սեպտեմբերին:

— Կը բաւէ ներկայանալ ձեր թաղին ոստիկանութեան եւ արձանագրուիլ այնտեղ:

Շնորհակալութեան ջերմ խօսքերով ոտքի ելայ մեկնելու համար, երբ կեցուց զիս:

— Պզտիկ ձեւակերպութիւն մը կայ ընելիք: Խնդրեմ ձեր բթամատը սա թամփօնին դրէք եւ սա թուղթին վրայ դրոշմեցէք:

Զգուանքի ակամայ շարժում մը ունեցայ:

— Կեանքիս մէջ առաջին անգամ է որ այսպիսի բան մը կը պահանջուի ինձմէ, — ըսի, — կարելի չէ՞ արդեօք ինծի խնայել այս չարագործի ժեսթը:

— Օ՛հ, չէ՛, ըսաւ, — ասիկա միմիայն չարագործներու յատուկ բան մը չէ. ինքնութիւնը հաստատելու պարզ միջոց մըն է լոկ:

Պէտք էր ընդունիլ: Inքէլինըզս Սըրվիսի ո՞ր արշիւին ալբերուն մէջ են հիմա անունս եւ բթամատիս դրոշմը:

Կէս ժամ յետոյ, կայարանն էի արդէն, եւ իրիկունը Լոնտոն:

Երբ, հագուելէ յետոյ, իջայ Սավոյ լուսաշող եւ պերճապայծառ ճաշարանը, որ կը շարունակէր ժամադրավայրն ըլլալ Լոնտոնի բարձր ընկերութեան, բոլոր ներկաները ուրախ – զուարթ Թիփէրարի կ՚երգէին, նուագախումբին հետ: Պխնէս էզ եուժըլ... Այս էր օրուան նշանաբանը: Անգլիացիները, ընդհանրապէս, դեռ գաղափար չունէին թէ ի՛նչ էր պատերազմը:

Հետեւեալ առաւօտ ներկայացայ Պօու Սթրիթի ոստիկանատունը, ուր յետ միջօրէին բնակութեան արտօնագիր մը տըւին ինծի, խնդրելով միայն իրենց իմացտալ, եթէ Լոնտոնէն հեռանայի՝ 50 մղոնի շրջանակէ մը անդին:

×

Տասը ամիս մնացի Լոնտոն:

1915ի Հոկտեմբերի վերջը, Ռուսիոյ բարեկամներէս հրաւէր ստացայ փութով վերադառնալու Փեթրոկրատ, ուսկից Պաթում պիտի երթայի՝ ռուսական բանակին երեք միլիոն պայթուցիկ խնձոր (կռընատ) հայթայթելիք մեծ ձեռնարկի մը գլուխը անցնելու համար: Վերադարձի պատրաստութեանցս մէջ, առաջին հոգս եղաւ անցագրի հարցը, եւ այս անգամ, շնորհիւ հայ բարեկամի մը, նախկին օսմանեան պաշտօնատար, Լոնտոնի ռուսական դեսպան կոմս Պէնքէնտորֆէն էր որ ստացայ ջերմ յանձնարարական մը՝ ռուսական իշխանութեանց ուղղուած, եւ, գործը աւելի ամուր կապելու համար, ռուս հիւպատոսարանէն ալ արտօնագիր մը Ռուսիա մտնելու՝ դեսպանին գրութեան վրայ հիմնուած:

Նորէն Նիւ Քասլ, նորէն Հիւսիսային ծովուն զորշ տրտմութեան մէջ, գերման սուզանաւերու ահաքրտնութիւնը, բարեբախտաբար առանց հետեւանքի, ու նորէն հարաւային Նորվեկիայէֆիորտներուն անվերջ ժանեակներուն զմայլանքը: Սթավանկէրի առջեւ չէ՞ր որ, վերջալոյսին ցոլքերուն տակ, ծովը կը վխտար մեղուսաներով, որոնք, Կ. Պոլսի ճերմակ կակղամորթերէն տարբերելով, չիկորակ գոյն մը ունէին, այնպէս որ ջուրին մէջ անդադար բացուող ու գոցուող հսկայ վարդերու ալեծածան պար մը կը կազմէին:

Պէրկէն, Քրիստիանիա, որ այն ատեն դեռ Օսլօ չէր, ամբողջ Շուէտը, Հափարանտա, եւ ճամբորդներու բազմութեան մը հետ նորէն Թորնէօ:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(6 – Շար.)

ու Արա Կիրակոսեանը, որոնք այս օրերուն՝ երգի մարզին մէջ, Լիբանահայութեան երկնակամարի փայլուն աստղերը կը հանդիսանան: Գնահատանքի արժանի է նաեւ Լիբանանի արուեստագէտ նկարիչ Պր. Յովհ. Ճէրէճեանի լուսանկարներու ցուցադրութիւնը, որ յանձն առաւ կատարել մեր իջեւանած պանդոկի սրահներէն մէկուն մէջ: Բոլոր այս ելոյթներու թագն ու պարծանքը պէտք է համարել այն բացառիկ ընդունելութիւնը, որ Մուսալեռցիները կազմակերպեցին Այնճարի «Յառաջ» վարժարանի շրջափակին մէջ: «Յառաջ» վարժարանը տարբեր բնոյթ մը ունի: Այդ վարժարանով շափազանց խանդավառուեցանք, որովհետեւ անոր հիմնադիրը Փրանսահայ գաղութին մեծ ծառայութիւն մատուցած մեր սիրելի «Յառաջ» Թերթի հիմնադիրն է: Անգամ մը եւս երախտագիտութեամբ յիշեցինք մաքի մեծ բարերար Շաւարշ Միսաքեանը:

Ընտելացած նոր միջավայրին, ծանօթացած նոր դէմքերու, 23 Օգոստոսին Կիպրոսի ճամբով կը մեկնինք Սուրբ քաղաք՝ Երուսաղէմ: Թել Ավիվի օդակայանը խումբս կը դիմաւորուի Լիոնի հոգեւոր հովիւ Դաւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեանի կողմէ եւ կ՚առաջնորդուի պանդոկ:

Առաջին երկու օրերու ընթացքին կ՚այցելենք Թել Ավիվ, Յոպպէ, Կեսարիա, Հայֆա, Նազարէթ, Տիբերիա, Կանա, Կափառնայում եւ Գալիլիական զանազան գիւղաքաղաքներ: Իւրաքանչիւր հանգըրուանին Ս. Գրական տեղեկութիւններ եւ բացատրութիւններ կը տրուին: Օթոբուսին մէջ ազգային խմբերգներ կ՚երգուին, արտասանութիւններ կ՚ըլլան, ծիծաղաշարժ կարճ պատմութիւններ կը պատմուին եւայլն: Երկօրեայ հաճելի այցելութենէ մը ետք Սամարիոյ ճամբով կուգանք Երուսաղէմ:

×

Երուսաղէմ որու տառացի նշանակութիւնն է խաղաղութեան քաղաք, երբեք իր կոչումը չարդարացներ: Խճողումը, աղմուկն ու ժխորը տիրական յատկանիշները կը կազմեն այդ Սուրբ քաղաքին: Երեք օրեր շարունակ եղանք միջազգային եւ հայապատկան սրբավայրերու մէջ: Բեթղեհէմի, Ս. Յարութեան, Աստուածածնայ, Համբարձման եւ Գեթսեմանիի տաճարներուն մէջ հոգեկան սրտթկումներ ունեցանք: Մեր սրտերուն մէջ թաքցուած հաւատքը ի յայտ եկաւ:

Միջազգային այդ սրբավայրերու մէջ Հայեր տիրացած են մեծ եւ բացառիկ իրաւունքներու: Այս պարագան հպարտութեամբ կը լեցնէ իւրաքանչիւր Հայու սիրտը: Երախտագիտութեամբ պէտք է յիշել յայտնի եւ անյայտ բարերարները, մշակներու եւ սպասաւորներու անունները, որոնք այդ մեծ ժառանգութիւնը կտակած են մեզի: Գուրգուրա՛նք եւ գիտակցինք այն պատասխանատուութեան, որու ժառանգորդներն են հայ ազգի հանուր զաւակները:

Երուսաղէմի մէջ միջազգային այդ սրբավայրերէն զատ համբաւաւոր է Հայոց մայրավանքը: Այդ մայրավանքի մէջ կը գտնուի Սրբոց Յակոբեանց տաճարը (Տեառնեղբայր Յակոբի եւ գլխադիր Յակոբոսի անուններով):

Հայոց Պատրիարքարանը, Ժառանգաւորաց եւ Թարգմանչաց վարժարանները, տպարան, ձեռագրատուն, մատենադարան եւ թանգարան: Այս բոլոր հաստատութիւնները գանձարան մը կարելի է նկատել որու մէջ ամփոփուած են Հայու հոգեկան, բարոյական եւ մտաւոր գանձերը:

Մայրավանքի մէջ պատսպարուած են մօտ 1500 բնակիչներ: Աշակերտութիւնը կը յաճախէ Թարգմանչաց երկրորդական վարժարան: Երիտասարդութիւնն ու տարեց սերունդը առհասարակ արհեստաւոր է եւ ոմանք 1967ի պատերազմէն ետք գործարաններու մէջ կ՚աշխատին: Հակառակ իրենց փոքր թիւին, երկու հայկ. ակումբներ կը գործեն վանքին մէջ: Երկու ակումբներու մէջ ալ խանդավառ մթնոլորտ մը կը տիրէ: Մեր այցի ատեն, խումբս հիւրասիրուեցաւ Հ. Ե. Մ.ի ակումբին մէջ: Անդամները երեկոյթի ընթացքին ներկայացուցին թրամ մը, համեմուած տասնեակ մը երգերով եւ հայրենաշունչ արտասանութիւններով: Սոյն երեկոյթին յաջողութիւնը իրական պատկերը կը պարզէ այն ոգիին, որ կը տիրէ հայկական այդ միջավայրին մէջ:

Հին տոմարով Աստուածածնայ տօնը կատարելէ, Ս. Հաղորդութիւնը ստանալէ եւ Ռամալլայի պարտէզներէն մէկուն մէջ ընտանեկան մեր վերջին խմբական ճաշը կատարելէ ետք, Երկուշաբթի 30 Օգոստոսին, Աթէնք – Հռոմի գիծով վերադարձանք մեր տուները, մեր հարազատներուն մօտ:

Սոյն ճամբորդութեան յաջողութիւնը կը պարտինք Պր. Վ. Սարգիսեանի, որ պատասխանատուն էր խումբին եւ Դաւիթ Ծ. Վրդ.ի որ հոգեւոր առաջնորդն էր սրբավայրերու մէջ, որոնց կը յայտնենք մեր շնորհակալութիւնները, յուսալով որ յառաջիկայ տարիներու ընթացքին ուրիշ խումբեր եւս ուրախացնելու առիթը ըստեղծեն:

Գ.

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

Քննադատութիւն կ՚ընեմ ստեղծագործելով եւ ոչ թէ սխալներ փնտռելով:

ՄԻՔԷԼ ԱՆՃԷԼՕ

×

Շատ անգամ զղջացի խօսած ըլլալուս համար, բայց երբեք չզղջացի լռած ըլլալուս համար:

ՈՒԻԼԵԸՄ ՇԷՅՔՍՓԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

ՓԱՌԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՊԵՏԸ

Ժամանակին մի վարժապետ կար. շատ էր սիրում, որ բոլորը մեծարեն իրեն:

Մարդիկ էլ՝ ով սրտանց, ով ծաղրելով, ձեռ առնելու համար, ինչպէս կարողանում, մեծարում էին: Բարեւելիս՝ գլխարկ էին հանում, գլուխ էին խոնարհում, ձեռքն էին դիպցնում ճակատին, կրծքին:

Իսկ իր սաների համար վարժապետը մեծարանքի յատուկ կարգ ու ծէս էր մշակել, սովորեցրել ու վարժեցնել էր վարժատան բոլոր սաներին՝ մեծից-փոքր: Եւ աշակերտները՝ յարգ ու պատշաճով, տեղին ու ժամանակին, մէկ-մէկ ու խմբովին, պարտաւոր էին կատարել մեծարման յարմար ու համապատասխան արարողութիւնը:

Այդպիսի խմբական ծիսակատարութիւններից մէկն էլ այն էր, որ, երբ վարժապետը, սենք, փողոցից, երեխաները պիտի ոտքի ելնէին ու միաբերան վանկարկէին.

— Առողջութիւն վա՛ր-ժա՛-պե՛տ...

Սա դեռ բոլորը չէ, հետո էլ ամէն վանկի վրայ պիտի ծափ զարկէին.

— Առող-ջու-թիւն վար-ժա-պետ...

Եւ մի անգամ այս վարժապետը՝ կրտսեր խմբի երեխաներին առած, քաղաքից դուրս տարաւ՝ հինաւուրց մի շինութեան աւերակների մէջ սաներին տեղում պատմութեան դաս տալու:

Օրը կէս էր եղել՝ երբ տեղ հասան: Արեւը կիզիչ էր, երեխաները յոգնել էին ու ծարաւել: Դէս ման եկան, դէն ման եկան, խարխուլ մի ջրհոր գտան: Երեխաները մանր էին, ոչ մէկը սիրտ չարեց ջրհորն իջնել: Իսկ վարժապետը՝ փառասէր ու ծիծաղապաշտ լինելուց զատ, նաեւ անկեղծօրէն նուիրուած էր իր սաներին. մի պարան գտաւ, հանդիսաւորութեամբ մէջքին փաթթեց, երեխաներին կարգով շարք կանգնեցրեց, մանրամասնօրէն բացատրեց՝ ինչ պիտի անեն եւ ինչպէս, որպէսզի կարողանան պահել իր ծանրութիւնը, զուարթերես ու բազմարառ խօսքերով համբերութիւն քարոզեց եւ քաջութեան խրախոյս կարդաց, վերջապէս, ըղձուշութեամբ սկսեց դէպի ջրհորի յատակը խորանալ:

Երեխաները միահամուռ ուժերով բռնել էին պարանը եւ վարժապետի հրահանգներին համաձայն ատիճանաբար բաց էին թողնում իրենց ձեռքի ծայրը: Շուտով ջրհորի սառն օդը եւ խոնաւութեամբ ներծծուած պատերի թացութիւնը վարժապետի քիթը մտան եւ խոտւտ ածեցին հոտոտելիքի նրա նրբագգաց գործարանը: Վարժապետն ինքն էլ չիմացաւ՝ ինչպէս յանկարծ փռշտաց՝ ուժգին եւ ախորժ:

Դժբախտութիւնն այն է, որ երեխաներն էլ իրենց հերթին անկեղծօրէն ու մինչեւ վերջ նուիրուած էին վարժապետին, բացի այդ՝ եւ կարեւորն այդ է, նրանք շատ լաւ վարժեցուած էին: Հէնց որ լսեցին վարժապետի փռշտոցը՝ տեղն ու տեղը բաց թողեցին պարանը, ծափ զարկեցին ու վանկարկեցին միաբերան.

— Առող-ջու-թիւն վար-ժա-պետ...

Իսկ վարժապետը...

Վարժապետը չհասցրեց պատասխան ծէսով յայտնել իր շնորհակալութիւնը:

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԴԵՒԿԱՆՑ

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՊԱՐՈՅՐ ՔԷՋԵԱՆ

Մտնենք նաեւ մամուլի աշխարհէն ներս, հոն վերագտնելու համար քանի մը վաստակաւորներ, բոլորն ալ արժէք եւ ինքնատպութիւն, եւ անդարձ բաժնուած այսօր:

Աճաւասիկ Պարոյր Քէչեանը, համբաւաւոր լրագրապետի մը երէց որդին, պարարտ եւ մարմնեղ, նաեւ հմտութեանց շտեմարան:

Ուսած էր Պէրպէրեան եւ Սանասարեան, սերտած էր բազմաթիւ լեզուներ, գոց գիտէր պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, քաղաքական կեանքի բոլոր հանգրուանները, նաեւ հմուտ գրաբարի եւ մատենագրութեան:

Տարիներով մեր թերթերը ողողեց հրապարակագրական, պատմական քաղաքական եւ մշակութային անթիւ յօդուածներով, եղաւ ուսուցիչ Կեդրոնականի, մասնակցեցաւ յաճախ հանրային դըչապայքարներու, առանց մեղմելու իր բուռն յարձակումները:

Եզական պիտի մնայ իր անընթեռնլի ձեռագրով, որ տարբերութիւն չունէր բեւեռագրէն, նաեւ իր հեստ ու կոռւասէր նկարագրով, որ յաճախ կը մօտենար այլամերժութեան սահմաններուն:

Այսօր կը փնտռենք սակայն մեր «Միսիս Պարոյրը», այդ հմտութեան ծովը, որուն եւ նմաններուն պակասը զգալի կ՚ըլլայ օրէ օր:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (54)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Այիշէ մազերը թափած ու դեփ-դեղին կտրած, փայլակնացայտ ակնարկով առջեւը կանգնած էր:

— Է՛հ, Սելիմ, գոչեց ան չոր շեշտով մը, քարացա՞ր:

— Լռէ՛, ըսաւ Ներքինին դողդոջուն ձայնով մը: Փրկուեցար... փրկուեցանք...

— Խօսէ՛ Լալա, ելք մը գտա՞ր, բան մը խորհեցա՞ր, հարցուց Այիշէ:

— Փաշային հանդէպ պատասխանատուութիւնը կ՚ընդունի՞ս ըսելու թէ նախանձէդ նորեկ սենեկապանուհիդ անմիջապէս ճամբեցիր:

— Պատասխանատուութիւնը ընդունի՞մ, բայց ատիկա իմ իրաւունքս է: Ուզած ատենս կրնամ սենեկապանուհիներս փոխել:

— Է՛հ, այն ատեն փրկուեցանք...

— Ըսէ, խօսէ, ուրեմն ի՞նչ պէտք է ընեմ:

— Բայց ոչ, ոչ... անկարելի է, կորսուած ենք, կակազեց Ներքինին:

Այիշէ գրգռուած դէպի դուռը վազեց եւ զայն կղպելէ յետոյ Ներքինիին դարձաւ ու ըսաւ.

— Տեսա՞ր, տեսա՞ր ինչ վատ եսամոլ մըն է: Կարծեց թէ ես իրացնէ նուազած էի եւ զինքը չլսեցի: Տեսա՞ր շարունակեց ան աճող արհամարհանքով մը, իմ նուազումիս կարեւորութիւն իսկ չընծայեց, միակ մտածումը այն էր թէ ինչպէս այդ հեշտալի արարածը վայելէ, զոր աղջիկ մը կարծեց: Տեսա՞ր իմ ըսածս չէ:

Ներքինին գլուխը օրօրեց:

— Եկուր եւ այսպիսի մարդու մը, այսպիսի անասունի մը հաւատարիմ մընացիր: Հիմա կը հասկնաս Սելիմ չէ՞ թէ ինչո՞ւ միւս կիները ճամբեր եւ անոնց մէջէն ամենագեղեցիկը միայն վար դրաւ, որպէսզի ժողովուրդը չըսէ թէ Մուխթար փաշան կին չունի... Իր այս եսամոլութեան իբրեւ զոհ զիս ընտրեց առանց բնաւ հոգ ընելու որ ես կրնամ այդ եսամոլութենէն մեռնիլ... Ա՛հ, Սելիմ, որքան կը փափաքիմ իրմէ վրէժս լուծել, սիրահար ունենալս բան մը չէ, ատիկա վրէժ լուծել չէ, քանի որ ան ինձ բնաւ ուշադրութիւն չըներ եւ քանի որ սիրահար ունենալս ալ իրմէ գաղտնի կը պահենք:

— Այս ամէն ըսածներդ ալ պարապ բաներ են, ըսաւ սեւամորթը յուսահատ արտայայտութեամբ մը: Այս գիշեր փաշան ինծմէ սենեկապանուհին պիտի պահանջէ, ինձ հրամայեց որ գիշերը զայն իր սենեակը տանիմ, որով բացի իրեն հնազանդելէ ուրիշ բան չեմ կրնար ընել:

— Իրեն հնազանդի՞ս, գոչեց Չէրքէզուհին կատաղի շեշտով մը:

— Պարտականութիւնս այդ է, կրնա՞մ ուրիշ կերպ ընել:

— Ի՞նչ պարտականութիւն, չե՞ս գիտեր որ ատիկա անկարելի է:

— Եւ ի՞նչ պէտք է ընեմ:

— Ինչ պէտք է ընե՞ս, կրկնեց Այիշէ, սեւեռուն ակնարկով մը թիվանին վրայ նետուելով:

— Ի հարկէ, ես ուրիշ ելք մը չեմ տեսներ, հրամանը հրաման է:

— Եթէ աղջիկը մերժէ՞:

Ներքինին ժպտեցաւ:

— Եթէ իրացնէ փաշան որոշած է զայն իրը ընել, ըսաւ ծերուկը ծանր եւ վստահ շեշտով մը, միջոցներ կան որոնցմով կըրնայ զինքը իրեն հպատակեցնել:

— Դրամով եւ խոստումներով այնպէս չէ՞:

— Բնական է թէ այս պարագային մէջ այդ միջոցը ի զօրու չէ:

— Ուրեմն ուրիշ ի՞նչ միջոց ունի:

— Ուրիշ ի՞նչ միջոց. բայց բռնութիւնը անուշս, բռնութիւնը, ատորմէ աւելի ապահով ուրիշ ի՞նչ միջոց կ՚ուզես:

Այիշէ ընդոստ տեղէն վեր ցատկեց:

— Բայց ատիկա ստորնութիւն է, գոչեց:

— Ա՜հ զաւակս, ի՞նչ նստեր ես եւ ըստորնութեան կամ պատուաւորութեան վրայ կը ճառես, երբ Թրքական բռնութիւնը ատիկա լաւ կը գտնէ:

— Ուրեմն կ՚ենթադրե՞ս թէ իր ըսածին վրայ պիտի պնդէ:

— Այլեւս պնդելու պէտք չունի, հրամայեց:

— Եւ դուն ի՞նչ պիտի ընես:

— Մի՞թէ ես ալ գիտեմ: Հիմա դուն ալ գաղափար մը տուր տեսնեմ ինչ պէտք է ընեմ, պատասխանեց Ներքինին ձեռքերը իրար միացնելով:

Այիշէ վերստին թիվանին վրայ ինկաւ, ձեռքը ճակտին տարաւ եւ խորունկ մտածումներու մէջ թաղուեցաւ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՆՈՒԷՐ

Պր. Կարպիս Ճրնկլըտրեան (Լիոն), կը նուիրէ 5000 Ֆր. Դպրոցասէր վարժարանի սրահի շինութեան:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
SURPRISE PARTY

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը կազմակերպած է վերամուտի առթիւ պարահանդէս մը, Հոկտեմբեր 2 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2,

Hôtel du Commerce — Ste Colombe - 69

Այս առթիւ կը հրաւիրուի թէ շրջանները եւ թէ Վիէնի հայ երկսեռ երիտասարդութիւնը անխտիր:

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆ–ՄՕՐԻՍ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սէն–Մօրիսի Վրացեան խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի 30 Սեպտ. ժամը 8,30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Լիոնի Կրթական Մարմինը կը ծանուցանէ թէ «Հայկազեան» վարժարանի 1971–72 շրջանի հայերէն դասընթացքները կը սկսին 7 Հոկտ. Հինգշաբթի օր:

Փութացէք ձեր զաւակները արձանագրել Խորհրդարանը:

Փոխադրակառքը, ըստ սովորութեան, պիտի անցնի: Կը խնդրուի ծնողքներէ պատրաստ պահել իրենց զաւակները, զուր տեղ ժամանակ չկորսնցնելու համար:

×

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ, իր հովանաւորած հայերէնի դասաւանդութիւնները վերսկսած են Սեպտ. 15էն սկսեալ, իր սրահին մէջ, 7 Ռիւ Փափէր:

Արձանագրութեան համար դիմել ուսուցչուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանի, ամէն Չորեքշաբթի ժամը 15–19 եւ Հինգշաբթի առաւօտները՝ 9–12: Եւ կամ, քարտուղարութեան մօտ, ամէն օր, ժամը 14–18:

×

Կապոյտ Խաչի Կօրնօպլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին 9 Հոկտ. Շաբաթ առաւօտեան ժամը 9ին:

Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները որպէսզի կատարած ըլլան իրենց ազգային պարտականութիւնը:

Դասաւանդութիւնը կը կատարէ Պ. Հայկ Միքայէլեան:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի ժամը 16,30էն կէս գիշեր

Salle des Fêtes de Sevran

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

—— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ ——

ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— Օթոպիւս 147 Ա., Էկլիզ տը Փանթէնէն, իջնել Կառ տը Սեւրան կամ կառախումբ Կառ տիւ Նօռէն՝ իջնել Սեւրան:

ՆՈՒԷՐ

ՖՐԷԺԻՒՍԷՆ այրի Տիկին Մաքրուհի Սարգիս Բիրլեան իր ամուսնոյն մահուան տարելիցին եւ Տէր–Զօր նահատակուած իր գերդաստանին ի յիշատակ կը նուիրէ 50 Ֆր. Տէսինի Ապրիլեան յուշարձանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 10 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Տիկին մը իր երախային հետ կը փնտռէ կահաւորուած կամ ոչ սթիւտիօ մը բոլոր յարմարութիւններով:

Հեռախօսել 878–02–99

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՕՐԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր Կոմիտէին, Հոկտ. 23ին, Շաբաթ պետական Թատրոնին մէջ:

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին:

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

"ՅԱՌԱՋ" ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ,	Օրեր եւ ժամեր	20 ֆր.
ԵՒՐՈՊԱՑԻ (Ժ. Միսաքեան)	Բուռ մը տոմս	15 ֆր.
ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ,	Կեանքը — Քոյրս	10 ֆր.
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ,	Յարալէզներուն դաւաճանութիւնը	15 ֆր.

Մամուլի տակ՝ Բաց Տոմարը, Շահան Շահնուր

Դիմել «Յառաջ»ի

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը Դեկտ. 4ին ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս, Շառպոնիէռ:

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԾՆՈՒՆԴ

Քրիսթին եւ Տելֆին Եռիգարտաշեան ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց քրոջ՝

ՔԼՕՏԻՆԻ

ծնունդը

Օգոստոս 28, 1971

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սերաստիոյ Դաւայի Հայրենակ. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Մարսէյլէն Ոսկիան Ծերունեանի ձեռամբ հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի.— Գրիգոր Տէր–Յակոբեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ոսկիան Պայծառ Ծերունեան 50 Ֆր.:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ
ՍԷՆ ԺԵՌՈՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժեռոմի Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ Թաղին Ս. Սահակ–Մեսրոպ դպրոցի հայերէն դասընթացքները կը սկսին Հոկտ. 2ին: Պիտի դասաւանդէ ուսուցչուհի Տիկին Պերճուհի Տէր – Մեսրոպեան:

Արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրեր ժամը 3էն 5, իսկ Կիրակի առաւօտ՝ եկեղեցին:

×

Մարսէյլի Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Կապոյտ Խաչի վարչութիւնները կը տեղեկացնեն թէ դպրոցի 1971–1972 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հինգշաբթի 30 Սեպտ. եկեղեցիին սրահը:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9–12: Արձանագրութեան համար դիմել Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Տէր Նշան քահանայի:

Դասաւանդութիւնները կ'ուսուցուին տեղւոյն քահանային կողմէ:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերաբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն: Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն գրաւոր, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին ընթացիկ եւ նոր հասցէն:

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով:

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 ֆրանք:

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

էջմիածնի եւ Վարդանի մետալին ստեղծագործը

ԳԻՆ 400 ՖՐԱՆՔ

Եւ ընդհանրապէս, զոհարեղէնի որեւէ գնումի մը համար ձեր տրամադրութեան տակ է

EDOUARD KHEDERIAN
66, Rue Lafayette,
PARIS (9e)
Tél. : PRO. 11-63

40 ՏԱՐԻՆԵՐՈՒ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԽԸՏԸՐԵԱՆ

Librairie Orientale H. SAMUELIAN

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

Tél. : 326-88-65 C. C. P. Paris : 1278-35

HISTOIRE DE L'ARMENIE, H. Pasdermadjian, *Paris*	30 Fr.
AN ARMENIAN MISCELLANY, Aram Terzian, *with 8 miniatures*	30 Fr.
OURARTOU, par Boris Piotrovsky, *Paris, Illutré*	47 Fr.
L'ART ARMENIEN DE L'OURARTOU A NOS JOURS, *Catalogue de l'Exposition du Musée des Arts Décoratifs*	15 Fr.
DOCUMENTS OF ARMENIAN ARCHITECTURE, *Texte anglais et italien* 1) Haghbat, 2) Khatchkar, 3) Sanahin, *Chaque volume*	25 Fr.
MANUEL PRATIQUE DE LA LANGUE ARMENIENNE, H. Kurkjian	20 Fr.
MANUEL DE LA LANGUE ARMENIENNE, Prof. F. Feydit	48 Fr.
LE GENOCIDE DU PEUPLE ARMENIEN, P. Jean Mecerian	9 Fr.
LA PASSION DE CILICIE, Paul du Véou, *Paris*	25 Fr.
Victor Gardon : 1) LE VERT SOLEIL DE LA VIE :	22 Fr.
CHEVALIER A L'EMERAUDE	12 Fr.90
L'APOCALYPSE ECARLATE	24 Fr.

GRAND CHOIX DE LIVRES SUR L'ARMENIE ET LES ARMENIENS
HISTOIRE, LITTERATURE, ART, CULTURE EN GENERAL

— Frais d'envoi à la charge du client —

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր.
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 28 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

MARDI 28 SEPTEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12226

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.226

ԾՈՒՌ-ԲԵՐԱՆ ԿՈՉԵՐ...

Հայաստան – Սփիւռք կապի սիրոյն, մենք յաճախ կը լռենք վէրքերու կամ ցաւերու մասին՝ որոնց արծարծումը կրնայ յուսաբեկութեան պատճառ դառնալ հայրենակարօտ մարդուն համար:

Կը խուսափինք թիւրն ու թերին առօրեայ խորհրդածութեան նիւթ դարձնելէ, առարկայական այն դատումով՝ որ հայրենի՛քն ալ «սխալական» ղեկավարներ, մարդկօրէն խոցելի վարիչ դէմքեր կրնայ ունենալ ի վերջոյ, — երբ նկատի ունենանք մանաւանդ, որ ի վերուստ հրահանգող մարմիններու կամ դէտերու կամքը գերակշիռ դեր կը խաղայ գործ ու սեւ կրողութիւններու մէջ...

Կը թուի սակայն, որ ի պաշտօնէ կարգ մը կուսակցապարներ՝ Երեւանի մէջ, — մի՛շտ «նպատակասլաց» մոլեռանդութենէ մղուած, — մեր լռութիւնը կը նկատեն տկարութեան նշան. առնուազն համակերպում կամ կրաւորական կեցուածք՝ Սփիւռքեան ցանկապատերէ ներս նետուած քարերու եւ աղբերու հանդէպ:

Արդ, կ'ուզենք յայտնել ամէն բանէ առաջ՝ թէ նպատակ չունինք մրափելու եւ չտեսնելու թէ ի՛նչ դիտումով կը գործեն ու ի՛նչ հետեւանք կրնայ ունենալ պառակտումի իրենց բացորոշ ճիգը, երբ հրապարակ կ'իջնեն հի՛ն ու ծանօթ դէնքերով, — դաւալիր կարգախօսքերով, խարուսիկ ու քօղածածուկ կոչերով, նենգ ու բաժանարար հրապարակագրութեամբ՝ որ «լենին» կամ «ստալին» կը բուրէ. «չաքարոտ» բառերու եւ տարազներու տակ՝ մահացու թոյն կը պարտկէ:

Հայաստանն ու հայրենաբնակ Հայութիւնը՝ պսա՛կ մեր գլխուն: Տարակոյս չունինք, որ հայրենիք եւ ժողովուրդ մեր մտքին ու հոգիին հարազատ ապրումներով կը քրտնին, կը ստեղծագործեն ու կ'երազեն՝ գոյութեան նո՛յն դատէն առաջնորդուած: Ֆիզիքապէս հեռու եւ անջատ ապրելով հանդերձ՝ էապէս շաղկապուած են մեզի, տենչերով թէ առօրեայ պայքարներով:

Սակայն կուսակցամոլ այլամերժութիւնն ու Հայկ. Արտասահմանը համայնավար «պարտիա»յի գլխիկոր լծկանին վերածելու թափանցիկ մտադրութիւնը՝ տեղ չեն կրնար ունենալ Սփիւռքի մէջ. նախ՝ որովհետեւ ամէն առենէ աւելի պահանջ ունինք հաւաքական ճիգերու եւ քանդիչ պայքարներէ խուսափումի, երկրորդ՝ որովհետեւ Հայաստանի հետ Արտասահմանի կապը չի կրնար վարչապետական – քաղաքական գծով ենթակայութիւն մը պարտադրել գիտակից ո՛եւէ Հայու:

Հարկ կը տեսնենք զգուշացնելու գաղութահայութիւնը՝ Երեւանի «Սովետական Հայաստան» ամսագրի էջերով սրսկուած պարբերական թոյներէ: «Միասնականութեա՛ն» անունով բանաձեւուած բայց խորքին մէջ պառակտումի ենթահող ստեղծող կոչերէ, որոնք առենը անգամ մը լյնածուա՛լ կը բազմին «Մշակութային կապ»ի այդ պաշտօնաթերթին մէջ՝ բարեմիտներու մտքին վրայ բռնանալու չէշտով մը, — հայրենասիրութեան անոնց բնական զգացումը չահագործելու բացայայտ դիտումով:

Գոնէ մեզի համար յստակ է այսօր, որ Երեւանի կուսակցական ղեկավարութիւնը կը գործէ Կոմկուսի կողմէ հրահանգուած մասնաւոր ուղեցոյցով մը՝ Հայկ. Արտասահմանը նախ անձեւ ու անդիմագիծ խմորի մը վերածելու համար հայրենասիրական իր զգացումներուն չարաշահումով, ապա այդ «խմոր»ին տալու համար ի՛ր ուզած ձեւն ու դէմքը: Տարբեր խօսքով, ՆԱ՛Խ ԲԱԺՆԵԼՈՒ՝ ԱՊԱ ՏԻՐԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՕՐԷՆ:

Վ. Համազասպեանի ծանօթ յայտարարութիւնները Լիբանանի մէջ, — որոնց առենին անդրադարձանք իբրեւ յատկանշական երեւոյթի — «ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԿԵԱՆՔԻ ՄԷՋ ՀԱՅ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԼՈՒԾՈՒԱԾ ՏԵՍՆԵԼՈՒ» հիմնական իր բաղձանքով կասկած չէր թողուր արդէն մտքերու մէջ, թէ Համայնավար կուսակցութեան գլխաւոր առաջադրանքն է գաղութահայութիւնը տեսնել անգլուխ հօտի կացութեան մէջ՝ որպէսզի բացարձակատիրական իր հակակշռին տակ կարենայ պահել տարասփիւռ Հայութիւնը: «Միասնականութեան» հրաւիրելով այսպէ՛ս կոչուած յառաջդիմական կազմակերպութիւններն ու միութիւնները (այսինքն համայնավար կարգերու հանդէպ իրենց համակրանքով եւ ենթակայութեամբ յայտնի տարրերը)՝ զանոնք ՀԱԿԱԴՐԵԼ բոլոր անոնց, որոնք հայրենասիրութեան իրենց զգացումն ու ազգային գիտակցութիւնը միայն մեկնակէտ կը դաւանին Հայրենիք – Սփիւռք կապին...

Բացատրութեան չի կարօտիր Արտասահմանը պառակտելու եւ գաղութահայութիւնը հակադիր երկու ճակատներու բաժնելու յստակ մտադրութիւնը՝ նաե՛ւ «Սովետական Հայաստան» ամսագրի 1971 Մայիսի թիւով հրատարակուած կոչին մէջ:

Ահա թէ ինչո՛ւ, պարտաճանաչութեան համազօր կը նկատենք լռութիւնը՝ ցոյց տրուած խռովարարական ոգիին եւ հրատարակուած ծուռ–բերան կոչին հանդէպ:

Համայնավար կուսակցութիւնը, Հայրենիքի մէջ, պարտադիր ներկայութիւն է եւ անառարկելի հեղինակութիւն՝ մեր ժողովուրդի կամքէն անկախ: — Կ'ըմբռնենք ստեղծուած դրութիւնը հայրենաբնակ Հայութեան համար:

Սակայն իրաւունք չենք տար ո՛եւէ մարդու, ո՛րեւէ միութեան կամ օրգանի՝ ոչխարներու հետեւակ բազմութեան մը տեղ դնելու Հայկ. Արտասահմանը, նախ քնացնելու համար զայն հայրենասիրական «միասնականութեան» օրօրներով, ապա բռնանալու համար ուղեղներու եւ հոգիներու վրայ՝ ի խնդիր համայնավարական հաշիւներու...

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

ՊԱՂ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ԱՆԳԼԻՈՅ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Կարճ լռութենէ մը ետք, Խորհ. Միութիւն պատասխանեց Անգլիոյ, խորհրդային 105 դիւանագէտներու արտաքսման առթիւ: Այս պատասխանը ունէր երկու երես, նախ Թաս գործակալութեան մէկ հաղորդումը, ապա հրաւէրը որ եղած էր Մոսկուայի բրիտանական դեսպանին:

Նախ Թասի հաղորդագրութեամբ Մոսկուա կը ճչէ թէ Անգլիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը ոչ մէկ հիմք ունի երբ կ'ամբաստանէ խորհրդային 105 անձեր (մէջն ըլլալով Աէրոֆլոթի եւ Ինթուրիսթի պաշտօնեաներ) իբրեւ լրտես: Այս առնչութեամբ կը մէջբերէ նոյնիսկ անգլիական մամուլէն պարբերութիւն մը, ուր կ'ըսուէր թէ «բրիտանական Արտաքին Նախարարութեան կողմէ աննախընթաց արարք մըն է» եւ կը զգուշացնէր անգլիական կառավարութիւնը նման արարքի մը լուրջ հետեւանքներուն մասին: Թաս կ'եզրակացնէ.— «Հակախորհրդային այս մոլուցքը կարելի է միայն բացատրել անգլիական պահպանողական շրջանակներու փափաքով արգելք հանդիսանալու Եւրոպայի խաղաղեցման եւ թունաւորելու քաղաքական մթնոլորտը»:

Անկէ զատ Կրեմլին կը հրաւիրուէր Անգլիոյ դեսպանը՝ Սըր Ճոն Քիլիք, որ հազիւ հինգ օր է Մոսկուա տեղաւորուած էր փոխարինելով Սըր Տընքան Ուիլսընը: Իրեն կը յանձնուէր բողոքագիր մը ուր կը ճշդուէր.— Խորհրդային կառավարութիւնը բացարձակապէս կը հերքէ լրտեսութեան այս խնդիրը (մնաց որ ոչ մէկ կառավարութիւն պիտի հաստատէր նման գործունէութիւն մը...) եւ Անգլիացիներուն կողմէ գործունէութիւն մը կը տեսնէ իրենց յատուկ սպասարկութեանց, ըլլայ անկախ գործունէութեան մը, ըլլայ Ատլանտեան Ուխտի հետ գործակցաբար: Կը հրաւիրէ բրիտանական կառավարութիւնը որ ետ առնէ արտաքսման իր որոշումները, հակառակ պարագային Խորհ. Միութեան կը մնայ փոխադարձ միջոցներ ձեռք առնել»:

Այս յայտարարութիւնները սակայն դուռ կը բանան կարգ մը խորհրդածութեանց: «Փոխադարձ» միջոցներ շատ բան չի նշանակեր սա պատճառով որ Անգլիա կը գտնուին 550 խորհրդային դիւանագէտներ (արտաքսումէն ետք ալ կը մնայ 445) մինչ Մոսկուայի մէջ հազիւ 70–80 Բրիտանացի կայ: Ասոնք չեն կրնար Մոսկուայի գօտիէն 40 (երբեմն 20) քիլոմեթրէն աւելի հեռանալ, մինչ Արեւմուտքի մէջ խորհրդային դիւանագէտները ազատօրէն կը շրջին: Մոսկուայի մէջ, օտար դիւանագէտները մասնաւոր շէնքերու մէջ կը բնակին, ցանկապատերով շրջապատուած եւ ոստիկանութեան հսկողութեան տակ: Այս իսկ պատճառներով, պարզ է որ լրտեսական գործունէութեան համար խորհրդային դիւանագէտները շատ աւելի նպաստաւոր դիրք ունին:

Կը մնայ սակայն այլ կարեւոր հարց մը, այն է խորհրդային լրտեսութեան պետին դաւաճանութեան հարցը, ի սէր Անգլուհիի մը:

Այս բարձրաստիճան անձնաւորութեան ինքնութիւնը միշտ գաղտնի կը պահուի եւ կը կարծուի որ Անգլուհիին հետ կը բնակի Լոնտոնի մէկ արուարձանը, պաշտպանուած գաղտնի ոստիկաններով: Ծանօթ է միայն որ շուրջ 40 տարեկան է, կնոջմէն բաժնուած, մանչ մը ունի Խորհ. Միութիւն եւ աղջիկ մը որ ուսումը Անգլիա կը կատարէ: Կ'ըսուի թէ Անգլիացիք ուզած են որ իր պաշտօնին գլուխը մնայ եւ այդ ձեւով իրենց ծառայէ բայց սէրը յաղթած է եւ Ռուսը նախընտրած է բոլորովին հակառակորդ կողմն անցնիլ:

ԲՐԵԺՆԵՒ – ԹԻԹՕ ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ ԵՏՔ

Խորհրդային – եուկոսլաւ խօսակցութիւններու աւարտին միացեալ զեկոյց մը հրապարակուեցաւ Պելկրատի մէջ:

Առաջին առթիւ նկատելի կը դառնայ երկու երկիրներու եւ, յատկապէս, անոնց Համայնավար կուսակցութիւններու միջեւ հաստատուած նոր կապը, քանի որ հոն կը խօսուի նոյնիսկ երկուստեք «խորհրդակցութիւններու» մասին, իրենց երկրին արտաքին քաղաքականութեան շուրջ:

Երկրորդ նկատելի կէտը, քաղաքական դէտերու համար այն է, որ Մոսկուա առանց այլ եւ այլի կ'ընդունի Եուկոսլաւներուն տեսակէտը, թէ իրենք իրաւունք ունին ընտրելու եւ հետեւելու «եուկոսլաւ ընկերվարութեան» ուղղութեան՝ արտաքին եւ ներքին ճակատներու վրայ:

Եուկոսլաւ ընկերվարութիւնը դեռ մինչեւ երէկ Մոսկուայի կողմէ կ'որակուէր «վերաքննական» եւ «հակընկերվարական»:

Միացեալ զեկոյցին մէջ կը խօսուի նաեւ Եուկոսլաւիոյ Համայնավար Լիկայի եւ Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան «ղեկավար» դերերուն մասին իրենց երկիրներուն մէջ: Արդ, ինչպէս դիտել կուտան դէտերը, 1954էն ի վեր, երբ գումարուեցաւ եուկոսլաւ համայնավարներու 8րդ համագումարը, երբեք չէր խօսուեր կուսակցութեան «ղեկավար» դիրքի մասին, այլ միայն կ'ըսուէր, թէ ան «ուղղութիւն» տուող կուսակցութիւնն է երկրին մէջ:

Քաղաքական շրջանակներու համաձայն Բրեժնեւի այցելութիւնը Եուկոսլաւիա, ծառայեց Մոսկուայի այժմու քաղաքականութեան, որ կը ձգտի խաղաղութեան հաստատումը Եւրոպայի մէջ:

Միւս կողմէ Պելկրատ եւս գոհ է, քանի որ Բրեժնեւ ժխտեց «սահմանափակ գերիշխանութեան» սկզբունքը եւ ընդունեց Թիթոյի տեսակէտը՝ հետեւելու անկախ քաղաքականութեան՝ ներքին եւ արտաքին ճակատներու վրայ:

× Բրեժնեւ Պելկրատէն ետք յաջորդաբար այցելեց Փեշտա եւ Սոֆիա:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ծերակոյտին մէկ երրորդը նորոգուեցաւ Կիրակի օր: 85 աթոռի վըրայ միայն 43 հոգի կայ որ վերընտրուած է, միւսները նոր դէմքեր են: Փոքր առաւելութիւններ արձանագրած են Կոլիստները, Զափաւորները եւ անկախ Հանրապետականներ, եւ ձախն ու կեդրոն — ձախը թեթեւ նահանջ մը ունին:

ՆԻՔՍԸՆ Ալասքայի մէջ տեսակցեցաւ Ճափոնի կայսեր հետ: Առաջին անգամն է, որ ճափոնցի կայսր մը դուրս կ'ելլէ իր երկրէն: Հիրոհիթօ պիտի այցելէ նաեւ Եւրոպա:

ԱՆԳԼԻԱՅԻ պատանի մը ձերբակալուեցաւ Պոլսոյ մէջ: 14 տարեկան պատանին կ'ամբաստանուի թմրեցուցիչ փոխադրած ըլլալու յանցանքով:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախագահը Հոկտեմբերի առաջին կէսուն Խորհ. Միութիւն պիտի այցելէ: Նախապէս այցելած էր Մարտին:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը Փրակա ժամանեց: Պոն կ'ուզէ բնականոն վիճակի մէջ դնել Չեխոսլովաքիոյ հետ իր յարաբերութիւնները:

ԻՍՐԱՅԷԼ մերժեց ընթացք տալ Ապահովութեան Խորհուրդի որոշումին, որով այս վերջինը կը պահանջէր Թել Ավիվէն՝ վերջ տալ Երուսաղէմի արաբ գրաւեալ թաղերու մէջ ձեռք առնուած միջոցառումներուն:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը ապտակող երիտասարդ ուսանողը նոր–նացիական մըն է, որ նոյնիսկ այդ կուսակցութեան (Էն. Փէ. Տէ.) ցանկին թեկնածու եղած է Պավարիոյ ընտրութեանց:

ԻՍՐԱՅԷԼ 11 միլիոն տոլար պիտի ստանայ Միացեալ Նահանգներէն ապահովելու համար ելեկտրականութեան ցանցին տարածման ծրագիրը:

ԺԸՆԵՒԷՆ, Առողջապահութեան Համաշխարհային կազմակերպութիւնը կը հաղորդէ որ տարւոյս սկիզբէն ի վեր 19.987 հոգի մեռած է քոլերայէն:

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ մէջ ոստիկանութիւնը 100 քիլօ զուտ հերոյին գրաւած է կառքի մը մէջ որ ցամաք կը հանուէր: Այս քանակութեան արժէքն է 22 միլիառ հին ֆրանք: Վերջերս բաւական թմրեցուցիչ ձեռք ձգուած է Նիւ Եորքի մէջ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՂԵՂՆԱՅԻՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Բ.

Հայաստանի բաժնուած մասերէն իւրաքանչիւրը իր պատմական ճակատագիրը ունեցաւ, երբ 1828ին Արեւելեան Հայաստանի կարեւոր մասը կցուեցաւ Ռուսիոյ: Այս վերջին շրջանը կապուեցաւ այնպիսի Պետութեան մը հետ, որ ունէր արդէն ձեւաւորուած եւրոպական ձեւի երաժշտական մշակոյթ: Եւ հոն ալ եւրոպական ձեւերուն հետ հայկական արուեստին շաղկապումը, ըստ էութեան, բնական երեւոյթ էր, թէեւ ցարական Ռուսիան կը ճնշէր ժողովուրդներու ազգային ինքնատպութիւնը: Տարբեր ձեւով զարգացաւ հայկական արուեստին բախտը Արեւմտեան Հայաստանի մէջ:

Ի տարբերութիւն Արեւելահայերու, Արեւմտահայերը ստիպուած էին ապրիլ այնպիսի պայմաններու մէջ, որ խաթէ կը հակադրուէր եւրոպական մշակոյթին, որ իր բնոյթով խորթ էր զուտ արեւելեան կառուցուածք ունեցող Թրքական մշակոյթի ոգիին: Ասկէ զատ, Թրքական քաղաքականութիւնը արգելք կը հանդիսանար եւրոպական ազդեցութեան տարածման: Ասոր վկայութիւնը կը գտնենք պատմական փաստերու, Թուրք պատմաբան – երաժշտագէտներու եւ եւրոպացի երաժիշտներու մօտ: Եւ այսուհանդերձ, հոն ալ երեւան կուգան եւրոպական մշակոյթին հետ մերձենալու միտումներ: Այդ հոլովոյթին մէջ Հայերն են, որ գրեթէ վճռական դեր կը խաղան: Թուրքիոյ մէջ Հայերը դարձան եւրոպական ձեւի համանուագախումբերու եւ թատրոններու կազմակերպիչներ, եւրոպական երաժշտական գործերու հրատարակիչներ: Հայերը լուսաւորչական բացառիկ դեր խաղացին Թուրքիոյ մէջ:

Արեւմտեան Հայաստանի մէջ զարգացման երկու գլխաւոր գիծեր ի յայտ կուգան նուագելու արուեստին մէջ: Անոնցմէ մէկը կապուած է նուագելու ժողովրդական ձեւերուն, իսկ միւսը՝ փրոֆեսիոնէլ աղեղնային այն արուեստին հետ, որուն յատկանիշն է մերձեցումը եւրոպական մշակոյթին, թէեւ կարծես թէ ան կը բխի ժողովրդական երաժիշտներու արուեստէն:

Առաջին գիծի ջութակահարներու շարքը պէտք է դասել կոյր Սեպուհ, Նիկողոս Խուդավերդ, Թադեւոս Էֆէնտի, Ռետեւոս եւ ուրիշներ: Երկրորդ ուղղութեան հետեւող ջութակահարները կը շարունակեն ժողովրդական արուեստին աւանդութիւնները, բայց անոնք արդէն կը համատեղեն եւրոպականին հետ, թէեւ սկիզբները կը սահմանափակուէին համեստաբար պարզունակ երաժշտութեան մէջ: Այսպիսի ջութակահարներու միջավայրէն դուրս եկած են Գրիգոր Սինանեան, Յարութիւն Գարայեան, Ահարոն Մարլեան, Յարութիւն Սինանեան եւ ուրիշներ:

ԺԹ. դարու վերջերը եւ Ի. դարու ըսկիզբները մէջտեղ եկաւ տաղանդաւոր երաժիշտներու ամբողջ կաճառ մը: Անոնք իրենց կրթութիւնը ստացած էին Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս: Ազատելով Թուրք արեւելեան բռնակալութեան հեղձուցիչ մթնոլորտէն, անոնք մեկնեցան Եւրոպա եւ դարձան սաները մեծ դպրոցներու: Այսպէս, Պրիւսէլի մէջ կ. Թոմսընի քով կատարելագործուեցան Գ. Դաւթեան, Ա. Քիւթէնեան, Գ. Վըրոյր: Առաջին երկուքը կը սորվին նաեւ Փրակայի մէջ, Շեւչիկի քով: Ն. Բէկ-Ամիրեան կը յաճախէ Պերլինի երաժշտանոցը, իսկ Մ. Դարենտէլեան՝ Հանրի Մարթոյի եւ Հարթմանի մօտ: Ա. Պօյաճեան կը մեկնի Փարիզ՝ կատարելագործուելու: Հոն իր կրթութիւնը կը ստանայ Նատոյի մօտ Գ. Սինանեան: Իւրացնելով եւրոպական դաստիարակչութեան թեքնիքը, հայ ջութակահարները կը մրցին անոր ականաւոր ներկայացուցիչներուն հետ, իսկ երբեմն ալ առաջին տեղերը կը գրաւէին միջազգային ելոյթներու մէջ:

Ի տարբերութիւն Արեւմտահայերուն, որոնք գլխաւորաբար կը հակէին դէպի եւրոպական մշակոյթ, Ռուսիոյ Հայերը կը հետեւին ռուսական արուեստի ուղղութիւններուն:

Մենք տեղեկութիւններ ունինք Մոսկուայի, Պետերբուրգի, Թիֆլիսի, Ռոստովի, Պաքուի, Եկատերինոդարի հայ ջութակահարներուն նուագահանդէսներուն մասին: Անոնցմէ էին Գրիգոր Նահապետեան, Աւետիս Կանճիկեան, Միքայէլ Կիրիլեան, Յովհաննէս Նալբանդեան, Զարմայր Աթայեան, Դաւիթ Սողոմոնեան, Յակոբ Նազարեան, Կոնստանտին Սարաջեւ, Սահակ Խորոզեան, Ակիմով, Պօյաճեան եւ ուրիշներ:

Արեւմտահայ ջութակահարներուն նման ասոնք եւս զանազան հակումներ ունէին: Ոմանք կը ձգտէին հմայք ստեղծել բեմական շլացուցիչ փայլով, ոմանք ալ իրենց նուագահանդէսներուն արժէք կը դրաէին յօրինումներով, դասաւանդութեամբ, խմբավարութեամբ, նուագախումբերու մէջ մենակատարութեամբ:

Այդ երաժիշտներուն գործունէութեան ծանօթանալէ ետք կարելի է հետեւցնել, որ ջութակի ազգային արուեստին երկու գիծերը՝ արեւմտեանն ու արեւելեանը, կը զարգանան ԺԹ. դարուն, յարելով միջազգային մեծ դպրոցներու: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը տուած է այնպիսի հռչակաւոր ջութակահարներ, որոնք երբեմն կը մրցէին եւրոպացի հռչակաւոր երաժիշտներուն հետ: Սակայն, հակառակ մեծ թիւով առաջնակարգ ջութակահարներուն, խմբավարներուն եւ նուագողներուն, ԺԹ. դարուն ջութակի հայկական դպրոց չըստեղծուեցաւ:

Հայաստանի ոչ արեւմտեան բաժնին մէջ, ոչ ալ առաւել եւս արեւելեան բաժնին մէջ կարելի էր ազգային մշակոյթի հաստատութիւններ ստեղծել: Ասոր համար ամէնէն առաջ անհրաժեշտ էին քաղաքական նախադրեալներ: Այդ պատճառով ալ Հայերը ստիպուած էին «ապաստարկել» ուրիշ ժողովուրդներուն, իրենց տաղանդը ծառայեցնել ուրիշ երկիրներու արուեստին: Հայ ջութակահարներէն շատերը իրենց կեանքը անցուցած են թափառելով, սակայն ամենուրեք անոնք աւելի կամ լաւ ձգտած են պահպանել կապը ազգային հողին հետ: Այդ կապը առաւելաբար կ'իրագործուի հայրենի մեղեդիներու միջոցով:

Այսուհանդերձ, եթէ ԺԹ. Դարուն հայկական միջավայրին մէջ չստեղծուէր եւրոպական երաժշտութեան նուաճումներով հարստացած երաժշտական բարձր մասնագիտացում մը, Հայաստանի այժմու ազգային երաժշտութիւնը հազիւ թէ այսքան արընթաց յառաջ երթար: Արդարեւ, այդ յառաջընթացին ծառայեցին առաջին օրերուն հմուտ ձեռքեր:

Ա. ՑԻՑԻԿԵԱՆ

ԷՅՖԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.

ԽՄԲ.— «Պատմութեան տարօրինակ պատմութիւնները» խորագրին տակ կի Պրբոն շաբաթական ձեւով կը ներկայացնէ պատմական դէպքերու, հիմնարկութեանց կամ յուշարձաններու ծագումը: Ստորեւ՝ Էյֆէլի աշտարակը.—

1924ին Ֆրանսա կը կորսնցնէր իր ամէնէն մեծ ճարտարագէտը, որ կը կոչուէր Կիւսթաւ Պոնիքողըն:

Այս անունը թերեւս ոչինչ կ'ըսէ ոեւէ մէկու: Այսուհանդերձ անունն է մէկու մը զոր համայն աշխարհ կը ճանչնայ եւ որու կը հիանայ: Ան է որ շինած է ծայրայեղօրէն յանդուգն կամուրջներ, Ազատութեան մետաղեայ արձանը եւ 300 մեթր բարձրութեամբ աշտարակ մը, մայրաքաղաքի սրտին վրայ:

Եթէ չէք իմացած Փարիզի մէջ Պոնիքողըն անունով աշտարակ մը, պատճառն այն է որ երկշոտ կերպով կեղծանուն մը կը ստորագրէր: Արդարեւ իր պատանեկութենէն ի վեր ինքզինք կը կոչէր Կիւսթաւ Էյֆէլ:

Ամբողջ գիրք մը կարելի է լեցնել, պատմելու համար Էյֆէլի աշտարակի մասին: Քանի մը մանրավէպեր միայն կ'ամփոփեմ այստեղ:

Կիւսթաւ ծնած է 1832ին Տիժոնի մէջ: Որդին է առեւտրականի մը: Կանուխէն Փարիզ գալով, մտաւ Սէնթ Պառպ քոլէճը, ուր զուարճանալու համար պաւէշտական խաղեր կը կազմակերպէր, եւ շուտով կառակարանի համբաւ շինեց:

Էքոլ Սանթրալ մտաւ, ուրկէ ելաւ 1855ին, ապագայ շինարարի մը համար տարօրինակ վկայականով մը, իբրեւ քիմիաբան ճարտարագէտ...:

Սակայն ձգեց այդ փորձերը եւ երկաթուղիի շինութիւններու մեծահամբաւ Նեփվոյի քարտուղարը եղաւ:

Շուտով ապացոյցը տուաւ արտակարգ ձիրքերու: Քսանեւվեց տարեկանին կը վարէր Պորտոյի մետաղեայ մեծ կամուրջին շինութեան աշխատանքները: Այնպիսի վարպետութեամբ կը յաղթահարէր ամէն տեսակի դժուարութեանց, որ հիացում կը պատճառէր: Ուրիշ կարեւոր աշխատանքներ ալ վստահեցան իրեն: Նիվի կամուրջը Պայէոյի մէջ, յետոյ Ֆլորաքինը, Քափտէնաքինը եւայլն:

Այն ատենները կամուրջներու սիւները կը շինէին ձուլածոյ երկաթով: Կիւսթաւ Էյֆէլ նորակամ էր: Ձուլածոյ երկաթը ծանր կը թուէր, որով կը հրէր: Նկատեց որ գեղեցիկ ալ չէր, եւ գործածեց բուն երկաթը: Նորութիւն մը որ ապագայ Մեքանոյին հարստութիւն պարգեւեց, իրականացուց շատ թեթեւ սիւներ խաչաձեւ գերաններով:

Համբաւը տարածուեցաւ ամբողջ աշխարհի մէջ երեսուն տարի: Իրեն կուգային հարցնելու կամուրջներու յատակագիծներու, փակուղիներու, եւայլնի մասին եւ զինք կոչեցին «Տիեզերքի ճարտարագէտ»ը:

1884ին փառքի գագաթնակէտին հասած էր, երբ իրեն յանձնեցին Կարպիի մէջ միացնելու երկու լեռնաշղթաներ, որ անդունդով մը բաժնուած էին: Գործի սկսաւ եւ շինեց հոյակապ փապուղի մը 564 մեթր երկարութեամբ եւ 124 մեթր բարձրութեամբ: Այդ թուականին լրագրող մը կը գրէր թէ՝ «Նոթր-Տամի աշտարակները պիտի կրնային Կարպիի տակէն անցնիլ, Վանտոմի սիւնը վրան չանթարգելի պէս...»:

Այս անգամ ամբողջ աշխարհ ըսաւ թէ հրաշք էր, եւ Կիւսթաւ Էյֆէլ որ այն ատեն 54 տարեկան էր, մտածել տուաւ թէ աւարտած է այլեւս իր գործը:

Ոչ ոք կրնար նախատեսել թէ հանրապետական տարեվերջ մը «Տիեզերքի ճարտարագէտ»ին պիտի տար առիթը ինքզինք գերազանցելու: Այդ ատեն էր, որ կառավարութիւնը յայտարարեց թէ մեծ ցուցահանդէս մը պիտի ունենար, Յեղափոխութեան հարիւրամեակը տօնելու համար:

«Ցուցահանդէսը որ կը տօնէ արդի Ֆրանսայի ծնունդը, կ'ըսէին այդ թուականներու ոճով, պէտք է ըլլայ տեսակ մը աստուածացում մետաղին եւ մեքենային, մտքին խաւարամտութեան դէմ, յաղթութեան երկու խորհրդանիշներ...»:

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

Անցագիրներու քննութեան տաղտկալի գործողութիւնները վերսկսած էին, ժանտարմըրիի հարիւրապետի մը ձեռքով: (Ցարական ռէժիմին տակ, ժանտարմըրին Ընդհանուր Ապահովութեան — Օխրանա — գործադիր իշխանութիւնն էր լոկ):

Երբ կարգը ինծի եկաւ, հարիւրապետը աչք մը նետեց ներկայացուցած թուղթերուս վրայ, եւ զանոնք նոյն հետայն ինծի վերադարձնելով, կրկնեց ծանօթ յանկերգը.

— Դուք մեզի հետ պատերազմող երկրի մը հպատակն էք, եւ թոյլ չեմ տար որ Ռուսիա մտնէք: Անմիջապէս Հափարանտա վերադարձէք:

Ռուս դեսպանին նամակն ալ ճըլլս ելած էր: Այբբենդիմէն վերսկսելու էր:

Անշուշտ Թուրքիոյ հպատակ էի, բայց ցեղով ու կրօնքով Հայ էի, ասիկա որոշակի յիշատակուած էր ներկայացուցած վաւերագրերուս մէջ, եւ Թուրքիոյ Հայերուն համար բոլոր Դաշնակից երկիրներուն ինչպէս եւ Ռուսիոյ մէջ ընդհանուր կարգադրութիւն մը եղած էր զանոնք «թշնամի» չնկատելու:

— Կարծեմ այդպիսի բան մը ես ալ իմացայ, — խոստովանեցաւ հարիւրապետը ուղղամտօրէն, — բայց ես այդ մասին որեւէ հրահանգ ստացած չեմ:

— Խնդրեմ, ուշադրութեան առէք միանգամայն կոմս Պէնքէնտորֆի նամակը եւ ձեր հիւպատոսին արտօնագիրը: Ձեր Լոնտոնի դեսպանը չէր կրնար զիս յանձնարարել, եթէ...

— Ես Լոնտոնի դեսպանին հետ որեւէ գործ չունիմ, — ընդմիջեց զիս անհամբերութեամբ: — Ես իմ գնդապետիս միայն պատասխանատու եմ: Ձե՞ք ուզեր Հափարանտա վերադառնալ:

— Ոչ, — ըսի վճռաբար: — Ես պէտք է Փեթրոկրատ երթամ, Պետութիւնը շահագրգռող կարեւոր գործերու համար:

— Այն ատեն սպասեցէք սա քովի սենեակը:

Ճամբորդները, մէկիկ մէկիկ, իրենց գործը աւարտած, կը շտապէին դէպի կայարանը, ուր կառախումբը պատուհանէս կ'երեւնար, պատրաստ: Սպասման տաղտուկը ինծի համար հրճուանքի մը փոխուած էր ի տես ամէնէն զարմանահրաշ վերջալոյսին, զոր կեանքիս մէջ երբեք վայելած ըլլամ եւ որ հորիզոնը կը հրդեհէր՝ գոյներու եւ ձեւերու մեծափարթամ եւ յարանորոգ ճոխութեամբ մը: Հիացումէս յանկարծ արթնցայ շոգեկառքին կրկնակի սոյլերէն, որոնք սիրտս ճանկռտեցին, եւ կառախումբին մեկնումին դղրդիւնէն: Գիտէի որ օրը մէկ կառախումբ միայն կը մեկնէր Թորնէոյէն:

Մտածումներու թելը չվերադտած, ռուս հարիւրապետը քովս էր:

— Պարտք կը համարիմ իմացնել ձեզի, — ըսաւ, — թէ, իբր թշնամի, ձերբակալուած էք եւ պէտք է բանտ երթաք:

— Ձերբակալուա՞ծ, բա՞նտ: Ինչու՞ համար: Եթէ թոյլ չէք կրնար տալ ճամբորդութիւնս շարունակելու, թողէք որ Շուէտ վերադառնամ:

— Այլեւս ուշ է: Ձերբակալուած էք:

— Բայց եթէ դուք ինծ ազդարարէիք որ, Հափարանտա չվերադառնալու պարագայիս զիս բանտ պիտի դնէիք, վայրկեան մը իսկ չէի կենար այստեղ:

— Ես ձեզի առաջուց ըսի: Ա՛լ ուրիշ խօսք չունիմ աւելցնելիք:

Ընդվզումի անդիմադրելի պոռթկում մը ունեցայ:

— Ի՞նչպէս կրնաք զիս ձերբակալել, — պոռացի, — երբ մեր կամաւորներուն արիւնը ուղխօրէն կը հոսի ձեր զինուորներուն հետ քով քովի, նոյն դատին համար:

Հա՞րկ է ըսել թէ ռուսերէն կը խօսակցէինք, եւ այս «ուղխօրէն հոսող արիւն»ի պարբերութիւնը, որ ռուս լրագրէ մը միտքս մնացած էր, շատ ընտիր եւ «գրական» ձեւ մը ունէր, որ, սակայն, բնաւ չտուաւ սպասած արդիւնքս:

— Այո՞, — հարցուց հարիւրապետը՝ չոր ծամածռութեամբ մը: — Հապա ձեր Դաշնակցականները մեր ո՞րքան ժանտարմները սպաննեցին Կովկասի մէջ:

Ա՛ռ քեզի փաստ:

— Ձեմ գիտեր թէ քանի՛ ժանտարմ սպաննած են, — պատասխանեցի պաղարիւնութեամբ, — բայց ատիկա իմ գործիս հետ ի՞նչ կապ ունի:

Ան արդէն դուրս ելած էր, սակայն, երկու զինուոր կանչելու, որոնց հրամայեց սնտուկներս եւ զիս խուզարկել եւ յետոյ զիս բանտ առաջնորդել:

Ուրիշ բան չկար ընելիք, բայց եթէ համակերպիլ:

— Թոյլ կուտա՞ք գոնէ, — ըսի հարիւրապետին, — որ հեռագիր մը ղրկեմ Փեթրոկրատ:

— Անշուշտ, — ըսաւ, — ատիկա ձեր իրաւունքն է:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(7 Շար.)

կոմիտէի մը պաշտօն յանձնուեցաւ գտնել ձեւ մը իրականացնելու այս գաղափարը: Բազմաթիւ ճարտարապետներ եկան յատակագիծեր տալու: Մէկը կ'առաջարկէր կիյյոթին աշտարակ մը, որ պիտի յիշեցնէր Յեղափոխութիւնը, ուրիշ մը ցնցուղ աշտարակ մը, ջրելու Փարիզը երբ երաշտ ըլլար: Այդ ատեն է որ Կիւսթավ Էյֆէլ ներկայացաւ եւ առաջարկեց աշտարակ մը շինել 300 մեթր բարձրութեամբ:

Կազմակերպիչները մարեցան խնդալէն:

— Եւ ինչո՞ւ չէ, մէկ քիլոմեթր, ըսին:

Էյֆէլ պնդեց:

— Հոյակապ պիտի ըլլար եւ ի՛նչ խորհրդանիշ մարդկային մտքին:

— Անտարակոյս, ըսաւ ուրիշ մը, ամենաթեթեւ հովէն ձեր աշտարակը Փարիզի վրայ պիտի իյնայ... աւելի լաւ է խօսիլ լուրջ բաներու մասին:

Էյֆէլ մեկնեցաւ: Երբ դրասենեակէն դուրս ելաւ, կազմակերպիչները թօթուեցին իրենց ուսերը:

— Այս խեղճ Կիւսթավը կը ծերանայ: 300 մեթր բարձրութեամբ աշտարակ մը ... յիմար բան է, որովհետեւ եթէ նոյնիսկ ոտքի կենայ, ամբողջ Փարիզը խաւարի մէջ պիտի մխրճուի:

Քանի մը շաբաթ ետք, Կիւսթավ Էյֆէլ եկաւ աշտարակին յատակագիծով, որ իր երազն էր: Առեւտրական նախարարը՝ Էտուար Լոքրուա ոգեւորուեցաւ յատակագիծով եւ հաւանութիւն յայտնեց:

Թերթերը աշտարակին դիմաստուերը տուին: Ժողովուրդը ծաղրել սկսաւ: Նմանցուցին ճրագակալի, խցահանի, մանըքէնի, հովահարի եւայլն: Երգահաններ, քրոնիկագիրներ, գծագրիչներ ամիսներով հեգնեցին: Յետոյ յայտարարեցին թէ հիմքի աշխատանքները սկսած էին Շան տը Մարսի վրայ: Խնդիրը լուրջ հանգամանք ստացաւ: Հետեւեալ աղերսագիրը շրջեցաւ թերթերու եւ ակադեմիներու մէջ.—

«Մենք, գրագէտներս, արձանագործներս, նկարիչներս թունդ սիրահար գեղեցկութեան որ ցարդ Փարիզի մէջ անաղարտ մնացած էր, կը բողոքենք մեր բոլոր ուժովը, ցասումովը յանուն ֆրանսական անգնահատուած ճաշակին, յանուն ֆրանսական արուեստին եւ պատմութեանց, որոնց կը սպառնան, ընդդէմ այն կառուցուածքին որ կը կանգնի մեր մայրաքաղաքին ճիշդ կեդրոնը, այդ անօգուտ եւ հրէշային Էյֆէլի աշտարակը:

«Փարիզ քաղաքը դեռ երկար ատեն պիտի՞ մասնակցի արտառոցութեանց մեքենաշէնի մը շահմոլ երեւակայութեանց անդարմանելիօրէն տգեղնալու եւ ինքզինք անպատուելու...»:

Այս բնագիրը ստորագրած էին 300 հոգի — Վիքթորիէն Սարտու, Սիւլլի Փրիւտոմ, Լըքոնթ տը Լիլ, Ֆրանսուա Քոփէ, Մոփասան, Կունօ, Փայըրոն, Մեսոնիէ Գունօ, եւայլն:

Թ. Ա. Թ.

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ԱՐՏԱՇԷՍ ԳԱԼՓԱՔՃԵԱՆ

Խոհուն եւ պատուական անձնաւորութիւն, որ կէս դար ծառայեց մամուլի ասպարէզին, սեղանի մը անկիւնը, մաշած գրչով մը կառչած, ամէնուն հանդէպ սիրալիր եւ անշահախնդիր:

Քաջահմուտ էր բազմաթիւ լեզուներու, անգլերէնի, ֆրանսերէնի, գերմաներէնի, որոնց թերթերէն արտատպումներ կ'ընէր կարելի հաւատարմութեամբ մը, նաեւ մեծ ձեռնհասութիւն ցոյց կու տար տնտեսական եւ ելմտական հարցերու եւ դէպքերու առջեւ:

Տարիներով մեր թերթերուն մէջ երեւցան իր հիւթեղ եւ բովանդակալից գրութիւնները եւ քննական խորացումները, որով չեչտուած բծախնդրութեամբ մը կը հետեւէր միջազգային տնտեսական վերիվայրումներուն եւ զանոնք կը համադրէր անվիճելի մասնագիտութեամբ մը:

Հանրային եւ վարչական գետնի վրայ, Արտաշէս Գալփաքճեան ունեցաւ պահպանողական նկարագիր, խորշելով խեղաթիւր շարժումներէն, միշտ հեռատեսութիւն եւ աչալրջութիւն յանձնարարելով ժողովուրդին:

Լրագրական հասունութեան եւ ողջմտութեան նմոյշ մըն էր ան, եւ կսկիծով կ'արձանագրենք թէ իր գրաւած աթոռը պարապ կը մնայ այսօր:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ԱՌԱԾԱՆԻ

Աւելի շատ են գնողները, քան թէ հասկցողները: (Ֆրանսական)

×

Կճղակներու հետքերուն տպաւորութեամբ չէ որ կը գնէք կովը: (Սուտանական)

×

Պարտքով գնեցէք եւ կանխիկ ծախեցէք: (Ֆրանսական)

×

Մինչեւ ծայրը երթալ, կամ բնաւ չփորձել: (Լատինական)

×

Եթէ օձը կ'ուզես սպաննել՝ գլուխը կտրէ: (Արաբական)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ (Միացեալ Նահանգներ) Կիլիկեան Թեմի Հայկական ամէնօրեայ վարժարանին 46.000 տոլար նուիրեց Հ. Բ. Ը. Միութեան նախագահը՝ Ալեք Մանուկեան: Այս գումարը պիտի յատկացուի վարժարանի կից կալուածի մը գնումին, որուն պահանջը կը զգացուէր երկար ժամանակէ ի վեր: Շէնքը նորոգութեան պիտի ենթարկուի, որպէսզի կարելի ըլլայ յաւելեալ դասարաններ ապահովել վարժարանին: Հոլիվուտի դպրոցը այժմ ունի մանկապարտէզէն մինչեւ չորրորդ կարգի դասարաններ, աշակերտներու թիւը 130 է: Տեսուչն է Ոսկան Վրդ. Մխիթարեան:

ՕԹԹԱՈՒԱՅԻ «Քանատիէն Քաունսըլ աֆ Արթս» պետական հիմնարկութիւնը եւ Լիզպոնի «Գալուստ Կիւլպէնկեան» հիմնարկութիւնը, նիւթական կարեւոր յատկացումներ ըրին Տիկ. Ճ. Մինասեանի «Հայ ժողովրդական վէպը — Սասունցի Դաւիթ» ֆրանսերէն պատրաստած ուսումնասիրութեան հրատարակութեան համար: Գիրքը լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ գարնան՝ Քեպէքի համալսարանի հրատարակչականին կողմէ, ուր կը դասախօսէ ընկերուհի Ճաքէ Մինասեան:

ՊՈՍԹԸՆԻ մէջ Սեպտեմբեր 3, 4 եւ 5ին տեղի ունեցան Հայ Երիտ. Դաշնակցութեան 38րդ ողիմպիական մրցումները: Առաջնութիւնը շահեցաւ խմբական դասաւորումով Փրովիտենս:

ԹԵՀՐԱՆԻ Արարատ Մշակութային Միութեան հրաւէրով Պարսկաստան կը մեկնի Հոկտեմբերին Պէյրութի Համազգային «Գասպար Իփէկեան» Թատերախումբը, մասնակցելու համար Պարսկաստանի կայսրութեան հիմնադրութեան 2500ի հանդիսութիւններուն: Թատերախումբը պիտի ներկայացնէ Րաֆֆիի «Ոսկի աքաղաղը» եւ Լեւոն Շանթի «Ինկած բերդի իշխանուհին»: Հաւանաբար այցելէ նաեւ Նոր Ջուղա:

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

Ֆրանսացի հռչակաւոր քանդակագործ Ռոտէն պատրաստած էր Քլեմանսոյի մէկ կիսանդրին, որ հաճելի չէր թուած նըրբաճաշակ քաղաքագէտին: Օր մը, բարեկամներու շրջանակի մը մէջ խօսելով ըսաւ.

— Քանդակագործներու հետ բախտ չունիմ: Անոնք կամ տաղանդ ունին բայց իրենց անդրիները ինծի չեն նմանիր, եւ կամ անդրիները կը նմանին, բայց տաղանդ չունին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

× Սիրանոյշի բեմական կեանքին հետ կապ ունեցող նոր լուսանկարներ յանձնուեցան գրականութեան եւ արուեստի թանգարանին, ուր ի պահ կը մնայ անուանի դերասանուհիին անձնական դիւանը: Լուսանկարներէն մէկը Կոմիտասինն է, որու վրայ մակագրուած է՝ «Հայ բեմի զարդին, տաղանդաւոր դերասանուհիին, Կոմիտաս վարդապետէն»:

×

Հայ առաջնակարգ մարզիկներ պաշտօն ստանձնած են մարզելու օտար խումբեր զանազան երկիրներու մէջ: Սպարտակ Յարութիւնեան Քոլոմպիա մեկնած է ծանրորդներ մարզելու համար: Աֆղանիստանի ազատ ոճի ըմբշամարտի ողիմպիական խումբը պիտի մարզէ Նորայր Մուշեղեան: Կեդրոնական Ափրիկէի Հանրապետութիւն մեկնած է, մարզիչի պաշտօնով, Կարլէն Ջանիբէկեան: Նոյն պաշտօնով Քուպա մեկնած է Ալբերտ Ազնաուրեան:

×

Երեւանի օփերայի խումբը բազմաթիւ օփերաներ ներկայացուց Սոչիի մէջ, Օդոտոսին: Ներկայացուած են՝ «Անուշ», «Սպարտակ», «Դայանէ», «Կարապի լիճը» եւայլն:

×

Էրեբունիի մէջ գտնուած է ուրարտացի կնոջ մը կրծքազարդը: Գեղաքանդակ այդ զարդը, որուն մեծութիւնը լուցկիի տուփի մը չափ է, պատրաստուած է անագաթերթէ: Պատկերացուած է մարդ մը, որ կը պատրաստուի զոհաբերել այծ մը: Մասնագէտներու կարծիքով կրծքազարդը շինուած է Ք. Ա. 8րդ դարուն:

×

Լոյս տեսած է Վահագն Կարենցի բանաստեղծութիւններու նոր հաւաքածոն՝ «Բարի լոյս, աշխարհ»: Աւելկա բանաստեղծին 10րդ գիրքն է:

LIVRES REÇUS

Le Carnet Arabe, par Gabriel Matzneff, Ed. de la Table Ronde, Paris, 1971.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (55)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Ինծ մտիկ ըրէ հանըմս, ըսաւ Ներքինին քանի մը վայրկեան խորհելէ յետոյ, պարապ տեղը մտածելով ժամավաճառ չըլլանք: Մեր երեքին ալ ազատումը այս վտանգէն խուսափելու միակ ելքը այս երիտասարդը կարելի եղածին չափ շուտ ասկէ հեռացնելն է:

Այիշէ սարսռաց եւ ծերուկին վրայ խիստ ակնարկ մը սեւեռեց:

— Խենթեցա՞ր Սելիմ, ըսաւ բարկութեամբ:

— Ի՞նչ, արդեօք զայն հոս պահելու մի՞տք ունիս, յարեց Ներքինին:

— Ոչ, քանի մը օրէն պիտի մեկնէր եւ դարձեալ պիտի գար, սակայն հիմա որ փաշայէն այսպէս վախցաւ, գոնէ՛ն դուրս ելածին պէս մէյ մըն ալ պիտի չվերադառնայ, հասկցա՞ր Սելիմ: Այլեւս պիտի չուզէ հոս գալ եւ ես զայն կը սիրեմ, խենթենալու աստիճան կը սիրեմ... Ամբողջ կեանքս իրմով գրաւուած է... Հիմա հասկցա՞ր չէ... դուն ալ առաջին սէրը ճանչցար եւ հակառակ այն օրէն ի վեր անցած այնքան գիշերներուն, տակաւին հոգւոյդ խորը այդ սէրը կը պահես: Արդ, ի՞նչպէս կ'ուզես ուրեմն որ ես առաջին գիշերէն արմատախիլ ընեմ զայն... Ոչ, ոչ. կը նախընտրեմ հեռը մեռնիլ քան թէ զինքը կորսնցնել...

Եւ սիրահարեալ հանըմը ձեռքերը աչքերուն տարաւ ու արտասուել սկսաւ:

Սելիմ ոտքի ելաւ եւ ձեռքի շարժումներ ընելով սկսաւ սենեակը չափել:

Եթէ փաշան հանըմին այդ գաղտնիքը երեւան հանէր, վտանգը երեքին համար ալ անխուսափելի էր: Խեղճ Ներքինին այս խարէութեան մէջ միակ պատասխանատուն ըլլալով, առաջինը պիտի ըլլար իր դժբախտ կեանքովը տալու փոխարժէքը վճարողը:

Եթէ փաշային հրամանը չգործադրէր, տաւ իսկ պիտի չկրնար կացութիւնը փրկել, որովհետեւ փաշան զինքը պիտի պատժէր եւ իր խղճը բռնութեամբ պիտի դոհացնէր: Այսպէս կամ այնպէս մատնումին անխուսափելի էր:

Խեղճ Ներքինին ձեռքովը խենթի շարժումներ ընելով, կը շարունակէր մեծ քայլերով սենեակը չափել:

Ցանկարծ աչքերը փայլեցան:

Նոյն հետայն կանգ առաւ եւ ձեռքը ճակտին տարաւ:

Այիշէ ձեռքերը աչքերէն վար առաւ եւ ներքինիին վրայ հարցական ակնարկ մը նետեց:

— Սելիմ դտա՞ր, գոչեց:

Սեւամորթը ուրախութեամբ անոր մօտեցաւ, ձեռքը բռնեց ու ըսաւ.

— Սպասէ... մի աճապարեր, պիտի ըսեմ...

Եւ զարդախուցին կողմը ուղղուելով ներսը դիտեց ապա գաւիթ առաջնորդող դուռը բացաւ եւ ստուգելէն յետոյ թէ դուրսը մէկը չկար, դուռը վերստին կղպեց ու Այիշէի մօտը եկաւ:

— Հոս անկիւնը եկուր, որովհետեւ պատերը ականջ ունին, ըսաւ զայն անկիւնը քաշելով:

Այիշէ զարմացած բայց եւ առանց բառ մը արտասանելու սենեակին խորը ներքինիին հետեւեցաւ:

— Ըսէ տեսնեմ Լալա, ի՞նչ խորհեցար:

— Ձայն մի հաներ եւ աղէկ մտիկ ըրէ, ըսաւ ծերուկ ներքինին:

Եւ բերանը Այիշէի ականջին մօտեցնելով, արտորանօք քանի մը բառ փսփսաց:

Այիշէ սեւամորթին ըսածներուն վրայ սարսռաց, տժգունեցաւ եւ զարմացած գոչեց.

— Ա՛խ, Աստուած իմ... միթէ՞ կարելի է:

— Ինչպէս թէ կարելի չէ... քանի որ ոչ մէկը չի կրնար իր սեռը զանազանել:

— Եւ երբոր ուզեմ, ի՞նչպէս ետ պիտի առնեմ:

— Ինչպէս որ պիտի ղրկես, այնպէս ալ ուզած ատենդ ետ պիտի առնես:

Այիշէ ներքինիին խօսքերուն վրայ սկըսաւ մտածել:

— Թէպէտ այս ըսածս չափազանց յանդուգն է, սակայն եթէ կ'ուզես ապահով տեղ մը պահել, պէտք է զայն հոն ղրկես, եթէ ոչ ձեռքէդ պիտի կորսնցնես, երիտասարդը չափազանց վախցաւ եւ ինչ որ ալ ընես պիտի չկրնաս զայն քովդ պահել:

Այիշէի աչքերը բոցավառեցան:

— Ի՞նչ, անորմէ կը նախանձիս, հարցուց Սելիմ:

— Խե՞նթ ես, Լալա... հարցնելդ պարապ բան չէ՞:

— Կը հասկնամ... իրաւունք ունիս, անիկա ալ քեզի նման գեղեցիկ է: Անգամ մը իր Լալային հետը զինքը տեսայ:

— Այո, գեղեցիկ է, շատ գեղեցիկ... կը վախնամ անկէ, ըսաւ Այիշէ:

— Ցայնժամ անոր այր ըլլալը մի յայտներ:

— Միթէ՞ կ'ըլլայ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V

Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առատ չին բարեխիրական հաւաքոյթը

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Մշակութային Տան յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է Զատիկեան Զատիկէ 500 Փր., Կիպրանոսեան Նուպար (Շաւիլ) 150, Փիլիպպոսեան Յովհաննէս (Շաւիլ) 30, Տէմիրճեան Մովսէս (Շաւիլ) 50, Գարակէօզեան Էդուար 100, Քնարեան Արամ 50, իրենց մանչ զաւկին ծննդեան առթիւ, Ղազարեան Յովհաննէս (Մ. Նահանգներ) 10 տոլար:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

Լիոնի Կրթական Մարմինը կը ծանուցանէ թէ « Հայկազեան » վարժարանի 1971–72 *շրջանի հայերէն դասընթացքները կը սկսին 7 Հոկտ. Հինգշաբթի օր:*

Փութացէք ձեր զաւակները արձանագրել Խորհրդարանը:

Փոխադրակառքը, ըստ սովորութեան, պիտի անցնի: Կը խնդրուի ծնողքներէ պատրաստ պահել իրենց զաւակները, զուր տեղ ժամանակ չկորսնցնելու համար:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլ քաղաքի Կապոյտ Խաչի դպրոցի արձանագրութիւնները կը սկսին 30 Սեպտեմբերին ժամը 15ին, ինչպէս նաեւ ամէն Հինգշաբթի նոյն ժամուն Աճարոնեան ակումբը, 26 Ռիւ տէ Քոնվալէսան:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

SURPRISE PARTY

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը կազմակերպած է վերամուտի առթիւ պարահանդէս մը, Հոկտեմբեր 2 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2,

Hôtel du Commerce — Ste Colombe - 69

Այս առթիւ կը հրաւիրուի թէ շրջաններու եւ թէ Վիէնի հայ երկսեռ երիտասարդութիւնը անխտիր:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Րաֆֆի Պետրոսեանի դաշնակի երեկոն Նոյեմբեր 17ին, Փարիզի մէջ, Սալ Կավօ:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը Դեկտ. 4ին ժամը 21,30*էն մինչեւ լոյս, Շառպոնիէռ:*

×

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբի տարեկան ճաշը Հոկտ. 30ին:

×

Մշակոյթի Տան գրական երեկոն, Հոկտեմբեր 9ին, նուիրուած Զարենցի եւ Վարուժանի ֆրանսերէն թարգմանութեան գործերուն:

×

ԼԻՈՆ.— Ֆր. Կապ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 13ին Շաբաթ գիշեր, Շարպոնիէռի շքեղ սրահներուն մէջ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի մասնաճիւղը 1000 *Փր. նուիրած է Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին:*

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ

Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին:

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15*էն* 19 *Հայ Մշակոյթի Տուն,* 17*, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը* 19*էն* 21*:*

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Ցեռաղային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէին, Հոկտ. 23ին, Շաբաթ պետական թատրոնին մէջ:

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆ–ՄՕՐԻՍ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սէն–Մօրիսի Վրացեան խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի 30 Սեպտ. ժամը 8,30*ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:*

"ՅԱՌԱՋ" ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ,	Օրեր եւ ժամեր	20 Փր.
ԵԻՐՈՊԱՑԻ (*Ժ. Միսաքեան*)	Բուռ մը տոմս	15 Փր.
ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ,	Կեանքը — Քոյրս	10 Փր.
ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ,	Յարալէզներուն դաւաճանութիւնը	15 Փր.

Մամուլի տակ՝ Բաց Տոմարը, Շահան Շահնուր

Դիմել «Յառաջ»ի

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժեռոմի Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ Թաղին Ս. Սահակ–Մեսրոպ դպրոցի հայերէն դասընթացքները կը սկսին Հոկտ. 2ին: Պիտի դասաւանդէ ուսուցչուհի Տիկին Պերճուհի Տէր – Մեսրոպեան:

Արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրեր ժամը 3*էն* 5*, իսկ Կիրակի առաւօտ՝ եկեղեցին:*

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերաբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն: Հինգշաբթի ժամը 14*էն* 17*, Շաբաթ* 14*էն* 16*:*

×

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ, իր հովանաւորած հայերէնի դասաւանդութիւնները վերսկսած են Սեպտ. 15էն սկսեալ, իր սրահին մէջ, 7 Ռիւ Փափէր:

Արձանագրութեան համար դիմել ուսուցչուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանի, ամէն Չորեքշաբթի ժամը 15–19 *եւ Հինգշաբթի առաւօտները՝* 9–12*: Եւ կամ, քարտուղարութեան մօտ, ամէն օր, ժամը* 14–18*:*

×

Մարսէյլի Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Կապոյտ Խաչի վարչութիւնները կը տեղեկացնեն թէ դպրոցի 1971–1972 *տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հինգշաբթի* 30 *Սեպտ. եկեղեցին սրահը:*

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9–12*: Արձանագրութեան համար դիմել Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ Տէր Նշան քահանայի:*

Դասաւանդութիւնները կ'ուսուցուին տեղւոյն քահանային կողմէ:

×

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին 9 Հոկտ. Շաբաթ առաւօտեան ժամը 9ին:

Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները որպէսզի կատարած ըլլան իրենց ազգային պարտականութիւնը:

Դասաւանդութիւնը կը կատարէ Պ. Հայկ Միքայէլեան:

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել Վարչութեան

BNP

A votre service
tous les services de la

banque
nationale
de Paris

présente dans le monde entier

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH
LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e
Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —
R. C. Seine 57 A 2731 C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա Տար. 90 ֆր. Վեցամսեայ 50 ֆր.
Արտասահման Տար. 115 ֆր. Հատը 0,50

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 29 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 29 SEPTEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12227
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
47e ANNÉE — N° 12.227

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԵՐ ՓՈՔՐ ԱԾՈՒՆ

«Մեր»ը ֆրանսահայ գաղութն է։

Շաբաթներէ ի վեր Յառաջի չորրորդ էջը ողողուած է հայերէնի դասընթացքի ծանուցումներով։

Փարիզն ու գաւառը կը մրցին իրարու հետ։

Ուրախալի է երեւոյթը՝ սկզբունքով։ Սակայն ոչ-բաւարար՝ տարողութեամբ։

Ստոյգ վիճակագրութիւն չկայ։ Սակայն ընդհանուր կարծիքն այն է, որ Ֆրանսայի Հայութեան թիւն է 120–150.000 հոգի։ Ինչ որ կը նշանակէ թէ կը հաւասարի Լիբանանի եւ Իրանի Հայերու թիւին։ Նոյնքան Հայութիւն ունէինք նաեւ Սուրիոյ մէջ, սակայն վերջին տասնամեակներու ընթացքին հայրենադարձն ու դէպի օտար երկիրներ արտագաղթը նօսրացուց մեր հայրենակիցներու թիւը արաբական այդ երկրին մէջ։

Ու մինչ Լիբանանի, Իրանի եւ Սուրիոյ մէջ ունինք բազմաթիւ հայկական դպրոցներ, մանկապարտէզէն սկսեալ մինչեւ երկրորդական վարժարան, տեղ տեղ համալսարական բաժիններով, Ֆրանսայի մէջ ոչ-նախանձելի, չըսելու համար ողբալի վիճակ մը կը ներկայացնէ հայերէնի ուսումը։

Տարբեր են անշուշտ պայմանները այստեղ եւ Միջին Արեւելքի մէջ։

Բարեբախտութիւն մըն է անշուշտ, որ մեր գաղութին մէջ ունինք երկու կանոնաւոր, ամէնօրեայ վարժարաններ, շնորհիւ Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան եւ Դպրոցասէր Տիկնանց Միութեան։ Ֆրանսահայ գաղութը իր նախաձեռնութեամբ ու նիւթական զոհողութեամբ ո՛չ մէկ դպրոց բացաւ այս երկրին մէջ, շուրջ կէս դարէ ի վեր։ Ամէն բան խօսայ ուրիշէն, վերէն, հեռաւոր ոսկրէն։

Եթէ քաղաքական խնդիրներու շուրջ տարակարծութիւններ ունինք, կրթական, մշակութային հարցերու մասին միաբանութիւն ստեղծելու եւ համերաշխութեամբ գործելու ո՛չ մէկ արգելք պէտք է գոյութիւն ունենայ։

Ազգապահպանման հարց է ասիկա։ Արտացաւ բոլոր Հայերու աւագ պարտականութիւնն է նորահաս սերունդին սորվեցնել մեր մայրենի լեզուն եւ պայն կապել Հայութեան հետ, ջահը փոխանցել սերունդէ սերունդ, որպէսզի մշտավառ մնայ Լուսաւորչի կանթեղը։

Հինգ տասնեակ տարիներու փորձը ցոյց տուաւ, որ ժամանակաւոր հանգրուան մը չէր Սփիւռքը։ Հայրենիքի «մագնիս»ը, դժբախտաբար այնքան զօրաւոր չեղաւ ամբողջովին դէպի իրեն քաշելու համար ի սփիւռս աշխարհի ցրուած վտարանդի Հայութիւնը։ Ամէն գաղութ իր ուրոյն ճամբը նայեցաւ դէշ աղէկ կազմակերպուելու համար։

Գաղթական չենք այլեւս հիւրընկալ երկիրներուն մէջ։ Սերունդ փոխուած է։ Տէրքի ու վարկի տէր ենք դարձած։ Ի վիճակի ենք զոհողութիւններ կատարելու՝ փրկելու համար օտար ասուղերու տակ ծնած մեր զաւակները։

Կրնանք ամէնօրեայ դպրոցներ բանալ Փարիզի, Լիոնի եւ Մարսիլիոյ մէջ, մեր միջոցներով։ Մեր փոքր ածուն օժտել հայապահպանման անհրաժեշտ հիմնարկութիւններով։

Բաւական է ունենալ կամք, զոհողութեան ոգի եւ հայրենասիրութիւն։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԻՐՕ-ՀԻԹՕԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ճափոնի կայսրն ու կայսրուհին Երկուշաբթի օր Քոփենհակ ժամանեցին։ Օդակայանին մէջ դիմաւորուեցան Դանիոյ արքայական ընտանիքի անդամներու կողմէ։ Ընդունելութիւնը սիրալիր եղաւ, թէեւ ձախապաշտ խմբակ մը, մասամբ կազմուած ճափոնցի ուսանողներէ, փորձեց հակացոյց մը կազմակերպել։ Փորձը ձախողեցաւ։

Ճափոնի կայսրը Կիրակի օր 35 վայրկեանի տեսակցութիւն մը ունեցաւ Նախագահ Նիքսընի հետ։ Ինչպէս գրած էինք երէկ, Նախագահը Ալասքա մեկնած էր դիմաւորելու համար կայսրը։

Նիքսըն – Հիրօհիթօ հանդիպումը քաղաքական դէտերու կողմէ կը նկատուի խորհրդանշական։ Արդարեւ, Միաց. Նահանգներու նախագահը հաստատած է, թէ հակառակ Չինաստանի հետ մերձենալու Ուաշինկթընի փորձերուն եւ ճիգին, Ամերիկա Խաղաղականի եւ Ծայրագոյն Արեւելքի իր մեծ բարեկամը կը նկատէ Ճափոնը։ Ծշդենք, որ վերջին շրջանին որոշ մտահոգութիւն ստեղծուած էր Ճափոնի պետական շրջանակներուն մօտ՝ Ուաշինկթըն – Փեքին մերձեցման փորձերուն ի տես։

Նիքսըն իր բարի գալուստի խօսքին մէջ նկատել տուաւ, թէ Ճափոն տնտեսական եւ քաղաքական մեծ ուժ մըն է ներկայիս, որ կոչուած է կարեւոր դեր կատարելու ասիական միջազգային հարցերու մէջ։ Տնտեսական գետնի վրայ Ճափոն զարգացուց շատ արագ կերպով իր դիրքը։ Քաղաքական գետնի վրայ Ճափոն օր աւուր աւելի չեզոքացած գործունէութիւն մը ցոյց տուաւ միջազգային ժողովներու ընթացքին։ Ահա Նիքսընի հիմնական հաստատումները Ճափոնի վերաբերեալ։

Կայսրը իր պատասխանին մէջ շնորհակալութիւն յայտնեց ամերիկեան կառավարութիւններուն եւ ամերիկացի նախագահներուն, որ պատերազմի աւարտէն ցայսօր բարոյապէս եւ նիւթապէս օժանդակած են Ճափոնի, որպէսզի այս վերջինը «վերաշինէ» իր երկիրը։

Նիքսըն – Հիրօ-Հիթօ ապա կարճ խօսակցութիւն մը ունեցան, որու ընթացքին շօշափուեցան զանազան հարցեր։

Աւելցնենք, որ կայսեր եւրոպական շրջապտոյտը պիտի տեւէ 16 օր։ Շաբաթ օր կը ժամանէ Փարիզ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼՈՆՏՈՆԻ որոշ աղբիւրներու համաձայն անգլիական իշխանութիւնները անբաղձալի անձերու յաւելեալ ցանկ մը ունին իրենց տրամադրութեան տակ։ Համաձայն նոյն շրջանակներուն՝ անգլիական գաղտնի ոստիկանութիւնը ընդհանուր քննութեան մը ձեռնարկած է, գտնելու եւ երեւան հանելու համար խորհրդային լրտեսներուն հետ գործակցող անգլիացի լրտեսներն ու գործակալները։ Այդ պատճառով ցարդ գաղտնի կը պահուի երկրորդ ցանկին խորհրդային գործակալներու անունները։ Մոսկուա դեռ հակադարձութեան չդիմեց։ Ոմանց կարծիքով Մոսկուա կրնայ երկրէն արտաքսել անգլիացի դիւանագէտներ եւ, նոյնիսկ, Մոսկուայի անգլիացի դեսպանը։ Ուրիշներու կարծիքով Մոսկուա պիտի չուզէ բարդացնել հարցը, որպէսզի ի դերեւ չելլէ իր ծրա-

ՀԱՅԿ ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Երկուշաբթի վաղ առաւօտեան իր մահկանացուն կնքած է ընկ. Հայկ Ջրուանդեան։

Ողբացեալը ծնած էր 1897ին Վան (Այգեստան) եւ միջնակարգ ուսումը առած էր տեղւոյն Երամեան վարժարանը։

Մասնակցած է Վանի հերոսամարտին եւ քաջարար կռուած։ Իբրեւ փոխ-կառավարիչ պաշտօնավարած է Ջանիկ (Թիմարի շրջան) գիւղը։ 1915ին կը գաղթէ Երեւան, ապա մինչեւ 1927 կ'ապրի Խարկով, ուր շրջան մը (1916) եղած է Հայկ. Գաղթային Վարչութեան անդամ (իբրեւ ներկայացուցիչ Վասպուրականցիներուն)։ 1918ին եղած է կամաւոր կովկասեան ճակատը, ապա կը վերադառնայ Խարկով, ուր 1921ին եղած է անդամ Հ. Յ. Դ. գաղտնի կազմակերպութեան։

Ցեղային ընտանիքով անցած է Պարսկաստան, ապա՝ Ֆրանսա ուր հաստատուած էր չորս տասնեակ տարիներէ ի վեր։ Հոս ալ մաս կազմած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ եղած է Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ։

Մեր ցաւակցութիւնները այրի Տիկին Ջրուանդեանի եւ Տէր եւ Տիկին Ա. Սողոմոնեանցի։

×

Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Եւրոպայի Կեդր. Կոմիտէն կ'ողբայ իր մարմնի նախկին անդամ

ԸՆԿ. ՀԱՅԿ ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտ. 27ին, Փարիզ։

գիրը՝ Եւրոպայի ապահովութեան խորհրդաժողովին գումարումը։ Նիւ Եորքի մէջ Արտաքին նախարար Հիւմ տեսնուած է Կրոմիքոյի հետ եւ յայտնած անոր թէ եթէ Մոսկուա Անգլիացի արտաքսէ, Լոնտոն խորհրդային «դիւանագէտներու» նոր խումբ մըն ալ կ'արտաքսէ։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Տիկին Ինտիրա Կանտի Մոսկուա ժամանեց։ Այցելութիւնը պաշտօնական նկարագիր ունի։

ԱՆԳԼԻՈՅ, Հիւսիսային եւ Հարաւային Իրլանտաներու վարչապետները խորհրդակցութիւն մը ունեցան Լոնտոնի մէջ, Հիւս. Իրլանտայի ներքին կացութեան շուրջ։ Հանդիպումը կ'որակուի պատմական, քանի որ Իրլանտայի երկու հատուածներու բաժանումէն ի վեր, որ տեղի ունեցաւ 50 տարի առաջ, առաջին անգամն է, որ երկու Իրլանտաներու եւ Անգլիոյ վարչապետները հանդիպում կ'ունենան իրարու հետ։ Անգլիական կառավարութիւնը տրամադիր է, որ փոփոխութեան ենթարկուի Հիւս. Իրլանտայի Սահմանադրութիւնը, թոյլ տալու համար կաթողիկէներուն մասնակցելու կառավարական կազմին։ Հիւս. Իրլանտայի վարչապետն ալ համաձայն է։

ԻՐԱՆԻ Շահն ու Թուրքիոյ նախագահը Վանի մէջ պաշտօնական բացումը կատարեցին երկաթուղագիծի մը, որ կարելի պիտի դարձնէ ճամբորդութիւնը Լոնտոնէն Թեհրան։ Երկաթուղիին նոր հատուածը 344 քիլոմեթր է եւ կ'երկարի Շարաֆխանէէն (Իրան) մինչեւ Թաթվան, փոխադրանաւով անցնելով Վանայ լիճը։ Երկաթուղիին շինութիւնը տեւեց եօթը տարի։ ՍԵՆԹՕ (Նախկին Պաղտատի Ուխտը) 90 միլիոն տոլար յատկացուցած է անոր շինութեան համար։ Շահը շնորհակալութիւն յայտնեց ՍԵՆԹՕյի, իսկ Սունայ յայտարարեց, թէ այժմ Եւրոպա եւ Ասիա աւելի մօտեցած են իրարու։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՏՐԱԿ

Խորհ. Միութեան ճատրակի 39րդ ախոյենական մրցաշարքը կը շարունակուի Լենինկրադի մէջ։ Ինչպէս գրած էինք, տասը քաղաքներէ 14 կրոսմայստր եւ 7 անուանի վարպետ կը մասնակցին մրցաշարքին։

Ռ. Վահանեան առաջին անթիւ մրցակից ունեցած էր իր երբեմնի մարզիչը՝ կրոսմայեստր Եֆիմ Գելլէր։ Երկուստեք, ինչպէս հաղորդած էինք («Յառաջ», Սեպտեմբեր 24) համաձայնած էին յետաձգել խաղը։ Խաղի շարունակութիւնը տեղի ունեցաւ քանի մը օր ետք եւ արդիւնքը եղաւ հաւասար, ինչպէս կը նախատեսուէր արդէն։

Ռ. Վահանեան խաղաց նաեւ Շտէյնի հետ, Թիւէէն։ Այս վերջինը Ռիկայի մէջ պարտութեան սեմին հասած էր Ռ. Վահանեանի կողմէ, 38րդ ախոյենական մրցաշարքին։ Այս անգամ շատ պղոյշ խաղարկութիւն մը ունեցաւ։ Երկու կողմերը 27րդ քայլին որոշեցին հաւասար արդիւնքով վերջ տալ խաղին։

Կարէն Գրիգորեան ցարդ չյաջողեցաւ լաւ արդիւնքներ ձեռք ձգել։ Սեպտեմբեր 17ին եւ 18ին երկու հանդիպումներ ունեցած էր։ Մէկը վերջ գտած էր հաւասար արդիւնքով, իսկ երկրորդ խաղին՝ Հայաստանի ախոյեանը պարտուած էր։

Կ. Գրիգորեան այս անգամ խաղաց Ջինջիխաշվիլիի եւ Գելլէրի հետ։ Առաջին խաղը, որ յետաձգուած է, ի նպաստ Վըրացիին կը թուի ըլլալ։ Անոր դիրքը շատ աւելի նպաստաւոր է։

Գելլէր մեծ դժուարութիւններու մատնուեցաւ, երբ Կ. Գրիգորեան ճարտարօրէն դէմ դրաւ անոր հնդկական պաշտպանողական ռազմավարութեան։ Այսուհանդերձ, բոլորին համար դեռ անհասկնալի պատճառով Հայաստանի ախոյեանը առաջարկեց իր մրցակցին՝ խաղը վերջացնել հաւասար արդիւնքով։

Այս վերջինը սիրով ընդունեցաւ։

Ռ. Վահանեան լաւ դիրքի մէջ կը գտնուի։ Արդարեւ ապահոված է 2,5 կէտ, կարելի 4 կէտերէն։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ հիւլէական մեծ տարողութեամբ ռումբ մը պայթեցուց փորձառական նպատակներով։ Ռումբը պայթեցաւ Նովայա Զեմլեայի մօտ, ընդերկրեայ։

ԻՍՐԱՅԵԼԵԱՆ ուժեր երկու Արաբ ըմպաննեցին Կազայի մէջ։ Ասոնք յարգած չէին լուսարգելը։

ԲՐԵԺՆԵՒ Մոսկուա ժամանեց։ Համաձայն արեւմտեան աղբիւրներու, Խորհ. Միութեան Համայնավար կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը խորհրդակցութեան կանչած է Պոլիթ-Բիւրոյի անդամները։ Կ'ենթադրուի թէ քննութեան առնուած է խորհրդային լրտեսներու հարցը։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ վերսկսան Ամերիկացիներու եւ Հիւս. Վիէթնամցիներու խօսակցութիւնները, որ Հանօյի ներկայացուցիչներուն բողոքին վրայ տեղի չէին ունեցած անցեալ շաբաթ։ Հիւս. Վիէթնամցիք բողոքած էին ամերիկեան օդային ռմբակոծումներուն դէմ։ Ցարդ 130 նիստ գումարուած է առանց արդիւնքի։ Հիւս. Վիէթնամեան ուժեր երկրորդ օրն ըլլալով զօրաւոր յարձակումներ կը կատարեն Քամպոճի եւ Հարաւ. Վիէթնամի սահմանագլուխին վրայ։ Վերջին շաբաթներու հեղեղներուն պատճառով 800.000 թոն բրինձ ոչնչացած է Հիւս. Վիէթնամի մէջ։ Կը ներկայացնէ երկրին այս տարուան արտադրութեան 10 առ հարիւրը։

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԵՍԱՐԱՑԻ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Թերեւս դժուար է պատկերացնել, որ երբեմնի Հայաշատ Կեսարիոյ բառ ու բանէն, խօսակցական լեզուէն գրեթէ ոչինչ մնացած է Հայագիտութեան էջերուն մէջ: Ճիշդ է, որ վանական կեդրոններու մէջ կը գրուէին եւ կ'ընդօրինակուէին ձեռագիրներ, բայց, ինչպէս այլ վայրերու մէջ, անոնք եւս կը գրուէին գրաբարով: Բնիկ Կեսարացիներուն մեծ մասը տակաւին ԺԷ.–ԺԸ. դարերուն ատենանաբար Թրքախօս կը դառնայ, տեղացի Յոյնե-րուն նման: Որով կը խաթարուի լեզուին սերունդէ սերունդ փոխանցուելու բնական հոլովոյթը: Հայագէտ Ա. Ալպօյաճեան, երկու լայնածաւալ հատորներ նուիրելէ ետք Կեսարիոյ Հայութեան պատմութեան, հարկադրուած էր գրել, թէ «ի՞նչ էին իրենց խօսած Հայերէնին հանգամանքները եւ ո՞ր բարբառին հետ նմանութիւններ կը բերէր, ասիկա ճշդել բացարձակապէս հնար չէ այսօր, վասնզի գրեթէ ոչ գրաւոր եւ ոչ բերանացի հատուածներ մեզի հասած են»: Խօսքը, ինքնին հասկնալի է, Հայերէնի մասին է, քանի որ Կեսարացի Հայերուն Թրքերէն բանահիւսութիւնը մասամբ ծանօթ է մեզի, թէեւ, դժբախտաբար, ան անհրաժեշտ չափով չէ ուսումնասիրուած եւ գնահատուած: Հետեւաբար զարմանալի չէ, որ այսօր չենք գիտեր բնիկ կեսարական որեւէ աւանդութիւն, տեղագրական հետաքրքրութիւն ներկայացնող պատմութիւն, թէեւ այդ կարգի նիւթերը վերջերս համահաւաք ձեւով հրատարակութեան արժանացան: Ա. Ալպօյաճեան յաջողած էր, բանաւոր եւ գրաւոր աղբիւրները քրքրելէ ետք, երեւան բերել տեղւոյն Հայերուն պատկանած երկու պատառիկներ Հայերէն: Մէկը բեկոր մըն է «Պառաւաշունչէն», միւսը՝ օրօրոցի հընդեակ մը.

1.— «Թանը թթու է,
Հացը գարի է,
Դգալը կճուկ է,
Կնիկը չար է,
Էրիկը բարի է»:

2.— «Տէր իմ Աստուած, Տէր բարերար,
Դու պահպանէ զիս այս գիշեր
Եւ պահէ միշտ փորձանքներէ.
Թէ որ նորէն ես չարթննամ՝
Շնորհէ, ով Տէր, որ քու քովդ գամ
Ամէն»:

Սակայն, ատոնց մէջ գրական լեզուին ազդեցութիւնը այնքան չեշտուած է, որ դժուար է Կեսարիոյ լեզուին կամ բարբառին մասին որեւէ լուրջ դատողութիւն ընել: Անհրաժեշտ է գրի առնուած բնագիրներ ունենալ ձեռքի տակ, սակայն Հայագիտութեան տրամադրութեան տակ նման բնագիրներ չկան:

1617–18ին Կեսարիա այցելած է Սիմէոն Լեհացի, որ նկատած է, թէ «ներսցիք (իմա՛ քաղաքաբնակները) հայնակ չի գիտեն, միայն՝ տաճկնակ, ֆարսի»: Յետադային, բնականաբար, կացութիւնը աւելի վատթարացաւ: Ուստի բոլոր անոնք, որոնք Կեսարիոյ բարբառը ուսումնասիրած են, եւ անոնց շարքին Ս. Անթոսեան, հեղինակը 1961ին լոյս տեսած «Կեսարիայի բարբառը» գործին, կը յենուին բացառապէս գաւառին քանի մը հայախօս գիւղերուն լեզուին վրայ: Նկատի առնենք, որ այժմ արդէն այդ ալ դարձած է անկարելի, աննշան բացառութիւններով:

Ասիկա պատճառ կը դառնայ, որ օտար լեզուներով գրուած ուղեգրութիւններու մէջ փնտռենք նիւթեր Կեսարացի Հայերու անցեալին եւ լեզուին վերաբերեալ: Որքան ալ անսպասելի թուի, այնուամենայնիւ կը պարզուի, որ այդ բովանդակութեամբ պատառիկներ կան վրացի մատենագիր Գիորգի Աւալիշվիլի մօտ: Մատենագիրը 1784–1802 Վրաստանի մնայուն ներկայացուցիչներէն մէկն էր Ռուսիոյ մօտ, փորձառու դիւանագէտ մըն էր, որ մայրենի լեզուէն զատ, լաւատեղեակ էր ռուսերէնի, Հայերէնի եւ տաճկերէնի: 1818ին կը վերադառնայ Թիֆլիս, իսկ 1819 Յուլիս 6ին ճամբայ կ'ելլէ դէպի Եգիպտոս, իսկ հոնկէ՝ Երուսաղէմ, ապա Փոքր Ասիոյ ճամբով (Տարսոն – Կեսարիա – Կարին) կը վերադառնայ Վրաստան (1820 Յուլիս 17):

Վերադարձի ճամբուն վրայ, 1820 Մայիս 19էն մինչեւ 24, ան կը մնայ Կեսարիա: Իր օրագրութեան մէջ հանգամանօրէն կը խօսի իր հանդիպումներուն եւ տպաւորութիւններուն մասին (17 մեծագիր էջ, հրատ. 1967, էջ 299–316): Կեսարիոյ մէջ անոր կը ներկայանան քանի մը Հայեր եւ կը յայտնեն, թէ իրենց քով սպիտակ մարմարէ անդրիի մը գլուխ կայ, եթէ կ'ուզէ՝ կրնայ տեսնել կամ գնել: Վրացին անոնց հետ կ'երթայ Օսեփ Բայա–օղլու Կարապետին տունը (կը նկարագրէ տան ներքնամասը, զարդարանքը, հաղուստները, անկողինը) եւ ակամայ վկայ կը դառնայ տանտիրոջ եւ անեցիներու խօսակցութեան:

Ասոնք այցելուն կը նկատեն բժիշկ եւ թախանձագին կը խնդրեն, որ օգնութեան ձեռք երկարէ հիւանդին: Գ. Աւալիշվիլի չի յաջողիր ցոյց տալ, թէ ինք «հէքիմ» չէ, որով կը ստիպուի բժշկական «տուղում» կատարել, «հարց ու փորձել»: Կը սկսի զաւեշտական կամ ողբերգական պատմութիւնը. «պարոն Կարապետ աղան» կը խնդրէ, որ «բժիշկը» բըննէ նաեւ իր կինը՝ ամօթխած եւ գեղաչ 35ամեայ Հայուհի մը: Կը ներկայանան ուրիշներ եւս, եւ կը շարունակուի նոյն խօսակցութիւնը: Իրերու բերումով, Աւալիշվիլիի կարգ մը խորհուրդները օգտակար կը հանդիսանան, որով քանի մը օր ետք վերստին կ'այցելէ հիւանդին: Զըննութիւն իրեն առաջարկուած ոսկեղէնակնեղէնը եւ կը դիտէ մարմարէ անդրին, որ «սակայն որեւէ դէմքի կերպարանք չունէր բացի քիթին որոշ մասէն, իսկ մնացեալ մասերը՝ յօնք, աչք, ականջ եւ շրթունք քանդուած էին, եւ նոյնիսկ չէր հասկցուեր, թէ որուն պատկերն էր կամ որ դարուն կը պատկանէր»: Աւալիշվիլի գովեստով կը խօսի անոնց հիւրասիրութեան ու ուտեստեղէնին մասին, կ'երեւի, որ ունեւոր էին:

Գ. Աւալիշվիլի բաւական լաւ նկարագրած է բուն քաղաքը, անոր հարստութիւնները եւայլն: Այսպէս, ան կը գրէ. «Այս քաղաքը աւելի մեծ է, քան թէ փոքր: Հոն կ'ապրին Յոյներ՝ 400, Հայեր՝ 2000 եւ մահմետականներ՝ 10.000 դերդաստան: Առաջինները ունին մէկ, իսկ երկրորդները՝ երկու եկեղեցի, իսկ վերջինները՝ 87 մզկիթ, նոյնքան ալ մինարէ: Քաղաքին շէնքերուն մէջէն կ'երեւան բազմաթիւ աղբիւրներ՝ հաճելի եւ համեղ ջուրերով: Օդը առողջարար է, այգիները՝ բերրի եւ հողը՝ հատուցող իրեն ապաւինողին...

Հոստեղի քրիստոնեաները հաղուադէպ գիտեն իրենց մայրենի լեզուն, կը խօսին ընդհանուր Թրքերէն (Թաթարերէն) եւ նոյնիսկ խոստովանութիւնը իրենց վարդապետներուն այս լեզուով կը կատարեն»:

Սիմէոն Լեհացիէն ճիշդ 200 տարի ետք կատարուած այս վկայութիւնը կարեւոր է, քանի որ ան կը ճշդէ, թէ «հայնակ չի գիտեն»ը ընդհանրական չէ, այլ «հաղուադէպ գիտեն իրենց մայրենի լեզուն»: Եւ արդարեւ, Աւալիշվիլի կը յիշէ տասնէ աւելի Կեսարացի Հայեր, որոնք իրարու հետ Հայերէն կը խօսին: Այսօր դժուար է ըսել, թէ Լեհացիին այցելութենէն ետք հայախօս ընտանիքները արդեօք հաստատուած են Կեսարիա, թէ անոնք բուն տեղացիներ են: Փաստ է, սակայն, որ 1820ին հայերէն խօսողներ կային հոն եւ Աւալիշվիլի վրացատառ վկայութիւններ կը բերէ. վրացատառ հայերէն արձանագրութիւնները լեցուն են աղաւաղումներով, սակայն, դժուար չէ մաքրել զանոնք, քանի որ հեղինակը միաժամանակ կուտայ անոնց վրացերէն թարգմանութիւնը: Ստորեւ այդ գրառումները՝ անհրաժեշտ զտումով: (ԽՄԲ.— Կուտանք քանի մը նմոյշներ միայն).

— Հազիւ կարացի հարկատրել պարոն պժիշկն կալ առ մեզ, պայց այժմ ձիր է գործ պատուել զնա:

— Պարոն Կարապիտ, խնդրիա զայս պժիշկ, վըր քեզ ճար տայ:

— Աստուած վկայ, այս պժիշկն կարէ առողջացուցանել պարոն Կարապիտ, ես տեսնըմ եմ ի նշանէ իմացող պժիշկն:

— Առ մեզ անխանայ հիւր եկցեն եւ ոչ թողցեն զմեզ խօսիլ ընտ պարոն պժիշկն յայս ցաւոց մերոց. երթիցուք ի այլ սենեակ:

— Տու ընստ մօտ նորա եւ յայտնի նըմա յայս պատճառ տարտումութեան քո, եւ նա իմացիալ քո ցաւն՝ տացէ քեզ կամ ուսացէ պժիշկութիւն, եւ տու անխապան ազատեսցին:

Որքան ալ հատուկտոր եւ խաթարուած, այնուամենայնիւ՝ մեր ձեռքին տակ են Կեսարիոյ Հայերուն լեզուին անդրանիկ նմոյշները, որոնց ուսումնասիրութիւնը օգտակար կ'ըլլայ:

Պ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ԷՅՖԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մ. Լոքռուա յանձնեց աշտարակը ցուցահանդէսի մեծ կազմակերպիչ, Մ. Ալֆոնսին հետեւեալ հեղնական նամակով.— «Կը խնդրեմ որ ընդունիք այս բողոքագիրը եւ պահէք զայն: Ատիկա պէտք է տեսնուի ցուցահանդէսի ապակեփեղկերուն մէջ: Այսպիսի գեղեցիկ եւ ազնիւ արձակ մը, որուն տակ ստորագրած են ամբողջ աշխարհի ծանօթ անուններ, պիտի գրաւէ ամբոխին ուշադրութիւնը եւ թերեւս ալ զայն զարմացնէ»:

Պայքարը շարունակուեցաւ այդ «զըզուելի երկաթեայ հեղուսեալ սիւնին» շուրջ: Որոշ լրագիրներ ուզեցին պայքարը տանիլ կրօնական դետնի վրայ, յայտարարելով թէ՝ Էյֆէլի աշտարակը հակակղերական էր, որովհետեւ 300 մեթր բարձրութիւն պիտի ունենար, մինչդեռ Նոթր Տամը միայն 66 մեթր բարձրութիւն ունէր: Թաքուն գիտութեանց հանդէս մը իր կարգին կը հրատարակէր թէ այդ փարոսը «դէշ աչք» մը պիտի ըլլայ:

Մինչ այդ, անտարբեր՝ բոլոր տեսակի քննադատութեանց, Կիւսթավ Էյֆէլի բանուորները կ'աշխատէին: Շուտով վերջացան հիմքերը, որ 17 մեթր խորութիւն ունէին եւ առաջին դերանները վեր կը բարձրանային հողէն:

Եւ ահա Փարիզցիները, կէսը ծաղրելու, կէսը հետաքրքրութենէ մղուած, սովորութիւն ըրին Կիրակի օրերը պտոյտ մը ընել Շան տը Մարսի թաղը, «տեսնելու համար թէ ո՞ւր հասած էր աշտարակը»:

Ամէն մէկ այցելութեան քիչ մը աւելի կ'ապշէին, որովհետեւ հակառակ անձրեւին որ քիչ մը պիտի ժանգոտեցնէր հակառակ հովին որ վար պիտի ձգէր, հակառակ ջերմութեան որ հաւասարակշռութիւնը պիտի խախտէր ընդլայնելով զանդաղօրէն, այլ կանոնաւորապէս աշտա-

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

Ցարական ռէժիմը գիտէր յարգել միշտ օրէնքը: Անգլիացի գրող մը, Պրայլի Հոճէյ, որ պատերազմէն առաջ գիրք մը հրատարակած է «Երեք Դրօշակի Տակ» անունով, Հայերուն շատ նպաստաւոր, կ'ըսէ. «Ռուսական բռնաւորութիւնը ողնայարաւոր է, Թրքականը՝ կոտրած ողնայար ունի, իսկ պարսկականը՝ բնաւ ողնայար չունի»:

Հեռագիրս խմբագրեցի եւ քովլի հեռագրատան յանձնեցի: Այդ միջոցին զինուորները տակնուվրայ կ'ընէին անտուկներս, գրաւելով ինչ որ գիրք էր եւ գըրուած թուղթ: Գիրք ըլլալով, միայն եւ միայն ունէի Վէրհարէնի Քերթուածները ֆրանսերէն: 1903ին ալ, երբ առաջին անգամ Ռուսիա գացի, ռուս գրաքննութեան հետ գործ չունենալու համար հետս առած էի միայն մեր Առձեռն Բառարանը, որ ընթերցումներուն ամէնէն հաճելիներէն եղած է միշտ ինծի եւ որուն լուսանցքները կը լեցնէի նոթերով եւ դիտողութիւններով: Իսկ գրութիւնները լոկ առեւտրական վաւերագրեր եւ հաշուեցոյցեր էին:

— Այդ գիրքը կրնաք ինծի ետ տալ, — ըսի անտարբեր ձայնով մը — պարզապէս բանաստեղծութիւններ են:

Զինուորներէն մին Վէրհարէնը առաւ՝ «բանաստեղծութիւն» բառէն զգալապէս ազդուած, գլխիվար բացաւ, զարմանքով նայեցաւ կարճ ու երկայն տողերուն, տարակուսանքի ակնարկ մը փոխանակեց ընկերոջը հետ, եւ հատորը ետ տուաւ ինծի: Բախնիր մը քիչ յետոյ մեզ երեքս եւ սընտուկներս տարաւ քարաշէն միայարկ շէնք մը, որուն արտաքինը բանտի որեւէ դըրդպհի երեւոյթ չունէր:

Ֆինլանտա ինքնավար երկիր մը ըլլալով, Ռուսիա անշուշտ բանտ չունէր հոն: Բայց սահմանագլուխներուն վրայ, ուր Ռուսիա իրեն կը վերապահէր պետական ապահովութեան գործը, ռուս ժանտարմըրին իրաւունք ունէր «փոխ առնելու» ֆինլանտական բանտը:

Զինուորները զիս յանձնեցին ֆինլանտացի բանտապահին, որ բարեբախտաբար քիչ շատ ռուսերէն կը խօսէր, տարրագրութիւն մը առին անկից, եւ ելան գացին: Բանտապահը քառորդ ժամու մը չափ զիս մինակ թողուց իր սենեակին մէջ, եւ յետոյ եկաւ զիս հրաւիրեց իմ «բանտս», ուր կը գտնուէր արդէն իր կինը, բարի դէմքով եւ անուշ աչքերով տարեց Ֆինլանտուհի մը, որ ռուսերէն բառ մը չէր գիտեր:

Այս «բանտ»ը հաճելի տպաւորութիւն թողուց վրաս: Բաւական լայն ու բարձր սենեակ մըն էր, որ լոյսը կ'առնէր երկաթեայ ձողերով զրահաւորուած անմատչելի պատուհանէ մը: Մէկ անկիւնը շատ շնորհքով մահճակալ մը կար, ճեփ ճերմակ սաւանով, հաստ ծածկոցներով եւ բարձով մը, որուն երեսը չրջանակուած էր ասեղնագործութիւններով: Շրմինէին մէջ փայտի առատ կրակ մը հեշտաքութիւն մը կը սփռէր խուցին մէջ, որուն կեդրոնը սեղան մը կար մէկ աթոռով, եւ անկիւն մըն ալ լական մը, սկահ մը եւ կուժ մը՝ աթոռակի մը վրայ: Ձեղունէն կախուած էր ելեկտրական մերկ լամբ մը, որուն տուած լոյսը բաւարար էր: Ամէն կողմ, անստգիւտ մաքրութիւն:

Յայտնի էր որ զիս սովորական չարագործի մը տեղ չէին դրած, եւ «պատուոյ հիւր»ի մը վայել ընդունելութիւնը կ'ընէին ինծի: Բանտապահին կինը, նշաններով, կրցաւ ինծի հասկցնել թէ՝ իր հարսնութեան բարձի երեսն էր որ տուած էր ինծի: Ի՜նչ ազնիւ հոգածութիւն:

Սնունդի հարցն ալ կարգադրուեցաւ նոյն բարեյարմար պայմաններուն մէջ: Ժամերը անցեր էին եւ ընթրիքի ատեն էր: Քիչ յետոյ ինծ ներկայացաւ քաղաքին ճաշարանին կառսոնը, երկար ճաշացանկով մը, պատուէրս ստանալու համար, եւ կէս ժամ ետքը սեղանիս առջեւ էի, ախորժելի ընթրիքի մը դիմաց, որուն ըսելիք չկար: Ռէնսթէֆը պակաս էր միայն. կառսոնը ինծ բացատրեց թէ Ռէնըսթէֆի պահանջը այնքան աւելցած էր, որ եղջերուներուն ճեղը փրկելու համար, ատենէ մը ի վեր անոնց սպանդը արգիլուած էր:

Ժամը 10ի ատենները բանտապահը ներս մտաւ եւ ինծ ըսաւ թէ՝ ճիշդ 10ին լոյսը պիտի մարէր դուրսէն. այն ատեն միայն նշմարեցի թէ, իրօք, ելեկտրականութեան կոճակը դուրսն էր: Յետոյ, դուռը բացաւ եւ իր ծանր տրցակէն խոշոր բանալի մը ջոկելով, դուրսի փականքին մէջ դըրաւ:

— Ի՞նչ է ան, պիտի կղպէ՞ք, — ըսի տհաճութեամբ:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(8 – Շար.)

բակը կը բարձրանար:

Բեռնակառքերը անդադար նոր մասեր կը բերէին Էյֆէլի աշխատանոցէն, որ կը գտնուէր Լըվալուա–Փէռէի մէջ, ուր աշտարակը դրեթէ նախաշինուած էր կտոր, կտոր: Կիւսթավ Էյֆէլի եւ իր աշխատակիցներուն հաշիւները այնքան ճշգրիտ եղած էին, որ այդ կտորներուն միացումը տեղի կ՚ունենար առանց դժուարութեան: 1888 Ապրիլին առաջին յարկը վերջացած էր, Օգոստոսին երկրորդը, 1889 Մարտ 31ին, այսինքն երկու տարիէն պակաս ժամանակի մը մէջ, առաջին դամը դրուեցաւ, Կիւսթավ Էյֆէլ կը բարձրացնէր Ֆրանսական դրօշը Աշտարակին գագաթը:

Քրիսթիան Կի, որ համով աշխատութիւն մը նուիրած է մեր երկաթէ հերոսուհիին, պաշտօնական բացման առթիւ կը յիշէ թէ՝ Կիւսթավ Էյֆէլ կը մտածէր ծածկել աշտարակը ծածկոյթով մը, զոր նախարարապետը վար պիտի առնէր: Խորհուրդ չտուին, որովհետեւ 75.000 մեթր կտաւ պէտք պիտի ըլլար…:

Ցուցահանդէսին առաջին օրէն իսկ, ժողովուրդը խուժեց տեսնելու Աշտարակը: Կը նկարուէին ամէն մէկ յարկի վրայ: «Աշտարակին Լրագիրը» կը գնէին, ուր գրուած էին բոլոր յանդուգն մագլցողներուն անունները: Գառթեր կը ղրկէին իրենց գաւառի ազգականներուն եւ միարերան կը բացագանչէին թէ՝ «Ի՛նչ զքանչելիք մըն էր մարդկային հանճարի»:

Կը բաւէ ակնարկ մը նետել այն ոսկի գրքին վրայ, որ ժողովուրդին տրամադրութեան տակ դրուած էր, գաղափար մը ունենալու համար այցելուներու խանդավառութեան մասին:

«Աշտարակը տեսնելով՝ հպարտ կը զգամ որ Ֆրանսացի եմ», Լ. Տաթ Սէն Կալմիէ (Լուառ):

«Ընկեր Էյֆէլին կը խոստանամ առաջին աղջիկս կոչել Էյֆէլին», Ժ. Կրէկուրի, Գոտտո:

«Աստուա՛ծ իմ, ի՛նչ գեղեցիկ է: Եթէ փոքրիկներս տեսնէին, պիտի հիանային», Լըքոք, Հավռ:

«Այս յիշատակարանը պիտի օգնէ անհետացնելու նախապաշարումները եւ առանկոխել խայտառակութիւնը»: Ուսուցիչ մը:

Բանաստեղծներ, փիլիսոփաներ սքանչացումի արտայայտութիւններ ունեցան: Փարիզ, Ֆրանսա եւ ամբողջ Եւրոպան հմայուեցան այս «մեծ օրիորդ»ով, զոր Ափոլլինէռ պիտի նմանցնէր օր մը «ամպերու հովուուհի» մը: Զանազան առարկաներ կը շինէին Էյֆէլի ձեւով — շիշեր, ժամակալներ, մկրատներ եւայլն: Երգեր կը յօրինէին Լա Թուռ Էյֆէլ–Փոլքա:

Հակառակ այս արտակարգ յաջողութեան, խանդարողները զինաթափ չէին ըլլար: Քոփէ ոտանաւորներ կը գրէր, անճաշակ եւ վրէժխնդիր կերպով: Վերլէն կ՚առաջարկէր որ վար առնէին ցուցահանդէսէն ետք: Զէր կրնար հանդուրժել ատոր տեսքը: Առաջին անգամ երբ տեսաւ կառքին մէջէն, սարսափած կանչեց.— Կառապա՛ն, կառապա՛ն, ետ. կը հրամայեմ որ ետ դառնաս. դարձուրէ՛, դարձէ՛, վատթա՛ր…:

1889ի ցուցահանդէսէն ետք, քանի մը լրագրողներ փորձեցին հեղնել «Թող ձեռնասայլ մը շինեն առով Մեծ Անիւը միացնելով Թող Թաւալեն շատ հեռու երկիրներ»:

Այս խօսքերը ոչ ոք զուարճացուց, որովհետեւ Փարիզցիները ընդունած էին Էյֆէլի աշտարակը եւ կ՚ուզէին պահել: 1914ին երկաթեայ մեծ տիկինը իր երախտագիտութիւնը ցոյց տուաւ փրկելով Փարիզը:

Զօրաշարժի ենթարկուելով Կիւսթավ Էյֆէլ անձնապէս վճարեց անոր վրայ ռատիօ–փոսթի մը ծախքերը, որով կըրնար ձեռք ձգել բոլոր հեռագիրները, որոնք ռատիոյով կը տրուէին ամբողջ աշխարհի մէջ: Եւ 1914ի իրիկուն մը կրցաւ ձեռք անցընել գերմանական լուր մը, որով կրցան գիտնալ թէ Ֆոն Քլուքի բանակը որ դէպի Փարիզ կը յառաջանար, պիտի չեղէր դէպի հարաւ–արեւելք: Այս տեղեկութիւնը թոյլ տուաւ ժոֆռի որ կասեցնէ յարձակումը:

Էյֆէլի աշտարակը յաջորդաբար գրաւուեցաւ ֆրանսական, գերմանական եւ ամերիկեան բանակներուն կողմէ: Սակայն 1946ին յանձնուեցաւ ժողովուրդին, որ մոլեգնաբար նետուեցաւ վրան:

1947ին, տարօրինակ խարէութիւն մը բաւական զուարճացուց Փարիզը: Ատոր մը Հոլանտացի երկաթեղէնի վաճառականներ ներկայացան Վարչութեան գրասենեակը.

— Մենք կուզանք տէր դառնալ աշտարակին…

Պաշտօնեան մտածելով թէ կատակաբաններու հետ է գործը, գլուխը թօթուելով ըսաւ.

— Պէտք է ծրարի՛ մէջ դնել, թէ կ՚ուզէք անմիջապէս տանիլ:

Ատոր վրայ Հոլանտացիները գայրացան եւ ցոյց տուին ստացագիր մը.

— Մենք վճարեցինք, ըսին:

Եւ բացատրեցին թէ Էյֆէլի աշտարակը գնած էին Փարիզի շրջանէն առեւտրականէ մը…

Բաւական դժուար եղաւ հասկցնել իրենց թէ խաղի եկած էին:

Երբ հասկցան, շատ ցաւ զգացին:

Թ. Ա. Թ.

ՄԵԾԵՐՈՒ ԽՕՍՔԵՐԷՆ

Իմ յանցանքս չէ եթէ Աստուած գոյութիւն ունի:

×

Ածականին վախը ոճին սկիզբն է:

×

Ոգեկոչելու համար բոլոր անցած գրագէտներու յիշատակը, դար մը լռութիւն կ՚առաջարկեմ:

ՓՕԼ ՔԼՕՏԷԼ

Ի՞ՆՉ Է ԶՈՒԱՐԹԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

«ՀԻՒՄՈՒՐ»Ը

Երգիծանքի ամէնից ընորոշ եւ ամէնից անհրաժեշտ տարրը զուարթամտութիւնն է, հիւմուրը:

Ի՞նչ բան է զուարթամտութիւնը եւ ինչպէս կարելի է սահմանել դայն:

Ֆրանսացի երգիծաբան Փիէռ Տանինոյի հասկացողութեամբ, զուարթամտութիւնը պատրաստամտութեան մը տրամադրութիւն է, որ լրջութեան դիմակի տակ թոյլ է տալիս ծիծաղել ամէն բանի վրայ:

Հիւմուրը օրինակ Պեռնար Շօն է, որ հաստատում է, թէ «Ամէն տեղ խենթեր կան, նոյնիսկ յիմարանոցների մէջ»:

Մարք Թուէյնն է, որ դիտել է տալիս, թէ «Քառասուն եւ ութ տարեկանից առաջ յոռետես եղող մէկը շատ բան գիտէ: Քառասուն եւ ութ տարեկանից յետոյ էլ լաւատես եղող մէկը, մի բան չգիտէ»:

Օլիվըր Կոլթսմիթն է, որ խոստովանում է, թէ «Միշտ յաղթում եմ երբ ինքս ինձ հետ եմ վիճում»:

Տիկին Սթալն է, թէ՝ «Երջանիկ եմ տղամարդ չլինելուս համար, որովհետեւ եթէ լինէի պիտի ստիպուէի ամուսնանալ մի կնոջ հետ»:

Հելլէն Ռոլանդն է, որի կարծիքով «Մի մայր քսան տարի աշխատում է իր զաւակը մարդ դարձնելու համար, իսկ մի ուրիշ կին խենթացնում է նրան քսան վայրկեանի մէջ»:

Վերջապէս զուարթամտութիւնը կեանքի դէմ յանդիման մի կեցուածք է, որ մահուան առջեւ չի պարտւում:

Օսկար Ուայլդն է այն, որ իր տառապանքի անկողնու մէջ, բժշկի այցելիների հաշուեցոյցը տեսնելով բացագանչում է. «Մեռնելը պարզապէս իմ միջոցներից վեր է մնում»:

Սաշա Կիթրին է, որ վիրաբուժական մի գործողութիւնից յետոյ աչքերը բանալով մրմնջում է. «Ահ, փրոֆեսէօր, մաղ մնաց որ ձեզ կորցնէի»:

Ութսունամեայ այն ծերունին է, որ իր վիրաբուժական գործողութեան տասներորդ տարեդարձի առթիւ գնում է իր վիրաբոյժի մօտ եւ երբ նա ասում է, թէ «Երկաթի պէս առողջ ես եւ նորէն տասը տարի յետոյ կարող ես այցելել ինձ», պատասխանում է. «Երբ ուշանամ, մի սպասէք տոքթէօր»:

Զուարթամտութեան գանձարան է նաեւ հայկական երգիծանքը:

Ահա մի քանի խայթող նմոյշներ անմրցելի երգիծաբան Յակոբ Պարոնեանից.

«1850 թուին Պարտիզակում ծնուել է Վահան Վարդապետը: Նա այնքան բարի զաւակ է, որ իր ծննդից երկու ամիս առաջ հայրը մեռաւ, իր տղայի երեսը չտեսնելու համար. երկու ամիս յետոյ էլ մայրը հոգին աւանդեց իր տղայի երեսը տեսած լինելու համար»:

— «Կարապետ պէյ Երեմեանը ծնուել է 1830ին: Կազմով բարձրահասակ, սեւ աչքերով ու սեւ ունքերով մի մարդ է: Մի մգկիթ է շինել տուել»:

«Փունջ լրագիրը մի առ ժամանակ է որ անասունների հիւանդութիւնների մասին յօդուածներ հրատարակելով, իր ընթերցողների ուշադրութիւնն է հրաւիրում դրանց վրայ: Արդեօք, Փունջի խմբագիրը իր ընթերցողներին անասո՞ւն է կարծում»:

Այդուհանդերձ զուարթամտութիւնը սահմանելը այնքան էլ էական չէ, որքան այն լսելը, կարդալը եւ համտեսելը, իբրեւ լաւագոյն վայելքը բոլոր ընթերցումների կամ բերնէ բերան պատմուած բոլոր սրախօսութիւնների: Մարդկային կեանքում այդ վայելքն է, որ քիչ ու շատ հակազդում է առօրեայ հոգսերին ու ծանր մտածումներին:

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՍԱՐԳԻՍ ՄՐԵՆՑ

Նրբամիտ օրագրող, քրոնիկագիր եւ մեր մամուլին մոռցուած համեմներէն մէկը:

Ունեցաւ աշխոյժ եւ կենսունակ հրապարակագրութիւն մը, ուր կը քրքրէր մեր հասարակական ցաւերը, հանրային հիւանդութիւնները, եւ այն պատրանքը, որ ժողովուրդ մը առկախ կը պահէ ցընորքին եւ բիրտ իրականութեան միջեւ:

Իր քրոնիկները յաճախ կը ստորագրէր «Ծերուկը» ծածկանունով:

Լաւ Թրքերէն գիտէր, եւ 1913ին հրատարակեց պէսպիսուն ժողովածու մը, ուր Թրքերէնի թարգմանած էր Զարդարեանէն, Սիպիլէն, Իսահակեանէն, Զապէլ Եսայեանէն, Գրիգոր Զօհրապէն, Տիգրան Կամսարականէն, Հրանտ Ասատուրէն եւ ուրիշ հայ գրագէտներէ հատընտիր կտորներ, որոնց կցուած էին քանի մը Թուրք գրիչներու գրուատալից յառաջաբանները:

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (56)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

— Ի հարկէ, ըսէ անոր որ փաշային նախանձելուդ, քանի մը օրուան համար զայն իր քովը պիտի ձգես:

— Եւ եթէ գաղտնիքը մէջտեղ ելլէ, այն ատեն կամ ես պիտի կորսուիմ կամ ան:

— Տխմար մի ըլլար, եթէ ան անոր այր ըլլալը կռահէ, յայնժամ ոչ մէկերնուդ ալ բան մը պիտի չպատահի:

— Է՛հ, յարեց Այիշէ վշտագին, ան իմ միակ բարեկամուհիս է, իր ամէն գաղտնիքները գիտեմ: Այսօր երկու տարի է որ իր տէրը զինքը լքած է… Արդ եթէ Տիգրանի այր ըլլալը կռահէ այլեւս ես զինքը առյաւէտ կը կորսնցնեմ:

— Այս ըսածդ հանըմս չիտակ չէ, այսուհանդերձ եթէ չիտակ ալ ըլլայ չի կրնար երկար ժամանակուան մը համար զայն իր քովը պահել: Թող անգամ մը այս գիշերուան վտանգէն ազատինք եւ յետոյ դարձեալ ետ կ՚առնենք եւ փաշայէն գաղտնի կը պահենք: Հիմա իրականութիւնը այն է թէ՝ եթէ զայն ձգես որ մեկնի, այլեւս մէկ մըն ալ երեսը չես տեսներ, բայց եթէ հոս ալ մնայ, այն ատեն գիտցած եղիր որ երեքս ալ կորսուած ենք:

Ծերուկ Ներքինիին այս իրաւացի պատճառաբանութեանը վրայ հանըմը այլեւս չկրցաւ առարկութիւն մը ընել:

Ծրագիրը յանդուգն էր, թերեւս եւ ագիտաբեր, սակայն միակ փրկութեան միջոցը ասիկա էր:

Այիշէ պահ մը եւս խորհելէ յետոյ, որոշումը տուաւ:

— Շատ աղէկ, ըսածիդ պէս պիտի ընեմ, ըսաւ… Շնորհակալ եմ իմ բարի Լալաս… ասիկա երկրորդ անգամն է որ ազատարարս կ՚ըլլաս: Եթէ ես չկարողանամ ըրած այս բարիքներդ փոխարինել, թող Աստուած փոխարինէ, որ այս վայրկեանիս վերէն հոգւոյս խորը կը դիտէ:

Եւ թեթեւցած շունչ մը առնելով աւելցուց.

— Այժմ վար իջիր եւ ըսէ որ շուտ կառքս պատրաստեն:

Ներքինին հանըմին սպիտակ ձեռքը առաւ եւ շրթներուն տարաւ:

— Եթէ աշխարհ այս վայրկեանին մեր որոշումը գիտնայ, ըսաւ ժպտելով, մեզ ալ պատմութեան մէջ անցընելէ չի թեբանար:

Եւ այս ըսելով սենեակէն ծանր քայլերով դուրս ելաւ:

Բ. ՄԱՍ

ՀԱՅՐԻԿ ՍՈՒԼԹԱՆՈՒՀԻՆ

ԵԼԼՏԸԶԻ ՔԷՕՇԿԸ

Երբեմն բնութեան եւ արուեստին մէջ տարօրինակ մրցում մը կը նշմարուի, որ յաճախ մարդս կը զարմացնէ:

Այս երկուքին միջեւ մարդ խորհրդաւոր գիծեր կը նշմարէ, որոնք սակայն իրարու այնքան ներհակ իմաստ մը կը ներկայացնեն, որ կարծել կուտան թէ՝ մարդ ուրիշ բան հետապնդած չէ եթէ ոչ պահել այն ամէն բաները զորս բնութիւնը առատութեամբ դուրս թափած է:

Աստուծոյ եւ մարդուն միջեւ եղած այս մրցումը, բացառիկ պերճախօսութեամբ մը կը ներկայանայ Վոսփորի ծովափին երկայնքը բարձրացող բլուրին վրայ, որուն գագաթը Սուլթանին Ըլլտըզ–Քէօշկ կոչուած պալատը կը բարձրանայ:

Եթէ մարդ կը փափաքի բնութեան եւ արուեստին միջեւ եղած այս հակադրութիւնը զանազանել, կը բաւէ ակնարկը այդ բլուրին վրայ յառէ եւ այդ ակնարկին տպաւորութեան տակ անմիջապէս պալատ մտնէ:

Բնութիւնը դուրսը կը խօսի: Արուեստը ներսը կը լռէ:

Դուրսը գիծերը կը պարզուին առանց բանէ մը վախնալու, երկար ու չողչողուն են ինչպէս Հերակլէսի մը ակնարկը: Ներսը գիծերը կը կնճռոտին, կը խոտորին ու կը խառնշտկուին ինչպէս Թերսիտէսի մը հայեացքը:

Բնութիւնը, հոդ այնքան անկեղծ է:

Եւ սակայն արուեստը այնքան խորամանկ:

Դուրսը ամէն ինչ այնպէս մը կարգաւորուած է, որ խորհրդաւորութիւն յառաջ բերէ:

Բլուրին գագաթը որուն վրայ Ըլլտըզի-Քէօշկը կը բարձրանայ, թէ՛ անուշ ժպիտ մը եւ թէ արհամարհանքի պրկունք մը կը ներկայացնէ:

Հոդ կեանքը ամէն կողմէ հրապուրիչ ձեւով մը դուրս կը պոռթկայ:

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պանևէօ – Քաշանի Հ. Յ. Դ. Արծիւ ենթակոմիտէն կ'ողբայ իր ընկերոջ՝
ՀԱՅԿ ՋՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ
կսկծալի մահը եւ ցաւակցութիւն կը յայտնէ ողբացեալին ընտանիքին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է եկեղեցւոյ պայծառութեան համար հետեւեալ նուիրատուութիւնները.— Ողբ. Շաւարշ Մալէմէզեանի թաղման առթիւ, այրի Տիկին Ա. Մալէմէզեան, Նշան Կօշկակարեան (Լիոն) 50ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վռամ Սիմէոնեան 20, Հայկ Տէր Մարտիրոսեան, Յ. Թիւթիւնճեան, Մ. Քէչիչեան 10ական: Քալուփիկ Մարզուվանլեանի թաղման առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Վանեան, Տէր եւ Տիկին Պօղոս Օհանեան, Զ. Սիմիթեան եւ Պէրպէրսարգիսեան 20ական, Կ. Քարաօղլանեան 10:

Ողբ. Խաչիկ Համբարձումեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգիստին առթիւ Տէր եւ Տիկին Խ. Խաչիկեան, Օր. Վ. Համբարձումեան 50ական, Տիկին Մ. Իպլիրեան 30, Տէր եւ Տիկին Յ. Աւետիքեան 10:

Աղաւնի Զէմէնեանի մահուան տարելիցի հոգեհանգիստին առթիւ այրի Տիկին Արծրունի 50:

Արուսեակ Թագաքճեանի մահուան տարելիցի հոգեհանգիստին առթիւ Պր. Արափիկեան 40, Ա. Պօղեան 10:

Ողբ. Աղաւնի Մէնզիլեանի թաղման առթիւ, Շ. Ճէրճէրեան, Կ. Տէլիպօյաճեան ընտանիք 100ական, Ա. Պապայեան, Ա. Ենովքեան 50ական, Պէրպէրսարգիսեան եղբարք, Ժան Պօյաճեան 40ական, Բ. Ենովքեան, Ա. Քէօլէեան 30ական, Ա. Յովհաննէսեան 10:

Խաչվերացի տօնին առիթով Պ. Գալուստ Ահարոնեան 50 Ֆր.:

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

SURPRISE PARTY

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը կազմակերպած է վերամուտի առթիւ պարահանդէս մը, Հոկտեմբեր 2 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2,

Hôtel du Commerce — Ste Colombe - 69

Այս առթիւ կը հրաւիրուի թէ շրջաններու եւ թէ Վիէնի հայ երկսեռ երիտասարդութիւնը անխտիր:

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆ-ՄՕՐԻՍ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սէն-Մօրիսի Վրացեան խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի 30 Սեպտ. ժամը 8,30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անտոք եւ Վարուժան ենթակոմիտէութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի (3 Հոկտ.) ժամը 16ին, ընկ. Աստ. Ճապուրեանի բնակարանը, 16 Պուլվ. Է. Ռիշար, Սէն Շամոն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՆՈՒԷՐ

Ի յիշատակ իրենց զաւկին ու թոռան՝ Հայկ Պապեանի, ինչպէս նաեւ իրենց համայն ննջեցելոց, Տիկիններ Պապեան եւ Անտոնեան կը նուիրեն 50ական Ֆր. Կապոյտ եւ Կարմիր Խաչերու օգափոխութեան կայաններին: («Յառաջ»էն):

×

Այրի Տիկին Էլմաս Հաճիթօրոսեան ի յիշատակ իր ննջեցեալներուն 50 Ֆր կը նուիրէ Կապ. Խաչին, 30 Տէսինի յուշարձանին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 20 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՆՈՐ ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

Varoujean

Choix de poèmes 10 F.

●

Tcharentz

Choix de poèmes 6 F.
Traduction de
LUC-ANDRE MARCEL
avec la collaboration de
G. Poladian

●

ՋՐՈՅՑ

(Դ. հատոր) Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ
Գին՝ 8 Ֆր.

●

ՎԵՐՋԻՆ ԿԱԹԻԼՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 5 Ֆ.

●

ՀԻՆ ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ

ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆ՝ 8 Ֆ.

դիմել՝
G. Poladian
53, Av. de St. Julien
13 - Marseille (12e)
FRANCE

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի ժամը 16,30էն
կէս գիշեր
Salle des Fêtes de Sevran
Մարզադաշտին դիմաց:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
—— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ ——
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL — BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— Օթոպիւս 147 Ա., էկլիզ տը Փանթէնէն, իջնել Կառը Սեւրան կամ կառախումբ Կառ տիւ Նոռէն՝ իջնել Սեւրան:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԵՒՐԱՆ

Հայերէնի դասընթացքները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի իրիկուն 5էն 6ուկէս տարեկաններու համար (Ա. մաս) եւ 6ուկէսէն 8 տարեկաններու համար (Բ. մաս), 10, Ռիւ Լիւսիէն Սփորթիս Սեւրան:

×

Լիոնի Կրթական Մարմինը կը ծանուցանէ թէ «Հայկազեան» վարժարանի 1971-72 շրջանի հայերէն դասընթացքները կը սկսին 7 Հոկտ. Հինգշաբթի օր:

Փութացէք ձեր զաւակները արձանագրել Խորհրդարանը:

Փոխադրակառքը, ըստ սովորութեան, պիտի անցնի: Կը խնդրուի ծնողքներէ պատրաստ պահել իրենց զաւակները, զուր տեղ ժամանակ չկորսնցնելու համար:

×

Կապոյտ Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի հայերէնի դասընթացքի բացումը Հոկտեմբեր 7ին Մշակոյթի Տան մէջ: Արձանագրութիւնները տեղւոյն վրայ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼ

Մարսէյլ քաղաքի Կապոյտ Խաչի դըպրոցի արձանագրութիւնները կը սկսին 30 Սեպտեմբերին ժամը 15ին, ինչպէս նաեւ ամէն հինգշաբթի նոյն ժամուն Ահարոնեան ակումբը, 26 Ռիւ տէ Քոնվալէսան:

×

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժեռոմի Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ դպրոցի հայերէն դասընթացքները կը սկսին Հոկտ. 2ին: Պիտի դասաւանդէ ուսուցչուհի Տիկին Պերճուհի Տէր - Մեսրոպեան:

Արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրեր ժամը 3էն 5, իսկ Կիրակի առաւօտ՝ եկեղեցին:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերաբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն: Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Ցետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէին, Հոկտ. 23ին, Շաբաթ, պետական թատրոնին մէջ:

×

Մարսէյլի Հ. Բ. Ը. Միութեան վարչութիւնը կը տեղեկացնէ թէ, իր հովանաւորած հայերէնի դասաւանդութիւնները վերսկսած են Սեպտ. 15էն սկսեալ, իր սրահին մէջ, 7 Ռիւ Փափէր:

Արձանագրութեան համար դիմել ուսուցչուհի Տիկին Հ. Պօղոսեանի, ամէն Չորեքշաբթի ժամը 15-19 եւ Հինգշաբթի առաւօտները՝ 9-12: Եւ կամ, քարտուղարութեան մօտ, ամէն օր, ժամը 14-18:

×

Մարսէյլի Պուլ. Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Կապոյտ Խաչի վարչութիւնները կը տեղեկացնեն թէ դպրոցի 1971-1972 տարեշրջանի դասաւանդութիւնները կը սկսին Հինգշաբթի 30 Սեպտ. եկեղեցիին սրահը:

Դասերը տեղի կ'ունենան ամէն Հինգշաբթի առաւօտ, ժամը 9-12: Արձանագրութեան համար դիմել Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Տէր Նշան քահանայի:

Դասաւանդութիւնները կ'ուսուցուին տեղւոյն քահանային կողմէ:

×

Կապոյտ Խաչի Կռընոպլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին 9 Հոկտ. Շաբաթ առաւօտեան ժամը 9ին:

Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները որպէսզի կատարած ըլլան իրենց ազգային պարտականութիւնը:

Դասաւանդութիւնը կը կատարէ Պ. Հայկ Միքայէլեան:

ԸՆԹԱՑԻԿ ԱԶԴԵՐՈՒ ՍԱԿԱԳԻՆ

Սեպտեմբեր մէկէն

ՄԷԿ ԱՆԳԱՄՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԱՀԱԶԴ	70 Ֆ.	մինչեւ 1/4 սիւնակ
ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ	30 Ֆ.	մինչեւ 1/8 սիւնակ
ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ	15 Ֆ.	» » »
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ	30 Ֆ.	» » »
ՀԱՐՍԱՆԻՔ, ՆՇԱՆՏՈՒՔ	30 Ֆ.	» » »
ԾՆՈՒՆԴ	30 Ֆ.	» » »
«ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ»	15 Ֆ.	» » »
ԾԱԽՈՒ Է	25 Ֆ.	» » »

Այս գիները մէկ անգամ հրատարակելի եւ նշանակուած ծաւալով ազդերու համար են, չորրորդ էջը:

Կանխիկ վճարումը պարտաւորիչ է:

Առեւտրական կամ այլ ազդերու մասնաւոր պայմաններուն համար դիմել վարչութեան

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Րաֆֆի Պետրոսեանի դաշնակի երեկոն Նոյեմբեր 17ին, Փարիզի մէջ, Սալ Կաւօ:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը Դեկտ. 4ին ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս, Շառպոնիէռ:

ՀԱՍՑԷԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ջերմապէս կը խնդրենք որ այդ փոփոխութիւններու համար դիմումները ըլլան միայն ու միայն *գրաւոր*, մեկնումէն առնուազն չորս օր առաջ եւ ճշդուին *ընթացիկ եւ նոր հասցէն*:

Հասցէի ոչ մէկ փոփոխութիւն կ'ընդունուի հեռաձայնով:

Ծախքերու համար կը խնդրուի կցել 5 փրանք:

Վարչութիւն «ՅԱՌԱՋ»ի

Imprimerie Spéciale
du Journal « Haratch »
32, Rue de Trévise — Paris (9e)

ԱՐԵՒԻՆ ՀԵՏ,
ԱՐԵՒԻ ՓԱՅԼ ՏՈՒԷՔ ՁԵՐ ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

POUR TOUS VOS PROBLEMES

Peinture et Papiers peints
Revêtement de sols plastiques, nylon
Moquettes laine et synthétique

Faites confiance à un spécialiste que vous connaissez

THOMLAC

est transféré au CARREFOUR de l'Eléphant — PALAISEAU
Sous le nom :

SUPER - THOMLAC

Tél. : 928-03-88 et 928-00-98

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE

Directrice : ARPIK MISSAKIAN

RÉDACTION - ADMINISTRATION : 32, RUE DE TRÉVISE - PARIS (9e

Fondé en 1925 — Tél. : 770-86-60 —

R. C. Seine 57 A 2731 — C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 90 ֆր.	Վեցամսեայ	50 ֆր.
Արտասահման	Տար. 115 ֆր.	Հատը	0,50

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 30 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

JEUDI 30 SEPTEMBRE 1971

LE NUMÉRO 0,50 F.

47ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12228

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

47e ANNÉE — N° 12.228

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Ֆրանսական վարժարաններուն հետ միաժամանակ իրենց դուռները բացին նաեւ մեր զոյգ մը վարժարանները, Սեւրի Սամուէլ Մուրատեանն ու Ռէնսիի Դպրոցասիրաց աղջկանց դպրոցը, — երկուքն ալ ենթակայ պետական կրթական ծրագրին :

Ասոնք ուսումնական նոր տարեշրջանին համար աշակերտներու արձանագրութեան սկսած էին տարեվերջի մրցանակաբաշխութեան հանդէսներէն անմիջապէս վերջ :

Հաճոյքով նկատեցինք, որ Սեւրի վարժարանը Սեպտեմբերի սկիզբէն իսկ կը յայտարարէր Յառաջի մէջ թէ արձանագրութիւնները փակուած են, տրամադրելի տեղերը գրաւուած ըլլալով :

Շեշտեցինք այս պարագան, որովհետեւ ցաւով արձանագրեր էինք, որ վերջին տարիներուն «տրամադրելի տեղերը» ամբողջովին չէին գրաւուած : Սամուէլ Մուրատեան վարժարանը անկողին ունի 105 գիշերօթիկ աշակերտներու համար : 1968–ին նոր դասարաններով օժտուեցաւ դպրոցը, շնորհիւ ժողովրդական հանգանակութեան եւ կարգ մը բարենպատակ հիմնարկութեանց օժանդակութեան :

Եթէ չենք սխալիր, 1970–1971 տարեշրջանին աշակերտներու թիւն էր շուրջ 80 հոգի : 1971–1972 ուսումնական նոր տարին կը բացուի 124 աշակերտներով :

Ռէնսիի Դպրոցասիրացն ալ վերջին տարիներուն բաւարար թիւով աշակերտուհիներ չէր ունեցած՝ լեցնելու համար իր «տրամադրելի տեղերը» : Չենք գիտեր թէ ինչ արդիւնք տուին արձանագրութիւնները, որոնք չէին փակուած դեռ Սեպտեմբերի սկիզբները : Յուսա՛նք, որ այս տարի աւելցած ըլլայ աշակերտուհիներու թիւը :

Աղքատահպանման նուիրուած մեր եկեղեցական, բարեսիրական, երիտասարդական ու մշակութային հաստատութիւններն ու միութիւնները իրենց գործունէութեան գլխաւոր նպատակներէն մէկն են դարձուցած Հայերէնի Դասընթացքներու կազմակերպութիւնը :

Փարիզի Հայոց եկեղեցին Սեպտեմբեր 19ին վերսկսած է իր հայերէնի դասընթացքները, որոնք տեղի կ'ունենան շաբթուան մէջ մէկ օր, — Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ սրահներուն մէջ՝ Կիրակի առաւօտները՝ ժամը 9,30էն 12 :

Փարիզի եկեղեցւոյ «Հովանաւորութեան տակ» հայերէնի դասընթացքներ կան Ալֆորվիլի, Առնուվիլ–լէ–Կոնէսի, Ժան–Բիյյիի, Շավիլի, Պանեէօ–Քաշանի եւ Կոա–Քոլոմպի մէջ :

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը հայերէնի դասընթացքներ հաստատած է Հայ Մշակոյթի Տան եւ Լիոն Քոնտորսէի մէջ :

Անշուշտ Եանցը պիտի շարունակէ Հինգշաբթի օրուան հայերէնի դասընթացքները Սեւրի եւ Ռէնսիի վարժարաններուն մէջ :

Առնուվիլ լէ Կոնէսի Անարատ Յղութեան քոյրերը 1971–72 տարեշրջանին համար եւս կ'ընդունին գիշերօթիկ, ցերեկօթիկ եւ մանկապարտէզի փոքրիկներ :

Գաւառն ալ շարժման մէջ է, ինչպէս կը հաստատեն Յառաջի չորրորդ էջին մէջ երեւցած ծանուցումները :

Մարսիլիոյ Մայր եկեղեցւոյ վարչութիւնը եւ Պուլվար Օտտոյի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ եւ Սէն Ժեռոմի Ս. Սահակ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնները այս տարի եւս կ'ունենան իրենց հայերէնի դասընթացքները, Հինգշաբթի օրերը :

Վալանսի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը Սեպտ. 16ին սկսած է Դուրեթեան դպրոցի արձանագրութիւնները :

Տէսինի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը վերաբացուի Հոկտ. 7ին, շաբաթը երկու օր կէսօրէ վեր, — Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16 : Ժամանակին Տէսինի դպրոցը ամէնօրեայ էր, ժամը 17էն 19 : Ինչո՞ւ այս կրճատումը : Աշակերտի՞, ուսուցչի՞ թէ նիւթական պակաս :

Լիոնի Կրթական Մարմինը Հայկազեան վարժարանի բացումը կը կատարէ 7 Հոկտեմբերին :

Կան ուրիշ կազմակերպութիւններ ալ, որ այս տարի եւս կը պահեն հայերէնի դասընթացքներ Ֆրանսայի հայաշատ քաղաքներուն մէջ :

Տարուէ տարի կը պակսի աշակերտներու թիւը : Անտարբերութի՞ւն : Հաւատքի պակա՞ս : Ամէն պարագայի՝ ժամանակի նշան :

Կորով ու յաջողութիւն կը մաղթենք բոլոր այն կազմակերպութիւններուն, որոնք նուիրուած են նոր սերունդը փրկելու սրբազան գործին :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՉԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱՒ

Չին պատուիրակութիւն մը, գլխաւորութեամբ Չինաստանի Արտաքին Առեւտուրի նախարարին, Փարիզ ժամանեց Չորեքշաբթի : Առաջին անգամն է, որ Համայնավար Չինաստան, կառավարական պատուիրակութիւն մը կը ղրկէ Ֆրանսա : Ասիկա կը նկատուի փոխադարձ այցելութիւն, քանի որ անցեալ ամառ, Անտրէ Պեթանքուրի գլխաւորութեամբ ֆրանսական պատուիրակութիւն մը այցելած էր Չինաստան :

Նկատել կը տրուի այս առթիւ, թէ ֆրանսական պատուիրակութիւնը Փեքին ժամանած էր Ֆրանսայի Ազգային Տօնէն քանի մը օր առաջ, ինչ որ հնարաւորութիւն տուած էր Շու էն Լայի ներկայ գտնուելու Փեքինի ֆրանսական դեսպանատան կազմակերպած ընդունելութեան, Յուլիս 14ի տօնին առթիւ : Արդ, Չինացիք, իրենց կարգին, Փարիզ ժամանեցին իրենց ազգային տօնին (Հոկտեմբեր մէկ) քանի մը օր առաջ, ինչ որ հնարաւորութիւն պիտի տայ Նախարարապետին ներկայ գտնուելու չինական դեսպանատան կազմակերպած ընդունելութեան :

Ցամենայն դէպս չին պատուիրակութիւնը պիտի ընդունուի Փոմփիտուի կողմէ : Պեթանքուր անցեալ տարի ընդունուած էր Մաօյի կողմէ :

Փայ Հսիանկ–Քուօ եւ պատուիրակութեան անդամները մինչեւ Հոկտեմբեր 2 պիտի այցելեն Փարիզի մշակութային, տնտեսական եւ գիտական կեդրոնները : Հոկտեմբեր 2–7 պատուիրակութիւնը պիտի այցելէ Վալ տը Լուար, Թուլուզ, Մարսէյլ եւ Լիոն, ապա պիտի վերադառնայ Փարիզ :

Փեքին իր Արտաքին Առեւտուրի նախարարը ղրկելով Ֆրանսա կ'ուզէ զարկ տալ երկու երկիրներու առեւտրական փոխանակութեանց :

Ֆրանսական մամուլը այս առթիւ կարգ մը թիւեր կը ներկայացնէ : Այսպէս, ինչպէս կը հաստատեն թիւերը, Ֆրանսա հինգերորդ տեղը կը գրաւէ Չինաստանի հայթայթիչներու շարքին, արեւմտեան երկիրներու մէջ : Ճափոն, Հոնկ–Քոնկ, Սինկափուր եւ Դաշնակցային Գերմանիա յաջորդական կարգով առաջին չորս տեղերը կը գրաւեն :

Ֆրանսա 1960ին 52,7 միլիոն տոլար արժողութեամբ ապրանք ղրկած էր Չինաստան, իսկ 1970ին՝ տարողութիւնը բարձրացած էր 84 միլիոնի (Դաշնակցային Գերմանիա նոյն տարեշրջանին 168 միլիոն տոլարի ապրանք ծախած է Փեքինի) : Գերմանիա գլխաւորաբար ճարտարարուեստական իրեր կը հայթայթէ, մինչդեռ Ֆրանսա ընդհանուր առմամբ նախնական արտադրութիւններ, ինչպէս, օրինակ, արմտիք (1970ին 93 միլիոն ֆրանքի արժողութեամբ) :

Միւս կողմէ Չինաստան Ֆրանսայի ծախած է անցեալ տարի 388 միլիոն ֆրանքի ապրանք, ընդհանրապէս խողեղէն, իւղ, մետաքս, անագ : Ֆրանսական շրջանակներու համաձայն մեծ կարելիութիւններ կան փոխանակութեան զարգացման դիծով : Դիտել կը տրուի նաեւ, թէ դրամական դժուարութիւններ գոյութիւն չունին, քանի որ Փեքին իր վճարումները փութով կը կատարէ եւ, ընդհանրապէս, վարկեր չի պահանջեր : Այսուհանդերձ անոնք գիտեն լաւապէս օգտուիլ միջազգային շուկայի մրցակցութենէն :

Այսուհանդերձ առեւտրական բանակցութիւնները երկար կը տեւեն՝ լեզուական եւ այլ պատճառներով :

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՄԻՆԾԵՆՏԻ ՀՌՈՄ ԳՆԱՑ

Տասնեւհինգ տարի է ճիշդ, 1956ի հունգարական տխուր Հոկտեմբերի օրերէն, որ երկրին առաջնորդը Կարդինալ Մինծենտի կ'ապաստանէր Փեշտայի ամերիկեան դեսպանատունը ուրկէ երբեք ոտքը դուրս պիտի չկարենար դնել մինչեւ առջի օր : Ցարդ կարդինալը, որ հովիւ քաջ մըն է անկասկած, մերժած էր հեռանալ իր հայրենիքէն : Արդարեւ 15 տարի է կրնար մեկնիլ բայց չուզեց, նախընտրեց մնալ, կամաւոր բանտարկուած, իր հօտին մօտ, որպէսզի ամէն Կիրակի առտու երբ ժողովուրդը անցնի ամերիկեան դեսպանատան առջեւէն, զգայ ու յաճախ տեսնէ որ պատուհանին ետին է իր առաջնորդը :

1949ին արդէն (Փետր. 3էն 9) ողբերգական եղած էր իր դատավարութիւնը որու ընթացքին, ինքզինքը ամբաստանեց այն երեւակայական եւ չինծու յանցանքներով որոնցմով Պետութիւնը զինքը կ'ամբաստանէր եւ ինը ամիս բանտը մնաց Փեշտա, ապա 4 ամիս ալ՝ Վաքս :

Երկար տարիներ տեղի չէր տուած Պապին հրաւէրին պնդումին, միշտ ըսելով «ինչո՞ւ անհոգ ապրիլ Քիւռիին մէջ» (Քուռ ին Քուռիա սինէ Քուռիս) : Այս անգամ սակայն տեղի տուաւ, ցաւով ինչպէս կը պարզուի մեկնումէն առաջ իր ըրած յայտարարութեան մէջ, ուր կը շեշտէ. «... Տրուած ըլլալով որ անկարելի կը թուի այլեւս Հունգարիա մնալս, ի տես ինծի դէմ եղած կիրքերուն եւ նաեւ եկեղեցւոյ բարձր նկատառումներուն, կ'ընդունիմ աւելի ծանր խաչ մը կրել կեանքիս մէջ : Պատրաստ եմ՝ ցը՛ ըսելու իմ սիրելի հայրենիքիս, աքսորի մէջ շարունակելու համար աղօթքի եւ ապաշխարանքի կեանք մը» :

Պապը զինքը մեծ սիրով ընդունած է եւ կարդինալին նուիրած հովուական իր խաչը եւ մատանին զոր եօթը տարի է կը կրէր :

Կարդինալը 79 տարեկան է եւ վատառողջ :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՃԱՏՐԱԿ

Հինգերորդ խաղաշրջանը վերջ գտաւ Սեպտեմբեր 22ին : Չորրորդ հանդիպումին Վահանեան համաձայնեցաւ իր մրցակիցին հետ (Սավոն), որ խաղը վերջ գտնէ հաւասար արդիւնքով :

Գրիգորեան – Ջինջիխաշվիլի հանդիպումը, որ երկու անգամով տեղի ունեցաւ, վերջ գտաւ Թիֆլիսի ախոյեանին յաղթանակով :

Առաջին խաղաշրջանի ադիւսակը կը գլխաւորէ Ուկրանիոյ եռեակը՝ Պլատոնով, Սավոն եւ Տուեյն, ինչպէս նաեւ Ռիկացի Տալը : Չորսն ալ հինգ խաղէ ետք արձանագրած են 3,5ական կէտ : Երեքական կէտով երկրորդ գիծի վրայ կուգան Վահանեան, Կարպով եւ Ցեյտլին : Գրիգորեան ոչ մէկ կէտ արձանագրած է :

×

Աշխարհի ճատրակի նախկին ախոյեանը՝ Տիգրան Պետրոսեան Պուէնոս–Այրէս ժամանեց : Տեղւոյն վրայ պիտի մրցի ամերիկացի Ռոպըրտ Ֆիշերի հետ, որ 1–3 արդիւնքով պարտութեան մատնած էր Հայ ախոյեանը անցեալին : Մրցաշարքը, որ բաղկացած է 12 խաղէ, տեղի պիտի ունենայ «Սան Մարթին» թատրոնին մէջ : Մրցաշարքը կը սկսի Սեպտեմբեր 30ին :

Յաղթականը յետագային պիտի մրցի Սպասկիի հետ, աշխարհի այժմու ախոյեանը :

ՈՏՆԱԳՆԴԱԿ

Երեւանի մէջ, Սեպտեմբեր 18–22ին, տեղի ունեցաւ ոտնագնդակի միջազգային փոքր մրցաշարք մը, չորս երկիրներու մասնակցութեամբ : Ասոնք էին Լեհաստան, Ռումանիա, Վրաստան եւ Հայաստան :

Ռումանացիները 0–3 կէտով պարտութեան մատնեցին «Արարատ»ը, իսկ յետագային պարտութեան մատնելով նաեւ իրենց միւս մրցակից խումբերը՝ ձեռք ձգեցին «Հայկական ՍՍՀ ֆիզիքական կուլտուրայի ու սպորտի կոմիտէի եւ Ֆութպոլի Հանրապետական Ֆեդերացիա»ի բաժակը :

Երկրորդ հանդիսացաւ Թիֆլիսի «Դինամօ»ն :

Երրորդ դիրքին համար իրարու դէմ խաղացին, Սեպտեմբեր 21ին, «Արարատ»ն ու «Պոլոնիա»ն (լեհ) : Լեհերը 37րդ վայրկեանին արձանագրեցին կոլ մը եւ ապահովեցին վերջընթեր դիրքը :

«Արարատ» վերջինը դասուեցաւ այս մրցաշարքին մէջ : Խաղերու ընթացքին ոչ մէկ կոլ արձանագրեց, ընդհակառակն, 4 կոլ ստացաւ իր մրցակիցներէն :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵԹՐՈՅԻ գործադուլը անխուսափելի կը նկատուի : Սենտիքաները բացի Բանուորական Ուժէն որոշեցին Երեքշաբթի օր գործադուլ ընել բայց վերջին պահուն կրնայ կարգադրութիւն մը ըլլալ :

ՖԻԿԱՌՈՅԻ մէջ կը շարունակուի բանավէճը Թուրքերու եւ Կիպրոսի Արտաքին նախարարին միջեւ : Այս անգամ Սփիրոս Կիպրիանու կը պատասխանէ Օսման Օլջայի եւ կը շեշտէ թէ ինչ որ Թուրք նախարարը տպել տուած է «Ֆիկառօ»ի մէջ եւ ինչ որ հաղորդած է Անգարայի ձայնասփիւռէն կը տարբերին : Կիպրացի նախարարը կ'ըսէ գլխաւորաբար թէ Կիպրոսի դիրքը համապատասխան է ՄԱԿի Ուխտին :

ԷՋԵՐ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵՆԷՆ

Կ. Պոլսոյ մէջ 1919–1922 հրատարակուած է «Հայ Սկաուտ Մարմնակրթանք» կիսամսեայ հանդէսը, իբրեւ պաշտօնաթերթ Հ. Մ. Ը. Մ.ի: Հանդէսի էջերուն մէջ շատ նիւթեր կան հայկական մարմնակրթական շարժման, հայկական ողիմպիական մրցումներու եւ, մասնաւորապէս, ոտնագնդակի մասին: Կը պարզուի, որ այդ օրերուն ոտնագնդակի խաղը արդէն շատ տարածուած էր Հայերուն մօտ: Եթէ բուն Հայաստանի վերաբերեալ տեղեկութիւնները շատ կցկտուր են (Հայաստանի Հանրապետութեան օրերու «Վարդան զօրավար» եւ «Սպորտ ակումբ» խումբերէն զատ կը յիշատակուի նաեւ Վանի «Վասպուրական»ը, որ գոյութիւն է ունեցած մինչեւ 1915), միւս կողմէ, սակայն, հանգամանօրէն կը խօսուի Կ. Պոլսոյ եւ Իզմիրի հայկական ոտնագնդակի խումբերու, անոնց պաշտօնական եւ ընկեր. հանդիպումներու մասին: Հայկական խումբերը մասնակցած են այդ քաղաքներու ախոյենական մրցումներուն, խաղացած են անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական զինուորական խումբերու, ինչպէս նաեւ Կ. Պոլսոյ Թրքական, յունական եւ հրէական խումբերուն հետ: Աւելի շատ յաճախ, ի հարկէ, անոնք խաղացած են իրարու հետ եւ Պոլսոյ Թուրքերուն հետ: Հոն ներկայացուած են այդ խաղերուն արդիւնքները, խաղացողներ եւ խաղերու հետաքրքրական պահեր: Պոլսահայերուն մօտ ոտնագնդակը շատ տարածուած էր: Ատոր անուղղակի վկայութիւնը կը տեսնենք հանդէսին վերջին էջին վրայ լոյս տեսած յայտարարութեան մէջ, ուր կը ծանուցուի, թէ Կ. Պոլսոյ «Մագսասուտ Յակոբեան եւ որդիք» խանութը կը վաճառէ նաեւ ոտնագնդակի կօշիկներ, գոյնզգոյն շապիկներ եւայլն: Սակայն բոլոր խաղացողներն ալ ի վիճակի չեն եղած ձեռք ձգելու անհրաժեշտ պիտոյքը, քանի որ կիսամսեայ հանդէսին մէկ ուրիշ թիւին մէջ կը կարդանք հետեւեալ կոչը. «Կը խնդրուի մեր յարգելի ֆութպոլիստներէն, որ իրենց հին ֆութպոլի կօշիկները տրամադրեն որբանոցի ֆութպոլի խումբերուն, ասով օգտակար եղած պիտի ըլլան ֆութպոլը տարածելու գործին: Նոր կօշիկներ եւս սիրով կ'ընդունուին» («Հայ Սկաուտ», 1921 թիւ 2):

Ոտնագնդակի խաղի կանոններուն նըւիրուած ուսումնասիրութիւններ հրապարակ կ'ելլեն, ինչ որ վկայութիւն մըն է այդ խաղին գտած ժողովրդականութեան մասին: Այդ գործին մէջ մեծ վաստակ ունի ոտնագնդակի նախկին մարզիկ մը՝ Վարագ, որ միեւնոյն ժամանակ թըղթակիցն էր «Հայ Սկաուտ»ի: Ան խաղին ժողովրդականացման համար մեծ ջանք թափած է: Ահա թէ ինչ կը գրէ ան ոտնագնդակի մասին իր «Ֆութպոլ եւ իր առաւելութիւնները» յօդուածին մէջ:

«Ինչպէս առիւծը արժանաւոր կոչուած է թագաւորը կենդանական եւ կաղնին՝ բուսական աշխարհին, նոյնպէս ֆութպոլն ալ կրնանք կոչել թագաւորը խաղերուն: Խաղերը որոշ չափով կը զարգացնեն մարդուն ֆիզիքականը, մտաւորականը եւ բարոյականը, խաղեր կան, որ միայն մտաւորականը, եւ ուրիշներ ալ կան, որ միայն ֆիզիքականը կը զարգացնեն, եւ խաղեր ալ կան, որ վերոյիշեալ երեք բարեմասնութիւններն ալ իրենց վըրայ կը կրեն, ասոնցմէ է ֆութպոլը» («Հայ Սկաուտ», 1919 թիւ 2):

«Հայ Սկաուտ»ի խմբագրութեան հրապարակած մէկ ծանուցումէն կը տեղեկանանք, որ Վարագէն զատ ֆութպոլի տեսութեամբ եւ քարոզչութեամբ զբաղած է Իզմիրցի Մկրտիչ Եանըգեան, որ ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը գրած է այդ գրաւիչ խաղին մասին:

Վարագ այդ տարիներուն կը տպագրէ իր աշխատութիւնը՝ նուիրուած այդ խաղին: Հայ իրականութեան մէջ դեռ իր նախորդը չունեցած այդ գիրքին երեւան գալը կարեւոր իրադարձութիւն էր հայ մարզական կեանքին մէջ, քանի որ անիկա կոչուած էր նպաստելու ֆութպոլին տարածման գաղութներու, ինչպէս նաեւ հայրենիքի մէջ: Հանդէսին խմբագրութիւնը հետեւեալ ձեւով կը ներկայացնէ այդ գիրքը.

«Վարագին ֆութպոլի գիրքը

Հրապարակ ելաւ ճոխ եւ նկարազարդ: Խաղին օրէնքները շատ պարզ ոճով մը բացատրուած են. իր բարոյականի գիրք եւս կարելի է կարդալ զայն: Այս գիրքը մեծ պակաս մը կը լրացնէ սփիւռի կեանքին մէջ եւ պէտք է օգտուին բոլոր ֆութպոլիստները («Հ. Ս.», 1921 թիւ 2):

Հանդէսը թղթակցութիւններ տուած է նաեւ այլ գաղութներու ոտնագնդակի մրցումներու մասին, որոնցմէ կը տեղեկանանք, թէ 1914 Յուլիս 19ին Նիւ Եորքի հայկական խումբը մրցում մը ունեցած է տեղական «Վեն Քարթլընտ» խումբին հետ, որուն յաղթած է 4–1 կէտերով: Գրուած է նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Նիւ Եորքի մասնաճիւղին ոտնագնդակի խումբին յաջողութեան մասին, որ 9–0 արդիւնքով յաղթած էր սպանական խումբի մը: Նիւթեր կան նոյնպէս Փարիզի հայկական ոտնագնդակի ակումբին եւ անոր գործերուն վերաբերեալ: Գոհացնելու համար ընթերցողներուն հետաքրքրութիւնը, հանդէսը պարբերաբար լուրեր կը տպագրէ զանազան երկիրներու, յատկապէս Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Շուէտի մէջ տեղի ունեցած մրցումներու մասին: Խիստ շահեկան է Զիթունիի «Հայկական ֆութպոլը» յօդուածը, ուր կը ներկայացուի «Աւելոյիկ», «Կոքով խըռ» եւ «Կարոց» մարզախաղերը: Հին Հայաստանի մէջ տարածում գտած այս խաղերը ձեւով մը կը յիշեցնեն ֆութպոլը: «Հայ Սկաուտ Մարմնակրթանք»ը, ըստ երեւոյթին, մեր իրականութեան մէջ առաջինն է եղած, որ ոտնագնդակի վրայ ծաղրանկարներ տպած է: Անոր թիւերուն մէջ ուշագրաւ տեղեկութիւններ կան հայկական ողիմպիականներու, միջազգային մրցումներու մէջ հայ մարզիկներու արձանագրած յաջողութիւններու մասին:

Մէկ խօսքով, հանդէսը ձգտած է ցոյց տալ մարզական նուաճումները բոլոր մարզերէ ներս, աշխատած է նպաստել մարզական շարժումին: «Հայ Սկաուտ»ի նիւթերուն մանրազնին քննութիւնը կրնայ լուսաբանել հայկական մարզական պատմութեան բազմաթիւ երեսները:

Վ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԱՂԻՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆԸ

Նոր քարի դարու ժամանակաշրջանի մարդն է, որ իրագործեց երկրորդ հիմնական յեղափոխութիւնը սննդառութեան մարզին մէջ: Առաջին յեղափոխութիւնը իրագործուեցաւ, երբ մարդիկ հում ճաշ ուտելու փոխարէն, եփեցին իրենց կերակուրները: Նոր քարի դարու մարդուն գիւտը այն եղաւ, որ համեմեց իր կերածը՝ յատկապէս աղով: Այս փոփոխութիւնը կատարուեցաւ պարզ այն պատճառով, որ փոխուած ըլլալով անոր ճաշացուցակը, աղը պակսեցաւ իր սննդանիւթին մէջ: Ան չէր գիտեր, թէ, մարմինը պէտք ունի որոշ քանակութեամբ աղի, սակայն երբ անոր անհրաժեշտ քանակը պակսեցաւ, բնազդօրէն զգաց թէ բան մը կը պակսի մարմնին: Բնազդօրէն զգաց նաեւ թէ ի՛նչ էր պակսողը: Կենդանիներն ալ նոյն բնազդը ունին:

Աղին պակասը ճաշին մէջ երկու պատճառ ունէր: Առաջին՝ նուազած էր որսի կենդանիներու ճաշը, երկրորդ՝ միսը եփելու նոր սովորութիւնը: Նախնական մարդը իրեն անհրաժեշտ աղի քանակը կը ստանար ուտելով որսի կենդանիներ, որոնք, իրենց կարգին, աղ կը ճարէին աղոտ բաներ ուտելով: Ան միսը կ'ուտէր խորովելով կրակի վրայ: Խորոված միսը իր մէջ կը պահէ աղը, մինչդեռ եփուելու պարագային՝ ան կ'անյայտանայ:

Անագապղինձի դարաշրջանին աղը արդէն հարստութեան աղբիւր էր: Նախապատմական հարուստ մշակոյթ մը զարգացած է Հոլշթատի (Աւստրիա) շրջանին մէջ, ուր աղահանքի մը շուրջ կարեւոր բնակավայր մը հաստատուած էր: Այդ նախապատմական վայրը տեսարժան անկիւն մըն է ներկայիս զբօսաշրջիկներուն համար: Կը գտնուի Սալցպուրկի (Աղի քաղաք) մօտ:

Արեւական ցեղերը աղը կը նկատէին նըւիրական թերեւս այն պատճառով, որ աղին միջոցով անոնք կը յաջողէին պահպանել իրենց մեռելները: Այսուհանդերձ Հռոմէացիները, որ ընդհանրապէս կը դիակիզէին իրենց մեռելները, Սալուս անուանեցին առողջութեան չաստուածը: Այսպէս է, որ անգլիական լեզուին մէջ կազմուեցան «սալիւթըրի» եւ «սալիւթ» (այս վերջինը մէկու մը առողջութիւն մաղթելու իմաստով) բառերը, առանց մոռնալու անշուշտ «սալվէյշըն»ը: Սալթ (աղ) բառէն յառաջ եկաւ նաեւ անգլերէն «սալարի» (թոշակ) բառը: Հռոմէացի լեգէոններուն բաժնուած ուտեստեղէնին մէջ կը գտնուէր որոշ քանակութեամբ աղ: Այլ պարագաներու լեգէոնականները կը ստանային «աղադրամ»՝ աղ գնելու համար:

Սեմական ժողովուրդներու մօտ սրբազան պարտաւորութիւններ հաստատուած էին: Արաբներուն համար, օրինակ, օտարի մը հետ աղ ու հաց կիսելը նուիրական կը նկատուի՝ ան այլեւս իր տան հիւրն է:

Աղին շուրջ նախապաշարումներ ալ ըստեղծուած են: Ամէնէն տարածուածը այն է, թէ սեղանի վրայ աղ թափելը անբախտութեան ազդանշան է: Այս միտքը պատկերացուցած է Լէոնարտօ տա Վինչի իր նշանաւոր «Վերջին ընթրիքը» նկարին մէջ, ուր Յուդա աղ կը թափէ սեղանին վրայ:

Հին Յոյները մի՛շտ աղ կ'ունենային սեղանի վրայ եւ կը զարմանային, երբ կը տեսնէին թէ ուրիշ ժողովուրդներ աղ չեն գործածեր: Հոմերոս «Ոդիսական»ին մէջ զարմանք կը յայտնէ ի տես այն դասառացիներուն, որ աղ չեն գործածեր (անոնք հաւանաբար իրենց աղի պահանջը կը բաւարարէին որսի կենդանիներ ուտելով: Սակայն Արաբիոյ Հատհրամաութի Պետեւիներն ալ այսօր աղ չեն գործածեր: Սակայն այս վերջինները հաւանաբար իրենց մարմնին այդ պահանջը կը գոհացնեն առատ կաթ խմելով: Ծանօթ է, որ մէկ լիթր կաթը կը պարունակէ 1,6 կրամ աղ: Ափրիկէի մէջ շրջաններ կան, ուր աղը պերճանք մը կը նկատուի՝ օգտագործելի միայն հարուստներու կողմէ:

Պարզ է, որ մարդիկ շուտով պիտի ըմբռնէին աղին արժէքը աշխարհի համար եւ պիտի փորձէին շահագործել զայն: Կ'ըսուի, թէ հռոմէական կայսրութիւնը հիմնուեցաւ աղին շնորհիւ: Լատինացի աղքատ հովիւները Ք. Ա. 800ական թուականներուն իրենց աղը կը ստանային, մեծ քանակութեամբ, Տիբերիոսի գետաբերանի ճահիճներէն: Եւ որովհետեւ ձեռք ձգուած աղը իրենց պահանջէն աւելի էր, հովիւները ուղղուեցան դրացի շրջաններ՝ Սաբիններու մօտ՝ ծախելու համար մնացորդը:

Աստիճանաբար երկարեցաւ Աղի ճամբան — Վիա Սալարիա — մինչեւ որ հասաւ Ադրիական, ուր նուազ քանակութեամբ աղ կարելի է գտնել: (Արդարեւ,

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

— Անշուշտ: Օրէնք է:

— Ի՞նչ հարկ կար կզպելու: Եթէ նոյնիսկ գլխ դուրս վռնտէին, քայլ մը չէի հեռանար ու հոն կառչած կը մնայի. ո՞ւր պիտի երթայի այդ անծայրածիր սառնարանին մէջ, ուր ցուրտը զէրոյէն վար երեսունի հետ ելեւէջ կը խաղար: Բայց երբ երկաթեայ ծանր դուռը փակուեցաւ եւ բանալին չարաճայն ճռնչեց կղպանքին մէջ, այն ատեն միայն խելքի եկայ թէ այդ ապաւէնը, ինչ որ ալ ըլլար, բանտ մըն էր:

×

Վեց օր կեցայ այդ բանտին մէջ:

Բանտապահին կինը, միշտ խնդումերես, ամէն առտու նախաճաշս կը բերէր, հետն ալ մէկ քանի օր առաջուան Նովոյէ Վրէմիան, ռուսական մեծ օրաթերթը. յետոյ անկողինը կը շտկէր, խուցին ժողվըտուքը կ'ընէր, ու ժպտելով կ'ելլէր կ'երթար:

Ճաշը եւ ընթրիքը կ'երկարաձգէի որչափ որ կրնայի: Նովոյէ Վրէմիան կը կարդայի ծայրէ ի ծայր, եւ մէկդի կը նետէի յուսահատ, ես որուն օրական տասը թերթ չէր բաւեր առաջ՝ պատերազմին ընթացքին հետեւելու համար: Շուտով լմնցուցած էի ռուսական պատկերազարդ շաբաթաթերթին, Նիվայի, 1902ի հաւաքածոն, ո՛վ գիտէ ո՛ր բանտարկեալին կողմէ թողուած, զոր ինծի բերած էր բանտապահին կինը եւ որուն Մարտ 16ի թիւին մէջ ուշադրութիւնս գրաւած էր Ռուպոյի մէկ փորագրութիւնը՝ «Հայ գիւղի մը թալանը Քիւրտերու կողմէ»: 1902ի՛ն: Մէկիկ մէկիկ կարդացեր էի ինձմէ առաջ այս խուցին մէջ ապրողներուն խազխզած արձանագրութիւնները չորս պատերուն վրայ, ամէնքն ալ տրտունջներ իրենց հանդէպ կատարուած անիրաւութեան դէմ եւ սրտաճմլիկ հառաչանքներ դէպի լոյսը, դէպի ազատութիւնը: Ի՞նչ ընել: Գրել կարելի չէր մտածումներուս յորձանքին մէջ, ուր զայրոյթը եւ զգուանքը իրարու կը յաջորդէին փոխն ի փոխ:

Փրկութիւնս Վէրհարէնը եղաւ, որուն քերթուածները հայերէնի կը թարգմանէի ժամերով, առանց ընկրկելու անասելի դժուարութիւններէն, որոնց տեղեակ են իրազեկները. ընդհակառակն, խոչընդոտները որքան մեծ ըլլային, այնքան աւելի յամառութեամբ կը մխրճուէի անոնց մէջ, մինչեւ ամէն բան մոռնալու աստիճան, բոլոր էութեամբս անձնատուր ամբողջական ճիգին որ կը պրկէր ուղեղս: Աւելորդ է ըսել որ չափով կը թարգմանէի, բայց երբեմն ալ ես ինձ կը պարտադրէի յանգաւոր թարգմանութեան սպառիչ խոնջէնքը: Այսպէս է որ թարգմանեցի կաղնիներուն նուիրուած երկար քերթուածը: Ամէն դժուարութեանց հետզհետէ յաղթելու, ուզած հարուստ եւ անբռնազբօս յանգերս գտնելու եւ կատարելութեան մօտենալու բերկրանքը երբեմն ճաշէն մինչեւ ընթրիք կը տանէին գլխս անզգալաբար: Զաշխատած ժամերուս ու անկողնիս մէջ ալ, չափեր ու յանգեր էին որ կը ըլկէին միտքս: Հատուած մը օրերով տանջեց գլխս.

Զմրան գիշերն իր մաճուր սրկիին երկինք
կ'ամպառնայ.
Ես ալ սիրտըս կ'ամպառնամ, գիշերական
սիրտըս, Տէ՛ր:

Իմ ընտրած չափիս մէջ,, 4–3–4–3, որ ըստ իս ամէնէն աւելի կը յարմարի ֆըրանսական ալեքսանտրէնին, այս «Ես ալ սիրտըս կ'ամպառնամ»ը կոպիտ սխալ մըն էր. տըսը չեշտ չէր կրնար առնել. իսկ եթէ շեշտը սիրին վրայ դրուէր ըստ կանոնի, ինչպէս յաջորդ հատածին մէջ, այն ատեն չափը կը փոխուէր 3–4ի, ինչ որ անճարակութիւն մըն էր: Կրնայի՞ ըսել «Սիրտըս ես ալ կ'ամպառնամ». բայց այն ալ շեշտ չառներ: Լաւագոյն պիտի չըլլա՞ր ըսել «ես ալ իմ սիրտս կ'ամպառնամ». այստեղ ալ մէկ շունչով սիրտս ըսելու ճիգը եւ մանաւանդ յաջորդ բաղաձայնին հետ կարծր բախումը ինծի բոլորովին տհաճելի էին: Ո՞ւր կը մնար մեծ բանաստեղծին պատուէրը՝ «Ամէն բանէ առաջ երաժշտութիւն»: Չեմ գիտեր թէ ինչի՛ կայանք տուի վերջապէս, ու երբեք ալ պիտի չգիտնամ: Բաղուի մէջ ո՞ր պոլշեւիկն է որ ցուրտ օր մը իր կրակարանը վառեց իմ Առձեռն Բառարանովս, Թորոնեջյի բանտին թարգմանութիւններովս եւ ֆրանսական ու անգլիական ալ քերթուածներու ուրիշ շատ մը հայացումներովս, որոնց երբեմն երբեմն անձնատուր կ'ըլլայի՝ անդորրացուցիչ զբաղում մը գտնելու համար գործերու մտահոգութիւններէն եւ յոգնութենէն:

Բանտարկութիւնս, սակայն, երկու միջադէպ ունեցաւ:

ԼԵՒՈՆ ԲԱՇԱԼԵԱՆ

(Շար. – 9)

Ալպեան գետեր մեծ քանակութեամբ պաղորակ ջուր կը թափեն հոն)։ Աղէն եռք ոչխար, բուրդ եւ հաղուատեղէն «անցաւ» վիա Սալարիայի վրայէն։ Ապա՝ այլ իրեր եւ, վերջապէս, լեգէոնականները, որոնք նոր հողամասեր գրաւելու ձեռնարկած էին։

Աղը ուրիշ շրջաններ ալ հարստացուցած է աշխարհի մէջ։ Հերոդոտ կը նկարագրէ Լիբիոյ անապատի աղի ճամբան՝ ովասիսներու հանգրուաններով։ Նոյնիսկ այսօր, Սահարայի կարաւաններուն տեղափոխած գլխաւոր ապրանքը աղն է։ Հին Ցունաստանը, հակառակ իր աշխարհագրական դիրքին, ի վիճակի չէր իր պահանջներուն գոհացում տալու քանակութեամբ աղ ձեռք ձգել իր ջուրերէն։ Հետեւաբար, յունական նաւեր կ՚երթային Սեւ ծով, Դնիեբրի գետաբերանը՝ աղ եւ աղուած ձուկ բերելու համար։

Աղեքսանդրի շրջանին մեծ աղահանքեր կային Հնդկաստանի մէջ։ Պալմիրայի աղը կարեւոր ապրանք մըն էր Սուրիական եւ Պարսից ծոցի նաւահանգիստներուն համար։ Սպանիոյ Սիերա Նեվադայի աղահանքերը հարստացուցին այդ շրջանը Ք. Ա. 5րդ դարուն։ Թիպէթ եւ Հապէշիստան յաճախ աղէ կոյտեր իբրեւ դրամ գործածած են։ Լանկլաոքի ամէնէն հին ճամբաներէն մէկը հաստատուեցաւ Ակոէն Թոնի հովիտներուն միջեւ։ Ակոի յունական գաղութը աղ կը հայթայթէր հովիտի բնակիչներուն։ Վենետիկցիներու փառքը հաստատուեցաւ, երբ անոնք սորվեցան աղ արտահանել Ադրիականէն, որ սահմանափակ քանակութիւն ունէր։ Աղը կը տանէին Փօ հովիտը։ Վենետիկ նախանձախնդիր գտնուեցաւ պահպանելու համար այս մենաշնորհը։ Երբ Քոմաչիօ 854ին փորձեց մրցակցութիւն ստեղծել՝ Վենետիկ հիմնայատակ ըրաւ քաղաքը։ Եւ երբ Ջերվիա փորձեց, իր կարգին, իրեն համար աղի շուկայ ստեղծել, Վենետիկ քաղաքը կցեց իրեն։ Սակայն Ջերվիա ի վերջոյ յաղթանակեց, քանի որ ներկայիս ան ալ կ՚արտադրէ, մինչդեռ Վենետիկ չի կրնար։

Մօտակայ ժամանակներուն՝ ցարական Ռուսիա գիտցաւ օգտագործել իր բանտարկեալներն ու աքսորեալները զանոնք աշխատցնելով աղահանքերու մէջ։ Պետութեան համար նիւթական աղբիւր էր աղահանքերու շահագործումը։

Մարքօ Փոլոյի համաձայն՝ աղի վրայ դանձուած տուրքը նիւթական կարեւոր աղբիւր մըն էր Մոկոլ կայսրերուն համար։

Թագաւորական Ֆրանսայի մէջ ամէնէն զայրացուցիչ տուրքը կապելն է, այսինքն՝ աղի տուրքը, որ 1286ին «ժամանակաւոր» կերպով հաստատուած էր։ Տուրքը գանձուեցաւ եօթնուկէս դար։ Ամէն ընտանիք պարտաւոր էր արքայական պահեստներէն գնել կամայական կերպով ճշդուած աղի իր քանակը, նոյնիսկ եթէ ան այդքան աղ գործածելու անհրաժեշտութիւնը չունենար։ Իսկ երբ Թագաւորը դրամի նեղութիւն ունենար, յանկարծ կը նկատէր, որ իր հպատակները յաւելեալ աղի պէտք ունէին...։

Ֆրանսական յեղափոխութիւնը ջնջեց կապելը 1790ին։ Սակայն Նափոլէոն զանազան ձեւերու տակ վերահաստատեց զայն 1806ին։ Ի դէպ Մոսկուայի առջեւ Նափոլէոնի կրած ձախողութեան պատճառներէն մէկն ալ աղն էր, որ պակսեցաւ իր ձիերուն եւ զինուորներուն։ Այս տուրքը գոյատեւեց մինչեւ 1946 Ֆրանսայի մէջ։ Ֆրանսական օրէնքին մէջ աննկատ մնացած կէտ մը հակօրինական կը նկատէ ծովէն ջուր առնելը։ Եթէ օրէնքը տառացիօրէն գործադրուի հազարաւորներ կրնան պատժուիլ, երբ դոյլով ջուր կ՚առնեն ծովէն... արձակուրդի օրերուն։

Թ. Ա. Թ.

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱԳԻՏԱՐԱՆ ՄԸ

... ԿԸ ԲԱՐԵՀԱՃԻ

« ՀԱՅԿ. ԸՆՏԱՆԻՔԷ ՍԵՐԱԾ » ՆԿԱՏԵԼ

ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏ ՍԻՆԱՆԸ

Թուրքիոյ «Ճումհուրիէթ Անսիքլոփետիսի» համայնագիտական հրատարակութիւնը, Սեպտեմբերի իր թիւին մէջ հետեւեալ ծանօթութիւնները կուտայ երեւելի ճարտարապետ Սինանի մասին.

Միմար Սինան (1489–1588), Թուրք ճարտարապետ, 14րդ դարու օսմանեան դասական ճարտարապետութեան մեծագոյն վարպետը, աշխարհի ճարտարապետական պատմութեան ամէնէն հռչակաւոր արուեստագէտներէն մին կը նկատուի։ Հայ ընտանիքէ մը սերած ըլլալով, մեծցած եւ իսլամական կրթութիւն ստացած է։ Ծնած է Կեսարիոյ Աղըրնաս գիւղը։ Սինան մեծ գործունէութիւն ունեցած է Պէյազիտ Գ.ի, Սէլիմ Ա.ի, Գանունի Սիւլէյմանի, Սէլիմ Բ.ի եւ Մուրատ Գ.ի պէս սուլթաններու օրով, դասական ճարտարապետութեան շրջանին շինելով աղօթատեղիներ, կամուրջներ եւ ճամբաներ, եւ երկրաչափութեան մէջ ալ կարեւորագոյն դեր մը կատարած։

Իր ծնողագրութեան մէջ Սինան կը պատկերացնէ իր կեանքը, որու համաձայն հօրը անունն է Ապտիւլմէննան։ Եավուզ Սուլթան Սէլիմի օրով կը մտնէ Ենիչէրիներու բանակին մէջ եւ կը մասնակցի Հոտոսի եւ Մօհաչի արշաւանքներուն։ Նախ Եաեա պաշըի, աւելի վերջ «զէմպէրէքճի պաշըի», տիտղոս եւ ստիճաններ կը ստանայ, կը մասնակցի Քորֆուի, Պօլիայի, Գարա Պողտանի արշաւանքներուն, 1538ին կ՚ըլլայ աւագ ճարտարապետ։

Բանաստեղծ Մուսթաֆա Սաի Սինանի նուիրած իր մէկ երկասիրութեան մէջ տեղեկութիւններ կուտայ անոր արեւելեան երկիրներու արշաւանքներու մասին, որոնք կ՚երկարին մինչեւ Իրան եւ Եգիպտոս, եւ մաս կը կազմեն Սինանի ճարտարապետական պրպտումներուն եւ կը կազմաւորեն անոր ոճը։ Իրան արշաւած ատեն դիտած է կարգ մը ցցուն ոճեր, գմբէթաւոր եւ գոթական շինութիւններ եւ անոնց կամարակապ նրբութիւնները, որոնք փոփոխութիւն ներմուծած են իր էութեան մէջ։ Սինան կը ներկայանայ իսկական ժառանգորդը Միջերկրականեան աւանդական ճարտարապետութեան արեւելեան եւ արեւմտեան բաժիններուն եւ անոնց փորձառութիւններուն, իւրացուցած ըլլալով նաեւ Բիւզանդիոնի մայրաքաղաքին ճարտարապետական մեծ նուաճումները, անոնց ուրուագիծերը, զորս պրպտած է իր տեսանկիւնէն, մերկ ու պարզ թափանցումով մը։

Իր իսկ վկայութիւնով, Սինան կերտած է երեք հարիւրէ աւելի յիշատակարաններ, Իսթանպուլի եւ Անատոլուի զանազան վայրերուն մէջ։ Այս շինութիւններուն եօթանասունը մզկիթ, յիսունը մէսճիտ, յիսունը մէտրէսէ եւ քառասունը պալատ եւ ապարանք են, հարիւրի չափ ալ բուժարան, քէրվանսարայ, բաղնիք եւ թիւրպէ։ Իր կերտած շէնքերուն մէջ կան կամուրջներ եւ ջրանցիկ կամարներ։ Մուսթաֆա Սաի անոնց թիւը 334 ցոյց կուտայ։

Սինանի շինութիւններուն գլխաւոր յատկանիշը կը կազմէ կեդրոնական գմբէթացումը, ներքին շէնքին կապը արտաքին կառոյցին հետ, որոնց վրայ իր աշխատանքը թափած է, մասնաւոր յենարաններ, ստուճանաւոր կոււններ, ծանրութեան փոքր գմբէթներ ստեղծելով։

Սխալ է Սինանի վերագրել Եավուզ Սէլիմի մզկիթը, շինուած՝ 1515–1522 թուականներուն, բայց իրն է Հասաքէի մըզկիթը որ շինուած է 1539ին, եւ կ՚ենթադրուի թէ առաջին գործերէն մէկն է։ Այս շէնքը կերտուած է Գանունի Սիւլէյմանի կնոջ, Հիւրրէմ Սուլթանի անունին։ Սինան 1534ին շինած է Շէհզատէ մզկիթը, կեդրոնական մեծ գէմբէթով մը, զոր կը շրջապատեն չորս կէս գմբէթներ եւ կը ծածկեն զայն։ Սինան «աշկերտի գործ» կը նկատէ այս մզկիթը, կիսագմբէթները տափարակ են եւ լեցունութիւն մը կուտան ներքին շէնքին։

Սինան 1589ին շինած է Սկիւտարի նաւամատոյցին դէմը, Միհրիմահ Սուլթանի մզկիթը, երեք կիսագմբէթներով, եւ իր ամէնէն բեղուն գործունէութիւնը ունեցած է 1550–1560 տարիներուն։ Խտիրնէգափուի մէջ շինած է Միհրիմահ մըզկիթը, Եմինէօնիւի մէջ՝ Րիւսթէմ փաշա, Թոփգափուի մէջ՝ Ահմէտ փաշա, Պէշիկթաշի մէջ Սինան փաշա մզկիթները, բոլորն ալ այս շրջանին։ Ամէնէն կարեւոր եւ աչքառու գործն է սակայն Սիւլէյմանիյէ մզկիթը, նոյնպէս կառուցուած այս շրջանին, 1500–1537 տարիներու միջեւ, որ ներշնչուած է Այա Սոֆիայէն բայց ընդհ. կառոյցով բոլորովին տարբեր ճարտարապետութիւն ունի։

«Ճումհուրիյէթ Անսիքլոփէտիսի»ն կը թուէ տակաւին Սինանի կերտած եզական գործերը, Սոքուլլուի երկու մզկիթները, մէկը Ազապգափուի եւ միւսը Սուլթանահմէտի մէջ, լայնանիստ յատակագիծով մը, ինչպէս նաեւ Խտիրնէի Սէլիմիյէ մըզկիթը, որ անօրինակ գործ մըն է, Թօփհանէի Գըլըճ Ալի փաշա մզկիթը, Հիւսրէվ փաշայի թիւրպէն, որ կը կրէ իրանեան եւ ադրպէյճան ոճերու ազդեցութիւնները, եւայլն։

Սինան համադրութիւն մըն է շատ ոճերու, օսմանեան, իսլամական եւ վերածնունդի շրջաններու ընդելուզումով, եւ ան մեծ արուեստագէտ մըն է, որ մերժած է միշտ սահմանափակ կաղապարներու մէջ մնալ։

ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ

ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Ուսուցիչ, հրապարակագիր, հանրային եւ մտաւորական գործիչ եւ դրականութեան հետեւորդ։

Ընթացաւարտ Պարտիզակի բարձրագոյն վարժարանէն եւ Կեդրոնականէն, երիտասարդութեան սեմին վրայ անցաւ Եւրոպա, հետեւեցաւ Ժընեւի համալսարանին ընկերային եւ քաղաքական գիտութեանց դասընթացքներուն։

Ունեցաւ սուր եւ իրատես իմացականութիւն մը, եւ իր ստորագրած բազմագոյն յօդուածներով նոր լոյսի մը տակ դրաւ ազգի մը հոգեբանական կառոյցը, գաղափարական թռիչքը եւ բարոյական այն սնունդը, որ ժողովուրդ մը կը փրկէ անսուաղութենէ։

Ինքնատիպ եւ նկարագեղ լեզուով մը, մամուլին մէջ տուաւ անողոք քննադատութիւններ եւ կծու քրոնիկներ, որոնք ապացոյցը կը կազմեն իր օրագրողի ճարտար նշդրակին։

Եռանդուն բանախօս Նախապատերազմի շրջանի, որով Խտայեանի մէջ եւ այլուր ներկայացուցած է մեր ժողովրդական բանահիւսութեան գեղօրները եւ հին իմաստասիրական դպրոցները։

Անտիպ կը մնայ իր թողած մանրակրկիտ մէկ երկասիրութիւնը, «Ֆրանսերէնէ հայերէն բառարան»ը, զոր լրացուցած էր համբերատար աշխատութիւնով մը։

ԾԻԾԵՌՆԱԿ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (57)

ՎՈՍՓՈՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ա. ՄԱՍ

ԱՅԻՇԷ ՀԱՆԸՄ

Վերէն արեւին ճառագայթներուն միջոցաւ արձակուած ոսկին վարը գտնուող երփներանգութիւններու մէջ կ՚իյնայ։ Վոսփորի մակերեսին վրայ ան կապուտակ երփներանգութիւն մը կը ստանայ, անդին գետնին դեղին խաւին վրայ հալածոյի գոյն մը կ՚առնէ, իսկ ծառերուն կանանչ տերեւներուն վրայ կանանչորակ երանգի մը կը փոխուի։

Այսուհանդերձ ակնարկը բերկրացնող այդ երփներանգ ոսկիին ցոլացումէն խուսափիլ ուզելու նման պալատին չուրջ շրջապատ մը բարձրացուցած են, որուն անողոք կողերուն վրայ անընդհատ արեւուն ճառագայթները կը փշրուին եւ թրծուած ու գունաթափ ետ կը վերադառնան, այնպէս որ կարծես թէ այդ անողոք շրջապատը անոնց լոյսը կը ծծէ որպէսզի իր ներքեւ իշխող խորհրդաւորութեան չթափանցեն։

Եըլտըզի – Քէօշկը այնպիսի բան մըն է, որ ոչ ոք կարող է զայն նկարագրել։

Այդ պալատը լաբիւրինթոս մըն է, որուն յատակագծին համար գործակցած են աղուէսին խորամանկութիւնը, նապաստակին երկչոտութիւնը, կուզին (սամսար) ճկունութիւնը եւ վագրին վայրագութիւնը։

Այդ շէնքին մէջ ոչ սկիզբ կայ, ոչ մէջտեղ եւ ոչ ալ վերջ։ Այդ շէնքին յօրինուածքը այնպէս է որ սկզբնաւորութիւնը վերջաւորութեան մէջ ըլլայ իսկ վերջաւորութիւնը սկզբնաւորութեան։

Ան որ այս շէնքին յատակագիծը տուաւ, անտարակոյս այն տարօրինակ չաստուածէն գերիվեր է զոր մարդիկ Դեւաղոսի անունով կը ճանչնան։

Արդարեւ այս չաստուածը զարմանալի յատկութիւն մը ունի, յիմար իմաստուն մըն է, կամ աւելի ճիշդը իմաստուն խենթ մը։ Մարդիկ անոր վախի անունը կուտան։

Ասիկա բաւական եղած է որպէսզի նոյնինքը այդ շէնքին յատակագիծը յօրինողը անգամ թուղթին վրայ ինչ գծած ըլլալը չհասկնայ։ Որովհետեւ վախ ըսելը ուրիշ բան ըսել չէ, եթէ ոչ կուրութիւն, որուն միակ պայծառատեսութիւնը իր դիմացինին ակնարկէն աննշմար մնալուն մէջ կը կայանայ։

Ատոր համար մարդ որքան աւելի ծանօթ ըլլայ Եըլտըզի՝ այնքան նուազ ծանօթ կ՚ըլլայ անոր խորհրդաւորութեան։

Այդ պալատին մէջ հարիւրաւոր մարդեր կ՚ապրին եւ ատոնց ամէն մէկը իր բնակած յարկաբաժինին վրայ հարիւրաւոր գաղափարներ ունի։ Արդ, եթէ ատոնց ամէն մէկը եզրակացութիւն մը հանելու համար իր գաղափարը տար, բացի Եըլտըզէ ուրիշ որեւէ պալատի մը նկարագրութիւնը ըրած պիտի ըլլար։

Այդ վայրին մէջ լոյսն ու խաւարը այնքան չփոթ են որ, մարդ կրնայ անսխալ եզրակացնել թէ՝ այդ երկուքն ալ հոդ բնութիւններն, հանդամանքներն եւ սահմանումներն փոխած են։

Գիշեր մը կարող է գաղտնիք մը լուսաբանել, մինչդեռ ատոր յաջորդող ցերեկը կրնայ զայն առաւել եւս մթնցնել։ Եւ այսպէս շատ անգամ խաւարը հոդ աւելի յստակ բացատրութիւններ տուած է քան ցերեկուան պերճախօս լուսաւորութիւնը։

Մարդ կրնայ ըսել թէ Եըլտըզի մէջ լոյսը անգամ բանտարկուած է եւ խաւարը հոդ լոյսին բանտապահը եղած է։

Այս շփոթութիւնը տարածուած է նաեւ իր բնակիչներուն վրայ։

Խոհարարը չի գիտեր թէ ո՞վ է մատվաճառը, սեղանատան արարողապետը չի գիտեր թէ ո՛վ է խոհարարը, իսկ Վեհապետը չի գիտեր թէ ո՛վ է իր սեղանատան արարողապետը։ Այս երեքը կը վախնան իրարմէ ինչպէս նաեւ Վեհապետէն, իսկ Վեհապետը կը վախնայ այս երեքէն։

Պալատան կառավարիչը չի գիտեր թէ ո՛վ է իր ստորադաս սպան, իսկ ստորադաս սպան չի գիտեր թէ ո՛վ է իր զինուորը։ Կառավարիչը, սպան եւ զինուորը կը վախնան իրարմէ, ինչպէս նաեւ Վեհապետէն, իսկ Վեհապետը կը վախնայ այս երեքէն։

Հարէմին մէջ ապրող հարճը չի գիտեր թէ ո՛վ է իր սենեկապանուհին, իսկ սենեկապանուհին չի գիտեր թէ ո՛վ է իր լուացարարուհին։ Հարճը, սենեկապանուհին եւ լուացարարուհին կը վախնան իրարմէ, ինչպէս նաեւ Վեհապետէն, իսկ Վեհապետը կը վախնայ այս երեքէն։

Ասոնց ամէն մէկը քալած միջոցին ետին կը դիտէ եւ առջեւ կ՚ընթանայ, կամ առջեւ կը դիտէ եւ ետ կ՚ընկրկի։ Ակնարկը եւ քայլը եթէ հոդ միեւնոյն ուղղութեան կը հետեւին կրնան մարդս անդունդը առաջնորդել։ Այսինքն հոդ միւս բոլոր աշխարհին մէջ պատահածին հակառակը կը պատահի։

ՓՕԼ ՏԻՄԻԹՐԱՔՈՓՈՒԼՈՍ

(Շար.)

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Զրուանդեան,
Տէր եւ Տիկին Արամ Սողոմոնեանց եւ զաւակները Վիգէն ու Գրիստինէ,
Ընտանիքներ՝
Զրուանդեաններ (Լոս Անճելըս),
Այրի Տիկին Աւետիս Զրուանդեան եւ զաւակները (Պուէնոս Այրէս),
Ջիչօեան, Գէորգեան, Ժամխարեան (Խարքով),
Սարեաններ (Թեհրան),
Յակոբեան եւ Սապունճեան (Փարիզ),
Ամիրխանեան եւ Պաղտասարեան (Թեհրան),
Մկրտիչեաններ, Շահվերտեան (Մոսկուա),
Եւ համայն ազգականները սրտի ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր որդւոյն, տագրոջ, քենեկալին եւ ազգականին՝

ՀԱՅԿ ԶՐՈՒԱՆԴԵԱՆԻ

(ծնեալ Վան — Հայաստան — 1897ին) դառնակսկիծ մահը որ պատահեցաւ իր բնակարանին մէջ, 6 Ռիւ Ժորժ տը Փորթօ-Ռիշ (Փարիզ 14րդ) Սեպտեմբեր 27ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8րդ, Ուրբաթ Հոկտեմբեր 1, ժամը 14,15ին:

Թաղումը տեղի կ'ունենայ Պանթէօնի Փարիզեան գերեզմանատունը իր ընտանեկան դամբարանին մէջ:

Ոչ մէկ մահազդ ղրկուած ըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Աղաճեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց մօր եւ հօր՝

ՋՈՒԱՐԹ եւ ՍԱՆԹԻՔ ԱՂԱՃԵԱՆԻ

հոգւոց ի յիշատակ, այս Կիրակի առաւօտ (Հոկտ. 3) Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՆՈՒԷՐ

Սէն-Ռաֆայէլէն Պ. Մալէզեան 10 ֆր. կը նուիրէ Ս. Թէհլիրեան սրահին: (Ստանալ «Յառաջ»էն):

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ

Հայ Ազգ. Միութեան միօրեայ վարժարանի հայերէն լեզուի դասընթացքները վերսկսան Հինգշաբթի (30 Սեպտ.), կէսօրէ յետոյ ժամը 4ին, ուսուցչութեամբ Դաւիթ Ծ. Վրդ. Սահակեանի:

Հաւաքուիլ հայկ. մատրան մէջ:

×

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ

Սէնթ Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը եւ Կրթ. Յանձնախումբը կը տեղեկացնեն յարգելի Թաղեցիներուն թէ Հ. Բ. Ը. Միութեան հովանաւորած Թաղիս հայերէն դպրոցի 1971-1972 շրջանի հայերէնի դասաւանդութիւնները կը վերսկսին 7 Հոկտ. Հինգշաբթիէն սկսեալ, առաւօտները ժամը 9էն 12 վարժուհի Տիկին Գրիգորեանի դասաւանդութեամբ, իսկ երեկոյեան ժամը 9էն սկսեալ երիտասարդներուն կը դասաւանդէ հոգեւոր հովիւ Վաչէ Վրդ. Իգնատիոսեան:

Յարգելի Թաղեցիներէն կը խնդրենք որ այժմէն արձանագրել տան իրենց փոքրիկները Թաղականութեան մօտ եւ բարի ըլլան 7 Հոկտեմբերին, Հինգշաբթի առաւօտները իրենց փոքրիկները ճամբելու: Այս առթիւ ուրախութեամբ կը տեղեկացնենք թէ Հայաստանէն ստացուած են արեւմտահայերէն ուղղագրութեամբ պատկերազարդ այբենարաններ:

×

Կապոյտ Խաչի Տէսինի դպրոցը կը վերաբացուի 7 Հոկտեմբեր սովորական ժամերուն: Հինգշաբթի ժամը 14էն 17, Շաբաթ 14էն 16:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Մշակութային վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Ալֆորվիլի Դ. Վարուժան խումբին, որ Միութեան նուիրած է իր դաշտահանդէսին հասոյթը՝ 1500 ֆրանք:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Վազգէն Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին օծման եւ գահակալութեան 16րդ տարեդարձին առիթով, այս Կիրակի, 3 Հոկտ. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի հանդիսաւոր պատարագ եւ կը կատարուի մասնաւոր Մաղթանք Հայրապետական:

Կը հրաւիրուի հայ ժողովուրդը մասնակցելու պատարագին, աղօթելու Հայաստանեայց Առաք. եկեղեցւոյ անսասանութեան եւ Ամենայն Հայոց Հայրապետի արեւշատութեան համար:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Այս Կիրակի (3 Հոկտ.) Վազգէն Հայրապետի օծման 16րդ տարեդարձի առթիւ, Լիոնի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, պատարագի ընթացքին տեղի պիտի ունենայ Մաղթանք հայրապետական:

×

Յետ պատարագի
ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ ընտանիքի
հին եւ նոր ննջեցեալներու հոգիներուն համար հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Լու Կրան Փէնի Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները իր հոգեւոր հովիւ՝ Շահան Քհնյ. Տէտէեանի լանջախաչի տուչութեան հանդիսաւոր առիթով.—

Տէր եւ Տիկին Վրէժ Ելքովանեան (կընքահայր) 1500 ֆր., Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Առաջնորդարան 100, Պ. Վարդան Պանտիկեան 50, Պր. Յակոբ Կէօնճեան 50, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղ. Թաղականութիւն 50, Պր. Յովհ. Հացագործեան 50, Սէն Մարկրիթի եկեղ. Թաղականութիւն 50, այրի Տիկին Պանտիկեան 20, Պր. Վաղարշակ Տէր-Վարդանեան 10, Տէր եւ Տիկին Արմէն Թադոյեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժանօ Յովհաննէսեան 25, Տէր եւ Տիկին Պօքսեան 10, Կէտիկեան ընտանիք երկու Թաղար ծաղիկ:

Հ. Յ. Դ.

ՍԷՆ-ՄՈՐԻՍ.— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սէն-Մօրիսի Վրացեան խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի 30 Սեպտ. ժամը 8,30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. Անտոք եւ Վարուժան ենթակոմիտէութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի (3 Հոկտ.) ժամը 16ին, ընկ. Աստ. Ճապուրեանի բնակարանը, 16 Պուլվ. Ժ. Ռիշար, Սէն Շամոն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Հայաստանեն կը փնտռեն Ալեքսանեան կամ Ասլանեան Վարազդատ, շուրջ 50 տարեկան: Զինքը փնտռողն է իր հօրեղբօր տղան՝ Խաչիկ Սարգիսեան, Նալբանդեան փողոց տուն 79, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ, Հայաստան (Խորհ. Միութիւն):

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

SURPRISE PARTY

Վիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Սեւան խումբը կազմակերպած է վերամուտի առթիւ պարահանդէս մը, Հոկտեմբեր 2 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 2,

Hôtel du Commerce — Ste Colombe - 69

Այս առթիւ կը հրաւիրուի թէ շրջաններու եւ թէ Վիէնի հայ երկսեռ երիտասարդութիւնը անխտիր:

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կը տօնուի Հոկտեմբեր 23ին, Շաբաթ իրիկուն, 6րդ Թաղամասի Քաղաքապետարանին մէջ:

Յետագային՝ մանրամասնութիւններ:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 7ին, Կիրակի կէսօրէ ետք:

ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէին, Հոկտ. 23ին, Շաբաթ պետական Թատրոնին մէջ:

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Kaza - Sports

40, Rue des Jeuneurs
PARIS (2e)

Որակեալ բանուորներ Թայէօրի, վերարկուի եւ

Prêt à porter de luxe

Շատ խնամուած աշխատանք

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Ս. Խաչ Ընկերակցութեան տարեկան պարահանդէսը Փետրուար 27ին:

×

Րաֆֆի Պետրոսեանի դաշնակի երեկոն Նոյեմբեր 17ին, Փարիզի մէջ, Սալ Կաւօ:

×

Լիոնի Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան պարահանդէսը Դեկտ. 4ին ժամը 21,30էն մինչեւ լոյս, Շառպոնիէռ:

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ — ՍԵՒՐԱՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՄԵԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոկտեմբեր 10, Կիրակի ժամը 16,30էն կէս գիշեր

Salle des Fêtes de Sevran
Մարզադաշտին դիմաց:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
— ՍՈՍԻ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲ —
ՆՈՒԳԱԽՈՒՄԲ ՊԵՏՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ATTRACTIONS — BAL　　BUFFET — BAR

Հաղորդակցութեան միջոց.— Օթոպիւս 147 Ա, Էկլիզ տը Փանթէնէն, իջնել կառ տը Սեւրան կամ կառախումբ Կառ տիւ Նոռէն՝ իջնել Սեւրան:

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ

51, Rue Monsieur-le-Prince, PARIS (VIe)

Tél. : 326-88-65　　C. C. P. Paris : 1278-35

ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՆԾԱՆՕԹ ՀՈԳԻՆԵՐ, Պատմուածքներ, Յակոբ Կարապենց, լաթակազմ 20 ֆր.
ԱՆՁԻՆՔ ՆՈՒԻՐԵԱԼՔ, Ս. Վրացեան, Պէյրութ, լաթակազմ 10 ֆր.
ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՃԻՊԷՅԼԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՈՐԲԱՆՈՑԻ. լաթակազմ 20 ֆր.
ՀԱԶԱՐՈՒՄԷԿ ԲԱՌ ՈՒ ԲԱՆ ՀԱՅՈՑ ԽՕՍԻՑ ԲԱՐԲԱՌԻ, Տ. Ֆրունճեան 20 ֆր.
ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ, Յովհ. Գազանճեան 10 ֆր.

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ ՀԱՅԵՐԷՆ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԳՐՔԵՐՈՒ
Առաքման ծախքը գնողին վրայ

IMPRIMERIE SPÉCIALE
DU JOURNAL « HARATCH »
32, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԼԻՍԷ ՔՈՆՏՈՐՍԷ

Նախաձեռնութեամբ
Ֆ. ԿԱՊ. ԽԱՉԻ ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ
Դասախօս՝ Կ. ՄԵՀԵԱՆ

Դասընթացքը կը սկսի Հոկտեմբեր 7ին:

Պաշտօնի հայերէն լեզուի քննութեան մասնակցողներուն համար պատրաստուած է համառօտ ծրագիր մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն, Հայոց պատմութեան, հայ գրականութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան:

Արձանագրութեան համար դիմել ժամը 15էն 19 Հայ Մշակոյթի Տուն, 17, Ռիւ Պլէօ եւ տեղւոյն վրայ ժամը 19էն 21:

ՎԵՐԱՄՈՒՏ

ՍԷՆ ԼՈՒ ԿՐԱՆ ՓԷՆ

Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին Հինգշաբթի 7 Հոկտ. ժամը 9էն 12, նախաձեռնութեամբ եկեղեցւոյ Օժանդակ Տիկնանց Միութեան: Կը դասաւանդէ Շահան Քհնյ. Տէտէեան:

×

ՍԷՆ ԺԵՌՈՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սէն Ժեռոմի Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ դպրոցի հայերէն դասընթացքները կը սկսին Հոկտ. 2ին: Պիտի դասաւանդէ ուսուցչուհի Տիկին Պերճուհի Տէր-Մերգերեան:

Արձանագրութեան համար դիմել Թաղականութեան Հինգշաբթի եւ Շաբաթ օրեր ժամը 3էն 5, իսկ Կիրակի առաւօտ եկեղեցին:

×

ՍԵՒՐԱՆ

Հայերէնի դասընթացքները տեղի կ'ունենան ամէն Չորեքշաբթի իրիկուն 5էն 6ուկէս տարեկաններու համար (Ա. մաս) եւ 6ուկէսէն 8 տարեկաններու համար (Բ. մաս), 10, Ռիւ Լիւսիէն Սփորթիս Սեւրան:

×

Կապոյտ Խաչի Կռընոպլի հայերէնի դասընթացքները կը վերսկսին 9 Հոկտ. Շաբաթ առաւօտեան ժամը 9ին:

Կը խնդրուի յարգելի ծնողքներէն արձանագրել տալ իրենց զաւակները որպէսզի կատարած ըլլան իրենց ազգային պարտականութիւնը:

Դասաւանդութիւնը կը կատարէ Պ. Հայկ Միքայէլեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

ԿԻՐԱԿԻ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 24ԻՆ ԺԱՄԸ 16ԷՆ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ
DANS LES SALONS DE L'HOTEL GEORGE V
Avenue George V, Paris

Եղանակի խիստ փայլուն եւ առատ ջին բարեսիրական հաւաքոյթը